

مآثر و الآثار

اعتماد السلطنه

25.5.78

al-Ma'āsir va-al-āsār

I'timād al-Salṭanah

هو الله تعالی شانه

کتاب المآثر و الآثار

تصنیف جناب جلالة التماب اجل اکرم افخم محمد حسن خان اعتماد السلطنه وزیر انطباعات و دار الترجمه همایون و غیره دام اقباله العالی

در سنهٔ ۱۳۰۶ هجری در دار الطباعهٔ خاصهٔ دولتی مطبوع گردید

کتاب
المآثر و الآثار

بسم الله الرحمن الرحیم

از آنجا که سرشت و نهاد این غلام خانه‌زاد بر شکرگزاری و نمک‌شناسی است پاس حقوق و سپاس نعمتهای این دولت را دام ظلال آلائها و عم نوالها بر خویشتن و اسلاف بدون تصلف و جزاف تالی تکالیف ملیه میشناسد و در عداد فرایض اولیه میشمارد و از اخص و اهم طرق شکر نعم که مردم بی بضاعة عادم الاستطاعه را میسر است استعمال بنان و استخدام لسان چنانکه پیشوای این فن و پیغمبر سخن ابوطیب متنبی گفته که

لا خیلَ عندکَ تهدیها و لا مالُ ‌ ‌ ‌ فلیُسعِدِ النطقُ اِن لم تُسعِدِ الحالُ

و بندهٔ نگارنده طول این طریق و غور این فج عمیق بسیار پیموده است و در آثار و اخبار سلالهٔ قاجار تصنیفها نموده و همه از اقتضاء حسن نیت و اجتماع جهات مزیت در حضرت مینو بسطت شاهنشاه گیتی پناه فروغ بخش دیهیم و گاه خسرو دنیا و دین شهریار زمان و زمین وارث تاج و تخت قدیم حافظ آیین و شرع قویم ابر نیسان جود و احسان سد طوفان جور و طغیان قطب فلک سعادت و بختیاری مرکز دایرهٔ سلطنت و جهانداری سلطان السلاطین و خاقان الخواقین **السلطان ناصر الدین شاه قاجار** مد الله ظلال دولته الی یوم القرار مقبول افتاده و مطبوع گردیده است فلله الحمد و المنّ که تقبلها ربها بقبول حسن و در این وقت که از تاریخ هجری که بر سنین قمریست حجة ست و ثلثمائة بعد الالف در رسید و از سنین شمسی سلطنت بی زوال خسرو بیهمال یک اربعین کامل بر آمد از این عقد سعید بنده را خدمتی بخاطر خلید آنکه اخبار و آثار و مزایا و صفات و خصایص و مآثر این چهل سال شمسی را باسلوبی جدید و طرازی بدیع تلفیق نماید که الی الیوم از مورخ هیچ عهدی معهود نبوده و از کتب آثار و اخبار هیچ پادشاهی مشهود نگشته باشد تا در ضمن مدلل سازد و مبرهن دارد که مملکت ایران از کارهای خارق و ترقیات فائق و انواع آبادانیها و دفع هرگونه ویرانیها آنچه در این چهل سال

است از دوران کیومرث الی الآن نشنیده از قبیل ترویج صناعات و علوم و تصحیح عادات و رسوم و انتشار فنون جدید و افتتاح صنایع بدیع و تکاثر ظهورات و عموم اکتشافات و تربیتهای طبقات اهالی و اشاعهٔ اشعهٔ فلسفهٔ متعالی و ایقاظ طبایع از غفلتِ جهالات و بعث نفوس بکسب هنرها و بتحصیل کمالات و تاسیسات اصول دوایرِ دولت و تقنینات قواعد تربیت ملک و ملت و وضع موازین عدل و احسان و دفع دواعی جور و عدوان و تکمیل قوای حربیهٔ مملکت و تبدیل طبیعت ناریهٔ سلطنت و ایجاد کارخانجاتِ مهمات و ملزوماتِ لشکری و افتتاح ابواب تنظیمات و تعلیمات فنون جدیدهٔ سپاهیگری و تأسیس مدارس علومِ متعلقهٔ بنوق عسکر خصوصاً و سایر شعبِ تمدن عموماً و غیر ذلک از معارف و صنایع و حِرَف و حِکَم و فضایل و خصایص که در این عصر جدید بترویج این دولت جاوید در مملکت ایران پدید گردیده است پس از آنکه این مطلب بزرگ و تقدیم این خدمت سترگ را در این تصنیف منیف اساس تحریر و تحبیر از مهمات وقایع و احوال و مهمات ماجریات و اعمال و غیرها از امور و اشخاص و آثار و اعیان متعلقهٔ باین چهل سال را بر قاعدهٔ ... تمام اهتمام و بجمع اشباه و نظایر این آثار جمیل را تشکیل همی داد و انرا **کتاب المآثر والآثار** نام گذاشت و بشانزده باب مبوب و بترتیب ذیل مرتب داشت

باب اوّل در ذکر شمّهٔ از شمایل و فضایل این پادشاه ایده الله

باب دوّم در تعداد اولاد و احفاد حفده و نژادیکه در طوالِ این چهل سال بلاواسطه و بواسطه از صلب مبارک سلطنت عظمی و خلافت کبری منشعب گردیده اند

باب سوّم در تشخیص و شعبه از پردگیان سرادق قدس و جلالت یکی معقودات دائمیه و دیگر امهات اولاد که این اربعین از سنین سلطنت را ادراک نموده اند

باب چهارم در تعیین وزرآء عظام و امرآء فخام و سایر رؤسآء دوایر از اعیان و رجال من الصدر والی الاذیال که در مدت این چهلسال برای اداراتِ بزرگ و یا خدمات دیگر انتخاب افتاده اند

باب پنجم در بیان اسامی حکام بلاد و ولات اقطار ممالک محروسهٔ ایران که در زمان مزبور از پادشاهی ملک الملوکِ دوران بدرجهٔ حکمرانی و فرمانگزاری رسیده اند

باب ششم در مغازی و حروب و فتن و خطوب که در امتداد این سنین اربعین در داخله و یا حدود و ثغور ایران زمین بوقوع پیوسته است

باب هفتم در ضبط برخی از آثار و عمارات مستحدثه و ابنیهٔ مؤسسه و هرگونه ابادانی و یا رفع ویرانی که در این مدت چهلسالِ فرخنده فالِ پادشاهیِ لاتیناهی انشا شده

باب هشتم در شمار بعضی از ترقیاتِ صنایع و علوم و تبدلاتِ اداب و رسوم و غیرها از مآثرِ جاودانی و ابادانیِ روحانی که در ظرف زمان مزبور در ممالک محروسهٔ ایران ظهور یافته

باب نهم در تاریخ اسفار همایون و نهضتهای مبارک میمون تاکنون چه در ایران و چه در غیر ایران

باب دهم در فهرسه اسماء جمهوری از ائمهٔ ملت ودین ومشاهیر مجتهدین واجلهٔ متکلمین وحکماء متألهین
وعرفاء مرتاضین وصنادید ادباء ومعربین واساتید اساتذه ومتطببین وکبراء شعراء ومترسلین ومشایخ وعاظ
ومذکرین که از اهالی ایران زمین دراین سنین اربعین ظهور کرده ومشهور گردیده اند

باب یازدهم در حملهٔ نشان تمثال همایون از بدایت جلوس تاکنون از وزراء این دولت وامراء این مملکت
که بموجب مواظبت فوق العاده بر خدمات خاصهٔ خویش خاطر خطیر خدیو عصر وخداوند زمان را خرسند و
شادمان ساخته برای امتیاز از امثال واقران بشرف وشان این نشان نایل گردیده اند

باب دوازدهم در القاب وعناوینی که در مدت این چهل سال از شاهنشاهی غیر متناهی اعلیحضرت
اقدس ظل اللهی خلد الله ملکه خدم وخول دولت ایران ازجانب دیوان داشته اند

باب سیزدهم در احتجاج بر ترقی خراج ایران بمقایسهٔ مالیهٔ اول دولت علیه بسال چهلم از
سلطنت ابدیه

باب چهاردهم در ملوک معاصرین که مقارن جلوس این پادشاه فرمان میگزارده اند ویا در همین
سال چهلم شمسی حکم میرانند خواه خداوندان سلطنت بالاشتراط اوالاستبداد وخواه صاحبان ریاسة الجمهور
علی سبیل الانتخاب والانتقاد

باب پانزدهم در ایلچیان چهلساله که از داخله بخارجه ویا از خارجه بداخله رفته ویا آمده اند خواه
وزراء مختار خواه سفراء کبار وبرسبیل استطراد باسامی برخی از شارژدفران وسفیران فوق العاده نیز
اشارت خواهد نمود

باب شانزدهم در اجمالی از حوادث عمدهٔ عالم وسوانح عظیمهٔ دنیا که مقارن اتفاق افتاده است باامتداد
این اربعین از سنین سلطنت ابد قرین متع الله العالمین بمد ظلالها وبارک فی نفوذها ونفوسها واموالها همانا
کسانیکه مرضی در دل وعیبی در آب وگل ندارند وکتب جامعهٔ اخبار قرون خالیه واحوال ملوک ماضیه را تتبع
واستقراء کرده وتصفح واستقصا نموده اند میدانند که براین سیاق کتاب درحق هیچیک از پادشاهان ذیشان
مالک رقاب نگاشته اند واینگونه یادگار از هیچ روزگار نگذاشته اند کم ترک الاول للاخر

باب اول در ذکر شمهٔ از شمایل وفضائل خاصهٔ پادشاه جمجاه خلد الله ملکه وسلطانه

شمایل همایون اعلیحضرت قدر قدرت اقدس صاحب
قرانی ادام الله تعالی شوکته که همواره ببشاشت و
فرخندگی مقرون است حاکی از تمامی خلقت وتناسب
عناصر واستکمال قوی واستعداد حواس ومدارک
عالیه ومشاعر کامله میباشد **پیکر مبارک**
در کمال اعتدال است وهر لباس که دربر داشته باشند
بسبک جدید یا قدیم بطرز فرنگی یا ایرانی نظامی یا
غیر نظامی حتی جبه وامثال آن بنهایت زیبنده وبرازنده

شود شرحی وافی دران بیان میفرمایند و هم قسم تاریخ بالاستمرار در حضور همایون خوانده میشود و بنابر تتبع کامل میفرمایند ذوالقرنین که در قران کریم ذکر او شده و بر شرق و غرب عالم استیلا یافته و او را مالک اقالیم سبع دانند همان سر تسر دیس معروف مصریست و تاریخ پطر کبیر و فردریک کبیر و ناپلیون اول بتمامه در مدّ نظر مبارکست و ولعی بمطالعه این کتب دارند امّا در امور پلیتیکی بواسطهٔ ممارست در این فن که اتّصالا روزنامه های فرنگ در حضور اقدس خوانده میشود طوری متبحر میباشند که هیچیک از دیپلوماتهای بزرگ دران کفایت حاصل نشده و در ظرف چهل و دو سال سلطنت هیچ یک از وزراء نمی توانند ادّعا کنند که عرض رائی در حضور مبارک نموده اند بلکه اینچه شده مستند بآراء خاصّهٔ همایونی بوده و اگر نقص و خلافی ظهور رسیده ثابت است که از عدم بصیرت و لیاقت وزیر است که نتوانسته اوامر علیه را بموقع اجرا رسانند امّا شعر اقسام از ابیات طبعی نادر چون استادان کامل نظم مینمایند و لآلی افکار ابکار شاهانه و دیوان همایون زیاده از بیست هزار بیت است نمونه را ابیجند شعر در اینمحل ثبت افتاد در تغزّل فرموده اند

برقع از چهره برافکن که همه خلق جهان
ببکی روز و خورشید ببینند عیان

ایضا در تغزّل

بتی دارم از ماه گردون نکوتر
دو زلفش سیه لب چو خون کبوتر

در مدح حضرت امیر المؤمنین علیه السلام

عید مولود امیر المؤمنین شد
عالم دنیا و عقبی عنبرین شد
از برای مژدهٔ این عید حیدر
جبرئیل از آسمان سوی زمین شد
پنج عنصر چید دگر آید ادرد
قدرت حق تا که با خاکش عجین شد

در غزل

دل میبری و روی نهان میکنی چرا
خود میکشی مرا و فغان میکنی چرا
بر تیر غمزه‌ات دل و جان هر دو داشت میل
تیری دریغ از این دل و جان میکنی چرا

در رباعی

باران زهوا همچو سرشکم آید
وز آمدنش بدشت رشکم آید
محتاج چمن باب باران نبود
آنجا که چو سیل از مژه اشکم آید

صنعت نقاشی نیز کلک گوهر سلک اعلی را مهارتی بکمال است و مخصوصا در دورنما و شبیه سازی چه با مداد و چه با رنگ قدرتی دارند که در یکطرفة العین نقش و شبیه هر کس و هر جا را در نهایت خوبی در صفحه مصوّر میفرمایند و بسیار اتّفاق افتاده که با قلمهای فرنگی بسرعت صورت ساخته اند که اسباب حیرت استادان فن در شده خط نستعلیق را خوش مینویسند همچنین شکسته و نسخ را و در تحریر چنان زبردست باشند که مکرّر روزی هزار بیت نوشته اند بدون اظهار کسالت و هزاران هزار بیت بخوبی خوانده میشود مسلّما هیچ پادشاهی این قدر چیز ننوشته بیشتر از سرکار بیت وقایع مهمه یومیّه و روزنامجات است که بقلم مبارک

نکاشته شده و در مجلدات عدیده جلد کرده در خزینهٔ
مبارکه مخزون و مخلد است و اگر کسی انجمله را ببیند قدر
و مرتبت و اندازهٔ زحمت این پادشاه کارآگاه را میداند
امّا تیر اندازی یقیناً در این هنر اول شخص تمام دنیا میباشند
و این قولی است که جملکی برانند و احدی منکر نیست
بسیار اتّفاق افتاده که در هزار و پانصد قدمی شکار زده
اند و با هریک لولهٔ از تفنگ دو لوله در هوا بلدرچینی را
انداخته و در کمانکشی و تیر کمان اندازی کنجشک را بارها
هدف تیر ساخته تقریباً بیست و پنج پلنگ و سی خرس و
زیاده از دو هزار قوچ صید شست همایون شده که
قابهای انزاملا از زمان حضرت ضبط کرده اند [illegible]
تازی ان قدرت دارند که بعد از تاختن ده الی پانزده
فرسنگ اظهار خستگی نمینمایند امّا ملکات نفسانی در
اصول عقاید که افضل ملکات است بنحوی راسخ اند که مزید
بر آن متصوّر نیست و نه تنها نزدیکان حضرت بلکه اغلب
اهل مملکت دانند که در این چهل و دو سال سلطنت کرورها
در راه محبّت اهل بیت نبوّت سلام الله علیهم اجمعین
خرج کرده اند قبّه های عالی تذهیب نموده و از روضه
خوانی و سایر خیرات و مبرّات و رعایت جانب علماء و سادات
و سایر منتسبان شریعت مقدّسه فروگذار نکرده و کمال
مراقبت را بکار برده و هرسال تقریباً یک کرور تومان نقداً
جنساً بارباب استحقاق وظایف و رواتب و انعام میدهند
و در جنب قوانین شرع شریف چندان مقیّد میباشند
که زمستانهای بسیار سخت در قلل جبال و شکارگاهها
همین که وقت نماز رسد تجدید وضو کرده بعبادت مشغول
شوند در تمام عمر یکبار نماز شان ترک نشده حتی در سفر فرنک
از چهرهٔ همایون احدی نمی تواند اثار غضب با علامت

شادی تفرّس مینماید چه قوّهٔ غضبیّه را در تحت اطاعت
عقل آورده اند و گاه خشم تغییر حالی در وجود مبارک
مشاهده نمیشود و برخلاف پیشینیان با کمال تغیّر شتم
و کلمات زشت تفوّه نکنند طبعاً مایل بسیاست نیستند
حتّی مقصّرین واجب القتل کرهاً بسزای خود میرسند
میل قلب همایون اینست که تمام اهل عالم خاصّه رعایای
ایران در مهد اسایش مرفّه الحال باشند و بوسعت زندگانی
کنند ذکور و اناث اهل مملکت را فرزند خود دانند و فی الحقیقه
تا شایسته هرگز بجلیله اعلحضرت راه نیافته در پارسائی
و عفّت و پاکدامنی در سر حدّ کمال جای دارند و این شیم
کریمه را از فرایض میشمارند دل و دست مبارک بحر و
کان است و در سخا و کرامت مانند ابر و باران ناطقه از ان
وصف نتواند و در آنکه حدّ ان ندانند خواهنده از این
آستان مایوس نشود بلکه احدی از عطایای وافرهٔ
ملوکانه محروم نکرده محصّل اینکه چون حکیم علی الاطلاق
میدانست در این عصر تمدّن و تربیت و عهد برتری و
مزیّت که دول را با یکدیگر در ترفّع سر مبارات است و ملل را
در تقدّم میل مجارات ممالک محروسه و رعایای هوش
مند ایران را شاهنشاهی میبایست کامل هنر و کارآگاه
که با حزم وافر و عزم راسخ و رای صائب و هوش ثاقب
و عقل رزین و فکر متین و بسط ید و شرح صدر و ملکهٔ
نصفت و قوّهٔ مجاهدت بتکمیل نواقص امور این دولت
پردازد و ملّت تابعهٔ مطیعهٔ خود را براه ترقّی و پیشرفت
اندازد و کارها بسازد پای فضایل و علوم جدیده را
در بسیط ساحت باز نماید و در بروی صنایع مستظرفهٔ بدیعه
کشاید حوزهٔ ملک را چون روضهٔ خلد با غصان
فضایل و اثمار معارف و انوار بدایع و ازهار طرایف

بیارایند مجهولات را معلوم و معضلات را مفهوم و

مشکلات را حلّ و اوامر و احکام را نافذ و مسجّل دارد تا

مردم این اقطار نیز از نعمای شاملهٔ حالیّه بهره و قسمت

برند و از این خوان نعما بقدر حوصله و اشتها خورند ا

رُقبا باز پس نمانند و خود را بجائیکه باید و شاید رسانند

بپیر بلندی فایز کردند و بین الامم بمزایای مخصوصه ممتاز

و متمایز باشند انجام این مهام را ملک علّام گوهر پیکر

مبارک را با فرّ ایزدی بیافرید و شمایل بدیع همایون را بحلیهٔ

کمال و جامعیت محلّی ساخت تا مستودع نفسی کریم و قلبی

رحیم و روحی فیّاض و مزاجی معتدل و عقلی محیط و حدّتی

مفرط شود و مستجمع شرایط منظوره و لوازم مطلوبه و

صفات لازمه و قوای فعّاله گردد در این صورت عجب

نیست که سیمای جهان آرای اقدس و طلعت فیروزی

آیت مقدس را چنان ساخته و پرداخته باشد که جامع

محاسن صوری و معنوی و جاذب قلوب و ابصار ارباب

بصیرت گردد

کشور آراید و جانها همه زو آساید

بجز از لطف و کرم کار دیگر ننماید

حکم تقدیر چو نیکو بود و دولت یار

کارفرمای قدر کار چنین فرماید

و از این روست که عموم باریافتگان آستان سپهر نشان

بلکه قاطبهٔ رعایای این دولت جاوید بنیان تعشّقی خاص

و اشتیاقی مخصوص بزیارت تمثال آفتاب مثال همایون

شاهنشاهی خلّد الله ملکه و سلطانه دارند و دولت

دیدار حضرت والی را از مواهب سنیّه و نعم غیر متناهیهٔ

خداوندی میشمارند در این سعادت و کسب میمنت

را بر سر راه موکب منصور می‌ایند و دیده را از غبار این

راه روشن مینمایند مشاهدهٔ آن جمال با کمال را بجان می

جویند و بی اختیار میگویند که تبارک الله احسن الخالقین

ولادت باسعادت اعلیحضرت اقدس شهریاری

ارواحنا فداه در شب یکشنبه ششم هلالی شهر صفر المظفر سنه ۱۲۴۷

ناقصه هجریه علیه آلاف الثناء والتحیة مطابق هیفدهم (۱۷) ژولیه

سنه ۱۸۳۱ ناقصه میلادیه بمقدار چهار ساعت و یکربع از

شب مسطور گذشته بافق قریهٔ کهنمر که از قری و مضافات

تبریز است و بخط مستقیم هندسی تقریبا بمقدار یکفرسخ

نیم در جانب جنوب تبریز و بحسب مسافت در چهار فرسخی آن

واقع شده و طول مدارج شرقی آن از جزائر خالدات (۶۴) درجه

(۴۰) دقیقه و عرض آن از خط استوا سی و هشت درجه و نیم تقریبا

چون مسافت ما بین موضع ولادت باسعادت و تبریز بحسب

بُعد چندان محسوس نیست منجّمین این دولت جاوید آیت

همان طول و عرض دار السلطنهٔ تبریز را ملاحظه کرده استخراج

طالع ولادت باسعادت را بافق شهر تبریز نموده اند و طالع

ولادت باسعادت بر حسب زیج جدید محمد شاهی که بتصویب

در ذیل ثبت و تحریر یافته اللّهم ابّد عیشه و ایّد جیشه

۱۱ م ۱	۰ ۵ ٤	مشتری کا ... د ... و ... د ر نا
کاب / شمس ۶ کط / ح و ه / عطارد کسه		ط و ه
راس ۶ کا / ه کد ا / زهره ر ه	و ۵ ۰	کاب / حیوه ۱۱

جلوس میمنت مأنوس اعلیحضرت اقدس شهریاری

ارواح العالمین فداه در شب یکشنبه ۱۸ هلالی شهر شوال

المکرم سنه ۱۲۶۴ ناقصه هجریه مطابق ۱۷ ماه سپتامبر سنه ۱۸۴۸

میلادی بافق دار السلطنهٔ تبریز بمقدار بیست دقیقه تمام

از غروب بنصف قرص آفتاب شب مسطور گذشته بر حسب

باب اوّل

تعیین و تشخیص ساعت سعد بکه منجمین دیده و بعرض رسانیده اند پس در پنجشنبه سال ۱۸۸۹ میلادی که تقریباً موافق است با اوایل سنه هجریه که سال تالیف این کتاب مستطاب میباشد چهل سال شمسی از دوران ابد بنیان گذشته خواهد بود و صورت زایچه وقت جلوس بر وجهیست که در ذیل ثبت وضبط گردیده اَللّهمّ خَلِّدْ مُلْکَهُ وَاَجْرِ فی بِحارِ السَّعادَةِ فُلْکَهُ

نظر مى‌آيد چنانكه گاه شده كه قباى فدائى پوشيده اند
همان جلوه نموده كه خفتان مرواريد و شب كلاه برفرق
فرقدسا گذاشته و آنان فرتاج كيانى ديده‌اند و نگارنده اين
فضول نه تنها حضرت اقدس شهريارى را در ايران و در
دربار سپهر نشان ديده كه بگويد تجمّل پادشاهى و سلطنت
است كه چاكر و رعيت را بالطّبع موله و مجذوب مينمايد بلكه
بارها در اقليم و ممالك فرنگ با سلاطين و امپراطورهاى
با تمكين حضور همايون اين شاهنشاه را مشاهده كرده
شهد الله كه

در همه كشور شهر است و شاه انست
خسرو صاحبقران و كهف امان است

بالاى همايون نه زياد بلند و نه كوتاه و آنها كه
از علم قيافه آگاه اند دانند كه صاحب قامت معتدل الطبع
مستقيم دارد و كارها را بدست افراط و تفريط نگذارد و
بتحقيق و تجربه گفته‌اند

كوتاه بود فتنه سبكروح بلند
اى معتدل القامه توئى دانشمند

در سمن و هزال اعضا و اندام ملوكانه را نيز حدّ
اعتدالست **رنگ پوست بدن** سفيد مايل
بحمرت با صفا و بى كدورت و از بن رو دموى بودن مزاج
ظاهر شود و انبساط و اهتزاز طبع و طبيعت را برهانى
باهر باشد **چهره مهر لمعان** در عين خوشروئى
آيت ابهت و احتشام است و سيماى صباحت نماى معلّى
مبيّن هر گونه سماحت و اقدام انوار پادشاهى از آن پيدا
و اسرار آگاهى از بن هويدا **جبين اقدس اعلى**
با وجود سطوت و مخايل شوكت لامع و گشاده و ملازمان
حضرترا پيوسته بخرّمى بشارت داده است **گونه هاى**
مبارك متلالى باشد و درخشنده چون لآلى و مشتوا
گفت احدى از ملوك معاصرين را اين تجلّى و جمال نيست
و بنام ايزد حضرتش را برترى است و خداى داند كه هر كس
بزيارت آن جمال عديم المثال نايل آيد بلك عالم خرّمى و
مسرّت حاصل نمايد

بهاراست گوئى همايون رخش
كه شادى دهد طلعت فرّخش

ابرو با سياهى زياد و پيوستگى كم تا حوالى بنا گوش
كشيده **و چشمها** باندازه كال رسيده **سفيدى**
مقله ببرخى مايل و فرط شهامت و شجاعت را بهترين
دلايل و ديدهاى حق بين حضرت امير المؤمنين و يعسوب
الدّين على عليه السّلام را همين حالت بوده و بهمين صفت
ستوده اند و شعراء عصر دامت فاضتهم بى اغراق در
نعت ذات كامل الصّفات شاهانه گفته‌اند

تازه روى است مگر باغ گل است
سرخ چشم است مگر شير نر است

مژگان بدرستى سياه و اسباب گيرندگى نگاه
كشيده گى بينى بقدريكه بايد **دهن**
از كمال طبيعى سخن نمايد **و دندانها** از آن لمعان كه
همگان را خوش آيد **ذقن** مستدير و نمايان با چار زنخ
غير محسوس و فى الجمله نهان **سبلت** اگرچه در
مبادى سلطنت بكثرت بود امّا پيروى كامل احكام
شريعت را بزدن شارب از آن كم كرده اند تا مشروع آيد
و ممنوع ننمايد

با دولت سلطانى در خدمت دين باشد
در هر دو جهان شاه است سلطان كه چنين باشد

موى سر و صورت با نرمى و نعومت سياه و برّاق

مایل وبیاض کردن بقرعی درخور کمال شامل شانه‌ها منبسط سینه کشاده ساعدها بلند دستها در نهایت ظرافت ولطافت چنانکه عروقان بخوبی نمودار است موی سیاه نرمی برروی دستها روئید که انها را بشمشیر مجوهر شبیه نموده ناخنها برنگ پشت کلی شفاف واملس کمر باریک پاها کوچک کامها وسیع وبالجمله از هرجهت متناسب الاعضاء وتام الخلقه وشک نیست که صورت کامل با کمال معنی انباز است وکوهر بازر دمساز

مغز باید که خرد جای کزیند در مغز
نغز هم صحبت وهمدمی نغز کند

بنابراین هرکس در اخلاق کریمه خسروانی بتأمل دیده داند که باصلابت ومهابت شاهنشاهی قلب مبارک را رأفت ومهربست که یاریافتگان را بملاطفت ازحالت رعب بعالم انس آرد ودرد هشت وخشیت نگذارد

به اب لطف سرشتند طینتش زانروی
زفرق تا بقدم نرمی وملاطفتست

اما تکلم خسروانی ناطقه در کمال فصاحت است ومنتهای بلاغت واگر کسی بسرعت نوشتن تواند و بیانات وخطابه‌ها که درهر مورد ومقام تقریر میفرمایند حتی دستور العملی که در مقاصد ومهام می دهند عینا تحریر نماید هرکه بخواند بداند که بلطف عبارات وانسجام کلمات واستعارات افصح المتکلمین شیخ سعدی علیه الرحمه میباشد وباوجود طلاقت لسان وذلاقت بیان جهیر الصوت میباشند واین راینز ارباب قیافت دلیل بر شجاعت کرفته اند غالب محاورات ومکالمات ملوکانه بزبان فارسی و ترکی اذربایجانی است که دو لغت عمومی مملکت ایران میباشد واز السنه خارجه زبان فرانسه را درکمال خوبی میدانند وزیاده از سی هزار لغت درخاطر دارند باین زبان هم سخن میکویند وهم مینویسند وهر کتاب ومطلب مشکلی را بدون معاونت مترجم وکتاب لغت ترجمه میکنند واکر بزبان فرانسه کمتر حرف زنند محض نعمت است انکلیسی را در اوان ولیعهدی تحصیل کرده میخوانند وصحیحا تلفظ مینمایند اما بدان تکلم نمی کنند ترکی جغتائی را که اینک در ممالک عثمانی متعارفست کاملا میدانند ومشکلات که در املا و منشآت ان زبان است جمله در انحضرت واضح واسان باشد چندی هم بتحصیل زبان روسی پرداختند وباصعوبت خواندن الف بای آن اینکار را نیز ساخته اند در علم جغرافیا طولی احاطه دارند که قرا وقصبات ممالک وانهار وجبال ورساتیق اقالیم خمسه را بتفصیل دانند وشرحی مبسوط ازهر ناحیه توانند وهمانا کره ارض در دست مبارک کوئی است در علم هیئت ونجوم جدید مهارت آن اعلی حضرت نیز امری معلوم است ودر تفسیر ایه شریفه رب المشرقین ورب المغربین فرموده اند اشاره بدو مغرب ومشرق دنیای عتیق وجدید است که هر دو روی کره باشد ودرکریمه رب المشارق والمغارب فرمایند مشارق و مغارب سایر سیارات عالم شمسی ماست واین کلام معجز پیغمبر مرسل وکتاب منزل ظهور معجزه است وانتقال باین اعجاز را باید از کرامات ان ذات مقدس شمرد اما از سیر کذشتکان تاریخ ایران انچه نوشته اند از مصنفین عجم وعرب ویونان ولاتین وغیره مرکوز ذهن مبارک است وتاریخ قدیم وجدید سایر ممالک را ازهر سلسله وطبقه که باشد بخوبی میدانند وازهر نقطه ذکری

باب دویم

در تعداد اخبار اولاد و نواده و نژادیکه از صلب مبارک سلطنت عظمی و خلافت کبری در طول این چهل سال ظهور و انتشار یافته و با وجود در عهد ولایت عهد متولد گردیده است ولی مدت مسطوره را ادراک نموده

ابناء سلطنت

حضرت مستطاب اقدس والا مظفر الدین میرزا ولی عهد دولت علیه ایران تولد روز جمعه چهاردهم جمادی الثانیه سنه هزار و دویست و شصت و نه

حضرت مستطاب اشرف والا سلطان مسعود میرزا ظل السلطان تولد بیستم شهر صفر سنه هزار و دویست و شصت و شش

حضرت مستطاب اشرف والا نایب السلطنه کامران میرزا وزیر جنگ تولد نوزدهم شهر ذیقعده سنه هزار و دویست و هفتاد و دو هجریه

نواب کامیاب اسعد والا نصرة الدین میرزا سالار السلطنه تولد سیزدهم شهر جمادی الثانیه سنه هزار و دویست و نود و نه هجریه

نواب کامیاب اسعد والا محمد رضا میرزا رکن السلطنه تولد شهر ربیع الثانی سنه هزار و سیصد و یک هجریه

بنات سلطنت

نواب علیه عالیه فخر الملوک تولد سنه هزار و دویست و شصت و سه هجریه

نواب علیه عالیه عصمة الدوله تولد هزار و دویست و هفتاد و دو

نواب علیه عالیه ضیاء السلطنه تولد در سنه مذکوره

نواب علیه عالیه افتخار الدوله تولد سنه هزار و دویست و هفتاد و سه هجریه

نواب علیه عالیه افسر الدوله تولد هزار و دویست و هفتاد و پنج

نواب علیه عالیه والیه تولد در سنه مذکوره

نواب علیه عالیه فخر الدوله تولد سنه هزار و دویست و هفتاد و هشت

نواب علیه عالیه فروغ الدوله تولد سنه هزار و دویست و هفتاد و نه هجریه

نواب علیه عالیه افتخار السلطنه تولد سنه هزار و دویست و نود و هشت هجریه

نواب علیه عالیه اختر الدوله تولد هزار و دویست و نود و هشت ایضاً

نواب علیه عالیه فرخ السلطنه تولد هزار و دویست و نود و نه هجریه

نواب علیه عالیه تاج السلطنه تولد سنه هزار و سیصد و یک هجریه

نواب علیه عالیه عزة السلطنه تولد هزار و سیصد و شش

ابناء حضرت مستطاب اقدس والا ولیعهد دولت جاوید مهد مظفر الدین میرزا

نواب والا محمد علی میرزا اعتضاد السلطنه

نواب والا ملک منصور میرزا شعاع السلطنه

نواب والا ابو الفتح میرزا

نواب والا ابو الفضل میرزا

نواب والا محمد حسین میرزا ناصر السلطنه

بنات حضرت مستطاب اقدس والا ولیعهد

دولت جاوید مهد مظفر الدین میرزا

نواب علیه فخر السلطنه

نواب علیه فخر الدوله

نواب علیه احترام السلطنه

نواب علیه عشرة السلطنه

نواب علیه عزة السلطنه

نواب علیه ملکه خانم

نواب علیه سرور الملوک

نواب علیه ملک الملوک

نواب علیه ضیاء الملوک

نواب علیه اشرف الملوک

نواب علیه صاحب خانم

نواب علیه افتخار الملوک

نواب علیه سکینه خانم

نواب علیه طوبی خانم

نواب علیه نوش خانم

ابناء حضرت والا ظل السلطان

نواب والا سلطان حسین میرزا جلال الدوله

نواب والا بهرام میرزا

نواب والا سلطان محمود میرزا

نواب والا تیمور میرزا

بنات حضرت والا ظل السلطان

نواب علیه کوکب السلطنه

نواب علیه شوکة السلطنه

نواب علیه زینة الملوک

نواب علیه فخر الملوک

نواب علیه عزیز السلطنه

نواب علیه شمس النهار خانم

ابناء حضرت والا نایب السلطنه

نواب والا فتحعلی میرزا امیر تومان بخانه مبارکه تولد شب پنجم رمضان سنه هزار و سیصد و سه هجریه

بنات حضرت والا نایب السلطنه

نواب علیه ملکه خانم تولد در پنجم ذیحجه سنه هزار و دویست و نود و دو

نواب علیه فخر الملوک خانم تولد یازدهم شهر ذیقعده سنه هزار و دویست و نود و پنج هجریه

نواب علیه معصومه خانم تولد هم شهر ربیع الاول سنه هزار و سیصد و چهار هجریه

اولاد نواب علیه فخر الملوک

محمد میرزا

عباس میرزا

فتحعلیخان سپهسالار

اولاد نواب علیه عصمة الدوله

امیر دوستعلیخان تولد ستم رجب هزار و دویست و نود و سه

عصمة الملوک تولد ستم شهر ربیع الاول سنه هزار و دویست و نود و یک هجریه

فخر التاج خانم تولد بیست و هم شهر جمادی الثانیه سنه هزار و دویست و نود و شش هجریه

اولاد نواب علیه ضیاء السلطنه

آقای آقا سید علی تولد جمعه بیست و دویم شهر ربیع الثانی سنه هزار و دویست و نود و پنج هجریه

آقای آقا سید جواد تولد هیفدهم شهر رجب هزار و سیصد هجریه

شمس السلطنه زهرا خانم تولد بیستم شهر شعبان سنه هزار و دویست و نود و شش هجریه

ندیم السلطنه رقیه خانم تولد یازدهم رجب هزار و دویست و نود و نه

اولاد نواب علیه افتخار الدوله

امیرزاده قهرمان میرزا

خان باباخان

بدیع الملک

سلطان محمد میرزا

اسدالله خان

خسروخان

عباسعلیخان

شمس الملوک

اولاد نواب علیه افسر الدوله

زینت الدوله تولد شانزدهم شهر جمادی الاولی سنه هزار و دویست و نود و دو هجریه

شمس السلطنه تولد هیفدهم شهر جمادی الاخری سنه هزار و دویست و نود و پنج هجریه

اولاد نواب علیه فروغ الدوله

خان خانان محمد ناصر خان تولد چهارشنبه غره شوال سنه هزار و دویست و نود و نه هجریه

ناصر قلیخان تولد شب دهم ربیع الثانی سنه هزار و سیصد و سه هجریه

قمر سلطان خانم عزیز الملوک تولد ششم رمضان سنه هزار و دویست و نود و هشت هجریه

فروغ الملوک زهرا سلطان خانم تولد شب پنجشنبه چهاردهم شهر ذیحجه سنه هزار و سیصد و یک هجریه

ملک الملوک

اشرف الدوله

باب سوم

در بیان مخدرات و محجبات از پرده گیان سرادق جلال که در ظرف زمان این چهل سال شمسی از شاهنشاهی اعلی حضرت ظل اللهی بیکی از دو مرتبت عظمی و شرافت کبری که یکی ازدواج دائم است و دیگر سعادت ولادت باختصاص و اشتراک پس منقطعات از جواری و غیر امهات اولاد از سراری هرچند از بانوان و حظایای بزرگ و ذوات امتیازات سترگ بوده باشند از این باب در احتجاب خواهند بود و نخست بباید دانست که شغل جلیل پذیرائی نسوان بزرگ دولت از بنات ملوک و اشراف و خواتین شاهزادگان و اعیان و این قبیل امور عظیمه راجعه بسرای همایونی در حیات مرحومه مهد علیا و ستر کبری اعلی الله مقامها بشخص شریف ایشان اختصاص داشت و بعدها کافه این سنخ اعتبارات و مراتب و مشاغل و مناصب با جواری عصمة الدهر ملکة العصر نواب مستطابه متعالیه انیس الدوله است ادام الله تعالی شوکتها وزاد فی الحضرة الخاقانیه حظوتها

دائمیه اولی

نواب مستطابه متعالیه گلین خانم که از عهد ولایت عهد بحبالهٔ نکاح ابدی و ربقهٔ ازدواج دائمی درآمده است

(اولاد)

نواب علیه عالیه فخر الملوک که در عهد ولایت عهد ولادت یافته

نواب رضوان مآب سلطان محمود میرزا ولیعهد دولت جاوید

مهد که از سلطنت پدر تاجدار شش ماه بیش در نیافت و

یازده ماهه درگذشت

نواب علیهٔ عالیه افسر الدوله

نواب رضوانمآب سلطان محمد میرزا که بسن نه ماه رحلت کرد

دائمهٔ ثانیه

نواب مستطابهٔ متعالیه تاج الدوله

(اولاد)

نواب رضوانمآب سلطان معین الدین میرزا ولیعهد دولت

جاوید مهد که روز انعقاد سلام بشارت فتح هرات در سن

شش سالگی بعالم دیگر پیوست

نواب علیهٔ عالیه عصمة الدوله که در سال هزار و دویست

و هفتاد و دو ولادت یافته

دائمهٔ ثالثه

نواب مستطابهٔ متعالیه شکوه السلطنه که از سال چهارم

جلوس جاوید مأنوس با ذات اقدس همایون همباالین

کردیده است

(اولاد)

حضرت مستطاب اشرف والا مظفر الدین میرزا ولیعهد

دولت ابد مهد ادام الله تعالی اقباله العالی

نواب فردوس مآب زینت الدوله که بسن نه ماه متوفاة

کردید

دائمهٔ رابعه

ستاره خانم صبیهٔ آقا محمد حسن تبریزی که در زمان

ولیعهدی بشرف عقد دوام نایل کردید ولی در وقتی

که تقرب و مکانت فروغ السلطنه مرحومه بدرجهٔ علیا

رسیده بود و بمرتبهٔ نکاح دائمی رسیدن میطلبید از

دائمیات اربع وقت مشار الیها را موافق موازین شرع عمیم

وقوانین اسلامیه بموقع منقطعات ترتیب داده مقام

وی را با فروغ السلطنه تبدیل نمودند

(اولاد)

نواب رضوانمآب سلطان ملکشاه که در مراجعت از

سفر اصفهان در منزل اشتیان تولد یافت و بسن

هشت ماه رحلت کزید

نواب فردوس مآب پری سلطان خانم که دو ساله

متوفاة کردید

نواب جنت مآب اختر الملوک که یکساله برحمت ایزدی

پیوست

دائمهٔ خامسه

مرحومهٔ فروغ السلطنه صبیهٔ محمد علیخان تجریشی

من قری شمیران که رتبهٔ قربت و مقام وی در حضرت

شاهنشاهی ضرب المثل است

(اولاد)

نواب رضوانمآب سلطان محمد میرزا که از روز ولادتش

روز هشت درگذشت

نواب رضوانمآب امیر قاسم خان ولیعهد که بسن پنج سال

برحمت حق واصل شد

نواب رضوانمآب سلطان رکن الدین میرزا امیر تومان

مبارکه که بسن سه سالگی متوفی کردید

نواب فردوس مآب خورشید کلاه که دو ساله متوفاة شد

دائمهٔ سادسه

نواب جنت ایاب سرور السلطنه صبیهٔ شاهزادهٔ امام

قلی میرزا عماد الدوله که بیست و هشت ماه در حرم

سرای اعلیحضرت شاهنشاه کیتی پناه ایده الله زندگانی

کرد انگاه بجهان جاودانی رفت

نواب مستطابه علیه عصمة السلطنه

که هم از عهد ولایت عهد در حباله ازدواج ملک الملوک

متبرع مزاج درآمده است

(اولاد)

حضرت مستطاب والا سلطان مسعود میرزا ظل

السلطان

نواب رضوان‌آب سلطانحسین میرزا جلال الدوله که در سن

شانزده سال بارض اقدس مشهد رضوی در

گذشت

نواب مستطابه علیه امینه السلطنه

صبیه مرحوم محمد تقیخان معمارباشی

(اولاد)

حضرت مستطاب اشرف والا کامران میرزا نایب

السلطنه امیرکبیر

باب چهارم

در ذکر صدور عظام ورجال الدوله

سعادت فرجام وامرآء دایرهٔ قاهرهٔ

عسکر تدبیر ورؤسای سایر دوایر

دولت علیه که در مشیت شاهنشاهی

ابتدا از بدایت جلوس ابد مأنوس

تا نهایت سال چهلم سلطنت جاویدی

آیت بنوبت بر سر مناصب و کارها

واداشته شده است و بریاست ادارات

و دایره‌های مشاغل و خدمات

برگماشته شده‌اند بترتیب فی العناوین

تولیت آستانهٔ مقدسه مشهد

رضویه زادها الله شرفا وعزة

میرزا عبد الباقی گیلانی منجم باشی

میرزا فضل الله وزیر نظام

میرزا محمد حسین قزوینی عضد الملک

دو نوبت

میرزا جعفر خان مشیر الدوله

حاجی میرزا علی اکبر شیرازی قوام الملک

حاجی میرزا محمد خان مجد الملک

میرزا محمد حسین دبیر الملک فراهانی

میرزا ابو القاسم معین الملک

نواب حاج سلطان محمد میرزا سیف الدوله

میرزا سعید خان مؤتمن الملک

حاج میرزا حسینخان قزوینی مشیر الدوله

نواب والا محمد تقی میرزا رکن الدوله

میرزا عبد الوهابخان آصف الدوله

میرزا محمد علی مشهور بصدر قزوینی

تولیت آستانهٔ مقدسه فاطمیه زادها الله کرامة وعزتها

میرزا محمد رضا طاب ثراه

حاج میرزا محمد حسین

نایب التولیه حاج میرزا محمد تقی برادر مشار الیه

صدارت عظمی

میرزا تقی خان امیر اتابک اعظم از اول دولت جاوید

آیت الی سال چهارم

میرزا نصر الله خان نوری معروف بمیرزا آقاخان

از عشر ثالث محرم سال چهارم الی هفت سال

هجری

میرزا محمد خان قاجار سپهسالار اعظم از سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و یک هجری

حاج میرزا حسینخان قزوینی مشیر الدوله از سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و هفت هجری

میرزا یوسف آشتیانی از سنهٔ هزار و سیصد و یک هجری الی هزار و سیصد و سه

میرزا علی اصغرخان امین السلطان وزیر اعظم که از سنهٔ یکهزار و سیصد و سه ناقصهٔ هجریه بدون لقب متقلد مشاغل خطیره وزارت عظمی بود و از هذه السنه یکهزار و سیصد و شش هجری مطابق سال یکهزار و هشتصد و هشتاد و هشت میلادی بلقب وزیر اعظم ملقب کردید

وزارت جنگ و سپهسالاری اعظم و امارت کبرای نظام و سرداری کل قشون ظفر نمون علی اختلاف العناوین

عزیزخان مکری سردار کل

دو نوبت

میرزا محمد خان قاجار سپهسالار اعظم

دو نوبت

حشمة الدوله وزیر جنگ

نواب والا فیروز میرزا نصرة الدوله

دو نوبت

حاج میرزا حسینخان قزوینی سپهسالار اعظم

ناصر الملک بنیابت صدر اعظم

هیئت وزارت جنگ ملفق از اشخاص مسطوره فی الذیل

(حضرت اشرف والا کامران میرزا نایب السلطنه

سلطانمراد میرزا حسام السلطنه

احمد میرزا معین الدوله

محمودخان ناصر الملک

محمد رحیمخان علاء الدوله

حاج میرزا حسینخان سپهسالار اعظم)

حضرت اقدس والا کامران میرزا نایب السلطنه امیر کبیر بالاستقلال

وزارت عدلیه و امارت دیوان

میرزا نبی خان امیر دیوان قزوینی

میرزا ابرهیمخان قزوینی برادر میرزا نبی خان امیر دیوان بر نیابت معزی الیه

آغا بهرام

میرزا احمد خان فراهانی پسر محمد رضا خان وزیر آذربایجان

عباس خان

میرزا محمد زمان نوری از سال نهم سلطنت

عباسقلیخان نجوانی معتمد الدوله

محمد ابرهیمخان نجوانی معتمد الدوله برادر مشار الیه از سنهٔ پانزدهم سلطنت

حاج علیخان اعتماد السلطنه والد مؤلف از سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و هشت هجری

میرزا مصطفیخان بهاء الملک افشار سال هجدهم سلطنت

حاج محمد قاسمخان قاجار آصف الدوله

دو نوبت

غلامحسینخان سپهدار سال بیستم سلطنت

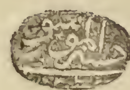
حاج میرزا حسینخان مشیر الدوله سپهسالار اعظم

حاج محمد ناصرخان قاجار ظهیر الدوله بیست و پنجم

سلطنت

پاشاخان امین الملک بیست و پنجم سلطنت

امامقلی میرزا عماد الدوله

میرزا کاظمخان نظام الملک

علیرضاخان عضد الملک

میرزا کاظمخان نظام الملک

دو نوبت

مجلس مشترک بریاست نواب علیقلی میرزا اعتضاد السلطنه

علیرضاخان قاجار عضد الملک

ثانیا

نواب بهرام میرزا معز الدوله

عز الدوله اولاً

یحیی خان مشیر الدوله

نواب والا عبد الصمد میرزا عز الدوله

ثانیا

عضد الملک ثالثاً

یحیی خان مشیر الدوله

ریاست نقباء و ایلخانیگری قبیلهٔ جلیلهٔ قاجار

نواب حاج کیومرث میرزا ملک آرا

نواب هوشنک میرزا ایلخانی

شیرخان قاجار عین الملک (اعتضاد الدوله)

محمد مهدیخان قاجار اعتضاد الدوله سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و هشت

یحیی خان وزیر مخصوص معتمد الملک مشیر الدوله

نواب والا عبد الصمد میرزا عز الدوله سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و نه

علیرضاخان قاجار عضد الملک از سنهٔ هزار و دویست و نود

وزارت وظایف

میرزا شفیع آشتیانی صاحب دیوان

میرزا کاظمخان نوری نظام الملک

میرزا فضل الله نصیر الملک

میرزا هدایت الله پسر مشار الیه

میرزا تقی مستوفی وزیر سابق عراق

میرزا محمد حسین قزوینی عضد الملک سنهٔ هزار و دویست و هفتاد

حاج میرزا محمد خان مجد الملک

سه نوبت

حاج علیخان اعتماد السلطنه والد مؤلف سال نوزدهم

سلطنت

عبد العلیخان ادیب الملک برادر مؤلف سال بیست و دویم سلطنت

حاج میرزا حسینخان سپهسالار اعظم مع وزارت عدلیه

میرزا محمد قوام الدوله مع وزارت استیفا

حاجی میرزا عبد الله خان علاء الملک قزوینی

میرزا علیخان امین الملک (جناب امین الدوله)

میرزا تقیخان مجد الملک برادر جناب معظم له

ادارهٔ خزانهٔ عامره

حسینعلیخان معیر الممالک

دوستعلیخان نظام الدوله

امیر دوستمحمدخان معیر الممالک

محمد رحیمخان قاجار علاء الدوله

مرحوم آقا ابراهیمخان امین السلطان علیین مکان

میرزا علی اصغرخان امین السلطان ثانی وزیر اعظم

میرزا اسمعیلخان امین الملک

وزارت دفتر استیفا

میرزا ابو یوسف اشتیانی (صدر اعظم)

سه نوبت

میرزا کاظمخان نظام الملک

دو نوبت

میرزا محمد اشتیانی قوام الدوله

میرزا هدایت الله وزیر دفتر

دو نوبت

میرزا حسن مستوفی الممالک

ادارهٔ دفتر لشکر

میرزا آقاخان نوری وزیر لشکر اعتماد الدوله صدر اعظم

میرزا عنایت الله امین لشکر

دو نوبت

میرزا داودخان نوری پسر صدر اعظم سال د[...]

سلطنت

میرزا هدایت الله وزیر دفتر

میرزا موسی اشتیانی مستوفی

میرزا کاظمخان نظام الملک وزیر لشکر سنهٔ هز[...]

دویست و نود و هشت

نظارت خونساری

محمد حسنخان ترک پیشخدمت خاصه

نصرالله خان پسر امیر کبیر داسمخان

شیرخان قاجار عین الملک (اعتضاد الدوله)

امیر اصلانخان مجد الدوله

عین الملوک ملقب بعین الملک پسر مرحوم اعتضا[د]

الدولهٔ مرحوم

علیرضاخان قاجار عضد الملک سال دویست و پنج[...]

سلطنت

مهدیقلیخان قاجار مجد الدوله

ادارهٔ اصطبل خاصهٔ مبارکه و امیر آخوری

اسدالله خان قاجار

نواب حسن میرزا

دو نوبت

امیر اصلانخان مجد الدولهٔ سابق

نواب جهانسوزخان سال ششم سلطنت

نواب محمد حسین میرزا پسر محسن میرزا

دو نوبت

مهدیقلیخان

مهدیقلیخان پیشخدمت خاصه مجدالدوله

اداره فراشخانه و حجابت دولت

اسمعیلخان قراداغی اوتلودولت

حاج علیخان حاجب الدوله اعتمادالسلطنه والد مؤلف

حاج محمدخان بسطامی حاجب الدوله

کاظمخان ترک سرتیپ سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و پنج هجری

محمد رحیم خان قاجار نسقچی باشی علاءالدوله (امیر نظام)

دو نوبت

محمد تقیخان افشار سال بیست و ششم سلطنت

محمد حسن خان حاجب الدوله پسر علاءالدوله (امیر نظام)

حاج حسینعلیخان پسر محمد رحیم خان امیر نظام سنهٔ هزار و سیصد و پنج هجری

وزارت دول خارجه و ملل مختلفه داخله

میرزا محمد علیخان شیرازی سال چهارم سلطنت

میرزا سعید خان انصاری مؤتمن الملک

دو نوبت

حاج میرزا حسین خان مشیرالدوله سال بیست و هفتم سلطنت

محمود خان قراگوزلو ناصرالملک

یحیی خان قزوینی مشیرالدوله سنهٔ هزار و سیصد و سه هجری

میرزا عباسخان قوام الدوله

اداره مدرسه مبارکه دارالفنون

میرزا محمد علی خان وزیر دول خارجه

عزیزخان مکری

محمد خان امیر تومان

علیقلی میرزا اعتضادالسلطنه از سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و دو هجریه

علیقلیخان مخبرالدوله از سنهٔ هزار و دویست و نود و هشت هجری

وزارت تجارت

محمود خان قراگوزلو ناصرالملک سال سیزدهم سلطنت

علیقلی میرزا اعتضادالسلطنه سال چهاردهم سلطنت

میرزا عبدالوهابخان نصیرالدوله

دو نوبت

نواب اشرف والا نایب السلطنه

(در اداره خاصه جناب آقا میرزا یوسف صدر اعظم)

علیقلیخان مخبرالدوله

دو نوبت

نواب والا عباس میرزا ملک آرا

جناب یحیی خان مشیرالدوله

وزارت صنایع

محمود خان ناصر الملک سال سیزدهم سلطنت

علی قلی میرزا اعتضاد السلطنه سال چهاردهم سلطنت

علیقلیخان مخبر الدوله

جهانگیر خان اجودان باشی

ادارهٔ معادن ممالک محروسه

حاج میرزا جبار ناظم المهام

علیقلی میرزا اعتضاد السلطنه

علیقلیخان مخبر الدوله

دو نوبت

میرزا علینقی حکیم الممالک

ریاست عملهٔ خلوت خاصهٔ همایونی

حاج بیژن خان گرجی

آقا محمد حسن پیشخدمت باشی صندوقدار

آقا عبد الله پسر مشار الیه که برادر آقا محمد حسن ثانی موسوم کردید

دو نوبت

فرخ خان کاشانی امین الملک امین الدوله

میرزا هاشمخان امین خلوت امین الدوله

حاج محمد خان فراشباشی سال نوزدهم سلطنت

میرزا محمد خان امین خلوت اقبال الدوله

غلام محسنخان امین خلوت

ادارهٔ صندوقخانهٔ مبارکه

فرخ خان کاشانی امین الدوله

آقا محمد حسن صندوقدار

آقا عبد الله موسوم با آقا محمد حسن مثنی

آقا محمد ابرهیم رخت دار برادر زادهٔ آقا محمد حسن بزرگ

حاج رحیمخان خازن الملک سال هفدهم سلطنت

آقا رجب رخت دار سال هجدهم سلطنت

محمد علیخان امین السلطنه

ادارهٔ مهر مبارک و خزانهٔ خاتم همیون

آقا محمد حسن صندوقدار

آقا عبد الله مسمی به آقا محمد حسن مثنی

فرخ خان کاشانی امین الملک امین الدوله

آقا محمد حسن اعتماد الملک

پاشا خان امین الملک

علیرضا خان قاجار عضد الملک

ریاست تفنگداران خاصه

حاج بیژن خان گرجی

آقا محمد حسن صندوقدار

آقا عبد الله ولد مشار الیه مسمی به آقا محمد حسن مثنی

حاج محمد خان حاجب الدوله

میرزا هاشمخان امین خلوت

میرزا محمد خان اقبال الدوله

غلام محسنخان امین خلوت

ادارهٔ صرف جیب مبارک

مهدیخان تبریزی

فرخ خان امین الدوله (کا)

میرزا هاشم خان امین خلوت

یحیی خان قزوینی مشیر الدوله

آقا علی آشتیانی امین حضور

آقا رضا عکاسباشی آجودان مخصوص (اقبال السلطنه)

آقا ابراهیم خان امین السلطان اول

جناب میرزا علی اصغر خان امین السلطان ثانی

ادارهٔ گمرک

سهراب خان گرجی

والی خان

میرزا نصر الله نوری نایب لشکرنویسباشی

میرزا محمد قوام الدوله

میرزا عبد الوهاب خان شیرازی نصیر الدوله (آصف الدوله)

میرزا قهرمان امین لشکر

آقا ابراهیم خان امین السلطان اول

میرزا علی اصغر خان امین السلطان ثانی

وزارت فواید عامه

حسنعلی خان گروسی (امیر نظام)

میرزا قهرمان امین لشکر

ادارهٔ کشیکخانهٔ مبارکه و منصب سرکشیکچی باشیگری

انوشیروان خان

محمد ناصر خان قاجار ظهیر الدوله

میرزا محمد خان قاجار سپهسالار

میرزا مهدی خان اعتضاد الدوله

نواب کیومرث میرزا ملک آرا

یحیی خان معتمد الملک (مشیر الدوله)

محمد رحیم خان علاء الدوله (امیر نظام)

عبد الله خان ولد معزی الیه

ادارهٔ پیشخانهٔ مبارکه و شغل ایشیک آقاسی باشیگری

موسی خان قاجار

امیر اصلان خان مجد الدوله

دو نوبت

حاج محمد ناصر خان قاجار ظهیر الدوله

دو نوبت

محمد رحیم خان علاء الدوله در فرنگستان موقتاً

علی خان قاجار ظهیر الدوله

ادارهٔ انطباعات دولت علیه

برجیس صاحب مترجم مباشر روزنامجات

حاج میرزا جبار ناظم المهام

میرزا ابو الحسن خان غفاری صنیع الملک

علیقلی میرزا اعتضاد السلطنه

بندهٔ مؤلف محمد حسن خان اعتماد السلطنه

ادارهٔ بنائی دیوان اعلی

محمد تقی خان معمار باشی

حاج علی خان حاجب الدوله والد مؤلف

حاج محمد خان حاجب الدوله

میرزا زکی ضیاء الملک

نواب علی قلی میرزا اعتضاد السلطنه

محمود خان ناصر الملک

یحیی خان معتمد الملک (مشیر الدوله)

آقا ابراهیم خان امین السلطان اول

میرزا علی اصغر خان امین السلطان ثانی

ریاست بنا خانه و منصب معمارباشیگری

محمد تقی خان معمارباشی

استاد حسین کاشانی

عبدالله خان

محمد ابراهیمخان وزیر نظام

حاج ابو الحسن اصفهانی صنیع الملک

حاج حسینعلی اصفهانی صنیع الملک

شاطر باشیگری

حاج محمد قلیخان نوری صارم الملک

علیخان ولد صارم الملک

فضل الله خان بشیر الملک

اداره باغات مبارکه دولتی

حاج علیخان حاجب الدوله (اعتماد السلطنه)

حاج محمد خان حاجب الدوله

محمد تقیخان حاجب الدوله

آقا علی اشتیانی امین حضور

محمد رحیمخان قاجار علاء الدوله

بنده مؤلف محمد حسنخان اعتماد السلطنه

ریاست اصطبل توپخانه مبارکه

اصلان بیک یاور اول توپخانه

میرزا علی اکبر خان اجودان باشی

محمد تقیخان افشار حاجب الدوله

دو نوبت

حاج ساسان میرزا بهاء الدوله

میرزا ابراهیمخان نوری سهام الدوله

نواب جهانسوز میرزا امیر تومان

محمد حسنخان افشار ولد محمد تقیخان

اداره پست و چاپارخانه مبارکه

شفیع خان چاپارچی باشی

اسمعیلخان بشیر الدوله

حاج حسینخان شهاب الملک نظام الدوله

میرزا تقی خان چاپارچی باشی

میرزا علیخان (جناب امین الدوله)

دو نوبت

نواب مهدیقلی میرزا پسر مرحوم محمد ولی میرزا

اداره احتساب

محمود خان کلانتر

محمود خان احتساب الملک

چراغعلیخان سراج الملک

آقا علی اشتیانی امین حضور

میرزا احسن احتساب الملک

بنده مؤلف محمد حسنخان اعتماد السلطنه

دو نوبت

کنت دمنت فرت نظم الملک

میرزا عباسخان مهندس باشی

اداره رسائل خاصه

میرزا زین العابدین ملک الکتاب

میرزا سعید خان انصاری (مؤتمن الملک)

میرزا محمد حسین دبیر الملک

دو نوبت

میرزا علیخان (جناب امین الدوله)

میرزا عباسخان قوام الدوله

جناب میرزا علی اصغر خان امین السلطان

مخاطبین سلام عام

اسکندر خان سردار قاجار قوانلو

نواب محمد رضا میرزا پسر خاقان مغفور

میرزا آقاخان نوری صدراعظم

نواب حاج محمد ولیمیرزا

فرخ خان امین الدوله

میرزا فضل الله نوری وزیر نظام

نواب طهماسب میرزا مؤید الدوله

میرزا فتحعلیخان صاحب دیوان

نواب علیقلیمیرزا اعتضاد السلطنه

الله قلیخان ایلخانی

اداره مجلس شریف دار التألیف که از اول قرن ثانی سلطنت جاودانی ایجاد و تشکیل یافته است

نواب والا علیقلیمیرزا اعتضاد السلطنه وزیر علوم

بنده مؤلف محمد حسنخان اعتماد السلطنه

پیشخدمتباشیان سلام عام

حاج آقا اسمعیل

میرزا علینقی حکیم الممالک

پیشخدمتباشیان حضور مبارک

علیقلیخان تبریزی

آقا محمد حسن صندوقدار

آقا عبدالله مسمی باقا محمد حسن ثانی

فرخ خان امین الدوله

میرزا هاشم خان امین خلوت

میرزا محمد خان اقبال الدوله

عیسی خان اعتماد الدوله

وزارت دربار اعظم

محمد رحیمخان علاء الدوله

آقا ابراهیمخان امین السلطان اول

میرزا علی اصغرخان امین السلطان ثانی

اداره دار الشورای کبری

پاشاخان امین الشوری

دو نوبت

یحیی خان معتمد الملک مشیر الدوله

نواب والا محمد تقی میرزا رکن الدوله

میرزا علیخان امین الدوله رئیس دار الشورای عظمی

اداره خازن طاق موزه از وقتیکه ایجاد شده

آقا ابراهیمخان امین السلطان اول

میرزا علی اصغرخان امین السلطان ثانی

اداره خالصجات دیوانی

حاج علیخان اعتماد السلطنه والد مؤلف

میرزا موسی وزیر طهران

میرزا عیسی وزیر طهران

نواب مهدیقلیمیرزا

میرزا رضا صندوق الدوله

دو نوبت

میرزا قهرمان امین لشکر

اداره صاحبجمعی شترخانه و قاطرخانه

حاج نجفقلیخان

قاسمخان صاحب جمع

محمد علیخان صاحب جمع

آقا ابراهیمخان امین السلطان ماضی

میرزا علی اصغرخان امین السلطان ثانی

محمد قاسمخان برادر جناب معزی الیه

کالسکچیباشی

چراغعلی بیک

رسولخان کالسکچی باشی

امیر دوستمحمدخان معیر الممالک

حاج حسینعلی

ابراهیمخان نایب اصطبل خاصهٔ مبارکه

خواجه باشی

حاجی مبارک

اغا سلیمان

اغا بشیر

حاج اغا یوسف

اغا سلیمان

اغا جوهر

حاج اغا جوهر معتمد الحرم

حاج سرورخان اعتماد الحرم

غلام بچه باشی

سید میرزا کاشانی (سرهنگ)

غلامحسینخان ۱۲۹۱

اسکندر میر

محمد ابراهیمخان علاقهٔ صندوقخانه

علیرضاخان قاجار (عضد الملک)

محمد علیخان (امین السلطنه)

سلطانحسین میرزا (نیر الدوله)

حسینخان پیر صهر اعجان

مهدیقلیخان (مجد الدوله)

جعفرقلیخان (اجلال الملک)

حسینخان پیر محمدخان

غلامعلیخان (عزیز السلطان)

ریاست ابدارخانهٔ مبارکه

حاج اسکندر سقاباشی

اقا ابراهیمخان ابدارباشی (رضوانمآب جناب امین السلطان ماضی اعلی الله مقامه)

اقا محمد علی امین الحضرة

مرتضی خان (اقادائی)

قهوه‌چی باشی

مشهدی جعفر

حاج محمدخان

حسنخان پسر مشار الیه

غلامعلیخان امین همایون

ریاست کتبخانهٔ مبارکه

میرزا موسی زینبدارباشی

محمد علیخان امین السلطنه

غلامحسینخان زینبدارباشی

مترجم حضور همایون

میرزا ملکمخان ناظم الدوله

یحیی خان مشیر الدوله

بندهٔ مؤلف محمد حسنخان اعتماد السلطنه

مقدمین علماء در شرفیابی حضور همایون

حاج مولی محمود تبریزی نظام العلماء

نصرالله خان نظام العلماء

میرزا محمدخان نظام العلماء

حکیمباشی ایران

میرزا ابوالقاسم قزوینی

ملا محمد قبلی

حاج اقا بابا ملک الاطباء

میرزا کاظم فیلسوف الدوله

حکیمباشی فرنگی

دکتر کلکز فرانسوی

دکتر پولاک نمسوی

دکتر طولوزان فرانسوی

شعرائی که در اعیاد و سایر ایام بتبریک انشاد قصاید در مجلس سلام کرده اند

میرزا محمد علیخان سروش شمس الشعراء

میرزا محمد تقی کاشانی سپهر لسان الملک

نواب سام میرزا شمس الشعراء

نقاشباشی

میرزا ابو الحسنخان کاشانی صنیع الملک

میرزا محمد خان کاشانی

عکاسباشی

آقا رضا خان اقبال السلطنه

میرزا حسنعلی

ریاست سرایداران

نصر الله خان سرایدار باشی

شعبان علیخان خال مؤلف

محمد ابراهیمخان ابری

باغبانباشی

مشهدی رضا باغبانباشی

محمد باقر بیک باغبانباشی

ریاست ارباب طرب

چالاپچی خان

آقا علی اکبر

آقا مطلب

آقا محمد صادقخان خلف مشار الیه

خاصه تراش باشی

مشهدی حسین

حاج حیدر اول

آقا فرج خاصه تراش

حاج حیدر ثانی

چوبکچیباشی

آقا محمد حسن که در تمام سنین اربعین بوده و هست

طباخباشی

حاج حسین

استاد زین العابدین پسر مشار الیه

استاد ابراهیم پسر استاد زین العابدین

شربتدارباشی

حاج قاسم

میرزا علی اکبر خلف مشار الیه

چراغچیباشی

آقا صادق

آقا محمد علی

حاج محمد

آقا محمد حسن

قاپوچی باشی

مشهدی علی بابا

محمد آقا

جارچی باشی

قاسمخان

هاشمخان

قاسمخان

قوللر اقاسی باشی

قاسمخان علی ابادی

مرتضی خان شهاب الدوله

عبدالله خان خلف محمد رحیمخان قاجار علاء الدوله (امیر نظام)

محمود خان پسر دیگر علاء الدوله (امیر نظام)

ریاست نسقخانهٔ مبارکه

حسنخان قاجار دولو

محمد رحیمخان برادر مشار الیه (علاء الدوله امیر نظام)

محمد حسنخان حاجب الدوله پسر علاء الدوله

محمد رحیمخان مشهور بخان بزرگ خلف محمد حسن خان (حاجب الدوله)

امیر توپخانهٔ مبارکه

فضالخان غا

نواب رضوانمآب سلطان رکن الدین میرزا

حاج رجبعلیخان

حسینخان نظام الدوله

یحیی خان مشیر الدوله

الله ویردیخان

نواب والا فتحعلیخان خلف الصدق حضرت والا نائب السلطنه و وزیر جنگ امیر کبیر با نیابت محمد صادقخان امین نظام اولاً و آقا رضاخان اقبال السلطنه ثانیاً

اجودانباشی

عزیزخان مکری

علیقلیخان افشار

الله یارخان افشار

حسنخان خلف مشار الیه

ریاست قورخانه

حاج محمد حسین بسمت جبه دارباشی

میرزا نصرالله پسر مشار الیه

محمد خان امیر تومان

عزیزخان مکری

میرزا حسین بلور

جهانگیرخان مسیحی وزیر صنایع

دو نوبت

محمد رحیمخان علاء الدوله

آقا رضاخان اقبال السلطنه با عنوان وزارت

موزکانچی باشی

مسیو مارکوف ایطالیائی

مسیو لمر فرانسوی

معلم کل در میدان مشق

کلنل مانزاستو ایطالیائی

عبدالحسین خان سرهنگ برادر مؤلف

مسیو آنذرنی ایطالیائی

ریاست ادارهٔ پلیس که بعد از مراجعت سفر ثانی فرنگستان ایجاد شده است

کنت دمنت فرت

ریاست شکارچیان

رحمة الله خان صارواصلان

مصطفیقلیخان میرشکار

دو نوبت

آقی خان برادر مشار الیه

قوشچی باشی

آقاسی خان مازندرانی

ابراهیمخان پسر مشار الیه

ملک التجار دار الخلافه

آقا محمد مهدی تبریزی

آقا محمد کاظم خلف الصدق مشار الیه

ساعت ساز مخصوص

آقا احمد مشهور بخواجه

آقا مهدی

ریاست خدمت قهوه خانه اندرونی همایونی

بنات خانم لله باشی

زعفران باجی

آغول بیک خانم بریاست سرکار علیه امینه اقدس

میران شب

میرزا فضل الله خان تفرشی

میرزا جعفر خان پسر مشار الیه

آقا علی اکبر تبریزی

تحویلدار خزانه عامره دولت قاهره

آقا محمد رضا ضرابی

آقا محمد حسن ضرابی برادر ایضا

آقا محمد حسن مثنی پسر مشار الیه

آقا محمد علی

سر نوبت

آقا حیدر

آقا هدایت مستوفی قزوینی

حاجی رضا خان خلف آقا محمد علی مرحوم

تحویلداران خزانه نظام دار الخلافه

اسمعیلخان تبریزی

محمد حسنخان تبریزی

آقا علی کرجی امین صره

محمد حسینخان

وجیه الله میرزا سیف الملک

میرزا علی اصغر خان امین الملک امین السلطان ثانی

محمد ابرهیمخان وزیر نظام

رخت خوابدار سفر

کربلائی حسین

علیخان ترکمان

باشماقچیان مخصوص

آقا محمد تقی آقا دائی

مرتضی خان ولد ایضا

مورخین که وقایع سلطنت ابد آیت را در سلک تالیف کشیده اند

رضا قلیخان لله باشی

میرزا محمد تقی لسان الملک مرحوم

آقا محمد ابرهیم نواب بدایع نگار

میرزا هدایت الله لسان الملک ثانی

بنده مؤلف محمد حسنخان اعتماد السلطنه

لشکرنویس باشیگری

میرزا آقاخان نوری اعتماد الدوله صدر اعظم

میرزا فتح الله برادر

میرزا ابو القاسم معین الملک

میرزا موسی مستوفی نسبت ریاست

میرزا عبد الوهاب خان

اداره محاسبات ولایات و نظارت دفتر خانه مبارکه و تحصیل بقایای حکام

حاج میرزا رحیم پیشخدمت

میرزا تقی خان داروغه دفتر برادر ایضا

میرزا علی نقی حکیم الممالک

آقا علی آشتیانی امین حضور

ضمیمه وزارت جلیله دفتر در تحت مراقبت جناب جلالتمآب

میرزا هدایت الله

امین حضور ثانیا باعنوان وزارت بقایا

جناب حاجی محمد علیخان امین السلطنه باعنوان مسطور و نیابت

میرزا بزرگخان مستوفی

عرب باشیان دفتر استیفا

میرزا علی اکبر تبریزی

میرزا کوچک اصفهانی

میرزا علی اکبر پسر ایضا

عرب باشیان دفتر لشکر

میرزا عبد الواحد تفرشی که بدون سمت مباشر این خدمت بود

میرزا ابو القاسم تفرشی

میرزا محمد علی

میرزا مهدیخان پسر ایضا

سرکردگان فوج سوار کوه کمر قراول خاصه

علیخان سوادکوهی

محمد کریمخان ولد ایضا

علیقلیخان اجودانباشی

آ کلبعلیخان امین نظام

موسی خان سوادکوهی

علیرضا خان عضد الملک

آقا محمد ابرهیمخان امین السلطان اول

میرزا علی اصغرخان امین السلطان ثانی

حاج حسینعلیخان در ریاست اداره امین السلطان ثانی

اداره اوراق دولتی از زمان ایجاد تا وقتی که منسوخ گردید

محمودخان ناصر الملک

پاشاخان امین الملک

آقا علی امین حضور

دوستعلیخان معیر الممالک

بنده مؤلف

محمد تقی خان تفرشی پیشخدمت خاصه

شغل دواتداری و حمل لوازم تحریر خاصه همایونی

عبد العلیخان ادیب الملک

پاشاخان امین الملک

یحیی خان قزوینی مشیر الدوله

میرزا علیخان امین الدوله

بنده مؤلف زمانی قلیل

میرزا علیخان امین الدوله ثانیا

میرزا نقیخان مجد الملک

رضاخان پسر سرایدار باشی

کوکیراق صندوقخانه مبارکه که نگاهداشته و امتعه میزدار و همه [illegible]

حاج علی احمد کور

آقا محمد حسن ولد ایضا

آقا موسی تاجر

مقوم دیوان ولد ایضا

حاجی حسینعلی

صندوقداران

حسنخان خلف مرحوم صادقخان شامبیاتی

حاجی نجفقلیخان خلف حاج تقیخان پسر عم مشار الیه

کلانتران دار الخلافه طهران

محمودخان نوری

میرزا اسمعیل تفرشی برادر میرزا موسی وزیر

میرزا زمان برادر ایضا

حاج میرزا تقی

زکیخان پسر محمودخان

یساولان مخصوص کشیکخانه که حضراً و سفراً گزمه‌گرد و در مسکن همایون میباشند

طهماسبخان

علیخان بیک

صادق بیک

علی عسکر بیک

مفتّش باشیها

حاج حسن

حاج غفار ولد ایضا

آقا تقی قادانی

سیّد جعفر

سیّد صالح

استاد اسمعیل

در ذکر وُلات عِظام و حکّامِ فخام که در امتداد این چهل سال بموجب قدرتی که از جانب شاهنشاهی بهمال باشان افاضه شده است بر هر یک از ایالات و بلاد ممالک محروسهٔ ایران حکم رانده اند و فرمان گزارده اند و حکومتهای جزو که ایالات بزرگ بر اینها اشتمال دارد از قبیلِ شهرهای حاکم نشینِ مملکت آذربایجان و خطهٔ خراسان و صقع فارس و کشور گیلان و ایالت خوزستان و نظایر اینها جمیعاً مسکوتٌ عنه است و همچنین از حکومتهای خِططِ متوسّطه که سِمَت سپردگی و پای سپور غالی دارد مثل طالقان و کمره و محلّات و طارم سفلی و ساوجبلاغ و کروّس و خرقانین و کنکاور و اسدآباد و نطنز و جوشقان و امثالها که از اعمال مستقلّه و مرکز حکومتی مستبدّ و از دفترخانهٔ مبارکه صاحب دستور العمل جداگانه میباشد در تعداد اسامیِ حکّام اینها نیز بجزؤ نپرداختیم که از اسباب اطناب احتراز و بلباب این باب اقتصار کرده باشیم

ایالت خراسان و سیستان

نوّاب والا سلطانزاده میرزا حسام السّلطنه

نوّاب والا فریدون میرزا فرمانفرما

نوّاب والا سلطانزاده میرزا حسام السّلطنه ثانیا

نوّاب حمزه میرزا حشمة الدّوله

نوّاب والا سلطانزاده میرزا حسام السّلطنه ثالثا

نوّاب اسعد والا سلطان حسین میرزا جلال الدّوله

پیشکاری طهماسب میرزا مؤیّد الدّوله

میرزا محمّد خان قاجار سپهسالار اعظم

محمّد ناصر خان ظهیر الدّوله

نوّاب حمزه میرزا حشمة الدّوله ثانیا

نواب والا سلطان مراد میرزا حسام السلطنه رابعا

حاج حسینخان شهاب الملک امیر توپخانه مبارکه نظام الدوله

حاج محمد ناصر خان ظهیر الدوله ثانیا

نواب والا محمد تقی میرزا رکن الدوله

حاج میرزا حسینخان قزوینی سپهسالار اعظم مشیر الدوله

نواب والا محمد تقی میرزا رکن الدوله ثانیا

نواب والا سلطان مراد میرزا حسام السلطنه خامسا

نواب والا محمد تقی میرزا رکن الدوله ثالثا

میرزا عبد الوهاب خان شیرازی آصف الدوله

محمود خان قراگوزلو ناصر الملک

نواب والا محمد تقی میرزا رکن الدوله رابعا

حکومت دار الخلافه طهران

عیسی خان قاجار بیگلربیگی

نواب اردشیر میرزا رکن الدوله بوزارت میرزا موسی مستوفی

نواب والا محمد تقی میرزا رکن الدوله

نواب فیروز میرزا نصرة الدوله

نواب اشرف والا کامران میرزا نایب السلطنه

وزارت طهران و پیشکاری حکومت

میرزا موسی مستوفی

میرزا عیسی وزیر

چراغعلیخان سراج الملک

میرزا محمد حسین دبیر الملک

پاشاخان امین الملک

حاج قنبر علیخان سعد الملک

میرزا محمود کرکانی

میرزا رضا صدیق الدوله

محمد ابراهیمخان وزیر نظام

ایالت آذربایجان

نواب ملک قاسم میرزا

نواب حمزه میرزا حشمة الدوله بوزارت میرزا محمد مستوفی پسر میرزا تقی قوام الدوله

نواب سعد والا معین الدین ولیعهد با پیشکاری

نواب فیروز میرزا نصرة الدوله

نواب اردشیر میرزا رکن الدوله

نواب بهرام میرزا معز الدوله

حضرت اشرف والا مظفر الدین میرزا (حضرت ولیعهد)

پیشکاری آذربایجان

عزیزخان مکری سردار کل

دو نوبت

نواب فیروز میرزا نصرة الدوله

نواب طهماسب میرزا مؤید الدوله

میرزا فتحعلیخان صاحب دیوان

دو نوبت

میرزا قهرمان امین لشکر

میرزا رضا صدیق الدوله

دو نوبت

میرزا احمد مشیر السلطنه

حاج میرزا حسینخان قزوینی مشیر الدوله سپهسالار اعظم

محمد رحیمخان علاء الدوله امیر نظام

حسنعلیخان گروسی سالار لشکر (امیر نظام)

حکومت اصفهان

میرزا نبی خان قزوینی امیر دیوان

غلامحسینخان سپهدار

سلیمانخان مشهور بخان خانان

چراغعلیخان سراج الملک

نواب حمزه میرزا حشمة الدوله

عیسی خان قاجار والی اعتماد الدوله

نواب خانلر میرزا احتشام الدوله

نواب سعد والاجلال الدوله بابیشکاری میرزا محمد قوام الدوله

نواب سلطانمراد میرزا حسام السلطنه

حضرت اشرف والا سلطانمسعود میرزا ظل السلطان

ایالت فارس

نواب بهرام میرزا معز الدوله

نواب فیروز میرزا نصرة الدوله

نواب طهماسب میرزا مؤید الدوله

نواب سلطانمراد میرزا حسام السلطنه

نواب طهماسب میرزا مؤید الدوله ثانیا

نواب اشرف والا سلطانمسعود میرزا یمین الدوله ظل السلطان بوزارت محمد ناصرخان قاجار ظهیر الدوله

نواب سلطانمراد میرزا حسام السلطنه ثانیا

یحیی خان قزوینی معتمد الملک مشیر الدوله

نواب والا حاج فرهاد میرزا معتمد الدوله

حضرت اشرف والا سلطانمسعود میرزا ظل السلطان وبنیابت نواب والجلال الدوله

نواب سلطان اویس میرزا احتشام الدوله

ایالت کرمان و بلوچستان

فضلعلیخان قراباغی امیر پنج

نواب طهماسب میرزا مؤید الدوله

محمد حسنخان سردار

غلامحسینخان سپهدار

نواب کیومرث میرزا بوزارت محمد اسمعیلخان نوری وکیل الملک

سردار محمد اسمعیلخان نوری وکیل الملک مستقلاً

حسینخان شهاب الملک نظام الدوله

مرتضی قلیخان وکیل الملک ثانی

حاج غلامرضاخان شاهیسون شهاب الملک

نواب فیروز میرزا نصرة الدوله

نواب سلطانحمید میرزا ناصر الدوله

ایالت عربستان و خوزستان

نواب اردشیر میرزا رکن الدوله

نواب خانلر میرزا احتشام الدوله

حاج علیخان ضیاء الملک مرحوم اعتماد السلطنه والد مؤلف

نواب والا فرهاد میرزا نایب الایاله الحاج معتمد الدوله

نواب حمزه میرزا حشمة الدوله

میرزا فتحعلیخان صاحب دیوان

نواب حمزه میرزا حشمة الدوله ثانیا

نواب بهرام میرزا معز الدوله

میرزا زکی ضیاء الملک

نواب حمزه میرزا حشمة الدوله ثالثا

نواب بهرام میرزا معز الدوله ثانیا

نواب حمزه میرزا حشمة الدوله رابعا

میرزا نصرالله برادر دبیر الملک

حضرت والا سلطانمسعود میرزا ظل السلطان

حسنعلیخان مافی قزوینی نظام السلطنه

ایالت کردستان

امان الله خان والی مشهور بغلامشاه خان

نوّاب والا حاج فرهاد میرزا معتمد الدّوله

نوّاب طهماسب میرزا مؤیّد الدّوله

نوّاب والا امامقلیمیرزا عماد الدّوله

نوّاب بدیع الزّمان میرزا حشمة السّلطنه (عماد الدّوله)

نوّاب سلطانمراد میرزا حسام السّلطنه

نوّاب ابو الفتح میرزا مؤیّد الدّوله

حضرت والا سلطانمسعود میرزا ظلّ السّلطان

محمود خان ناصر الملک از جانب حضرت والا

میرزا محمّد اقبال الملک از جانب حضرت والا

نوّاب ابرهیم میرزا احتشام السّلطنه از جانب حضرت والا

محمّد ابراهیمخان نوری نظام الدّوله

حکومت لرستان

نوّاب اردشیر میرزا رکن الدّوله

نوّاب خانلر میرزا احتشام الدّوله

نوّاب امامقلیمیرزا عماد الدّوله

حاج علیخان ضیا الملک مرحوم اعتماد السّلطنه والد مؤلف

نوّاب والا فرهاد میرزا نایب الایاله حاج معتمد الدّوله

نوّاب امامقلیمیرزا عماد الدّوله ثانیا

نوّاب بدیع الزّمان میرزا حشمة السّلطنه (عماد الدّوله)

نوّاب حمزه میرزا حشمة الدّوله

نوّاب بهرام میرزا معزّ الدّوله

نوّاب حمزه میرزا حشمة الدّوله ثانیا

حضرت والا سلطانمسعود میرزا ظلّ السّلطان

نوّاب انوشیروان میرزا ضیا الدّوله

ایالت گیلان

میرزا عبد الباقی منجّم باشی گیلانی

حاج علیخان والد مؤلف اعتماد السلطنه که از طرف مهد

علیا بنظم انجا مأمور شد

عیسی خان والی

امیر اصلانخان عمید الملک مجد الدّوله

نوّاب اردشیر میرزا رکن الدّوله بوزارت میرزا زکی رشتی

قاسمخان والی وزیر مختار سابق مقیم پطرزبورغ

امیر اصلانخان قاجار مجد الدّوله ثانیا

میرزا سعیدخان وزیر دول خارجه مؤتمن الملک و الکذا

شد که میرزا عبد الوهابخان نصیر الدّوله برحسب

تفویض مؤتمن الملک مباشر بود

دوستعلیخان نظام الدّوله

محمود خان قراگوزلو ناصر الملک

بمرحوم محمّد رحیمخان علاء الدّوله تفویض کردید که میرزا

زکی ضیاء الملک از جانب جناب معزّی الیه مباشرت نمود

حضرت اشرف والا کامران میرزا نایب السّلطنه امیر کبیر

که عبد الله خان قاجار والی از جانب حضرت اسعد والا

مباشر بود

میرزا احمد مشیر السّلطنه از جانب حضرت والا ایضا

نوّاب ابو الفتح میرزا مؤیّد الدّوله از جانب حضرت والا ایضا

نوّاب ابو النّصر میرزا حسام السّلطنه بالاستقلال

ایالت طبرستان

نوّاب مهدیقلیمیرزا

حاجی محمّد خان قاجار

نوّاب مصطفیقلیمیرزا

نوّاب احمد میرزا بوزارت میرزا اسد الله مستوفی

نوّاب لطف الله میرزا

نوّاب حاج کیومرث میرزا ایلخانی ملک آرا

نوّاب اشرف والا سلطانمسعود میرزا یمین الدّوله ظلّ السّلطان

عین الملک خوانسالار

اعتضاد الدوله پیشکاری حاجی میرزا یحیی

نوری سرتیپ

علیرضا خان عضد الملک

نواب بهرام میرزا معز الدوله

یحیی خان قزوینی معتمد الملک مشیر الدوله

نواب نور الله میرزا

حضرت اشرف والا کامران میرزا نایب السلطنه امیر کبیر

حاج غلامرضا خان شهاب الملک از جانب حضرت والا مباشر بود

میرزا ابراهیم خان نوری سها الدوله از جانب حضرت والا

حسینخان اعتضاد الملک از جانب حضرت والا

حاج غلامرضا خان شهاب الملک

حکومت قزوین

نواب اسکندر میرزا بوزارت میرزا موسی مستوفی

خسرو خان والی

نواب سیف الله میرزا

نواب والا عبد الصمد میرزا عز الدوله بوزارت حسن

علیخان خوئی اجودانباشی سابق

نواب والا عبد الصمد میرزا عز الدوله بوزارت حاجی

عبدالله خان علاء الملک

نواب سلطان احمد میرزا عضد الدوله

نواب فیروز میرزا نصرة الدوله

غلامحسینخان سپهدار

نواب الله قلی میرزا ایلخانی

نواب سلطان احمد میرزا عضد الدوله ثانیا

حاج میرزا حسینخان قزوینی سپهسالار اعظم

نواب والا عباس میرزا ملک آرا

عبدالله خان والی از جانب حضرت والا

میرزا رضا معین السلطنه

میرزا حسینخان معتمد الملک

نواب الله قلی میرزا ایلخانی که معتمد السلطان آقا باقر خان سرتیپ سعد السلطنه بحسب تفویض نواب مشار الیه مباشرت نمود

حکومت دار العباد یزد

حاج بیژن خان گرجی

محمد حسنخان سردار ایروانی

عیسی خان قاجار اعتماد الدوله

حسینقلیخان پسر عیسی خان اعتماد الدوله

نواب حمزه میرزا حشمة الدوله

دوستعلیخان معیر الممالک نظام الدوله بوزارت

میرزا محمد حسین تفرشی

نواب سلطانمراد میرزا حسام السلطنه

امیر دوستمحمد خان معیر الممالک

میرزا کاظمخان نوری نظام الملک

یحیی خان قزوینی معتمد الملک (مشیر الدوله)

محمد خان والی سرتیپ اول

حضرت والا سلطان مسعود میرزا ظل السلطان

ابراهیم خلیل خان از جانب حضرت والا

میرزا رضا تبیان الملک ایضا

حاجی میرزا محمد معدل الملک ایضا

نواب بدیع الملک میرزا عماد الدوله ثانی

حکومت دار السعاده زنجان و ولایات خمسه

نواب عبدالله میرزا بوزارت میرزا شفیع تویسرکانی

امیر اصلانخان قاجار مجد الدوله

چراغعلیخان سراج الملک

امیر اصلانخان قاجار مجد الدوله ثانیا

محمد رحیمخان علاء الدوله

نواب والا محمد تقی میرزا رکن الدوله بوزارت میرزا زکی مستوفی

ناصر قلیخان قاجار عمید الملک

نواب والا محمد تقی میرزا رکن الدوله

نواب والا عبد الصمد میرزا عز الدوله

نواب ابو العباس میرزا ملک آرا

ناصر قلیخان عمید الملک ثانیا

نواب الله قلی میرزا ایلخانی

نواب ابو الفتح میرزا مؤید الدوله

ناصر قلیخان قاجار عمید الملک ثالثا

حسینقلیخان سعد الملک

آقا محمد علیخان امین الحضره

حکومت دار المؤمنین کاشان

عباسقلیخان سیان

ابراهیمخان پسر عبد الرزاقخان یزدی

محمد حسنخان پیشخدمت منزله

دو نوبت

عیسی خان قاجار بیگلربیگی

محمد یوسفخان سرتیپ پسر خانباباخان سردار

نواب اسمعیل میرزا معز الدوله

نواب جلال الدین میرزا احتشام الملک

میرزا هاشمخان امین الدوله بنیابت میرزا مهدی خوئی پیشخدمت

میرزا همایون غفاری

میرزا محمد حسین مستوفی خمسه

آقا علی امین حضور بنیابت میرزا حسن

نواب اشرف والا کامران میرزا نایب السلطنه امیر کبیر

بنیابت میرزا محمد حسین خان حضرت والا

وحاجی میرزا رضا وکیل الرعایا ثانیا

ومحمد مهدیخان اعتضاد الدوله ثالثا

محمد حسنخان برادر نواب علیه امین الدوله

میرزا علی رضا مؤتمن السلطنه

محمد مهدیخان اعتضاد الدوله

میرزا محمد خان اقبال الدوله

حکومت دار السرور بروجرد وملحقات

نواب خانلر میرزا احتشام الدوله — دو نوبت

نواب سلطان احمد میرزا عضد الدوله

نواب رضوانمآب ملک آرا

نواب حمزه میرزا حشمة الدوله

نواب بهرام میرزا معز الدوله

نواب ابراهیم میرزا احتشام السلطنه

نواب علیقلی میرزا اعتضاد السلطنه

نواب والا عبد الصمد میرزا عز الدوله

نواب فیروز میرزا نصرة الدوله

دو نوبت

میرزا علی نقی حکیم الممالک

حضرت والا سلطان مسعود میرزا ظل السلطان

ونواب اسمعیل میرزا از جانب حضرت والا مباشرت نمود

محمد رحیمخان از جانب حضرت والا

محمد علیخان از جانب حضرت والا

حاج میرزا محسنخان مظفر الملک نیز

عبد الله میرزا حشمة الدوله نیز

نواب نوشیروان میرزا ضیاء الدوله

حکومت دار الایمان قم

میرزا فضل الله وزیر نظام

ذوالفقارخان ولد مرحوم میرزا آقاخان صدراعظم

میرزا احسنخان گرکانی

عبدالعلیخان ادیب الملک برادر صلبی موثق — دو نوبت

حضرت والا اکرم امیرزا نایب السلطنه امیرکبیر

محمدمهدیخان قاجار اعتضادالدوله

ساوه

میرزا فضل الله وزیرنظام

ذوالفقارخان نوری

محمدعلیخان بجرپشتی

آقاعلی اشتیانی امین حضور

عبدالعلیخان ادیب الملک

حضرت والا اکرم امیرزا نایب السلطنه

محمدمهدیخان اعتضادالدوله بتصویب حضرت والا نایب السلطنه

حکومت دارالدوله کرمانشاهان

محمدعلیخان ماکوئی

نواب ماملقلی میرزا عمادالدوله — دو نوبت

نواب طهماسب میرزا مؤیدالدوله

نواب بدیع الملک میرزا حشمت السلطنه عمادالدوله — دو نوبت

نواب سلطان مراد میرزا حسام السلطنه

حاج غلامرضاخان شهاب الملک

حضرت والا اسلطانمسعود میرزا ظل السلطان که محمودخان ناصرالملک ازجانب حضرت معظم له مباشرت نمود

حسینخان قراگوزلو حسام الملک

حکومت بلده طیبه همدان

نواب سیف الله میرزا شجاع الدوله

نواب طهماسب میرزا مؤیدالدوله

اسدالله خان معتمدالملک

محمدحسینخان پسر اسدالله خان

محمدحسنخان نواده پیشخدمت خاصه

نواب عبدالصمد میرزا عزالدوله — سه نوبت

میرزا عبدالله خان قزوینی علاءالملک

حاج میرزا علی مشکوة الملک — دو نوبت

نواب والا حاج فرهاد میرزا معتمدالدوله

بابا نایب سلطان اویس میرزا احتشام الدوله

محمدرحیمخان قاجار علاءالدوله

الله قلیخان ایلخانی — دو نوبت

نواب فیروز میرزا نصرة الدوله

ذوالریاستین

محمدحسنخان پیشخدمت — نواب سلطان احمد میرزا عضدالدوله

حکومت دارالمؤمنین استرآباد و گرگان و ترکمان

محمدولیخان بیگلربیگی — جعفرقلیخان ایلخانی

نواب حاج کیومرث میرزا ملک آرا — دو نوبت

نواب اشرف والا اسلطانمسعود میرزا یمین الدوله ظل السلطان

که نواب احمد میرزا معین الدوله ازجانب حضرت والا مباشرت نمود

محمدناصرخان قاجار ظهیرالدوله

انوشیروانخان اعتضادالدوله — دو نوبت

اعتمادالدوله پسر اعتضادالدوله

حسینقلیخان افشار برادر صارم اصلان

سلیمانخان افشار صاحب اختیار

بحاج میرزا حسینخان سپهسالار اعظم تفویض شد

حبیب الله خان تنکابنی ساعدالدوله — دو نوبت

وجیه الله میرزا سیف الملک امیرخان سردار

حکومت گلپایگان و خوانسار

نواب خانلر میرزا احتشام الدوله — نواب احمد میرزا — دو نوبت

محمد ابراهیمخان یزدی

محمد حسنخان پیشخدمت خاصه

نواب محمد امین میرزا — نواب فیروز میرزا نصرة الدوله

حضرت والا اسلطان مسعود میرزا ظل السلطان

محمد خان بهاء السلطنه

حکومت ملایر و تویسرکان

میرهاشمخان — نواب سیف الله میرزا

عیسی خان قاجار بیگلربیگی

نواب فیروز میرزا نصرة الدوله — دو نوبت

نواب سلطان احمد میرزا عضد الدوله

نواب والا علیقلی میرزا اعتضاد السلطنه

عبد الله خان سرتیپ

نواب طهماسب میرزا مؤید الدوله

نواب والا عبد الصمد میرزا عز الدوله

میرزا احسن احتساب الملک — نواب یحیی میرزا نایب الایاله

نواب سلطان محمد میرزا سیف الدوله

حکومت نهاوند

محمد قلیخان — مهدیقلیخان نایب جوادنباشی

میرهاشمخان

محمد رحیمخان نسقچی باشی علاء الدوله

نواب علیقلی میرزا صارم الدوله

نواب فیروز میرزا نصرة الدوله

نواب طهماسب میرزا مؤید الدوله

نواب والا عبد الصمد میرزا عز الدوله

میرزا احسن احتساب الملک — نواب یحیی میرزا نایب الایاله

نواب سلطان محمد میرزا سیف الدوله

حکومت عراق

میرزا حسنخان وزیر نظام برادر امیر نظام

میرزا یوسف مستوفی الممالک صدر اعظم بانیابت

لطفعلیخان نایب جوادنباشی

نواب سعد والا امیر قاسمخان ولیعهد بنیابت نواب مهدیقلی میرزا

نواب فیروز میرزا نصرة الدوله — دو نوبت

میرزا سید احمد مستوفی پسر مرحوم میرزا موسی وزیر سابق دار الخلافه

یحیی خان معتمد الملک (مشیر الدوله)

میرزا محمد حسین فراهانی دبیر الملک

میرزا علینقی پیشخدمت خاصه حکیم الممالک

حضرت والا اسلطان مسعود میرزا ظل السلطان که میرزا علی اکبر

خان از جانب حضرت مستطاب والا مباشرت نمود

حسینخان قاجار اعتضاد الملک

حکومت سمنان و دامغان

میرزا محمد خان کشیکچی باشی بنیابت ماصقلیخان

عبد العلیخان پیشخدمت خاصه ادیب الملک برادر صلبی مؤلف

نواب انوشیروان میرزا ضیاء الدوله

حکومت شاهرود و بسطام

مرتضی قلیخان عرب — دو نوبت

عباسقلیخان پسیان — محمد تقیخان جوانشیر

حسینعلیخان جوانشیر — چراغعلیخان

حاجی محمد خان قاجار

میرزا هاشمخان امین خلوت

حاجی میرزا عبد الله خان علاء الملک

نواب محمد میرزا جلال السلطنه پسر اعتضاد الدوله

محمد خان قاجار نایب ایشیک آقاسی باشی

نواب جهانسوز میرزا — دو نوبت

نواب انوشیروان میرزا ضیاء الدوله

باب ششم

در فهرست مجملی از مغازی و حروب و فتن و هر گونه شورش و آشوب که از آغاز حکمرانی و فرمانگزاری این پادشاه ملایک سپاه ابد الله جیشه و ابد عیشه تا سال چهلم شمسی از سلطنت ابد آیت در داخله مملکت ایران و یا در حدود و ثغور آن اتفاق افتاده است و لشکر کشیها و دشمن کشیها که بوقوع پیوسته از جنگهای خراسان و جماعت بابیه و دولت انکلیس و طوایف ترکمان و قبایل افغان و اکراد و اوزبک و غیر ذلک

شورش اهالی دار الخلافه بر جماعت ماکوئی

و قتل و نهب و اخراج و ازعاج ایشان از شهر طهران در مقام حرکت موکب فرخنده کوکب شاهنشاه بالارث و الاستحقاق از شهر تبریز بسمت عراق

خروج سیف الملوک میرزا پسر ظل السلطان

در خاک قزوین و گرفتاری او بدست سلیمانخان افشار مشهور بصاحب اختیار

طغیان حسنخان سالار قاجار در مملکت خراسان

و سوق عساکر منصوره بسمت خراسان بسرداری نواب سلطانزاده میرزا حسام السلطنه و پیوستن محاربات و فتوحات از تسخیر
عنبرستان
و صفی آباد
و جنگ جوین
و فتح آق قلعه
و حصن جغتای
و محاربات حسنو و کرد
و فتوح ترشیز
و تربت
و سبزوار
و نیشابور
و استیلاء شاهان دز
و تصرف کلات
الی محاصره شهر مشهد مقدس و جنگهای پی در پی و یورشهای زیاده از دویست معرکه عظمی و مقتله کبری و فتح آن خطه مبارک و قتل سالار و سایر رؤس اشرار و تنسیق امور مملکت خراسان و انتظام کلیه جهات شرقیه ایران و تاریخ این ماجریات از پنجم ذیحجة الحرام سنه هزار و دویست و شصت و چهار است تا پانزدهم شهر جمادی الثانیه سنه هزار و دویست و شصت و شش

شورشهای زمان فترت ما بین الدولتین

که در بدایت استواء بر عرشه سریر سلطنت همگی توجه خاطر همایون بر رفع و تسکین آنها معطوف و با فاضه امن و طمأنینت مصروف بوده است

شورش مردم بروجرد

بر جمشیدخان ماکوئی

شورش اهالی کرمانشاه

بر محبعلیخان ماکوئی

شورش ایالت کردستان

و هواخواهان رضاقلیخان اردلان بر خسروخان گرجی والی

شورش مملکت فارس

بر حسینخان نظام الدوله

شورید کی و انقلاب مملکت کرمان

و محاربهٔ فضلعلیخان بیگلربیگی با عبدالله خان صارم الدوله
و قتل میرزا اسمعیل شیرازی وزیر کرمان بدست مردم غوغائی

شوریدگی و اضطراب مملکت یزد

و طغیان اشرار آنجا و تغلب محمد عبدالله

شورش جمهوری از افواج قاهره

بر امیر نظام اتابک اعظم

تنازع و مشاجرت علماء تبریز

و کشیدن کار بستیز و آویز و خاموشی آتش فتنه به
مساعی و اهتمامات نواب ملک قاسم میرزا حاکم آنولایت
و موضوع نزاع و مادهٔ مخاصمه تکفیر مرحوم میرزا احمد
مجتهد بود شاگردان شیخ احمد احسائی را

ظهور فتنهٔ قرة العین مسماة بزرین تاج

برغانیه از دعات و تابعات سید علیمحمد باب علیه
اللعنه والعذاب که جماعت ضالهٔ مضله را وی بقتل
عم بزرگوار خویش حاج ملا محمد تقی برغانی مجتهد قزوین
رفعه الله الی اعلی درجات العلیین تحریک کرد و اغراء نمود

انتشار دعوت ملا حسین بشرویه

از صنادید اصحاب سید علیمحمد باب و پیوستن او بحاج
محمد علی بارفروشی متغلب متلقب بحضرت اعلی و
قلعه ساختن و بجنگ پرداختن ایشان در مازندران
و محارباتی که بسرداری نواب مهدیقلیمیرزا و عباس
قلیخان لاریجانی در ظرف چهار ماه امتداد این فتنهٔ
عمیاء بظهور رسید سنهٔ هزار و دویست و شصت و پنج

تسخیر سقناق ده کرد از حصون الکائی

سیلاخور و تنبیه اشرار و طغات آنجا و بدست نواب
خانلر میرزا احتشام الدوله

قیام ملا محمد علی زنجانی

بدعوت سید علیمحمد باب و فریفتن گروهی عظیم از
عوام کالانعام و سوق عساکر منصوره بر سر شهر زنجان
و تحصن آنگروه ضلالت پژوه و اشتعال نیران قتال و
تواتر حملات قشون ظفرنمون و تسخیر خطهٔ زنجان و تطهیر
عرصهٔ آنخاک از فرقهٔ ناپاک سنه هزار و دویست و شصت
و پنج سال دویم جلوس همایون

ظهور فتنهٔ سید یحیی

فرزند ناخلف آقا سید جعفر کشفی علیه الرحمه در نیریز
و دعوت وی مردم را بمقالهٔ سید علیمحمد باب و حرکت
قشون جمعی نصرالله قزوینی نصر الملک و غیره بسمت
نیریز و پیوستن مقاتلات و حروب و قتل سید یحیی و
استیصال پیروان او سنه هزار و دویست و شصت و
شش سال سویم جلوس همایون

آویختن سید علیمحمد باب علیه اللعنه

والعذاب در میان میدان شهر تبریز و باراندن شهب
تیر تفنگ بر آن طاغیهٔ شیاطین بحکم مطاع واجب الاتباع
سلطان السلاطین و قلع مادهٔ فساد علی رؤس الاشهاد
سنه هزار و دویست و شصت و شش سال سویم
جلوس همایون

غوغا و هیجان اهالی تبریز

و حوالی آن بجهة ظهور کرامتی از مقام معروف ببقعهٔ صاحب
الامر واقع در میدان صاحب الزمان عجل الله فرجه
بواسطهٔ التجاء گاویکه از قصابی برای کشتار حاضر
ساخته بود و تسکین آن غوغا باهتمام و سعی محمد رضا
خان فراهانی وزیر آذربایجان با جمعی از علماء عظام و
فقهاء فخام سنه هزار و دویست و شصت و پنج سال
دویم جلوس همایون

غوغای اهالی اصفهان

و ظهور فتنهٔ بزرگ در آن مملکت و مقاتلات غلامحسینخان سپهدار با اشرار و کشته شدن جمعی از مشاهیر در این فتنهٔ خطیر سنهٔ هزار و دویست و شصت و پنج سال دویم جلوس همایون

یاغیگری و نافرمانی گروهی از

عظماء و خوانین قبایل بختیاری و سایر طوایف اکراد و تسخیر معاقل و قلاع ایشان بدست نواب خانلر میرزا احتشام الدوله سنهٔ هزار و دویست و شصت و پنج سال دویم جلوس همایون

فتنهٔ شیخ نصرخان حکمدار

بندر بوشهر و محاصرهٔ لشکر ایالت فارس شهر بوشهر را و پیوستن جنگ بحکم نواب بهرام میرزا معز الدوله و رفع آن داهیه در سال دویم جلوس همایون

فتنهٔ شیخ حسینخان عم شیخ نصرخان

در بندر بوشهر و یاغیگری با دولت علیه و دفع وی و تسکین غوغا بدست مصطفیقلیخان قراگوزلو سرتیپ از جانب نواب فیروز میرزا نصرة الدوله سنهٔ هزار و دویست و شصت و شش سال سیم جلوس همایون

طغیان میرزا قوام الدین طباطبائی

بمعاونت مشایخ اعراب و استظهار بمعاقل چم ملا و کل کلاب و تسخیر انقلاع حصین بدست سلیمان خان سهام الدوله و دستگیر شدن خود و برادرزادگانش میرزا سلطان محمد خان و میرزا کمال الدین خان پسران میرزا منصور خان بدست عباسقلیخان سردار لاریجانی سنهٔ هزار و دویست و شصت و شش سال سیم جلوس همایون

فتنهٔ محمد باقرخان نوئی

از متمردهٔ خوانین الوار پشتکوه و دفع وی بدست عباسقلیخان سردار لاریجانی سنهٔ هزار و دویست و شصت و شش

ایلغار عساکر منصور بسمت سرخس

و تاختن احشام و مواشی ترکمان و حدود و حواشی آن شهر بسرداری نواب سلطان مراد میرزا حسام السلطنه سنهٔ هزار و دویست و شصت و هفت سال چهارم جلوس همایون

فتنه و فساد قبایل بلوچ

و تنبیه ایشان و تنظیم بلوچستان بدست یار محمد خان ظهیر الدوله هروی و لشکر هرات سنهٔ هزار و دویست و شصت و هفت سال چهارم جلوس همایون

تدمیر پسران امام وردیخان نیشابوری

و تخریب سقناقهای ایشان که قلعهٔ حسین آباد و نورند جان است بدست الله قلیخان حاکم نیشابور سنهٔ هزار و دویست و شصت و هفت سال چهارم جلوس همایون

تنبیه اهالی لارستان فارس

که بواسطهٔ قلاع مستحکمه و جبال شامخه راه طغیان و خودسری میسپردند بدست نواب فیروز میرزا نصرة الدوله سنهٔ هزار و دویست و شصت و هفت سال چهارم جلوس همایون

جنگ عساکر منصور

با قبایل متفقه مخالفهٔ ترکمان دشت گرگان و هزیمت حشر ترکمان بسرداری جعفرقلیخان میرپنجه اواخر ذیقعده سنهٔ هزار و دویست و شصت و هفت سال چهارم جلوس همایون

جنگ نواب سلطان مراد میرزا

حسام السلطنه در ترتیب جنود رتبه با طوایف ترکمان که بتاخت و تاز آمده بودند و هزیمت دادن ایشان و اسیر بسیار گرفتن و کشتار سخت نمودن سنه هزار و دویست و شصت و هشت سال پنجم جلوس همایون

تسخیر و تصرف جزیرهٔ خارك

بدست میرزا حسنعلیخان حاکم بندر ابوشهر و فرار شیخ حسین عرب متمرد بکیشا که جزو محمره است سنه هزار و دویست و شصت و هشت سال پنجم جلوس همایون

فتح و تخریب معاقل

حصون صعبهٔ لارستان و گرمسیرات فارس که همه از سنگ و گچ ساخته و مساکن طاغیان انخطه بود منها قلعه سفید مشهور و منها شهریاری که ربع فرسخ از دروازهٔ آن تا بالای کوه بود مشتمل بر بروج غالیه که هر یك اسمی داشته بدست نواب فیروز میرزا نصرة الدوله سنه هزار و دویست و شصت و هشت سال پنجم جلوس همایون

فتنهٔ اشرار خطهٔ خوانسار

و دفع ایشان بدست نواب احمد میرزا حاکم انجا

تدمیر اشرار لرستان

و قتل نصیر خان جودکی رئیس ایشان بدست نواب خانلر میرزا احتشام الدوله سنه هزار و دویست و شصت و هشت سال پنجم جلوس همایون

تنبیه متمردین گرمسیرات فارس

و قتل حاجی ابو الحسن اهرمی رئیس و طاغیه ایشان و تخریب قلاع صعبهٔ ثلاثه بلوك اهرم که یکی در جلگه و دو در کوه است و هکذا فتح قلاع دیگر که در بلوك جویم و بید شهر افتاده و در تصرف اشرار بود بدست میرزا محمد علیخان ناظم الملك از جانب نواب فیروز میرزا نصرة الدوله سنه

هزار و دویست و شصت و هشت سال پنجم جلوس همایون

فتح قلعهٔ بسکن

و قلعهٔ سرباز در بلوچستان سنه هزار و دویست و شصت و هشت سال پنجم جلوس همایون

تسخیر و فتح قلعهٔ فورك

که از معاقل حصینهٔ خراسان و سر قلعهٔ تود رتو است و استخلاص انجا از دست محمد رفیع خان فورکی و فرار او مشار الیه بهرات و شفاعت سعید محمد خان سردار حاکم هرات و عفو او در ایالت نواب سلطان مراد میرزا حسام السلطنه سنه هزار و دویست و شصت و هشت سال پنجم جلوس همایون

تسخیر قلعهٔ کرنك و طاقان

از قلاع رزینه خراسان و اطاعت اهالی در ایالت نواب سلطان مراد میرزا حسام السلطنه سنهٔ هزار و دویست و شصت و هشت سال پنجم جلوس همایون

جنك محمد رحیمخان حاکم بجنورد

با ترکمان و شکست دادن و کشتار کردن سنهٔ هزار و دویست و شصت و نه سال ششم جلوس همایون

تنبیه و دفع تطاول

و شرارت طوایف کاکاوند و خالدوند در لرستان بدست نواب بلدم میرزا در ایالت نواب خانلر میرزا احتشام الدوله سنهٔ هزار و دویست و شصت و نه سال ششم جلوس همایون

تخریب قلعهٔ حصینه

علیمحمد خان فریدنی از متمردین و طاغیان در حکومت چراغعلیخان سراج الملك سنهٔ هزار و دویست و شصت و نه سال ششم جلوس همایون

جنگ افراسیاب خان بردئی

باترکمان درتاریخ مذکور

جنگ یزدان ویردیخان

برادر رستمخان ایلخانی زعفرانلو وکرت باترکمان درغیاب ایلخانی فی التاریخ

فتح وتصرف قلعهٔ مکران

وکیج از صعاب قلاع ودرمیان دویست هزار اهل افتاده وتاکنون کسی را که بانجا قشون برده وسوق عسکر کرده باشد نشان نمیدهند واطاعت دین محمد خان مقدم عظماء بلوچ فی التاریخ

محاربه افواج قاهره

باجماعت بابیه درولایت نیریز وقمع واستیصال ایشان زمان حکومت مؤید الدوله درفارس سنه هزار ودویست وشصت ونه

جنگ لشکر ظفرپیکر

که ساخلو مرو بودند با محمد امین خان ملک خوارزم که بر سر مرو لشکر کشیده ودعوی تصرف ونفاذ حکم را مطالبه خراجی باسم زکوة از اهالی میکرد و شکستن وی بروجه فاحش سنه هزار ودویست و شصت ونه سال ششم جلوس همایون

جنگ قشون نصرت نمون

مأمور ساخلوی مرو در یکمنزلی مرو وقت رفتن آنجا باسوارهٔ قربانی درایالت حسام السلطنه سنه هزار ودویست وهفتاد

دفع محمد علیخان بختیاری

هفت لنگ که بشرارت وقطع طریق مشتهر در یکی از قلاع صعبه متظهر بود باتبعه تسبیا بدست امیر
زاده ابرهیم میرزا نایب الحکومه عربستان وسوارهٔ بختیاری وباجلان وفوج لرستان والتجاء او بجناب حاجی شیخ جعفر مجتهد علیه الرحمه سنه هزار و دویست وهفتاد

محاربات لشکر قیامت اثر

بسرداری امیرزاده ابوالقاسم خان ونصرالله خان نصرالملک سرتیپ افواج کلپایگانی امیرتومان در بندرعباس باشیخ عبدالرحمن از مشایخ اعراب و صید ثوینی پسر امام مسقط وشکستهای فاحش دادن باآنکه ازتوپ وقورخانه ولوازم استحکام وجهازات وجمعیت وحفرخندق هیچ فرو نگذاشته بودند و فتح وتسخیر وتصرف بندرعباس عنوةً وانقاذ آنشهر از ید متمردین وطغات درهشتم جمادی الثانیه سنه هزار ودویست وهفتاد سال هفتم جلوس همایون

فتح وتسخیر قلعهٔ کهیر

که از قلاع صعبهٔ گرمسیرات کرمان است واخراج از تحت تصرف طاغیان وباغیان که بهوای بندرعباس راه خودسری گرفته بودند بدست رضاقلیخان عرب وامامقلیخان که با فوج عرب وکرمان ازجانب سردار محمد حسنخان حاکم آنملک مأمور بودند سنه هزار و دویست وهفتاد

جنگ حاجی خان بیک

وقدرة الله آقا بامداد یزدان ویردیخان برادر رستمخان ایلخانی باجماعت متحالفه متفقه ترکمان که بر سر بعض از قرای بلوک قوچان تاخته بودند سنه هزار ودویست وهفتاد سال هفتم جلوس همایون

مدافعهٔ شاهزادهٔ محمد یوسف افغان

مستحفظ حدود جام با تراکمه که بقصد ترکتاز امده بودند در فرمانفرمائی نواب فریدون میرزا سنهٔ هزار و دویست و هفتاد سال هفتم جلوس همایون

فتح کلّی و تسخیر کامل کلات

و فرار جعفرآقای کلاتی که براه نفاق میرفت بدست نواب فریدون میرزا فرمانفرمای خراسان سنهٔ هزار و دویست و هفتاد سال هفتم جلوس همایون

سوق عسکر بر سر عمو

تراکمهٔ اتک نشین و جنگ ایشان با امیرخان سرکردهٔ قورت بیگلو و جوادخان سرکردهٔ شفاقی که مقدمه و طلایه بودند و شکست خوردن ترکمان و توقف اردو در عشق آباد و فرار جمیع قبایل و اویماقات تراکمه اتک و تخریب کافهٔ سقناقات و معاقل ایشان که سی و شش قلعه بوده و تحریق تمام ادوقه و اسباب و اثاث ایشان بسرداری نواب حاج سلیمان میرزا شعاع الدوله سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و یک سال هشتم جلوس همایون

فتح قلعهٔ درز

و فرار محمدعلیخان بختیاری چهارلنگ از جملهٔ یاغیان و اشرار مشهور بدست ابرهیم میرزا امیرزاده سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و یک

جنگ عساکر منصور

که مستحفظین کلات بودند با جعفرآقای کلاتی مقصر علی سبیل التغلب سابق که بعد از فتح کلات بخوارزم گریخته بود و در اینموقع با جماعت قرایایی حمله بر کلات کرده بوده است و هزیمت مشارالیه و قتل برادرش بسرداری میرزا ابرهیمخان سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و یک سال هشتم جلوس همایون

جنگ محمدحسنخان سردار

حکمران یزد و کرمان با قبایل غارتگر بلوچ که بقصد تاخت و تاراج رعایای سیستان امده بودند سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و یک سال هشتم جلوس همایون

تنبیه طوایف سلک وند لرستان

در حکومت نواب خانلر میرزا احتشام الدوله سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و یک سال هشتم جلوس همایون

جنگ محمدحسنخان سردار

حاکم کرمان با کل محمدخان بلوچ یاغی متمرد در قلعهٔ ابرندخان و فتح انجا و قتل و تفریق گروه ماردین سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و یک سال هشتم جلوس همایون

جنگ حسنخان سبزواری

از جانب فرمانفرمای خراسان با لشکر اوزبک و ترب سرخس که از جانب خان خیوق امده بودند و شکست خوردن انجماعت سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و یک سال هشتم جلوس همایون

جنگها و محاربات عساکر منصوره

با لشکر اوزبک در سرخس که محمدامین خان خوارزمشاه مامور گرفتن سرخس کرده بود در فرمانفرمائی نواب فریدون میرزا در تاریخ مذکور

محاربات عظمی و هزیمت

جمیع اردوی خوارزمشاه و قتل مشارالیه با جمعی کثیر از منسوبان و بنی اعمام و محرمها و خواص و غیرهم و در حق سر خوارزمشاه که در اینجنگ بریده و اورده شد سروش اصفهانی سروده است

افسر خوارزمشه کز سوی کیوان　　با سرش آمد در این
مبارک ایوان　　در سلخ جمادی الثانیه سنهٔ هزار و

دویست وهفتاد ویک سال هشتم جلوس همایون

تخریب سقناق سخت قراباب

واز عاج طوایف متواهنه ترکمن وسایر اویماقات ان
صفحات از انجا بمواطن مألوفهٔ ایشان بدست نواب
فریدون میرزا فرمانفرما که بعد از قتل خان خیوق از
سرخس بمرو رفته واز انجا بر سر قراباب یورش برده بود
ونصب خانبوار سلطان هزاره در اینمقام بحکومت ان
حدود سنه هزار ودویست وهفتاد ویک سال
هشتم جلوس همایون

تنبیه عباسخان یاغی نیریزی

باستظهار قلعهٔ نیریز من اعمال فارس که وصل بشبانکاره است وفرار او با اتباع وتخریب قلعه ومحکمات سنهٔ
هزار ودویست وهفتاد ودو سال نهم جلوس همایون

جنگ میر علیخان امیر قاین

با افاغنه که بتاراج وتاخت قاینات از مملکت محروسهٔ
خراسان آمده بودند وهزیمت وقتل واسر انجماعت سنهٔ
هزار ودویست وهفتاد ودو سال نهم جلوس همایون

جنگ سوارهٔ بجنوردی

وچکنی وبسطامی وزردینی وبموت وکگلان بسرداری
جعفرقلیخان ایلخانی حکمران استراباد با طایفهٔ تکه که
یاغی این دولت ومانع جمعی از ترکمان که عزیمت خدمت
گذاری این دولت داشته اند شده بودند سنهٔ هزار
ودویست وهفتاد ودو سال نهم جلوس همایون

جنگ جعفرقلیخان ایلخانی

حکمران استراباد با لشکر طوایف تکه که قصد تخطی
از حدود وتطاول وچپاول داشتند سنهٔ هزار و
دویست وهفتاد ودو سال نهم جلوس همایون

محاربهٔ لشکر منصور

در بلوچستان با احمد شاه خان بمپوری وپسرش نادرشاه
خان بمپی که بقلعهٔ محکمه بسبب استظهار یاغی شده بودند
بسرداری امام علیخان سرتیپ وتسخیر انقلعه وتخریب
ان ودستگیر ساختن مشارالیهما در حکومت سپهدار
بکرمان سنهٔ هزار ودویست وهفتاد ودو سال
نهم جلوس همایون

محاربهٔ لشکر منصور

بسرداری ساماخان وپاشاخان در غوریان با افاغنهٔ
هرات که برای قتل ساماخان ایلخانی مزبور مأمور شده
بودند سنهٔ هزار ودویست وهفتاد ودو

سوق عسکر بر سر مملکت هرات

بسرداری حکمدار خراسان نواب سلطانمراد میرزا
حسام السلطنه وجنگ قشون ظفر نمون در کنار قلعهٔ
زنده جان بسرداری ساماخان ایلخانی وسرکردگی صفر
علیخان شاهیسون با لشکر افغان بسرداری سردار احمد
خان قلعه کاهی وشاهزاده محسن درانی سنهٔ هزار و
دویست وهفتاد ودو سال نهم جلوس همایون

محاصرهٔ غوریان

وتسلیم شدن سردار مجیدخان وفتح غوریان سنهٔ
هزار ودویست وهفتاد ودو

جنگ قشون ظفر نمون

بسرداری ساماخان ایلخانی وپاشاخان نمکی در دهانهٔ
هرات در چمن سنگ سفید با افاغنه سنهٔ هزار و
دویست وهفتاد ودو سال نهم جلوس همایون

استرداد دو عراده توپ

که یکی را از عهد شاه مرحوم برده ودیگری را نواب

حمزه میرزا بظهیر الدوله واگذار کرده بابیرقی که از بیست
بیرقدار نیشابوری گرفته شده بود

ازعاج واستخراج شاهزاده

محمد یوسف صاحب خروج هرات وشاهزاده محسن و
خاجی غلامخان وپیر محمد خان وحبس ایشان در اردوی
دولتی بحکم سردار اعظم ایران وفرمانگذار خراسان نواب
سلطانمراد میرزا حسام السلطنه سنه هزار ودویست
وهفتاد ودو سال نهم جلوس همایون

محاربه لشکر منصور

باگروه جمشید وفیروزکوهی وبردرانی بریاست الله
قلیخان جمشیدی برادر عبدالله خان که از هرات فرار
میکردند سنه هزار ودویست وهفتاد ودو سال
نهم جلوس همایون

فتح قلاع حصینه

لاش وفراه واسفراز از قلاع هرات بدست رحمة الله
خان وامیر علیخان قاینی وسردار علیخان سیستانی
سنه هزار ودویست وهفتاد ودو سال نهم جلوس همایون

فتح هرات در روز شنبه

بیست وپنجم صفر المظفر وتشرف سرتیپ عیسی خان و
عبدالله خان جمشید وبیگلربیگی وفتح الله خان فیروز
کوهی رمعیت ساعخان ایلخانی بخدمت سالار اعظم
لشکر ایران نواب حسام السلطنه سنه هزار ودویست
وهفتاد وسه سال دهم جلوس همایون

ورود عساکر منصوره

در رکاب نواب حسام السلطنه بهرات در یوم جمعه
غره ربیع الاولی وخواندن خطبه وضرب سکه باسم
اعلیحضرت ظل اللهی دام سلطانه سنه هزار ودویست
وهفتاد وسه سال دهم جلوس همایون

جنگ لشکر منصور

بسرداری حسین خان سرتیپ شاهسون که خامل
خلاع ووجوه از طهران بهرات بود در نواحی جام باجماعت
سواره سرخس وقراباب واخال سنه هزار ودویست
هفتاد وسه سال دهم جلوس همایون

محاربه عساکر راجعه

از هرات باترکمن وهزیمت دادن آنها وگرفتن اسراء ومواشی
بسیار که میبردند سنه هزار ودویست وهفتاد وسه
سال دهم جلوس همایون

جنگها ومحاربات دولت علیه ایران

بادولت بهیه انگلیس درحدود فارس وسواحل خلیج
بسرداری میرزا محمد خان سپهسالار اعظم ومهرعلیخان
شجاع الملک که از عشر اول جمادی الاولی سنه هزار
ودویست وهفتاد وسه سال دهم جلوس همایون بود دربوشهر

محاربه وتنبیه میراشرار ترکمه

سرخسی وقراباب که جمعیت کثیری بعزم تاخت نواحی
نیشابور آمده بودند وقشون ظفرنمون مأمور حراست
سرحد آنهارا شکسته بسیاری را کشته وبقیة السیف
فرار نمودند سنه هزار ودویست وهفتاد وسه سال
دهم جلوس همایون

جنگ حسنخان قراپاپاق

باترکمان فیمابین خواف وغوریان وبعضی نواحی
دیگر خراسان سنه هزار ودویست وهفتاد وچهار
سال یازدهم جلوس همایون

جنگ عساکر منصور

بسرداری سبحانقلیخان نایب الحکومه برادر جعفرقلیخان

ایلخانی حکمران استراباد با قشون غازتکه ترکمان که سردار
ایشان آق محمد سردار بود به قصد بجنورد می آمده اند و
قتل کثیر از ایشان سنه هزار و دویست و هفتاد و چهار
سال یازدهم جلوس همایون

جنگ جعفرقلیخان ایلخانی

بیگلربیگی استراباد با اشرار ترکمانیه و او به جعفربای
ترکمان و تدمیر ایشان کاملاً سنه هزار و دویست و هفتاد
و چهار سال یازدهم جلوس همایون

تدمیر تراکمه خاک سرخس و مرو

که مصدر شرارت بودند در سر فرسخی مرو سنه هزار
و دویست و هفتاد و چهار سال یازدهم جلوس همایون

سوق عسکر بر سر تراکمه سرخس و مرو

که یاغی و خودسر شده بودند و اجتماع ایشان در مرو
و تحصن جستن و محاصرهٔ لشکر منصور ایشان را مدتی
و بالاخره امان خواستن و ایمن شدن سنه هزار و
دویست و هفتاد و چهار سال یازدهم جلوس همایون

مصادمهٔ لشکر دولت ابد آیت

با دو گروه از تراکمه ضلالت پژوه تکه و ساری قلعه که
به قصد تاخت حدود می آمده اند و مخذول و متفرق
شدن ایشان بدست محمد رحیمخان سنه هزار و
دویست و هفتاد و چهار سال یازدهم جلوس همایون

تصادف سواره و پیادهٔ عساکر منصور

در چشمه کیلک با گروهی از ترکمان که به قصد تاخت
بعضی از حدود خراسان می آمدند و محاربه و شکست
دادن آنجماعت را سنه هزار و دویست و هفتاد و چهار
سال یازدهم جلوس همایون

جنگ شدید با ترکمانهای غازتکه

که بحدود بجنورد حمله کرده بودند و شکستن ایشان
و بشمار آمدن یکصد نفر مقتول از آنجماعت مخذول و
هزیمت بقیة السیف بدست فرستادگان جعفرقلیخان
حکمران استراباد سنه هزار و دویست و هفتاد و پنج
سال دوازدهم جلوس همایون

تنبیه و تدمیر تراکمه طرثی و الامان

که در حواشی ایالت شرقیه مصدر شرارت بودند
بدست نواب حمزه میرزا حشمة الدوله سنه هزار و
دویست و هفتاد و شش سال سیزدهم جلوس همایون

تدمیر و تنبیه تراکمه داز

از جانب نواب ملک آرا حکمدار مازندران و استراباد
و تعاقب ایشان تا اتلق که مجموعه طوایف ترکمان است
سنه هزار و دویست و هفتاد و هفت سال چهاردهم
جلوس همایون

جنگ عساکر منصوره

با قبایل ترکمان بسرداری نواب حمزه میرزا حشمة الدوله
حکمدار خراسان و مستشاری قوام الدوله وزیر
آن سامان در ظاهر قلعهٔ شهر قدیم مرو موسوم بقلعهٔ
محمد نیازخان و شکست و فرار کافهٔ قبایل طغاة
ترکمان از داخلهٔ مرو که سقناق و محکمهٔ خود قرار داده
بودند با عیال و اثقال سنه هزار و دویست و هفتاد
و هفت سال چهاردهم جلوس همایون

شورش اهالی عربستان

بر ضیاء الملک والد مؤلف رحمه الله در این شوریدگی
و اضطراب و اغتشاش و انقلاب خوزستان بندهٔ
مؤلف خود که نایب الایالة آنمملکت بود مدت چهار
ماه در قلعهٔ سلاسل تحصن داشت و از طول مدت

محاصره بنهایت عسرت میکذرانید

تسخیر قلعه پل اتن

وتنبیه طایفه سالور در تاریخ مذکور

محاربه قشون حاضر خراسان

با ترکمان مرو وشکست یافتن از انجماعت بسعی‌ وتدبیر میرزا محمد قوام الدوله وزیر خراسان ومخالفت وی با نواب حمزه میرزا حشمت الدوله حکمران وسردار آن سامان در تاریخ مذکور وود راین جنک قریب سی هزار از افواج ایرانی مابین قتیل واسیر عرضه دمار کردید

محاربه سواره حاضر مشهد مقدس

وعمق چاپی وبجنوردی ودره جزی بسرداری حیدر قلیخان ایلخانی شادلو از جانب حسام السلطنه با ترکمان عشق ابادی واخالی که دریکفرسخی قلعه اناو یورت کرفته وابادی ناو را قطع میخواستند نمود وخود زراعت کرده وتنبیه کامل وتفریق جمع ایشان سنه هزار ودویست وهفتاد وهشت سال پانزدهم جلوس همایون

قتل وتفریق هزار نفر

سواره تکه ترکمان مروی که بسرداری امان سعید ومحمد شیخ از قراولخانهای قلعه سرخ بتاخت کذشته امده بودند ونواب سلطانمراد میرزا حسام السلطنه با اسعد امالی ورجالی بسمت سرخس وسرحد با جمعی سواره شصت فرسنک ایلغار کرده دراخر خاکزاده بر سر ترکمانان رسید وجنکی سخت در پیوست تا تمام هزار نفر مابین کشتار واسیر تقسیم شدند الا احد طاغیین مذکورین سنه هزار ودویست وهفتاد وهشت سال پانزدهم جلوس همایون

جنک دررباط ماهی

با ترکمان که بنیز محمد شیخ اورده بود وشکستن وتعاقب ایشان الی پنج فرسنک وقتل سردار ترکمه محمد شیخ با ... برادر زاده اش وبعضی از رؤساء بسرداری محمد ولیخان سردار قشون خراسان سنه هزار ودویست وهفتاد وهشت سال پانزدهم جلوس همایون

تسخیر قلعه انکوران در کرمان

وتنبیه یاغیان انجا بمأموریت امیر سعد خان رود باری وکرفتن چهار توپ واوردن انها از قلعه مزبوره بطهران دروزارت محمد اسمعیل خان وکیل الملک سنه هزار ودویست وهفتاد وهشت سال پانزدهم جلوس همایون

محاربه با ترکمه

بسرداری محمد ناصر خان ظهیر الدوله حکمران استراباد سنه هزار ودویست وهفتاد ونه سال شانزدهم جلوس همایون

تنبیه طایفه دیکر ترکمان

بدست حیدر قلیخان حاکم بجنورد سنه هزار ودویست وهفتاد ونه سال شانزدهم جلوس همایون

تنبیه امیر حسینخان ایلخانی

زعفرانلو شجاع الدوله اشرار ترکمان را سنه هزار ودویست وهفتاد ونه سال شانزدهم جلوس همایون

محاربه وتنبیه ترکمه سالور

وساروق بدست مظفر الدوله سنه هزار ودویست وهشتاد سال هفدهم جلوس همایون

تنبیه وتنبیه طایفه

شیر سکوند لرستان بدست امیرزاده حسام الدوله

بسرعماد الدوله سنهٔ هزار و دویست و هشتاد سال هفدهم جلوس همایون

قتال و قتل ترکمان

بسرداری محمد علیخان سکلرسکی استراباد و عباس قلیخان سرتیپ کلاریجانی سنهٔ هزار و دویست و هشتاد سال هفدهم جلوس همایون

قتال و قتل اشرار ترکمان

بسرداری جعفرقلیخان امیر تومان سنهٔ هزار و دویست و هشتاد سال هفدهم جلوس همایون

جنگ بلوچ و تسخیر

و تخریب قلعهٔ ابرافشان از قلاع مستحکمهٔ بلوچستان بدست ابراهیمخان سرهنگ بلوچ سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و یک سال هیجدهم جلوس همایون

تسلیم و انقیاد ترکمانهای گکلان

و بیم از سطوت عسکریکه بسرداری میرزا محمد خان سپهسالار قاجار بر سر ایشان سوق میشد و ورود پنجاه و شش نفر از رؤسای ایشان نزد سپهسالار مشارالیه در چمن کالپوش که محل توقف اردو بود و التزام اطاعت و تعهد رعیتی و خدمت و اداء باج و خراج مع بقایای چندین ساله و ردّ آنچه از رعیت ایران بسرقت و تاراج برده اند سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و یک سال هیجدهم جلوس همایون

جنگ سنکو غائی

که از معاقل صعب و سقناقهای محکم است و کشتار طایفهٔ غایی بسرداری حیدرقلیخان ایلخانی سهام الدوله و سلیمانخان افشار و مصطفی قلیخان قراگوزلو و حبیب الله خان تنکابنی و صفرعلیخان سرتیپ

شاهسون اینانلو سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و یک سال هیجدهم جلوس همایون

تنبیه طوایف دیگر

از طاغیان و یاغیان بدست امراء دیگر از سرداران دولت روز افزون فی التاریخ المذکور

جنگ سپهسالار اعظم

باقبایل یموت که بسرداری میر محمد شیخ و قنبر نیاز محال باخرز خراسان آمده بودند سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و یک سال هیجدهم جلوس همایون

جنگ سردار اتبکه

از اردوی بزرگ میرزا محمد خان قاجار سپهسالار مأمور شده بودند با طوایف ترکمانیهٔ اترک و تنبیه شدن اشرار قراقچی و تخریب مدرسهٔ اترک و مدرسه کشتن تپه که معقل و محکمهٔ یاغیهای اترک نشین بود سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و یک سال هیجدهم جلوس همایون

جنگ با سوارهٔ غارتگر ترکمان مرو

که بعضی از قرای قاین را تاخته بودند بسرداری عبدالباقی خان و غرق شدن پانصد نفر ترکمان در رود هرات سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و دو سال نوزدهم جلوس همایون

جنگ سوارهٔ شاهسون و اینانلو

و خراسانی با ترکمانهای قراپاب و تدمیر ایشان و سایر اشرار ایشان سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و دو سال نوزدهم جلوس همایون

تفریق هزار و هشتصد سوار

از نزدیکی مرو و ساروق که بعزم تاخت سرحدات

باب

خراسان آمده بودند و از استعداد سپاه منصور

ساخلوی نخدود و ثغور اطلاع بهم رسانیده ناچار

راه فرار اختیار کردند سنه هزار و دویست و هشتاد

و دو سال نوزدهم جلوس همایون

تفریق چهار هزار ترکمان

بریاست نوروردیخان ترکمان بقصد تاخت و تاراج

دره جز آمده بودند و از عده و عده قشون ساخلوی

مطلع گردیده بی نیل مرام راه رجعت گرفتند سنه هزار

و دویست و هشتاد و دو سال نوزدهم جلوس همایون

تنبیه یاغیها و اشرار صفحات

اورامان کردستان بدست امان الله خان والی کردستان

سنه هزار و دویست و هشتاد و سه سال بیستم

جلوس همایون

جنگ و تفریق و تنبیه

ترکمانهای درونه و مهنه و اقچه قلعه و اطراف ان و تخریب

محکمها و معاقل ایشان بسرداری حسینخان شهاب

الملک شاهسون سنه هزار و دویست و هشتاد و

سه سال بیستم جلوس همایون

جنگ الله یارخان سرتیپ دره جزی

با ترکمان تکه مروی سنه هزار و دویست و هشتاد و

سه سال بیستم جلوس همایون

جنگ نواب والا کیومرث میرزا

ملک آرای با ایشان متنبی که موسوم بمراد و بشعبده

و طراری خود را در میان ترکمانهای طایفه جعفربای

پیغمبر بقلم آورده بود در آق قلعه و هدف گلوله نواب

والا شدن شخص ایشان مذکور و هزیمت جمیع تبعه

و پیروان وی سنه هزار و دویست و هشتاد و چهار

سال بیست و یکم جلوس همایون

جنگ و قتل عام طوایف طاغیه

گوکلان و یموت بسوق عسکر جریده بسرداری سهام

الدوله حیدرقلیخان ایلخانی و سایر سردارهای

مشهور حاضر رکاب در سفر اول مشهد مقدس که از

آنجمله امیر حسینخان شجاع الدوله ایلخانی زعفرانلو بود

و کلبعلیخان امین نظام و حسینقلیخان سرکرده

سواره مخصوص و صفرعلیخان سرتیپ و زین العابدین

خان سرتیپ و سبحانقلیخان و شیرمحمدخان دو برادر

سهام الدوله و غیرهم که معاقضه بر سر قبایل ترکمان

های طاغی یاغی مشار الیهم ریختند و آوردن اسرای

بسیار و رؤس بیشمار بمنزل کاشی دار سنه هزار و

دویست و هشتاد و چهار سال بیست و یکم جلوس همایون

غلبه قشون ظفر نمون

بر ابراهیمخان بلوچ و تسخیر قلعه نادعلی که اسمند

رود هیرمند واقع است از قلاع محکمه بلوچستان

سنه هزار و دویست و هشتاد و چهار سال بیست

و یکم جلوس همایون

معاقضه و محاربه و تدمیر

ترکمانهای یاغی در قاری قلعه که محکمه جمیع طوایف

ترکمان است بسرداری حیدرقلیخان ایلخانی سنه

هزار و دویست و هشتاد و پنج سال بیست و دوم

جلوس همایون

حمله و جنگ امیر حسینخان

شجاع الدوله و حیدرقلیخان سهام الدوله در

صحرای اتک اخال نشین با طایفه تکه مروی اخال

نشین و غلبه و کشتار فاحش از ایشان سنه هزار و

دویست وهشتاد وپنج سال بیست ودوم جلوس همایون

جنگ اورامان کردستان

وتسخیر وتنبیه قبایل وایلات یاغی وطاغی انجا در ایالت نواب والا حاجی فرهاد میرزا معتمد الدوله بسرداری حاجی قنبر علیخان سعد الملک ومصطفی قلیخان اعتماد السلطنه سنه هزار ودویست وهشتاد وشش سال بیست وسوم

جلوس همایون

جنگ نواب حمزه میرزا حشمة الدوله

با ترکمانها وتسخیر قاری قلعه وطرفین وقوشه سنه هزار ودویست وهشتاد وشش سال بیست وسوم جلوس همایون

جنگ وتنبیه نور علی

از طایفهٔ جعفربای ترکمان بدست سلیمانخان صاحب اختیار حکمران استراباد سنه هزار ودویست وهشتاد وهفت سال بیست وچهارم جلوس همایون

تنبیه وتدمیر متمردان بلوچستان

بدست ابراهیمخان بدستور العمل سردار محمد اسمعیلخان وکیل الملک حکمران کرمان وبلوچستان سنه هزار و دویست و هشتاد وهفت سال بیست و چهارم جلوس همایون

جنگ حیدر قلیخان ایلخانی

در سمت نکه با ترکمانهای انحدود ومقتلهٔ زیاد از ترکمان وخبر اینفیروزی در دار السلام بغداد بخاکپای مبارک معروض افتاد سنه هزار ودویست وهشتاد وهفت سال بیست وچهارم جلوس همایون

جنگ حیدر قلیخان

سهام الدوله ایلخانی وسردار کل خراسان با ایشان پیشوای ترکمانها در حوالی جاجرم وقتل شخص ایشان با جمعی از سوارهٔ ترکمان وفرار بقیة السیف سنه هزار و

دویست وهشتاد وهشت سال بیست وپنجم جلوس همایون

جنگ امیر سعد خان سرحدی

با سرافراز خان بلوچ که جمعیتی بهم زده بود ودم از طغیان وخودسری میزد ودستگیر شدن او وقتل یکصد وپنجاه نفر از متابعینش سنه هزار ودویست وهشتاد وهشت سال بیست وپنجم جلوس همایون

جنگ ابو الحسنخان

ولد امیر حسینخان شجاع الدوله با ترکمانهای غارتگر که بتاخت ایزیان وانحدود امده بودند ودستگیر کردن عوض مراد خان سردار را با هیجده نفر از همراهانش وتسنبا شدن ایشان بدست شجاع الدوله سنه هزار ودویست وهشتاد وهشت سال بیست وپنجم جلوس همایون

جنگ با ترکمانهای طاغی

که هزار وهشتصد نفر سواره وپیاده بودند ودر حوالی سرخس نمودار شده عازم تاخت وتاز انحدود بودند بسرداری سهام الدوله ایلخانی بحکم نواب حسام السلطنه وقتل وتفریق واسر ایشان سنه هزار ودویست وهشتاد وهشت سال بیست وپنجم جلوس همایون

جنگ با ترکمان که دو هزار سوار بودند

در اطراف قلعهٔ قرابیکان وشکستن انها بحملهٔ سربازهای ترشیزی وپیادهٔ جوکائی واهل قلعه واسیر شدن جمعی کثیر از ایشان سنهٔ هزار ودویست وهشتاد وهشت سال بیست وپنجم جلوس همایون

جنگ نواب سلطانمراد میرزا

حسام السلطنه با قوجه سردار ترکمان که با دو هزار سوار ترکمان حمله اورده بود وقتل سردار مشار الیه با سیصد نفر رؤساء انجماعت وهزیمت باقی سنهٔ هزار ودویست

وهشتاد ونه سال بیست وششم جلوس همایون

جنگ نواب سلطان مراد میرزا

حسام السلطنه با بعضی از قبایل ترکمان که بقصد غارت وهب رعیت خراسان بعضی از حد ودور ورود نموده بودند وحمله نواب مشار الیه مغافصه بعد از ایلغار وقتل واهل الیه وتفریق انجماعت سنه هزار ودویست وهشتاد ونه سال بیست وششم جلوس همایون

جنگ یار محمد خان حاکم بجنورد

با اشرار تراکمه وتنبیه کامل از ایشان سنه هزار ودویست وهشتاد ونه سال بیست وششم جلوس همایون

ایلغار وجنگ سواره یزدینی

بحکم نواب جهانسوز میرزا با سواره تراکمه که قریه بسیار را تاخته بودند وقتل وتفریق انجماعت واسترداد نفوس واموال ومواشی سنه هزار ودویست ونود سال بیست وهفتم جلوس همایون

جنگ امیر حسینخان شجاع الدوله

حاکم قوچان والله یارخان حاکم دره جز بدستور العمل حسین خان نظام الدوله شاهسون والی خراسان با تراکمه مرو وسالور وساروق واخالی که عزیمت تاختن خراسان داشتند سنه هزار ودویست ونود ویک سال بیست وهشتم جلوس همایون

قتل خوجه قه سردار ترکمان

که با جمعیت بسیار بتاختن سرحدات خرا[illegible] مده بودند با کثری از همراهانش وتفریق بقیة السیف بدست سپاه منصور سنه هزار ودویست ونود ودو سال بیست ونهم جلوس همایون

جنگ مصطفیقلیخان میرپنج

رئیس اردوی خراسان با عاشور لنگ وادینه نفس که باگروه انبوهی ترکمان بتاخت سرحدات خراسان آمده بودند وقتل عاشور لنگ ودستگیر شدن ادینه نفس با جماعتی از فرسان نامی ترکمان سنه هزار ودویست ونود وسه سال سی ام از جلوس همایون

تنبیه یار محمد خان ایلخانی شادلو

در سرحدات بجنورد جماعت ترکمانرا سنه هزار ودویست ونود وسه سال سی ام از جلوس همایون

تنبیه مصطفیقلیخان میرپنج

رئیس نظام خراسان جمعی از تراکمه ساروق را که بتاخت وتاراج آمده بودند سنه هزار ودویست ونود وچهار سال سی ویکم از جلوس همایون

محاربه اسمعیلخان سرهنگ هزاره

با یکنج سردار که با سیصد سوار وهشتاد پیاده بتاخت آمده واز اغنام ومواشی اهالی آن حواشی بسیاری می بردند وشکستن انجماعت واسترداد اغنام واسراء وقتل واسر والجزء الباقی از ایشان گرفتن سنه هزار ودویست ونود وشش سال سی وسوم جلوس همایون

تدمیر وقلع وقمع واستیصال

شیخ مذکور خان حاکم کله دار وگاوبندی با اتباع او که متمرد ومنشأ شرارت بودند بدست نواب والاحاج فرهاد میرزا فرمانفرما وحکمران فارس سنه هزار ودویست ونود وهفت سال سی وچهارم جلوس همایون

ظهور فتنه شیخ عبید الله کرد

نقشبندی وشیوع قتل ونهب وحرق در حدود کردستان بدست شیعه ومریدان آن شیطان مارد وسوق اردوی ملفق از بیست وپنج هزار نفر از عساکر حاضر دار الخلافه

طهران و قشون دار السلطنه قزوین جمعی نصر الله خان نصرة الملک میر تومان و سایر افواج منصوره بسرداری نواب حمزه میرزا حشمة الدوله اولاً و حاج میرزا حسینخان سپهسالار ثانیاً بسمت انجماعت و کشتار سخت و مقتلهٔ عظیم از طوایف طاغیهٔ اکراد مشار الیهم که از انجمله مؤازی دو هزار نفر از یاغیان در دهد و دم راغه و میاندوآب طعمهٔ توپ و تفنگ کردید بدست مصطفی قلیخان اعتماد السلطنه رئیس نظام آذربایجان سال سی و چهارم جلوس همایون

قتل جماعتی دیکر

قریب هشتصد نفر از جمعیتی که بقصد تسخیر شهر ارومی بحد تمام ایستاده بودند در سال سی و چهارم جلوس همیون

جنك با اکراد بکه شیخ صدیق

پسر شیخ عبید الله سر کردهٔ انها بود در سه فرسخی ارومی و قتل کروهی و فرار کروهی دیکر از ایشان در اینسال سی و چهارم از جلوس همایون

مدافعه و محاربهٔ علیخان والی زاده

حاکم مراغه پسر قاسمخان والی در کمال جلادت و غیرت با اکراد در دهد و دولابت و قلم و خود و محافظه انولابت از تطاول و چپاول انکروه کمراه در این سال سی و چهارم جلوس همایون

هزیمت شیخ قادر پسر شیخ عبید الله

و حمزه اقای کرد منکور با تبعهٔ خود از یاغیان بسمت اشنویه در اینسال سی و چهارم از جلوس همایون

شکسته شدن شیخ عبید الله

شخصاً با انبوهی عظیم از اشرار اکراد که همراه او بودند بدست عساکر منصوره در دهد و دارومی و فرار وی بقلعهٔ اسمعیل اقا که واقع است در دو فرسخی شهر ارومی در این سال سی و چهارم جلوس همایون

افتتاح خطهٔ ساوجبلاغ

و ورود حاجی میرزا حسینخان سپهسالار اعظم و تامین مستوحشین اکراد در شانزدهم ذیحجه سنه هزار و دویست و نود و هفت سال سی و چهارم جلوس همایون

سوق عسکر و توپخانه

و استعدادات لازمه برای کرفتن شیخ و تبعهٔ او بسمت سر حدات و محال منکور در بیست و دوم ذیحجه سنه هزار و دویست و نود و هفت سال سی و چهارم جلوس همایون

فرار و هزیمت شیخ قادر

با معدودی از تبعهٔ خویش بنوچه که مسکن شیخ و در خاک عثمانی است فی التاریخ

تصفیهٔ صفحات ساوجبلاغ

و ارومی و ایخد و داز کافهٔ اشرار و طغات در سلخ ذیحجهٔ سنه هزار و دویست و نود و هفت سال سی و چهارم جلوس همایون

محاربهٔ عزیز الله خان شاهسون

ملقب بصارم الملک با عشیرهٔ منکور از قبایل طاغیه اکراد که حمزه اقا رئیس و مقدم ایشان بود و قتل انجماعت و فرار حمزه اقا با خواص همراهان از اشرار بخاک عثمانی سنه هزار و دویست و نود و هشت سال سی و پنجم از جلوس همایون

استخلاص و اطلاق اسراء شیعه

که در دست عشایر اکراد طاغیه بودند فی التاریخ

تخریب قلعهٔ بغلین

و عمارت جدید البنای حمزه اقا که سغناق و محکمهٔ طاغیان بود بدست عسکر ظفر پیکر فی التاریخ

قتل حمزه اقای بلباس منکور بدکوه

مع سواران و حضرا قا و علی قا از معتبرین اقوام مشار الیهم که
سر خیل اشرار اکراد بودند در ساوجبلاغ بتدبیر و تمهید
حسنعلیخان وزیر فواید امیر نظام سنهٔ هزار و دویست و
نود و هشت سال سی و پنجم جلوس همایون

حملهٔ نواب سلطان محمد میرزا

ناصر الدوله با قشون جمعی خود بر محکمهٔ علیخان شکاک که
مشهور بود بنیاک و تسخیر آن سفناق سخت و تدمیر
گروهی از یاغیان بدبخت که بدان قلعهٔ حصین استظهار
نموده راه طغیان و تمرد میپودند

جنگ ساعد الدوله حکمران استراباد

با قلیچ خان ترکمان در حوالی قلعهٔ استراباد که با گروهی
انبوه بخیرگی و یاغیگری ایستاده سنهٔ هزار و دویست و
نود و نه سال سی و ششم از جلوس همایون

تدمیر طایفهٔ احمد وند

ساکنین سرحد مابین خاک دولت عثمانی و ممالک محروسهٔ
ایران که همیشه منشأ شرارت و قطع طریق زوار و قوافل
و مسافرین ایران بخاک عثمانی و مسافرین عثمانی بخاک
ایران بودند و قتل جوانمیر رئیس و طاغیهٔ انقوم و تخریب
قلاع و معاقل آنگروه سنهٔ هزار و سیصد و چهار سال
چهلم جلوس همایون

آشوب محلهٔ سنگلج طهران

و ملحقات آن از قتلیکه میرزا سید محمد کدخدای انجا در
مجلس خود مرتکب شده بود و شورش و ازدحام گروهی
از شاهزادهای قاجار بتقریب اینکه مقتول از سلالهٔ
سلطنت بود و قصاص کردن کدخدای مشار الیه و
تنبیه جماعتی از شاهزادها که در مقام قصاص از میزان
شرع شریف تخطی جسته بودند بتاریخ سال هزار و
سیصد و پنج هجری

محاربهٔ عساکر منصوره

با ایل بیلقی و تیرهٔ داراز ترکمانهای حدود گرگان و تدمیر
و تنبیه انجماعت باغیه کاملا در اوان حکومت نواب
وجیه الله میرزا سیف الملک ملقب بامیر خان سردار
بتاریخ سال هزار و سیصد و پنج

تنبیه و سیاست اهالی ساوه

که بر علیخان حاکم خود شوریده انواع جسارت و تجری را
ارتکاب نموده بودند و رفع آن فتنهٔ عظمی بمأموریت
جناب جلالتماب میرزا احمد خان قاجار دولو علاء الدوله
امیر تومان بتاریخ سال هزار و سیصد و شش

فتنهٔ عظمی در سر راه آهن

از بابت تلف شدن شخصی از مسلمین که زیر ماشین
افتاده بود و هجوم عامهٔ مردم و غوغائی بر سر عملجات که
فرنگی میباشند و کشته شدن یکنفر مسلم بگلولهٔ
یکی از فرنگیان و خراب کردن و سوختن و شکستن جمیع
واگونها و ابنیهٔ متعلقهٔ بترن دو فر و سیاست و تنبیه
و مصادرهٔ گروهی فراوان از غوغائیان در صفر هزار و
سیصد و شش

حملهٔ قشون نصرت نمون

که از انجمله بود افواج کزاز و کمره و سیلاخور و
سربند جمعی مصطفی خان سرتیپ خلف ابو الفتح
خان سرهنگ بر قلعهٔ شریف خان سیستانی که
بر این دولت جاوید آیت طغیان آورده راه خودسری
میسپرد و شکسته شدن مشار الیه و فرار کردن از
از خاک ایران و التجا بجماعت افغان بسرداری عمدة الامرا
العظام علینقیخان صمصام الملک

باب هفتم

در اشارتِ اجمالی ببرخی از آثارِ مادیه و مآثرِ حسیه که عبارت است از ابنیهٔ مستحدثه و عمارات متجدده که در ظرف مدت
شاهنشاهی سلطان السلاطین قهرمان الماء والطین از سال اول جلوس همایون تا کنون که سنین اربعین شمسیه بکمال پیوسته
احداث شده است وانشا کردیده چه بر سبیل ایجاد و ابداع و تاسیس وچه بروجه تعمیر و اعادت و تجدید از قبیل امصار
معظمه مانند دار الخلافهٔ ناصره در محیط طهران و سرخس ناصری در خطهٔ خراسان و شهر ناصری در مملکت سیستان
و از سنخ قصبات بزرک مثل فهرج بلوچستان وسرتک مازندران و جایدر عربستان و از جنس انشاء مدارس
و معلمخانجات و احداث کارخانها و مارستانات و حفر انهار و اجراء قنوات و طرح بساتین و ریاض و حیاض و باغات
و تسطیح معابر عامه و تسویه جواد معظمه و بستن سدها و کشودن شطها و چیدن شاهراه قوافل و سیاران را
شوسه ساختن و اکثر شوارع شهرهای بزرک را با فرش سنک پرداختن وهکذا تذهیبات رائق و تزیینات
فائق در قباب و بقاع ائمهٔ معصومین سلام الله علیهم اجمعین و سایر مزارات و مشاهد مشاهیر اکابر دین مبین
رضی الله عنهم و کذلک ابنیهٔ سلطنتی و عمارات دولتی از وثاقهای مُعجِب و تالارهای مُرتفع و ایوانات
مشید و جواسق مقرنس و قصور مشید و دروب مستغرب بطرزهای مخترع و هندسهٔ مستحدث و اشکال
متجدد و تراکیب مستحکم که غالباً جدران ممرد و سقوف منمق و اسطوانات مصقول داخلهٔ آنها از دست
اساتید نقاشان چرب دست و مذهبان نازککار چنان باتکلف و پرصنعت برامده است که مشاهده اش
عقول را تیره میسازد و افهام را خیره میدارد و اما مرمت و اصلاحات و تجدید و تعمیرات که حسب الحکم در مبانی
سلاطین سلف و اثار سابقین از ملوک و غیرهم در این چهل سال بعمل امده از حد احصا و نطاق استقصا بیرون
است و نکارنده در این باب سابع بعضی از آنها را که اهمیتی عظمی داشته برنکاشته است و اکرچه این عنوان هفتم
مخصوص شمارش آثاری است که بفرمان واجب الاذعان این پادشاه پادشاه نشان بظهور امده ولی احیانا از جلایل
اثار و عظایم یادکارهای رعایای این دولت ابد ایت که در مدت سلطنت سنین اربعین شمسیه برپا ساختند و
بروجهیکه شایان شرف و شان تواند بود پرداخته باشند هم در قلم خواهد اورد خواه در قلمرو این پادشا
برپا کرده باشند وخواه در خاک پادشاهان دیکر خلاصه سخن انکه انچه این شهریار عادل وحسرو باذل در این
چهلسال در راه ابادانی و رفع ویرانی مبذول فرموده است بدون هیچ شبهه و ارتیاب در حیطهٔ حواس و حساب
در نیاید و در تحت تحدید و تحریرات کتابی نکنجد ولو کان بعضهم لبعض ظهیرا اینک بتعداد بر سبیل اجمال خوض و
اشتغال مینمایم

از جملهٔ ابنیهٔ مؤسسه و شرایف اثار
مقدسه این شاهنشاه بیهمال در مدت سلطنت
این چهلسال که بتواریخ ابتداء یا انتها بعضی از

انها در تضاعیف اشارات ذیل تصریح خواهد نمود
یکی تذهیب قبهٔ مبارکهٔ مشهد عسکریین
صلوات الله و سلامه علیهما است که از وجوه طیب و

اموال حلال خاصهٔ شریفهٔ ظاهران بقعهٔ مطهره و گنبد مقدس را که بر عظمتی بکمال اشتمال دارد بخشتهای طلا گرفتن فرموده اند و صد هزار بار بر شرف این فلک کریم افزوده اند

و دیگر گنبد ذهب ایوان مبارک حضرت علی

بن موسی الرضا علیه السلام است که در صحن جدید ناصری واقع گردیده

و دیگر گنبد ذهب ایوانات مشهد مقدس

کاظمین صلوات الله علیهما است که فاضل خشتهای طلای گنبد عسکریین را در انتمام محمود بکار بردن فرمود

و دیگر آثار شریفه و اضافات و تصرفات زایدالوصفی است

که در روضه و رواق و صحن و حجرات و معاهد و مواقف و ملحقات و منضمات مشهد اسعد حضرت سید الخافقین ابی عبدالله الحسین روحی و ارواح العالمین فداه و مزار ساطع الانوار حضرت ابی الفضل العباس علیه السلام بمباشرت و سرکاری شیخ عبدالحسین مجتهد اعلی الله مقامه پرداخته شده

و دیگر گنبد ذهب ایوان مطهر حضرت ستی فاطمه

بنت موسی بن جعفر است در قم سلام الله علیهم

و دیگر تمام دربهای مقدسه روضهٔ رضویه زادها

الله شرفا و مزیة است که جمیع مصاریع و عضادات آنها با صفحات نقرهٔ خالص پوشیده و پرداخته و در نهایت اهمیت و امتیاز بسرکاری میرزا فضل الله خان وزیر نظام دارای منصب تولیت امور آستان قدس ساخته شده است

و دیگر گنبد ذهب کنید شریف و قبهٔ منیف مزار فایض

الانوار حضرت معصوم زادهٔ واجب التکریم سیدنا ابو القاسم عبد العظیم علیه التصلیة و التسلیم است که روی خشتهای ظاهر آن را بطلای مباح خالص گرفتن فرمود و اینخدمت بزرگ بدستیاری و پایمردی ید مؤلف پرداخته شد امید که از برکات این بزرگواران عمر این پادشاه تا بروزگاران پاینده و دوران سلطنتش همی فرخنده باد

و دیگر از عیون آثار و غرر مبانی اعلیحضرت اقدس

صاحبقرانی قصر شمس العمارة است که بر طبقات چند بعضها فوق بعض افراخته و از داخله و ظاهر بانواع تکلفات و تزیینات آراسته شده است بهمانا بهنجار سرو ترکیب و طرح و تشکیل این اثر جلیل و مزایای تالارها و مجالس و کاخها و مناظر آن در میان ابنیهٔ سلاطین سلف ایران اثری نشان نداده اند و این اساس جدید و جوسق جاوید باهتمام دوستعلیخان معیر الممالک نظام الدوله سرانجام یافت

و دیگر عمارت فرح آباد است که اندرون همایون و

بارگاه قدس و سرای الفت و انس و مضرب سرادقات عفت و مهبط مستورات خدر عصمت میباشد و اینعمارت بعنایت اکفی کفاة الدوران آقا محمد ابراهیم خان امین السلطان اسکنه الله فی غرف الجنان ساخته و بهر گونه تأنقات و تزویقات که در صفحهٔ خیال جنس انس زیاده بر آن نگنجد آراسته و پرداخته شد و مشار الیه انعم الله برضوانه علیه تمام این بنیاد شگفت و اثر بزرگ را بگچ و آجر سخت و سفید بر آورد حتی در ثخن جدران و جوف هیچ اساسی نیمه از خشت خام و یا نیم پخته بکار نبرده اند همانا رزانت رای و حصانت فکر و حصافت عقل و علو خیالات خویش را مظهری میخواست که این بنیان را این چنین مرصوص و همه

کوهر

کونه اتقان واستحکام مخصوص برآراست از ابنیهٔ عشر
اولی سلطنت عمارتی بود مخصوص معروف بخوابگاه
مرکب از دو پشت بورت تحتانی وفوقانی وحرمخانه وتالار
های ابنیه وپلههای مرمر وغیره که جمله بتوسط والد مؤلف
ساخته ومتجاوز از هفتاد هزار تومان در اینمصرف
خرج شده بود در حین بناء همین عمارت فرح اباد چون با
نقشه وهندسیان موافق نیفتاد حکم بتخریب شد زمانی
ممتد بزحمت بسیار وخرج کزاف باعدام وانهدام ان
پرداختند چه بحدّی محکم بود که در حین هدم مجبور
بصرف باروت کردیدند

ودیکر عمارات سطح کوه دوشان تپه وباغ

وابنیهٔ سفح جنوبی آن است که امروز در میان جمیع
جواسق وقصور سلطنتی که جمله بر این نکارخانهٔ
چین ساخته شده امتیاز بحسن موقع وصفا هوا
وکثرت روح وغزارت میاه وچندین مزیت دیکر
اختصاص یافته واصل این اساس را والد مؤلف مرحوم
حاج علیخان اعتماد السلطنه ماضی علیه الرحمه در
تاریخ یکهزار ودویست وشصت ونه از هجرت مطابق
سال ششم از جلوس همایون برحسب حکم جهانمطاع
برپا نمود اما از انسال تا حال که غالبا در تحت مراقبت
ونظر بندهٔ مؤلف است چندان ملحقات ومنضمات
از هر قبیل بر این اثر اصیل افزوده شده که بناء
نخستینش در جنب لمعان وبریق آنها تحت الشعاع
افتاده است

ودیکر کوشک مشهور بصاحبقرانیه است که

در قصبهٔ نیاوران افتاده وچون پس از زوزن اول
سلطنت جاوید تشیید یافته وموهبت عظمای
اتصال دو قرن ابد قرین را تاریخی ویادکار نسبت باین
لقب میمون وعنوان همایون موسوم کردیده ووضع
این قصر در سلطنت شاه مرحوم محمدشاه غازی عبارت
از یکبالاخانه مختصر ودو جنبین بود وقتی که اعلیحضرت
اقدس همایونی بسفر اصفهان تشریف میبردند بوالد
مؤلف دستور العمل دادند تا قصری بسیار عالی که
موسوم بجهان نما بود دراینجا احداث نمود وثانیا بتوسط جناب
جلالتماب مشیر الدوله یحیی خان این قصر جدید در
همان موضع انشاء شد وباین لقب معروف کردید

ودیکر باغ عشرت آباد است که بر ظاهر دار الخلافه

در سمت شمال شهر جنب شاهراه شمیرانات واقع کردیده
واز باغات دیوانی مابین نکارستان وقصر قاجار
افتاده ودر داخلهٔ این باغ عمارات بدیع وابنیهٔ رفیع
وکاخهای وسیع وکوشکهای منیع که شایستهٔ شان
شاهنشاهان بزرک همت است ساخته وافراخته شده
وشروع غرس نهال اشجار این بوستان مینو نشان
خود بیمین مقدس شاهانه شده است اصل احداث
وتاسیس وانشاء این باغ دیار او واشجار ابدیست بنده
نکارنده شده چنانکه در ضمن اشعار کتیبهٔ دیوار
قصر اینجا از منظومات مقرب الخاقان میرزا محمد حسین
ادیب متخلص بفروغی باشعار شده میکوید شاخ نشاط
کی کشت تاریخ غرس خسرو کی خسرو انشاندی
شاخ امیدواری سعی صنیع دولت امر خدیو اعظم
بخشید این بنا را آذین استواری در اینشعر هامشا
الیه چنانکه شفاها شنیده شد از تخفیف وقطع قصد
مدیح داشته به نظم تاریخ وبعد از عرض داشتن اشعار
یالحاق تاریخ مامور کردیده پس اکر ماده نسبت بمقام

استادی وی نارسا افتاده معذور بوده است

و دیگر باغ گلشن است که در میدان عتیق ارک دار

الخلافه بر دو جانب بحیره افتاده و این میدان در سابق
از زمان مجتمع فضول حوالی و کناسات اهالی میبود و
چون شعاع توجه خاطر خطیر خورشید تأثیر بتبدیل
این کیفیت و تکمیل انتظام فرو تافت حالتی یافت که اینک
نزهتگاه عمومی و جای تماشای بیگانه و بومی است
سبحان الله در خیال کس نگردد که اینچنان گردد چنین و
در این سنه ۱۳۰۴ گرمخانه بسیار ممتاز در این باغ ساخته شد

و دیگر باغ شاه است که در میان محیط میدان مستدیر

مسابقت اسب دوانی واقع گردیده جای این اثر عامره
بایر بصورت فلاةٍ فی حلقةٍ بود از سبزه و گیاه نه عینی
در او مینمود و نه اثری و الان از فرط انجم و اشجار و
ریاحین و ازهار و جداول و انهار و فواکه و اثمار و از
اشتمال بر ابنیه مقدسه همایونی گوئی از بهشت جزوی
است و از روضه رضوان عضوی این باغ شش سنگ
آب جاری دارد و متجاوز از چهارصد فواره در جداول
و دریاچه‌ها در فوران است و نیز باغ وحش مختصری در
طرف جنوب آن و چند بن کوشک عالی و ابنیه معتبر در این
باغ ساخته شده

و دیگر باغ طغرلیه است که در سطح زمین شهر ری و

پیشتر و عمارت شیخ بزرگوار محمد بن علی بن بابویه صدوق
علیه الرحمه واقع شده چون برجیکه بر سر تربت طغرل
بیک اول سلجوقی است از ابنیه عتیقه بود و در چنین
موقع مخصوص حفظ آن لازم مینمود بعد از مرمت و
اصلاح آن این باغ بر حسب امر اعلی احداث و احیا گردید
و بنام آن پادشاه مرحوم موسوم گشت

و دیگر قصر فیروزه است که در مسافت ما بین ابنیه

دوشان تپه و کوهسار مشرق شمالی شهر میان پارکی

در نهایت نزاهت و طراوت و خرمی و شادابی واقع
گردیده قنات مخصوصی دارد که بحکم همایونی رحمة الله
خان صاری اصلان حفر نموده بیوتات این قصر نیز مثل
غالب کوشکها و ابنیه و بساتین و ریاض متعلقه بدولت
ابد آیت ببندهٔ نگارنده مفوض است

و دیگر قصر یاقوت است مشتمل بر اساسهای حسین

بر نقش خورنق مشحون بر اثاثهای ثمین و فرشهای ستبرق
که در منزلگاه سرخ حصار بسرکاری و مباشرت معتمد
السلطان میرزا محمد خان کرفسی پیشخدمت خاصه
حضور مهر ظهور انشاء شده و احداث گردیده و این
قصر مرکب است از دو قسمت قسمتی مشهور بکوشک
بیرونی که بطرز عمارات ییلاقی فرنگی در نهایت متانت
ساخته شده قسمت دیگر حرمخانه و اندرونی که بفاصله
صد ذرع از اولی بسمت مشرق آن بناء گردیده و مجاز
از دویست بیوت مسکون دارد و با ابنیه سلاطین صفویه
شبیه افتاده و باغ اینجا بر وضع پارک است بعلاوه
کاروانسرا و حمامها و قلعه رعیتی و غیره و زیاده از
هشتاد هزار تومان تا این ایام صرف انتظام گردیده

و دیگر ابنیه قشلاق جاجرود است که غالبا در

مواسم رحلة الشتاء مستقر موکب مسعود میباشد
بباید دانست که در جاجرود دو عمارت است یکی عتیق
که اصل بنایش از خاقان مغفور فتحعلیشاه بوده و
و در دوران سلطنت شاه مرحوم محمد شاه غازی
همان حالت اصلی گذشت در اوایل این نوبت همایون و
سلطنت روز افزون و الا مؤلف تغییری در وضع آن

داد و دیگر عمارت جدید بمعماری معمارباشی محمد ابراهیمخان
که حالا وزیر نظام است در بیست سال قبل ساخته شد مرکب
از بیرونی و اندرونی و حمامهای متعدده و هریک از رجال
دولت عمارت جداگانه و مقام مخصوص دارند و هم ایجاد
باغ بسیار معتبر یکی در جنب عمارت و دیگر در کنار رودخانه
احداث شده است

و دیگر عمارات ییلاق شهرستانک است که همه ساله
در اوایل موسم رحلة الصیف مهبط ذات ملکوتی صفات
میباشد

و دیگر اساس و عمارت مشهور دربار اعظم است که
بدست محمد رحیمخان قاجار علاء الدوله امیر نظام اتمام
یافت و انجام گرفت و بر مجالس بدیع محتوی و بمحافل وسیع
منطوی میباشد و این محوطه بما فیها من المنازل مجتمع
وزراء عظام و امراء فخام است هر روز محافلش از بام تا شام
غاص بخواص میگردد غالب رؤساء دوائر دولتی با
اعضاء و اجزاء در اینجا حاضر میشوند و بوظایف و تکالیف
ادارهٔ خاصهٔ خویش اشتغال میجویند و لکل مقام معلوم

و دیگر باب همایون است و خیابان مقابل آن که نهایت
باتکلف و پرکار پرداخته و هم باهتمام و اقدام مرحوم امیر
نظام افراخته شده است

و دیگر باغ سلطنت آباد جلگهٔ شمیران است که مشتمل
میباشد بر آثار بارعه و مآثر رایعه از عمارت کلاه فرنگی
و برج خوابگاه و سرای سراری و بیوتات جواری و بحیرهٔ
عریض عمیق زخار و فوارات فیاض و جداول سرشار
و قطعات متجاورات خاص باصول اشجار مثمر و نباتات
ریان و محفتر برشحات کافور و کوثر و تربت طیب و نسیم
علیل و میاه منشعب از تسنیم و سلسبیل و این یادگار و
آبادانی و اساس محروس جاودانی پس از قصر قدیم نیاوران
بزمانی ایجاد و بنیاد کردید چه قصر قدیم قصبهٔ نیاوران
شمیران اگر چند از هر جهت در نهایت امتیاز است علی
الخصوص از بابت چشم انداز ولی چون در دامنهٔ کوه البرز
افتاده شمالش بعلت ارتفاع کوه مزبور مسدود و مستور
میباشد لهذا همواره مرکوز خاطر خطیر شاهنشاه زمان
و زمین و قهرمان الماء و الطین این بود که در شمیران عمارتی
ملوکانه احداث کردد که جهات چهارگانه اش فراخ و باز
و در صفا و دلگشائی از سایر عمارات ییلاقی ممتاز باشد
پس همین جلگه نزدیک قریهٔ رستم آباد برای این بنیان و
بنیاد اختیار و انتخاب افتاد و والد نگارنده را در احیاء
و غرس و عمارت و تاسیس این اثر جلیل مساعی جمیل است
و نامش و مراتب اهتمامش در کتابهٔ کلاه فرنگی با تاریخ
اتمامش منظوم و مرقوم کردیده و سال یکهزار و سیصد و
پنج هجری در این باغ که دارای عمارات عالیه متنوعه است
و برای ملتزمین رکاب مبارک هم خارج باغ منزلگاهها
دارد بحکم اعلیحضرت شهریاری تالاری با نهایت ستودگی
در طرف جنوب عمارت اندرونی متصل ببرج همایونی احداث
شد و این باغ دو رشته قنات مخصوص دارد و محیطش
یکجا از خشت پخته افراخته شده نزدیک یکفرسنگ است

و دیگر اطاق موزه است که محفظهٔ اشیاء عتیقه و
مختزن اعلاق نفیسه میباشد از قبیل احجار کریمه و
گوهرهای یتیم و اسلحهٔ خطیر و اوانی بی نظیر و بدایع
صنایع و ودایع طبایع و آثار خطاطین و مواریث سلاطین
و عجایب عالم و مسکوکات امم و غیر ذلک از نوادر اشیا
که امهات طبایع و افکار از تولید اخوات آنها عقیم است و
مقوفان عقول و اوهام از تعیین ثمن هر کدام در تیه

حیرت مقیم همانا کلیه اشیاء گران بها از هر قبیل که در این
اساس گردون کرباس مبارک است از کتب و جواهرات و
نفایس دیگر اگر تقویم شود متجاوز از چهل کرور تومان ایران
خواهد بود

و دیگر تکیهٔ دولت است که بهیکلی مستحدث و شکلی

بدیع پرداخته شده و از غرهٔ سال عرب که حساب تاریخ
هجری بر آن نهاده اند هر ساله ده روز موسم این مقام
کریمست که رجال دولت بی‌زوال بر حسب حکم شاهنشاه
اسلام پناه ارواحنا فداه طبقات طاقات آنرا بالوان
زجاجات و چراغهای بلورین و فنون نوادر اشیاء و
امتعهٔ ثمین بیار استه بشعار شریف تشیع و مناسک
موالات اهل البیت علیهم السلام با ازدحامی عام اقدام
و اهتمام مینمایند این تکیه شکلاً مستدیر است مشتمل بر
سه مرتبه و اگر سردابه‌ها هم بحساب آید چهار طبقه خواهد
بود تمام بناء آن از آجر سفید شده در اوقات تعزیه‌داری
روی تمام دایره‌های سقف آنرا که از چوب است با پرده و
چادر میپوشانند و سطح داخله تکیه یکجا کاشی معرق است
و زیاده از بیست هزار نفر در صحن و طبقات و مرایای آن
میگنجد و تخمینا یکصد و پنجاه هزار تومان مخارج بنای
این مکان شریف و مقام منیف شده است

و دیگر باب عالی است که در مبتدای خیابان شمس

العماره رو بسوی مشرق و مشتمل بر سر دری نغز و طرزی
طرفه پرداخته شده و سطوح چهار بدنه و سقف آن
تماما آئینه سنگ فرنگ است و در محاذات این عتبه
عالیه همین ایام که مؤلف بتبییض مسودات مشغول است
از نو میدانی پرداختند و در دو سمت شرقی و شمالی
حجرات عالی ساختند و این میدان زیاده از حد بیان بر
صفای شهر افزوده و در دکه‌ها و حجراتی که باطراف دارد
صنف زرگرها و نقاشان جا گرفته اند و در وسط آن
حوضی است مدور با آب دائم جاری و از چهار سمت
باغچه‌های گلکاری و هر عصر آنجا دو دسته موزیکانچی
حسب المقرر مشغول نواختن و انده پرداختن می باشند

و دیگر خیابانهای داخله دار الخلافه است که چهار

خط آن بشکل مربع ابنیهٔ ارک مبارک را در میان گرفته
و مربع دیگر بهزاران بار از آن بزرگتر خود شهر طهران
قدیم را احاطه کرده است و از این هشت خط مزبور خیابان
های دیگر بریده و بجمیع دروازه‌های دوازده گانه دار
الخلافهٔ ناصره کشیده شده است و خطوط خیابانهای
مستحدث دیگر نیز که از خلال محلات اخراج شده با
اینها تصادف میکند و تقاطع مینماید و بر دو کرانهٔ
غالب این شوارع بی‌شمار همه جا غرس اشجار شده و
حفر انهار گردیده است آنگاه خط خیابان را از دو
دروازه جنوبا و شمالا بیرون برده اند از سمت جنوب
بقصبهٔ مشهد عبد العظیم علیه التحیة و التکریم
برکشیده اند و از سمت شمال بجمیع نقاط مهمه که
عبارت است از عمارات دولتی واقعه در سفح جبل
البرز و سهل الکای شمیران بکند رسانیده اند از فرط
اینهمه زراه اشجار و میاه و لطف هوا و فرط صفا
و شمیم گلها و ریحانها و نسیم باغها و بستانها عابرین
را چنان منبسط و تر دماغ میدارد که خود رهنوردی
و بیابان گردی کیفیت نزهت بوستان و باغ می بخشد
و مابین تمام این خطوط خیابانات بیرونی و درونی
بدست مهندسان چابک و قیمان چالاک بر آئین
معابر عامه ممالک اروپا تسویه شده است همه جا

عراده میرود و کالسکه میگردد و در بعضی از خیابانهای داخله چراغ کاز و برق نیز ایجاد شده است و محض تنظیف و تصفیهٔ خیابانهای شهر همه ساله تقریبا شش هزار تومان نقد و جنس از جانب دولت جاوید اکتساب صرف عمله احتساب میشود

و دیگر میدان توپخانه مبارکه است که در شمال ارک مبارک با نهایت وسعت و عظمت و اهمیت مشتمل بر دو طبقه از حجرات تحتانیه برای نهادن تمونهٔ توپهای سوار و فوقانیه برای سکونت توپچیان حاضر رکاب بدست جناب جلالتماب محمد ابراهیم خان وزیر نظام انجام گرفت و اختتام پذیرفت

و دیگر تلگرافخانهٔ مبارکه است که در ضلع مابین شرق و شمال قلعهٔ ارک مبارک و از سمت شمال مشرف بمیدان توپخانه واقع شده فی الواقع بنائیست بسیار محکم و وزین بطرز عمارات مغرب زمین و این اثر نبیل با کافهٔ ملحقات عمده و منضمات زبده بدست جلالتماب علیقلیخان وزیر علوم و تلگرافخانهٔ مبارکه مختوم گردید

و دیگر مدرسهٔ دار الفنون است که در خلال فهرس ذیل چون رشتهٔ ذکر تواریخ برخی از آثار این شهریار با این اثر بزرگوار فراهم شد سطری اندازا حوال آن در تضاعیف سطری چند بر خواهیم نگاشت

و دیگر توسعه و تزیین صحن مبارک حضرت شاهزاده عبد العظیم بن عبد الله بن علی الشدید بن الامیر حسن بن زید بن الامام ابی محمد الحسن السبط علیه و علی ابائه سلام الله و اضافهٔ ابنیهٔ عالیه و حجرات حوالی و تصرفات ملیح در ابواب و دروب و سایر ملحقات این آستان معلی است که بمساعی مشکور و خدمات مأجور حشمت مکان حاج علیخان والد میرزا علی اصغر خان امین السلطان و بعمل آمد تقبل الله تعالی خدمته و خلّد سلطانه و دولته و اما مدرسه و صحن جدید و تزیین و تکمیل صحن عتیق و عمارت رواق مطهر و آئینه کاری آن و ساختن و برافراختن دو مأذنهٔ رفیع بدیع از دست دو امین السلطان ماضی و ثانی بظهور رسیده است چنانکه من بعد نیز اشاره میشود

و دیگر عمارات و باغ نجف آباد است واقع در جهت ما بین مشرق و جنوب دار الخلافه این مبانی اگرچه از دوران محمد شاه ثانی مانده و در آن دولت بدست حاج میرزا آقاسی احداث شده است ولی در این عهد ابد مهد بدست مرحوم امین السلطان ماضی طاب تربته چندان صورت آبادانی پذیرفته و زواید و اضافات بر اصل باغ و عمارات افزوده است که گوئی موات احیا شده و اساسی از سر انشا گردیده و حقا که این روضهٔ رعناء و غرفهای غراء که از باغ رضوان و قصر غمدان حکایت میکنند در جملهٔ آثار این عصر ابد مسیر بی مثل و نظیر افتاده است

و دیگر شهر سرخس ناصری است در مملکت خراسان که از عظائم آثار این پادشاه پادشاه نشان میباشد و بتاریخ بناء آن اشارت خواهیم کرد

و دیگر بلدهٔ فهرج بلوچستان است که در پنج فرسنگی بمپور بر ساحل رودخانه مشتمل بر باغات و اسواق و حمامات و ابنیهٔ عالیه و کلاه فرنگیهای ممتاز بمباشرت و بمعماری استاد عباس پرداخته شده و فزون از بیست هزار تومان صرف این اثر جاوید آن بمراقبت نواب

سلطان‌محمد میرزا ناصرالدوله فرمانفرمای کرمان و بلوچستان گردیده است و هم مابین نرماشیر و بمپور که من القدیم از کسوت آبادانی عاری و عور بود تاکنون چهار قلعهٔ معتبر و چندین رشته قنوات حسب الامر ایجاد شده است

و دیگر شهر دار الخلافهٔ ناصره است بما یلحقها از خندق و خاکریز و دروازه‌ها و غیره که هم در مقام تعیین تاریخ تاسیس این یادگار علی مر اللیالی و النهار مختصری از ترجمهٔ آن برخواهیم نگاشت و بیادگار گذاشت

و دیگر اضافات عمده در قصر قاجار و نگارستان و دولت‌آباد و کالهٔ زار آست اگرچه این باغات در دولتهای پیش انشا شده اما در عهد همایون متجاوز از سی صد هزار تومان در تغییر وضع و اضافات ابنیهٔ آنها مصروف افتاده است

و دیگر احداث باغ و عمارات باصفا یاداست از قرای غاردی که در سمت غربی طهران واقع شده

و دیگر باغ و عمارت اقدسیه است که در طرف شرقی قصر صاحبقرانیه افتاده

و چون بعضی از آثار عالیه را نام بردیم و تعظیماً بتقدیم آنها اقدام کردیم اینک بتعداد کلیهٔ مصادق این عنوان سابع از خطیر و قصیر بپردازیم و ضمناً تواریخ آغاز و یا انجام برخی از آن آثار مؤسسهٔ مذکوره و مبانی مقدسهٔ مشهوره را نیز معین سازیم

بنیاد و تاسیس قلاع در الهاك و زید رود و سایر مواطن ترکتازی طوایف ترکمان و مسکون و دایر ساختن آنها و برگماشتن مستحفظین از تفنگچی و غیره سنهٔ هزار و دویست و شصت و هفت از هجرت سال

چهارم قمری از جلوس همایون

عمارت و تجدید قلعهٔ ارك جدید دار الخلافهٔ طهران که اصلاً از عهد زندیه است بمعماری عبدالله خان معمارباشی سنهٔ هزار و دویست و شصت و هفت از هجرت سال چهارم قمری از جلوس همایون

سد سدید سیل‌بند دار السلطنهٔ قزوین در تاریخ مذکور

اجراء نهر آبی بزرگ که از رودخانهٔ کرج تا دار الخلافهٔ طهران حفر کرده و از بالای باغ نگارستان وارد شهر میگردید سنهٔ هزار و دویست و شصت و هفت از هجرت سال چهارم از جلوس همایون

تحجیر و سنگچین کردن معابر نافذه و شوارع عامهٔ شهر دار السلطنهٔ تبریز در ایالت نواب حمزه میرزا حشمة الدوله در تاریخ مزبور

تعمیر ابنیهٔ دیوانی اصفهان سال مسافرت موکب همایونی باصفهان که تاریخ مذکور است

اجراء آب قلعهٔ نه گنبد و حسین‌آباد در راه یزد که دزدگاه بود بدست نایب الحکومهٔ یزد شیخعلیخان سنهٔ هزار و دویست و شصت و هفت از هجرت سال چهارم جلوس همایون

مرمت عمارات دیوانی بروجرد با باغ شاه در سفر اصفهان که تاریخ مذکور است

تجدید قلعهٔ خواجه نفس در سرحد استرآباد در این تاریخ مذکور

و بستن بند گرگان هر دو بدست محمد ولیخان بیگلربیگی استرآباد بتاریخ سابق

تسویه و تصفیهٔ شوارع و معابر دار الخلافه در

تاریخ مذکور

شوسه کردن کوچهای ارک مبارکه برای حرکت
کالسکه بتاریخ قبل

بنیاد انبار آبی بسیار بزرگ در نارین قلعهٔ یزد بتاریخ
سابق

بنای سرای امیر نظام میرزا تقیخان اتابک اعظم
در دار الخلافه مشتمل بر صد و سی و شش حجره که بسرای
اتابکیه موسوم گردید در تاریخ مذکور

احداث قراولخانجات در شهرهای بزرگ بتاریخ مذکور

توسعه و تعمیر باغ داودیه که سابق بنام ارغوانیه
مشهور بود و مرحوم میرزا آقاخان نوری صدراعظم به
اسم پسرش میرزا داودخان موسوم ساخت و انشاء عمارات
کرده در وسعت آن افزود بتاریخ مزبور

شروع بایجاد و احداث چاپارخانجات و یامخانجات در
تمام ممالک محروسهٔ ایران سنه هزار و دویست و شصت
و هفت سال چهارم جلوس همایون

بستن بند کارپل شش در حکومت نواب خانلر میرزا
احتشام الدوله و بستن سد نهر هاشم این دو اثر عظیم
اتمامش در سنه هزار و دویست و شصت و هشت سال
پنجم جلوس همایون

مرمت ابنیهٔ دیوانی شهر یزد بدست محمد حسنخان
سردار حاکم یزد و کرمان در سنه هزار و دویست و شصت
و هشت از هجرت سال پنجم از جلوس همایون

احداث مدرسه در کلیسیای تبریز برای اطفال
ارامنهٔ آنجا بتاریخ مزبور

بناء درسته بازار میرزا تقیخان امیر نظام نشیمن کلاه
دوزان و کفش دوزان در دار الخلافهٔ طهران بتاریخ
مزبور

ساختن قراولخانهای مستحکم برای نشیمن مستحفظین
عابرین و قوافل در معابر ترکمن دشت گرگان و استرآباد
در این تاریخ مذکور

انشاء و بنیاد عمارات حکومتی و بیوتات مخصوص آن
در لرستان و منع خانه نزول سنه هزار و دویست و شصت
و هشت از هجرت سال پنجم جلوس همایون

احداث و ایجاد قلعجات بجهة آسایش قوافل و عابرین
از دزفول تا خاک بروجرد بتاریخ مزبور

تأسیس نارین قلعه در شهر شیراز که مشتملست بر
نقاره خانهٔ بسیار عالی بتاریخ مزبور

اجراء رودخانهٔ کرخه بحویزه و بستن سدی سد بند
بتاریخ مذکور

بنیاد سفارتخانهٔ ملکی دولتی در دار السعاده
اسلامبول برای اقامت و سکونت وزراء مختار و سفرا
کبار در سنه هزار و دویست و شصت و هشت سال
پنجم از جلوس همایون و بعد از ایجاد و بنیاد سفارتخانهٔ
بزرگ این عمارت قونسولخانه شده است و سفارتخانهٔ
بزرگ ایرانی را در پای تخت عثمانی تقریبا بیست سال
قبل از تاریخ تالیف این کتاب جناب جنتماب حاج میرزا
حسینخان قزوینی که بصدارت عظمی نیز نایل شد با
اهمیتی عزاء بنیاد نهاد و تأسیس نمود و دولت در مصارف
این اثر جلیل مبلغی خطیر متحمل گردید

انشاء و احداث مدرسهٔ دار الفنون و افتتاح باب
تعلیم و تعلم فنون جدیدهٔ فرنگ شروع در تأسیس و
بنیاد این اثر اعلی که مطلع خورشید تمدن و منبع هر گونه
ترقی است در سال سابق شد که سنه هزار و دویست

شصت و هفت از هجرت سال چهارم از جلوس همایون
ولی اتمام و انجامش در این سال بوقوع پیوست و در همین
سال برحسب مشیت شاهانه معلمین ماهر از اوروپا
در رسیدند و روز یکشنبه پنجم ماه ربیع الاول یکصد
نفر از ابناء ملوک و اولاد امراء عظام و ذراری نجباء مملکت
که برای تلمذ و تحصیل انتخاب شده بودند در صحبت
میرزا محمد علیخان وزیر امور دول خارجه بحضور مهر
ظهور مشرف شدند و بمدرسه مبارکه آمده بالیمن
والسعادة دار الفنون افتتاح یافت و رسوم و آداب و
تشریفات و تشویقات کاملا بعمل آمد و از تاریخ مزبور
علوم جدیده و انکشافات نافعه که در ممالک فرنگ از
چند مائه بزحمت بسیار و مشقت بیشمار بظهور رسیده
بود در مملکت محروسه ایران شروع برواج و انتشار نمود
و اسامی رؤس فنون و علومیکه در این یادگار بزرگ
تحصیل و تکمیل میشود در باب ترقیات روحانیه و آثار
معنویه ذکر خواهد گردید تاریخ اتمام مدرسه سنه هزار
و دویست و شصت و هشت سال پنجم جلوس همایون

احداث پانزده باب چاپارخانه در خط چاپاری
مملکت فارس بمباشرت نواب فیروز میرزا نصرة الدوله
در تاریخ مذکور

احداث رباطات در عرض راه دزفول الی خرم آباد
در تاریخ مزبور

احداث قراولخانجات از اصفهان الی مقصود بیک
در راه فارس و هم از اصفهان الی کاشان بتاریخ مزبور

اجراء نهر آب در شهر خرم آباد و رفع تنگی آب از مردم
آنملک در سنه هزار و دویست و شصت و هشت از هجرت
سال پنجم از جلوس همایون

تعمیر قلعه و اجراء قنات رحمت آباد در شاهرود باهتمام
مرتضی قلیخان در تاریخ مذکور

احداث دو رشته قنات در بم و نرماشیر در تاریخ
مذکور

کشیدن باره و حفر خندق و ساختن شهر حاجی
دو قصبه عنایت آباد و مینامی که هر دو در سرحد ترکمان
افتاده اند بتاریخ مزبور

احداث قلعه محکم در دور حنظل آباد از دهات
پشتکوه بتاریخ مزبور

مرمت عمارات دیوانی کرمانشاه خاصه عمارت عرش
آئین بتاریخ مزبور

احداث قناتی کافی تمام شهر کرمان در حوالی آن
شهر در سنه هزار و دویست و شصت و هشت از هجرت
سال پنجم از جلوس همایون

اضافه ابنیه بدیعه سلطنتی در دار الخلافه بر
عمارات سابق مثل بناء عتیق حرمخانه و مسکن مخصوص
مرحومه مهد علیا و توسیع دیوانخانه معروف بگلستان
از طرف مشرق فی التاریخ

انشاء و احداث مریضخانه و بیمارستان در دار
الخلافه طهران در سنه هزار و دویست و شصت و
هشت از هجرت سال پنجم از جلوس همایون

بناء و انشاء انبار جدید توپخانه مبارکه در جنب
انبار قدیم در دار الخلافه بتاریخ مزبور

مرمت و عمارت ابنیه دولتی که در خارج شهر قدیم
طهران افتاده اند مثل نگارستان و لاله زار و قصر
قاجار در تاریخ مزبور

احداث و انشاء عمارت سلطانی در قصبه نیاوران

شمیران که اشارت شد در تاریخ مزبور

ساختن رسته بازاری مشتمل بر چندین باب دکان در قصبهٔ مذکوره بتاریخ مذکور

تجدید بروج اق دربند و قراولخانجات مرزداران وغیره بمباشرت عباس قلیخان سیکلربیکی که با هزار سوار و هزار پیاده و دو عراده توپ رفته انجام داد و به اتمام رسانید در سنه هزار و دویست و شصت هشت سال پنجم جلوس همایون

بنیاد چاپارخانه در ساری و اشرف سنه هزار و دویست و شصت و نه از هجرت سال ششم از جلوس همیون

بناء برج جدید محکم با نهایت عظمت در دانولی بمباشرت میرزا فرج الله خان اجودان توپخانه بتاریخ مذکور

شروع در ابداع عمارات و ابنیه و باغ دوشان تپه در سنهٔ هزار و دویست و شصت و نه سال ششم جلوس همایون

ایجاد و انشاء مجمع الصنایع که مشتمل است بر صنایع شتی از قبیل ایلیت سازی و زردوزی برای ملبوس نظام و بریدن و دوختن البسه قشون و ملیله سازی عمل چین که زرکشی و زردوزی مخصوص ممتازی است و نقاشیهای بسیار اعلی و تفنگ سازی و قداره گری و غیر ذلک از اعمال و صناعات و پیشه‌های متعلقه بتربیت لشکر و سوق عسکر در بازار صندوق دار و اقعه در دار الخلافهٔ طهران سنه هزار و دویست و شصت و نه سال ششم از جلوس همایون

مرمت عمارات دیوانخانهٔ خوی بدست اسکندرخان سردار بتاریخ مزبور

بنیاد قلعهٔ محکمی در مرو برای اقامت قشون ساخلو

انحطاط محوفه در زمانی که خلیفهٔ مرو عریضهٔ عبودیت فرستاده بود و یکثوب جبهٔ ترمه تشریف او و سیصد تومان نقد انعاما بافتخار خلیفهٔ مذکور و هزار خروار غله بطوایف تراکمهٔ مروی مرحمت گردید بتاریخ مذکور

ساختن سبزه میدان دار الخلافهٔ طهران و اخراج از نهایت کثافت بکمال نظافت سنه هزار و دویست و شصت و نه از هجرت سال ششم از جلوس همایون مکشوف باد که این میدان را بان جهت سبزه میدان گفته اند که در زمان سلطنت زندیه آنگاه که چاره تربرای تدارک ترهات و سبزی آلات اهالی دار الخلافه در فصل بهار این محوطه را که با حوالی و حواشی بمنزلهٔ دشتی بود عریض انواع سبزها میکاشتند و از عهد دولت شاه مرحوم محمد شاه غازی تا همین سال مزبور دکاکین که مقصرین را بپای ان سیاست میکردند در وسط این میدان بود و کسبه بسیار پست از قبیل جگرکی و پزوکاه فروش و نعل بند و امثالهم سایه بانهای کرباس بپا کرده در انجا افراشته امتعهٔ نالایق خود را میفروختند بعلاوه مرغ فروشها و بره دارها نیز در این موقع بکسب می‌پرداختند الغرض اینمکان که فعلا منتزهی است نمایان محلی بسیار کثیف و مجمع هرگونه فضول و قازورات بود در تاریخ مزبور بنیاد بدرم ساخته و از هر پلیدی پرداخته شد بحدیکه امروز نزهتگاه مردم است و چند سال اینجا در ایام رمضان بساط اندازی میشد و امتعه متنوعهٔ ایران و فرنگ مشابه اکسپوزیسیون در نهایت آراستگی عرضه میشد و افسوس که این وضع بهم خورد

تعمیرات دروازه‌های زنجان که در مقدمه مزبور باستر خراب شده بود مع تعمیر عمارات مرحوم عبدالله میرزا بدست

امیر اصلانخان مجد الدوله حاکم آن ولایت بتاریخ مذکور

تعمیر باره و بروج شهر کرمان بدست محمد حسنخان

سردار حکمران یزد و کرمان در تاریخ مزبور

تعمیر عمارات مبارکه سلطانی واقعهٔ در دار الخلافهٔ

طهران بمعماری محمد تقیخان معمار باشی و اهتمام حاج

علیخان حاجب الدوله در تاریخ مذکور این تعمیر عبارت

است از برداشتن کلاه فرنگی چهل ستونی که از چوب بود

در طرف قبلی عمارت بیشتر وی بالاخانهٔ آقا محمد شاهی

که بعد ها صندوقخانه شد وحالا خراب کرده بجای مکان

ان دریاچه است تخت بلور که از هدایای اسکندر اول

امپراطور روس و تمام پایها و اسبابش از نقرهٔ خام بود

در وسط این کلاه فرنگی زده شده و کوزهای ناریج در

اطراف غلام کردش او چیده بود

از عمارات ممتاز جدید البناء در دار الخلافه حرسها

الله عمارت باغ نواب امام وردی میرزا که دار الصداره

بود در تاریخ مزبور احداث شد

تعمیر ارک و ابنیه دیوانی مشهد مقدس رضوی

در حکومت نواب فریدون میرزا فرمانفرمای فارس خراسان

و سیستان در سنهٔ هزار و دویست و هفتاد سال

هفتم از جلوس همایون

ساختن راه کتل بالای اچیز که بماز ندران میرود

و بسیار خطرناک بود بامر میرزا آقاخان صدر اعظم

نوری در تاریخ مذکور

ساختن عمارت امامزادهٔ لواسان که در قریهٔ

باران است بتاریخ مزبور

اهداء سنگ مرمر سر قبر و شاه مرحوم محمد شاه

غازی قاجار اسکنه الله فی بحبوحة الفردوس من دار

الفرار بخطاطی و نقاری و حجاری تسبار ممتاز که

مصحابت میرزا اسد الله روانهٔ دار الایمان قم گردید

در سنهٔ هزار و دویست و هفتاد سال هفتم از

جلوس همایون

بنای اصطبل در منزل حوض سلطان از راه قم

بحکم میرزا آقاخان صدر اعظم در سنهٔ هزار و دویست

و هفتاد و یک سال هشتم از جلوس همایون

تعمیر عمارات دیوانی اصفهان در تاریخ مذکور

تذهیب عمارت گنبد مبارک حضرت عبد العظیم

حسنی علیه السلام که اشارت شد در تاریخ مذکور

تعمیر ارک بم بتاریخ مذکور

تعمیر رویین دز نهاوند بتاریخ مزبور

ساختن اسواق شهر سلطان آباد عراق و عمارات

دیوانی انجا بدست میرزا احسنخان نایب الحکومهٔ عراق

بتاریخ مزبور

آباد کردن باغ شاه بیرون دروازهٔ ارک سلطان آباد

بمباشرت نایب الحکومهٔ مذکور بتاریخ مزبور

تعمیر بروج و بدنهٔ ارک و شهر در دار الخلافه حرسها

الله عن کل مخافة و آفة بتاریخ مزبور

صنع و اهداء چهار زوج در نقره هر یک بطول

دو ذرع و بعرض یک ذرع و سر چارک بجهة اطراف

حرم مبارک رضوی علیه السلام بنام اعلیحضرت

اقدس همایون بمباشرت و سرکاری میرزا فضل الله

خان وزیر نظام متولی باشی و پیشکار خراسان در

سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و یک از هجرت سال

هشتم از جلوس همایون

تعمیر قلعهٔ مشهدی ریزه از توابع باخرز بحکم نواب

فریدون میرزا فرمانفرمای والی خراسان فی التاریخ

تعمیر پل خواجوی اصفهان فی التاریخ

بنیاد و ایجاد سدّ ناصری حویزه که از جلایل آثار و
عظایم کارهای این شهریار معدلت‌مدار بود با تمام فرا
رسید در سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و یک از
هجرت سال هشتم از جلوس همایون و بعد ها مکرر مرمت
و اصلاح شد و مخصوصا والد مؤلف در عهد والیگری
عربستان و لرستان از تعمیر کامل نمود و مع ذلک فعلا
خراب است

مرمت و تعمیر ابنیهٔ مبارکهٔ دولتی دار الخلافه طهران
از تجدید حجرات میدان توپخانهٔ قدیم و احداث انبار
فراشخانه مبارکه و طاقنما سازی و کوچه‌ها از جمیعا
بتاریخ مزبور

احداث باغ ناصریه در سمت دروازهٔ ارک شهر
دار الامان کرمان بدست محمد حسنخان سردار حاکم
آن ولایت در تاریخ مذکور

تعمیر دیوار حصار بوشهر که بسمت دریا است در
تاریخ مزبور

بنیاد باستیانی در نهایت استحکام در مقابل چهار
برج بندر بوشهر که دار الحکومه است بتاریخ مزبور

تعمیر قلعه جزیرهٔ خارک بتاریخ مزبور

تجدید پل رود خانهٔ قزل اوزن که از خاک کروس می
گذرد و سرحد آذربایجان و عراق است در کمال استحکام
و نهایت اهتمام بتاریخ مزبور

احداث حوض بزرگ در صحن مبارک حضرت رضا
علیه السلام بدست میرزا فضل الله خان وزیر نظام در
کمال اهتمام بتاریخ مزبور

ساختن یراق در بند بتاریخ مزبور

تعمیر عمارت هزار جریب اصفهان بدست چراغ علیخان
نایب الحکومه اصفهان در سنهٔ هزار و دویست و هفتاد
و یک از هجرت سال هشتم از جلوس همایون

بستن سدّ بلوک کربال در فارس که از بناهای عضد
الدوله دیلمی است در سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و دو
سال نهم از جلوس همایون

اراضی خاصّهٔ دیوانی واقعه در سنگلج را که خانهای
جناب معتمد الممالک دام اجلاله و غیره آنجا است و باغ خسرو
خان و باغ قورخانه و باغ امان الله خان اشتهار دارد
بجهت توسعهٔ مردم دار الخلافهٔ طهران و اخراج ایشان
از تنگنای ضیق مکان برعایا انتقال فرمودند و از این
جهت برآبادیهای جدید چندین هزار جریب بیفزودند
بمباشری محمد تقیخان معمارباشی بتاریخ مذکور

تعمیر میدان نقش جهان اصفهان بتاریخ مزبور

تعمیر میدان توپخانه و نقاره خانه کرمانشاه بدست
نواب امام قلی میرزا عماد الدوله بتاریخ مذکور

تأسیس عمارت جدید بطرزی تازه و طرحی بدیع در
جنب عمارت اندرونی سلطنتی دار الخلافه طهران مشتمل
بر هشتاد و دو باب طاق تحتانی و فوقانی در کمال شکوه
و امتیاز بدست حاجی علیخان حاجب الدوله والد مؤلف
در سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و دو از هجرت سال نهم
از جلوس همایون مقدمهٔ احداث و منشأ ایجاد این عمارت
بدیع بنیاد آنکه بندگان اقدس همایون روزی از بالای
برجی که در گوشهٔ عمارت سلطنتی طرف جنوب غربی واقع
شده و مشرف بمیدان توپخانه و انبار فراشخانه بود و از فراز
آن بعضی از ابنیهٔ شهر دیده میشد در طرف سنگلج عمارتی

دیدند مرتع بوضع مخصوصی سؤال فرمودند معلوم شد از حسینعلیخان معیر الممالک مرحوم است که بمباشری مسیو ربشار خان بطرز فرنگی ساخته میشود پس والد مؤلف را که منصب حجابت دولت داشت احضار فرمودند و مقرر داشتند که در مدت تشریف فرمائی موکب همایون بییلاقات چنان عمارتی بناء نماید و باتمام رساند پس در ظرف سه ماه تابستان این بنای عالی هم برپا گردید و هم مفروش و اراسته شد از جمله بالاخانهٔ بود که در سقف وجدران ان تماما بشقابهای چینی کار کرده بودند بعد از اتمام این اثر بزرك که مقارن مراجعت موکب همایونی از ییلاق بود در عوض این خدمت خواستند عنایتی مخصوص در حق والد بظهور رسد نشان تمثال مبارك مرحمت گردید میرزا اقا خان نوری صدر اعظم دریغ داشت و عرض کرد که این نشان مبارك خاصهٔ صدور و شاهزادهای بزرك است بفراش باشی داده نخواهد شد یکسال این فقره بطول انجامید بالاخره بندکان همایون میرزا اقاخان را تهدید فرمودند که اگر فرمان صادر نکند بموجب دستخط تمثال داده خواهد شد میرزا اقاخان ناچار نشان تمثال را برای انکه ندیری بعد امکان انکه نیز نباشد سه درجه قرار داد تا درجهٔ سوم در حق والد مؤلف اعطا شود و مبذول افتد الغرض این بناء غرا در سال ۱۲۹۹ مقارن ساختن عمارت فرح اباد چون با طرح و هندسهٔ ان ناموافق افتاد لاعلاج خراب کردید چنانکه در سابق نیز اشارت رفت

تعمیر عمارت عالی قاپوی اصفهان که معظم عمارات است بدست نواب حمزه میرزا حشمة الدوله بتاریخ مزبور

تاسیس و احداث قلعهٔ ناصراباد در مازندران و حفر خندق ان و خندق فرح اباد و بهر ذاغ مرز و تجدید خندق حسین اباد بدست نواب لطف الله میرزا والی ان مملکت بتاریخ مذکور

بناء و انشاء قورخانهٔ بزرك در شهر شیراز در حکومت نواب طهماسب میرزا مؤید الدوله بتاریخ مذکور

تجدید باروط کوبخانهٔ قزوین بدست حاجی حسنعلی خان پیشکار انشهر در تاریخ مذکور

بنا پانزده بدنهٔ لب دریا در بندر بوشهر که هشت بدنه از انها در این سال باتمام رسید سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و دو از هجرت سال نهم از جلوس همایون

تعمیرات عتبات مقدسات ائمهٔ هداة علیهم السلم بمباشرت جناب شیخ عبد الحسین شیخ العراقین کربیست هزار تومان از وجوه خاصهٔ طیبه در اینمصرف شریف خرج شد تا سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و سه سال دهم از جلوس همایون

تاسیس و بنیاد تکیهٔ دولتی در نیاوران جنب قصر سلطنتی فی التاریخ

تعمیر امامزاده شاه میر علی حمزه علیه السلام و عمارات تکیهٔ خواجه حافظ علیه الرحمه و شاه داعی الله و بابا علی کوهی در ظاهر شهر شیراز باهتمام نواب طهماسب میرزا مؤید الدوله حکمران فارس در تاریخ مذکور

تعمیر کنبد شاه چراغ و حجرات و صحن ان در شیراز بدست نواب طهماسب میرزا مؤید الدوله بتاریخ مذکور

تجدید عمارات دیوانی استراباد و توپخانه و قورخانه در سنهٔ مزبوره

تسبتن بند نهر عراق بمباشرت میرزا حسینخان حاکم انملك بتاریخ مزبور

تعمیر عمارات دیوانی زنجان بدست چراغعلیخان حاکم در سال مذکور

تعمیر مسجد جامع دار السلطنهٔ قزوین در تاریخ مذکور

تعمیر کاروانسرای معروف بکاروانسرای شاه واقع در شهریاری بتاریخ مذکور

تعمیرات کامله و تجدیدات فاضله در روضهٔ حضرت معصومه سلام الله علیها بدست ذوالفقار خان حاکم قم در سنهٔ مذکوره

تعمیر سد پل دلاک و خود پل مذکور و کاروانسرای انجا و کاروانسرای حوض سلطان و ساختن حوضی بزرگ از نو در انمقام با اهتمام بدست ذوالفقار خان حاکم قم بتاریخ مزبور

بنیاد و تاسیس مبانی بزرگ وسیع در تبریز مشتمل بر انبارهای عظیم و لواحق کامل در سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و چهار سال یازدهم جلوس همایون

تعمیر عمارت دیوانی تبریز بمباشرت میرزا فضل الله وزیر نظام فی التاریخ

تجدید قلعهٔ خرم آباد فیلی و باغ سرو ستان و غرس اشجار و اجراء انهار فی التاریخ

آیینه کاری حرم مطهر حضرت رضا سلام الله علیه بتاریخ مزبور

مرمت عمارات دیوانی اصفهان خاصه میدان نقش جهان و میدان چهار حوض که بعضی از انها از سال سابق شروع شده بود بتاریخ مزبور

تسویه و تعمیر راه خیابان مازندران باتمام اهتمام و نهایت عنایت در سنهٔ مزبوره

بنیاد و تزیین عمارت مقبرهٔ نواب امیر قاسم میرزا ولیعهد ثالث در سال مذکور

تجدید چاپارخانهای خوی و تمام عرض راه در سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و پنج از هجرت سال دوازدهم از جلوس همایون

انشا و ایجاد کارخانهٔ ریسمان ریسی واقعه در قرب قصر قاجار فی التاریخ و چرخ بخار و اسباب لازمهٔ انکار بمبلغ نود هزار تومان بتوسط محمود خان ناصر الملک از مسکو ابتیاع شد ولی بعد از چندی کار کردن معطل ماند و بیهوده افتاد پس عمارتش اول مخزن تدارکات حربیه شد و بعد ضرابخانه واحد دولتی گردید و اسباب بخار و اشیاء لازمهٔ ریسمان ریسی بمبلغ ده هزار تومان بتوسط حکیم الممالک بفروش رفت

احداث عمارات سلطانی قریهٔ آدران که در بلوک پشاپویه است و از مرحوم میرزا آقاخان صدر اعظم در مصادره وی بدیوان اختصاص یافت و انتقال گرفت بتاریخ مذکور

تعمیر عمارات والی نشین شهر سننده در سال مذکور

بنیاد و تاسیس قلعهٔ سرخس جدید ناصری بمباشرت نواب حمزه میرزا حشمة الدوله حکمران خراسان و اسکان چند هزار خانوار از ایلات داخلهٔ خراسان و این اثر بزرگ در این سال شروع شد و در سال اتی انجام یافت

نصب درب طلا در روضهٔ رضویه زادها الله شرفا و عزیة که بدست میرزا محمد حسین قزوینی عضد الملک متولی باشی ساخته شده بود در سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و شش از هجرت سال سیزدهم از جلوس همایون

بنای مهمانخانه بزرگ وسیع برای زوار مشهد مقدس و آب انباری بزرگ بلند معلوازم ضیافت از مطبخ و شربت

خانه وغیرها بمباشرت عضد الملک مذکور در سال مزبور

احداث یکرشته قنات در قم و دفع صنوق اب وشدت

التهاب از مردم بمباشرت جهانسوز خان حاکم ان بلدهٔ شریفه در تاریخ مذکور

بنا عمارت بزرک در میدان اسب دوانی واقع در سمت

غربی دار الخلافهٔ طهران در سنهٔ مزبوره حالت شبابقه عمارت اسب دوانی یکبالاخانهٔ عمده از بناهای خاقان معفور فتحعلیشاه بود اکرچه تا کنون بهمان بالاخانهٔ خاقانی خالی از اهمیت نبوده است اما میل طبیعی این پادشاه جمجاه ارواح العالمین فداه با بادانی وتاسیسات مهمه با بنعمارت قناعت نکرده در تاریخ مزبور یکرشته عمارات تحتانی وفوقانی در انضمام انشاء شد واحداث کردید

اباد ساختن ودایر کردن اراضی شهر ریکه باسر رشته قنات بمیرزا محمد حسین فراهانی دبیر الملک سپرده شد بتاریخ مذکور واین ابادی همین حسین اباد است که باسم دبیر الملک باشد ودر انجا کارخانهٔ زری بافی هم در کمال اراستکی بر پا بود

بنا وانشاء کارخانهٔ تفنک سازی هم در طهران که ماهی هزار قبضه تفنک خان دار دنکی میسازند وبنا بودکه جمیع افواج قاهره از انها مسلح شود بتاریخ مزبور

توسعهٔ صحن مبارک حضرت سید الشهداء ارواحنا

له الفداء باضافهٔ هزار ذرع زمین ابتیاعی از خانهای اطراف صحن قدیم وبناء حجرات فوقانی وتحتانی وتعمیر کنبد مطهر الحضرت وهمچنین مرمت بقعهٔ مبارکهٔ حضرت ابو الفضل العباس صلوات الله علیه حسب الامر بمبرکاری مرحوم شیخ عبد الحسین در سنهٔ هزار ودویست وهفتاد وهفت سال چهاردهم جلوس همیون

بستن سد برای سیل در بالای شهر طهران در

سنهٔ مذکوره بواسطهٔ انکه باریدکی زیاد در بهار اینسال وجریان سیل خرابی فاحش بمحلات خارج دروازه دولت رسانید بلکه اب داخل ارک دولتی نیز کردید

توسعه وتجدید میدان مشق دار الخلافهٔ طهران و

ساختن دیواری مشتمل بر طاقنماهای اجری در دور تمام میدان مشق بشکل مربع باهتمام میرزا محمد خان قاجار سپهسالار در سنه هزار ودویست وهفتاد وهشت از هجرت سال پانزدهم از جلوس همایون

شوسه کردن راه سلطنت اباد در تحت نظارت نواب

علیقلیمیرزا اعتضاد السلطنه ومیرزا سعید خان وزیر خارجه بمباشری مسیو کاستکرخان مهندس نمساوی در سال پانزده از جلوس همایون اینک این راه بنام خیابان شمیران مشهور است

احداث پل معتبر محکمی بر روی رود خانهٔ سیوند

واقع در هشت فرسنکی شهر شیراز بدست حکمران فارس نواب طهماسب میرزا مؤید الدوله سال پانزدهم از جلوس همایون

اعاده عمارات وتجدید ابنیهٔ دیوانی شیراز ایضا که بزلزله خراب شده بود بمباشرت نواب طهماسب میرزا مؤید الدوله سال پانزدهم از جلوس همایون

تجدید واعادهٔ ابنیهٔ قورخانه وتوپخانهٔ محمره که از

جهت وقوع در کرانهٔ اب بواسطهٔ مد آب بکلی خراب شده بود بمباشرت حاکم عربستان حاجی علیخان ضیاء الملک والد مؤلف سال پانزدهم جلوس همیون

ایجاد واجراء اب یکرشته قنات در صحرای دوشان تپه

که با وجود سعه اراضی قابل ابتیاع اصلاً آب نداشت هم در سال پانزدهم از جلوس همایون و این قنات معروف بعلی شاهی است که منبع و منشأ چاهش از حوالی قریهٔ ازکل واقعه در دامنهٔ البرز میباشد

ساختن راه گیلان که مراقبت و مواظبت و اتمام آن با محمود خان قراگوزلو ناصر الملک بود در حکومت نواب اردشیر میرزا رکن الدوله بتاریخ مذکور

احداث و انشاء جبه خانهٔ بسیار عالی در دار الخلافه طهران که اتمامش هم در سال پانزدهم از جلوس همایون بوقوع پیوست

تعمیر قلعهٔ قدیم شهر طهران بمباشرت میرزا موسی وزیر طهران هم در سال پانزدهم از جلوس همایون

تعمیر پل ششتر که از طغیان آب خراب شده بود بدست حاج علیخان ضیاء الملک والد مؤلف در سال پانزدهم از جلوس همایون

بنا و ایجاد منارهٔ سرحد فانوس بحری در انزلی بدست نواب رکن الدوله حاکم گیلان در سنهٔ پانزدهم از جلوس همایون

تکمیل ساختن راه گیلان که در حکومت میرزا صالح خان مجد الدوله شروع شده بود باهتمام محمد خان ناصر الملک مشیر حضور در سال پانزدهم از جلوس همایون

تسویه و تسهیل و ساختن و هموار کردن راه پشت زین و راه شریف آباد بمشهد مقدس رضوی که هر دو از جهت کوه و کتل اسباب تعب زوار بود بمراقبت و اهتمام میرزا محمد حسین قزوینی عضد الملک متولی باشی و این اثر نافع بمباشرت حاجی مصطفی قلی بیک در بان باشی صورت انجام پذیرفت در سال پانزدهم از جلوس همایون

احداث دریاچه بزرگ ژرف در برابر دوشان تپه مقارن جریان قنات جدید بانجا که حالا در وسط باغ وحش است در سنه هزار و دویست و هفتاد و نه در سال شانزدهم از جلوس همایون

بنای رباطات و حمامات و کاروانسراهای معتبر در کرمان بمباشرت و اهتمام محمد اسمعیل خان وکیل الملک در سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و نه از هجرت سال شانزدهم از جلوس همایون

تعمیر عمارات دیوانی سبزه میدان گیلان هم در سال شانزدهم از جلوس همایون

وسعت و فسحت در عمارات سلطنتی دار الخلافهٔ طهران در سنهٔ هزار و دویست و هشتاد سال هفدهم از جلوس همایون

بنا بازار جدید بدیع و جامع معتبر وسیع در کرمان از محمد اسمعیل خان وکیل الملک سال هفدهم از جلوس همایون

ایجاد و احداث جبه خانهٔ دیگر معروف بباستیان با نهایت همت در جنب میدان مشق هم بطهران در سال هفدهم از جلوس همایون

شروع بساختن راه مازندران از البرز الی کجور و کلاردشت الی کرانجز که سی و دو فرسنگ مسافت میباشد بمباشرت مسیو کاستنگر خان مهندس نمسائی هم در سال هفدهم از جلوس همایون

ساختن بقعه عین علی و زین علی در آذربایجان بدست عزیز خان سردار کل در سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و

وپك از هجرت سال هيجدهم از جلوس همايون

مرمت بقعه شيخ محمود شبستري عليه الرحمه بدست
عزيزخان سردار كل بتاريخ مذكور

احداث | اباد ابنهاد و بند رطبس كرمان بمباشري محمد
اسمعيل خان وكيل الملك هم در سنه هزار و دويست و
هشتاد و يك سال هيجدهم از جلوس همايون

طرح و احياء باغ مشهور بگلشن و حفر و احداث درياچه
مابين دو قسمت شرقي و غربي آن در بين ميدان توپخانه
قديم دار الخلافه و اجراء آب قنات خاصه سركاري در
آن بحيره بعد از آنكه از حياض و درياچه دولتخانه مباركه
ميگذرد و از آنجا بحوض سبزه ميدان و محلات شهر
طهران عتيق جاري ميگردد و در سطح تمام فضاي اينبنا
از اطراف درياچه سنگفرش بوده باستثناء راه عبور
و مرور درياچه بند بها و درخت نشانيها و گلكاريها بطرزي
جديد و طرحي بديع بوده در سنه مزبوره كه سال
هيجدهم متربت از جلوس ابد مانوس و در قسمت غربي
اين باغ صندوق عدالت بود كه بمنزله زنجير عدل نوشيروان
هر كس عرضي داشت بطور آزاد بي انحصار عريضه خود را
در آن صندوق مي انداخت بهر هفته يكبار از نظر مبارك
ميگذشت و جواب صادر ميشد و باين وسيله رفع ظلم
احدي نتيجه بود و در تاريخ تاليف در قسمت شرقي اين
باغ كرخانه بلكه كارخانه ايجاد شده است و در سنه آتيه
تاريخ مزبور كه نوزدهم متري الجلوس خواهد بود چون
تشكيل ميدان ارك و طرح بحيره بزرك در وسط و غرس
باغ مذكور در دو سمت آن كه در تاريخ تاليف از نظر اباد
و شادابي مصداق دو برك سبز تواند بود يكجا اتمام يافت
و نصب ستوانهاي سنگي بفاصله چهار ذرع و اقامه
مجر چوبي در فواصل ستونها جميعا انجام گرفت محض
حفظ چنين ساحت نظيف لطيف از عبره دواب و انعام
خندق سمت شرقي ارك را انباشتند و خياباني با دهنه
بازار ساختند و دروازه از سمت شمال خارج شهر قديم
بان خيابان گشودند و خيابان مزبور را كه برخي شمس
العماره نيز ميگويند ناصريه ناميدند

اجراء قنات شهر بهبهان بدستياري نواب سلطان
اويس ميرزا احتشام الدوله حاكم آنخطه بتاريخ مذكور

تكمله تسويه راه گيلان بعراق و بستن پلهاي عرض
راه و تجديد چاپارخانهاي آنخط در سنه هزار و دويست
و هشتاد و دو سال نوزدهم از جلوس همايون

تسطيح و تسويه و تسهيل و ساختن و شوسه نمودن
راه هزارچم مازندران كه از مسالك صعبه بود بمباشرت
مسيو كاستكرخان مهندس نمساوي كه در سال
نوزدهم جلوس صورت اتمام پذيرفت و راه هزارچم جزو
همان شاه راهي است كه از دامنه كوه البرز تا كرانه دريا
خزر كشيده شده و اين اثر از معظمات آثار اين پادشاه
جمجاه ارواحنا فداه ميباشد چون در مسافرتهاي
موكب مسعود بمازندران و سياحت سواحل بحر خزر
صعوبت طي طرق و اشكال قطع مسافت مابين جبال
و تلال واقعه در مسالك و معابر آنمملكت را براي
العين ملاحظه فرمودند و اضطراب رعايا و مسافرين
را در وصول بدريا كنار بسپردن راههاي دور و
نورديدن پست و بلند بسيار سخت مشهود داشتند
عزيمت ملوكانه بر گماشتند باينكه از دار الخلافه طهران
راهي تا لب درياي مازندران ايجاد و تسريع و احداث
و بستن فرمايند كه نزديكترين مسالك و ايمن از

از هر گونه مخاوف و مخاطرات و مهالك بوده باشد پس
خود بر حسب اختیار الهام شعار شاهنشاه عرب و عجم
راه خطیر هزار جم پیش گرفته شده حسب الامر الاعلی همه
جا بکوه کنی و کتل شکافی و جنگل تراشی و سنگ چینی
و خاکریزی و پلسازی و توسعهٔ طریق و رفع مضیق و
جمیع تکالیف تسطیح و تسویه و تسهیل و تصفیه اشتغال
همی رفت آنچه از پرداختن چندین هزار بدرهٔ زر و سیم
اینجادهٔ عظمی و صراط مستقیم که فی الحقیقه هر چند اثر
بزرگ محتوی و هر چند یادگار شگرف منطوی است در
شهور اینسال صورت تمام و کیفیت کمال پذیرفت و
در تاریخیکه خواهم نگاشت بشرف بازدید و مشاهده
و تماشای شخص شاهنشاهی ظل اللهی نایل گردید

حفر و اجراء نهر شهر رشت بمباشرت محمد قاسمخان
والی گیلان هم در سال نوزدهم جلوس همایون

تجدید و مرمت و تاسیس و عمارت رباطات عرض راه
خطهٔ دار الامان کرمان بتاریخ مذکور

بناء و انشاء مدارس و مساجد و تعمیرات عمده در
بلدهٔ طیبهٔ همدان بتاریخ مزبور

وهکذا در شوشتر و دزفول و سایر صفحات عربستان
احداث مدارس و انشاء مساجد و جوامع چند از جانب
دولت غرا بعمل آمده در تاریخ مسطور

مرمت و تعمیر دار الحکومهٔ سنندج و سایر ابنیهٔ
معتبرهٔ آن بتاریخ مزبور

تذهیب ایوان مشهور بایوان طلای ناصری در
صحن روضهٔ مقدسهٔ رضویه که باهتمام میرزا محمد
حسین فرقینی عضد الملک متولی باشی صورت اتمام
یافت در سال نوزدهم جلوس همایون

بنای انبار در بندر مشهد سر برای حفظ احمال
و اثقال و امتعهٔ واردهٔ از بحر خزر بخاك مازندران هم
در سال نوزدهم جلوس همایون

احیا و تجدید باغ شاه شهید که در بلدهٔ ساری
واقع است بمباشرت میرزا مسیح وزیر مازندران در
سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و سه از هجرت سال
بیستم از جلوس همایون

تذهیب گنبد مبارك عسکریین که خشتهای طلای
آنها را در ماه ذیقعدهٔ سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و
سه از هجرت سال بیستم از سلطنت عظمی علیرضاخان
قاجار پیشخدمت خاصهٔ عضد الملك بعراق عرب
حمل داد و شمارهٔ خشتهای طلا و سایر مصالح این اثر
بزرگوار از اینقرار است خشت بیست و هفت هزار و
هفتصد و چهل و هشت عدد کتیبه یکصد و شصت
عدد حاشیه سیصد و بیست سر طوق گنبد مطهر
عدد

مرمت عمارات و ابنیهٔ چشمه علی دامغان و وقف
حضرت صاحب الامر علیه السلام بدستیاری میرزا
محمد خان قاجار سپهسالار اعظم بتاریخ مزبور

احداث و حفر قنوات در منزل میان دشت راه مشهد
مقدس در سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و چهار از
هجرت سال بیست و یکم از جلوس همایون

مرمت ارك شهر سبزوار مقارن سفر اول خراسان
و زیارت مشهد مقدس بدست میرزا محمد خان قاجار
سپهسالار در سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و چهار
از هجرت سال بیست و یکم از جلوس همایون

احداث و انشاء رباط زعفرانی واقع در راه مشهد

مقدس بعد از انهدام و انعدام رباط عتیق زعفرانی
بدست مصطفی قلیخان نوری در ایام حکومت سبزوار

احداث بناء مهمانخانه و آب انبار و یخچال و چاپار
خانه در جنب رباط زعفرانی بدست نواب سلطانمراد
میرزا حسام السلطنه در ایالت خراسان

تعمیر مسجد علی کرمخی که از ابنیهٔ عالیهٔ نیشابور
است در سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و چهار از هجرت
سال بیست و یکم از جلوس همایون

تعمیر ابنیه و آثار واقعهٔ در منزل قدمگاه از گنبد
مزین بکاشی معرق و باغ و جدران آن و خیابان و غرس
اشجار در تاریخ مزبور

اصلاح و تسویهٔ جاده و طریق دین اباد و طرق از
نیشابور الی مشهد مقدس بدست میرزا محمد خان
قاجار سپهسالار در سنهٔ مذکوره

تعمیر مدرسهٔ میرزا جعفر واقع در مشهد مقدس
رضوی و مرمت اسواق مشهد مقدس در سال مذکور

تعمیر بقعهٔ خواجه ربیع علیه الرحمة که مدفن
نواب فتحعلیخان شهید است در تاریخ مذکور

بنیاد و تاسیس شهر جدید ناصری در مملکت سیستان
در سال بیست و یکم از جلوس همایون

احداث قلعجات و قراولخانهای بسیار در معابر
ترکمانهای غارتگر اتلك که از آنها بسمت دهنهٔ زیدر
و ما یلیها میگذشتند و میتاختند بخصوص در محل
موسوم به بدشت و رباط عشق و ارمدلو در سال
بیست و یکم سلطنت هنگامیکه موکب همایون در
منزل چهارده سنخاص بود حکم فرمود بنای مزبور

بنیاد تختی از چوب در وسط حوض چشمه علی دامغان
بدست حسینخان اعتضاد الملک حاکم دامغان در
تاریخ مزبور

اجراء قنوات چند و احیاء موات بسیار در مملکت
کرمان باهتمام سردار محمد اسمعیل خان نوری
وکیل الملک حاکم کرمان و سیستان در سنهٔ مزبوره

انشاء و بناء عمارتی ممتاز در کمال حصانت و استحکام
در باغ نظر کرمان بدست محمد اسمعیل خان نوری
وکیل الملک در تاریخ مزبور

شروع بتاسیس و بنیاد شهر جدید دار الخلافهٔ
ناصری که محیط است از جهات اربعه و هر سمت شهر
قدیم طهران و محاط خندقی است در نهایت امتیاز در
عمق و عرض و خاکریز و تفصیل مقدار اضافه از
سمت دروازه شمیران این اثر عظیم و یادگار فخیم
از جملهٔ جلایل مبانی و ابادانی و تخطیطات و تاسیسات
این شاهنشاه جهان پناه ایده الله است
چون در حدود این سنوات از سالهای سلطنت
جاودانی اعلیحضرت صاحبقرانی خطهٔ دار الخلافه
از جهت کثرت اهالی و تزاحم نفوس بحدی رسید
که شهر عتیق طهران اینهمه جمعیت را از روی حقیقت
بر نمی تافت و تعیش و سکونت اینقدار از خلایق را
بهیچگونه نمیگنجید مشیت شاهانه بران تعلق
گرفت که شهری بنام مبارک خویش در دور شهر
طهران عتیق تخطیط فرمایند پس میرزا یوسف
مستوفی الممالک صدر اعظم و میرزا عیسی وزیر
دار الخلافه را مامور اینکار برزگ و اثر شگرف
داشتند و جمعی از مهندسان و معماران را نیز
برای تعیین حدود و مقادیر و مساحات و اضافات

ومواقع نقاط دروب ومدار خط خندق وابعاد واوضاع
وسایر جهات این کار برگماشتند تا روز یکشنبه دوازدهم
شهر شعبان همین سال هزار و دویست و هشتاد و
چهار از هجرت سراپردهٔ ذات اقدس همایون را از شهر
بیرون زدند و جمیع رجال دولت و اعیان مملکت و
وزراء مختار دول خارجه همگی حاضر گردیده سلام
عام انعقاد یافت و بعد از خطابهٔ خاصهٔ مناسب این
خیال مبارک میمون ذات اقدس همایون بموقعی که
استادان و مهندسان طرح خندق داده بودند
تشریف حضور ارزانی داشتند بالسعادة والاقبال
در این امر ذی بال ببسمله ابتداء فرموده بدست
حق پرست کلنگی را که از نقره ساخته شده بود بر زمین
نشانیدند و مشتی خاک بکندند و پراکندند حضرت
مستطاب اشرف والا شاهنشاهزاده اعظم کامران میرزا
نایب السلطنه امیر کبیر نیز تأسّی نمودند آنگاه مامورین
بکار شروع کردند و از این تاریخ شهر طهران بنام دار
الخلافهٔ ناصره موسوم گردید و دور این شهر جدید
جاوید تقریباً سه فرسنگ و نیم است و بر دوازده دروازه
اشتمال دارد و مساحت ما بین خط خندق این شهر
جدید و خط بارهٔ شهر عتیق از سمت دروازهٔ شمیران
یکهزار و هشتصد ذرع است و از سایر جهات یکهزار
ذرع تمام و مرحوم میرزا محرم شاعر خلیفهٔ مدرسهٔ دار
الفنون تاریخ شروع بتخطیط این اساس محروس و اثر
مصون محفوظ را چنین یافته و بافته است که
طبع محرم با دل شاد از پی تاریخ گفت جاودان با فر یزدان
باد شهر ناصری دل شاد کنایه از الف است که عدد آن
را باید بر اعداد حروف مصراع اخیر افزود و حساب نمود

بنیان و بنیاد کوشک مبارک معروف بشمس العماره

که از عظایم آثار این شهریار و امتیاز بر جمیع ابنیهٔ طهران
بلکه ایران اظهر من الشمس است و مشتمل بر طبقات خمسه
و این یادگار بزرگوار چنانکه در اوایل این باب که اجلهٔ
آثار این شهریار جلیله محض تعظیم و امتیاز مذکور می افتاد
اشارت شد بدستیاری دوستعلیخان معیّر الممالک
بسبک قصور عمارات فرنگستان طرح ریخته و پرداخته
و بناء برداشته و افراخته شده است و تاریخ تاسیس و
بنیاد این اثر سعادت نهاد سنهٔ هزار و دویست و هشتاد
و چهار سال بیست و یکم از جلوس همایون است

بنیان دروازهٔ ناصری در انتهاء خیابان ناصری

بتاریخ مزبور

انشاء مریضخانه و بیمارستانی عالی در داخلهٔ دار
الخلافهٔ طهران ما بین شمال و مغرب دار الخلافهٔ ناصره
در تاریخ مزبور

تکملهٔ کلیهٔ شوسه سازی راه هزار چم که از اجلهٔ کار
های دولتی و آثار بزرگ این چهل سال از سلطنت بی
زوال است بواسطهٔ ساختن دروازه سنگی که از یک
کوه و سنگ خارا مشتمل بر صورت همایون بیرون
آورده اند و این یادگار جاودانی روز بیست و دوم
شهر ربیع الثانی از سال بیست و دوم سلطنت قوی
مطابق سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و پنج از سنین
هجریه بمشاهدهٔ همایونی مشرف گردید
ملکزادهٔ دانشمند مرحوم علیقلی میرزا اعتضاد السلطنه
وزیر علوم در تاریخ این استواء سبیل و اثر جلیل گفته است
که جست پیر عقل تاریخش ز من گفت فرجی شد
صراط المستقیم

فهرست ابنیه و آثار و انشاءات و تجدیدات که مخصوصاً بسعی جمیل اعتماد السلطنه رضی الله عنه مؤلف علیه الرحمه بظهور رسیده است

تذهیب قبهٔ مبارکهٔ حضرت عبدالعظیم حسنی سلام الله علیه

و کارخانجات صناعات ریسمان ریسی و کاغذسازی طهران و شکرریزی مازندران

و بناء سبزه میدان دارالخلافهٔ طهران واقع در سمت جنوب ارک مبارک

و عمارت جدیدالبناء بهشت آیین اندرون همایون

و اضافات باغ گلستان

و عمارت بادگیر

و عمارت خروجی که چندین وقت محل عمارت موزهٔ مبارکه واقع شده بود و حال الخراب شده مکانش ضمیمهٔ زمین دریاچه است

و دریاچهٔ مصفای باغ گلستان

و حمام چهارحوض اندرون

و خیابان ارک مبارک که حالا تغییر هم رسانیده

و عمارت قصر سلطنت آباد و احداث باغ و غرس اشجار آن

و عمارات قصبهٔ نیاوران

و قصر دوشان تپه

و کارخانهٔ سربازخانجات طهران و سایر ولایات

و تعمیرات عظیم و تصرفات مهم که در عالی قاپوی دار السلطنهٔ اصفهان و در سایر عمارات دیوانی ممالک محروسهٔ ایران شده است **انتهی**

تجدید و مرمت مسجد ملک در کرمان که از ابنیهٔ قاوردبن چغربیک سلجوقی است بدست شهاب الملک حاکم کرمان در سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و پنج سال بیست و دوم جلوس همایون

تعمیر حوض خان که آب انباری است واقع در سر راه خراسان از سمت کرمان هم بدست مشارالیه تاریخ مرقوم

انشا و بناء مدرسه حسب الامر الاعلی در دارالامان کرمان برای تلامذهٔ حاج سید جواد مجتهد در سال بیست و دوم جلوس همایون

انشا و تاسیس عمارت حاجرود بدست محمد ابراهیم خان معمارباشی وزیر نظام در سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و شش از هجرت سال بیست و سیم از جلوس همایون

تعمیر آق قلعهٔ استراباد در سال بیست و سیم از جلوس همایون

ساختن پل حاجی قرا که مشتمل است بر بیست و چهار چشمه در یکصد و بیست ذرع طول و شش ذرع و نیم عرض در کمال استحکام در سال بیست و سیم از جلوس همایون

پل منجیل را حسب الاشارة العلیه حاج ملا رفیع مجتهد اعلی الله مقامه با بهاءات اتقان بنیاد و بنیان کرد

ساختن راه پیره بازار رشت هم در سال بیست و سیم جلوس همایون

ساختن راه منکوده در رشت که وصل براه پیره بازار میشود در حکومت میراصلانخان مجدالدوله با مبالغی گزاف و مخارجی بسیار و بنا تاریخ مزبور

انشاء قصر ناصریه در رشت فی التاریخ

تجدید کاروانسرای واقع در قرب پل قراسو که معبر

زوّار عتبات عالیات ائمهٔ عراق عرب علیهم السلام آمد
بدست نواب امامقلی میرزا عماد الدوله در سنهٔ هزار
و دویست و هشتاد و هفت از هجرت سال بیست و
چهارم از جلوس همایون

عمارت مقبرهٔ مقداد بن اسود صحابی رضی الله
عنه که واقع است مابین شهروان و یعقوبا بدست
حاج میرزا حسینخان مشیر الدوله سپهسالار اعظم
در سال بیست و چهارم از جلوس همایون

وهکذا قصر ناصری واقع در ساحل دجله در ظاهر
دار السلام بغداد در سفر عتبات ائمهٔ عراق علیهم السلام
محض تشریف و ورود موکب مسعود از جانب دولت
عثمانی ساخته و افراخته شده است اگرچه اینها خروج موضوع

تذهیب ایوانهای کاظمین علیهما السلام خشتهای
زرین که از تذهیب گنبد مطهر عسکریین علیهما السلام
افزون آمده است هم در سال بیست و چهارم از جلوس
همایون

مرمت مزار طفلان مسلم از صحن و گنبد و ایوان
وغیره بتوسط دوستعلیخان معیر الممالک بتاریخ مرقوم

ساختن و پرداختن صحن و حجرات و رواق عرش
نطاق حضرت ابیعبدالله الحسین صلوات الله و سلامه
علیه بدست مرحوم شیخ عبدالحسین قدس سره که
در ضمن اجمالات سابق اشارت شد در تاریخ مذکور

تعمیرات عمده در مسجد کوفه و مسجد سهله و قبر
مسلم بن عقیل علیه السلام و هانی بن عروه رضی
الله عنه در سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و هفت
از هجرت سال بیست و چهارم از جلوس همایون

طرح و انشاء و احداث باغی نغز موسوم بطهماسبیه
بدست مرحوم مؤید الدوله که حاکم کرمانشاهان شده
بود در نزدیکی تپهٔ قصر شیرین مقارن مراجعت از
مسافرت عراق عرب بتاریخ مزبور

حادثهٔ شکافی و شوسه سازی راه سخت مخوف پر
خطری که اسباب هلاک زوار بود در محل میان طاق
واقع در قرب طاق گرا از راه کربلا بدستیاری مسیو
کاستکر خان مهندس نمساوی بندگان اعلیحضرت
اقدس شهریاری خلد الله تعالی ظلاله الظلیل از
این اثر جلیل در رحلهٔ سفر سعادت اثر عراق عرب نام
برده و آنرا از آثار باقیهٔ سلطنت خود شمرده اند و
تقریر دلپذیر در کتاب مسطور بعینه چنین است
که میفرمایند این مکان را میان طاق میگویند از
اینجا راه سرازیر میرود نزدیک طاق گرای معروف که
در وسط این سرازیری است رسیدیم ملاحظهٔ راه
سابق که معبر خلق بوده مایهٔ کمال حیرت شد راهی
است یکپارچه سنگ که از کثرت عبور مثل آئینه صاف
شده آمد و شد اسب و قاطر در نهایت اشکال است
کاستیگر مهندس نمساوی که پیش از عزیمت ما ساختن
این راه مأمور شد راه را بقاعدهٔ پیچ پیچ ساخته و همه
جا از میان خاک راه برده عریض و خوب بطوریکه
کالسکه در نهایت خوبی حرکت میکرد فی الحقیقه از
آثار باقی و نتایج دائم این سفر من یکی ساختن این راه است
که همیشه معبر راحت و سلامت مردم خواهد بود

احیا و اجراء قنات نه گنبد راه یزد که از مستحدثات
حسین خان نظام الدوله بود هم در سال بیست و
چهارم از جلوس همایون

ساختن و پرداختن تمام خط راه عتبات عالیات

ائمهٔ عراق علیهم السلام از طهران تا خانقین تا زیارت
کربلا بدست مسیو کاستکرخان که مهندس بطول مسطح
و همواره و عرآده رو شد و از آثار بزرگ جاودانی اعلی
حضرت صاحبقرانی و مایهٔ سهولت تردد و ذهاب و
ایاب قوافل و زوار گردید بتاریخ مذکور

ایجاد و بنیاد قلاع راه عربستان که موجب آبادانی
و رفع ویرانی و اطمینان قلوب قوافل و امنیت طرق و
معابر گردید در سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و هشت
از هجرت سال بیست و پنجم از جلوس همایون

بنا عمارت آسیای بخاری در مابین مدرسهٔ معلم
خانه و دروازهٔ باب همایون هم در سال بیست و پنجم از
جلوس همایون

خیابان و دروازهٔ دولت و درب موسوم بباب
همایون بتوسط محمد رحیمخان قاجار علاء الدوله امیر
نظام در نهایت امتیاز ساخته شد فی التاریخ

تجدید پل و اعادت پل حاجی که مابین استراباد و اق
قلعه واقع است بدست سلیمانخان صاحب اختیار در
سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و نه سال بیست و
ششم از جلوس همایون

ساختن قدری از راه امل بدار الخلافه بمهندسی
کاستکرخان بمساوی و مباشرت عباسقلیخان سردار
لاریجانی در سال بیست و ششم از جلوس همایون و
تکمیل کلی و اتمام جمیع این راه بتوسط جناب مستطاب
حسنعلیخان امیر نظام گردید و او در آن وقت وزیر
فواید بود

ایجاد و بنیاد عمارتی بسبک ابنیهٔ ممالک محروسهٔ ایران
در بازار اکسپوزیسیون وینه فی التاریخ

طرح و احداث و غرس و احیاء باغ عشرت آباد بتاریخ
بیست و هشتم شوال سال بیست و هشتم از جلوس
همایون و دولت روزافزون بساعتی که تفاخر کند بدان تقویم
مطابق سنهٔ هزار و دویست و نود و یک از هجرت ابنیه
و بنیادهای این اثر سلطانی از جلائل عمارات و مبانی
این دولت جاودانی است و این اساس معلی و کوشک
مزین نیز مثل شمس العماره بر طبقات پنج بر آورده و بنا
این تاریخ بدست نگارنده سپرده شده است و در یوم
مذکور که بناء احیاء و مشجر ساختن این روضهٔ غنا
بود اعلیحضرت اقدس شهریاری محض مزید میمنت
چهار اصله درخت بدست مبارک غرس فرمودند
و کتابهٔ قصر این مقام کریم و اثر عظیم زادهٔ خاطر دُر زا
و طبع سرشار مقرب الخاقان میرزا محمد حسین اصفهانی
مشهور بحکیم فروغی است که از سالها در صحبت بندهٔ
نگارنده بوده و هست چنانکه در ضمن شمارش ابنیهٔ
بزرگ و آثار بسیار عمدهٔ این دولت نیز اشارت گردید

فتح درب جدید دار الفنون از سمت خیابان ناصریه
در سنهٔ هزار و دویست و نود و دو سال بیست و نهم
از جلوس همایون

تعمیر و تجدید جمیع عمارات و ابنیهٔ صفویه آنار
الله براهینهم که در مملکت مازندران است از عمارات
اشرف البلاد و شهر ساری و بحر الارم بارفروش و
غیرها بدست جناب علیرضاخان عضد الملک دام
اجلاله العالی در سنهٔ هزار و دویست و نود و دو
هجری مطابق سال بیست و نهم قمری از جلوس میمنت

تاسیس و احداث عمارتی بسیار عالی بجهت سکنای
ولات و حکمرانان مملکت خراسان در شهر مشهد مقدس

بدست حاج محمد ناصرخان ظهیرالدوله در سنهٔ هزار و دویست و نود و سه از هجرت سال سی ام از جلوس همایون

اضافه و الحاق بناهای بدیع رفیع بر عمارات سلطنتی دار الخلافهٔ طهران هم در سنهٔ هزار و دویست و نود و سه از هجرت سال سی ام از جلوس همایون

تأسیس و بنیاد عمارت ییلاقی در قریهٔ شهرستانک در کمال تزیین و نهایت اتقان و تحصین بمباشرت معتمد الدولت آقا محمد ابراهیم خان امین السلطان ماضی در سنهٔ هزار و دویست و نود و پنج از هجرت سال و دویم از جلوس همایون

شروع بتسطیح و تسویه و شوسه ساختن و عراده رو کردن شوارع عامه و معابر قوافل و مسافرین و جواد عظیمه ممتده از دار الخلافه الی سرحدات ایران در سنهٔ هزار و دویست و نود و شش از هجرت مطابق سال سی و سویم از جلوس همایون و ابتدا شد بساختن و پرداختن خط راهی که از خطهٔ محروسهٔ طهران بدار السلطنهٔ قزوین و از انجا بجلفا و ساحل رود ارس میگذرد و سپس نوبت راه لاریجان مازندران است و خط جادهٔ فارس و عربستان و این مهمات کلیه و فواید عامه بدست مرحوم معفور امین سلطان ماضی میرود انجام میگیرد و در سنهٔ یکهزار و سیصد و شش هجریه که سال چهلم شمسی از سلطنت این پادشاه جمجاه کامل گردیده و نگارنده مشغول بتبییض این کتاب مستطاب میباشد راه شوسه از دار الخلافهٔ طهران الی دار السلطنهٔ قزوین در کمال اهمیت عامر و دایر است و بر رسم شوسهای ممالک متمدنه عالم مهمانخانهای عالی

و مساکن مستحفظین و سوارهٔ قراسوران هم جا متواتر و متوالی و بالخصوص مهمانخانهٔ بزرگ واقع در داخلهٔ شهر قزوین بنائی عالی قاپوی عتیق از آثار عظیمهٔ این دولت قویمه بشمار می‌اید و انتظام اینخط من جمیع الجهات بر عهدهٔ عمدة الامراء العظام آقا باقرخان سعد السلطنه حاکم دار السلطنهٔ قزوین موکول است و او در تکالیف و مقررات این کار بنهایه مسئول است

تعمیر و تجدید و مرمت جمیع اسواق و خانات و دکاکین و معابر و مدارس و مشاهد و میادین که در صفحهٔ دار الخلافهٔ طهران واقع است هم در سنهٔ سی و ستم از جلوس همایون

تجدید گمرکخانهٔ بوشهر هم در سال سی و سویم از جلوس همایون

مرمت عمارات دیوانی شهر ساری در مازندران هم در سال سی و سویم از جلوس همایون

ایجاد و بنیاد اطاق موزه در کمال عظمت و شکوه بطرز موزهای ممالک متمدنه اروپ چنانکه در اوایل این باب گذشت هم در سال سی و سویم از جلوس همایون

تعمیر سبزه میدان دار الخلافهٔ محروسه هم در سنهٔ مذکوره

تجدید و اعادهٔ ابنیهٔ صحن و حجرات و بقعه و ایوان امامزاده زید که در طهران است با نهایت اهمیت هم در سنهٔ مذکوره

مرمت مسجد جامع شریف خاقان خلد آشیان اعلی الله مقامه مشهور بمسجد شاه که در طهران واقع است فی التاریخ

حفر و اجراء قناتی بجهت شربهای اهالی شیراز بدست قوام الملک در سه فرسنگی شهر که چند محلهٔ شیراز از آب میدهد فی التاریخ

واعادت یک فقره حصار بهمت جلالت آثار عباسقلیخان سرتیپ خلف الصدق عمدة الامراء العظام علی نقی

نقی خان صمصام الملک کرازی در کمال عظمت و شکوه و اتمام
این اثر جلیل در سال سی و سوم از جلوس همایون افتاد

ایجاد و بنیاد انبار غله و جنس دیوانی در کمال وسعت و
فسحت و استحکام و اهمیت در داخله شهر طهران در بین
دروازه جدید و عتیق حضرت عبد العظیم و این انبار گنجایش
یکصد هزار خروار غله را دارد و بتوسط رضوا نمکان امین
السلطان در سنه هزار و دویست و نود و هفت از هجرت
مطابق سال سی و چهارم قمری از جلوس همایون بانجام رسید

ایجاد و انشاء معلمخانه موسوم بمدرسه همایونی در شهر
اصفهان که بانی آن نواب اشرف والا سلطان مسعود میرزا
ظل السلطان است فی التاریخ

تکمله سنگ فرش و تحجیر جمیع کوچها و شوارع شهر دار
السلطنه تبریز بدست محمد رحیمخان امیر نظام در سنه هزار و
دویست و نود و نه از هجرت سال سی و ششم قمری از جلوس
همایون

ساختن و سنگ فرش کردن جمیع شوارع شهر شیراز باهتمام
جناب جلالتماب میرزا فتحعلیخان صاحب دیوان پیشکار مملکت
فارس هم در سنه هزار و دویست و نود و نه سال سی و ششم
قمری از جلوس همایون

بنیاد و بنیان سرباز خانه نزدیک در چهار باغ اصفهان
که هم از مبانی نواب اشرف والا حضرت ظل السلطان است
بتاریخ مذکور

تسقیف جمیع بازارهای شهر شیراز با آجر و گچ و تشکیل
انهار بسبیل بازار و کیل فی التاریخ

ابنیه کاری دار السیاده از ازاره و تذهیب ملحقه بروضه
حضرت رضوی علیه السلام در تولیت نواب والا محمد تقی
میرزا رکن الدوله هم در سنه هزار و دویست و نود و نه از

هجرت سال سی و ششم قمری از جلوس همایون

احداث باغی در نهایت امتیاز و اعتبار در محوطه
مسند بره اسب دوانی که موسوم است بباغ شاه هم در
سنه هزار و دویست و نود و نه از هجرت مطابق سال سی و
ششم قمری از جلوس همایون

انشاء و بناء عمارت مبارکه اندرونی سلطنتی دار
الخلافه موسوم بعشرت آباد که ابنیه سابقه ایجاد در تاریخ
ذیل اینعنوان بدست مرحوم امین السلطان ماضی قدس سره
منهدم و منعدم شد ببنیانی جدید و بنیادی جاوید در
کمال شکوه و عظمت و انفساح و بنهایت امتیاز و انبساط
و انشراح بطول یکصد و بیست ذرع و عرض یکصد و د
ذرع مشتمل بر حیاض و ریاض و جداول و زوایا و حمامها
و تالارها و وثاقها و خلوتها از بنیاد تا سر لاد تماما با آجر
و ساروج و سنگ تاسیس و تشیید کردید در سنه
هزار و دویست و نود و نه از هجرت سال سی و ششم قمری
جلوس همایون

احداث و انشاء تلگرافخانه عالی ممتاز در سمت غربی
خیابان ناصریه متصل بابنیه دیوانی مشتمل بر منازل
فوقانی و تحتانی بطرز فرنگستان بمباشرت جناب جلالت
مآب علیقلیخان مخبر الدوله وزیر علوم در سنه هزار
و سیصد و چهار هجری

تعمیر ابنیه دولتی و دیوانی شهر کرمانشاهان بدست
محمود خان ناصر الملک

قنات نواب والا فیروز میرزا نصرة الدوله فرمان
فرمای مرحوم که در سمت غربی دار الخلافه جاری و دایر
است از مستحدثات سنه هزار و سیصد است ان
هجرت مطابق سال سی و ششم از جلوس همایون

صلاح و تسطیح و تسویهٔ عرض راه از بسطام تا خراسان بمباشرت احمدخان مهندس فی التاریخ

ساختن راه از طهران الی بسطام بمباشرت نواب محمد حسن میرزای مهندس فی التاریخ

ساختن راه از ده ملا تا بسطام فی التاریخ

احداث توپخانهٔ مبارکهٔ معظمه در دارالسلطنهٔ تبریز فی التاریخ

تعمیر عمارات دیوانخانه و غیرها در دارالسلطنهٔ تبریز فی التاریخ

تعمیرات عمارات باغ گلشن در کرمان بتاریخ مزبور

آغاز بنیاد قلعهٔ فهرج که از عظایم ابنیه و اجلهٔ آثار اینشهریار معدلت‌نهاد است در بلوچستان بتوسط نواب والا اسلطان حمید میرزا ناصرالدوله فرمانفرما و حاکم کرمان در سنهٔ یکهزار و سیصد از هجرت سامی و ششم از جلوس همایون

حفر و اجراء قنات موسوم بشکارآباد که بسعی جناب جلالتمآب علیرضاخان عضدالملک اعطاء شد و بعضدیه موسوم گردید و این قنات در طرف جنوبی دوشان تپه واقع است

انشاء مریضخانهٔ سمنان بدست نواب نوشیروان میرزا ضیاءالدوله در سنهٔ هزار و سیصد و یک از هجرت

تعمیر مسجد و حمام و عمارت دیوانی سمنان ایضا بدست نواب نوشیروان میرزا ضیاءالدوله هم در سنهٔ هزار و سیصد و یک

ایجاد شوسهٔ راه قم این اثر که عبارت از شوسه کردن و عراده رو ساختن خط راه از دارالخلافه طهران الی دارالایمان قم بوده باشد از اجلهٔ آثار این دولت جاوید دثار است از سوابق ایام جادهٔ عظمی بر کویر حوض سلطان میگذشت و بادیهٔ معروف بملک الموت بر میخورد و از جهات چند نفوس و اموال مسافرین در معرض خطر و مظنهٔ هلاک و ضرر بود و در این سنین اخیره که بحیرهٔ ساوه را طبیعت عالم اعادت میدهد و از تلاحق و تصادف میاه چندین رود ساوه بر نزدیک دو قطعهٔ معتدّبها از زمین دریاچهٔ سابق ساوه بحیرهٔ تشکیل میکند بر اشکالات و مخاطرات طیّ الطریق سهمی عظیم افزوده شد لاجرم اولیاء دولت ابدآیت مهندسان ماهر فرستادند و راهی دیگر یافتند و خط آنرا ببذل همّت و توجه جناب مستطاب اجل اکرم میرزا علی اصغرخان امین السلطان وزیر اعظم ادام الله اقباله العالی از وصمت هرگونه موانع حرکت گردون پرداختند و بروجهی شایان بطرز شوسهای ممالک اروپا ساخته شد و ذلک فی سنهٔ هزار و سیصد و یک

احداث مهمانخانهای راه شوسهٔ قم فی التاریخ

بنای توپخانهٔ جدید بوشهر که در تاریخ مذکور انجام گرفت

قشلهای متعدد از سر پل ذهاب تا قصر شیرین در سنهٔ مذکوره

تعمیرات باغ ارک سمنان فی التاریخ

صفه سازی و نرده بندی منارهٔ خسروجرد خراسان فی التاریخ

احداث پل جدید بر رود ساوه مشهور بقره‌چای بهمت جناب مستطاب اجل امین السلطان ثانی و در این شعر مادهٔ تاریخ خود را تشخص جناب مستطاب معظم له است که مقرب الحضرة میرزا صادق فراهانی آنرا در اشعار خود تضمین کرده و گفته بتاریخش چنین فرمود قدسی پل شاهی صراطا مستقیما و قدسی تخلص جناب مستطاب

مشار الیه انعم الله بفضله علیه است

احداث پل مخصوص بر سر رودخانه شور راه قم که در
جادهٔ جدید بدل پل مرحوم حاجی میرزا آقاسی است بهمت
جناب مستطاب امین السلطان ثانی دام توفیقه ماده
تاریخ این پل را مقرب الحضرة میرزا صادق فراهانی چنین
گفته که آصف اسعد امین سلطان نهاد بر دل دریای
آب این کوه سنگ

مرمت واصلاح سد دارالایمان قم متصل بباره شهر
در سال هزار و سیصد و چهار

تعمیر ابنیه واصلاح نقاشی صورت صف سلام عمارت
دیوانی قم در یکهزار و سیصد و دوازده هجرت

ابنیه وعمارات واقعه در قصبه کن از قرای مشهوره
معتبره دارالخلافه وآثار مذکوره از عظایم مبانی وضخام
یادگارهای جاودانیست که در اسپهبد سعد برپا کرده و
انشاء شده است

عزیمت بستن سد اهواز که در تاریخ تبییض مسودات این
تألیف مبارک جنابان جلالتمابان آقا رضا ناظر خلوت و
میرزا عبدالغفار نجم الملک برای این کار بعربستان ایران
رفته اند

بنا قلعهٔ مریوان کردستان که از اجلهٔ آثار این دولت
است بمباشری مرحوم حاج فرهاد میرزا معتمد الدوله اعلی
الله مقامه

تجدید چند چشمه از پل مشهور ببی و سه چشمه که بر روی
رودزنده رود است در سنهٔ هزار و سیصد و یک از هجرت

تعمیر قورخانهٔ کلات فی التاریخ

احیاء قری ومزارع وضیاع بلوک جام وباخرز وسرخس و
زورآباد وغیره باقدام واهتمام میرزا عبدالوهاب خان آصف
الدوله فی التاریخ

مرمت اصطبل مبارکه اسبهای قورخانه در نهاوند
بتاریخ مذکور

احداث قلعهٔ سرنک در میان کاله که از عظایم آثار (کرمان مازندران)
است بتاریخ مزبور

احیاء وانشاء قلعه بلتکان در میان کاله دو مازندران
ایضا در تاریخ مذکور

حفر خندق عمیق دور شهر بجنورد بجهت سد سبل
از اغنطه بدست امیریار محمد خان سهام الدوله در سنهٔ
هزار و سیصد و یک از هجرت سال سی و هفتم از
جلوس همایون

عمارت دفترخانهٔ مبارکه مشتمل بر ابنیهٔ تحتانیه و
سردر بسیار عالی باشکوه مشرف بباغ گلستان میدان
ارک بمباشرت آقا علی امین حضور (جلالتماب) (وزیر بقایا) در سنهٔ مذکور

تعمیر میدان توپخانهٔ دارالسلطنهٔ تبریز بتاریخ مذکور

ساختن راه وپرداختن طرق صعبهٔ ممتده خرم دشت
و منبع سرداب رود وقله کوه مشهور بسه هزار طالقان
الی قریهٔ پری چال که اول خاک بلوک طالقان قزوین
است فی التاریخ

تعمیر بقعهٔ شیخ مصلح الدین سعدی علیه الرحمة
بدست میرزا فتحعلیخان صاحب دیوان در سنهٔ مذکوره

بنا قلعهٔ جایدر در عربستان بدست میرزا محسنخان
مظفر الملک در تاریخ مذکور

تعمیر میدان نقش جهان اصفهان بدست حضرت
والا سلطان مسعود میرزا ظل السلطان فی التاریخ

تعمیر عمارت رشک جنان اصفهان بدست حضرت
والا ایضا فی التاریخ

انشاء وتاسیس عمارت جدید واقع درجنب دیوانخانهٔ
عسکریه بجهت تعلیمات فنون نظامی در دار الخلافه بتوسط
حضرت والا کامران میرزا نایب السلطنه امیرکبیر در
سنه هزار وسیصد ویك از هجرت

تعمیر بازارچه بلند وکاروانسرای ان که در اصفهان
واز مشهورات ابنیهٔ انسامان است ایضا بدست حضرت
والا ظل السلطان فی التاریخ .

احداث وبناء توپخانهٔ جدید واقع در پشت میدان
مشق بطهران فی التاریخ

توسعهٔ اسواق دار الخلافهٔ طهران بتخریب وانهدام جمیع
صفه های جلوِ دکاکین بدست میرزا عباسخان مهندس
باشی در سنهٔ هزار وسیصد ودواز هجرت

توسیع شهر خرم اباد فیلی در حکومت میرزا محسنخان
مظفر الملك هم در سنه مذکوره

احداث باغستان ونخلستان واشجار فواکه ومرکبات
بدست دهاقین ورعایای زهاب هم در سنهٔ مزبوره

سنگ فرش جمیع شوارع شهر بوشهر بمباشرت
حاجی محمد مهدی ملك التجار فی التاریخ

تعمیر پل آجی که از پلهای مشهور است بدست محمد
رحیمخان قاجار امیر نظام در تاریخ مذکور

انشا وبناء مدرسهٔ مبارکهٔ نظامی جدید معروف
بمدرسهٔ ناصری واقع درسمت غربی داخلهٔ ارك مبارکه
بعنایت واهتمام حضرت والا کامران میرزا نایب السلطنه
امیرکبیر وایجاد قانونی مخصوص برای انجام در سنهٔ
هزار وسیصد ودواز هجرت

اینیه کاری درون بقعهٔ امام زاده حمزه علیه السلام
واقع درجهت جنوبی مشهد حضرت عبد العظیم علیه
السلام بدست جناب جلالتماب میرزا محمدخان معتمد
الممالك در تاریخ مذکور

غرس واحداث باغ طغرلیه فی التاریخ

بنا وانشاء پستخانهٔ بزرك معتبر در خلفاء اذربایجان
هم در سنهٔ هزار وسیصد ودواز هجرت

تعمیر توپخانه وباستیان ساوجبلاغ مکری سنهٔ هزار
وسیصد وسه از هجرت

احیا باغ مرحومهٔ مهد علیا در حضرت عبد العظیم
که دار الحکومهٔ انجا است در سنهٔ مذکوره

بنیاد وایجاد قصر یاقوت در سرخه حصار بمباشرت
میرزا محمدخان پیشخدمت خاصه بشرحیکه در نمرهٔ پانصد
وهشتاد وشش از جریدهٔ ایران نگارش داده ام بتاریخ مزبور

بنیاد مدرسهٔ جدید در قصبهٔ حضرت عبد العظیم
واقع درغربی صحن شمالی بدست رضوانمکان مرحوم امین
سلطان بتاریخ مزبور

انشا وبناء قلعهٔ مظفریه که عبارتست از حصنی محکم
وتلگرافخانهٔ معتبر درکنار مادیان رود وقلعهٔ جابدر
دروسط راه خرم اباد وعربستان بدست حاجی میرزا
محسنخان مظفر الملك در تاریخ مذکور

بنا واحداث محکمه وقراولخانه درسمت جارود نهین
دردو محل از سیله جای عنزوشرح این ابنیه را درجراید دولتیه
نگاشته ام

تجدید پل سنجیل که واسطهٔ عبور جمیع مسافرین داخله
وخارجه است ازسمت عراق بکیلان وبالعکس در سنهٔ
هزار وسیصد وسه از هجرت

تجدید وتشیید قصبهٔ محکمهٔ اق قلعه واقعه در حوالی
استراباد برای سکنای ایلات ترکمان که رعیت دولت ایران

ودراوائل این
عنوان نیز

میباشند فی التاریخ

ایجاد کارخانه فشنکسازی که ورود اسباب و الات ان

از فرنك در شهور سنه هزار و سیصد و سه از هجرت شد

و ابتیاع این ادوات و الات بتوسط جناب دکتر طولوزان

فرانسوی بود

تسطیح و اصلاح و ساختن و پرداختن جادهٔ و شاهراه

کردنهٔ فوچك الی شهر کجور فی التاریخ و این اثر عظیم الشان

جلیل الفائده یکی از چند شعبه راهی است که در این سنین

اربعین شمسیه در مملکت طبرستان ایجاد و تسریع فرموده

اند چه در بیست سال قبل از این تاریخ از دره شهرستانك

بلکه از قریهٔ منظریهٔ شمیران بسمت سواحل دریای خزر

خط شاهراهی بزرك ساخته شد که منفعت ان از جهت

سهولت طی طریق و حفظ نفوس و اموال مسافرین و

کاروانیان و حمل نقلین میوه و ارزاق و احشام و اجناس و

ماسواها شامل عموم مردم ایران بل و غیرهم کردید و در

حدود سال یکهزار و دویست و هشتاد و هفت هجری راه

دیکر از قریهٔ مشای دماوند واقعه در سمت شرقی دار

الخلافهٔ طهران شروع شده باهتمام و مباشرت مسیو

کاستکرخان مهندس نمسهٔ و جناب حسنعلیخان کروسی

امیر نظام از خاك دماوند و قسمتی از خطهٔ لاریجان کذشته

تبهراهل تصادف نموده بپلند رمشهور بمشهد سر واقع

در ساحل دریای ابسکون منتهی کردید و در تاریخ مذکور

فوق که سنه هزار و سیصد و سه بوده باشد باین

خط که عنوان و اشارت شد از کردنهٔ فوچك لواسان

بسمت شهر کجور و ایالات رویان و رستمدار و نور شروع

کردند و از کوشکك تا بالو رود که در تواریخ قدیم مازندران

بنام بردبان بالو مشهور است چند جا کوه هکنی کرده اند و

سنك و اهك و کج بکار برده اند و مباشر اینجد متعمد

الخاقان میرزا عبدالله خان یوشی پیشخدمت خاصهٔ

همایونی بود

انشا دیوانخانهٔ عسکریه در دار الخلافهٔ طهران که

فصل خصومات و قطع دعاوی راجعه باداره نظام نصرت

فرجام مخصوص بعمارت مبارکه است فی التاریخ

احداث دفتر لشکر در دار الخلافهٔ طهران که جمع و خرج

فشون ظفر نمون و ثبت و ضبط احکام و فرامین و جرح و

تعدیل بروات مخارج و مواجب این دایرهٔ قاهره در تحت

نظر وزیر لشکر و مباشرت لشکر نویسان بعمل می اید و

صورت می پذیرد فی التاریخ

تجدید پل خرم اباد که بر سی و شش چشمه مشتمل است باهتمام

میرزا محسنخان مظفر الملك فی التاریخ

عمارت کاروانسرای معتبری در بین راه عربستان و خرم

اباد بدست مشارالیه فی التاریخ

انشاء پل کشکان بتوجه و اهتمام مومی الیه فی التاریخ

تجدید قلعهٔ اران خوارزی بدست مرحوم میرزا امین

السلطان ماضی

احداث و تجدید پل کلندوك

انشا عمارت و تشکیل باغ و بیشهٔ مصنوعی حیدراباد

در لشکرك کنار رودخانهٔ جاجرود

بنا عمارات افجهٔ لواسان بدست مرحوم میرزا اقا

خان نوری صدر اعظم

اصلاح و مرمت عمارات قبلستان و ورامین

احداث و ایجاد علی اباد و ورامین که خزینهٔ مشهور

بدبیری محصول و برداشت انجاست

تعمیر و اصلاح باغ شاه از ابنیهٔ شاه شهید اقا محمد خان

تا جاجرود که در خاک دماوند واقع است

احداث و غرس باغی با نهایت عظمت در محل موسوم بعاج
آباد از بلوک کرون دار السلطنهٔ اصفهان بدست نواب
اشرف والا السلطان مسعود میرزا ظل السلطان که خط شکل
مربع دور آن بر موازی دو کرور ذرع مطبوع ساحت زمین محیط
است و بر سر دری مرتفع و جلوخانی متسع و خیابانی
مستطیل و قصری جلیل اشتمال دارد و این اثر با بعضی از
آثار عدیدهٔ دیگر که در این بلوک انشاء شده است حضرت
اشرف والا ظل السلطان خود مخارج انهار را متحمل گردیده
و در حقیقت اینها از آثاری بشمار می آید که از اهالی ایران
در مدت سلطنت این چهل سال ظهور و صدور رسیده
است و بعد و دی هم از این قبیل آثار جلیل در تضاعیف
عمارات سابق اشارت شد

و هم از این عداد است آثار مهمه مسطوره فی الذیل

تأسیس و بنیاد و انشاء ابواب البر مرحوم میرزا حسینخان
قزوینی سپهسالار اعظم قدس سره در دار الخلافهٔ ناصره
که مشتمل است بر جامعی کبیر و مقصورهٔ خطیر و مدرسه
بدیع با صحنی وسیع و طبقات حجرات و مآذن و منارات
و مکتب و مخزن و مریضخانه و حمام و سایر لواحق و ضمایم
در نهایت متانت و استحکام و صفحات جدران و ازارات
بنیان در غایت این اساسات و مبانی بمزوقات احجار
و معرقات ملونهٔ کاشانی تزیین یافته است و لوازم تحصیل
طلبهٔ علوم را من جمیع الجهات از مخارج و کتب و مواجب
و اثاثات واقعاً موفقاً فراهم آورده و بر اینجمله ضیاع چند
و مستغلات سودمند وقف نموده مثل ششدانگ قریهٔ
حمید آباد و داشلوجه و علی کبیر و ولدهان با توابع که هر
چهار قریه در حومه واقع است و ششدانگ قریهٔ کالج
آباد و چهار دانگ و نیم از قریهٔ فیض آباد و دو دانگ از قریهٔ
آقابابا که هر سه قریه در قزوین است و سه دانگ از قریهٔ
شهرک واقعه در طالقان قزوین و ششدانگ قریهٔ کلنبه
و دامین و ششدانگ قریهٔ میان آباد غار و دیگر قیصریه
و دو باب حمام مردانه و زنانه واقع در قرب قیصریه و
سی و پنج باب دکاکین نزدیک آن ایضاً و هیجده باب دکاکین
واقعه در بازار امیر که جمیعاً در دار الخلافهٔ طهران است
و تولیت این اوقاف و امور مدرسه را با سلطان عصر است
و نظارت با اخوهٔ واقف بترتیب و بعد هم با ارشد اصلح
اولاد ذکور ایشان و اولاد ذکور از ذکور و هکذا الی آخر چنانکه
در طی هر دو وقفنامهٔ مطول و مختصر این اثر بتعبیر جناب
شیخ اجل حبر نحریر ملاذ الافاضل شیخ محمد مهدی شمس العلما
عبد الرب آبادی که از سالها در صحبت بندهٔ نگارنده می
باشد تصریح یافته و توضیح پذیرفته است الغرض بنیاد
این اساس عالی و اثر بلا تالی که از جد و جهد بکهزار و دویست
و نود و شش شروع شده هم از آثار بزرگ بلکه از مآثر
سترگ این سنین اربعین است

و هکذا از اجلهٔ آثار اولیهٔ این سنین اربعین از دولت
علیه است ابنیهٔ مؤسسه و آثار مقدسه که نواب
فردوس انتساب حاج فرهاد میرزا معتمد الدوله
در مشهد امامین کاظمین صلوات الله و سلامه علیهما
انشاء و احیاء نموده است از تجدید حیطان و جدران
صحن مبارک و تذهیب مآذن و منارات و بناء تکیه
بکاشیه و پرداختن سردابها و ساختن صهاریج
بزرگ الی غیر ذلک از اضافات شریف و تصرفات لطیفه
و در تاریخ اتمام این اثر معظم شیخ محمد صادق نعیم الله
بزرگوار سلام الله علیهما و علی آبائهما و ابنائهما الاطهار

خطاب نموده چنین سروده است که خذا بیدی فرهاد
فی یوم حشره هذا تم عن سر بنا بحیر خذا

وکذلک باجراء اب فرات در نجف اشرف و باین اثر از

قراریکه ابو علی بن مسکویه در تاریخ تجارب الامم تصریح
کرده است در زمان جاهلیت حارث بن عمرو از ملوک یمن
که معاصر قباد ساسانی بوده باشارت یکی از تبابعه
یمن اقدام کرده و از شط فرات شق نهری بسمت ارض نجف
نموده اب فرات را بسر زمین حیره و حوالی ارض مبارکه
نجف جاری ساخته است و اما در دولت اسلام نخست
علاء الدین خواجه عطاملک جوینی صاحب تاریخ
جهانگشا برادر خواجه شمس الدین محمد جوینی که هردو
از کبار وزراء هلاکو مغول هستند و نسب ایشان
بشیخ فقیه ابو المعالی امام الحرمین میرسد شروع کرده
قاضی نور الله شوشتری شهید اعلی الله مقامه الشریف
در ترجمه خواجه مذکور میفرماید و از جمله عمارتهای او
انکه در زمین نجف نهری حفر کرده و زیاده از صد هزار
دینار زر سرخ در ان صرف نموده و اب فرات را بحوالی
مشهد نجف اشرف جاری ساخت انتهی و در مائه عاشره
هجریه پادشاه ایران شاه اسمعیل صفوی موسوی در سر
این کار مخارج بسیار تحمل نموده است و بعد از وی شاه
عباس کبیر مبالغی خطیر صرف کرده چنانکه اسکندر بیک
منشی در وقایع سال یکهزار و سی و دو قیم هجری از کتاب
عالم ارای عباسی تصریح نموده است و در این عهد جاوید
مهد مرحوم ثقة الانام بن حجة الاسلام حاج سید اسد
الله بن الحاج سید محمد باقر طاب تربتهما از ثلث متروکات مرحوم
محمد اسمعیل خان نوری وکیل الملک غفر الله له این فیض عام
و نعمت تام را احیاء فرمود شکر الله مساعیهم

و در این عهد احداث

مدرسه میرزا محمد خان قاجار سپهسالار که در داخله شهر
طهران عتیق سمت شرقی مدرسه فخریه واقع شده

و مدرسه آصفیه واقعه در شمال بازاریکه از مسجد شاه
طهران بمسجد جامع ان میگذرد و این مدرسه را مرحوم
حاج محمد قلیخان آصف الدوله از مال الوصایه میرزا ابو
الحسنخان وزیر امور دول خارجه دولت علیه ساخته

و مدرسه و مسجد مرحوم شیخ العراقین شیخ عبد الحسین
قدس الله سره در طهران که از مال الوصایه میرزا تقی خان
فراهانی مشهور بامیر اتابک اعظم در کمال اتقان و استحکام
سرانجام داده است

و مکتب صنیعیه واقعه در دار الخلافه طهران از اثار
حاج ابو الحسن اصفهانی معمار که بمنصب معمار باشیگری و لقب
صنیع الملکی نایل گردید

و مکتب معتبر الممالک واقعه در دار الخلافه طهران از
باقیات صالحات مرحوم رضوان مکان دوستعلیخان نظام
الدوله که املاک معتبر از دکاکین و حمامات چند و
اراضی و مستغلات سودمند بمخصوص قریه قره تپه
که از جمله ضیاع کثیر الانتفاع است بر این اساسات
و مبانی وقف مؤبد و حبس جاودانی کرده ضاعف الله
اجوره و جعل اعماله مبروره و مساعیه مشکوره

و مدرسه جلالتماب اقا رضا خان اقبال السلطنه
که در [illegible] ریسمان چینک از محله عودلاجان من محلات
طهران جنب عمارات عالیه خویش از موات کناسه را
احیاء و مدرسه برای ایتام فقراء انشاء نموده است و
فی الحقیقه بکفیلین من رحمة الله مستوجب شده

و تکیه مبارکه امامزاده طاهر علیه السلام که در

سمت شرقی صحن حضرت عبد العظیم بن عبد الله الحسنی بتوجه و عنایت حضرت اشرف والا سلطان مسعود میرزا ظل السلطان ادام الله اقباله العالی در کمال اهتمام و نهایت علو و رفعت و استحکام پرداخته شده است

وصحن جدید و ایوان بدیع و سایر تصرفات رایع بر سر روضهٔ حضرت فاطمه بنت موسی بن جعفر سلام الله علیهم اجمعین در دار الایمان قم که نخست بدست مرحوم آقا ابرهیم خان امین السلطان ماضی آغاز شده آنگاه بهمت بزرگانهٔ جناب مستطاب اجل اکرم میرزا علی اصغر خان امین السلطان ثانی وزیر اعظم دامت شوکته سرانجام یافته و این آثار بزرگوار از امتیاز بنیان و فرط اتقان و استعمال مرمرهای مسنون و آیینهای سنگ فرنگ و اسطوانهای عجیب و حجارتهای بدیع و ترویقات هایل و تصنعات کامل و تذهیبات فایق و تطریزات رایق چندان شگرف و پر تکلف از کار بر آمده است که هیچ واصف مطری از عهدهٔ وصافی خصایص آن بر نیاید وان یکن بالغا فی کل ما وصفا

وتصرفات بانی بنای ثانی مشار الیه انعم الله بجمیع فیوضه علیه در سر تربت امامزادهٔ واجب التکریم حضرت ابو القاسم عبد العظیم علیه التصلیة والتسلیم لاسیما رواق عرش نطاق که بدون هیچ مبالغت و اغراق در امتیاز و تزیینات و فرط تکلفات نظیر ندارد و همچنین است تناسب و اعتدال دو مأذنهٔ مزوق نقاشینات معرق که از طرفین ایوان کیوان سای بپای ساخته و ارتفاعا قریب ببیست گز بر افراخته اند

وابنیه و اضافات و تصرفات مرحوم آقا ابرهیم خان امین السلطان ماضی در سر مشهد حضرت عبد العظیم حسنی علیه السلام از مدرسه و صحن و حجرات و بازار و حیاض و انهار و اشجار و غیر ذلک که سابقا نیز اشارت شد

وابنیه کاری رواق مطهر مشهد مقدس رضوی که مشهور است بدار السعاده در نهایت تکلف و اهتمام و اخلاص کامل و عقیدت تمام بدست جناب مستطاب اجل میرزا علی اصغر خان امین السلطان ثانی دام ظله الممدود و در همین مقام است مضجع یا صفا آقا ابراهیمخان امین السلطان ماضی که در سفر ثانی اعلیحضرت صاحبقرانی بخراسان در گذشت و شیخ اجل حبر نحریر ملک الافاضل شیخ محمد مهدی شمس العلماء عبد الرب آبادی که در صحبت مؤلف ملتزم رکاب همایونی بود از کریمهٔ وان من شیعته لابرهیم نظر بتفسیر اهل البیت صلوات الله علیهم اجمعین که فرموده اند ضمیر بامیر المؤمنین علی علیه السلام راجع است مادهٔ تاریخ فوت او را چنین یافت کمالی ابرهیم من شیعة علی و از این تاریخ رجاء نجات وی غالب است که شیعهٔ علی بن ابی طالب است صلوات الله وسلامه علیه

وعمارات مرحوم دوستعلیخان نظام الدوله در دار الخلافهٔ طهران که اینک در دست خلف الصدق جناب امیر دوستمحمد خان معیر الممالک است

ونعمیرات عمده در صحن و صفهٔ تربت شیخ ابو یزید طیفور بسطامی که بهمت امیر الامراء العظام نصر الله خان نصر الملک در شهر بسطام سرانجام یافته زمانی که موکب منصور همایونی ثانیا بسمت اروپا حرکت فرموده و امیر مشار الیه بسر داری اردوی عظیم مأمور بوقت انجد ود بوده است

وعمارات مرحوم حاج میرزا حسینخان سپهسالار اعظم بطهران در سمت شمال مدرسهٔ خود بطرز ابنیهٔ فرنگ در باغیکه سابقا ملک حاج علیخان اعتماد السلطنهٔ والد مؤلف بوده و علو همت خود را در عظمت و اهمیت این آثار

باز نموده

وپارک جناب مستطاب میرزا علیخان امین الدوله که حقا در روح و ریحان با جنت نعیم سهیم است

وپارک نواب اشرف والا سلطان مسعود میرزا ظل السلطان که بر جوسقی شکرف و بحیرهٔ ژرف اشتمال دارد

و روضهٔ امیریه از مبانی فخیمه نواب مستطاب اشرف والا کامران میرزا امیر کبیر و وزیر جنگ بارک الله تعالی علیه در این باغ غناء و روضهٔ رعناء تالار بیست ستون وسیع و کبیر بر فراز سرداب مزین با آیینه کاری و گچ بری و سایر تکلفات خطیر که هر دو از سعه صدر و علو قدر حضرت مستطاب بانی این مبانی جعله الله و آثاره فی حرز السبع المثانی حکایت میکند ان المبانی تحکی همة البانی

وکامرانیه بلوک شمیرانات واقعه در شمال شهر طهران از پای این کوه مشهور با لبرز که عمارت ییلاقی حضرت مستطاب والا کامران میرزا امیر کبیر وزیر جنگ است و تسمیت این اثر جلیل را از اسم مبارک نواب اشرف والا نموده اند چنانکه اثر سابق را از لقب شریفش و در این اثر بزرگ با عمده بند بها و کلکاریها بطرز فرنکستان موجب حیرت نظارگیان است و در کرمخانهای باغ و بوستان این مبانی خسروانی در بحبوحهٔ شتا و سورت سرما انواع کلها و ریاحین و بقول و خضراوات تابستانی بعمل آورده و بکار برده میشود و هر ساله مبلغی گزاف از جانب کارگذاران حضرت مستطاب والا دامت شوکته در باغبانی و گلکاری و سرایداری و سایر خدمات این محل مصروف میکردد

و نظامیه که در عهد صدارت میرزا آقاخان نوری علیه الرحمه بنام خلف الصدق جناب میرزا کاظم خان نظام الملک وزیر لشکر تاسیس شده و در میان عمارات این روضهٔ ارم اشارات صورت مجلس سلامی است که نقاشی آن را روح رفائیل همی تحسین میکند

و عمارات مسکونی مخصوص حضرت مستطاب اشرف والا سلطان مسعود میرزا ظل السلطان که در سمت غربی نظامیه افتاده از این ابنیهٔ عالیه و عمارات و تالارها و خیابانات و ریاض و حیاض که باشارت حضرت مستطاب معظم له در این موضع مبارک ایجاد شده است میزان ترقی و درجه امتیاز سلیقهٔ ابتغی بد جاوید حقیقت در بنائی و مهندسی و دقایق و نکات معماری و موسیقی کما هو حقه مستفاد میکردد

و باغ و عمارت با یمن و بشارت جناب مستطاب اجل اکرم افخم میرزا علی اصغر خان امین السلطان ثانی وزیر اعظم که در جهت امتیاز با جنت فردوس انباز است

و عشرت آباد که منسوبست بلقب شریف نواب اشرف والا شاهزاده جلال الدوله که بر کوشکی شگفت و باغی جوان رشک روضه رضوان اشتمال دارد

و باغ جناب جلالتماب میرزا شیخ اسمعیلخان امین الملک برادر اعیانی و نایب مخصوص جناب مستطاب امین السلطان ثانی که در جنوب داخله دار الخلافه ناصره قبله عمارات و باغ جناب رستم خان معتمد الممالک افتاده و فی المثل با ارم توام است و با بهشت همسرشت بارک الله له و مد ظلاله

و باغ نواب رضوانماب نصرة الدوله فرمانفرما که اینک در تصرف خلف الصدق نواب میرزاده عبد الحسین میرزا نصرة الدوله ثانی است

و باغ معتمد السلطان میرزا سید عبد الله خلف مرحوم میرزا موسی وزیر دار الخلافه

و باغ جناب جلالتماب صنیع السلطان علیخان قاجار

در دار الخلافه ناصره

در دار الخلافه طهران

واقعه در دار علامر

دولو ظهیر الدوله ایشیک آقاسی باشی

باغ جناب جلالتماب امیر الامراء العظام میرزا احمد خان
قاجار دولو علاء الدوله و این ریاض نشئهٔ مذکوره از غرابت
طراوت و شادابی و خرمی و سرسبزی هر کدام فی حد ذاتها
تالی تلو مدهامتین بلکه رشک هامتین الجنتین انگاشته
میشود

و باغ و عمارت جناب مستطاب علیقلیخان مخبر الدوله
وزیر علوم

و باغ جنت گلشن واقع مابین دو دروازه جدید و
عتیق قزوین از دار الخلافه طهران و این باغ در این تاریخ
ملک نواب رفیع و الا عبد العلی میرزا احتشام الملک است

و باغ جناب میرزا محمد خان اقبال الدوله در طهران

و عمارت حاج میرزا حسین تاجر شیرازی که در قسمت
شمالی شهر دار الخلافهٔ ناصره از اراضی خارج دروازهٔ
عتیق شمیران افتاده است

و غالب سفارتخانهای دار الخلافه طهران داخل این
عنوان است

و کافه عمارات و مساکن ییلاقی اکابر و اعیان که در
نقاط متنازهٔ بلوک شمیران ساخته اند از آثار این دولت
جاوید شعار است

من جمله حسن آباد مؤلف میباشد که در حسن
موقع و علو مکان و حسن منظر و تازگی و جوانی جملهٔ
اشجار و سرسبزی و آبادانی جمیع اطراف و غیر ذلک من
المزایا الخاصة از طراز اول آثار ییلاقی این دولت ابد
محسوب میگردد

و صاحبقرانیه که از جناب جلالتماب میرزا علینقی خان حکیم
الممالک بود و اینک بجناب شرافت مآب میرزا زین العابدین
امام جمعهٔ طهران سلمه الله تعالی متعلق است

و اجودانیه جناب جلالتماب فارضا خان اقبال السلطنه
وزیر قورخانهٔ مبارکه

و قریه قاسم آباد از مؤتمن السلطان محمد حسنخان معروف
بمحقق

و قریه مجید آباد که مرحوم حاج محمد خان ابری حاجب
الدوله از احیا نموده است

و مدرسه شاهزاده خانم طاب ثراها والدهٔ نواب والا
عبد الحسین میرزا نصرة الدوله دام اجلاله در دار
الخلافهٔ طهران

و مدرسه مرحوم فرخ خان امین الدوله که در محلهٔ
چالمیدان از محلات عتیقهٔ دار الخلافه طهران واقع شده

و مدرسه حاجی سید جعفر لاریجانی که هم در طهران بمدرسه
دانگی مشهور است

و مدرسه کاظمیه در طهران بنام میرزا سید کاظم
مستوفی اصطبل مبارکه میباشد و تدریس این بناء با جناب
سید الفقهاء مجتهد العصر آقا میرزا سید علی اکبر تفرشی
دام ظله العالی است

و مدرسه سعدیه در طهران که مرحوم حاجی قنبر
علیخان کرد مافی سعد الدوله یادگار گذاشته

و مسجد مرحوم آقا محمد مهدی ترک آذربایجانی ملک
التجار که در جنب حمام چال از طهران واقع شده

و تکیه حاجب الدوله واقعه در طهران که باسم باشد
اصل آن مرحوم حاجی علیخان اعتماد السلطنه والد مؤلف
است و از روی نسبا و رجال انتقال یافت و امروز انفع
و انفس و اعلی و اغلی و امجد و اعود مستغلات دار الخلافه
میباشد حسن سلیقه و لطف طبیعه و امتیاز قریحهٔ

مرحوم والد ماجد علیه الرحمه را از طرح و طرز این بنیان منیع و اساس بدیع استنباط میتوان کرد

وسیع آمیر که بنام مرحوم میرزا تقیخان امیر اتابک اعظم است و در ضمن تواریخ آثار بسال انشاء آن اشارت نمودیم

بناء و احداث رباط خاتون آباد بدست مرحوم حجة الاسلام و المسلمین حاج ملا علی کنی

ایجاد پل بر رودخانهٔ شور راه قم بدست مرحوم حاج میرزا نیک نوری فراشخلوت اعلیحضرت اقدس همایونی

ایضا بنای پل بر رودخانهٔ جاجرود واقع در سر راه بومهن که قافلهٔ طهران از این راه بمازندران میرود بهمت مرحوم مشارالیه

عمارات منظریه واقعه در قرب قریهٔ شاسکرد سر راه جدید قم از طهران که مشتملست بر کاروانسرای بسیار وسیع و مهمانخانه معتبر و قنات مستحدث که تماما بهمت بزرگانه جناب مستطاب اجل امین السلطان ثانی وفقه الله تعالی ساخته شده تاریخ این بناء را مقرب الحضرة میرزا صادق فراهانی چنین یافته که صادق پروانه تاریخ گفت نصر من الله و فتح قریب

انشاء و بناء کوشک نصرت واقعه در دامنهٔ کوه گوگداغ زوند بر سر راه شوسهٔ دار الایمان قم و این بتسمیه در مقابل کوشک بهرام است

احیاء و انشاء قریهٔ علی آباد سر راه شوسهٔ قم ایضا و این بناء مشتملست بر باغات و عمارات و حمامها و دو رشته قنات آب شیرین و مهمانخانه و سرای کاروان و غیره و جمیع آثار و کوشک نصرت بضمیمهٔ سایر ابنیهٔ جدیده واقعه در خط ایجادهٔ عظمی و شوسهٔ کبری بهمت جناب مستطاب اجل اکرم میرزا علی اصغرخان امین السلطان ثانی وزیر مالیهٔ اعظم دامت توفیقاته پرداخته شده و اسم علی آباد از این جهت است

بناء کاروانسرای حسن آباد واقع در ظاهر قریهٔ حسن آباد سر راه شوسه قم و این سرای کاروان را مقرب الخاقان حاجی محمد حسن تاجر اصفهانی امین دار الضرب احداث کرده

شق نهری عظیم از رودخانهٔ کرج الی بهجت آباد ملکی مرحوم میرزا یوسف آشتیانی صدر اعظم و از بهجت آباد تا بدار الخلافهٔ طهران و بستن سدی محکم برای همین مصلحت و منظور در آزاد بر که جمیعا بهمت مرحوم میرور صدر اعظم مذکور در سال بیست و پنجم قمری از جلوس همایونی انجام یافت

بناء و احداث مدرسهٔ معتبر در دار الایمان قم بنام و باهتمام جناب مستطاب اجل امین السلطان ثانی

پارک جناب مستطاب امین السلطان ثانی دام اجلاله در دار الخلافه صینت عن کل آفة که برنک و بو مثالی روضهٔ مینواست

احداث و انشاء دو باب کلیسا سپهسالاری در نهایت اهمیت برای عبادت ترساهای مقیم دار الخلافهٔ طهران علی الخصوص تبعهٔ طریقهٔ پروتستانیه در خیابان برج نوش

تیمچه جناب مستطاب امین السلطان ثانی که در بازار مشهور بگذر خندق و نزدیک شمس العماره است به امتیاز ظرافت و لطف و ملاحت این بناء در میان آثار جدیدهٔ اسواق دار الخلافه هیچیک نمیرسد

باغ حسن آباد واقع در شمال غربی داخلهٔ طهران از ابنیهٔ مرحوم میرزا یوسف صدر اعظم که بنام فرزند ارجمندش میرزا حسن مستوفی الممالک است

طهجت‌آباد از منشئات مرحوم میرزا یوسف آشتیانی صدر اعظم

یوسف‌آباد از مستحدثات مرحوم مشارالیه که هر دو در شمال غربی خارج طهران افتاده

امیرآباد از احیاءات مرحوم امیر میرزا تقیخان اتابیک اعظم واقع در ظاهر دارالخلافهٔ طهران

خانه جناب جلالتمآب اشرف یحیی خان قزوینی مشیر الدوله واقع در محلهٔ سرچشمه دارالخلافه

خانهٔ جناب جلالتمآب اجل میرزا فتحعلیخان شیرازی صاحب‌دیوان واقع در محلهٔ چال‌میدان دارالخلافهٔ طهران

خانهٔ قدیم مرحوم حاج علیخان اعتمادالسلطنه والد مؤلف واقع در محلهٔ سنگلج طهران که از اولین ابنیهٔ ممتازهٔ این دولت بود و مردم برای تماشای آن راههای دور طی میکردند

خانهٔ مرحوم عیسی خان اعتمادالدوله در سنگلج ایضاً

باغ چال‌حصار واقع در جنب خانهٔ مرحوم میرزا یوسف صدر اعظم که مزبله بود و از فرط کثافت و عفونت بومشام مجاورین و عابرین همی زیان میزد مرحوم مشارالیه آنجا را تنظیف کرد و باغی کاشت که از مواقع تنزه و تفرج است

عمارت جناب مستطاب اجل میرزا علیخان امین الدوله دام اقباله العالی واقعه در شهر عتیق طهران که بطرح و طرز ابنیهٔ فرنگ ساخته و پرداخته است

باغ جناب جلالتمآب آقا علی آشتیانی امین حضور واقع در شمال شرقی داخله شهر دارالخلافهٔ ناصره

نظام‌آباد از تأسیسات مهمه و مستحدثات معظم جناب جلالتمآب اجل میرزا کاظمخان نظام‌الملک وزیر لشکر که مشتمل است بر ابنیهٔ عالیه و مقامات کریمه و بحیرهٔ عریض و عمیق و روضهٔ ریان و انیق این اثر جلیل زیردست سلطنت‌آباد مابین قصر اینجانه و نیاوران آباد و مبارک‌آباد افتاده و اراضی این نواحی و قصبات را آب قنات داده سابقاً این قطعه ملک عیسی خان بیگلربیگی بود چون در قنات صدرآباد که مرحوم میرزا آقاخان صدر اعظم طاب‌ثراه بجهت نظام حفر نمود آبی بقدر الکفایه پیدا نشد این ملک را از عیسی خان ابتیاع کرد و خشکه کاریز برای قنات آنجا احداث نموده بقنات صدرآباد اتصال داد تا آب آنجا مستقیماً [illegible] چون وی درگذشت جناب جلالتمآب اجل نظام‌الملک حسب‌الوصیه مبلغها خرج این قنات کرد تا تفاوت کلی در آب آن بهم رسید مجدداً که ضعف آن بکرسنه صاحبت و سنک آب است لهذا باغ و عمارتی مشتمل بر بیرونی و اندرونی و حمام و اسطخر بسیار بزرگ بضمیمه قلعه و خانهٔ رعیتی و اصطبل و آسیا و خیابان ممتاز بنیاد نهاد و روز بروز آبادی آنجا بیشتر ظهور و بروز یافت تا آنکه در تاریخ تألیف کتاب یکی از متنزهات اولیهٔ این عهد مبارک محسوب میگردد با آنکه چهار سال بیش نیست که ایجاد و بنیاد آن را آغاز نموده‌اند همانا از بابت گشادگی جوانب اربع و امتداد منظر من جمیع الجهات با خصاصی عمده و امتیازی عظیم منفرد است

وهکذا

ابنیه و آثار بسیار از مرحوم میرزا آقاخان صدر اعظم طاب‌ثراه که بتفصیل اسامی و اوضاع و شروح آنها در ذیل روضة‌الصفای ناصری و تذکرهٔ گنج شایگان و غیرها مضبوط است .

وعمارت جناب فخامت‌نصاب میرزا محمود آشتیانی

[illegible] در این ملک مخصوص [illegible] که از زمین [illegible] جناب معظم الیه است

صاحب دیوانی مستوفی مملکت خراسان واین بناو
عمارت در شمال غربی داخله دار الخلافه طهران افتاده
بر جانب شرقی باغ مشهور بحسن اباد واز جهة استحکام
اساس واتقان بنیان وامتیاز هندسه ومزایای دیگر
بحد کمال است

تجدید بناء مشهد شاهزاده ابو المظفر محمد ع

واقع در قرب قریهٔ ابجدان من اعمال ورامین بهمت جناب
مستطاب اجل اکرم اعظم میرزا علی اصغرخان امین السلطان
ثانی زید توفیقه وتأییده این معصوم زاده که امیر المؤمنین
علی صلوات الله علیه بنواده است سابقاً گنبد خشتی داشت
وآن هم سخت پوسیده وازهم پاشیده جناب مستطاب معظم
له قریب از شش هزار تومان در اینمکان مصروف داشت تا
از اصل واساس الی قبه وایوان وکریاس جمیع را با اجر وسنگ
وسهل وگچ برآورد وظاهر گنبد وازارهٔ داخله را بقاسانیات
ممتاز بیاراست مقرب الحضرة میرزا کریم قزوینی مباشر اینجد مت
خطیره در حین حفر از دو زرعی که بهم رسید جسد پاك شاهزاده خود را
برأی العین مشاهد نموده است که در این روزگار دراز دو قرن بر
بدنه ازهم نریخته وسر موئی با خاك بنیا مختلط نبوده است تقبل الله

واما قنوات ومیاهی که در ظرف اینچهل سال از سلطنت بیزوال در دار الخلافه طهران جریان یافته بعضی

از قرار یعقوب ادوسمت ذیل است

قنات نواب فیروز میرزا نصرة الدوله

فرمانفرما

قنات حاج حسینخان شاهسون نظام

الدوله کر وقنات سنت

قنات جناب مستطاب میرزا علی خان امین الدوله

که باپارك وحدود دار الکبری سکنند

قنات جناب امین السلطان

قنات جناب مخبر الدوله

قنات مرحوم حاجی ظهیر الدوله

قنات مرحوم علاء الدوله امیر نظام

قنات ناصری

قنات جناب میرزا عیسی

قنات حسن اباد جناب مستوفی الممالك

خلاصهٔ سخن آنکه

در این عهد همایون ونوبت روزافزون تا کنون موافق
انچه علی سبیل التقریب والتخمین تعدید وتحدید
تعیین کرده وگفته اند
زیاده از هزار مسجد ومعبد
وفزون از صد هزار باب دکان وکارخانه
وچهار هزار باب حمام
ودو هزار قریه وکلاته ومزرعه کبیر وصغیر
وبیست هزار باب ازجنس عمارات عالیه
وپانصد کاروانسرا ومهمانخانهٔ بزرك
وپانصد فرسنك راههای شوسه وغیرشوسه در
تمام بلاد وممالك محروسهٔ ایران ایجاد واحیاء کرده و
احداث وانشاء شده است واز سمت بلوچستان و
سیستان زیاده از دویست فرسنك بر حال این دولت
ابد آیت بیفزوده ودر قلمرو این پادشاه پادشاه نشا
مزید پدید امده است

والحمد لله علی
جمیع نعمه والائه والصلوة علی محمد والائمة من الده
ابنائه

عمره ذهب بدون الملك القدوس ... [illegible]

باب هشتم

در برخی از آثار روحانیه و مآثر معنویه و حقایق تمدنیه این چهل سال از پادشاهی بی‌زوال از قبیل ترقیات صناعات
و علوم و تبدلات عادات و رسوم و رواج معارف جدیده و انتشار فنون بدیعه و تکاثر ظهورات و عموم
اکتشافات و غیر ذلک مما یضاف الیها و یعطف علیها از خصایص عصر جدید که بترویج این دولت جاوید در مملکت
ایران پدید گردیده است همانا این پادشاه که قواعد مملکتش استوار و سنین سلطنتش بیشمار باد در این چهل سال
شمس دولت ایران را رونقی داد و هر کاری را در این ملک آیینی بر نهاد که عشری از آن صورت می نبست الا بروزگار
دراز و قرنهای دیرباز مردم ایران علاوه بر افتخار قدمت تاج و تخت پادشاهی و سبقت رواج صنعت و دانش و
آگاهی که اینک تواریخ دنیا تا سه هزار سال از آن گواهی میدهد آحاد ایشان با ذکر فلاسفهٔ یونان طعن و طنز
آورند و در فرط استعداد و قوت مشاعر و حدت قلوب و صحت افکار و رزانت آراء و حصافت عقول بر ملل
مختلفهٔ جمیع جهان دعوی رجحان میدارند این ملت بزرگ را از بعد آنکه سالها مثل سایر ملل آسیا میگذشت
که باقتضای قضای مبرم از دولتهای بزرگ عالم واپس مانده بود این شهریار دیگربار در نصاب خویش قرار داد و از
تمدن اروپا که بمثابهٔ بحر زخار است انهار سرشار باین خاک برگشود و شرایط و ادوات و مبادی و مقدمات هرگونه
ترقی و تربیت برای طبقات اهالی و رعیت ممهد فرمود و از پیکر این کشور که برحسب تفاوتات دچار عروض عاهات
شده فی المثل عرضهٔ بکم و عمی و صمم و عمی گردیده بود دفع امراض و ازاحهٔ علل نمود و از سر زبانی گویا و چشمی بینا
و گوشی شنوا و هوشی رسا بر آن افاضه فرمود بنحوی که (لولا التقی لقلت جلت قدرته) و از عجایب صناعات
و صنایع و امهات مبتکرات و مخترعات و بدایع و آثار و اسرار قوهٔ خلاقهٔ نفوس و طبایع که هیچیک وارد مخیله
نگردیده و هرگز بخاطری نخلیده بود و چنانچه کسی نادرهٔ از آنها را در مجلسی خاص بخواص ایرانیان حکایت میکرد بر
تخطئه و تسفیه وی همگان همداستان میگردیدند این مملکت را بهره‌های وافر داد و ضمیمه‌های عظیم نهاد
و در تشویق و تحریض و ترغیب و تحضیض محصلین و مکملین آنها خلاع و تشریفات و مناصب و جرایات و رسوم
و اقطاعات و غیر ذلک من الذخایر و الاخایر الی غیر النهایه مبذول داشت و در تمام امتداد این اربعین از سنین
سلطنت ابد ضمین وجود مبارک و شخص همایون را لیلاً و نهاراً سراً و جهاراً یداً و لساناً جوارحاً و ارکاناً عرضهٔ
زحمات و تجشمات فوق الطاقه همی فرمود و اینک بحمدالله سبحانه در این مملکت هرگونه اسباب تربیت و تمدن فراهم
است و اهالی با شرایط شأن و شرف توأم طبقات لشکر معلم است و ترقی کشور مسلّم و بر اقران از دیگر امم مقدم
و در سلک دول متمدنهٔ عالم منظم (هکذا هکذا و الا فلا لا) اکنون ببعضی از صنایع و فنون و رسوم و شئون
که بتوجهات خاطر همایون در این ملک محروس و عصر میمون انتشار یافته است و اشتهار گرفته اشارت کنیم

خوض در تعلیم و تعلم السنهٔ مختلفه

و لغات شتی که مفتاح اطلاع از فنون و علوم و صناعات و رسوم امم است و مقدمهٔ مرابطه و مراودت با دول و ملل عالم

باب

علم لغت فرانسه

علم لغت انکلیس

علم لغت روس

علم لغت المان

افتتاح تعلیم و تعلم شعب فن شریف شیمی

که حکماء مشرق زمین و فلاسفهٔ یونان ازان باسم کیمیا تعبیر مینموده اند و لفظ شیمی محرف آن است و اینک علم و عمل تفصیل و ترکیب مواد مأخوذه از موالید ثلاث که حاصل مسائل این فن میباشد در مملکت ایران لاسیما دار الخلافهٔ طهران بکمال رسید

انتشار علم فیزیك

در ذکر عوارض ظاهرهٔ اجسام و قوای طبیعیهٔ انها

انتشار علم دواسازی فرنکی

که قواعد کلیهٔ معموله در ترکیب ادویه و کیفیت ساختن و موارد استعمال و مقدار شربت انها است

ترویج علم کیاه شناسی

که در تشریح و اعمال اجزاء نباتات و معرفت اجناس و اقسام انها است

انتشار شیمی جدید

متعلق بعقاید متاخرین در جماد و نبات و حیوان

رواج و شیاع علم جغرافیا

که متعلق است باثار و خطوط واقعه در صفحهٔ ستاره زمین از اقالیم و اقطار و بلدان و امصار و جبال و بحار و معادن و انهار و تعداد نفوس و تعیین صنایع و ذکر عقاید و دیانات و رسوم و عادات و غیر ذلك و مؤلف را در اینماده اثار و تألیفات بسیار است

علم معدن شناسی

فن کداختن اهن و مس و چودن ریزی

علم کریستالوکرافی که باسم تبلور اجسام تسمیه نموده و اصطلاح کرده اند

انتشار علم حساب بایین جدید فرنك

و علم هندسه اونیز ایضاً

و علم جبر و مقابله ایضاً

و علم مثلثات مستقیمة الخطوط ایضاً

و فن لکاریتم که اعمال الحساب است و عوض ضرب جمع می شود و عوض تقسیم تفریق

ترویج علم و عمل نقشه کشی

و علم و عمل مساحی

و علم و عمل تسویهٔ اراضی

ترویج و تکمیل فنون متعلقه به لشکرکشی و سپاهیکری که ازانجمله است علم تاریخ جنك

و تاکتیك علمی و عملی

و استراتژی

و قواعد مشق اقسام توبها

و مشق شمشیر

و قواعد ترتیب معسکر و کیفیت اردو حرکت دادن و اردو زدن

و علم قلعهٔ فوری ساختن

و علم اسلحهٔ جنك شناختن

و علم محاصره و مدافعه

رواج علم ساختن اقسام پلهای چوبی و سنکی و غیره

انتشار علم ساختن قلعجات محکم و کشیدن حصار شهرهای عظیم

ترویج علم ساختن انواع راهها و پرداختن شوسه شود

علم مثلثات کروی که اکنون کشف میشود بطرزی که اساتید اوروپا تقریر و تحریر کرده اند

شیاع علم تلگرافی که در قواعد برداشتن نقشه ولایات است

رواج فن کسمگرافی که عبارتست از علم شریف هیئت عالم و معرفت نجوم بر عقیدهٔ جدیده که خداوندان عقول و بصایر را پس از طی مراتب برهان و حصول حقیقت اذعان بران از معنی العظمة لله فی الجمله آگاه میسازد

ظهور اعتقاد بحرکت سیارهٔ ارض

رواج قول بکذب مقالات اصحاب احکام و ظهور فساد اعتقاد بر تاثیرات اجرام مبدأ این اثر عمدهٔ روحانی خود سیرهٔ خاصهٔ اعلیحضرت اقدس صاحبقرانیست چه این پادشاه جمجاه ابده الله از بدایت استواء بر عرش سلطنت ایران تا این زمان در هیچ کاری از مهمات فرمانروائی و معظمات کیتی خدائی زمام اختیار جز بدست قائد توکل بر افریدکار جزو و کل نسپرده و بدون تعیین وقت و ساعت و روز و ملاحظهٔ انحراف از سمت سکر بلند و ز بکارهای بسیار بزرک اقدام نموده و سفرهای با اهمیت فرموده است و مآل عزیمتها و نهضتهای وی همه خیر و نجاح بوده و از آثار مترتبه و نتایج منظوره بما فوق خیال نایل کردیده است بالخصوص در سال یکهزار و دویست و هفتاد و هفت هجری برلیغ بلیغ بر عهدهٔ جمیع حکام ممالک محروسه صادر کردید تا ارباب تقاویم را از نکارش خرافات قدیم قدغن کنند و حواس عموم مردم را از نظر تفرقه ایمن سازند

امتداد تلگراف

این صنع شکفت که از ایات و آثار بزرک قدرت الهی است در سنهٔ ۱۲۷۴ هجریه بحکم بنیان اعلیحضرت قدرقدرت اقدس شاهنشاهی صان الله سلطانه عن التناهی از عمارت سلطنتی دار الخلافه طهران تا باغ لاله زار کشیده شد و در سال یکهزار و دویست و هفتاد و پنج هجری شروع بحرکت نموده بمباشرت نواب رضوان مآب علیقلی میرزا اعتضاد السلطنه عفی الله عن سیئاته تا خطهٔ سلطانیه و چون قزوین امتداد یافت و در تاریخ جمع این کتاب مستطاب از جمیع ایالات و مدن و قصبات ممالک محروسه ایران کشیده شده است و از سه سمت بقلمرو دول مجاوره عثمانی و روس و انگلیس پیوسته و افاضهٔ این نعمت عظمی که از ترقی و نجاح و تقدم ایران بر اقران شطری است و ز مخبر عدل نوشیروان از آن سطری عقلاء حکماء عصر میدانند که در امن و اسایش عباد و سکون و آرامش بلاد و نتایج و فواید دیگر تا چه اندازه اثر نموده و ثمر بخشیده است

افتتاح چراغ گاز

مباشر ایجاد کارخانه و منبع روشنائی این صنعت عظیم که در خط خیابان شرقی میدان توپخانه مبارکه واقع است حاج میرزا حسینخان قزوینی سپهسالار اعظم بحکم دولت ابد مدت بود و اینک کافهٔ خیابانات ارک مبارک و ابنیهٔ خاصهٔ سلطنتی بمصابیح این کارخانه که هرکدام در جوف زجاجی منصوب بر یک استوانه است هر شب روشن میشود

افتتاح چراغ الکتریسیته

که عجالة الوقت چند قائمه برای آن در قورخانهٔ دولتی ریخته و در چند نقطه افراخته و هر شب بقوهٔ برقیه افروخته میشود

ایجاد شمن دو فر (راه آهن)

منظور نظر این شهریار دانش پرور از بدایت جلوس جاوید

مأنوس اشاعهٔ این کرامت بوده است واقاضهٔ این نعمت
چه عقلاء عالم آبادانی مملکت وتوانکری رعیت وتمکن
تمدن را وسیلهٔ برتر وبهتر ازین رهکذر ندیده ونشنیده
اند لهذا مقارن تاریخ جمع این فهرست مبارک خطی ازین
صنع خطیر بعنوان نموذج بسیر از دار الخلافهٔ طهران تا
قصبهٔ مزار سید نا عبد العظیم حسنی علیه السلام کشیده
شد وخطی دیکر در خطهٔ مازندران از بندر محمود اباد
بدهیت مقرب الخاقان حاج محمد حسن اصفهانی امین دار الضرب
افتتاح کردیده وهمکی وجههٔ خاطر این پادشاه بزرك همت
بران مقصور است که خطی واصل دو ساحل بحر خزر وخلیج
فارس امتداد یافته حق اتمام نعمت وتربیت مملکت در
مضار وجود قرار کرفته باشد وختم مقاوله وتحصیل امتیاز
اینماده بیمن اقدام وحسن اهتمام جناب مستطاب اجل اشرف
یحیی خان قزوینی مشیر الدوله دام اقباله العالی که وزیر
امور خارجه بود بعمل امد

امتداد تلفون

که عبارتست از مخابرهٔ لسانی ومکالمهٔ شفاهی از مسافت
بعیده بالیت وبتوسط ادوات تلکرافی واولین امتداد این
صنع عجیب از کارهای حضرت مستطاب والا کامران
میرزا نایب السلطنه وزیر جنك بود بدار الحکومهٔ شهر
طهران که نواب مستطاب مشار الیه درحال غیاب از دار
الخلافه احوال واخبار متعلقهٔ بحکومت پایهٔ سریر اعلی و
با وزارت جنك وامثالها وانقضا صیلها بواسطهٔ تلفون
استطلاع میفرمایند چنانکه کوئی درحضرت دار الخلافه
عظمی بشرف حضور فائزند

ترویج علم وعمل عکس این فن

که از شعب علوم طبیعی است دراین عهد جاوید مهد
رواج کرفت وانتشار یافت اکرچه نمونهٔ آن در اواخر سلطنة
شاهنشاه مرحوم محمد شاه غازی بدست مسیو ریشار خان
سرتیپ معلم زبان فرانسه وانکلیس وغیرها اراءه شد
اما اصل شیاع ورواج وتکمیل صنعت وانتشار عمل عکس
که فوتوکرافی مینامند ازخصایص بزرك این دولتست
واسباب عکس را که مسیو ریشار خان اورده بر روی
صفحهٔ نقره می انداختند اسمش را داکرئوتیپ میکفتند
باسم شخصی که مخترع ان بود وانیك شمارهٔ استادان
عکاسین ومواضع عکاسخانها در دار الخلافهٔ طهران و
سایر بلاد معظمهٔ ایران صعوبت واشکالی بکمال دارد
همانا حکماء طبیعی جدید میفرمایند اجسام علی کثرتها بر
دو قسم میباشند یکی مادی یعنی دارای وزن مثل
جامدات ومایعات وبخارات ودیکر غیر مادی یعنی بلا
ثقل وبی وزن مثل حرارت ونور والکتریسیته و
مقناطیس وهریك ازین دو قسم دارای دو رشته خواص
میباشند یکی ظاهری که موضوع علم فیزیك است و
دیکری باطنی که موضوع علم شیمی است ومسئلهٔ عکس
ازخواص شیمیائی نور میباشد بشرحی که در محل خود
معنون است

تصحیح علم تاریخ

این فن شریف باکثرت تصانیف در ایران سخت سست و
ضعیف بوده چه از بدایت خلیقت تا اول ظهور دولت
اسلام را اخبار ضعاف وعجایب خرافات از حیز اعتبار
وقبول خاصه خارج کرده ودرمیان سلاسل قدیمه
ملوك عجم اسامی بسیار از سلاطین سقط شده است در
این دوران جاوید بنیان تاریخ قدیم ایران برکتب متاخرین
از مورخین اروپا چه متقدمین از زمان هرودوت و

چه مؤرخین که غالباً در فهد جنوة هستند عرضه کرده‌اند و
تاریخهای عرب و فرس و روم و یونان و مصر و فرنگ با یک
دیگر تطبیق افتاد و با مسکوکات ملوک ماضیه و سایر آثار
و خطوط و اقلام و رموز که از قرون سابقه و احقاب خالیه
خبر میدهند موازنه شد اغلاط و سقطات و افسانها و
خرافات از اخبار صحیحه و آثار صریحه متمیز گشت و در این اثر
مذکور نگارنده را موافقی است مشهور بشهادت تصنیفاتی
که در این موضوع پرداخته و منتشر ساخته

ایجاد پست

اصل این عنوان در دولت قاجار از روی تحفهٔ قدیم با چاپارخانه
و چاپار که در تواریخ عرب از متولی این شغل صاحب البرید
تعبیر کرده اند همی بود و میگویند این ... را ابن عرب از عجم
اقتباس کرد در این نوبت همایون و عهد روز افزون که امور
عامه و مشاغل معظمه جمله در تحت قانون قرار گرفت چاپار
خانها را نظمی و ترتیبی نا بدالوصف همی دادند و کیفیت
صدور و ورود بریدها و شرایط و تکالیف متعلقهٔ این
دائره همه را بر اسلوب پستخانهای اروپ متشکل ساختند
اینک مکاتیب و امانات از هر نقطهٔ مملکت ایران بهر نقطهٔ
شاسع کرهٔ ارض و بالعکس بدون هیچ گونه اشکال ایصال
میشود و از مواقیت معین و آجال مضروب ساعتی تخلف
مشاهده نمی کردد جناب مستطاب میرزا علیخان امین
الدوله را که از جانب دولت ابد آیت مباشر ترویج این اسباب
مخصوص و مقاطع عمل این شغل معظم است بر ذمهٔ مردم
ایران و این زمان حقی عظیم لازم و کار زیست و شکر مساعی
جمیلهٔ وی بر جمله متحتم و واجب

ترویج علم آنالیتیک

که مخروطات بوده باشد

ترویج علم هندسهٔ پلانی متری

که منتهی است از تسطیح در این فنون جدیده و جمیع ریاضیات
و بعضی دیگر از غیر ریاضی که در تضاعیف صفحات ماضیه
اشارت شد جناب میرزا عبد الغفار نجم الملک را که نوبر
عصر و ارشید عهد است بر اهالی وطن منتی بزرگ
میباشد چه جملهٔ این علوم و اساتید این صناعات جملگی
بتربیت و توجه او برآمده و بمقام تدرب و مهارت قدم
نهاده اند شکر الله مساعیه

تعلیم و تعلم فن ا تسولوژی

که عبارتست از معرفت

تعلیم و تعلم فن دیاگنوستیک

که عبارتست از تشخیص امراض

تعلیم و تعلم فن اوسکولتاسیون

که عبارتست از علم شناختن جریان قلب و نبض

تعلیم و تعلم فن فیزیولوژی

که عبارتست از معرفت احوال بدن در حین صحت

تعلیم و تعلم تشریح ذره بینی

از فن تشریح که در این زمان مبرهن و توضیح شده و از علم
هیئت که در این عصر مدلل و تصحیح کردیده سرّی از اسرار
کریمهٔ سنریهم آیاتنا فی الآفاق و فی انفسهم بر خداوندان
ادراک و انصاف ظهور و انکشاف یافته است

تعلیم و تعلم فن ترابوتیک

که عبارتست از علم معالجه و استعمال ادویه

ترویج فن جراحی

بقانون ممالک متمدنهٔ اروپا

افتتاح کارخانه چلواری بافی

که در ما بین شهر طهران و الکای شمیران احداث شده و

تمام الات وادوات آنرا بحکم دیوان اعلی از ممالک اروپا ابتیاع وحمل کرده اند

افتتاح کارخانهٔ اسباب بخار

که در سمت شمال داخلهٔ ارک مبارک سلطنتی است

انتشار دانش شوسه در شوارع شهرها

اگرچه این صنعت وعمل در بعضی از جواد عظیمهٔ ممالک ایران از قرون گذشته دیده میشود مثل راه شوسهٔ شهر شوش تا همدان وراه شوسه واقعه در مملکت مازندران که بحکم شاه عباس ثانی از سلاطین صفویه ساخته اند که مادهٔ تاریخش (امر خیر) است لکن خود علم وصناعت آنرا تاریخ واثری نشان نمی دهد که در میان اهالی ایران شایع بوده است چه مباشر شوسهٔ مازندران را هم مهندسی از مردم هلاند نوشته اند اما در این تاریخ علم این صنعت را جمعی کثیر از اهالی ایران با عمل ضمیمه کرده بر سر راههای بزرگ عامه با متثال امر دولت و اشتغال بخدمت ملت میکنند

ایجاد جشن میلاد مبارک

حضرت امیر المؤمنین صلوات الله وسلامه علیه

ایجاد جشن میلاد مبارک

حضرت سید الشهداء ارواحنا له الفداء که سرکار علیه منیرة السلطنه والدهٔ نواب مستطاب اشرف والا نایب السلطنه برپا میدارد

ایجاد جشن ولادت حضرت صدیقهٔ طاهره فاطمه زهراء

سلام الله علیها که نیز بعد از فوت مهد علیا بواسطهٔ منیرة السلطنه برپا میشود

ایجاد جشن میلاد مبارک

حضرت رضا علیه السلام که مخصوصا در خراسان گرفته میشود

ایجاد جشن مبارک

حضرت حجة عجل الله تعالی فرجه این جشنها همه را این پادشاه دین پناه ایده الله برا اقتضاء رسوخ عقیدت و صفاء طویت خود بشخصه رسم فرموده است واین بزرک نهاده در هر کدام از جانب دولت ابد فرجام عادات و رسوم اعیاد عظیمه وایام کریمه از قبیل چراغان وآتش بازی وازدحام عام وانعقاد سلام وجلوس همایون بر سریر همیون واداء تبریک وتهنیت وانشاد شعر و خطابه وغیر ذلک بعمل می آید

ایجاد جشن میلاد مبارک همایونی

هر ساله از شب ششم شهر صفر الخیر تا شش هنگام بتراط جشن ولوازم طوی پرداخته میشود ودر این موسم سعید وعید جدید طبقات عاکفین سریر ابد مسیر از وزراء مختار وسفراء کبار ورجال دولت واعیان مملکت کل علی حسب حاله مورد تفقد شاهنشاه جمجاه میکردند وببذل خلاع وتشریفها وعطایا وانعامات سرافراز و قرین امتیاز میکردند ونسوان محترم در حرمخانه مبارکه مهمان نواب منعالیه انیس الدوله میشوند

رواج کلی وشیاع کامل

امر تعزیه داری وسوگواری درحق حضرت امام ابو عبد الله سید الشهداء روحی وارواح العالمین له الفداء این سنت مؤکده که تالی فرایض شده است اگرچه در غیبت کبری از دوران سلاطین دیالمه انار الله براهینهم مرسوم کردیده واز آن وقت باز هر یک از طبقات ملوک شیعه بشیوهٔ ایشان تاسی کرده اند بتخصیص پادشاهان صفویه که مروج مذهب جعفری بودند ولی در جمیع امتداد این

قرون و ازمان اقامهٔ ماتم ثانی سیدی شباب اهل الجنان بروز عاشوراء غالباً بعشر اول محرم احیاناً منحصر بوده است و در غیر این میقات مخصوص احدی بر این تکلیف منصوص رسم اقدام نداشتند امّا در این دولت علیّه چندان این سنّت سنیّه رواج گرفته که در تمام ایام جمیع اسابیع هر شهر از شهور در هر شهر و قصبهٔ مشهوران ممالک شیعه چندین مجلس حافل بذکر این مصائب هائل منعقد میگردد و آن قضیّهٔ پرغصّه متجدد می شود و طبقات مردم بدرجهٔ تکالیف واجب و وظایف مفروض باین فیض عام اهتمام میورزند و از غرّهٔ محرّم تا سلخ صفر بخصوص بمثابهٔ عاشوراء عهد سایر سلاطین شیعه میباشد و در عشر اول از این اعشار سنه جمیع تکالیف نوکری و خدمتگذاری بحکم اعلیحضرت اقدس شهریاری تعطیل میشود و باین رزء جلیل تبدیل میگردد مراتب عزیمت ملوکانه که در این ده روز بتکثیر خاصه شرف دولتی ظهور و بروز مینماید از قوهٔ هیچ خامه و نامه بفعل نمیآید هرکس را از تواریخ و اخبار قرون خالیه ملوک ماضیه احاطهٔ کامل حاصل است میداند که این عبادت بسیار بزرگ در نوبت هیچ پادشاهی از عرب و دیلم و ترک بعشری از اعشار این رواج نرسیده است و اهمیتش بمثابهٔ واجبات و فرایض نکشیده از طرف دولت روزافزون چه در طهران و چه در سایر بلاد و امصار ایران زیاده از پنجاه هزار تومان از عین مالیات بمخارج تعزیه داری میرسد و البته در تمام اقطار ایران در این دو ماه دو کرور تومان متجاوز از مردم در این کار خیر مصروف میدارند و بعضی حساب کرده و گفته اند که در طهران فقط در این دو ماه تقریباً یک کرور تومان قند و چای بمصارف روضه خوانی شهداء میرسد

افتتاح باب مراودهٔ ذات همایون سلطنت عظمی شخصاً با سایر دول دنیا

از عادات دیرین و رسوم کهن در مملکت ایران یکی این بود که پادشاه با سمت سلطنت و عنوان رسمیت هیچگاه بقلمرو پادشاه دیگر ورود نمیفرمود لا عزة و فتها[?] امّا صلحاً و سلماً از این معنی تحرّی عظیم داشت و در اقدام بر این قدوم بسی خیالات میرفت و بسا احتمالات میآمد و این پادشاه حقایق آگاه خلف این عادت کرد و خرق این طبیعت فرمود و با صورت صلح از خاک خویش پای مبارک بیرون نهاد نخست برای تلثیم عتبات و تشرف قباب مشاهد مقدسهٔ ائمهٔ عراق عرب صلوات الله علیهم اجمعین بقلمرو سلاطین عثمانیه داخل گشت هم بفیض و فوز زیارت واصل شد و هم بکرامت خرق این عادت نایل گردید آنگاه کرّة بعد اولی بقسمت اروپا مسافرت نمود و با امپراطوران اعظم و پادشاهان محتشم آن ممالک ملاقات فرمود و از احترام و تکریم و تجلیل و تعظیم ملل آن دید که در خیالی نگنجد لا عین رأت و لا اذن سمعت چنانکه در تمام روی زمین مشهور است و در جمیع تواریخ و غیرها مسطور

ایجاد موزه

از غرایب آثار عبقری و مفردات اعلاق نفیسه و بدایع اشیاء بیقیمت از هر جنس و هر قبیل چون مقداری کلی در محلّ واحد جمع و وضع شود آن را در ممالک اروپا موزه مینامند و دولتها در اشاع نطاق امر موزه با یکدیگر همی بتنافس میکذرانند و پیوسته تفاضل میورزند و صنّاع در اختراع این تشکیل آن است که نفس یا از هذا

و تماشای این گونه اشیاء شگفت یک نوع شگفتی پدید آید و لذتی دست میدهد که از سایر موجبات انبساط روح و تفرجات قلب معهود نیست و حکماء اروپا از تاریخ که بشاهد علم عشق مفرط بهم رسانیده اند از این سنخ اسباب بهجت و وسایل تمتع بسیار ابتکار فرموده اند و از فوائد مهمه موزه آنکه صنایع عتیقه عالم و آثار افکار رفیعه پیشینیان را با مصنوعات حادثه و اعمال جدیده برای تمییز موازنه و مقایسه مینمایند و درجه ترقیات ملل را از اینجا استخراج و استنباط میکنند پادشاه دانش پرور ما که مملکت خود را از هیچ هنر و دانش و شناسائی و آگاهی و انکشافات بدیع و صنایع عالی خالی نمیتواند دید از غرائب آثار طبیعت عالم و خلاصه یادگار شاهنشاهان عجم موزه ایجاد فرمود که وصف آن هفتاد من کاغذ را نافذ خواهد نمود قبل ان تنفد کلمات خصائصها و آیات عجائبها

تسخیر وحش

در دولتهای متمدنه دنیا برای معرفت اصناف حیوان و تکمیل این شعبه از حکمت طبیعی از هر جنس جانور جفتی و یا بیشتر مسخر ساخته در باغی نگاه میدارند و عیانا از خواص و طبایع آنها آگاه میکردند هرودت هلیکارناسی مورخ معروف یونانی که معاصر سلاطین کیانی بود در ضمن تاریخ این سلاله مینویسد که ملوک ایران در شهرهای مشهور که مصرهای جامع و سوادهای اعظم بود از قبیل بابل و سوز و اصطخر و اکباتان و غیره باغ وحش داشته اند معلوم میشود اصل این اختراع را سایر دول دنیا از اهالی ایران اقتباس کرده اند در این دولت نیز بسیاری از سباع ضواری و جانوران جنگل و جبال و صحاری و الوان طیور و انواع وحوش در حرزهای حصین و قفسهای آهنین تغذیه و تربیه میکردند و توالد و تناسل مینمایند و بحکم سلیمان زمان بنده نگارنده قیم امور آنجمله چرنده و درنده و پرنده است ارباب بصیرت فی المثل در صورت باغی که مجمع آن اجناس مختلف و طباع متضاد میباشد حقیقت حال ممالک و بلاد این پادشاه معدلت نهاد را مینگرند که از عدل و احسانش بادیه با این نوع تراکم است و خرمی با نظم منتظم شیر و آهو همنفسند باز و تیهو همقفس

ترتیب انواع گلها و ریاحین

این کار در این روزگار رواجی عظیم گرفته است ارباب تنعم و ترف و خداوندان مجد و شرف در مسئله الوان گل و سنبل و داشتن و کاشتن آنها با یکدیگر مباراتی سخت میورزند اما در صفت نباتات باغات جدیده که غیرت هامیونی و حالتی که از دمیدن شمیم ریاحین معطر و وزیدن نسیم گلستانهای روح پرور میرود خود چه بگویم که در این مقام ناطقه گنگ است و پای سخن لنگ بتمایل کرمه و خلق عظیم این پادشاه قسم که اگر کسی را فی الحقیقه دماغ جان صحیح و شامه روان سالم باشد چون بتماشای ساحت بساتین سلطان السلاطین برآید

بیخویشتنش سازد بوی گل و ریحانها

نامیه چمن پیرا و طبیعت جهان آرا بر دامن جبال و پیرامن تلال و سطح بیابان و صفحه هر سامان بهر رنگ و بوی که گل و ریحان پرورده است باغبانان حاذق و گلکاران فایق بعضی را ذبر آورده اند و در آن بوستانها فرو برده اند و از سایر ممالک و مسالک دنیا نیز تخمها و قلمها و گوزها خواسته اند و گلستانها بر آراسته اند که هر صفحه آنها گوئی قطعه است از گلستان بهشت برین گوار و دفتری

مشحون بمعرفت کردکار حضرت مستطاب اشرف والا کامران میرزا نایب السلطنه امیرکبیر وزیر جنگ نصره الله را گلکاریست اروپی نژاد وی در این شغل بصنعتها کند و تکلفات میورزد از الوان گلها و فنون ریاحین بر صفحهٔ گلزار اشعار میرویاند و اشکال نغز و تصویرات شگفت میپروراند و آنچه در این چهل سال بخصوص از سلطنت پادشاه زمان اقسام گل و ریحان از جنگلها و کوهساران و یا خطط شاسعهٔ فرنگستان بشهرهای ایران لاسیما دار الخلافهٔ طهران وارد گردیده و رواج یافته بسیار است بعضی را در اینمقام نام برنگاریم بضمیمهٔ برخی از خضراوات جدیده و بقول عربیه

کل سرخ مؤیدی	هشت قسم
درخت اقاقیا	چهار رنگ
کل بغدادی	که شبیه بگل رشتی
کل حنای درختی پرپر و کم‌پر	دو قسم
کل یخ	قسم
کل طاووسی	قسم
کل صد تومانی	قسم
کل کوکب	که بچند لون است
کل مریم پرپر کم‌پر	دو قسم
کل یاس چمپا	قسم
کل خرزهره پرپر کم‌پر	سه قسم
کل ساعت	قسم
کل شمعدانی پرپر کم‌پر بالوان مختلفه که بعضی معطر است ده قسم	
کل سنبوی پرپر	شش قسم
کل اشرفی	دو قسم
کل شاه پسند	چهارده قسم

کل آویز پرپر و کم‌پر	پنج قسم
کل ناز پرپر	سه رنگ
کل همیشه بهار فرنگی وغیره	دو قسم
کل بنفشه فرنگی	سه رنگ
کل بنفشه ایرانی پرپر	سه رنگ
کل مار	قسم
کل خنجری	قسم
کل لادن	چهار رنگ
کل داودی فرنگی	چهار رنگ
کل داودی ایرانی الوان	چهار رنگ
کل نازتی	قسم
کل خورشیدی	سه رنگ
کل سنبل پرپر هولاندی	شش رنگ
کل میخک پرپر	چهار رنگ
کل قرنفل فرنگی پرپر	دو قسم یکرنگ یک قسم مختلف الالوان
کل بوقلمون	بالوان مختلفه
کل زبان بقفای پرپر	پنج رنگ
لاله فرنگی پرپر کم‌پر	پنج رنگ
کل عقرب	قسم
کل میمون	بالوان مختلفه
کل دهن اژدر	دو رنگ
کل استکانی	دو رنگ
کل تاج الملوک پرپر و کم‌پر	سه قسم
بولشیخ	قسم
عطر درختی	قسم
نیلوفر فرنگی	اقسام مختلفه
کل پیچ	قسم

سپینزو
ساگوپا
فرمبود
فلوکس
انجیر فرنکی
انکور عطری
گیلاس عباسی
نخود فرنکی
لوبیای فرنکی
خیار فرنکی
چغندر فرنکی
کاهوی فرنکی
کوجه فرنکی
سیب زمینی فرنکی
کرفس فرنکی
بادنجان فرنکی
تربچه فرنکی
هویج فرنکی
پاتات
ترشک فرنکی
کنکر فرنکی

انتشار علم نومیسماتیک

که عبارت است از معرفت مسکوکات قرون قدیمه بیشتر اگر در دست کسی و یا دکهٔ صرافی سکهٔ قدیم دیده میشد اسباب چندین تفتیش بود که مگر گنجینهٔ بدست افتاده و یا دفینه پیدا شده است شاهنشاه زمانه این قانون جاثر را نفرمانند بسیاری از اصول کهنه برانداخت

اینک هر قسم مسکوک از گذشتگان ملوک در اسواق طهران و غیران بهم میرسد خواص و اعالی که عشاق معارف و معالی شده اند کلکسیون نهاده اند و بر خواندن خطوط و اعلام قبل الاسلام همی همت میگمارند بندهٔ نگارنده را نزدیکست که مسکوکات سلاطین ایران از عهد اسکندر کبیر بن فیلیپس مقدونی تا سکهٔ صاحب قرانی اعلیحضرت اقدس همایونی جمیعاً بترتیب حاصل اید و این امتیاز خطیر در حق حقیر کامل گردد و حسب توقیعه ضمیمهٔ موزهٔ همایونی خواهد گردید

اتساع دائرهٔ انطباع

این صنعت که از نعمتهای بزرگ خدای تعالی است اگرچه از عهد خاقان خلد آشیان فتحعلیشاه بتوسط منوچهر خان گرجی معتمد الدوله وارد ایران شده ولی کتبی که از دوران خاقان مغفور (محمد شاه) تا آخر عهد پادشاه مبرور منطبع گردیده در جنب کتبی که در سلطنت این پادشاه ارواحنا فداه بطبع رسیده است بمثابهٔ قطره است در دریا کتبخانهای ایران و ملحقات آن از مطبوعات این دورهٔ همایون مشحون میباشد و عادةً ممکن نیست که امروز نسخ چاپ شدهٔ این عهد را بتوان تعداد کرد و تحدید نمود نظر تربیت شهریار خورشید کردار این صنعت با اهمیت را از سالها است که دائرهٔ باوسعت قرار داده و عنوان وزارت بر آن نهاده و باین خانه زادش سپرده است و در سمت وی وزیر انطباعات بقلم آورده خلد الله سلطانه و شید ارکانه

انتشار سواری کالسکه و درشکه

که بتعمیم اذن دولت و رفع حجر از رعیت اینک شمارهٔ درشکه نشینان و کالسکه سواران در ایران بقدری

طهران بدرکمال اشکال است

ایجاد کارخانهٔ گلوله ریزی

در سر معادن نابیج از بلوک مازندران و سایر بلاد مملکت ایران

تصفیه و تلیین و تسطیح آهن

در بلوک نابیج مازندران و غیره سبب سد آهنهای مملکت روس

تکمیل آهن معدن ماسوله

برای هرگونه استعمالات در ادوات و آلات

ترقی در صنعت تفنگسازی

در کارخانجات طهران و اصفهان و شیراز و خراسان و خوانسار و گلپایگان

تکمیل عمل قطران

در رحمت آباد گیلان برای مصارف توپخانه و سابقا از ممالک روسیه می آوردند

افتتاح صنعت کالسکه سازی

در غالب بلاد معظمهٔ ایران

ترقی صنعت شالبافی

در مملکت کرمان بحدیکه طاقهٔ یکصد و پنجاه تومان تقویم شد از عهد حکومت مرحوم محمد حسنخان سردار مطابق سال نهم جلوس همایون شالهای اعلای کرمانرا با آن کشمیری تمیز دادن و فرق نهادن بسی مشکل است

نسج زری ناصری

قماشهای مزیّف جمله در این روزگار مغشوش است الا جنسی که برحسب دستور این پادشاه بافته و بطرز ناصری بافته میشود و این صنعت فی الواقع باهتمام نواب مستطاب اقدس والا ظل السلطان در اصفهان

کامل شد و همچنین مخمل بافی و حریر بافی در کاشان و تبریز و شال مشهدی بر منوال کشمیری هم در نهایت ترقی و تکمیل است

افتتاح دواخانجات

دولتی و تجارتی که اجزاء و ادویه و جوهرهای فرنگی در آنها بفروش میرسد

رواج استعمال جوهریات فرنگ

جامده و مایعه در علل و[illegible]ی و تفصیل اسامی آنها را کتابچهٔ جداگانه ضرور است

افتتاح دکاکین تنباکو بری

و سیگار فروشی از شیوع شرب تنباکو و دخانیات

رواج ملیله دوزی

و مفتول دوزی و سرمه دوزی در البسهٔ رسمیهٔ دیوان اعلی و غیرها

افتتاح صنعت ساختن سماور برنجین

و ملحقات آن در جمیع بلاد ایران لاسیما در اصفهان و طهران و بروجرد که دکاکین بسیار از این صنعت جدید در کار است

افتتاح دکاکین آهن کاری

خواه حلبی سفید که مادهٔ اقسام اوعیه و مواعین و سماورهای بزرگ و کوچک است و خواه ورقهٔ سیاه که ماهیت حمامات منزلی و بخاریهای بسته و باز و لولجات و ناودان و چندین ادوات آبی و آتشی است

شیوع شرب چای

در میان طبقات اهل ایران چای اگرچه پیش از ظهور این دولت وارد ایران گردیده بوده است اما مثل اغلب طیبات و مواد تنعم بخاندان سلطنت و بعد و دی قلیل

از سرگرواف متوفین انحصار داشتند ولی امروز مشروب عام
است بهر صبح و شام و در جمیع خانهای رعایای این پادشا
از محترفهٔ شهری الی طبقهٔ فلاحه و قرویه و رعاهٔ بدویه
اسباب و ادوات استعمال آن البته موجود است و پیمودنش
همه روزه عادت معهود

رواج منگنه

برای تزیین منسوجات و اقمشه در کاشان و غیر آن

ایجاد تذکرهٔ عبور و مرور

وخط ورود و صدور در جمیع حدود و ثغور

اصلاح کلاه

از رسوم و عادات ردیّهٔ رعایای دولت علیّه یکی از نو
که کلاههای بسیار بلند از پوستهای بخارا و سمرقند
ببهای گزاف بلکه بتبذیر و اسراف سرانجام دادندی
و استعمال کردندی و این کار ناهنجار هم دچار افراط و
مخارج میبودند و هم پیکر بر آنکه ریختهٔ کارخانهٔ ایزد کا
یگانه است از تناسب طبیعی خارج مینمودند این شهریار
حکمت نهاد رضا نداد که رعایای وی بدان تبذیر اخوان
الشیاطین باشند و بدین تقصیر خصماء احسن الخالقین
لاجرم بفرمود که از طبقات ملل عالم تا هرجا که رعیت
شاهنشهند کلاه کوتاه بسر نهند میرزا عباس
فروغی علیه الرحمه در این باب گفته است و در آن یک بیتم

کلاه سروقدان بسکه سربلندی کرد
بحکم شاه جهان کرده اند کوتاهش

اباحهٔ منافع معادن جدیده تا پنج سال

حضرت صاحبقران محض تشویق اهالی ایران بر یافتن
معادن مقرر داشتند و قانون گذاشتند که هر کس در
هرجا معدنی اکتشاف نماید حاصل آن در مدت مزبور
خاصهٔ اوست

تخصیص و ترخیص حفر اراضی بلاد قدیمه

تلال و خرابهائی که بقیهٔ آثار قرون گذشته است پیشتر
اگر کسی میشکافت هرچه مییافت از دولت نه حظّی داشت
و نه زجری در این عهد زمینها و پشتهای شهرهای دیرینهٔ
ایران از قبیل خرابهای شهر شوش و اصطخر فارس و اکباتان
جبل و دامغان قومس و غیرها هیئتی است و از داخله و
خارجه احدی را حدّ کاوش آنها نیست الا بر حضرت مخصوص
و فرامین منصوص

تبییض و تصفیه و تلیین

و تجزیهٔ شکر طبرستان ببر حدّ شکر لاهور و هندوستان
و این کار در حکومت نواب مصطفی قلی میرزا بسیار پیش رفت
که هر ماه چند هزار من شکر سفید بسیار ممتاز فقط در
خانهٔ خلافت فرود می آمد و در مصارف پختن قند و غیره
میرفت

افتتاح کارخانهٔ بلورسازی

این کارخانه در موضعی که حالا خانهٔ جهانگیرخان است
بمعلمی مسیو کلانژ نام در سی سال قبل ساخته شد و
بلور بسیار اعلی داد و بعد ها برهم خورد و این زمان حاج
محمد حسن صنیع امین دار الضرب در خطهٔ طهران کارخانهٔ
بلورسازی دیگر احداث کرده و بتجدید و تکمیل این صنعت
پرداخته است

افتتاح کارخانهٔ چینی سازی

معتمد السلطان حاج محمد حسن تاجر امین دار الضرب مشهور
بکمپانی از فرط همتی که در ترویج صنایع دارد کارخانهٔ
با بهائی با هیبت در دار الخلافهٔ طهران دایر ساخته است از
خالصهٔ قریهٔ علی آباد که بیرون و جهات جناب مستطاب اجل اعظم

میرزا علی اصغر خان امین السلطان ثانی سمت مینونشانی یافته در این کارخانه ظروف واوانی بر ساخته و در بخت چینیهای خارجه ایران میسازند

افتتاح کارخانهٔ شمع ریزی

در طهران

افتتاح کارخانهٔ کاغذگری

در طهران واصفهان

انتشار چرخهای ماشین

در دزدگری و موزه دوزی وغیرها

افتتاح کارخانجات جبه خانه

در طهران واصفهان وغیرها و ترقی ساختن شمشیر و قداره وسرنیزه وشیپور وغیرها من ادوات الحرب والضرب وهکذا الات وادوات موزیک

رواج اخراج سنک مثانه

این شعبه از اعمال ید بید و احکیم بوالات فرنکی تعلیم ندامند کرد واطباء ایران پیشتر از راه تقنیت همی پیش می امدند با انکه طریق علاج باخراج نیز در کتب متطببین مشرق زمین دیده شده است واین زمان از حکیمباشیان خاصهٔ شریفه کسانی هستند که در براوردن سنک از دکترهای فرنک کذشته اند بتخصیص معتمد الخاقان میرزا زین العابدین مؤتمن الاطباء نایب خاص جناب دکتر طولوزان فرانسوی که هزاران سنک براورده ویکی نمره دارد است

ترقی کلیهٔ فنون طبیه

سیما فن جراحی وعملیه

اشاعهٔ تلقیح جدری (ابله کوبی)

بحکم این پادشاه مهربان در جمیع مدن وقصبات وقرا ایران مردم بسیار از پزشک وپیشه کار مأمورند که اطفال را ابله میکوبند ومایهٔ صحیح از اجزاء خانهٔ مرکزی طهران باطراف ایران حمل همی دهند کتابچهٔ وزارت علوم وفرمان اعلیحضرت شهریار چندین بار در این مادهٔ تکرار پذیرفته تا انکه از سالها است که همه ساله صد هزاران طفل از خطر موت ومظنهٔ عیوب رسته زندکانی مینمایند

ترقی شال چوخای مازندران

باستعمال ان در ملابس اهل نظام برحسب حکم شاهنشاه اسلام از سال سوئم جلوس مبارک سنهٔ هزار ودویست وشصت وشش هجری

ایجاد روزنامه

روزنامهٔ رسمی هر اقلیمی مرات پلیتیک دولت انجا است علاوه انکه احوال واخبار واوضاع وحوادث ومراتب و مناصب ودرجات وترقیات وغیرها همه را از زبان روزنامه میباید شنید دولت ایران قبل از ظهور این سلطنت جاودان ایت جریده نداشت وخزانهٔ مملکت از فواید نامحصور وخصایص غیر محدود ان بالمره تهی بود در سال چهارم از جلوس همایون اراده ومشیت شاهنشاه دوران که لایزال بر ترقی ملت ایران مقصور است بایجاد روزنامه قرار کرفت واین کار بتدریج مثل سایر شعب خدمات این دولت بیهمال بر ترقی شد واداره وسیع تشکیل یافت واول نمرهٔ این روزنامه که از طبع خارج کردید مورخ بروز جمعه ربیع الثانی سنهٔ ۱۲۶۷ بود

ترقی ادارهٔ کازت در ایران

کسانیکه روزنامجات اوایل دولت را دارند با نمرات این سنوات مقابل بکذارند تا برأی العین بنکرند که این موضوع منظراً ومخبراً از کجا است تا بکجا بموجب تاثیر توجهات ضمیر این پادشاه اروا حنا فداه اولاً در عبارات ومطالب بون بین المشارق والمغارب بهم رسیده وانجمله پستی وپستی

وخامی خنکی را بین همه صورت نغز و معنی پر مغز کشیده

وثانیاً تاکنون ده جریدهٔ دیگر سوای روزنامهٔ موسوم بایران

که جریدهٔ رسمیهٔ دولت علیه و از سالها ادارهٔ آن مفوّض

باقل ملا و زمان عتبهٔ سنیه است ابتکار کرده با سامی ذیل

روزنامهٔ ملتی

روزنامهٔ علمی

روزنامهٔ مریخ

روزنامهٔ فرهنگ

روزنامهٔ دانش

روزنامهٔ تبریز

روزنامهٔ اردوی همایون

ژورنال الادپرس که بنده نگارنده بخط و زبان فرانسه ایجاد کرد

روزنامهٔ اطلاع که هم با ختراع خاطر فاتر داعی و سایر است

روزنامهٔ شرف

که بتماثیل اشراف و صور رجال و تراجم احوال و برخی از

اذیال اشتمال دارد وهم موجداً ثالث ثلث است تلك

عشرة كاملة)

ایجاد وزارت علوم

قبل از طلوع نیّر سلطنت بی عصر جدید این مسمّی خود پدید

نبود تا مباشر آن وزیر خوانده باشند یا مدبر وچون

اصل مسمّی وحقیقت معنی در این دوره ظهور یافت و

نور انواع دانشها و بینشها و شناسائیها و آگاهیها از

جبین مبین سلطنت این پادشاه ایران زمین فروتافت

دایرهٔ شریفه آن فنون وصناعات ومعارف وانکشافات

را وزارت علمیه نام نهادند ومدبر آن کار بزرگ وخدمت

سترگ را وزیر علوم لقب دادند چنانکه چند مشغلهٔ دیگر

دولتی را نیز چون اهمیتی معتدبها بهم رسیده بود

اتساع رقعه وضخامت حجم وکثرت انشعابات وتوفر

فواید وعوائد عظمی فوق المعهود پدید آمد ارادهٔ ملوکانه

جمله را بسمت وزارت متسم داشت وبرسوم این عنوان

عالی مرتسم فرمود از این قبیل است

ایجاد ریاست عظمای دارالشورای کبری

وایجاد وزارت تجارت

وایجاد وزارت دربار اعظم

وایجاد وزارت فوائد عامه

وایجاد وزارت پست ممالک محروسه

وایجاد وزارت امور دول خارجه

وایجاد وزارت وظایف واوقاف

وایجاد وزارت رسائل خاصه

وایجاد وزارت خالصهٔ دیوان

وایجاد وزارت فلاحت وزراعت

وایجاد وزارت بحریه

وایجاد وزارت حرمخانه

وایجاد وزارت قورخانهٔ مبارکه

وایجاد وزارت نظام

وایجاد وزارت تلگراف

وایجاد وزارت بقایای حکام

وایجاد وزارت صنایع

وایجاد وزارت معادن

وایجاد وزارت انطباعات ممالک محروسه

شیوع کلاه ماهوت مشکی

که در کمال ظرافت ولطافت در همهٔ ایران دوخته میشود

وچون کم خرج بالاتشبیه است تمام ملت بقبول تمام

تلقی کرده اند

انتشار زراعت خشخاش

در غالب بلاد محروسهٔ ایران بحدیکه امروز تریاک مال التجارهٔ بسیار معتبریست و تریاک ایران را بهند و چین و فرنگ هم حامل میدهند و یکشعبهٔ بزرگ از سرچشمهٔ ثروت اهالی است و آیران ستمرّ صرف سیم و زر خویش در زخارف خارجه را تریاقی ازاین نافعتر ندارد چه یکقسمت عظمی از نقد بنی ایران زمین را که هه ساله درهای امتعهٔ خارجه بممالک اجنبیه میرود تجارت تریاک دیگر باره باین خاک عود میدهد که العود احمد

ترتیب زرع

تخم پنبهٔ امریک در ایران

ایجاد کمپانی تریاک در اصفهان

چون در این جنس از مال التجاره ایران اهمیتی بهم رسید و استعداد اعتناء و اعتداد بهم رسانید دفع و صمیم تدبیر و سدّ طریق اغتشاش و تدلیس را مقرّر کردید که مقرب الخاقان آقا محمد مهدی ارباب صفهانی جمعیتی از کبار تجّار بسمت کمپانی تشکیل دهد تا ملاحظات لازمهٔ این متاع در تحت مراقبت آن اجماع قرار گیرد و جمیع عدلهای تریاک بمهر و بمرهٔ شخص مشار الیه که رئیس و صاحب الامتیاز خواهد بود مختوم و معلوم گردد

تشکیل دیوانخانهٔ عدلیه

در جمیع ممالک محروسهٔ دولت علیه

تشکیل مصلحتخانه

ملفقی از عقلاء وقت و مجربین عصر تا در فوائد کلیه و منافع عامه مقاولات نمایند و بعد از جرح و تعدیل آراء و ردّ و قبول افکار خلاصهٔ عقاید و زبدهٔ عقول خود را بخاکپای مبارک عرضه بدارند تا حسب الحکم بموقع نفاذ و جریان گذارده شود

ایجاد صندوق عدالت

برای کافهٔ رعایا و برایا تا عارضین و متظلمین مطالب خود را در کمال سهولت بخاکپای جواهر اساس مبارک بتوانند عرضه داشت چه در طهران و چه در ساير بلاد

ایجاد تنظیمات حسنه

که در برخی از ممالک محروسه جریان یافت

ایجاد دادگری حضوری

حقتعالی ملکهٔ عدالت را در نهاد مبارک این پادشاه بر وجهی راسخ و قوی نهاده که گوئی بشاهد معدلت عاشق است و عذراء نصفت را وامق از آغاز طلوع خورشید خسروی جاودانه زبدهٔ افکار ملوکانه را همی در تشریع طرق دادگستری و تقنین اصول جهان داوری بکار فرموده و این مقصد واحد را قانونهای متجدد بر حسب مصالح اوقات و اختلافات مقتضیات گاه بکذاشته وگاه برداشته از قبیل

صنادیق عدل

و کیفیات عرایض

و ایجاد عدلیه در جمیع ولایات

و وضع تنظیمات

و تشکیل دار الشورای کبری

و وزارت خانهٔ متشکله از وزراء سته که در سال دوازدهم جلوس پس از دفع صدارت و استبداد ایجاد شد

و ایجاد وزارت مختار که عبارت بود از یک قدرت نافذه و سلطهٔ قویه قائم بوجود شش کس از اعضاء دولت و کبراء مملکت که در سال بیست و هشتم جلوس بعد از مراجعت از سفر فرنگ برقرار گردید

و ایجاد وزارت مستوله که در سال سی و دویم از جلوس همایون بظهور رسید

و عقد مجلس تحقیق و لیتی مرکب از بعضی ملکزادکان عظام و وزراء فخام که در سال سی ام سلطنت علاوه بر دار الشورای کبری ظهور یافت

و تقسیمات ایالات و ولایات مابین کفات رجال و عقلاء عمال که مکرر مقرر کردیده است

و تقسیمات اوقات مبارک بر ایام هفته برای اصغاء عرایض وزراء بکه وسایط و روابط بودند مابین دیوان اعظم و کافه رعایا

و تعیین امناء برای اخذ عرایض در سر سواری و اصدار اجوبه انها موافق حکم توقیعی و یا شفاهی اعلیحضرت شهریاری

از وضع این قوانین و ایجاد این عناوین که بعضی دائر و جاودانی است و برخی مخصوص وقتی و زمانی مقصود بالاصاله همان اشاعه عدل و انصاف بوده و اماته ظلم و اعتساف و مع ذلک کله از شدت شوق و عشق بر تشیید مبانی عدالت و داد و تسهیل جواد استقامت و سداد تا زمانی که مصلحت وقت مقتضی بود خود بذات اقدس و شخص همایون هفته یکروز در دیوان خاص نشسته عرایض رعایا و دعاوی متظلمین را اصغاء میفرمود و عرض میرسید و کذشته از جمیع این مقررات مؤسسه و موضوعات مفصله در این سنوات مخصوصاً از پرتو اسلاک برقیه و خطوط تلکرافیه که بمثابه رشته های حبال از قلوب آحاد اهالی ایران بخاطر عاطر این پادشاه مهربان کشیده است صیت داد و معدلت از ماه تا ماهی رسیده

ترقی حریربافی

کارخانهای کاشان

ترقی نسج عبای ابریشم

در کاشان بطرز عباهای ابریشمین کربلا و نجف

ترقی صنعت نساجی

حاشیه ترمه در کرمان بدرجه که از حاشیه عظیم خانی بعنوان باستانی بهتر داد

ترقی منسوجات

کوه پایه جات اصفهان

ترقی ظروف

فخاری نائین

ترقی قلمکار

خمره در اصفهان که بهتر از قلمکار صدرس هند است

رواج کار قالی بافی

و بازار قالی فروشی اهل اروپا این صنعت ایرانیان را که دیده اند بسیار پسندیده اند و در اسفهد بالخصوص تجارت قالی بسی عمده و عالی است

افتتاح کارخانجات نساجی

اقمشه کتانی در اصفهان که ملبوس تابستانی جنود مسعود از آن منسوجات خواهد بود

ایجاد کارخانه ابریشم تابی

در مملکت کیلان بدست معتمد السلطان حاج محمد حسن تاجر اصفهانی امین دار الضرب

افتتاح کارخانهٔ امّ الاسباب

در قورخانهٔ مبارکه که بواسطهٔ ایجاد این دستکاه کارفرمای اعمال متعلقه بصنایع توپ ریزی و تفنگسازی و چرخ بردازی از غایت صعوبت بنهایت سهولت تبدیل یافت

ریختن و افراختن اولین مجسمه

صاحبقرانی بدست اساتید ایرانی.

صنعت ریختن مجسّمات معلوم نیست که هیچ وقتی از اوقات در ایران بوده است چون در اینعهد همایون جمیع صنایع و شئون که تعلّق بدولت قاهره دارد بترقیات فوق العاده روی نهاده ضمناً کارخانجاتی که بساختن و پرداختن مهمّات حربیه دایر است بیشتر پیش رفته کارگذاران این ادارهٔ عظمی محض اقامت برهان ترقی و نصب دلیل تمدّن بکچند از این پیش مجسّمه پیکر مبارک و هیکل همایون را بر هیئت سواری در قورخانه ریختند و برافراختند و از آنجا که این اثر منیف نخستین ظهور این فنّ شریف در مملکت ایران بود روز برپا ساختن و برافراختن مجسّمهٔ مقدّسه جشنی شگفت کرده شد و عیشی بزرگ برپا کردید

ایجاد جریدهٔ مصوّره

زمانیکه دایرهٔ انطباعات و روزنامجات در تحت نظر میرزا ابو الحسنخان غفاری نقاشباشی کاشانی صنیع الملک بود باین کار شروع شد مشار الیه که در صنعت خاصّهٔ خویش از ولیّین شخص این دولت بود و شبیه سازی و چهره پردازی را بدون معاونت عکس کس بدرجهٔ او نتوانست نمود در تضاعیف جریدهٔ رسمیه تصاویر رجال دولت علیه و مجالس انعقاد سلام شاهنشاه اسلام و امثال ذلک را می کشید و بطبع میرسانید ولی فوت آن مرحوم موجب فوات این فایده گردیده بود تا از همین سنوات مؤلف باحیاء موات و استدراک ما فات پرداخته روزنامهٔ مصوّر تجدید نمود و چون جریدهٔ رسمیهٔ موسوم بایران را باخبار درباری و سایر مطالبی که بدولت علیه و ممالک محروسه راجع است منحصر ساختن تخصیصی بجا بود لاجرم جریدهٔ جداگانه برای رسم تصاویر و تماثیل دایر ساخت و این روزنامهٔ شرف نام نهاد و از آنجا که صنعت عکس بفن شبیه سازی تکمیلاً و تسهیلاً خدمتی سخت بزرگ نموده است جریدهٔ شرف را از امتیاز صور و اشکال و اشتمال بر تراجم رجال و خصایص دیگر بر آن روزنامها مصوّر نسبی شرف و مزیّت است کما لا یخفی علی اهله

رفع تقیّه از پیروان طریقهٔ جعفریه

اختلافی را که شیعه با اهل سنّت در مسئله امامت دارند جهّال فریقین من القدیم دست آویز شرارت و فساد و سرمایه عداوت و عناد ساخته شق عصای امت کرده اند و حق تعالی را ثنا است که این تفریق جماعت و القاء خصومت تا چه حد از قوّت و شوکت اسلام بکاسته و اعلاء کلمهٔ حق و حرکت لواء حنیفیّهٔ بیضاء را راه بربسته است پادشاه اسلام پناه سورت این شجار بشکست و ریشهٔ این نفاق برکند امناء دولتین علیّتین اسلام تدابیر صایب بکار بردند و دست اخوّت داده مواثیق مستحکم سپردند جزاهم الله عن الاسلام و اهله خیراً اکنون مذاهب جعفری و حنفی و شافعی و مالکی و حنبلی که بمثابهٔ اخوهٔ خمسند از صلب مبارک اسلام باتکدیگر در کمال الفت و التیام در می آمیزند و انبساط و اختلاط میورزند

مایخ برادریکه از یک پشتیم
در پنجهٔ روزگار پنج انگشتیم
چون فرد شویم در نظرها علمیم
چون جمع شویم بر دهنها مشتیم

حجت ساطع و برهان قاطع این دعوی بانگ بلند اشهد انّ علیاً ولیّ الله است بر فراز مآذن در حایر مطهّر و نجف

اشرف ومشهد کاظمین وخطهٔ سامراء وحلهٔ فیحاء وامثالها وهکذا صلاة حی علی خیر العمل واقامت صلوة با مهر نهاده ودست کشاده در حرمین مکه ومدینه وادای شعایر وقضای مناسک موافق مذهب جعفری وفقه اثنی عشری وتشکیل مجالس عزاء در موسم عشر عاشوراء وخواندن روضهٔ شهداء که از شعار تشیع میباشد بدار السعادهٔ قسطنطنیه واشباهها وهکذا ایجاد معلمخانه در کرسی ممالک عثمانیه خلدالله سلطانهم که موسوم بنام دبستان ایرانیان است وخاصه تربیت اطفال وشبان شیعیان

حریت رعیت

از این پیش زارعین وفلاحین در هر قریه وضیعه که بودند بمحل دیگر جرأت هجرت نمی نمودند که ارباب ومالکین در صورت تقید بایشان البته متعرض میشدند وبعنف بر میگردانیدند واین معنی هر چند بسر حد مملوکیت که در دولتها که رعایای سوسته هستند نمی رسید ولی باز تشدید هرچه تمامتر موجب استیلاء وسلطهٔ ارباب ملاک ووسیلهٔ درازدستی وقهرمانی خداوندان آب وخاک میبود این خسرو دادگستر عدالت پرور جگرهای ستمکاران را بگداخت ورعایای ایران را از این قید آزاد ساخت اکنون مزارعین وزارع که ثلثان نشر زراعت وثلث دیگر هم زراعت در عقار ومستغل هر مالکی که خویش دارند تخم میزنند وتخم میکارند ودر ظل همایون بیتوؤن حیث یشاؤن وهکذا ایلات بدوی وطوایف چادر نشین اکر از والی ملکی که در انجا بودیت کرفته اند راضی نباشند واز ظلم واو برآیند ودر ایالت دیکر از خاک ایران ییلاق وقشلاق کرینند والی غیر مرضی را حق اعادت واسترداد ایشان نیست ومتوجهات دیوانی ایشانرا حاکمی که بخاک وی در امده اند خواهد کرفت

تأمین رعایای ما در خارجه

اهالی ایران که برای تجارت یا مشغلهٔ دیگر بخاک خارجه افتاده اند عرضهٔ مطامع جائرانه وتعدیات وحشیانهٔ قونسولهای دولت متبوعهٔ خویش بودند وآبرو واموال ایشان هرگونه تطاول وچپاول که بخیالها میرسید وارد می امد عدل عام وعطوفت تام پادشاه اسلام شامل احوال واموال این صنف از اهالی ایران کردید وبایجاد قوانین خاص وقواعد مخصوص دست تعدی وزبان تحکم از سر رعایا کوتاه خواست وایشانرا غنودهٔ مهد آسایش ورفاه ساخت

ورود بالون در ایران

این کشتی هوائی را از اهالی هر کس بکوش شنیده بود در این دوره بچشم مشاهده نمود

ورود طلسکوب

گروهی از زیرکان این مملکت دوربینهای بزرک دارند وجبال وبحار وبراهین بسیاری از اجرام علویه را برای العین مینگرند

ورود میکروسکوب

که بزبان ماذره بین است ودر کتب جدیدهٔ عربیه اورا المکبرات مینویسند وباین آلت ذرات صغار میاه وفواکه وغیرها که هیچ چشم احساس نمی شود مشهود می افتد

ورود میزان الهواء

ورود میزان الارتفاعات

ورود میزان الحرکة

ورود حافظ الاصوات

ورود توپ ترپ

ایلات منتخب از لشکر منصور بمشق ورشق سلاح مسطوره معلمند

ورود تفنگ سوزنی و مارتینی

و شاسپو وندک در این تاریخ عدهٔ افواج قاهره باین آلات جدیده مسلحند

استحداث سوارهٔ قزاق که جمعی از نفرات آنها از مهاجر زادگان ایروان میباشند

استحداث پیادهٔ نظام بطرز قشون اطریش

استحداث سوارهٔ مهدیه که از مواجب مرحومهٔ مهد علیا گرفته شد و باسم آن ملکهٔ عظمی نامیده گشت

استحداث سوارهٔ منصور

استحداث سوارهٔ ناصر

ایجاد این صنف سوار جدید چون از برای التزام موکب فرخنده کوکب شده است تمام ایشان را کباگ و مرکب‌ها یراقهای تیپ طلا و نقره برآراستند گویی بنظر استعمال زر و سیم بردن عظم آن دو فلز کریم هم خواسته‌اند

افتتاح مناسبات رسمیه با دول

المان
و اطریش
و ایتالیا
و ولندیز
و بلجیک
و اتازونی
و برما
و ژاپون
و اسپانیول
و پورتکال
و اسکاندیناو
و غیره
و غیره
و غیره

قبل از این عصر جدید و عهد جاوید مرابطت و مراودت دولت ایران منحصر با نگلیس و روس و عثمانی و فرانسه بود و ارتباط رسمی با جمیع دولتهای فخیمهٔ مسطوره در سلطنت این پادشاه منصور بظهور رسید

ایجاد سالنامه

این در فرنگ که اروپاییان المانا آترا میگویند از سالها است در دول متمدنهٔ عالم رسم و دایر گردیده و در الماناکهای فرنگ هیئت دربار هر ملک و رؤساء دوایر هر دولت و شمارهٔ نفوس هر اقلیم و استعدادات حربیهٔ هر حکومت و جمیع حوادث عمده و انکشافات جدیده نسبت بآن سال مخصوص مصرح و منصوص است و نیز بر فوائد دیگر اشتمال دارد که باحصا و استقصا درنمی‌آید و اینگونه رساله که مرآت احوال یکساله است در ایران و هیئت دربار آن تألیف نمیکردید تا سال یکهزار و دویست و نود و یک هجری مطابق یکهزار و هشتصد و هفتاد و چهار میلادی بندهٔ مؤلف بترتیب و ترکیب آن مأمور گردید و الماناکی بسر نغز و نیک تلفیق داده مطبوع و منتشر ساخت مشتمل بر هیئت دربار دولت علیهٔ ایران و سایر ملحقات و منضمات آن و رؤس عناوین سایر دول دنیا بعلاوهٔ فوائد عظیمهٔ دیگر از قبیل تطبیق سنین تاریخ هجری و میلادی از بدایت هجرت که مطابق است با سال ششصد و بیست و دو مسیحی تا سنهٔ یکهزار و سیصد هجریه که مطابق است با سال یکهزار و هشتصد و هشتاد و دو مسیحی و توفیق سال ایجاد

المانک عزیز که سنهٔ یکهزار و دویست و نود و یک هجریه بوده باشد با سال بعضی از تواریخ مشهور عالم مثل تاریخ میلاد و تاریخ جشن‌های اولمپیاد و تاریخ خلقت آدم و تاریخ بخت النّصر و تاریخ بناء رومه و تاریخ یهود و غیرها و ضبط تواریخ وقایع عظیمهٔ عالم مانند خلقت آدم و طوفان نوح و ملک بنی عاشور و ولادت ابراهیم و ابتداء سلطنتهای طبقات دنیا قدیماً و حدیثاً و وفیات عظماء عالم و اختراعات و اکتشافات و امثال ذلک و تعداد نفوس رعایای هر دولت و تشخیص محصول نباتی و معدنی و حیوانی و موازنهٔ دخل و خرج و تعیین قرض جدید و استعداد لشکر بری و بحری هر مملکت از قسمتهای سیارهٔ ارض و غیر ذلک

ظهور اعتقاد به دوران دم

این قول که از سمت مغرب زمین طالع شده است در این عهد برجماعتی از حکماء و اطباء ایران ثابت گردید و جمعیتی کثیر بر این عقیدت بگرویدند منطببین و طبیعیین اروپا آلتی اختراع نموده اند و در این عصر با ایران آورده اند که دورهٔ دموی را عیاناً مشهود همی‌دارد و آلتی دیگر آورده اند که تغلیان از فاضل آدم حس همی‌دهد و آلتی دیگر آورده اند که بغوران از صفراء مستحضر میدارد و آلتی دیگر آورده اند که از میزان حمی اطلاع میبخشد و کذلک سایر ادوات و آلات که برای استنباط و یا اثبات ایجاد شده در این عهد با ایران آورده شدند

ترویج موسیقی اروپی

اگرچه پرده‌های آهنگها مانی فرنگ همه تألیف است و پارتک دستگاه و آواز همه کمتر میکنند و شور و ارسنقنار امتیاز نمی‌دهند و ماهور از حجاز باز نمی‌شناسند ولی صناعت موسیقاری مصطلح ممالک خود را که عبارت است از فنون اغانی و نضاسف بمقامی کامل ساخته اند که گوئی تحیر عقول و تخدیر نفوس را اندیبرخی استناد انده در این عهد همایون از انواع موزیک و پیانو و ارغنون و سایر سازها و نایهای فرنگ از ادوات اصوات بزم و جنگ باصطلاح حکماء مهیجات مواد متویه و قوای عضبیه در ایران بتخصیص طهران چیزی نیست که نیست گروهی از متجندهٔ منصوره که باین مشق مأمورند خود هم میسازند و هم مینوازند

ایجاد دار الضرب بسبک اروپ

مسکوکات دولت ایران در این دوران از حیث وزن و مقدار و عیار و صور و اشکال بسر حد کمال رسید و پیشتر هر یک از شهرهای معتبر ضرابخانه جداگانه داشت و دولت بهر کدام قیمتی بسمت معتبری برمیگماشت و از اینجا اختلافات پدید می‌آمد و در میان اصناف نقود منظره و مخبر اتفاوتهای فاحش بهم میرسید پس مشیّت شاهانه باصلاح مفاسد دیرینهٔ این کارخانه تعلق گرفت ادوات ضرب و اسباب سکه و چرخ منکنه از اروپا احضار فرمود رضوان مکان آقا محمد ابراهیمخان امین سلطان ماضی که خاطر عاطر این پادشاه آگاه را بفرط امانت و سد طرق خیانت همی راضی میداشت حسب الحکم این دایرهٔ عظمی را در تحت مراقبت خویش آورد تمام ضرابخانهای ولایات را در بست و عمل غش و دس و ناسره را یکسره راه بگرفت تا آنکه این دو فلز زرکوار از هر عیب و عوار خلاص یافت و در چند بن وزن و مقدار یک عیار برقرار شد و اشکال مسکوکات جملگی مدوّر و منحنی بالخصوص صفحات شمسی بطلعت همایون مزیّن و مصوّر گردید معتمد السّلطان حاج محمّد حسن تاجر اصفهانی مشهور بکمپانی را در جمیع جهات این خدمت ملتزم و عامه چون دخالت تامتر بود از دولت جاوید آیت امین دار الضرب لقب گرفت الحاله در عالم او نسیم و زر عین بست

واثر روزکار این شهریار در امتداد باد و آثارش پر دوام باد

افتتاح مدرسهٔ مبارکهٔ دار الفنون

ارباب تتبع و نظر و رواة تواریخ و سیر خبر داده و گفته‌اند که هنر و دانش در ایران زمین از روزکاری بس دیرین است چنانکه برخی از آثار علوم و صنایع صنادید ایشان آن بر خرابات بلاد عتیقه و خلال جبال شامخه هنوز موجود است اگر کسی بکوید که ترقی علم و صنعت هر دورهٔ هر ملکتی را از کتب و دفاتر آن عصر میبایست دانست چنانکه کتابهای زمان قدیم بزبان هنود و لطین و یونان دلیل رواج کالای دانش در آن ایام است و علامت نفاق بازار بینش در آن ملل و ما از ملت فرس و اهالی ایران قبل الاسلام هرچه مینکریم کتبی معتمد بها نمی‌بینیم جواب آنست که آثار قلمیه و کتب علمیه و صناعیهٔ ایران از دست حوادث سر بار عرصهٔ فنا ساخت آنچه را که از قرنهای پیش تا زمان دارا بن دارای کیانی در معبد چهل منارهٔ اصطخر فراهم شده بود بدست اسکندر کبیر بسوخت و آنچه ما بقی کتابخانها در قصرهای دولتی شوش و اکباتان و بابل و کومس و امثالها بود بسمت کرسی وطن خود مقدونیه حمل همی داد ابوریحان بیرونی در آثار الباقیه آنجا که ذکر تاریخ فرس میکند میکوید و تاریخهم فیما بینهم ینقسم من لدنه ای کیومرث اولاً فاولاً منه الی قتل الاسکندر دارا و تسلطه علی ممالک الفرس ونقل خزائن حکمتهم الی بلاده و هر آنچه از دودمان اشکانیان و اکاسره یادکار بود طاهر ذو الیمینین آتش زد ولی مقارن اوایل ایام اسلام برخی از ملوک بنی امیه در شام و جمعی از خلفاء عباسیه در عراق بعضی از کتب فلسفه و حکمت و سطوح از لطینی و یونانی بلغت عرب ترجمانی فرمودند و رسوم علوم را تجدید همی خواستند خواصه رحمها الله قزوینی در وکرید بکوید مأمون خلیفه بسیصد هزار دینار صرف این کار فرمود و از آن شهر حکماء بزرک و فلاسفه سترک از میان مسلمین ظهور کردند و دانشوران اسلام بدو شعبهٔ عظمی انقسام یافتند یکی اصحاب منقول که استناد ایشان بشرعیات است و دیکری ارباب معقول که اعتماد ایشان بحکمیات وکروهی نیز از فحول جامع بین المنقول والمعقول کردیدند ولی در جمیع این مدت چهارده کانه ترویج فلسفه و ریاضیات از عتیق و جدید و صنایع و صناعات از قدیم و حدیث بروجهیکه تاریخ ایجاد و معاد بتوان قرار داد باین نوبت همایون اختصاص یافت و باین دولت روز افزون انحصار کرفت پس روز یکشنبه پنجم ماه ربیع نخستین از سال یکهزار و دویست و شصت و هشت هجری مطابق سنهٔ خامسه از جلوس سعادت مانوس مدرسهٔ مبارکهٔ دار الفنون واقعه در دار الخلافهٔ محروسهٔ طهران که بناء او انشاءً از سال سابق شروع شده بود برحسب امر جهان مطاع افتتاح کردید و از آن تاریخ علوم مستطرفه و فنون مستحدثه و صنایع مستغربه که حکماء اروپا اساس نهاده در ظرف چندین قرن برپا ساخته بودند در این اساس با تقدیس انتشار همی کرفت و شهادها همی پذیرفت حق تعالی در ظل تربیت شاهنشاه جم جاه ارواحنا فداه اینکونه آثار جلیله جاویده همی بر مزید کناد

شیوع صنعت بنائی سبک اروپائی

معماری ابنیه عالیه مملکت ایران در این زمان با هندسه و هیئت و وضع و هیکل ابنیهٔ فرنکستان در آمیخته و از این جهت اشکال و اسالیب و اوضاع و تراکیب عمارات شاهانه و وثاقات و کوشکهای مستحدث را بر هیئت ابنیه و عماراتی که تفنن در نقشه و طرح ساختمان آنها است حکم

وسیلهٔ آن هزاران جان است

شیوع تلمبه

آلتی است بنوعی که بضغطهٔ عنیف آب را مثل فوارات می جهاند و از تلِ حیاض مقعّره و مغاکهای ژرف بسطح زمین و از طبقات سافله بعالیه میرساند و چون مشتکی بر سر تقبهٔ علیای آن ترکیب شود بطرزی معجب آب پاشی کند و درختهای بلند را مانند باران بشوید

افتتاح مجلس مهرمنکنه

در دفتر استیفاء و عسکریه که آیت صحت بروات و فرامین و احکام میباشد و بدینوسیله نه از اختلاف مصون است و نه از اشتباه مأمون

افتتاح بانک در دار الخلافهٔ طهران

مقارن جمع و تالیف این کتاب این دایره که مستلزم تسهیل امور و اصلاح احتیاجات فوریه و بسیاری از فوائد و انتفاعات کافهٔ اهالی است از ادانی و اعالی در دار الخلافهٔ طهران ایجاد گردیده

اختراع آجر سنگنما

که در دوره و بروز ازارات عمارات بکار برده میشود

ترقی کاشی پزی

این صنعت در سوابق از منه یکی از بدایع صنایع مملکت ایران بوده است لکن تنزّل فاحشی در آن پیدا گردیده بود و در این عهد مبارک دیگر باره در نصاب خویش قرار گرفت بلکه در طراوت الوان و حسن تزویق بمراتب شتی تکمیل یافت دلیل این توسعه و ترقی و صعود آمقابسهٔ کاشیانات ابنیهٔ مهمه و مشاهد عظیمه و مساجد کریمه است که در این عصر جدید وار منهٔ متوسطه و قرون قدیمه بکار رفته و استعمال کرده اند است

شیوع انواع نانهای فرنگی

که خبازان مسلمین میپزند و میفروشند

شیوع استضائت بنفط

و چراغهای آن در جمیع بلاد ایران بحدیکه غالباً ناسخ روغن کرچک شده است

شیوع استضائت بشمع کچین

بحدیکه غالباً ناسخ شمعهای پیه گردیده

شیوع کبریت فرنگی

بحدیکه ناسخ گوگرد سابق است

شیوع قوّی فرنگی

بحدیکه مطلقاً ناسخ سنگ و چقماق است

شیوع طبخ چلاو و پلاو

با الوان خورشها در بازار طهران و امثال آن از امصار جامعهٔ ایران سابقاً در تمام دار الخلافه از چلاو و پز و پلاو و قزوینی یک دو سه دکه بیشتر دایر نبوده است و اینک کارخانجات بازاری این دو لون مطبوخ مخصوصاً مع ما یتعلق بهما و ینضاف الیها البتّه بیکصد میرسد و می گذرد و در جمیع اینها هم خوراک نهار مهیا میشود و هم غذای شام مصروف میگردد موافق رسم و دیدن پاریس و لندن

شیوع استعمال سیب زمینی

این نعمت معتدبها که اصلاً امریکی است اگرچه از عهد خاقان مغفور فتحعلیشاه بتوسط سرجان ملکم سفیر حکومت کمپانی هندوستان مقیم دربار دار الخلافهٔ طهران وارد ایران گردیده و در دوران شاه مرحوم محمّد شاه قاجار بتربیت حاجی میرزا آقاسی اندک رواجی پذیرفت ولی بحدّی نرسید که مانند سایر زراعات

از ارتفاعات ایران بشمار اید امروز از قوات عمومی محسوب
است و هنر و صنعتش در نزد توانگر و درویش مرغوب

شیوع استعمال بامیه

که از خضراوات مستطرفه جدید الزرع است

شیوع قزن

که از فواکه مستحدثهٔ این مملکت و بنام توت فرنگی نیز
مشهور است عشامنه و متنعمین ایران انرا باقند و غیره
ترکیب میکنند و استعمال مینمایند

میل اهالی ایران بتجملات

امروز هیچ خانهٔ از اغنیاء و متوسطین ایرانیان نیست
مگر اینکه البته بمقداری از اسباب زینت ما بین افراط
و اقتصاد اراسته شده است از قبیل قنادیل بلورین و
مسرجه های زجاجی و ایکینهای سنگی و اوانی مستظرف
و پردهای مطرز و میزهای ممتاز و اصناف صندلیها
مخصوص و مخدات مستحدث و امثال ذلک و ارباب
ثروت در داشتن مبل همی با هم تفاضل میکنند و تفاخر
مینمایند

زراعت تتن سیکار

در مملکت رشت و غیره نخست این زرع پر نفع را محمود
خان ناصر الملک فرمانفرما در حکومت گیلان در انسامان
بکاشت و تربیتش همت کماشت انگاه بتدریج بسایر
بقاع بردند و بعمل اوردند اینک چندان زراعت تتن
دود یار ایران شایع شده است که یکی از مال التجارهٔ معتبر
پر منفعت این مملکت محسوب میگردد

ترقی منسوجات پشمینه

در الکای نائین امروز عبای اشتری ان سامان از صناعات
ممتازهٔ ایران است

استعمال ارسی زنانه

ظهور تغییر کلی در ملابس نسوان

ظهور تغییر کلی در حلیهٔ رجال

از موی روی و سر تا جامهٔ دوش و بر بوضع روزی
سابق اختلافی عظیم لاحق شده و تمام تغییرات در حلیه
و کسوت مرد و زن بحکم سلیقهٔ دقیقه از قبیل تبدیل
باحسن است

افتتاح کارخانهٔ باروط کوبی

باچرخهای بخار اروپی

رواج زین و یراق فرنگی

ترویج سواری با یک اسب

بزرگان ایران تا قریب سی سال از این سلطنت بی زوال
در حال سواری جمعیت بسیار از پیش و بسیار بر کاب میراندند
و با یکدیگر بکثرت عدد جماله و طول قطار ملتزمین مجابات
میورزیدند و این عادت معهودهٔ بیهوده مایهٔ چندین
کلفت و خسارت گردیده بود پادشاه مالک رقاب قمر
رکاب محض تخفیف عذاب این عادت زشت برداشت و
این رسم ردی برانداخت و مقرر فرمود تا طبقات مردم
زیاده از حد ضرورت نوکر نگاه ندارند و همی دو اسبه بر
نشسته براحت راه بسپارند

افتتاح دار الترجمهٔ خاصه در دربار

دار الخلافهٔ طهران امروز نوضع دول ایران و اینران
عموماً برخلاف جمیع قرون ماضیه و احقاب خالیه است
شغل ملک داری و فرمانگزاری را در این اعصار شرایط
بهم رسیده و تکالیفی پدیدار امده است که در سلطنتهای
سابق دنیا از بسیاران اندکی و از هزارانش یکی نبوده
من جمله میبایست از تمام پلیتیک دول روی زمین

شخص همایون پادشاه آگاه بوده و از کافهٔ افکار و اخبار
در بارهٔ مملکت استحضار داشته باشد هذا از سالها است
که بر حسب امر جهان مطاع شاهنشاه ایران در کرسی این مملکت
میمون نشان مجمعی حافل از برآمدگان عصر همایون و
پروردگان مدرسهٔ دار الفنون در تحت ریاست این بندهٔ
ذلیل تشکیل یافته جمیع جراید مهم الملل و کازیتها از تمام دنیا
و حکومتها و ایالات وارد این جا میگردد و از السنهٔ شتی و لغات
مختلف بپارسی ترجمانی میشود و هر چند روز یکبار
از لحاظ اقدس شهریار میگذرد

ختم مقاولهٔ چاه ارتزین

علماء بزرگ این قرون اخیره حفر چاه و اجراء میاه را اختراع
عظیم کرده اند و بعالم آبادانی این جهانی خدمتی بس خطیر
فرموده اند آنکه با آلات و اسبابی مخصوص که فی المثل
بمنزلهٔ مثقبهٔ نجاری است قطر کره را از دویست کز الی
یکهزار و دویست کز حسب اختلاف الاقطار سوراخ
سازند پس آب از آن چاه بدان عمق فی الفور در فوران
می آید و بر سطح ارض در جریان می افتد و این چاه من جانب
الله از مؤنهٔ هر ساله قنوات متعارف معاف است کذا در
ممالک کالیفورنی و پونکشی و بوکنی انزابقلم اعلی خط کشیده
اند و هم آب آن همی فایض عن غایض است و هیچ حالی
از خشکسالی نقصان نمی پذیرد چراکه منبع میاه ارتزین
در طبقهٔ ثانیهٔ ارض خواهد بود و مادهٔ آب آن طبقه خود
بحار زخار است و مخازن تیار بلکه کان علیحضرت صاحب
قرانی در جلب این فیض بی پایان بممالک محروسهٔ ایران به
عهدهٔ حکیم فرزانه دکتر طرنس امریکی که یکی از افتخارهای
دولت جمهوری اتازونی است مقرر فرموده اند تا بسبب آن
کارخانهٔ این صناعت کبری را از ینگی دنیا صادر ساخته

و بایران وارد نماید قرار نامهٔ این مقاله مقارن جمع و تألیف
این عجاله با مضاء قضاء اقتضاء مزین گردید

تکمیل صنعت آتشبازی

سابقاً این کار بسی ساده بود و در نفس هیچگونه ملمّع
و اهتزاز و شکفتی پدیدار نمی ساخت اما از وقتی که
قورخانهٔ دولتی رو بترقی رفته و راه تکمیل گرفته است در
این صنعت نیز که از کلیهٔ آن اساس اقتباس میشود تصرفات
بسیار و مکیفات بیشمار بکار برده شده است

امتحان اطباء

در طهران و سایر بلاد ایران مردم کم خبرتی دیانت بمجرد
اطلاع از اسامی بعضی ادویه و القاب پارهٔ امراض بکار
معالجت مبادرت میپرداختند و مردم را در تهلکه می انداختند و
کثیراً از این رهگذر اسباب اتلاف نفوس و ازهاق ارواح
فراهم میشد لاجرم حکم همایونی صادر گردید تا مجلسی برپا
سازند و همه جا طبیبان را علماً و تجربةً بیازمایند و آن
ناشیان آدمی کشان را از عیسوی هشان باز شناسند و هیهات
اگر بدون نشان و اجازهٔ مجلس امتحان احدی مطب سازد
و بمعالجه پردازد

طبع تقاویم

از فارسی و ارقامی

تخصیص طبع تقویم

چون تقویمهای متعدد از چند مستخرج انتشار می یافت
اختلافات ما بین آنها مایهٔ تشتت آراء میگردید پس حکم اکید
همایونی بر اینگونه شرف صدور ارزانی داشت که در میان
کافهٔ مردم ایران جز تقویم جناب استاد الکل حاجی میرزا
عبد الغفار نجم الملک اصفهانی انتشار ننمایند و تقاویم
سایر علماء فن تنجیم هیچوقت انطباع نپذیرد

ایجاد دائرهٔ حفظ الصحه

چون از جملهٔ عزیمتهای ملوکانهٔ این پادشاه زمانه یکی اینست که در تمام قلمرو خویش اموال و نفوس و اعراض و ناموس بر وجهی محفوظ و محروس بوده باشد که در هیچیک هیچ گونه تقصیر تصور نگردد لاجرم حفظ امزجهٔ طبقات رعیت را بر عهدهٔ وزارت علوم مقرر و مرسوم فرمود که از اساتید حکماء و حذاق اطباء هفته‌ای یکروز مجمعی حافل و دار الشورای کامل تلفیق دهند تا انجمن از کلیات اغذیه و اهویهٔ ممالک محروسهٔ ایران هر وقت استحضار بهم رساند اسباب صحت را نیک نگاه بدارد و موجبات امراض را بواجبی راه بربندد و از این انجمن طبیبان ممتحن بهر شهر و ایالت باسم حافظ الصحه مبعوث شوند تا هم در آن ممالک مشغول معالجه گردیده و هم از احوال راجعهٔ بصحت و مرض اهالی بدایرهٔ حفظ الصحهٔ مرکزی راپورت رسانیده باشند شک نیست که حق تعالی و سبحانه باین شاهنشاه زمانه که در جمیع جهات پاس ودایع الهی مساعی غیر متناهی همی مبذول میدارد عمر زاید المعهود نصیب خواهد فرمود

تزیین سطح داخلهٔ اطاقها

و ازارات آنها بصفحات کاغذهای منقش که از فرنگ می‌آورند

زراعت برنج صدری

از خاک ایران بسیار جاها حاصل برنج بر داشته میشود از قبیل چمپای فارس و عنبربوی رشت و اکوله قزوین که آنرا مهد بخانی نیز گویند و از رودبار قزوین میخیزد و انواع برنجهای مازندران و خراسان و آذربایجان و لرستان و غیرها ولی برنج صدری از لطافت و نازکی و ریع و مزه و سبکی امروزه همه را نسخ نموده خود برنج خواران را قوت غالب است و طبقات ایرانیان علی اختلافهم از طالب و زرع و تربیت این جنس از مغفرت مآب میرزا آقاخان صدر اعظم نوری شد که تخم برنج پیشاور هندوستان را در مملکت طبرستان که وطن اصلی او بود بکاشت و نامی نیک گذاشت اینک در جمیع الکای مازندران و بلوکات گیلان از همین تخم میکارند و بکثرت و وفور صدری هیچ برنج در ایران بهم نرسد حق تعالی برکتی عظیم باین رزق کریم داده است که اهالی ایران در طول سال بحد اشباع از این ارتفاع میخورند آنگاه فاضل آنرا در غیر ضرورت و احتیاج بسایر ممالک حمل و اخراج میکنند

نسج قماش دبیری

که بنام میرزا محمد حسین دبیر الملک فراهانی است

زرع خربزهٔ دبیری

که هم میرزا محمد حسین دبیر الملک در مملکت ری تربیت کرده تخم آن از گرگاب اصفهان است و در خالصهٔ علی آباد ورامین بکاشت نیکو بپا در جملهٔ اصناف خربزهٔ ایران علی کثرتها دبیری را نظیری نباشد

ایجاد هیئت در حکومات ممالک محروسه

سابقا حکام در جمیع جهات و کلیهٔ امور استقلال مطلق و استبداد تمام داشتند و این معنی مظنهٔ تعدی از حقوق و تخطی از حدود بود لهذا مقارن تألیف این کتاب از غالب حکام بلاد جنبهٔ انفراد و استبداد مسلوب افتاد و از جانب دیوان اعلی دو عنوان علیحده بحکام انضمام یافت یکی جبایت خراج را باسم وزارت مالیه و دیگری قطع خصومات را باسم امانت عدلیه و از این تثلیث عناوین و ایجاد هیئت مخصوص معدلت را بنیانی مرصوص بهم رسید و ان الله یأمر بالعدل و الاحسان مصداقی مخصوص بهم رسانید

افتتاح دار الفنون

در دار السلطنهٔ تبریز جمیع علوم و لغات و صنایع و صناعات که در مدرسهٔ دولتی دار الخلافهٔ طهران تکمیل میشود در مدرسهٔ تبریز نیز تحصیل میکردد و اینک گروهی بسیار از مرخصین تلامیذ مدرسهٔ تبریز که صاحبان تعرفه و امتیازند در دوایر نظامی و غیرها خدمات میپردازند

افتتاح اکمل مبلیه (مدرسهٔ نظام)

در اصفهان که از یمن اهتمامات کاملهٔ نواب مستطاب اشرف والا سلطان مسعود میرزا ظل السلطان ادام الله اقباله العالی ایجاد و بنیاد گردیده است و از علوم جدیده و فنون نظامیه هرگونه فضایل در انجا بروجه کامل کسب میشود

افتتاح مدرسهٔ نظامی در دار الخلافهٔ طهران

که از پرتو توجهات شاملهٔ نواب مستطاب اشرف والا کامران میرزا نایب السلطنه امیر کبیر وزیر جنگ دام الله اقباله العالی بنا و انشا شده است و در کافهٔ علوم و اعمال راجعه بوزارت حربیه و ادارهٔ عسکریه و غیرها از اثار ترقی و تمدن در این مدرسه ترتیب و تمرین حاصل میگردد

ترقی صنعت صیاغت (زرگری)

در پیشهٔ جواهرسازی و زرگری مخترعات عتیقهٔ ایران باذهان سلیقهٔ این دوران ضمیمه گردیده است و بسی لطایف و امتیازات بهم رسانیده حالا زرگرهای ایرانی طوری زرگری شبیه بفرنگی میکنند که فی الواقع نمیتوان امتیاز داد

اعادهٔ نقابت

از وقتی که خمس غنایم در حق ذوی القربی برقرار گردیده و در اعقاب و بطون ایشان کثرتی پدید امد حفظ حمای انساب را بعنوان نقابت احتیاج افتاد و این اساس در خلافت بنی العباس برپا شد که اشراف مقارن ظهور دولت ایشان بشمار بسیار گردیدند و هم ایشان خود هاشمی نژاد بودند و از سهم ذوی القربی میبردند و نقابت را قوانین و آدابی است که در علم شریف انساب مقدمتر عنوان میکنند و ضبط نسب را برد و گونه میکرده اند یکی بطور تسطیر و دیگری بر سبیل تشجیر کتب طریقهٔ اولی را مبسوطات می نامند و ثانیه را مشجرات در زمان ایجاد ادارهٔ نقابت چون بنی فاطمه که در ستر اشراف و صمیم قرابت می باشند از ریاست و تحکم بنی عباس بر ایشان انفت و عار داشتند ناچار نقابت را تجزیه همی کردند برد و قسمت نقیب الطالبیین نقیب العباسیین و مقام این منصب بسیار محترم و صاحبان زیاد مبجل و معظم بوده است حتی زمانی نقابت طالبیین با طاهر ذی المناقب ابو احمد حسین بن موسی پدر سید مرتضی و رضی اختصاص داشت و او از رجال ال هاشم بشمار می اید و به پنج واسطه در نسب با حضرت موسی بن جعفر علیه الصلوة والسلام می پیوندد و او دیوان مظالم و امارت حج را نیز با منصب نقیب النقبائی فراهم داشت انگاه خود در حیات طاهر ذی المناقب نقابت نقباء بنی ابی طالب واند و شغل بزرگ دیگر هم را بفرزند ارجمندش ابو الحسن محمد مشهور بسید رضی رضی الله عنه دادند و چون رضی مجلهٔ قدح در نسب فاطمیین مصر را امضاء نکرد و با پدر و برادر و شیخ مفید در این باب مخالفت ورزید و در اشعار خود از شعار شکایات از بنی العباس و شوق دربارهٔ مصر نمود خلیفهٔ عباسی از مضامین این اشعار که در جملهٔ پیغامها خویش بسید رضی اظهار داشت همین تفویض منصب نقابت بود و نوشته اند اکثر رضی در سیاست سادات بسی سخت بوده است و بعد از وی این منصب جلیل برادرش سید مرتضی قرار گرفت الغرض نقابت شغل عظیم و منصبی جلیل بوده است

وهر شهری نقیبی مخصوص داشته که او را نقیب النقباء بر می
گماشته و ایشان آحاد و افراد اولاد و نژاد بنی ابی طالب بطناً
بعد بطن از معقب و دارج همه را از روی مشجرات و یا
مبسوطات میشناختند اند در همین ری و قرای وی نسابه
بسیار بوده اند و این عنوان عالی از چند قرن متوالی است
که منسوخ گردیده اشراف عرب نیز توهین شده بودند و از
فقراء سادات قساوت بعید و بمیر سید و در محافل تمنا حد
ومعابر و غیرها سؤال و سایر اموری که شایسته شان و
شرف ایشان نیست ارتکاب مینمودند علی هذا محض احترام
مقام رسالت از موقف اعلای عزت و جلالت بر عهده
ابناء دولت جاودانه فرمان شاهنشاهانه در رسید
تا منصب نقیب السادات دیگر باره عظمی بنیاد نهند
و دایره متروکه نقابت را اعادت دهند اینک در تاریخ
تألیف کتاب قدوة السادة جناب آقا سید محسن موسوی
برای این منصب منتخب افتاده

اداره سانسور

که عبارت است از تفتیش کتب و روزنامهای وارده از
خارج چون بعضی از مطبوعات بعضی از ممالک که مشتمل
بر طعن طریقی و یا قدح فریقی و یا هجاء شخصی و یا هزل
فاحشی بود بلحاظ مبارک این پادشاه قدس اکتناه میرسید
از انتشار آنها همواره آثار کراهت بر جبین همایون هویدا
بود تا وقتی که رساله هجویه سلاله شیخ هاشم شیرازی
مطبوعه بمبئی را بطهران آوردند و نسخه بحضور مهر
ظهور بردند از مشاهده آن اشعار ناسزاوار در حق
آن دانشوران بزرگوار نعوذ بالله من غضب الله شعله
خشم شاهنشاهی زبانه زدن گرفت و در وقت بتحجیر و
اعدام تمام آن نسخ فرمان رفت بنده نگارنده حاضر درگاه
بود معروض نمود که در دولتهای اروپ بر سد راه این
عیب را از ممالک خویش دایره تفتیش ایجاد کرده اند و اسم
آن سانسور است و چون شرحی از شرایط و شئونات آن براند
بر خاطر مبارک بسی پسندیده آمد و فرمان رفت تا هم در
تحت نظر اعتماد در حدود ایران سانسور ایجاد شود و از
آن وقت باز راه این عیب بسته است و رشته این تجارت
گسسته

انکشاف معدن زغال سنگ

و گوگرد و مس و زرنیخ در جوشقان که سال پانزدهم جلوس
شد و هکذا در لار و نصران و دودبار آن سامان

افتتاح کارخانه چاشنی سازی

از مهمات حربیه که در سال یکهزار و دویست و هفتاد و هشت
هجری شد

ابطال رسم شنیع شاهی اشرفی

که پیش از عید نوروز بحکام حواله میرفت و زیاده موجب
زحمت و خسارت رعیت بود

تسلیط ملاکین کردستان بر ضیاع و مزارع شان

نمیدانیم از چه زمانه این رسم جابرانه در مملکت کردستان
مقرر گردیده بود که ارباب املاک اختیار مطلق بر آب و
خاک نداشتند و تصرفات مالکانه نمی توانستند شهریار
دادار این سیره ستمکاره را برداشت و بحکم الناس مسلطون
علی اموالهم مردم را بر عقار و مستغل شرعی خویش مختار
و مسلط فرمود و اینک صورت فرمان قضا جریان بر
صفحه سنگ مرمری منقور و بر سر در جامع اعظم منصوب است

افتتاح مکتب نقاشی مجانا

که مرحوم میرزا ابوالحسنخان غفاری صنیع الملک در
زمان ریاست اداره انطباعات نمود

افتتاح مکتب مشیری مجاناً

که بندهٔ نگارنده حسن بن علی اعتماد السلطنه در وزارت ادارهٔ انطباعات نمود و در آنجا بتعلیم و تعلم لغت فرانسه اشتغال میرفت چون در صدارت حاج میرزا حسینخان قزوینی مشیر الدوله اینکار آشکار شد و او بشدت مروج علوم و رسوم ممالک اروپیه بود روزی بشخصه حاضر مکتب شد و مؤلف را فراوان بستود و شاگردان را که گروهی انبوه بودند بتلطف و انعام بنواخت و در خواست تا آن دایره باوی منسوب شد و بنام مشیریه موسوم کرد و الان جمعی از تلامذهٔ خلوت همایونی برآوردهٔ آن مدرسه هستند

ایجاد علم مخصوص برای مراکب بحریهٔ

دولت علیه که در سال شانزدهم جلوس سعادت مأنوس کردیده

تکمیل صنعت باروط سازی

و تجدید کوفتن جمیع باروطهای ذخیرهٔ انبارهای قورخانهٔ مبارکه بر اسلوب جدید

تشکیل مصلحتخانه

در جمیع ولایات برای مقاولات امور عامهٔ اهالی که در سال سیزدهم از جلوس مطابق سنهٔ یکهزار و دویست و هفتاد و شش هجریه بعمل آمد

شیوع تزیین اسباب اوانی

بلور و بارفتن و چینی بصور همایون اعلیحضرت شهریار و شاهنشاهزادگان کامکار

طی بساط فرامیسن (فراموشخانه)

اینک دستگاه سخت اسباب افتتان مردم ایران کردیده و مظنهٔ شرور و مفاسد و رواج خیالات کاسد شده بود لاجرم پس از تخریب بنیان و هدم اساس آن قدغن شدید شد و نهی جاوید کردید که سپس احدی باین اسم دهان باز نکند و زبان دراز ننماید

رواج تام و شیاع عام مال التجارهٔ فرنگ در ایران

کسانی که در این سنوات مایة التجارهٔ همهٔ بازرگانان قلمرو این شهریار را بمیزان اعتبار سنجیده اند دیده اند که نسبت امتعهٔ اروپاویه بکل کالای ایشان همانا نسبت ثلث است بخمس کما هو اظهر من الشمس

رواج استعمال صفحات آهن در بامها

پوشش شیروانیها صفحات آهن و این کار قبل از این روزگار در خاک ایران دیدار نشده بود

ترتیب نیشکر در مملکت کیلان

بمراقبت و توجه محمود خان قراکوزلو ناصر الملک

ایجاد ورقهٔ دولتی

که فرامین و احکام و مناشیر و امثالها بر آنها نگارش می یافت چنانکه در دول متمدنهٔ دنیا مرسوم است و زمانی نیز این دایره را حقیر مدیر بود

افتتاح طبع بخط فرانسه

در ریاست مرحوم اعتضاد السلطنه وزیر علوم بر دایرهٔ انطباعات چندی بعضی از جراید علمیه بخط فرانسه که فاضل نحریر مسیو ریشارخان تحریر میکرد مطبوع افتاد و چون در وزارت بندهٔ نگارنده دایرهٔ انطباع را هرگونه اتساع بهم رسید یکدستگاه حروف لغت فرانسه نیز ابتیاع کردید پس صنعت کمپزیسیون (ترکیب حروف) در ایران از طبع لغت ناصری من تصانیف المؤلف شروع شد

ایجاد سانسور داخله

از اوایل طلوع نیر این دولت مقرر کردیده که هیچ کتابی و

وجریده و اعلانی و امثال ذلک در هر کارخانه از مطابع جمیع ممالک محروسهٔ ایران مطبوع شفند الا پس از ملاحظهٔ مدیر این اداره و امضای وی از وقتی که مسئولیت انطباعات با آنکارنده شده است نشان امضاء را مهری قرار داده مشتمل بر عبارت ملاحظه شد و صورت شیری خفته و خورشیدی

ترتیب نیشکر در الکای موسوم بعقلی

از بلوکات ششتر و این زراعت بحدی بارشد و نما بر آمد که سه ذرع و نیم از نیشکر مازندران بلندتر بود

ظهور فن ژئولوژی در ایران

(معرفت طبقات الارض)

ورود فن منولوژی بایران

معرفت مقالات الاوائل

ترقی صنعت نجاری

از این درهای عالی و میزهای ممتاز و صندلیهای خاص و نیمکتهای بدیع و تختهای عجیب که این زمان در ایران بر شاکلهٔ کارهای ممالک مغرب پرداخته میشود یکی در سابق نبوده است در آغاز این دولت دائم جمعی را ابدار الملک سنت پطرزبورغ و بعد ها بپاریس فرستادند که از استادان پیشروان انجا صنایع بیاموزند و بدایع ببینند وزند ایشان از سال هفتم جلوس همایون راه مراجعت کردند با اجازهٔ استادی در چند صنعت از انجمله بود نجاری و ریخته گری و شکرریزی و کاغذسازی و غیرها

رفع قلم از صنف خباز و علاف

که اینان از هرگونه عوارض و فروع معاف است

ایجاد رسم نگارش اسامی

واعداد تومانات بر روی بیرقهای کل افواج قاهره از سال پنجم سلطنت عظمی که تومان سپهری کل نظام دو لت ایران حرسها الله عن طوارق الحدثان بعمل امد

ابطال رسم ارسال محصلین

بر حکام جزؤ همانا یکی از رسوم ردیه ان بود که برای ابلاغ هرگونه فرمایشات دقیقاً و جلیلاً و اخذ هر مبلغ از اقساط مالیات کثیراً و قلیلاً قلقچیان بسمت محصلی از پایتخت بر و یا از جانب والی کبیر بر سر مباشرین میرفت و از این رهگذر سببی خسارت و ضرر بر رعیت وارد می امد پادشاه معدلت اکتناه ارواحنا فداه این سنت سیئه را نیز بر انداخت و مقرر داشت تا سپس هرگونه مکتوب و منشور و یرلیغ را چاپار برده باشد و اسم محصل از صفحهٔ روزگار سترده اید

افتتاح تئاتر (تماشاخانه)

اگر چه هنوز بسیر حد شیاع تام نرسیده است اما دست خواص با کورهٔ ان بکر آنش چیده

تاسیس قانون نظامی در لباس و چادر و نوکر علی طبقاتهم و درجاتهم

تا هم در مئونه و مخارج تخفیف باشد و هم امتیاز و تشریع از تشریف و شرح این قانون را در اخبار و احوال سال یکهزار و دویست و هفتاد و چهار هجری مطابق سنهٔ حادی عشر جلوسی از روزنامجات و تواریخ میباید خواند

غرس توت و تربیت ابریشم

در کشور فارس بدست مهرعلیخان نوری شجاع الملک

ایجاد نصب لوحهٔ تصویر همایون اعلی در مجلس حکم عدلیهٔ عظمی

از سال هفتم جلوس بر سریر سلطنت محروس مقرر گشت

ایجاد ادارهٔ احتساب

هر چند امر احتساب از تکالیف طبیعیه است و جعل جدید در ان تصویر نمیشود چه از وقتی که جنس انس در عالم

اجتماعی بهم رسیده بدایرهٔ احتساب که از فنون شجرهٔ قانون است و شعبهٔ حدیث از آنکه احتیاج افتاده ابوحامد غزالی رضی الله مقامه المتعالی در احتساب بابی پرداخته و صاحب نفح الطیب خطهٔ الحسبه را از اعمال مغربیه در عداد ادارات مهمه شمرده است و هر کس در تواریخ اسلام تتبع تمام دارد میداند که منصب احتساب را همواره با علماء بزرگ تفویض میکرده‌اند و نهی از منکرات از تکالیف اولیهٔ آن اداره شمرده بوده است خواجه میفرماید محتسب خم شکست و من سر او و شاه طهماسب کبیر انار الله تعالی برهانه در روزنامهٔ خود می نویسد که چون نوکرهای خود را تکلیف توبه کردم گفتند از جمیع معاصی میتوان بازگشت الا از شرابخوارگی که سلطنت را از آن گریز نیست گفتم باشید تا در این باب شاید بخواب چیزی ببینم پس قضا را در همان وقت بخواب دیدم که سید محتسب الملک در روضهٔ رضویه پایین پای مبارک دست مرا بگرفت و از جمیع مناهی و معاصی توبه داد الغرض اینکار همیشه برقرار بوده است و در تکالیف اتساعی داشته ولی از مدتی دراز و عهدی دیرباز وظایف این کار متجزی گردیده غالباً در حکومتها مدغم بود و با ضبطیه بلاد منضم در این دولت بیزوال دایرهٔ احتساب استقلال یافت و حدودی معین پیدا کرد و تکالیفی مشخص بهم رسانید و در تاریخ تألیف کتاب دایرهٔ مهمهٔ احتساب با نگارنده است

ایجاد ادارهٔ پلیس

این اداره در دولتهای مغرب زمین و ینگی دنیا اهمیتی عظیم دارد حتی در دولت انگلیس اگر کسی به پلیس تجری کند و تماس ورزد واجب القتل است چنانکه در سفرنامهٔ فرنگستان از نگارش بهین شاهنشاه ایران زمین تصریح شده و چون موکب مسعود صاحبقرانی از سفر فرنگ ثانی مراجعت گردید کنت دمنت فرت را که مستخدم کرده بود بفرمود تا این اداره را در نهایت اهتمام مشتمل بر کثرت و ازدحام تشکیل داد و با اسلحهٔ خاص و ملبوس مخصوص طبقات تابین برایش اروپایی آراست اینک شغل شحنگی شهر و پاس بیوتات و اسواق دار الخلافه با آن گروه انبوه میباشد و الحق در سد طریق سرقت و حفظ نظام عام این اداره را مدخلیتی تمام است و فی الحقیقه بندگان شهریار جهاندار شطری از قدرت خویش بدین کار قرار داده و بتفویض این جانب و اجراء مقتضیات آن از هر بابت حتی افاضهٔ سطوت و مهابت هیچ دقیقه فرو نگذارده در این تاریخ مدیر مشار الیه خود دارای لقب نظم الملکی و امتیاز امیر تومانی است و اجزاء و اعضایش صاحبان مراتب و مواجب دیوانی این رباعی را در تحذیر شعرای ابلیس از یاسای ادارهٔ پلیس گفته‌اند که

زنهار حذر کنید رندان ز پلیس
یکجو نرود بجرح ایشان تدلیس
در کندهٔ کنت دمنت فرت خواهد مرد
در چرخ اگر کند خطائی برجیس

تعدیل جمع و خرج ایران

در اوایل این دولت قوی صولت میرزا تقیخان فراهانی امیر اتابک با میرزا آقاخان نوری اعتماد الدوله خراج مملکت را با خرج دولت موازنه کردند یک ملیان تومان فاضل خرج بود بر دخل پس شاهنشاه زمانه همی تدبیرات ملهمانه بکار بست تا بعد از سالی چند جبر این کسر گزاف کرد و رفع این تفاوت و اختلاف نمود اکنون کلیهٔ جمع دخل است خرج نیز همان است منت بیحد خدایرا اگر چنانست

حفظ حدود شرع

هر کس بمقام این پادشاه اسلام در تقید بوظایف شرعیه
و تحفظ بر احکام الهیه فرا رسیدن بخواهد سیره سلاطین
سلف بشرح بخواند تا مقتضای مقایسه را بالعیان و
الوجدان بنگرد طبقه که بر مشرب و مذهب ما ایرانیان
مطلقا مرضی است سادات صفویه میباشند که هم اکنون
بر منبرها دعای آن سلسله منقرضه را از وظایف مفترضه
میشمارند و مورخین دنبال سلاله ایشان بر سبیل ختم انار
الله براهینهم میگذارند شاه طهماسب کبیر و شاه سلطان
حسین شهید را که آن مابعد اول است و این ماقبل آخر
استثنا میکنیم درباره باقین تجاهر بمنکر و تجاسر بر شرع
انور بالقطع والیقین است هر که روزنامه ملا جلال منجم
یزدی را بخواند و کارهای شاه عباس کبیر را که بیت
القصید این دودمان است و واسطه العقد این خاندان
بداند خود در سیره این خجسته مکانان حیران و در حق آن
کرامات و خرافات انگشت بدندان بماند آن تجربات
فاحشه را مذاکرت نمیکنیم و باذکروا موتاکم بالخیر مخالفت
نمیورزیم و از این پادشاه اسلام مواظبتی بر تکالیف و
احکام احساس میشود که مزیدی بر آن متصور نیست و
از خلوتیان خاص و مقربان مخصوص احدی نشان نمیدهد
که از وی وقتی رکعت مکتوبه فوت گردیده و یا روزی
ورد تلاوت ترک شده و یا آنی با ظواهر شرعیه و عقاید
ملیه مخالفت افتاده باشد مقارن مسافرت اولیه
اروپا با علماء توصیه فرمود که در زمان غیبت اعلیحضرت
همایون ما زینهار در اقامه حدود تعطیل نورزید و
احکام الهیه را از روی لمعتین شهیدین علیهما الرحمه
مجری دارید و هم در اصقاع و ارباع ممالک فرنگستان
هوای نقاطی را بصوت قرآن مشتاق همی داشت که صیت
اسلام هیچوقت تا آنجا نرسیده بود و فضای امکنه را
برکوع و سجود مشغول همی ساخت که بانگ نماز تا آن روز
اصلا نشنیده بود جزاه الله عن الاسلام و اهله خیرا

ترویج صفت وفاء

از قضایای کلیه در حق این شهریار تاجدار که مخصص
ما من عام الا و قد خص تواند شد یکی است که از بدایت
جلوس همایون تا کنون هیچ خاندانی را بر نینداخته و هیچ
دودمانی را در بسته و پیوسته اسلاف را در اخلاف رعایت
فرموده است و هرگز معلوم و جامکی درگذشتگان را از بازماندگان
وی مقطوع نساخته حسب الامکان مناصب و مراتب پدر
ها از پسرها مسلوب نداشته شرح این مقاله را متن این
رساله بر نمی تابد همین قدر باید دانست که وجود مبارک
این پادشاه برهانیست قاطع و حجتی ساطع برای کسانی که
این کلمه را لا وفاء للملوک نمی دانند و للملول همی خوانند

تعمیم معدلت نسبت بملل مخالفه

در قلمرو این پادشاه چند گروه ذمی و معاهد است و
غالبا در ایران سلوک ملوک با ایشان بر بی اعتدالی مائل
و حالی بوده و این زمان همگان مشمول شفقتهای
شاهنشاهانه میباشند یگانه و بیگانه مثل یعبوجه
فرقه در میزان معدلت هم سنگست بتاریخ یکهزار و
دویست و نود و نه زردشتیان یزد و کرمان را از اضعاف
جمعی گزاف که با اجحاف بر ایشان بسته شده بود معفو و
معاف داشت و سپاس این موهبت دائم را اهل نحله
ایشان از هند و سند تشکرنامها عرضه داشتند و
در روزگار جشنی بیادگار گذاشتند و در سال هفتم
جلوس اندرمانوس خلیفه طاطاوس بتبس ارامنه
خلفاء بدیار معدلت مدار رسید حکم جهان مطاع در حق

عموم ارمنیهای ایران برفاه وامان صادر گردید واینک ملت را منتزاد در دار الخلافه طهران ودار السلطنه اصفهان وغیرها مدارسی است مشحون از اساتذه وتلامذه که در این دولت جاوید آیت بانهایت اهمیت ساختر و بتعلیم وتعلم فنون خاصه کیش خویش وغیرها پرداخته اند واین اساسها بر اسایش وارامش این ملت شاهد واحد کالالف است ودر سال یکهزار ودویست ونود ودو از هجرت نبویه علی صاحبها الف الف ثناء وتحیة اگوستین محترم ارشوك هر کله را حضرت پاپ خلیفه کلمة الله عیسی بن مریم علی نبینا وعلی اله وعلیه صلی الله وسلم از شهر رم کرسی مملکت ایطالیا بنامه وهدایای بدربار اینشهریار فرستاد ودر حق کافه ملت کاتولیك سکنه خاك ایران خواهش بذل توجهات وشمول عنایات بی نهایات نمود وچون فرستاده مذکور نعمت رفاه وامان وموهبت عدل واحسان درباره کاتولیکیه وسایر ملل مختلفه ایران برای العین دید وبسمع جناب پاپ رسانید کره بعد اولی با تشکرنامه اعلی برسالت امده هدایای گرانمایه اورد وصورت ان مکاتیب متبادله را نگارنده در بعضی از کتب تاریخیه وجغرافی ضبط نموده وخود این معنی افتتاح مرابطه رسمیه دولت علیه است با خلافت عیسویه

انکشاف اثر معدن طلا در جبال خمسه

پارچه سنگ طلا که از دست باری نام ساکن کاوند من قرای خمسه بدست امد اینروز در موزه همایون موضوع ومحفوظ است

انکشاف شجره منیره در جنگل مازندران

در سفرنامه مازندران بتالیف منیف اعلیحضرت اقدس صاحبقران مسطور است که جمعه بیست ویکم در صلاح الدین کلا اتراق شد شب هیزمیکه از جنگل بجهت سوزاندن بریده اورده بودند مغز یکی از ان کندها مثل روشنائی مهتاب روشن بود غلامعلیخان ابتداء دیده با مین السلطنه نموده بود بعد بتوسط امین السلطان بحضور اوردند پوست این چوب که میکنند در تاریکی مثل مهتاب روشن است بطوریکه یك کنده ازان درخت را در الاچیق گذاشتند چراغها که برداشتند فقط بروشنی نور انچوب میشد خواند ونوشت بلکه روشنائی ان بطوری بود که در وقت خوابیدن چشم را میزد که لابد چوب را از الاچیق بیرون بردند واین چوب اوقتی که ریزریز کرده بزمین میریزند تمام زمین نورانی میشود واهل ولایت هیچکس این درخت را باین خاصیت نمیدانستند

رواج انواع نانهای شیرین

که عمود ماده آن بادام است وقند ونانهای بسکویت که بادام ندارد واقسام آچارها واشکال قرصها والوان مربّاها در اینساعت که نگارنده این رواج وانتشار اندراج میکشد از اسامی اصناف این نانها وشربتها وغیرها که بیشتر بایران تازه امده وبعضی ببازار تازه رفته است فردی نصب العین دارد مشتمل بر هفتاد واند قلم

منع ترقیم القاب در جرائد رسمیه

سابقا چون اسم یکی از ملکزادکان وشاه پوران ویا وزراء عظام وکبراء فخام درمیان روزنامه مذکور میکردید القابیکه شایسته شان ایشان است شرحها مسطور میافتاد وچنانچه در یکمطلب چهل بار نام صدر اعظمی تکرار میکردید هرفت اداب والقاب وکه شاغل سطری است هم چهل کرت در قلم می امد وچون این شیوه

مستبشر است بر شیئی بعادات کهنهٔ هندیان بود خسروان ایران بفرمودند تا این اطالت و اطناب که تعطیل عمر قراء و کتاب است از درج کلام ساقط شد و همچنین بفرمودند تا در عناوین مکاتیب قانونی ایجاد کردید که رسالهٔ آن قانون بطبع رسیده است

تکمیل تنقیح منشئات

اگرچه این اسلوب ساده نو نبود که سهل نیست ممتنع میرزا ابوالقاسم قائم مقام فراهانی که صدر اعظم محمد شاه قاجار ثانی بود اعلی الله مقامه متوسل ساخت ولی در این عهد محکم کردید و هر آنکس که در توقیعات مبسوط این پادشاه ارواحنا فداه که از خاطر فیاض همایون و یمین مقدس میمون ترشح نموده است امعان کند این مدعی را بی اختیار اذعان آورد

تلطیف خط تحریر

شیوهٔ که در این دوران نگارشات اهالی ایران بر این قرار گرفته طراز نیست بسیار خوش و اسلوبی متین دلکش نوشتجات بشرانه این زیبائی و فریبندگی و ملاحت دلفریب با مرهٔ عاطل است و ایجاد این تحریر بدست تحریر معظم و نسق اجل اکرم شمس الوزراء جناب مستطاب میرزا علیخان امین الدوله دامت شوکته شده و امروز جمهور نگارندگان ایران عبااندبروی که تحریرات را جمله برا این سیاق میرانند و مشار الیه را رب النوع میدانند

تکمیل صنعت مهتاب

بحدیکه نیز در زیر آب میسوزد

تثلیث طریقهٔ پیوند اشجار

در این روزگار که فن فلاحت در ترقی آمده است فواکه فراوان شده و میوه جات بی پایان گردیده و چون پیوند را فلاحین در افاضهٔ طراوت و لطافت و رستن الوان میوه جات از یک اصله و دمیدن انواع مرکبات در یک شاخه و غیرها من الخصایص از کرامات نشاءه نباتات دیدند از دنبالش همی بشتافتند تا غیر طریقه که معهود بود دو طریقهٔ دیگر یافتند و طرق ثلاث بدین اسامی نامیده گردید ۱ شکمی ۲ اسکنه ۳ لوله

ابطال مظالم سیورسات

که همواره قشون مامور در عرض مسافرت از رعیت میکردند و این سیرهٔ سیئه و شیمهٔ شنیعه فی الحقیقه عناد با مردم وطن بود و فریاد از دست خودشان لاجرم این خسرو دادگستر معدلت پرور در سال چهارم از تاریخی که بر تارک مبارک تاج نهاد و از ابراخراج کرفت دست ظلم افواج ببست و این بیخ تاراج براند اخت

نهی شدید از شکار وحش و طیر

در موسم توالد و تناسل آنها

ظهور صنعت سیماب گیری

نیست اینها در ایران که معادن طهران و شیراز و آن نواحی بزرگ و کوچک سیماب گیری میکنند

ترقی نقاشی

از وقتی که عکس ظهور یافته بصنعت تصویر چند مقابل کرده دورنما سازی و شبیه کشی و وانمودن سایه روشن و بکار بردن قانون تناسب و سایر نکات این فن همراه عکس تا اصل یافت و تکمیل پذیرفت از مشهورین مذکورین اساتید این صنعت جلیل یکی جناب فخامت نصاب محمود خان ملک الشعراست و دیگر مرحوم میرزا ابوالحسن خان صنیع الملک که از ایات این دولت بود و دیگر میرزا محمد خان نقاشباشی منسوب صنیع الملک و دیگر [illegible] جعفر خان زنجانی نقاش مخصوص که در جمیع شعب این صنعت مهارت عظیم دارد و دیگر میرزا ابوتراب خان نقاشباشی

وزارت انطباعات و دیگر محمد حسن بیک افشار ارومی بوده‌اند لا

منع مذاکرهٔ عروسی قاسم بن الحسن ع

این قصه دراز هیچ اصل ندارد و از مورخین و محققین محدثین احدی آنرا نقل ننموده حتی غواص بحار اخبار علامهٔ مجلسی ثانی علیه الرحمه که متاخرین متتبع در آثار چون دیدند این شهرت کاذبه را اساساً بلا اصل دانسته است در این سنوات از هذا المعاصرین حاج شیخ جعفر مجتهد شوشتری قدس الله سره خوابی دیده بود کاشف از کذب این داستان پس شرحی در این باب بحضور شاهنشاه اسلامیان پناه معروض داشت و از آنوقت بر جماعت ذاکرین و روضات در خواندن این حکایت مجعول و راندن این روایت موضوع قدغن اکید رفت و نهی شد بدکرد بدیلی نگارنده را در طی تتبعات اکتشافی شگفت روی داده و منشاء این شهرت را بدست آورده شرحیکه در ترجمهٔ حضرت سکینه بنت الحسین صلوات الله علیه از کتاب خیرات حسان برنگاشته است و آن تحقیق بیادگار گذاشته

توسعهٔ مملکت ایران از سمت مغرب

باعادهٔ الکای ظهور شرحیکه در تواریخ و روزنامجات مسطور است

توسعهٔ مملکت ایران از سمت مشرق جنوبی

باعادهٔ بلاد سیستان شرحیکه در تواریخ و روزنامجات مسطور است

توسعهٔ مملکت ایران از سمت شمال شرقی

باعادهٔ اراضی ترکمان شرحیکه در تواریخ و روزنامجات مسطور است

رواج تربیت اناناس

در گرمخانهای دار الخلافه بهوای مصنوع

عود بحیرهٔ ساوه

در شب ولادت سراسر سعادت پیغمبر ما محمد بن عبدالله صلی الله علیه و آله و سلم از آیات و ارهاصات که در قلمرو پادشاه ایران بظهور آمد یکی آن بود که چهارده کنگره از ایوان نوشیروان فرو ریخت و دیگر آتشکدهٔ فارس که از چند صد سال همی افروخته بود خاموش گشت و دیگر دریاچهٔ ساوه که بر سواحل آن ترسایان ایران کلیساها داشتند فرو شد شیخ شرف الدین محمد بن سعید مصری بوصیری نام این دریاچه هم در قصیدهٔ برده برده است و هم در همزیه آورده در آنجا میفرماید

وساء ساوة ان غاضت بحیرتها

ورد واردها بالغیظ حین ظمی

و در این بیت میگوید

وعیون للفرس غارت فهل کا

ن لنیرانهم بها اطفاء

حاج سلیمان بیدگلی متخلص بصباحی میفرماید

بهم زرود سماوه خشکی دریاچهٔ ساوه

خمود نار آتشخانه کسر گنبد کسری

در خطاب سطیح با عبدالمسیح بن زید بن بحیره تصریح شده است گفته

اذا کثرت التلاوة وظهر صاحب الهراوة

وفاض وادی السماوة وغاضت بحیرة ساوة

شارح برده میگوید دریاچه ساوه آبی بود فراهم آمده بسطحی دراز و پهناور که برکرانها چندین نزهتگاه نامی داشت و هم نصاری بیع معتبر و کنایس عالی در اطراف آن ساخته بودند فاضل مفیدی مورخ یزد میگوید قصبهٔ عقدا بر لب دریاچهٔ ساوه بود بآری چون دریا

بدان عرض وطول در لیلهٔ میلاد مبارک حضرت رسول صلی
الله علیه و آله بزمین فرو رفت آن کلیساها بر افتاد و آن
مرغزارها بخشکید و تقریباً یکهزار و سیصد و پنجاه و دو
سال بود که همی آفتاب بر آن دریاچه میتافت و گرد از زمینش
باسمان میرفت و اینک طبیعت عالم از شش سال است که
شروع در تشکیل آن کرده از بعضی کتب غیبیه بنظر رسیده
بود که از علائم ظهور پر نور حضرت قائم عجل الله تعالی فرجه
یکی عودت بحیرهٔ ساوه است منت خدایرا جلت قدرته که
این علامت بلکه این کرامت در عهد سلطنت این خسرو پاک
نهاد شده اعتقاد روی داد که الحال روزگار ما با دولت
آل محمد صلی الله علیه و آله و سلم پیوسته باد سال گذشته
که یکهزار و سیصد و پنج هجری و چهل و یکم قمری جلوس است
موکب فرخنده کوکب بنیت زیارت تربت فاطمیه و بشارت
دولت قاهره بسمت قم در حرکت آمد و بعد از مساحت
بحیره شرحی کافی در جهات جغرافی بدست مبارک نگارش
رفت که نمرهٔ ششصد و پنجاه و پنجم جریدهٔ ایران از آن آرایش
گرفت از آنجا که تحقیقی ملوکانه صادر از حس و عیان بود
باغلب السنهٔ فرنگ ترجمه شد و برای علمای جغرافیا سندی
در نهایت صحت واضح گردید

انکشاف بسیاری از معادن

در ممالک محروسهٔ ایران علی الخصوص معدن فیروزج کرمان

صنعت سیگارسازی

برگی و کاغذی در تمام بلاد ایران

انکشاف نوعی از چوب دراموث

دار السلطنهٔ قزوین بواسطهٔ امیر الامرای العظام نصر الله
خان نصر الملک دام اجلاله که برای عصا و چوب دستی
بهتر از آن در ایران بهم نمیرسد

نسخ آیین حیدری و نعمتی

از دوران گورکانیان مابین مریدان شاه ولی نعمت الله کرمانی
و مریدان پیر کبیر سید حیدر تونی کار بمخاصمه میکشید
و اینمرض از مریدان مصطلح و پیروان طریقت ایشان مندرجاً
بجمیع طبقات رعایای ایران حتی مردم عامهٔ بازاری که با
هیچ طریقت سر کاری ندارند نیز سرایت کرده در نفوس
متمکن و در قلوب مرکوز گردیده بود و هر ساله در اوقات
اجتماع و ازدحام علی الخصوص روز عاشوراء در کافهٔ شهرها
و قصبات تمام ممالک محروسه میان اهالی محلات حیدری
و مردم محلات نعمتی جنگهای بزرگ می افتاد و از طرفین
کشتارهای سخت بظهور میرسید همانا سلاطین صفویه
براقتضاء پلتیک این آتش را دامن میزدند و عموم مردم
ایران را از اینره گذر دو قسمت متضاد ساخته با یک
دیگر خونخواه و کینه جوی کردند یکی از سیاحان فرنگ که
در عهد سلطنت سلالهٔ مذکوره باصفهان آمده است
از دشمنیها و مقاتله و مجادلهٔ حیدری و نعمتی شرحی شگفت
نوشته و بندهٔ نگارنده ترجمهٔ آن را در لغت اصفهان از مرآة
البلدان مندرج ساخته است باری این شاهنشاه گیتی پناه در
ضمن این چهل سال شمسی سلطنت جاودانه بتدریج تدبیرهای
حکیمانه برانگیخت تا این وضع وحشیگری و خونریزی را از میان
طبقات مردم ایران برانداخت اینک از سالها است که تمام
محلات قدیم حیدری و محلات نعمتی با یکدیگر برادرانه در می
آمیزند و در عاشوراها و سایر ایام اجتماع و ازدحام بقدر
محجمهٔ خون نمیریزد

ایجاد رسم مبادلهٔ

تهنیت نامهای تلگرافی با سلاطین عصر در مواقع اعیاد
وجشنهای میلاد این شهریار شریف قبل از این دولت در

ایران مشهود نیفتاده بود در این عهد سعادت‌مهد همینکه مواسم هیئت مانند عید نوروز که هنگام تحویل شمس بحمل و سال نو ایرانیان از روز اول است و با جشن تولد همایونی که ششم شهر صفر الخیر است در میرسد سلاطین با تمکین بزبان سیم رسم تکریم بجای می‌آورند و پادشاه ذیجاه ایران امبارک باد میگویند و هکذا از اینجانب نسبت بملوک مشار الیهم چنانکه صور تلگرامهای متبادله هرساله در ضمن روزنامجات رسمی این دولت ابد بنیاد بتوسط استعلام خانزاد منتشر میشود

شیوع استعمال چتر

افتتاح صنعت چتر سازی در دار الخلافه

رواج حرفهٔ قندره دوزی ایضاً

افتتاح دکاکین اصلاح البسه از قبیل اهار زنی و اتو کشی و غیرها ایضاً

شیاع واکس که قندره‌ها و نیم چکمه‌ها و امثال آنها را رنگ میزنند

انتشار چراغهای دیوارکوب خورشیدی

افتتاح دکاکین مبل‌سازی در طهران

شیوع ساعتهای شماطه

وفور استعمال ساعتهای بغلی

رواج صنعت ساعتسازی

استعمال ساعتهای زنگی بزرگ در ابنیهٔ معتبره از مشاهد و مساجد و عمارات دیوانی و نظارتها

استعمال زنگ اخبار که بجای چکش و سندان در بعضی از درهای عمارات مستحدثهٔ دار الخلافه بکار برده اند

افتتاح تجارتخانهای کمپانیهای دول خارجه در چند موقع از دار الخلافهٔ طهران

افتتاح کارخانهٔ فشنگسازی

افتتاح کارخانهٔ لیموناد

رواج دوخته فروشی

که عبارتست از انواع ملبوسات نو حاضر از هرگونه قماشها و پارچه‌های داخله و خارجه فعلاً هرکس هر قسم لباس بخواهد از اثواب تابستانی و زمستانی در چندین دکان از بازارهای دار الخلافهٔ طهران با کمال سلیقه و امتیاز موجود است و هیچ لازم نیست که خود خرید قماش کند و بخیاطخانه رود و انتظارها کشد

افتتاح دکاکین مخصوص

فروش انواع چاپها از زمان قبلی است که عمل چاپ در تحت انتظام آمده و سابقاً در اینمتاع عام البلوی هرگونه اختلاف و اغتشاش شایع بود

افتتاح دکاکین پرده سازی

که شعبهٔ مخصوص و رشتهٔ ممتازی از کلیهٔ صنعت خیاطی شده است

اختراع چرخ مستراشی

که باین چرخ سطح ظروف مسینه را از درون و بیرون بیک صافی و سترده میکنند و زاید الوصف مطبوع نفوس و مرغوب قلوب میسازند

شیوع اوانی واسباب ورشاو

افتتاح عمل دندان سازی

که فی الحقیقه برای حسن منظر و حفظ منطق بزرگ‌ترین و از تسهیل مأکل بکار است

ظهور عمل سالک کوبی

که تقریباً مثل تلقیح جدری است در تأثیر

آزاد فرمودن شط کارون

از حد مصب آن الی خطهٔ اهواز برای عبور و مرور و ورود و صدور کافهٔ سفاین تجارتی و دولتی از بحاری و شراعی

از برای تمام همین اکو است و انجام این انعام عام که در این
تاریخ جنابان جلالت نصابان معتمد السلطان آقا رضا ناظم
خلوت و حاجی میرزا عبدالغفار نجم الملک بر سر سد اهواز
مأمور شده و رفته اند

تملک کشتی آتشی

همانا دولت علیه ایران تا این دوران هیچ وقت غراب دودی
و جهاز بخاری نداشته است اکنون از سالی چند میباشد که
هم در بحر خزر کشتی آتشی دارد و هم در خلیج فارس و از آنوقت
که ممالک مرکبهای ناری در این دو دریا شده است عنوان
وزارت بحریه بهم رسانیده و انتظام در تاریخ تبییض سوده
این کتاب مستطاب با جناب جلالتماب حاج شیخ محسنخان
سفیر کبیر مقیم دار السعادهٔ اسلامبول تفویض کرده

رواج رسم سفرنامه نویسی

این کار پسندیده بسوده را اعلیحضرت اقدس همایونی
خود ترویج فرموده در این عصر جدید از افاضل اهالی ایران
کمتر کسی است که مسافر باشد و رحلهٔ نافع ننویسد و همگان
در این شیوهٔ شیفته بذات اقدس شاهنشاهی اقتدا میکنند
و تأسی میورزند

ضبط روزنامه

احوال سعادت اشتمال همایونی این پادشاه ارواح العالمین
فداه از تاریخ جلوس بر سریر سلطنت جاوید مأنوس جمیع
اخبار و آثار و وقایع و ماجریات عهد همایون تاکنون از
زندگانی شخصی و امور دولتی و مطالب سیاسی و پلتیکی
و غیرها همه با قلم مبارک و بهمین عبارت در چند مجلد
برنگاشته و در عداد نفایس مخزونات موزه مبارکه نگاهداشته
است عشاق علم و دانش و خداوندان بصیرت و بینش
میدانند که مطبوعات اگرچند مجلد مخلد نخجیر از اشیا

تمیز و نوادر عتیقه فی الحقیقه کرامیتر است

انتخابات ذات اقدس همایونی

از مثنوی مولوی و دیوان خواجه و کلیات شیخ که بعضی
بطبع رسیده

تألیفات دولتی

کتبی که علماء و فضلاء در انواع فنون و صناعات باسم مبارک
این پادشاه خاطر آگاه دانش گستر هنر پرور ساخته اند از حد
احصا خارج است از آنجمله این چند کتاب بزرگوار بالخصوص
بر طبق مشیت شاهنشاه ما از این شهریار جمع و تألیف گردیده

ناسخ التواریخ

تألیف سپهر بزرگ کاشانی از عهد شاه مرحوم محمد شاه
شروع شده است ولی اکثر مجلدات آن از آثار این دولت بشمار
می آید

تکملهٔ روضة الصفاء

که بدست رضاقلیخان امیر الشعراء سر انجام یافت

مرآت البلدان ناصری

در جغرافی ایران و تاریخ غالب بلدان از تألیفات بندهٔ
نگارنده محمد حسن اعتماد السلطنه خلف مرحوم حاج علیخان اعتماد
السلطنه و کتاب مآثر السلطان و مطلع الشمس نیز از اجزاء
رئیسه و مجلدات عمدهٔ مرآت البلدان است

نامهٔ دانشوران ناصری

در تراجم احوال علماء اسلام تالیف مجمع دار التألیف که بعد
از علیقلی میرزا اعتضاد السلطنه بمراقبت بندهٔ نگارنده اعتماد
السلطنه حوالت افتاده است

منتظم ناصری

فهرست جمیع اخبار و تواریخ بتقاسیم خمسهٔ کرهٔ ارض و آن اول تاریخ
عمومی عالم است بزبان فارسی مرتبا علی السنین الهجریه والمیلادیه

کتب هندسهٔ وسطی و علیای

معتمد الخاقان میرزا نظام الدین کاشانی مهندس الممالک که از روی کتب معتبره صنادید اساتید ممالک اروپا بفارسی ترجمانی کرده است حقاً که زحمت فوق العاده کشیده و خدمت زایدالوصف نموده است دریغا که اینکتابهای هندسه تاکنون بطبع نرسیده

کتاب هیئت جدید

معتمد السلطان استاد الاساتید حاج میرزا عبدالغفار اصفهانی نجم الملک که هم از روی کتب معتبرهٔ اروپاویه بلغت پارسیه مترجم داشته است

کتب حسابیه جناب مشارالیه

که بعضی بطبع رسیده

کتب کیمیاویه

که مقرب الخاقان میرزا کاظم مشهور بشیمی محلاتی ترجمه نموده

عقد اللئالی در علم تاریخ

مخصوص اخبار و وقایع و آثار و بدایع اینعهد تالیف مرحوم آقا محمد ابراهیم نواب بدایع نگار دولت جاویدآیت

اذن رجال دولت علیه

در تحصیل نشانهای سایر دول دنیا و اجازهٔ استعمال آنها که در تاریخ تالیف این کتاب گروهی انبوه از نوکرهای معتبر این پادشاه حسب الترخیص بانواع نشانهای سایر دول متحابهٔ این دولت فاخره بتناسب قابلیت و پیکرشان و رتبت خویش دارا استه اند وهکذا اعیان و ارکان سایر دول بنشانهای این دولت افتخار و اعتبار دارند و این رسم اهداء و اعطاء امتیازات مابین دولت علیهٔ ایران باسایر دول عالم در اینعهد ابد توأم رواج کلی یافته و شیوع تام پذیرفته است

شروع در ارسال و انفاذ

امتعهٔ ممالک محروسهٔ ایران از جانب کارگزاران دولت علیه باکسپوزیسیونهای منعقده در دول خارجه

منع اکید از استبداد حکام

در سیاست مقصرین در زمانهای گذشته ولات و مباشرین حکومتها خود در قصاص قاتلین و قطع اطراف سارقین و مجازات اشرار بریدن گوش و دماغ و امثالها مختار بودند و از دولت اذن مخصوص در هر ماده بتحصیل نمودن لازم نمی دانستند اینمعنی بر خاطر معدلت مظاهر شاهنشاهی بسیار ناگوار آمد لهذا در سال یکهزار و دویست و هشتاد و هشت هجری مطابق سال بیست و پنجم قمری از جلوس همایون یرلیغ سخت بر عهدهٔ همه حکام بلاد ایران از ولات بزرگ و مباشرین جزء جمیعاً شرف صدور یافت که از آن تاریخ ماجرای هر مقصر و تفصیل ثبوت تقصیر او را شرحاً و عرفاً بخاکپای مبارک معروض دارند و هر حکمی که از پایهٔ سریر اعلی در خصوص هر مقصر صادر میشود مجری سازند لاغیر صورت فرمانی را که در ایجاد این قانون عادلانه مخصوصاً بر عهدهٔ حضرت مستطاب اقدس والا مظفرالدین میرزا ولیعهد حکمران مملکت اذربایجان صادر گردیده است نگارنده در بعضی از تواریخ این دولت نقل نموده

ایجاد قاعدهٔ هیئت وزراء

که در ممالک فرنگ آنرا کابینه مینامند بتلقین مرحوم حاج میرزا حسینخان قزوینی صدر اعظم بسنهٔ ۱۲۸۹ سال ۲۶ قمری از جلوس همایون و این هیئت را در ایران بعنوان دربار اعظم اصطلاح کردید

ایجاد رسم سوگند و سپردن قسمنامه

که مابین دولتهای منتظمه در حق متصدیان مهام معظمه مقرر است و تشریع این رسم نخست در سال ۱۲۹۹ هجری

مطابق سال سی و دویم قمری از جلوس همایون در حق وزرا
مسئول بظهور رسید و صورت التزامنامه از قراریکه مؤلف
در کتاب مآثر السلطان آورده بدین عبارتست
خداوند خالق منتقم را بصدق حضرت شاهنشاه بتاج و
تخت همایون و حق نعمت این دولت روزافزون قسم یاد
میکنم که تمام همت و غرض و خیال خود را بخیرخواهی
شاهنشاه و صلاح دولت و مملکت و آسایش و امنیت
رعیت منحصر کرده جز این خیالی بخاطر خود راه ندهم از طمع
و غرض شخصی کاینهٔ پرهیز نمایم و اگر غیر از این عهد شرط
از من صادر شود در پیش خدا و خلق شرمسار و در حضور
شاهنشاه معاتب و مؤاخذ باشم

استعمال شوکولات

که اصل مادهٔ آن حسنوچه کاکائو است که نوعی از میوهجات
ینگی دنیای مرکزی میباشد و بقهوه شباهت تام دارد

ورود عمل کونسرو

بنظارتخانهٔ مبارکه و آن عبارتست از حفظ فواکه و بقول
و خضراوات و امثالها بجلیهٔ محفظه از هوا و این صنعت
شکفت در عهد خجسته آثار جناب مهدیقلیخان قاجار
مجدالدوله بدارالنظارهٔ دولتی ورود نمود

استعمال زغال سنگ

استعمال کوک

که همان زغال معدنی است بدون دهنیت و کراهت رایحه

رواج بستنی فروشی

در بازار و برزن

رواج پوست مرغز

که در بسطام و شاهرود تربیت میکنند و بعمل میآورند

استعمال وکیلبند مرصع از الماس

برلیان که از ملابس خاصهٔ همایونی و مستعملات مخصوص
شخص اقدس شهریاری است

ایجاد کلاه نظامی

که عبارتست از پوست بخارائی بدون مقوی مشتمل بر
کنگی از مخمل سیاه بطرز کلاهی که در دولت زندیه و اوایل
قاجاریه استعمال میشده است

ایجاد نشان شیر و خورشید

در کلاه کافهٔ اهل نظام بر وجه مسطور فی الذیل

شخص همایونی **الماس**

امراء تومانات حتی حضرت اقدس والا نایب السلطنه امیر
کبیر وزیر جنگ **طلا**

سرتیپان اول **طلا و نقره** با غلبهٔ اجزاء طلائی

سایر مراتب و ارباب مناصب اعضاء و اجزاء **طلا و نقره** بالتساوی

سرباز **برنج**

ایجاد سردوشی الماس

که از امتیازات عظمی است در این دولت و کسانی که بشرف
و شان این نشان نایل گردیده اند از این قرار است
حضرت مستطاب اقدس والا مظفرالدین میرزا ولیعهد
بصورت شیر و خورشید
حضرت اقدس والا سلطان مسعود میرزا ظل السلطان
حضرت اقدس والا کامران میرزا نایب السلطنه وزیر جنگ
حاج میرزا حسینخان قزوینی سپهسالار اعظم که بطغرای
اسم همایون مطرز بود
نواب اشرف والا محمدتقی میرزا رکن الدوله
حسنعلیخان گروسی امیر نظام
میرزا حسینخان معتمد الملک

منع از تملک مبیع بشرط خیار الفسخ

این معامله در این عهد بسیار معمول است وچون محققین فقهای
اسکویه بیوع ومصالحات را از حقیقت قصد معری می‌دانستند
پادشاه جمجاه حقایق آگاه قدغن کرد که مشترین در املاک
مردم طمع نبندند وتصرفات مالکانه ننمایند والبته مثل
مال خود را بحکم دیوان اعلی دریافت کرده از املاک بایعین
شارطین رفع ید نمایند ولو بعد سنین من انقضاء مدة
الخیار

منع

از استماع دعاوی بیست ساله

تعدیل وممیزی نسبتاً از ممالک ایران

چون سوانح ویرانی وآبادانی هیچوقت در یکنقطه قیام علی
الدوام ندارد وغالبا احوال ضیاع ومستغلات مابین
صعود وهبوط است لاجرم اخذ خراج نیز که دایر مدار
عمارت وترقی ملک میباشد بر اختلاف خواهد بود از
این هکذر مکشوف خاطر خطیر مرحمت تخمیر گردید که حال
بسیاری از بلوکات والکاها وقری وقصبات چند مملکت
از ظلم و بادشاهی لایتناهی مابین افراط وتفریط افتاده است
حکام بموجب دستور العمل قرنهای گذشته از ملک عامر
مالیة حالت بایر مطلبند واز ده ویران خراج مزرعه آباد
میستانند پس حکمهای متواتر صادر گردید تا اشخاص
امین بابصیرت وتمیز نویسنده بر سر مستغلات ومزارع ان
ممالک رفته از روی تحقیق عوارض ومالوجهات هر جا را
ممیزی کرده‌اند ودر تحت تسویه وتعدیل آوردند

تسلیم سر خطها موشح بخاتم مبارک همایونی

بهر یک از قری ومزارع ومستغلاتی که در تحت قانون
تعدیل داخل کرده بود تا طبقات رعایا در ظل آن نشان مهر

لمعان از مطالع فاضل ایشان صریحا در قلم آمده است در
امان بوده باشند

بیع املاک خالصه دیوان اعلی

املاک خالصه دیوانی از آنجا که مراقبتی مخصوص نداشت و
نظر عمومی حکام نیز کافی نبود غالبا در عداد ضیاع مخروبه
محسوب میگردید واستعداد آب وخاک ورعیت یکجا
باطل میشد امناء دولت ورجال مملکت برحسب اشارت
شخص همایونی در این باب تدبیری سخت نافع انگیختند
آنکه مزارع وقری ومستغلات دیوان اعلی را با اهل ثروت
ومکنت از طبقات رعیت بفروختند وقبالجات صریح صحیح
مزین بخط آفتاب نقط وخاتم خورشید توأم بمشتریان
بسپردند اینک املاک مزبوره ورعایای آنها ارباب مراقبت
واصحاب مواظبت بهم رسانیده هم عایدهٔ معمول ومالوجهات
متعارف دیوانی را کماکان میپردازند وهم در عمارت و
زراعت وفلاحت باضعاف ازمنه گذشته پیش میروند
بالجمله این مقدمه نیز منبع فواید بسیار گردید وثمرهای
سخت بزرگ بخشید

منع اکید ونهی شدید از سب خلفاء راشدین ومؤسسین شریعت ودین

همانا از عهد سلاطین صفویه انار الله براهینهم جهال
ایران حسب العاده در نگارش وزبان چون بخلیفه‌های
سگانه میرسیدند راه بی ادبی میسپردند ونام
بزرگان بزشتی میبردند ودر مواقع وفیات ایشان
جشنهای عظیم میساختند ودر جمیع نقاط مسکونه
این مملکت از امصار جامعه الی کلاتهای محقر هیچ
عبدی در اهمیت نعرکشان نمیرسید واین معنی منشأ
خصومتی فاش ومعاداتی فاحش با اهل سنت وجماعت

گردیده جامعهٔ اسلامیه را یکباره بر هم زده بود هر
سال در موسم حج و اوقات زیارت بقاع بقیع و حایر
شریف و ارض غری زادها الله شرفاً امتیه حاضرین حجاز
ویثرب و عراق از مردم ایران هر گونه رذیه همین وارد می
آمد و هکذا تجار مملکت عجم و مسافران آن پیوسته
عرضهٔ مهالک و مخاطرات بودند علاوه انکه این
اعمال شنیعهٔ عوام خود بحکم حضرت جعفر بن محمد علیه
الصلوة والسلام مخالف شریعهٔ مقدسه سید انام است
چه صادق آل محمد سلام الله علیه اصحاب و شیعهٔ
خود را توصیه میفرمود که با اهل سنت و جماعت
خوش در آمیزید از ایشان مرضی را عیادت کنید و
جنایز را تشییع نمائید تا بگویند رحم الله جعفر بن
محمد پیروان خود را نیکو پرورده است سید المحدثین
نعمة الله الجزائری می نویسد که در عهد شاه
طهماسب اول چون محقق ثانی در قزوین بر می
نشست جوانان در رکابش همی شرط تبری میگذاردند
و بر خلفاء ناسزا میگفتند و میرفتند علماء شیعه
از ساکنین حرمین شریفین و عتبات عالیات بر
محقق اعتراض آوردند و مکتوبها کردند که این کار
بسی ناهنجار و فی الحقیقه تهلکهٔ شیعیان این بلاد
است باری پادشاه اسلام پناه ایران این افاعیل
جاهلانه را از قلمرو خویش برانداخت و بر بنگاه نگارش
قدغن سخت فرمود تا در کتب و سایر مطبوعات
نیک بهوش باشند اگر از کتاب لعنی و سبی نسبت
بصحابهٔ کبار مشهود افتد مؤاخذهٔ شدید کنم
و کتابها تحجیر سازم اکنون از سالها است که شعار
عمر کشان از جمیع ایران بر افتاده و قصهٔ مجعولهٔ
بابا شجاع منسوخ گردیده و مطبوعات از سخنان
ناسزا او و کلمات زشت ناشایست پاک شده
است

نسخ و استعمال کاشنه

که در فصل زمستان بر گردن میپیچند و پوزه می
بندند

شکست بست مسجد شاه دار الخلافه

از اواسط عهد خاقان مغفور فتحعلیشاه قاجار که همواره
شهر طهران را اساساً و نفوساً اهمیتی عظمی بهم رسید
بود بموجب مصالح و حکم بسیار جامع سلطانی را که
از مستحدثات خیریهٔ خاقانیه است ملجأ متظلمین و
ملاذ مضطرین قرار داده بودند و چون در حوالی و اهالی
این شهر وسعتی و کثرتی پدید آمد و از هر گونه مردم
ازدحام و اجتماع تمام پیدا شد بست این مقام مایهٔ تجری اشرار
و ظلام گردید و بر نظم و امنیت گزندی فاحش راه یافت
که از جماعت فساق و فجار و ظلمه و اشرار بطانهٔ اثیمهٔ امن
حاضر هر که هر چه میخواست میکرد و فی الفور بمسجد می
پناهید لاجرم امناء دولت و عقلاء مملکت مراتب را
بحضور این پادشاه خاطر آگاه ارواحنا فداه عرضه
داشتند و بر حسب حکم گیتی مطاع اعلیحضرت اقدس
جهانبانی و تصویب جناب مستطاب امام الجمعة والجماعة
میرزا ابو القاسم اصبهانی بطی این بساط شمه گماشتند
و این زمان حکمت وضع بناگاه مخصوص است به تقاید
مطهره و پیرامن بقاع مقدسه زادها الله شرفاً
وکرامة

تفوق ملکهٔ عفت

الحق و[illegible] ونکه تشریف جلیل پارسائی بدین عهد از
رسائی در بضاعت خود فراهم کرده است سپاس ایزد را که
سالها بر ذکران و نسوان ایران میگذرد و سخنی بر خلاف
عصمت نفس و طهارت ذیل بهیچ گوش نمیرسد و انچه
از استقراء کامل در سیر این سپهر حاصل میشود همان
تأسی طبیعی طبقات رعیت بذات قدسی آیات ملکوتی
ملکات شخص همایون سلطنت است لا غیر که الناس علی
دین ملوکهم چه از اینگونه عفت ملوکانه در هیچ استان
و افسانه نشانه نداده اند بلی ابو مسلم مروزی صاحب
الدعوه را که در هجده سالگی ظهور کرد و بشهامت شخصیه
دولت بنی امیه برانداخت و دولت بنی العباس برپا ساخت
نوشته اند که از اشد ناس بود غیرة و غیر مطلقا از زنان
وجز ایشان در سرای سراری او بار نداشت حتی انجام
خدمات و ضروریات را و بر کوشک خاصه وی روزنها
بود که ارزاق و مایحتاج از انها بدرون میرسید گویند
در لیله زفاف ستوری تا تاری نژاد را که عروس بر
ان نشسته بود بفرمود کردن زدند و زین بسوختند
که مبادا بر مرکب آن انثی وقتی ذوانثیین بر نشیند ولی
افسوس که این ناموس را باشهوتی ذمیم ضمیمه داشت
انکه بر مذهب ابو نواس میرفت بالجمله پاکی ساحت
قدس مساحت این پادشاه است ارواح العالمین فداه
که در طبیعت طبقات رعیت اثر کرده و ثمر بخشیده
و این سنخ نکات و دقایق و اسرار و حقایق را فهم نمی
کند الا ارباب النهی و اصحاب الحجی و قلیل
ما هم

باب نهم

در تاریخ اسفار همایون و نهضتهای مبارک میمون از
جلوس اذربایجان تا اینزمان چه در داخله ایران و چه در
ممالک خارجه از ان

سفر عراق

ازمرکز ولایت عهد دار السلطنه تبریز بمقر خلافت
عظمی و سلطنت کبری دار الخلافه طهران و این اولین
مسافرت همایونی است در سلطنت روزافزون و در
این نهضت اردوئی که از ده هزار کس با شانزده عراده
توپ و قورخانه و مهمات دیگر تشکیل یافته بود در رکاب
نصرت انتساب حرکت مینمود خروج از تبریز نوزدهم
شوال سنه هزار و دویست و شصت و چهار هجریه مطابق
سال اول از جلوس همایون ورود بطهران بیست
و یکم شهر ذی القعده سنه هزار و دویست و شصت و
چهار هجریه

عزیمت قم

و بعضی از نواحی عراق سنه هزار و دویست و شصت
و شش هجریه مطابق سال سوم از جلوس همایون بنا
بر اصطلاحی که موافق بعضی از مورخین این دولت قرار
داده ایم که سنه ناقصه هزار و دویست و شصت و چهار
هجری را یکسال شمرده سنه اولی از سنین قرین بجلوس
جاوید مانوس بگیریم

نهضت موکب همایون بمملکت اصفهان

حرکت در غرهٔ رجب سنهٔ هزار و دویست و شصت و هفت هجریه مطابق سال چهارم از جلوس همایون معاودت بدار الخلافه در هشتم ذیحجة الحرام سنهٔ مسطوره

سفر سلطانیه دفعهٔ اولی

در صدارت میرزا آقاخان نوری حرکت در اواسط ذیقعده سنهٔ هزار و دویست و شصت و نه هجریه مطابق سال ششم از جلوس همایون و ورود دار الخلافه در بیست و هفتم ذیحجه سنهٔ مسطوره

سفر فیروزکوه و دماوند

حرکت در یازدهم ذیقعده سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و دو هجریه مطابق سال نهم از جلوس همایون

سفر سلطانیه از راه قم دفعهٔ ثانیه

حرکت در بیست و نهم شوال سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و پنج هجریه مطابق سال دوازدهم از جلوس همایون

سفر اذربایجان

حرکت از سلطانیه در چهاردهم محرم سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و شش هجریه مطابق سال سیزدهم از جلوس همایون ورود دار الخلافه بیست و دوم شهر ربیع الاول سنهٔ مسطوره

مسافرت ییلاقات مازندران

و سیاحت کنار دریای خزر حرکت در چهاردهم محرم سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و نه هجریه مطابق سال شانزدهم از جلوس همایون

سفر نور و کجور دفعهٔ اولی

و بعد ها یکرات این دو الکا را بمقدم میمنت شیم قرین مباهات فرموده اند حرکت در صفر سنهٔ هزار و دویست و هشتاد مطابق سال هفدهم از جلوس همایون

سفر شکارگاه مشیله

حرکت در هشتم شعبان سنهٔ مسطوره

سفر ثانی سواحل بحر خزر

حرکت از سمت صفحات کجور در ربیع الثانی سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و یک هجریه مطابق سال هیجدهم از جلوس همایون مراجعت از راه کلاردشت و ورود بقصر سلطنت اباد در هشتم جمادی الاولی سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و یک هجریه

سفر مسافرت مملکت مازندران دفعهٔ اولی

حرکت در اواخر ذیقعده سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و دو هجریه مطابق سال نوزدهم از جلوس همایون ورود بسلطنت اباد بیست و هشتم محرم سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و سه

سفر اول خراسان

حرکت در پانزدهم شهر ذیحجة الحرام سنهٔ هزار و دویست

... ـاد و سه هجریه مطابق سال بیستم از جلوس همایون ورود بسلطنت آباد یکشنبه بیست و دوم جمادی الآخره از سال مسطور

سفر قم و شکارگاه مسیله

حرکت در چهارم شوال سنه هزار و دویست و هشتاد و چهار مطابق سال بیست و یکم از جلوس همایون و ورود بیست و دوم شوال مسطور

مسافرت مملکت گیلان

حرکت در یکشنبه بیستم شوال سنه هزار و دویست و هشتاد و شش هجریه مطابق سال بیست و سیم از جلوس همایون و ورود بدار الخلافه طهران در پانزدهم شهر ذیحجه از سال مسطور

مسافرت عتبات عالیات

عزیمت درجات ائمه عراق سلام الله علیهم اجمعین و این اولین مسافرتیست که پادشاه ایران شخصاً باسیمت سلم وصورت صلح قدم از خاک خود بخارج گذاشته است حرکت در بیستم شهر جمادی الثانیه سنه هزار و دویست و هشتاد و هفت هجریه مطابق سال بیست و چهارم از جلوس همایون و ورود دار الخلافه سه شنبه غره ذیحجه از سال مسطور میرزا اسمعیل تفرشی دبیر تخلص در این تاریخ گفته است که

موکب ناصر دین شه چو رشید و باز آمد
از طواف عتبات و سفر آن صفحات
زد بتاریخ همایونش رقم کلک دبیر
باز آمد شه آزاده بگاه از عتبات

سفر سیاحت سواحل بحر خزر نادرة بعد اخری

در سنه هزار و دویست و هشتاد و نه هجریه مطابق سال بیست و ششم از جلوس همایون

مسافرت اول فرنگستان

نهضت از دار الخلافه شنبه بیست و یکم صفر سنه هزار و دویست و نود هجریه مطابق سال بیست و هفتم از جلوس همایون و ورود بدار الخلافه در سلخ رجب سنه مسطوره میرزا اسمعیل تفرشی که دبیر تخلص دارد در تاریخ این مسافرت ملاحظه ماه خروج از خاک ایران و یوم جلوس بر تخت سلام عام را نموده و سروده است که

چو یکهزار و دو صد با نود ز هجرت رفت
مه ربیع نخستین شهنشه ایران
ابو المظفر و المنصر ناصر الدین شاه
که آفتاب ملوکست و سایه یزدان
بر پنجاه سفر کرد با نشاط و ظفر
بعزم سیر و سیاحت سوی فرنگستان
پس از سیاحت آنجا بعز و فیروزی
بسوی ملک خود آمد بغرهٔ شعبان

سفر ثانی مملکت مازندران

حرکت از اقدس سه شنبه بیست و چهارم شعبان سنه هزار و دویست و نود و دو هجریه مطابق سال بیست و نهم از جلوس همایون مراجعت بمقر خلافت در پنجشنبه پنجم ذی القعده سنه مسطوره

سفر ثانی فرنگستان

که مطلع عید سعید رسمیه بود حرکت در پنجشنبه سلخ ربیع الاول که پانزده روز از نوروز گذشته بود سنه هزار و دویست و نود و پنج هجریه مطابق سال سی و دوم از جلوس همایون مراجعت و ورود بایتخت چهارشنبه بیست و پنجم رجب سنه هزار و دویست و نود و پنج هجریه

سفر ثانی خراسان

حرکت روز دوشنبه پنجم شعبان سنه هزار و سیصد هجریه مطابق سال سی و هفتم از جلوس همایون مراجعت و ورود بدار الخلافه طهران روز پنجشنبه هشتم ذیحجه هزار و سیصد

سفر گیلان

که تا قزوین بیشتر امتداد نیافت حرکت از طهران بیست روز بعید نوروز مانده سنه هزار و سیصد و چهار هجریه

مسافرت قم

حرکت از دار الخلافه در دوشنبه نوزدهم رجب ۱۳۰۵ مراجعت بمستقر سلطنت عظمی در سه شنبه چهارم شعبان همان سال

کلیة

بندگان همایون در ایام گرمی هوا هر ساله دو ماه بییلاقات مازندران تشریف فرما میشوند و گاهی امتداد سفر را تا ساحل بحر خزر میدهند

باب دهم

در تحریر اسماء علماء و فضلاء و ائمه دین و فحول مجتهدین و اجلهٔ متکلمین و حکماء متألهین و عرفاء مرتاضین و صنادید ادباء و مُعربین و اساتید اطبا و معالجین و کبراء شعراء و مترسلین و آحاد و علماء و مدرّسین و افراد کتّاب و خطاطین که از اهالی این مرز در این سنین اربعین ظهور کرده اند و مشهور گردیده اند و اسامی گرامی ایشان حین تألیف این کتاب مستطاب در نظر همی بود و مقام خویشتن را وا میمود نه آنکه تعهد استقصاء تام و استقراء عام میکنیم و فصل این باب ترتیبی که از درجات و مراتب کشف نماید اصلا ملحوظ نشده است بلکه اسامی را بر سبیل فهرست متوالیا ثبت همی کردیم بدون رعایت تأخیر و نیت تقدیم پس در تعداد اسماء این سلسلهٔ بزرگوار زنهار نه هیچ تقدم را از روی تقدیم بدانند و نه هیچ تعقب را از دید تأخیر بلی تراجم جماعتی از ارباب فضل و کمال که بخدمت دیوان عز اشتغال داشتند محض تحرز از وصمت همت بحروف تهجی مرتب گردیده است چون مقصود اصلی فقط ذکر اسماء علماء عظام و اجلاء فضلاء این چهل سال شمسی بود باشارتی از تراجم و احوال اکتفا رفت چنانکه خواجه حمد الله مستوفی قزوینی نیز در باب ذکر علماء و مشایخ از گزیدهٔ اسمی نیز برگزیده است چرا که حالات و اخبار و ماجریات و آثار هر یک از این دانشوران و هنرمندان را بشرح نگاشتن چند مجلد را مشحون خواهد خواست و چندین کاتب را مشغول خواهد ساخت

کهف الاسلام و المسلمین رئیس الملة و المذهب و الدین آیة الله تعالی من المجتهدین و خلیفة خلیفته فی الارضین العلامة الربانی الشیخ محمد حسن الاصفهانی اعلی الله تعالی مقامه و اناله اعلی درجات الکرامة

در تعریف جلالت شان و علو مقامش کتاب مستطاب جواهر الکلامش کافی است سالها ریاست دینی جمیع

شیعه اثنا عشریه روی زمین که تقریباً شمار ایشان تا هشتاد
کرور میرسد باین بزرگوار انحصار داشت آنکه سعادت
پژوه فتاوی وی را مناط صحت عمل میدانستند و رساله
نجاة العباد را همی در بغل میداشتند در جلوس میمنت
مأنوس اعلیحضرت اقدس صاحبقرانی خلّد الله سلطانه از
نجف اشرف که محل اقامت و مرکز ترویج او بود محض اداء
مراسم تهنیت تاجگذاری و تبریک جلوس بر سریر شهریاری
رسول مخصوص بدربار معدلت مدار فرستاد و از جانب
کارگزاران دولت علیه درحق فرستاده وی انواع
تکریمات و تشریفات بظهور رسید از شاگردان این
رئیس عصر و فقیه اعظم گروهی انبوه بدرجه اجتهاد نایل
گردیدند میگویند والعهدة علی الراوی که در اجازه
دادن و تصدیق اجتهاد فرمودن آن مدافقه که این زمان
سیره بزرگان دین است و غیر از مجتهدین هیچ بکار
نمیبست و ملکه استنباط احکام و استخراج فروع را تالی
اکسیر اعظم و حجر مکرم میدانست و چون یکی از خاصگان
اصحابش درنا اهل کسی برای اجازت خدمتش میستود از در
طیبت و مزاح میفرمود (خلّه یاکل الخبز) حقوق شرعیه
و وجوهات فرقه اثنی عشریه سالهای دراز از راههای
دور بحضور رفیض ظهور او واصل میشد و از این ره
که در تربیت تلامیذ و ترویج علوم و وسایل حاصل میکردند
عمده تکمیل مقامات اتخاذ وند کرامات در محضر فقیه
اکبر حجة الحق شیخ جعفر صاحب کشف الغطاء شده است
و در بعضی یکی از نوادرات بسمت غریّ شریف ملتفت گردید
میگویند قریب هشتاد هزار تومان زر نقد مصروف
داشت و مضیف نفرمود و از اجلّه تلامیذش استاد الکل
رئیس اعظم شیخ مرتضی الانصاری اعلی الله مقامه است

که از برازنده‌گان مدرس شریف و پرورده‌گان محضر فضل
او میباشد و زمانی قبل از رحلتش وی را خلیفه منصوص
و نایب مخصوص قرار داد و حاضرین و مجاورین عتبات
عالیه از طبقات اهالی الی اعراب حوالی همه را از تعیین
شیخ مرتضی رضوان الله علیه مستحضر ساخت لهذا
بعد از ارتحالش اختلافی پدید نگردید و مردم بر حسب
تصریح وی علامه انصاری را اعلم عصر دانسته تقلید
همی کردند و او را نایب عام امام علیه السلام همی دانستند
و از جمله شرایف آثار این بزرگوار کتاب جواهر الکلام است
که فی الحقیقه از مفاخر اسلام است فوت این فقیه اعظم
شریعت اقوم در سال یکهزار و دویست و شصت و هشت
هجری مقارن اوائل این دولت ابد بنیاد بنجف اشرف
اتفاق افتاد و در دار الخلافه طهران بلکه در جمیع بلاد
ایران بل و غیرها مجالس فاتحه و لوازم ختم تشکیل یافت
و در جوار امیر المؤمنین صلوات الله علیه بخاک رفت
قدّس الله تعالی نفسه و طیّب رمسه

شیخ الطایفه استاد الکل حجة الحق رئیس الاسلام حاج شیخ مرتضی انصاری

انار الله برهانه و اناله رضوانه در عداد فحول
مشاهیر اسلام بلکه از صنادید رجال عالم است بعلو
درجه اجتهاد و کثرت عدد تلامیذ و بُعد صیت
تصانیف و غور فکرت عمیق باتّسلم مقام زهد و
قدس و تقوی و اعراض تام از دنیا و ما فیها تقریباً
یگانه قرون و ادوار است غالب آنکه هیچ مجتهد اعلم
در عصری از اعصار و مصری از امصار نبوده که
عالمی دیگر دعوی رجحان بروی نکرده و یا غیر واحد
انکار تقدّم او ننموده باشد الا این وجود مبارک که

در هیچ مقامی هیچگاه فادحی نداشته و ندارد علم اصول
را بالخصوص تأسیسی کرده که از صدر اول تا این عصر
نشده بود کتاب مستطابش در اصول که باسم فرائد
شهرت گرفته با کتب دیگر که در فقه و غیره دارد بکرات
مطبوع افتاده اینک در قلمرو سلطنت تشیع مدار
تدریس بمصنفات آن بزرگوار است و اسلوب اساتید
در احکام و اجتهاد در فروع بطریقهٔ دقیقهٔ وی است
این وجود مسعود مصداق حدیث علماء امتی کانبیاء
بنی اسرائیل بود ملت شیعه اثنی عشریه از اهالی مملکت
ایران و گروهی انبوه که در هند و بلاد روسیه و بعض
از ایالات عثمانیه و چند شهر افغانستان و ترکستان
و غیرها هستند هر ساله از بابت اوقاف و زکوات و
اخماس و سهم امام و مظالم و امثالها قریب دویست هزار
تومان بحضر اطهر او ایصال میداشتند و او باندازه
یکمستحق مقتصدی نیز در حق خود از آن وجوه تصرف
نمی فرمود و همه را در نهایت احتیاط الی دینار آخر بدست
ارباب استحقاق میرسانید در جمیع دوران ریاست
عام و نیابت امام علیه السلام یکنفر نوکر بیشتر نداشت
آن هم مردی متقی از سلک ارباب عمایم بود موسوم بحاج
ملا [illegible] رحمه الله که همه جا بهمین جهت مشهور است
الغرض این شخص بزرگوار حقیقة از اعاجیب دهر و
نوادر روزگار بود و در علم و عمل و زهد و تقوی و
ورع و عبادت و ریاضت نظر از اوائل اولین و آخرین
محسوب میگردد استقصاء مراتب و مقامات و تاریخ و
ما جریات و اخبار و آثار وی من جمیع الجهات یکمجلد
بزرگ و کتابی کلان خواهد شد این دولت مؤبد و
سلطنت مخلد را در مقام افتخار اسعد امر روزگار و
خلف صدق او و او بر هزاران شهد از فرزندهای سلف مزیت
و شرف میبخشد از او که در حسبانی دو دختر گذاشت و
پسر هیچ نداشت ولی قریب هزار فقیه مجتهد بسمت
فرزند روحانی از وی مخلف شد و شمار شاگردانش را
در تمام ایام ریاست عظمی و نیابت کبری نمیتوان تعیین
کرد و تحدید نمود در سال یکهزار و دویست و هشتاد
و یک هجری درگذشت و از فوتش در شهرها شیعه
نشین محشری شد از امصار جامعه الی مدن متوسطه
در هر یک چندین مجلس ختم تشکیل یافت مزار شریفش
در جوار فایض الانوار امیر المؤمنین صلوات الله علیه
مشهور است قدس الله سره و اعلی فی الجنان قصره

حجة الاسلام نائب الامام مجدد الاحکام
حاج میرزا محمد حسن شیرازی

امروز در نظر اهل نظر اعلم مجتهدین است کافه مقلدین
شیعه فتاوی وی را مناط صحت عمل قرار داده اند
باریکی نظر و نازکی فکر او را در فقاهت میگویند کسی
از معاصرین ندارد بحسن خلق و مجاهدت نفس ضرب
المثل میباشد زمانی بعد از رحلت شیخ الطایفه استاد
الکل حجة الحق مرتضی الانصاری مقام تقدم این بزرگوار
ظهور همرسانید کافه افاضل عراق و مجتهدین آفاق
در حق او ببراعت و رجحان اذعان آوردند و بموجبی
از نجف اشرف بسر من رای رفته انجا را دار الهجره قرار
داد و در جوار مشهد مبارک عسکریین و سرداب
مقدس مجاورت اختیار فرمود و با فاصله ترویج
اشتغال گرفت السید السند الفقیه المؤید جناب
میرزا محمد فرزند نامدارش در مزایای صوری و
معنوی بر پدر بزرگوارش همی تأسی مینماید و اقتدا

صفحه مایید الحاصل علامه مشار الیه در جمیع فنون و
فضائل پیشوا است کامل لهذا اهل تحقیق این بزرگوار را
مجدد فن فقه بر سر مائه رابع عشر میشناسند مدّ الله
ظلاله علی رؤس المسلمین

حاج مولی علی مجتهد کنی ساکن دار الخلافه

از عظماء علماء اسلام است بعزت نفس و مناعت جانب
از ابناء جنس امتیاز داشت اهل دیوان وی را رئیس
المجتهدین مینوشتند و حق تعالی این عالم عامل و
فقیه کامل را بفرط ثروت و طول عمر و نفاذ امر اختصاص
بخشیده بود اکثر علماء و رؤساء طهران بتربیت و ترویج
او اعتبار یافتند و بدارج و مقامات رسیدند جمعی
از معاصرین در حق وی گستاخی میکردند و بی باکی
میورزیدند که او را مالاً و جاهاً گوی سبقت در مزید
ترویج شریعت و خدمت ملت بر وجه کامل حاصل است
و مع ذلک همی جز جمع اموال و جمع املاک ندارد و لا یخفی
که این معنی اگر ثابت شود [illegible] است و مقام
این چند در صفت اجتهاد از اعتراض و انتقاد اعلی است
بالجمله عمده تلامذه شیخ الطائفه صاحب الجواهر بود
و در اصول و فقه و رجال و غیرها تصنیفات فرموده و
جامع نافعی را که در علم درایه و حدیث پرداخته است بطبع
رسید اشتهار و اعتبار این بزرگوار در دین و دولت و
ملک و ملت با علی درجه کمال بود و صیت بزرگی و
عظمت شانش از آسیا با بر قسمتهای کره ارض نیز رفته
و هرچار از همه گرفته بود احترام و اکرامی که این پادشاه
ایده الله با این عالم عامل و فقیه کامل میفرمود کمتر
از مجتهدین را نصیب افتاد و الحق وجودش مذهب
جعفری را قوتی و قوامی بود و شرع شریف را استظهاری
و استحکامی فوتش در بامداد پنج شنبه بیست و هفتم شهر
محرم الحرام سنه یکهزار و سیصد و شش هجری بسن
هشتاد و شش تقریبا در طهران اتفاق افتاد و از این
رهگذر ثلمه غیر مسدود در اسلام پدید آمد و در
تاریخ اینها اخیر گفته اند که

زجنت شد یکی حور ابرون با جلوه و گفتا
علی در جنة المأوی علی را میهمان دارد

و بعد از اقامه مجالس فاتحه در طهران بلکه در جمیع بلاد
ایران روز غره صفر سال مذکور جنازه اش بجوار حضرت
عبد العظیم بن عبد الله الحسنی علیه السلام با ازدحام
عام و احترام تمام حمل افتاد و در مسجد عتیق بین الحرمین
مدفون گردید اعلی الله تعالی مقامه

حاج شیخ جعفر شوشتری

مجتهدی جلیل القدر و متفقهی عظیم الشان بود
شهرت و ریاستی بزرگ داشت اواخر عمر از موطنش
که شهر شوشتر است بعراق عرب رفت و در مشهد
مقدس امیر المؤمنین علی علیه السلام مجاورت کرد بلی
و مقارن سال ارتحال بزیارت عتبه رضویه فائز گردید
ذهاباً و ایاباً بدار الخلافه ورود فرمود و بذات اقدس
شهریاری خلد الله سلطانه ملاقات کرد و بشرفت
[illegible] همایونی قرین تعظیم و تجلیل گردید و از اهالی
طهران در استقبال و مشایعتش ازدحامی فوق المعهود
بعمل آمد بالجمله در تقوی و قدس و ورع و زهد او از
متأخرین معاصرین کسی ندیده و شنیده نشده است
مقتلی بطرز بدیع تصنیف نموده که اینک هم بتعهد
السلطان میرزا فضل الله خان نوری مستوفی
بطبع رسیده و انتشار گرفته از ائمه عصر و مجتهدین

وقت اول کسی که در مسجد سپهسالار و که در طهران واقع و بجامع سلطانی موسوم است بنماز جماعت ایستاد این زاهد زمانه و عابد یگانه بود بیشتر چنانکه در روزنامجات دولتی نگاشته ایم فوت او در اثناء حل و ترحال بسمت عتبات قدس تمثال در سال هزار و سیصد و سه روی داد طیب الله ثراه

شیخ مشکور مجتهد عرب

مجاور نجف اشرف از اجلهٔ فقهاء اهل البیت علیهم السلام محسوب است در اوائل دولت بطهران آمده و بحضور مبارک رسیده و گویند بعرض مواعظ و دقائق شرع شریف همایون از بینندهٔ حقایق جاری ساخت و در سال هم از جلوس ابد مأنوس در حمام دچار حمام گردید رفع الله درجاته

حاج سید اسد الله

مجتهد اصفهانی حجة الاسلام بن الحاج سید محمد باقر مجتهد شفتی رشتی حجة الاسلام در فقاهت و اجتهاد و ورع و زهد و تقوی مسلّم مسلمین بود بنظم شعر نیز قدرتی داشت آب فرات را این بزرگوار در نجف اشرف جاری ساخت چنانکه در ضمن آثار عمدهٔ این عهد ابد مهد اشارت شد فوتش در سنهٔ یکهزار و دویست و نود هجری بمرحلهٔ کرند از منازل راه عتبات ائمهٔ عراق عرب علیهم السلام روی داد

آقا محمد مهدی مجتهد اصفهانی

خلف حاج محمد ابراهیم کرباسی که در فقه اسند کلامی مجلدات بسیار پرداخته و حکیم قاآنی را در مدح وی قصیده ایست غرا

شیخ عبد الحسین طهرانی

ملقب بشیخ العراقین مجتهدی بسیار فاضل و مقبول عامه نایل بود در دولت عثمانی نیز اعتباری معتد به داشت و ولات و حکام عراق عرب و احترامی عظیم می نهادند بر اکثر تعمیرات و تاسیسات عتبات عالیات از جانب اعلیحضرت اقدس همایونی بسمت مواظبت و مراقبت داشت مدرسه و مسجدی که از مال الوصایهٔ امیر نظام اتابک اعظم میرزا تقی خان در طهران ساخته دائر است و باجتماع افاضل طلاب عامر شکر الله مساعیه

آخوند ملا آقای مجتهد دربندی

صاحب خزاین و اسرار الشهاده و سعادات ناصری و غیرها اگر در شهرت و اعتبار و نفاذ امر و انتشار صیت و علو قدر تالی حضرت شیخ الکل حجة الاسلام حاج شیخ مرتضی الانصاری قدس الله سره العزیز گمان میشد در حشمت و شکوه و مهابت و دلیری میان ابناء سلسلهٔ علمیه امتیازی بیّن داشت از فرق تا بسینه زخمی بصورت شریفش بود بعد از چندین سال مجاورت مشاهد مقدسهٔ عراق بدار الخلافه آمد و مقدم مکرمش بانواع تشریفات و احترامات پذیرفته شد در ایام عشر اول محرم هر سال برپای منبر وی ازدحامی عجیب فراهم میگردید و در عاشوراء مخصوصاً از روی عادات دیوساران در جوامع مواج از نغز بیرداران بصد ورسی رسید بی اختیار عمامه بر زمین میکوفت و گریبان چاک میزد و بر سر خاک میریخت الغرض در حب اهل البیت علیهم السلام رتبهٔ رفیع داشت و در تعصب شریعت مقدسه مقامی منیع فوت وی در سال یکهزار و دویست و هشتاد و شش هجری در دار الخلافه طهران اتفاق افتاد

حاج مولی محمد جعفر چالمیدانی

از معمرین مجتهدین دار الخلافه بود مرحوم حاج سید محمد باقر
حجة الاسلام او را بحسب استدعای مسلمین هند ببعضی از صفحات
آن اقلیم فرستاده و او در آن کشور داد ارشاد بداد و مقضی
المرام باز گردید پس از سالها در طهران بتاریخ شب دوشنبه
بیست و پنجم صفر سال یکهزار و دویست و نود و پنج هجری در
گذشت و فرزندان دانشمند بر جای گذاشت مانند شریعت
مآب حاج شیخ موسی و فقاهت انتساب شیخ محمد که هر دو
از علماء عظام اند و فقهاء فخام

حاج مولی اسد الله مجتهد بروجردی

مشهور بحجة الاسلام که در اواخر حیات دعوی اعلمیت و
تقدم بر عموم مجتهدین عصر میفرمود و باب علم را مفتوح
میدانست و در فقاهت مشربی مکاشفانه داشت هنگام
استدلال و احتجاج بدریای متلاطم مواج شبیه افتاد
اشتهار علم و صیت فقاهت و انتشار رتبت منیع او همه
دیار شیعه را محیط بود بیمن این عالم عظیم الشان شهر بروجرد
مرکز تحصیل علوم شرعیه و مجمع افاضل ایران گردید شیخ
الطایفه استاد الکل مرتضی الانصاری چندی در ایام
تکمیل بمدرس این بزرگوار حاضر شده است و در مجالس
عامه زمان ریاست خویشتن اقوال از وی نقل میکرده و
اجماعات منقوله از او را محصل میکرده است علاوه بر
جلالت شان و عظمت مقدار این بزرگوار در مال و ثروت
و اموال و مستغلات نیز از معاصرین ابناء سلسله کمتر
با وی برابر بودند جماعتی در حق او بصدور خوارق
عادات معتقدند عبادت و تقوی و ریاضات شاقه
مشروعه اش مشهور است از اولاد ذکورش بعضی بدرجه
اجتهاد رسیدند از آنجمله اجازه مبسوطه که بخط خود برای
سه فرزند دانشمندش فخر الدین محمد و جمال الدین محمد
و نور الدین محمد رحمة الله علیهم که از بطن صبیه محقق قمی
صاحب قوانین رضی الله عنه بودند نوشته و باجتهاد
هر سه تصریح نموده عینا در دار الخلافه زیارت شد هذا و در
دست سبط بزرگوارش شریعتمدار نجم الدین علی اکبر بن جمال
الدین محمد است و در اجازه مسطوره مرقوم از مردم معتبر
موثق مسموع افتاده که در حق حجة الاسلام مشار الیه رحمة
الله علیه از ناحیه مقدسه توقیعی رفیع بصدور و از آن
توقیع کرامتی عظیم بظهور رسیده و وی را آثار و تصانیف چیزی
بر جا نگذاشت الا تعلیقه قواعد الاحکام شرح احوالش
در بسیار جا بنظر رسیده و در ترجمه وی صاحب روضات
الجنات را چند خطا افتاده و حاج سید شفیع جاپلقی و
حاج سید علی اصغر پسرش و میرزا محمد تنکابنی را اغلاطها
فاحش روی داده فوت این عالم بزرگ اسلام چنانکه
نگارنده در مآثر السلطان از مجلدات مرآت البلدان
ضبط نموده سال هشتم از جلوس همایونی است مطابق
سنه هزار و دویست و هفتاد و یک از هجرت تربتش
در دار السرور بروجرد مشهدی است مشهور طیب
الله ثراه

آقا سید اسمعیل مجتهد بهبهانی

ساکن دار الخلافه طهران از طراز اول فقهاء و ارباب
حکم و فتوی معدود بود رساله علمیه اش مطبوع است
جمعی بتقلید وی میکردند در معاشرت مردم مشیئی
متوسط داشت و از این جهت احدی بر او طعن و دق
نبود فرزندان آن فقیه زمان همه با تقوی و قدس در
طلب علم کوشیدندی از ایشان میر عماد الدین و سید
ناصر الدین علیهما الرحمه در طلوع جوانی و بحبوحه
تحصیل آن بنجف اشرف و این بدار الخلافه طهران در

گذشتند و شریعتمدار آقا سید عبدالله در طهران وارث محراب و منبر آنجناب است و از فقاهت پدر بهره لایق دارد و خویشتن را مجتهد میشمارد و نگارنده از شرح احوال آقا سید اسمعیل اعلی الله مقامه الحنی در لغت بهبهان از مرآت البلدان رقم کرده است وفات این بزرگوار در شب ششم صفر سال یکهزار و دویست و نود و پنج هجری بطهران اتفاق افتاد و در تشییع جنازه اش از مسلم و معاهد ودمی ازدحام عظیمی روی داد خاکش در نجف است رضوان الله علیه

حاج میرزا ابرهیم مجتهد علوی سبزواری

گذشته از مقام علم و علو شان شریعتمداری و جامعیت معقول و منقول سخن جود و همت او در تمام ایران جاری است شرح احوال او را در ترجمه سبزوار از مطلع الشمس آورده ام مد الله ظلاله و ادام اقباله

سید المجتهد میرزا ابو القاسم حسینی امام جمعه دار الخلافه اعلی الله مقامه

اینخانواده در ایران بسیار بزرگ است علم و عمل و فضل و تقوی و قبول عامه و ریاست تامه هیچوقت از این سلسله مسلوب نیفتاده بنای علای ایشان میر عبد الواسع خاتون آبادی رضوان الله علیه با مجلسی اول سمت معاصرت بلکه معاشرت داشته و فرزند بزرگوارش میر محمد صالح که فقیهی نحل و دریای علم و فضل بود بمصاهرت علامه مجلسی ثانی نایل شد و باشارت مجلسی علیه الرحمه استبصار را از کتب اربعه شرح کرد و شرح علامه مشار الیه بر کافی تکمیل فرمود و کتاب حدائق المقربین که در کشف از حقایق احوال ملئکه و انبیا و ائمه و سفرا و سادات و علماء میباشد از اجله آثار و تصنیفات اوست

و خلف بزرگوارش میر محمد حسین سبط علامه مجلسی در فقه و حدیث و تفسیر و حسن خط یگانه زمانه بود تصانیف بدیع بیادگار گذاشته و علماء عصر را باجازات نواخته است از جمله اجازه کبیره وی که بشیخ زین الدین خوانساری داده و نام آن را مناقب الفضلاء نهاده از نفایس آثار آن روزگار است و آن اجازه را مقارن محاصره اصفهان در قشر افغان بقریه خواتون آباد از ناحیه برخی ختم فرموده و از آن سانحه عظمی نیز شرحی موحش بر طی سخن درج نموده و این عالم جلیل اول کسی است از این سلاله نبیله که بمنصب منیع امامت جمعه نایل گردید چنانکه مقام عالی علی التوالی بمیرزا محمد تقی الماسی صاحب بهجة الاولیاء خلف میرزا محمد کاظم بن عزیز الله بن محمد تقی المجلسی بن مقصود علی اصفهانی رسیده بود و او خاله زاده این میر کبیر است بنگاه وفات وصایت خویش را باین بزرگوار قرار داد لاجرم امامت جمعه نیز که منصب وی بود با وصی مشار الیه رضوان الله علیه اختصاص گرفت و از آن تاریخ همی در میان اعقاب انجاب روست و خلف و افر الشرف وی میر عبد الباقی امام جمعه نیز از اجله علماء عصر خویش بود و چون زایر عراق عرب رفت اکثر مجتهدین و محدثین عتبات مقدسه از وی اجازه گرفت از آنجمله است سید بحر العلوم و منصب جلیل امامت جمعه دار الخلافه از این دودمان کرامت نشان نخست از جانب خاقان مغفور بمیر محمد مهدی مبرور تفویض رفت و چون او درگذشت حسب الارث و الاستحقاق باخداوند این عنوان که اوحد آفاق بود انتقال یافت ریاست عظمی و بسط ید و نفاذ امر و رواج حکم او را از ابناء عصر احدی نداشت و تمام عمر عزیز در نشر احکام و قضاء حوائج و حفظ حدود و حراست اسلام گذاشت

درجه اجتهاد و علو مقام فقاهت و تفضیل اسانید و
اجازات و سایر مراتب علمیه وی در نامهٔ دانشوران
ناصری بشرح مسطور است مضجع مقدس این بزرگوار
در داخلهٔ دار الخلافهٔ ناصره در کنار دربن عتیق و جدید
حضرت عبد العظیم مزار و مدفن مسلمانان است و مطاف
ملئکهٔ آسمان نور الله مرقده و شرف مشهده

میرزا زین العابدین امام جمعهٔ دار الخلافه

از اجلهٔ علماء طهران است و افتخار رجال ملت و دولت
ایران فضلی باهر دارد و ریاستی قاهر و در ورع و تقوی
و جلالت شان و علو مقام نیز از نظراء اول محسوب می
گردد از سیمای شریف و شمایل مبارکش انوار حقگذاری
لامع است و آثار بزرگواری ساطع بحسن خلق و ملکات
محموده و خصال ستوده قلب مسلم و ذمی را صید فرموده
و در بند بخانه بندگی قید نموده است چون والد جلیلش
میرزا ابو القاسم امام جمعه سابق الذکر طاب ثراه بدار
گذشت و چنین خلفی بزرگوار بر جا گذاشت مقام امامت
جمعه و جماعت و تولیت جامع کبیر سلطانی و سایر شئونات
و مراتب حسب الارث و الاستحقاق باین برگزیدهٔ آفاق
انتقال یافت و از دیوان عز ید این خصوص فرمان و
تشریف صدور رسید و بدایت امر که شخصاً بتحصیل علوم
و تکمیل فنون میپرداخت عم معظمش میرزا مرتضی صدر
العلماء را نایب خویش ساخت ولکن درین تاریخ از بیست
و شش سال است که بذاته مباشر وظایف و اعمال این
منصب رفیع و متحمل تکالیف و اعباء این مقام منیع می
باشد و در دین و دولت و ملک و ملت اعتباری فائق
و اقتداری خارق بهم رسانیده در بسط ید و نفاذ امر
و سماع کلمه و قدرت ترویج و حفظ حدود نائل بید ...

بزرگوار است ولذا بعد از فوت حاج ملا علی مجتهد کنی
قدس سره امور اوقاف مدرسهٔ فخریه بمقام ریاست عظمی
و کیاست کبرای وی موکول افتاد همانا علو ذات و
شرف عنصر و امتیاز نسب و اصل و فهم و فضل و
سایر مزایا و سجایای این عالم جلیل ذات اقدس شاهنشاه
اسلام پناه ایده الله را بتبذل توجهات و مراحم خارق
العاده دعوت نمود تا آنکه وی را بشرف مصاهرت من
بین علماء العالم قرین اختصاص فرمود و تا کنون موافق
پنج در باب و اولاد و حفدهٔ صلب مبارک شاهنشاهی نیز
از این کتاب مستطاب نوشتیم اوج سلطنت عظمی را دو
کوکب سعد از سپهر ابیض طالع شده است و سا کردید

وان غلاماً بین کسری و هاشم
لا فضل من نیطت علیه التمائم

حاج محمد باقر اصفهانی

از مروجین دین بود و کبراء مجتهدین خلف شیخ محمد
تقی صاحب الحاشیه اعلی الله مقامهما ریاست شرعیهٔ
اصفهان و مضافات آن در اواخر عمر این عالم جلیل
القدر با و اختصاص یافت فوتش در سنهٔ هزار و سی صد
و یک هجریه بعتبات عرش درجات ائمهٔ عراق اتفاق
افتاد رحمة الله علیه

آقا جمال الدین مجتهد بروجردی

خلف حاج مولی اسد الله مشهور بحجة الاسلام معا
فقاهت و تحرش در حدیث و تفسیر و ذخیرهٔ فضل و
تتبعش در جمیع علوم شرعیه و فنون اسلامیه مسلم
بود در اواخر احوال بمشهد رضوی مشرف شد و از
آنجا بدار الخلافه آمد و چندین سال بترویج شریعت
و ارشاد عباد اشتغال داشت نظیر لسان او را در

مشهور گشته نشان داده اند و سرعت قبول عامه که برای او در طهران افتاد در حق کسی شنیده نشده است فوتش در سنه هزار و سیصد و دوازده هجرت بوقوع پیوست چنانکه در جریده ایران نیز نگاشته اند و تمام مناصب و مراتب و رواتب وی حسب الارث و الاستحقاق بفرزند دانشمندش شریعتمدار زین الائمه نجم الدین اقا علی اکبر سلمه الله استقلال یافت و اختصاص گرفت

حاج میرزا محمود بروجردی

از سلسله طباطبائیه انجا است در امر بمعروف و نهی از منکر قلبی قوی داشت و از این جهت چند بار بدر بار کردون مدار احضار کردید بر منظومه بحر العلوم شرحی بطور مزج بر نگاشته است و درجه فضیلت خود را نمودجی کذاشته رحمة الله علیه

مولی علی قاز بوزابادی

ساکن دار السعاده زنجان از کاملین مجتهدین بود در اصول و فقه کتابهای با تحقیق نگاشته و یادگار گذاشته

میرزا عبد الرحیم مجتهد نهاوندی

ساکن طهران در فقه و اصول از فحول بود و بمدرسه فخریه دار الخلافه تدریس مینمود و بوظیفه این منصب معاش میکذرانید در تقوی و عدالت وی احدی را مجال تامل نبود رضوان الله علیه

اقا سید علی قزوینی

از اعاظم مجتهدین و اجله حفظه شریعت و دین بود در علم فقه مقام تحقیق او و از معاصرین احدی انکار نداشت ولی در اصول مسلم تر مینمود غالب وقات قوانین محقق قمی را عنوان افادت قرار میداد و بان کتاب کریم اعتقادی عظیم داشت هم بر قوانین حاشیه

نگاشته که بطبع رسیده است و بر معالم الاصول نیز تعلیقه مبسوطه پرداخته در زهد و تقوی و قدس او کمتر کسی دیده شده و ان علامه عهد و زاهد عصر همشیره زاده حاج سید رضی الدین مجتهد قزوینی است رضوان الله علیهما

حاج اقا محمد مجتهد نجم ابادی

فقیهی فاضل و الحق عالمی عامل بود و در کمال [illegible] و دیانت بقضاء دار الخلافه و فصل خصومات اشتغال داشت و در جمیع دوران اشتهار و روز کار اعتبارش که بحکومت شرعیه گذشت احدی او را مورد قدح ننموده ساختن حتی اشخاص محکوم علیهم خلف الصدق او جناب حسین اینک بجای پدر بزرگوار در مسجد میرزا عبد الکریم که در محله سنکلج افتاده امامت جماعت دارد و نجم اباد از قریه‌های الکای ساوجبلاغ طهران است

حاج مولی اقای مجتهد خوئینی

فقیهی متبحر و محدثی متتبع و محققی متدرب میباشد و ساکن دار السلطنه قزوین است و در تاریخ تالیف این کتاب ریاست شرعیه انجا من جمیع الجهات با اوست و در ان مملکت بر حسب شایستگی و سزاواری قبول عامه و در حسن بیان و تفهیم دقایق قدرتی تامه دارد و در انواع علوم شرعیه تصنیفات پرداخته است مد الله ایام ترویجه

حاج مولی محمد اشرفی مجتهد

از مفاخر مذهب جعفری و حجج فرقه حقه میباشد کروهی از اهالی ایران او را تقلید میکنند این بزرگوار در میان علماء عصر بجمع ما بین شریعت و طریقت اختصاص یافته است ازدور و نزدیک همه کس بجان و دل ارادت وی

میشوند و از فحول رؤساء عصر بیان منبر او را کسی ندارد مد الله تعالی ظلاله

حاج شیخ علی مجتهد مرندی

در سال یکهزار و دویست و نود و نه هجری بسکته درگذشت

حاج شیخ محمد رحیم بروجردی

مجاور مشهد مقدس رضوی ریاستی معتد بها در صفحهٔ خراسان دارد زمانی نیز نیابت تولیت آستانهٔ مبارکه بوده تحصیلش در خدمت مرحوم حاج مولی اسد الله بروجردی مشهور بحجة الاسلام و غیره شده

حاج میرزا حبیب الله مجتهد رشتی

از اجلاء تلامیذ مرحوم شیخ مرتضی الانصاری است صیت تبحرش در فقه و اصول ممالک عرب و عجم را فرو گرفته چند سال قبل از این بنیت زیارت مشهد مقدس رضوی بدار الخلافه عبور داد از جانب دولت و ملت تشریفات عظیمی در حقش بظهور رسید و هم در جمیع شهرها و بلاد و مراکز ایالات واقعه در خط عبور وی ذهاباً و ایاباً محض تعظیم شعائر شریعت کافهٔ طبقات متنوعهٔ شیعه از خواص و عوام بپذیرائی و بدرقهٔ او ازدحام تمام کردند امروز از مجلس تدریس و تحقیق و افاضت او در علم اصول و فقه کافهٔ طلبهٔ مجاورین نجف اشرف منتفع میگردند

حاج آقا محسن عراقی

که جامع مابین منقول و معقول است بریاست و ثروت و مزایای دیگر بر اقران تقدم دارد و از این جهت همواره محسود بوده و خواهد بود

حاج سید محمد باقر مجتهد عراقی

ساکن سلطان آباد از مشایخ و معمرین علماء بزرگ عصر است و بدرویشی بغدادی و بی تعینی اشتهار تمام دارد

حاج مولی محمد کاشانی حجة الاسلام

خلف مرحوم حاج مولی احمد نراقی صاحب التصانیف المشهوره است خاندان ایشان در کاشان بسیار بزرگ و محترم میباشد از اولاد حجة الاسلام مذکور بعضی از افاضل زمان محسوب و ببراعت و تقدم بر اقران مسلم هستند فوت حاج مذکور در سنهٔ یکهزار و دویست و نود و هفت هجری بکاشان افتاد

حاج مولی تقی مجتهد برغانی

نزیل دار السلطنهٔ قزوین که بدست فرقهٔ بابیه شهید شد بشرحیکه در تواریخ این دولت نگاشته گشته این بزرگوار و دو برادرش حاج ملا صالح مجتهد و حاج ملا علی هر سه از عظماء علماء دولت قاجاریه اند و حاج ملا صالح بالخصوص از جملهٔ اجلهٔ مجتهدین بود تصانیف او در فقه و اخبار بنهایت اشتهار داشت و مدرسهٔ بسیار وسیع در قزوین باتمام استحکام بر سه طبقه ساخته و او بعراق عرب مجاوراً درگذشت و کتاب عیون الاصول و مجالس المتقین از تصنیفات حاج شهید قبول کلی ما بین علماء یافته و آثار قلمیهٔ شهید همه نافع و مفید است مرحوم آقا محمد امام جمعهٔ قزوین خلف شهید شهرتی و ریاستی داشت و بعد از وی آقا عبد الله برادرش باین منصب جلیل نایل گردید و او در فقاهت و تقوی قادحی نداشت و اینک خلف الصدق او میرزا محمد تقی که از فضل و عدل سهمی عظیم و قسطی کلی دارد بجای پدر بزرگوار بامامت جمعه و جماعت قزوین میپردازد سلمه الله تعالی

فاضل اردکانی

نام شریفش مولی حسین است از ائمهٔ علماء عصر و اجلهٔ

مجتهدین زمان و مشایخ مروّجین شرع و رؤسا مذهب امامیّه بود در حائر شریف مجاورت داشت و ریاستی زاید الوصف بهم رسانید اعلیحضرت همایونی را نسبت بوی توجّهات مخصوص بود فوتش در عراق عرب سال یکهزار و سیصد و پنج روی داد اعلی الله تعالی درجته

ملّا محمّد تقی اردکانی

مدرّس فخریّه دار الخلافهٔ طهران و از بزرگان مجتهدین و مشایخ اسلام و مسلمین بود در سال یکهزار و دویست و پنجاه و هفت وقتی که غالب علماء ممالک محروسه را حاج میرزا آقاسی صدر اعظم محترماً بطهران حرکت میداد او را نیز از یزد آوردند و مدرسه مزبوره را باوی تفویض کردند و در سال یکهزار و دویست و شصت و هفت از سرای فانی برفت دو فرزند هنرمندش آقا محمّد و شیخ محمّد تقی در طهران میبا(شند) و خود این بزرگوار حشره الله مع الائمّة الطاهرین سلام الله علیهم اجمعین عمّ فاضل اردکانی سابق الذکر است و آقا محمّد مذکور بمزید غبا و تعیّن مشهور است

شیخ راضی بن شیخ محمّد

از اجلّهٔ ائمّه فقهاء و مجتهدین و در طبقهٔ اولی از رؤسا مذهب جعفری بود در نجف اشرف توقّف داشت در این دولت علیّه بقصد زیارت عتبهٔ رضویّه بطهران امد و احترام و ازدحامی که در تشریف مقدم چنان رئیس اعظم شایسته بود بظهور رسید گروهی از علماء عجم شاگرد او(ئی) این بزرگوارند اعلی الله تعالی درجته

شیخ جواد

از مشاهیر زهّاد بود و در سلسلهٔ علماء دین و حفظهٔ شریعت و آیین او را نیز بشمار می‌آورند در نجف توطّن داشت و در این دولت ابد آیت برتبت زیارت آستان

علی بن موسی سلام الله علیه بمملکت عجم امد و در عتبات ائمّهٔ عراق وفات یافت

حاج سیّد علی شوشتری

عالم عامل و عارف کامل و فقیه فاضل بود بزهد و ریاضات شرعیّه و مخالفت نفس مشهور است در جزو رؤساء مذهب از کسانی معدود میگردد که صیت علوّ مقامش تا همه جا رسیده شیخ الطّایفه استاد الکل مرتضی الانصاری او را بر جمیع اصحاب خویش علماً و عملاً ترجیح میداد بلکه حضرت استاد مذکور را میگویند باوی در مقام ارادت بود بعثهما الله المقام المحمود

میر محمّد هاشم مجتهد چهارسوئی اصفهانی

اصلاً از خوانسار است و فعلاً در اصفهان ریاستی عظمی دارد خاندان ایشان بعلم و عمل مشهور است اسلاف عظامش از دوران صفویّه تا کنون بفقاهت و اجتهاد داراستر اند باجازهٔ روایتی این سلسله گروهی از علماء عصر نایل میباشند صحبتش در طهران ادراک کردیده

آقا سیّد محمّد باقر قزوینی

قو تمیدانی از بزرگان مجتهدین بود و ریاستی عظمی داشت میر محمّد صالح و میر محمّد رفیع که هر دو از مجتهدین مسلّم زمان صفویّه اند از اسلاف او میباشند تلمذ و تکمیل مراتبش در محضر شیخ الفقهاء شیخ محمّد حسن نجفی صاحب الجواهر بود و زمانی نیز در معیّت حاج سیّد محمّد باقر اصفهانی حجّة الاسلام گذرانید و در فقه و اصول و فنون معقول تصنیفات پرداخت و در خطّ نسخ و شکسته میان علماء کافّه نظیر نداشت در سال یکهزار و دویست و هشتاد و شش هجری

چنانکه در تاریخ مآثر السلطان نیز نوشته ام بقزوین در گذشت و شصت و پنج سال داشت و از اولادش آقا سید موسی در قزوین ریاست معتد بها دارد و میرزا ابو القاسم ناظم العلماء قزوینی میباشد و در خط تحریر و حسن محضر و فضایل دیگر وارث مراتب پدر است ابقیهما الله تعالی

شیخ جعفر محمد علی النوری اصلا

الطهرانی موطنا از اجلهٔ مجتهدین و مروجین دین بود از خدمت شیخ اجل فقیه اعظم شیخ محمد حسن صاحب الجواهر درجهٔ علیای فقاهت داشت و بطهران در مسجد حاج سید عزیز الله امامت جماعت میکرد هم بدار الخلافه در گذشت و بحجرهٔ که در یمین شخص وارد صحن صدوق علیهما الرحمه مقابل حجرهٔ مزار آقا محمد مهدی نواب است مدفون گردید و آن دو حجره بر طرفین درب صحن مزبور از سمت داخل واقع شده است و برادر زادهٔ او در طهران از اتقیا و اخیار بشمار می آید

آقا میر سید محمد شهشهانی اصفهانی

مجتهدی مشهور و مدرسی معتبر بود و احیانا ادعوی تقدم بر معاصرین میفرمود بر قوانین و ریاض تعلیقاتی نوشته و تصنیفات دیگر نیز بیادگار گذاشته

حاج محمد جعفر آبادهٔ فارسی

از فحول مجتهدین طریقهٔ جعفریه و مشاهیر مروجین شریعت محمدیه است عظماء علماء در حضرت وی خویشتن را خورد میشمردند و بزرگان دین و دنیا نام مبارکش بعظمت نام میبردند در علو درجهٔ فقاهت و سمو مقام زهد و عبادت هم معاصرین بروی غبطه می آوردند در آداب و متن اللغه و علم رجال و درایه نیز کم نظیر بود رفع الله تعالی مقامه و حشره مع المحقق و العلامه

ملا علینقی خیارجی

از مشاهیر مجتهدین قزوین بود و خیارج از قرای خالصه انجا میباشد مشار الیه در اصول و فقه پوسته تدریس میکرد و غالبا خود در شهر قزوین شریعت را ترویج مینمود اعلی الله مقامه

ملا زین العابدین گلپایگانی

مجتهدی فحل و مرجع جمیع اهل فضل بود و در حسب فقاهت و علو درجهٔ اجتهاد وی کلیهٔ افاضل این دوره و مجتهدین دیار ایران خود را خورد میشمردند بعضی از علماء او را در دوازده فن صاحب رای و مقام اجتهاد میدانند و گروهی در حق این بزرگوار بمکاشفه و خوارق عادت معتقدند فی الواقع دایرهٔ تحریر در این رساله از ادای تکلیف ترجمهٔ این فقیه اعظم بسیار تنگست عباراتی نداریم که هم حق مقام این گونه بزرگان با آن بپردازیم و هم از شرط اختصار تخلف نورزیم تاریخ فوت اینعلامه اعلی الله مقامه چنانکه در مآثر السلطان نیز نوشته ام یکهزار و دویست و هشتاد و نه است سن هشتاد تقریبا

شیخ صالح ششتری

فقیهی جلیل القدر و مجتهدی عظیم الشأنست در مملکت خوزستان و انحوالی مرجع ملتی و رئیس دینی امروز همین بزرگوار میباشد زمانی که نگارنده نایب الایالهٔ عربستان بود از جانب مرحوم ضیاء الملک حاج علیخان اعتماد السلطنه والد مؤلف غفر الله له صحبت این فاضل فرزانه و عالم یگانه را مکرر دریافته است طال الله بقائه

حاج ملا هادی سبزواری

صاحب عنوان حاج شیخ رضا قزلباش

فیلسوف اعظم دوران وحکیم علی الاطلاق در تمام ایران
این بزرگوار بود وی در دوران این پادشاه چنانست که ملا
صدرای شیرازی در عهد شاه عباس کبیر هر حکیم متأله
وعارف متصوف ومرتاض متشرع که در عصر ما هست
امثال این شاگردان اوست و در اینمائه که گذشته حکمت ومعقول
اینمرد فرید بسا سطور تا سپس کرد که شیخ مرتضی فقه واصول
وامردم از وی کرامات چند نقل میکنند در سفر اول موکب
همایونی بخراسان در سبزوار با اینشهریار مرحمت شعار
ملاقاتی حکیمانه کرد در دیباچه حکم الاسرار و در بعضی
اشعار بسیرت ملوکانه این پادشاه قدس نهاد اظهار اعتقاد
نموده واورا بعدالت ورأفت وانواع ملکات ملکوتیه
ستوده است تصنیفات بسیار دارد که بعضی مکرر بطبع
رسیده تفصیل زندگانی شخصی او را در سفر ثانی موکب
منصور بخراسان خود بلا واسطه از دو پسر دانشورش آقا
محمد اسمعیل و آقا عبد القیوم سلمهما الله و از عیال کریمه
اش که در وراء پرده نشسته بود و تقریر مینمود بشرح شنیدم
و در ترجمه سبزوار از مجلد ثالث مطلع الشمس گنجانیدم
در اشعار اسرار تخلص میکرد مولی کاظم سبزواری متخلص
بسر در تاریخ فوت استادش اسرار گفته اسرار چو از
جهان بدر شد از فرش بعرش ناله بر شد تاریخ
وفاتش از بپرسند گویم که بمرد زنده تر شد) تاریخ ولادتش
غریب است ومدت عمرش حکیم

مولی محمد سبزواری

خلف مرحوم حاج ملا هادی مذکور است حکیمی فرزانه
بوده وپیش از پدر وفات نموده تربتش خود در بقعه والد
بزرگوار خارج صحن وقف از سمت جنوب است وان بقعه
وصحن با تربت طیب حاج مذکور اسکنه الله اعالی
القصور مرحوم میرزا یوسف اشتیانی صدر اعظم برپا
ساخته خدایش ثواب جزیل واجر جمیل دهاد

حاج محمد کریمخان کرمانی

از کبراء علماء عصر معدود بود و در جمیع فنون عقلیه و
نقلیه دعوی استادی مینمود از جماعت شیخیه بعد از
سید کاظم رشتی گروهی بوی گرویدند واو رکن
چهارم از ارکان اصول عقاید خویش گرفتند سید علی
محمد باب علیه اللعنة والعذاب در تلفیقات مضحکه خود
که نامش بیان گذارده وسفاهت خویشتن را برهان نما
این دانشمند فرزانه را بهتین خواسته است که در شانش
گفته (ان الکریم کان فی الکرمان کریما) زمانی که این
عالم جلیل بطهران آمد بحکم اعلیحضرت همایونی رساله
در رد باب نگاشت که این اوقات بطبع رسید وارشاد
العوام از تصنیفات وی در بمبئی وغیرها مکرر مطبوع
افتاد وهکذا فصل الخطاب در علم حدیث الحاصل در
غالب فنون کتابها ساخته است ورسائل پرداخته تخمه
این دانشور بزرگ از ایل قاجار است من قبایل الترک ومردم
در حق وی بر طرفی افراط وتفریط میروند در سال یک
هزار ودویست وهشتاد وهشت بمالک کرمان درگذشت

حاج محمد رحیمخان کرمانی

فرزند دانشمند حاج محمد کریمخان مذکور است واز چند
سال است که مقیم دار الخلافه گردیده در فقه وحدیث
وتفسیر وتاریخ وتاویل وتطبیق ما بین ظاهر وباطن و
جمع ما بین معقول ومسموع وعلمی اصول وفروع منبا
مشاهیر فرقه شیخیه منفرد است بیان منبر او را نیز
از این جماعت احدی ندارد بانگارنده اختصاصی بزرگ
میورزد حسن محاضره ولطف محاوره وی را از هیچکس

ند بدرود ام متع الله الاحباب بطول بقائه

آقا سید حسین ترک کوهکمری

علامهٔ اقران و محقق دوران بود در میان تلامذهٔ بزرگ شیخ الطایفه مرتضی الانصاری عدیل حجة الاسلام میرزای شیرازی دام ظله العالی بود بعد از فوت شیخ مشار الیه مجلس تدریس او در نجف بسیار اعتبار هم رسانید و در اصول و فقه اسلوبی سلیس و مشربی با اقتصاد داشت همین جهة شمار شاگردان وی از سایر مجتهدین بیشتر است در سفر اعلیحضرت همایونی بعتبات ائمهٔ عراق علیهم السلام بحضور مرحمت ظهور شاهانه رسید و انواع تلطفات خاص دید فوتش در سال یکهزار و دویست و نود و نه از هجرت در عراق عرب اتفاق افتاد اعلی الله تعالی فی الجنان مقامه

حاج ملا علی مجتهد طهرانی

مشهور بحاج میرزا خلیلی از آیات الهیه و از براهین قاطعهٔ طریقهٔ جعفریه بود در فقاهت و اجتهاد مقامی بس بلند داشت حتی حاج ملا هادی مدرس طهرانی که از اجلهٔ محققین محسوب میگردید بعد از فوت شیخ الفقهاء استاد الکل حاج شیخ مرتضی خواص را باعلمیت او ارشاد مینمود و در پایهٔ زهد و تقوی وی احدی طمع بستن نمی توانست دودمان حاج میرزا خلیل طبیب طهرانی که از اوتاد عصر بود بجلالت مسلم است اولاد و حفدهٔ اش جمله بعلم و فضل موصوف و بزهد و تقوی معروف میباشند از صاحب این عنوان کرامات ظاهره و منامات باهره اشتهار دارد و شطری از علو قدر و رفعت رتبهٔ این بزرگوار در کتب حافظ العصر ظهیر الشیعه العالم الربانی الحاج میرزا حسین النوری الطبرسی بنظر رسیده است اعلی الله فی الجنان مقامه

میرزا محمد صالح عرب

—۱۱—

مشهور بدامادیست آقا سید حسن اکبر و امام سید علی صاحب الریاض بوده در حفظ حدود و حمای حقیقت غیرتی شدید داشت از این جهة فتنهٔ در شهر کربلا برپا کرده که جماعت کثیری در آن واقعه بقتل رسید و خود مشار الیه را اسیرا بدار السعادهٔ قسطنطنیه بردند و باقدام امناء این دولت مقارن سنین اوایل جلوس همایونی از آنجا بطهران آوردند با مقام فقاهت و مزید جلالت خلقی سخت خشن داشت و هنگام غضب اصلا خویشتن را متمالک نبود بتلاوت قرآن مواظبتی فوق العاده از او مشهود میشد و در احترام کلام الهی اهتمامی غیر متناهی میفرمود و هیچ وقت قرآن را در حال قراءت و غیرها بر زمین نمی گذارد و بر ریاض جدش حاشیهٔ نوشته مسماة بزهر الریاض و بر روضهٔ شهید نیز حاشیهٔ داشت و میفرمود اگر نام روضة الصفا نبود اینحاشیه را ابن صفا الروضه می نامیدم و نیز در اصول کتابی ساخته مترجم بمهذب اولاد ذکور از او نماند و از بناتش یکی در خانهٔ شریعتمدار آقا سید عبد الله خلف الصدق آقا سید اسمعیل بهبهانی علیه الرحمه است فوت این بزرگوار در سال یکهزار و سیصد و سه هجری بدار الخلافهٔ ناصره روی داد و کالبد شریفش بعتبات ائمهٔ عراق حمل افتاد میرزا احمد علی مجد الادبا در واقعهٔ وی کفته که سال فوتش را از تاریخ [illegible] کفت صدر جنت جلوه گاه صالح داماد شد

سنه [illegible] جمعه دوم ربیع الثانی [illegible]

حاج سید شفیع جابلقی

از مشاهیر شاگردهای شریف العلمای مازندرانی است و اصول کربلائیه را در کتاب قواعدش مانند ضوابط صاحب ضوابط بسلک تحریر کشیده و خدمت علامهٔ العصر حاجی محمد جعفر آبادهٔ فارسی نیز برای تحصیل و تکمیل رسیده و در اجازهٔ کبرای مطبوعهٔ طهران تراجم جمعی کثیر از علماء متاخرین

از عهد صاحب لؤلؤتی البحرین دایره وجیزه اشارت وارد کرده است کروهی از مجتهدین عصر در اصول شاگردی او را کرده اند در علم حدیث و تصحیح اسناد و معرفت احوال روات و فن شریف درایه بین الاقران بر همه مقدّم بود و جملهٔ اسلم اشتغالش بتدریس و ترویج در خطهٔ بروجرد از بلاد لرستان کوچک بود

آقا شیخ علی مجتهد شریعتمدار

استرابادی الاصل طهرانی المسکن از افاضل فقهاء دار الخلافه است در وثاقت و تقوی و حسن خلق و اطلاعات متنوّعه و تتبّعات متلوّنه مسلّم این شهر میباشد در رجال تألیفی نافع دارد و بر حسب مشیّت شاهانه جامع ناصری که در اسلوب جامع عباسی است بمراقبت خاص مرحوم میرزا سعید خان نبام همایونی برنگاشته زاد الله توفیقه

حاج شیخ هادی نجم آبادی

امروز از مجتهدین مسلّم دار الخلافه و مرجع حکومات شرعیّه است و در جرگهٔ مجتهدین عصر بدرویش نهادی و بی تکلفی امتیازی مخصوص دارد و در زهد و ورع بسیار کم عدیل است و با علماء هر مذهب و هر آیین امتحان دوست میدارد و بی محابا با کافّهٔ دانشوران فرق دنیا و رؤسای دینی هر ملّه مجالست میفرماید و بسیحنانی متقدا امتیاز فضلاء وقت شنا بتی بمی او و در فقه و اصول و حدیث و تفسیر و رجال و مقالات و غیرها من العلوم و المعارف و الاطلاعات از منفردین متبحّرین معدود میگردد

ملّا فتحعلی سلطان ابادی

عالم عامل و فقیه فاضل و عارف کامل است مردم در علوّ درجه ورع و تقوی و زهد باو مثل میزنند اصلاً از عراق ایران میباشد ولی فعلاً در سرّمن رای ملتزم محضر سرکار حجّة الحق سیّد الطائفه حاج میرزا محمد حسن شیرازی دام ظلّه العالی بوده است و امامت جماعت را باوی واگذارده اند اکابر علماء مجاورین و غیرهم که خود هر یک با چندین هزار معتقد و مرید است نسبت باقا خوند ملّا فتح علیِ مذکور در مقام خلوص و ارادت هستند و از وی بعضی مشاهدهٔ کرامات مدّعی میباشند فقیه اجلّ آقا حافظ عصر حاج میرزا حسین نوری طبرسی در دار السّلام و کلمهٔ طیّبه از وی بکرّات نام برده و خویشتن را نسبت باوی از معتقدین و مریدین شمرده و کفی بذلک حجّةً

حاج میرزا ابو القاسم موسوی

مجتهد زنجان از رؤساء بزرک مذهب جعفری بود و در فتنهٔ بابیّه زنجان زحمات تحمّل کرده و بدین و دولت خدمات نمود در فقه و اصول و عدد و حدیث و غیر ذلک کتابهای سودمند ساخته همانا بدار السّعادهٔ زنجان از چندین قرن تا این زمان احدی مقام ریاست و نفاذ امر و بسط ید او را بهم نرسانیده سه فرزند داشت نمدش حاج میرزا ابو طالب مجتهد و حاج میرزا ابو المکارم و حاج میرزا ابو عبد الله هر سه شهرت تامّه و ریاست عامّه دارند و مسند شرعیّات امرحوم در زنجان الیوم با شریعتمدار قدوة العلماء العظام حاج میرزا ابو المکارم مذکور است سلّمه الله

حاج میرزا ابو طالب مجتهد

از آقا سیّد حسین ترک کوهکمری اعلی الله مقامه مجاز است و زیاده بر مقام فقاهت و اجتهاد در فنون عصر حدید نیز ید طولی دارد و با بندهٔ مؤلف این کتاب از سالها است که در مقام یکجهتی و دوستداری میباشد ایده الله تعالی

حاج میرزا محمد باقر مجتهد

امام جمعهٔ تبریز و رئیس اعظم آذربایجان بود و مذهب حق جعفری را احراستی مردانه مینمود مقام فقاهت و اجتهاد این بزرگوار مسلّم جمیع مسلمین است خاندان ایشان به آذربایجان بیت علم و عزت و فضل و ریاست میباشد دولت را هموار باحوال رجال این دوده توجهات مخصوص بوده فوت این فقیه نبیه در طهران اتفاق افتاد بسال یک هزار و دویست و هشتاد و شش هجری

حاج میرزا محسن مجتهد اردبیلی

از افاخم علماء آذربایجان بود و در فقاهت و فضایل دیگر مقامی رفیع داشت و از حیث ریاست نیز هیچ کس وقعی نمی‌نهاد و تر رفیق وافر هم رسانید

آقا سیّد صادق طباطبائی مجتهد

از عظماء رؤساء دین و اجلّهٔ فقهاء و مجتهدین بود در طهران می‌نشست بمقام بزرگواری و بسط ید و نفاذ حکم و قبول عامّه کر او داشت کمتر کسی رسیده است عمدهٔ تلمذ وی در اصول بر شیخ محمّد حسین صاحب فصول بود و بر آن کتاب نیز تعلیقات پرداخته و احیاناً شعری نیز میساخت الحق در حفظ حمای شریعت از هیچ دقیقه نمی‌گذشت و در این باب اقدام و اهتمام او را دیگری نداشت ولی جمعی از شیاطین بر در محکمهٔ وی گرد آمده بودند از مترافعین رشوه مستدند و بانواع وساوس و لطایف و دسایس در استحکام احکام آن رئیس اسلام رخنه می افکندند اولاد مشار الیه بسیار و همه قرین عزت و اعتبارند علی الخصوص شریعتمدار آقا سیّد محمّد رضا که وارث مسجد و محراب آنجناب گردیده فوتش در ۱ ربیع الثانی سنه ۱۳۰۰ اتفاق افتاد مزارش بر ظاهر قصبهٔ حضرت عبد العظیم از سمت شمال است مرحوم میرزا ابو سف اشتیانی صدر اعظم بر سر آن تربت طیبه قبهٔ عالی افراخته و صحنی مشتمل بر حجرات ساخته است طاب الله ثراه و حشره مع من کان یتولاه

آقا سیّد جعفر طباطبائی

پسر نامور آقا سیّد صادق مذکور بود و در فقاهت و فضایل دیگر مقامی سامی داشت و در حیوة والد ماجدش بجوانی درگذشت در مجمع الفصحا اشعاری از او ذکر شده رحمة الله علیه

حاج شیخ زین العابدین مازندرانی

مجاور حایر شریف امروز بعلو مقام فقاهت بسیار کم نظیر است گروهی عظیم از شیعهٔ عراق و ایران و هند و سند او را تقلید می‌کنند فتاوی وی غالباً قرین سهولت است فرزندان این رئیس اعظم و فقیه افخم را نیز شنیده‌ایم که از اجلّهٔ علماء می‌باشند و جلّهٔ فقهاء

سعید العلماء مازندرانی

از افاضل مجتهدین بود و ریاستی معتد بها داشت و بعضی از اهل تحقیق او را با شیخ الطایفه استاد الکل مرتضی الانصاری هم سنگ میگرفتند این بزرگوار بملاحت منطق و فصاحت بیان یگانهٔ روزگار بنظر می آمد اعلیحضرت اقدس همایون را نسبت بوی اقبالی عظیم و توجهی عن الصمیم بود اعلی الله مقامه

حاج مولی هادی مدرس طهرانی

محققی جلیل القدر و مجتهدی عظیم الشان بود که افاضل دار الخلافه بر وی تلمذ میکردند غالباً فصول را در علم اصول عنوان قرار می‌داد و بارض نیا در فن فقه و در عصر این بزرگوار تحصیل علوم شرعیه در طهران بر وجه اکمل ممکن بود و بعد از وی آن رونق نماند و

ان رواج برفت واشتهارش بمدرّس ازان بود که در اواسط عمر مدّتی در مدرسهٔ حاج محمّد حسینخان مروزی فخر الدوله تدریس میفرمود وی در سنهٔ ۱۲۹۵ رحلت نمود اعلی الله مقامه

حاج مولی رفیع گیلانی

مشهور بشریعتمدار از مشایخ علماء ومعمّرین مجتهدین بود اشتهار واعتباری زاید الوصف داشت بثروت وتمکّن وی در مملکت گیلان کمتر کسی میرسید بعضی از آثار بزرگوار بیادگار گذاشته از قبیل پل سیاه رود وراه جهنّم درّه وپل منجیل وتاریخ ولادتش تاریخ است وهکذا خیرات که سال فوت شاه شهید آقا محمّد خان قاجار بوده باشد خدمت شریف العلماء تحصیل اصول کرد وزمانی هم تشرّف بمقیم محضر حجّة الاسلام حاج سیّد محمّد باقر رشتی اصفهانی بوده در فقه واصول ورجال تصنیفات فرموده وچهل سال تقریبا بترویج شرع وریاست عامّه ومطاعیّت تامّه گذرانید تا در سال یکهزار ودویست ونود ودوم بشهر رشت درگذشت این مصراع تاریخ فوت اوست

همنشین با محمّد عربی است

اولاد چند از وی مخلّف گردید از انجمله است آقای حاج محمّد ابرهیم معروف بحاج مجتهد که در گیلان اعتبار واشتهاری بکمال دارد ودیگر افتخار العلماء العظام حاج میرزا محمّد مهدی بحر العلوم سلّمه الله که در عداد اجلّهٔ فضلاء عصر معدود می گردد ونزد کافّهٔ رؤسا ملّت وامناء دولت معزّز ومعظّم است

میرزا محمّد حسن آشتیانی سلّمه الله

در تاریخ جمع این تألیف از رؤساء بزرگ دار الخلافه است تحصیل وتکمیل وی در خدمت استاد الکل شیخ الطّائفه حجّة الحق شیخ مرتضی شوشتری انصاری رضوان الله علیه شده از وقتی که این بزرگوار بطهران آمده است تکمیل اصول الفقه را برسبک جدید وسیلهٔ عظمی پدید شده بعد از مرحوم حاج ملّا هادی عمدهٔ تلمذ طلّاب ومستعدّین در دار الخلافه بر این دانشور یکتا است وسالها میگذرد که رجوعات حکومات شرعیه کلّیه بر عهدهٔ وی قرار گرفته ادام الله ایّام افاضاته

شیخ فضل الله نوری

افضل واکمل تلامذهٔ سرکار حجّة الاسلام حاج میرزا محمّد حسن شیرازی مدّ ظلّه العالی اوست ودر فقه واصول وحدیث ورجال وانواع فضائل دیگر امتیازی بیّن دارد اهالی دار الخلافه را باین بزرگوار اعتقادی است راسخ مجلس درس وافادت وافاضتش امروز بسی عامر وبوجود کافّهٔ مستعدّین مدارس طهران دائر می باشد از شرایف آثار قلمیّهٔ وی صحیفهٔ قائمیّه است اطال الله تعالی ایّام افاداته المحقّه

حاج سیّد ابو تراب

از اجلّهٔ مجتهدین قزوین بود ومحکمهٔ عامره داشت

حاج ملّا فتح الله شاردی (لاهاردی)

از جملهٔ بزرگان فقهاء ایران ومسلّمین مجتهدین دار السّلطنهٔ قزوین بود شرح لمعه را غالبا درس فقه قرار میداد اهالی قزوین عقیدتی خالص باوی میورزیدند ومسجد او در اینوقت بشریعتمآب ملّا هادی که همشیره زادهٔ اوست تعلّق دارد

شیخ محمّد طاهر دزفولی

متفقّهیست اصولی در ایالت خوزستان ریاستی عامّه وشهرتی تامّه دارد صیت فقاهت وفضیلت زهد وتقوی وورع وقدس وی تا همه جای رسیده است و

ازایران نسبا بر بلاد اسلام کشیده زمانی که بنده نگارنده از جانب پدر نایب الایالهٔ عربستان بود فیض حضور و فوز زیارت این عالم جلیل القدر عظیم الشان را بکرات ادراک نمود

اخوند ملا محمد ایروانی اصلاً

نجفی جواراً از جملهٔ رؤسا مجتهدین در حیز نخستین بود و در معقول و منقول و فروع و اصول او را استادی اعظم و محققی مفخم میدانند شهرتش ممالک اسلامیهٔ روس و ایران و عثمانی و هند همه را فرو گرفته است و بجلالت شان و عظمت رتبه و علو مقام و رفعت مقدار بسیار کم نظیر بود و در اکثر علوم مانند فقه و اصول و رجال و فنون عقلانیه از صنادید اساتید معدود میگردید چون ایروان قدیماً از ایران است نام او را نیز در این فهرست ایراد نمودیم و تیمن و برکت و جلالت این کتاب مستطاب فزودیم مولی علی اصغر ایروانی برادر آن عالم ربانی در سلک وعاظ و محدثین از طراز اول معدود بود و هم بشرف مجاورت عتبات متعالیات استسعاد داشت مرتکب از رو سعید داجتماعین جرمه ... در دار الهجره و فات یافته

اقا محمود بن اقا محمد علی بن الوحید اقا محمد باقر رضوان الله علیهم اجمعین

سلسلهٔ ایشان در میان علماء ایران بجلالت عظمی ممتاز است از عهد مجلسی اول که نیای اعلای امی ایشان میباشد الی زمان وحید بهبهانی که ابا جد بزرگوار اینخاندان عظیم الشان است و از انوقت باز تاکنون همه فقاهت و فضل تام و ریاست و قبول عام در میان ایشان مستمر و مستدام بوده و هست

اِذا مُرَّمِنّا ذرّی حدٌ تابه

تخطّفینا ناب اخر مقرم

اقا محمود در طهران رئیسی بزرگ بود و بتصوف عالم درویشان و سودا و سر ایشان اقبالی عظیم داشت بر خلاف سیرهٔ پدر بزرگوارش که دودهٔ صوفیان بر انداخت و بعضی را در آب غرقه ساخت از اثار قلمیهٔ انعالم عارف شرح دعای سمات است فوت وی در سال یکهزار و دویست و هفتاد و یک هجری بقریهٔ دز آشیب شمیران اتفاق افتاد قدس الله سره

اقا سید رضی الدین

مجتهد قزوینی خال مفضال اقا سید علی صاحب تعلیقه معالم و حاشیهٔ قوانین بود و در قزوین و متعلقاتش ریاستی بزرگ و مجلس فقه خارجی بمثابهٔ رؤساء عراق عرب مشحون بکرو هی بسیار از مستعدین علماء عجم داشت جلالت قدر و عظمت شأن ان بزرگوار در این کوته اختصارات نمی گنجد قدس الله سره

اقا سید علی مجتهد بحر العلوم

خلف الصدق اقا سید رضا بن السید بحر العلوم المشهور فی ممالک ایران و الهند و الروم از جملهٔ عظما علماء و کبراء رؤساء بود اگر چه اصلاً و اهلاً ایرانی میباشد اما کلیهٔ بیت بحر العلومی در عراق عرب و غالبا در نجف مینشینند سید مشار الیه ریاستی عظمی داشت و وجه معلوم که همه ساله از هند برای محصلین اثنی عشریه بعراق عرب می اید چون حضرت شیخ الطایفه حجة الحق مرتضی الانصاری بموجبی مسترد ساخت وی بپذیرفت و سالها بدست این بزرگوار میرسید دودمان ایشان در تمام ممالک شیعهٔ امامیه از بیوتات محترمه قد سیه است فقاهت و

اجتهاد و تقوی و فضایل و مزایای دیگر هیچگاه از این دوده
مفارقت ننموده و اینکرامتی است حقیقة سید بحر العلوم
بزرگوار انار الله تعالی برهانه

شیخ محمد مهدی بن الشیخ علی

بن الشیخ الاکبر فقیه اهل البیت ع جعفر قمی و پدر بزرگوار
و هر دو عم اکرمش موسی بن جعفر و حسن بن جعفر که بعنوانی
مخصوص بنزد مذکور افتاده از مجتهدین و حفاظ احکام
شریعت و دین بوده اند و مشهور است که شیخ فقیه اکبر
کاشف الغطاء عن کل ما خفی و استتر در تحت میزاب در
حق اعقاب رتبه اجتهاد خواسته و تیر این دعا بر نشان
نشسته است

ملا زین العابدین مجتهد بروجردی

از شاگردهای مشهور ملا علی مجتهد بروجردیست و در
خطه مسطوره بقضاء و مکریات شرعیه و مباشرت
امور حسبیه اشتغال داشت

ملا میرزا محمد اندرمانی طهرانی

از وجوه مجتهدین مجتهدین بود و بسط ید و نفاذ امر و
قبول کلمه امتیازی بین داشت و از این جهة مدرسه
فخریه طهران مدتها بدست وی بود الحق مشار الیه
اغمه الله برضوانه علیه در ترویج شرع و اغاثه ملهوفین
و قضاء حاجات مسلمانان و فصل خصومات از روی
قوانین اسلام و موازین مذهب حق بعمر خود کوتاهی
نکرد و غالبا بر کافه علماء دار الخلافه ریاست و تقدم
داشت نور الله مرقده و اند زمان قریب ایست ازدی

حاج ملا رضا استرابادی

مشهور بشهید رئیس اعظم استراباد و گرگان و مجتهد
بزرگ سرحد ترکمان بود و باانجماعت جنگهای ملتی

میکرد تا هم بدست انطایفه وحشی شهید شد قدس
الله رمسه

اقا میرزا حسین

مجتهد استرابادی

حاج ملا باقر مجتهد یزدی

از عظماء رؤساء مذهب جعفری بود و در سال یکهزار
و سیصد و یک هجری رحلت کرد طیب الله ثراه

حاج سید جواد قمی

مجتهدی مسلم و مروجی مبسوط الید بود و در نهی از
منکر و منع اهل فجور قلبی قوی داشت و در حفظ حدود
شرعیه هیچ نکته فرو نمی گذاشت مکرر بطهران
امد و صحبت شریفش را درک کردم در فقه و اصول
و رجال تصنیفات دارد در ماه صفر سال یکهزار
و سیصد و سه از هجرت بشهر قم رحلت یافت رفع
الله درجته

حاج ملا صادق قمی

مجتهدی فحل بود و از مشایخ بزرگ شیعه بشمار می امد
در اخبار و اثار تتبعی کامل و استقرائی شامل داشت
از متفردات او انکه چیدن موی ریش را از بیخ بحدی
که شبیه تراشیدن هم باشد منع می نمود عطر
الله تربته

حاج سید جواد مجتهد کرمانی

عالم ربانی و اوحدی بلا ثانی بود در فقه و اصول و
فنون معقول از جمله فحول معدود میگردید و یرا
ملاذ اسلام و کهف انام و حافظ احکام و هر چه از
اینگونه بوده باشد گفتن بجا و در خور است اعلیحضرت
اقدس همایونی در خطه کرمان اقامت اصحاب او را

بالخصوص بقبر موقتا مدرسهٔ انشاء کردند خلد الله سلطانه

آقا میرزا سید علی اکبر مجتهد تفرشی

مقیم دار الخلافهٔ طهران از اجلاء تلامیذ شیخ الطایفه استاد الکل حجة الحق مرتضی الانصاری است و چون آن بزرگوار درگذشت و بازار علم کاسد شد و آن مصر مکرمت خراب و آن نیل افاضت سراب گردید این عالم عامل و فقیه فاضل نیز بایران بازگشت منسوبانش که از اعیان دولت بودند وی را در طهران نگاه داشتند و اینک در کمال اقتدار مشغول تدریس و ترویج و افاضت و امامت و حکومت است ساحت محکمهٔ آن بزرگوار شاکنون بهیچ توهم مشوب نشده و دامن اصحاب و اتباعش هرگز بعصبیتی نیالوده با آنکه وی بعلو مقام اجتهاد و تبحر تام در فقاهت و اصول متفق علیه جمیع فحول است و از حیث تقوی و ورع و بی‌تکلفی و درویش منشی نیز در اعلی درجهٔ تسلیم و قبول است اطال الله بقائه

حاج شیخ محمد مهدی کجوری

مقیم دار العلم شیراز مجتهدی بزرگ و ریاستی عظمی داشت و بعهد او در مملکت فارس شریعت را رواج زاید الوصف بود رضوان الله علیه

حاج ملا حسینعلی تویسرکانی

مقیم اصفهان مجتهدی مسلم و رئیسی اعظم و از محققین فقهاء و اساتید عظماء علماء محسوب میگردید شهرت علم و ضبط ریاستش باطراف رسیده بود و ممالک عرب و عجم جمله را فرو گرفته در اواخر عمر بسوانح چند ابتلاء بهم رسانید و بصبر متمسک شد و در اوایل حال چندی خدمت حاج سید شفیع جاپلقی نیز تلمذ نموده بود رحمه الله

شیخ حسن النجفی بن الرئیس الاکبر فقیه اهل البیت الشیخ جعفر

مجتهدی مسلم بود چنانکه غالب اولاد و حفدهٔ آن بزرگوار بتایید الهی دارای مقام اجتهادند اگر چه وی نیز مثل برادرزادهٔ سابق الذکرش محمد مهدی بن الشیخ علی بن الشیخ جعفر علیه الرحمه از موضوع ما خارج است که ایرانی نیست اما دریغ داشتیم که در این فهرست اسامی سامیهٔ علماء و فقهاء امامیه از نسل شیخ اکبر شیخ جعفر صاحب کشف الغطاء نامی نیاورده باشیم

شیخ حسن بن الشیخ العلامة المحقق الاعظم شیخ اسد الله الکاظمی

مجتهدی جلیل القدر و رئیسی کریم الاخلاق بود و در مشهد کاظمین سلام الله علیهم توطن داشت اگر چه وی نیز در این باب از این کتاب خروج موضوعی دارد ولی خواستیم در این فهرست اسامی علماء از فرع کما انه ایرانی نیست اصل الاصول و فحل الفحول استاد اعظم شیخ اسد الله الکاظمی صاحب کشف القناع نامی برده باشیم

شیخ لطف الله مجتهد

مجاور نجف اشرف از اهل اسک لاریجان است در فقاهت و علم اصول تبحری بهم رسانیده از محصلین و طلبهٔ این دو علم گروهی همه روزه در محضرش فراهم شده مستفید میگردند بنیان تقدس و تقوی و ورعش هم محکم است اشتهار نام و صیت فضل و غزارت مادهٔ اجتهادش نیز بسیار افتاده و در حرکت امد است سلمه الله تعالی

میر غازی حسین لکهنوی

علیه الرحمه برادر میر حامد حسین سلمه الله است در علم

وعمل وتوفیق تصنیف وترویج مذهب وامثال ذلك
با برادر برابر بود بچندین سال ازاین پیش مشار الیهما
معًا از هندوستان بزیارت عتبات متعالیات عراق
عرب آمده با علماء عظام ملاقاتهای مختبرانه فرمودند
وبموجب مشرب شریف ومذهب لطیف خود از علماء
ایران شریعتمدار حاج میرزا حسین نوری طبرسی را
پسندیدند واز آنوقت باز ابواب مکاتبه در ما بین ایشان
مفتوح گردید ولی میر غازی حسین چند سال است
که برحمت ایزدی پیوسته قدس الله لطیفه وذکر این
بزرگوار نیز بهمان تقریب است که در عنوان برادر خجسته
اخترش اشارت خواهد شد

حاج سید محمد مهدی مجتهد

قزوینی الاصل حلی المسکن افتخار شیعه بود واستظهار
شریعت مقام فقاهتی عالی داشت بجلالت قدر و
عظمت شان ورفعت منزلتش در زهد وتقوی
کسی نمیرسید مکرر بشرف زیارت جمال مبارك حضرت
بقیة الله فی الارضین وحجته علی الخلق اجمعین عجل
الله فرجه وسهل مخرجه فایز گردید وفزون از یکصد
هزار اعراب عراق را مستبصر ساخت ودر فقه و
اصول وکلام وتوحید تصانیف پرداخت کتابی که او
در اثبات نجات از برای فرقهٔ امامیه تصنیف کرده
بهترین کتبی است که در تعیین فرقهٔ ناجیه نوشته شده
کرامات ومقامات او بسیار میباشد شطری از آنها
در دار السلام وکلمهٔ طیبه وجنة المأوی ونجم
ثاقب که جمله از آثار سرکار شریعتمدار حافظ طبرسی نوری
دام ظله است در قلم آمده مراتب ودرجات این سید اجل
از آنها محقق میگردد اصل تکمیل وتربیت او بتوجهات
عم اکرمش علامهٔ زمانه آقا سید محمد باقر قزوینی صاحب
قبهٔ مقابل مزار شیخ صاحب الجواهر در نجف شده واین
آقا سید محمد باقر قزوینی همشیره زادهٔ آقا سید محمد مهدی
بحر العلوم وصاحب اسرار او بوده است بالجمله حاج سید
محمد مهدی حلی مذکور بتاریخ دوازدهم ربیع الاول سنهٔ
یکهزار وسیصد هجری در مراجعت از حج در سمت [illegible]
سماوه تقریبا رحلت فرمود

حاج میرزا حسین طبرسی

از عظماء علماء میباشد بجلالت قدر وعلو شان از
اقران ممتاز است ترویج اصول مذهب جعفری وتشیید
بنیان طریقهٔ اثنی عشری ونشر اخبار وآثار اهل بیت
عصمت علیهم السلام را از معاصرین کمتر بعهده او موفق
شده اند در علمی حدیث وتفسیر ومعرفت احوال رواة
وطبقات رجال اسناد وتراجم علماء اسلام همانا امروز
نخستین دانای ایرانیان است پدر جلیل الشانش میرزا
محمد تقی مازندرانی از فحول مجتهدین ومشاهیر رؤسا
عهد خاقان مبرور فتحعلی شاه رحمه الله بود معرفهٔ نام و
اظهار مقام او تحصیل حاصل است مقام تقوی وورع
وعبادت وتقدس این فرزند هنرمندش مسلم مسلمین می
باشد وهم از تبحر تام وتتبع عام در مصنفات علماء اسلام
باعلی مقام رسیده وصیت فضل ووثاقت ودرجات استعداد
ولیاقتش برای هر گونه تعظیم واکرام وتوقیر واحترام تا اهم
جا کشیده است تصنیفات سودمند دارد منها نفس الرحمن
فی ترجمة سلمان ودار السلام فیما یتعلق بالمنام والنجم
الثاقب فی احوال الامام الغائب والکلمة الطیبة ورسالهٔ
میزان السماء والصحیفة الرابعة وجنة المأوی که فی الحقیقه
باب من رای القائم عجل الله فرجه را از جلد سیزدهم بحار

الانوار بدان تالیف شریف مذیّل ساختند و کتابی جامع که در اسناد آن و تکملهٔ وسائل تصنیف کرده از جلائل آثار این عهد همایون است فی الحقیقه بجمع و استخراج و تتبّع و استقصای آن احادیث و اصول احیاء سنّت رسول صلّعم نموده و درجهٔ توفیق و تائید و وسعت احاطه و تبحّر خویش را برهانی قاطع آورده است و اسعالم عامل و مجتهد فاضل و محدّث کامل در حضرت حجّة الاسلام ثقة الانام مجدّد الاحکام نائب الامام علیه السلام حاج میرزا محمّد حسن بسیار موثّق و معتمد و مؤتمن است ادام الله ایام افاضاته

حاج میرزا جواد آقا مجتهد و امام جمعهٔ دار السلطنهٔ تبریز

سلسلهٔ ایشان در تمام آذربایجان بریاست کلیّه و مطاعیّت عامّه ممتاز است و این بزرگوار در علم فقه و اصول از جملهٔ فحول محسوب میگردد و در حدیث و تفسیر و رجال و کلام نیز نخستین شخص تبریز است بلکه تمام آذربایجان و اعتبارش در دین و دولت و اقتدارش در ملک و ملّت محتاج بیان نیست ادام الله ایام تائیداته و تشیّد بنیانه

شیخ محمّد حسین قزوینی

نزیل حائر شریف از فحول مجتهدین عصر و کبراء فقهاء زمان بود و مزید اشتهار و ریاست عظمی امتیاز کلی داشت فوت او را محقّقاً نمیدانیم که از این دولت در کدام سال بوده طیّب الله ثراه

حاج میرزا نصر الله مشهدی

رئیس بزرگ و عالم مشهور خراسان بود مراتب فقه و حکمت را در خدمت حاج سیّد محمّد حایری و حاج میرزا مسیح طهرانی و حاج ملّا هادی سبزواری تکمیل کرده و تصانیف سودمند یادگار گذاشت و اسامی آنها را در جلد ثانی مطلع الشمس نوشته‌ام

حاج میرزا عسکری

امام جمعهٔ مشهد مقدّسه رضویه از خاندان علم و ریاست بود و مقارن ارتحال شاه مرحوم محمّد شاه غازی قاجار بدار الخلافه توقّف داشت بر جنازهٔ آن پادشاه رحمه الله نماز گذارد و در فتنهٔ سالار که مقارن اوّل این دولت بود بحکم آن ملعون در حبس شد و سام خان ایلخانی را در اطاعت دولت علیه مواعظ وی بسی سودمند شد رحلت آن عالم جلیل در سال یکهزار و دویست و هشتاد افتاد و در جوار حضرت علیّ بن موسی الرّضا صلوات الله علیه مدفون کردید

شیخ ابو تراب امام جمعهٔ شیراز

فوتش در سال نهم از جلوس ابد مأنوس مطابق سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و دو از هجرت افتاد

آقا سیّد جعفر دارابی

مشهور بکشفی از اجلّهٔ علماء جامعین ما بین علم و ایقان و ذوق و عرفان بود در فنّ تفسیر نظیر نداشت تحفة الملوک از تصنیفات آن زبدهٔ ارباب سیر و سلوک بطبع رسیده و کرامات بسیار از وی مشهور است

آقا سیّد ریحان الله خلف الصّدق آقا سیّد جعفر کشفی دارابی

فقیهی فاضل و متتبّعی کامل است با احاطهٔ احوال رجال و تراجم علماء فریقین و اتّساع دایرهٔ حدیث و تفسیر نزیر النظیر میباشد بر موعظهٔ منبری نیز تسلّطی یافته و بزهد و ورع و تقوی و مواظبت بر تلاوت و مناجات اشتهار دارد از جناب آقا مرتضی برادرزادهٔ مشار الیه مسموع افتاد که میگفت جدّ بزرگوارم سیّد کشفی را در اواخر ایام و خواتم عمر فرزندی از پیر آمد تسمیه باعلی عادا

قرآن بکشود اینکه میر اول ماه بود که روح و ریحان و جنت نعیم فرمود نام این پسر روح الله است بفتح الراء وحق تعالی مرا پسری دیگر نیز خواهد عطا فرمود نام او ریحان الله است و از پی آن پسر عمر من بسر خواهد رسید و قضاء را هم چنین شد که استکشاف کرده و خبر داده بود اینک آقا ریحان الله سلمه الله از چند سالست که موطن خود برو گردد و از لکهنو به دار الخلافه طهران اقامت گزیده و اینجا هم مسجد امامت جماعت دارد و هم مجلس افادت و افاضت

میرزا ابو تراب کاشانی

مدرس مدرسه خاقان مغفور که در شهر کاشان ساخته اند در فنون معقول و ریاضیات استاد مسلم بود رحمة الله علیه

آقا عبد الله مجتهد کرمانشهانی

از اجله سلاله وحید بهبهانی بوده است در سال هزار و دویست و هشتاد و دو هجری وفات نموده

استاد الاساتید آقا علی زنوزی

سلمه الله تعالی خلف مرحمت پناه آقا عبد الله مدرس تدریس مدرسه مرحوم میرزا محمد خان سپهسالار قاجار واقعه در دار الخلافه طهران باوی متعلق میباشد در معقول و منقول از اجله فحول معدود است هم در حکمت متعالی تدریس بنماید و هم در کتب فقه استدلالی و در میان جمیع علماء عصر در قصر قامت و صغر جثه آن بزرگوار کس دیده نشده است چنانکه بعلو نظر و رفعت شانش صنعت شمسی را خود برأی العین مشاهده فرموده و در استخاره و تفأل بقرآن کریم نظری چنان صائب دارد که اخبار از ضمیر و غائب میکند پدر و برادر این فقیه عامل و حکیم کامل هر دو از علماء بزرگ عصر خود بودند و

در فنون شرعیه و حکمیه و ریاضیه از اساتید محسوب می گردیدند الغرض امروز و لایت طهران بلکه مملکت ایران بوجود مسعود این بزرگوار همی افتخار میکند و اظهار اعتنا مینماید کثر الله امثاله و مد ظلاله

میرزا سید محمد امام جمعه اصفهان

که از فحول رجال عصر بشمار میرفت و بنفاذ حکم و رواج امر و مزید سطوت وی از سلاله سادات خاتون آبادی کس دیده نشده است در سال یکهزار و دویست و نود و یک هجری باصفهان وفات یافت

میرزا محمد تنکابنی

فقیه مقدس صادق سلیم الصدر ساده لوح بود و بتالیف قصص العلماء علم تراجم رجال را قرین انفعال نمود

حاج میرزا آقاسی

با صدارت چهارده ساله عهد محمد شاه مرحوم در علم و عرفان مقامی معلوم دارد و استقصاء احوال و اخبار این شخص در بزرگی و بزرگواری و دانش وزی و درویش منشی و حق پرستی کتابی مخصوص میخواهد اولیاء این دولت را ادراک نمود و چون از خدمات دیوانی منسلخ بود پس در عداد علماء و عرفاء این عهد جاوید مهد محسوب است و ترجمه در سال دوم از جلوس همایون بعراق عرب اتفاق افتاد مشهور است بلکه نزدیک مشهود که با وجود صحت یک هفته قبل الوقت از رحلت خود خبر داده بود

سید ابو طالب لاریجانی

شاهانه نشی از افاضل سلسله جلالیه است که بسید جلال الدین اشرف میرسند و امروز در لاریجان نافذ الحکم است

حاج میرزا محمود قزوینی

زاعیان و علماء دار السلطنهٔ قزوین منصب بیتی و دیوانی را
باهم توأم ساخته و مصداق لما احسن الدین و الدنیا اذا
اجتمعا گردیده خاندان ایشان که بدار السلطنهٔ قزوین مکین
میباشند در میان تجار ایران ثمرهٔ نخستین محسوبند و مشار
الیه گذشته از مقام علم و عمل و فقاهت و نباهت و جلالت
و نبالت بحسن خلق و هضم نفس و درویش نهادی و بی
تعیّنی از ابناء جنس خویش ممتاز است و در جملهٔ ابناء
منصب و لقب امین التجاری حسب الوراثة و الاستحقاق
از سالها باوی بود و بعد از وظایف علمیه همی به تکالیف این
مقام اقدام میفرمود ولی از چندی است که خود بموجب
استدعاء وی این شغل شریف و منصب منیف از دیوان
عزیز با فرزند دانشمندش عمدة العلماء الاعظام حاج شیخ هادی
سلمه الله تفویض شده و فرمان مهر لمعان بصدور پیوسته
است همانا نژاد پاک خداوند این ترجمه امّا با سید علامه
آقا سید جعفر کشفی علیه الرحمه میپیوندد ادام الله تعالی
ظلاله و نواله

میرزا مرتضی ملقب بصدر العلماء

برادر میرزا ابو القاسم خواتون آبادیست که امام جمعهٔ
طهران بود و بعد از فوت برادر چندی بنیابت ثقة الاسلام
امام بن الامام میرزا زین العابدین امام جمعهٔ حالیهٔ دار
الخلافه امامت جمعه و جماعت کرد

شیخ محمد تقی بجنوردی

مجاور مشهد مقدس رضوی در عدالت مسلم مردم
از وکلا ثبت است بارها و غیرها شرح مقامات عالیه وی را
از تاریخ علماء خراسان تألیف صدر الافاضل و فخر
الاماثل آقا میرزا عبد الرحمن مدرس آستانهٔ رضویه دام
علاه باید خواند و در جلد اوسط مطلع الشمس نیز ذکر

این بزرگوار بر سبیل اختصار کرده‌ایم

حاج سید اسمعیل عقیلی

از مردم مازندران عالمی عامل است و فقیهی فاضل چندی
در دار الخلافهٔ طهران مقیم بود و فعلاً در عتبات مقدسهٔ
عراق مجاورت گزیده تألیفات چند بفارسی در عقاید و
اخلاق ساخته و برخی از ارباب توفیق بطبع کتب او
پرداخته

حاج آقا محمد شیرازی

هم از علماء ظاهر بود و مرافعه میکرد و هم از معاریف عرفاء
و اهل باطن بشمار میرفت و دستگیری مینمود زیاده بر
ده سال از این پیش بدار الخلافهٔ طهران رسید و فعلا
فوت شده

میر محمد حسین اصفهانی

از علماء سلسلهٔ سادات خواتون آبادی که چندی هم
بمنصب امامت جمعهٔ اصفهان رسید فوتش در سنهٔ
هزار و دویست و نود و هشت هجریه واقع گردید

آقا سید ربیع بارفروشی

از مجتهدین مشهور طبرستان است در بعضی از مسافرتهای
همایونی بمازندران بشرف بازدید نایل گردید

آقا شیخ محمد اصفهانی الاصل طهرانی السکنی همشیره زادهٔ شیخ محمد تقی

اصولی صاحب الحاشیه است کتاب فصول شیخ محمد حسین
و کتاب شرح لمعه را کسی مثل او تدریس نمیکرد اعلی الله
مقامه

مولی محمد امین الاسلام سنندجی

در سنهٔ یکهزار و سیصد و سه فوت شد

حاج شیخ محمد بن حاج شیخ ابرهیم

از آل عصفور پس از پدر امام جمعهٔ بوشهر شد

شیخ عبد الرحیم بروجردی

از اجلهٔ مجتهدین دار الخلافهٔ طهران بوده و میرزا تقی خان امیر نظام اتابیک اعظم در اوائل امر صدارتش نسبت باوی اظهار عقیدت میکرده است انگاه گویند بموجبی از وی سخت برمید و اعتقادش منفسخ گردید رحلت این عالم جلیل عصر روز پنجشنبه شانزدهم شهر رمضان المبارک سنهٔ یکهزار و دویست و هفتاد و هفت واقع شد

اقا سید علی بروجردی

متوطن اصفهان عالمی است جلیل

حاج میرزا علی اصغر

شیخ الاسلام تبریز در سنهٔ یکهزار و دویست و هفتاد و هشت برحمت ایزدی پیوست

میرزا عبد الرحمن

بن المرحوم میرزا نصر الله طاب ثراه فارسی الاصل مشهدی المسکن مدرس اول استان مبارک رضوی است در فروع و اصول و مسموع و معقول تدریس مینماید و در غالب شعب حکمت و بسطی حواشی و تعلیقات و رسائل دارد صحبتش بتفضیل ادراک شده از حسن محضر و سعهٔ خلق و لطف قریحه و فکرت صحیحه نصیبی لایق و قسمتی فایق یافته ادام الله ایام افاضاته

اقا سید محمد علی شوشتری

از اولاد مرحوم سید نعمت الله جزایری رحمه الله علیه میباشد و از علما در طهران محل وثوق عامهٔ مردم بود در ۲۳ ذیحجه ۱۳۰۰ فوت شد

شیخ عبد الحسین شوشتری

از علماء بزرگ و ائمهٔ جماعت دار الخلافهٔ طهران بوده

حاج شیخ عبد الحسین

از اولاد حجة الاسلام حاج مولی علی کنی است و در دار الخلافه سمت امامت جماعت دارد

اقا عبد المجید

خلف اقا عبد الله کرمانشهانی از خاندان اقا محمد علی بن وحید بهبهانی اعلی الله مقامه در سنهٔ یکهزار و دویست و سه وفات یافت

شیخ عبد علی بن شیخ خلف

امام جمعهٔ بوشهر از آل عصفور بتاریخ هزار و سیصد و سه درگذشت

اقا سید محمد علی تنباکی

از ائمهٔ جماعت طهران است در بازار پامنار مدرسه و مسجدی باختصار ساخته و خود مستحضر در انجا بامامت جماعت و تدریس علوم شرعیه میپردازد سلمه الله تعالی

شیخ محمد حسن

خلف حاج مولی جعفر استرابادی از فضلاء علماء طهران است

شیخ محمد حسن قمی مشهور بنادی

در فقه و ادبیات نیکو است مدتی بدار الخلافهٔ طهران توقف داشت

اقا حسین مجتهد قمی

بعلم و عمل اشتهار دارد

حاج مولی محمد حسین مجتهد کاشانی

ملقب بحجة الاسلام که در فقاهت و در ریاضیات ید طولی دارد

میرزا فخر الدین کاشانی

در میان سلسلهٔ اولاد حاج مولی احمد بن مولی محمد مهدی بن ابی ذر نراقی رضوان الله علیهم زیاست

نامه دارد

حاج سید حسین کاشانی

ساکن دار الخلافهٔ طهران فقیهی زاهد و عالمی عابد بود و سالها در مرکز سلطنت ایران بزهد و فضل خصوصا مشار اليه ... در امتداد این زمان ذیل دیانت او را هیچ تهمت نتوانستند آلوده ساخت تا آنکه برخی از کبرا و رؤساء دار الخلافه بر وی رشک بردند و در خفا تهمت آوردند که او بر طریقهٔ فرقهٔ شیخیه میرود فوت این بزرگوار در ذی حجه سال یکهزار و دویست و نود و شش هجری روی داد و جنازه اش بعتبات ائمه عراق حمل افتاد طیب الله تربته الشریف

اقا سید مصطفی مجتهد سلمه الله

خلف الصدق حاج سید حسین سابق الذکر فاضلی کامل است و عالمی عامل و از حاج شیخ محمد باقر اصفهانی مجتهد تصدیق اجتهاد دارد و در ادبیات و فضائل دیگر نیز نظیر است

میرزا محمد کاشانی

خلف الصدق میرزا ابوتراب مدرس مدرسهٔ خاقان مغفور بکاشان در شعب ادب و حفظ قصائد شعراء عرب اعجوبهٔ عصر است

حاج سید محمد باقر عراقی

ساکن دار الخلافه از فقهاء و ائمه جماعت طهران است در مناظره و جدل تسلطی عجیب دارد

حاج مولی محمد صادق صباغ کاشانی

از اجلهٔ تلامذهٔ حاج مولی هادی سبزواری در زهد و تقوی و زهد و اخلاق نیز بغایت امتیاز داشت اعلی الله مقامه

میرزا محمود شیخ الاسلام تبریز

پسر حاج میرزا علی اصغر شیخ الاسلام

مولی محسن مجتهد بروجردی

شب عاشوراء سنه یکهزار و سیصد و سه درگذشت

اقا سید محسن سمنانی

متولی جامع سلطانی که از ابنیه و آثار ممتاز خاقان مغفور است

حاج مولی تقی اژدرای

من اعمال قزوین در منطق و نحو استاد بود و تدریس میکرد و ملک اژدراق بر سبیل تیول و غال در دست امیر بهاء الدین نصر الله خان نصر الملک امیر تومان است

اقا سید اقای ارومی

شیخ الاسلام ارومی

میرزا احمد اقا امام جمعه

دار السلطنهٔ تبریز خلف الصدق حاج میرزا جواد اقا مجتهد سلمه الله تعالی

میرزا ابو القاسم شیخ الاسلام تبریز

خلف الصدق حاج میرزا علی اصغر شیخ الاسلام تبریز

حاج میرزا ابو القاسم کلانتری

مدرس فخریهٔ دار الخلافهٔ طهران ترجمه او در جلد اول نامهٔ دانشوران ناصری بطبع رسیده

میرزا اسد الله مشهدی

برادر کهتر میرزا هدایت الله بن حاج میرزا عسکری امام جمعهٔ مشهد مقدس در سال نوزدهم از جلوس همایون در امامت جمعهٔ مشهد رضوی نایب برادر خویش گردید

اقا میرزا ابو الحسن اصفهانی الاصل طهرانی المسکن المشهور بجلوه

امروز از عظماء حکماء اسلام و اساتید فلاسفهٔ عالم

مقام مذکور و ترجمهٔ آن بزرگوار در جلد اولی نامهٔ دانش
وران مسطور است هر که حالات و اخبار و ماجریات و آثار
آن استاد اعظم و فیلسوف مسلم بخواهد آنکتاب را بگشاید

مولی محمد ممقانی

از مشاهیر مشایخ شیعهٔ شیخیه

حاج مرتضی قلی مرندی

که بلقب علم الهدی معروفست

حاج مولی محمود نظام العلما

معلم بندگان اعلیحضرت اقدس همایونی

مولی عبد الوهاب قزوینی

مشهور بملا آقا خلف حاج عبد العلی کدخدای گلبزور
از قرای قزوین است در عربیت و ادبیات و تتبع احوال
علماء و تراجم رجال اسلام مهارت کامل داشت و در مجلس
تالیف نامهٔ دانشوران ناصری مستخدم بود تا امسال که
یکهزار و سیصد و شش هجریست تمام محرم درگذشت

میرزا فخر الدین بن الحاج مولی اسد الله حجة الاسلام البروجردی

از مجتهدین و اهل ذوق و عرفان بود و در بروجرد و حدود
آن ریاست داشت و شعر هم میگفت مثنوی و نظم
رسید و اولادش بسیارند

آقا نور الدین بروجردی

برادر اعیانی میرزا فخر الدین مذکور و آقا جمال الدین
میرو داشت مادر این سه بزرگوار صبیهٔ حجة الحق
میرزا ابو القاسم قمی صاحب قوانین بوده و حجة الاسلام
حاج مولی اسد الله بعد از فوت میرزا رضوان الله علیه
بشرف این مصاهرت نایل گردیده فتحعلیخان صبا ملک
الشعرا که در تاریخ این عرس میفرماید که

عقل گفتا اسد اللهی یار
همدم دخت ابو القاسم شد

آقا نور مزبور بذهن و ذکاء اعجوبهٔ عصر بود و بجدت نظر
و فرط فطانت اشتهار تمام داشت در عنفوان شباب
در عتبات عالیات ائمهٔ عراق بر حالیکه در حوزهٔ شیخ
الکل مرتضی الانصاری اعلی الله مقامه بتکمیل مراتب
تحصیل اشتغال داشت درگذشت

میر محمد باقر

صاحب روضات الجنات از رؤساء دار السلطنهٔ
اصفهان و برادر میر محمد هاشم مذکور در عنوان
جداگانه است در فقه و حدیث و تراجم علماء سلف و
خلف و فنون فضایل دیگر بر اقران ترجیح دارد کتابخانهٔ
اینخانواده را باهمیت عظمی میستایند در کتاب نامهٔ
دانشوران ناصری هر جا که عنوان میر معاصر است مقصود
اینخداوند معالی و مآثر است سلمه الله تعالی

حاج شیخ محمد تقی مجتهد اصفهانی

خلف حجة الاسلام حاج شیخ محمد باقر اعلی الله مقامه
در فقاهت و سایر علوم شرعیه درجهٔ علیا دارد و برای
ترویج و تدریس و تربیت مستعدین از محصلین آنی آسایش
نمی پسندد و در این تاریخ بملک اصفهان ریاست و اعتباری
دارد و در مسجد سلطانی باقامهٔ جماعت و محاکمات شرعیه
اشتغال میورزد و بلقب آقای نجفی اشتهار گرفته و بعضی از
تحریراتش مطبوع گردیده است ادام الله ایام افاضاته

آقا شیخ محمد حسین مجتهد

خلف الصدق حاج شیخ محمد باقر اصفهانی مجتهد رحمة الله علیه
فقاهتش مسلم است و در نجف از علماء بزرگ بشمار می آید

آقا سید جعفر قزوینی

از سلسلهٔ مرحوم حاج سید جواد است وامروز در دار السلطنهٔ قزوین از رؤساء علماء واجلهٔ فقهاء بشمار میآید ومجلس قضاء ومسجد امامت وی بسی عامر است در این سلسله فقه واجتهاد وریاست از قدیم بوده کتابخانهٔ اسلاف اینخانواده تاکنون باقی مانده وفعلاً در دست این بزرگوار است

حاج میرزا ابو القاسم کاشانی

عالمی ربانی وفقیهی در آنخطه بلا ثانی بود ریاست ووجاهت را با اجتهاد وفقاهت توأم داشت ودر مزایای دینیه بی نظیر بود رضوان الله علیه

حاج میرزا هبة الله بروجردی

خلف مرحوم میرزا محمود طباطبائی بفضل وتقوی وحسن خلق میان سادات طباطبائیه بروجرد ممتاز است وریاست ایشان بروی قرار گرفته

حاج سید علی اکبر

مشهور بآقا کوچك پسر بزرگ حاج سید شفیع فقیهی فاضل بود وبرتبهٔ اجتهاد نایل یکسال بعد از پدر درگذشت

حاج سید علی اصغر

پسر دیگر حاج سید شفیع جاپلقی است بر پدر خویش وحاج میرزا محمود بروجردی وشیخ الطائفه استاد الکل حاج شیخ مرتضی رحمهم الله تلمذ نموده است ودر علم رجال کتابی جامع مرتب بر طبقات نوشته

میرزا ابو القاسم کاشانی

خلف جلیل مولی محمد بن مولی احمد نراقی که پدر بر پدر مروج شرع اطهر بوده اند در کاشان ریاستی داشت وحکومت شرعیه میکرد ودر اصول مهارتی عظیم بهمرسانیده ودر رد قائلین بحجیت ظنون خاصه کتابی ساخت

حاج سید اسمعیل خراسانی

از فضلاء وثقات مشهد مقدس رضوی است در نزد حاج سید شفیع جاپلقی مدتی تلمذ کرده وهمانا از وی مجاز شده

میرزا نصر الله

فارسی الاصل مشهدی المسکن از مدرسین آستان فرشته پاسبان حضرت رضویه بود ودر فنون مسموع ومعقول وعلوم فروع واصول از اساتید وفحول محسوب میگردید ودر تقوی نیز مقامی سامی داشت از سبزوار بخراسان آمد ودر مشهد رضوی توطن جست اینك اولاد وی در آن خطهٔ مبارکه میباشند وخلف اصدقش افتخار الافاضل اعتضاد العلماء میرزا عبد الرحمن بجای پدر مدرس اول عتبهٔ مقدسه است

شیخ محمد جعفر بن حاج میرزا آقاسی

اصلاً طهرانی است ولی در نجف اشرف سکنی داشت نامش در عداد مجازین از حاج سید شفیع جاپلقی مسطور است

ملا حسن تویسرکانی

در بروجرد سکنی گرفته بود فقاهت وزهد وی مسلم عصر است خاکش در نجف اشرف میباشد رحمة الله علیه

میرزا جعفر تویسرکانی

از فضلاء فقهاء وبدرجهٔ اجتهاد نایل بود فرزند هنرمندش شیخ محمد نیز از علماء معتبر آنجا معدود وداشت

آقا سید حسن تویسرکانی

از مجتهدین بزرك وارباب تصنیفات ورؤساء خطهٔ قاین بود وآقا سید هاشم نیز مشار الیه هم از فضلاء عصر است

حاج ملا فیض الله دربندی

عالمی فاضل ومحدثی کامل است اصلاً از باب الابواب داغستان وفعلاً در دار الخلافهٔ طهران میباشد در تفسیر

وحدیث وفقه واصول وادبیات مهارتی وافر دارد ودر نهی از منکرات وحفظ حدود شرعیه وارغام انوف ظلام بی اختیار است احیاناً بوعظ مسلمین وتشکیل مجالس ارشاد وهدایت عامه میپردازد ومردم را باستماع تحقیقات ومطالب وی ولعی عظیم ومیلی مفرط است چرا که بر اخلاق شریعت مقدسه موافق سخن میراند وازتاویل وتطبیق ما بین ظاهر وباطن که سیره سایرین است اجتناب سخت میورزد اینک بدار الخلافه نزد خواص وعوام قرین قبول تام ودر نهایت اعزاز واحترامست

میرزا حسن

خلف عالم ربانی اقا محمد علی مازندرانی از افاضل علماء دوران وساکن دار السلطنه اصفهان است

اقا حسن نجم ابادی

برادر حاج اقا محمد رحمة الله علیهما در فقه واصول اعجوبه نحول بود وبجوانی در عتبات ائمه عراق سلام الله علیهم وفات یافت

میرزا عبد الوهاب قزوینی

خلف ارشد حاج ملا صالح برغانیست تتبع وی در مبانی سلسله برغانیه احدی را نبود معقولاً ومنقولاً با اساتید شرکت میکرد وخود را مجتهدی جامع الشرایط میدانست وبقزوین ریاستی معتد بها داشت ونزد حکام دیوان اعلی بسیار مطاع بود ولی با غیر جنس خود وصلتی کرده آبروی خود وسلسله را بریخت وزیاده موهون ومخفف شد در اواخر احوال میلی مفرط بتصوف بهم رسانیده بود الحق در طلاقت زبان وملاحت بیان وحلاوت لهجه وحسن تفهیم او بهر حال عموماً ومنبر خصوصاً در تمام ایران احدی نرسید تجاوز الله عنا وعنه

میرزا ابو القاسم شهیدی قزوینی

پسر ارشد حاج ملا تقی برغانی علیه الرحمه در دار السلطنه قزوین ببسط ید وریاست عامه ونفاذ کلمه اختصاصی بین داشت

اقا محمد بن حاج عبد الخالق قزوینی

از علماء انحظر ودر کتب عربیه وادبیه لاسیما شرح مطول سعد الدین تفتازانی بر تلخیص المفتاح تدریس میکرد بلکه اشتغال مردم را تا سیس مینمود شاگردان وی که باصفهان وکیلان وقزوین وغیرها هستند بسیار بوده اند از حد شمار بکناره اند رضوان الله علیه

حاج میرزا احمد ساوجی

از مشاهیر علماء ومشایخ فقهاء بود خدمت استاد اعظم حاج ملا احمد نراقی صاحب مستند ومناهج وغیرهما ودرس مفخم حاج میرزا مسیح مجتهد طهرانی تحصیل وتکمیل کرده ودر سال یکهزار وسیصد وپنج برحمت ایزدی پیوست

میرزا هدایت الله

خلف حاج میرزا عسکری مجتهد امام جمعه مشهد مقدس رضوی کردید واین منصب جلیل در سال نوزدهم قمری از جلوس همایون باوی حوالت رفت ودودمان ایشان در خراسان بیت فقاهت ووجاهت ونبالت وجلالت است رحمهم الله

ملا یوسف حکمی

در دار السلطنه قزوین اولین استاد کتب حکمیه متعالیه بود وافاضل طلبه علوم عقلیه را ان بزرگوار تربیت فرمود ودر زهد وعبادت نیز تالی نداشت

ملا محمد زنجانی

در حکمیات استاد اعظم بود ودر ریاضیات نیز اوراصحاب

مقامات بلکه کرامات می دانستند طیّب الله ثراه

میرزا عبد الواسع

امام جمعهٔ زنجان بود

ملّا قربانعلی

از مجتهدین زنجان است

میرزا محمّد رضا همدانی

در فقه و اصول و حدیث و تفسیر و حکمت و کلام و عرفان ید
طولی دارد و این اوقات غالبا متوقف طهران میباشد و
مردم بمجلس موعظت و تذکیر وی میلی عجیب دارند مشار
الیه از بیت حکمت و عرفان است پدرش حاج میرزا علی نقی
از اجلّهٔ علماء و حکماء بود و جدّ امجدش حاج ملّا رضا صاحب
مفتاح النبوه در اثبات نبوّت خاصه و درّ النظیم فی تفسیر
القرآن العظیم که هر دو مطبوع افتاده از فحول اساتید فنون
معقول است و شهرت حاج ملّا رضا از بابت ردّ هنری مارتن
پادری تا بممالک اروپا نیز رفته و میرزا محمّد رضا از طرف
پدر با میرزا محمّد اخباری متاخّر شهید صاحب التصانیف
البدیعه و المقامات العجیبه میپیوندد پس اگر موصی الیه را
اوحدی عصر و نادرهٔ دوران بدانیم بعید نیست کسالتی
این برکات و نتیجهٔ این چنین دانشمندان مصنّفاتش

تحفة الصوارم فی الفقه والاصول ومنظومهٔ تجرید مع الشروح ترجیح الشیخین وتحفة الثلثة ورسالة فی احوال الحجة عج ودیوان اشعار است

میرزا زین العابدین

خلف مرحوم حاجی سیّد محمّد باقر حجّة الاسلام از علماء
معتبر اصفهان بود

میرزا محمّد باقر صدر العلماء دار الخلافه

از اجلّهٔ سادات خواتون آباد است و در علم و فقاهت و
شهرت و وجاهت مقامی بلند یافته و در فضل و تقوی
و زهد و ورع و درجهٔ عدالت و رتبهٔ نبالت و جلالت
منکری ندارد و منصب صدر العلمائی بعد از برادرش میرزا

مرتضی رضی الله عنه باوی راجع گشت مدّ الله عمره گعزیز

حاج مولی حاج محمّد طهرانی

جامع المعقول والمنقول بود و از کافّهٔ فنون و عامّهٔ
صناعات ربطی عظیم داشت و در مدرسهٔ مرحوم دوست
علیخان نظام الدوله تدریس میکرد و وقتی که اسنا الحکما
والمتألهین حاج مولی هادی سبزواری اسرار الحکم را
بنام گرامی این شاهنشاه اسلام پناه ایّده الله تصنیف کرد
عزیمت ملوکانه بران بود که این کتاب را با این جناب مذاکره
فرمایند باری در مراجعت از حجّ نیابتی نظام الدوله مشار
الیه بین الحرمین برحمت حق فایز گردید و منصب تدریس
انمد رسه و دانشور برادرش ملّا
محمّد صادق قرار گرفت

آقا محمّد رضا

از اهل قمشهٔ اصفهان و از صنادید مدرّسین کتب
عرفان بود و اواخر عمر بطهران آمد در مدرسهٔ میرزا شفیع
صدر اعظم مجلس افاضت و افادت همی داشت کتب محیی
الدّین و شروح آنها را ضمیمهٔ سایر مصنّفات منصوره
و رسایل عرفاء تدریس میفرمود مردی درویش نهاد و
بلاادّعاء و بی تعیّن بود امسال که یکهزار و سیصد و شش
هجریست در دار الخلافه وفات یافت نزدیک نزع با خواص
خود گفته بود که آیا اسب سفیدی را که حضرت صاحب علیه
السّلام برای سواری من فرستاده اند دیدید

حاج میرزا یحیی قزوینی

در فنون عربیه استادی معظّم در سطوح فقهیه مدرّسی
مسلّم بود بر شرح جلال الدّین سیوطی الفیه را تعلیقات
نافع نوشته در محبّت اهل البیت علیهم السّلام مقامی منیع داشت
او اخر عمر در قزوین تفسیر میگفت و احیانا موعظه میکرد

آقا سیّد موسی همدانی

از فضلاء آنملک معدود میگردید و برای تکمیل ادبیات تا بشهر هرات رفته بود رساله‌ٔ در اسرار الصّلوة بفارسی نوشته رحمة الله علیه

آقا سیّد موسی قزوینی

خلف میر شجاع امروز از مدرّسین سطوح است و در قزوین جماعتی از طلبهٔ علوم شرعیّه بروی شاگردی میکنند وفّقه الله

حاج میرزا احمد قزوینی

خلف مرحوم ملّا اصغر علی مجتهد گیلانی ساکن قزوین از علماء و ائمهٔ آنولایت بود و در مسجد مدرسهٔ مولی وردی خان واقعه در محلّهٔ قوی میدان قزوین امامت میکرد چون فوت شد برادرش میرزا حسین بجای وی برقرار گردید در این تاریخ او نیز برحمت الهی فایز شده است

ملّا عبد الوهّاب هشتی

از علماء و ائمهٔ قزوین بود و سطوح فقهیّه را درس میگفت رحمة الله علیه

آقا سیّد رضا خیابانی

از قضاة و مشاهیر علماء قزوین بود

آقا شیخ صادق

مجتهد قزوینی در سلسلهٔ برغانیها برجلد و باستحاد و در قزوین حکومت شرعیّه میراند و خود را بر افاضل آن خطّه مقدّم میداند

شیخ اسمعیل

بن آقا محمّد بن الحاج مولی تقی الشّهید البرغانی القزوینی با آنکه مادرش قرّة العین بابیّهٔ مشهورهٔ مذکوره در تواریخ است خود در تقوی و فضل و قدس و عدل صاحب مقامی سامی بود و بمنبر لسانی ملیح و بیانی مطبوع داشت

ملّا محمّد علی سلطان آبادی

عالمی ادیب و فاضلی از فرط ذکاء و حدّت ذهن و سرعت انتقال کثیر التّصنیف بود نزد حاج سیّد شفیع جاپلقی بروجردی تلمذ کرد و بکرّات از وقت و انجا تدریس علوم و تربیت طلبه اشتغال گرفت و اخر عمر بتصوّف مایل گردید

ملّا محمّد علی محلّاتی اصلاً

شیرازی مسکناً از شاگردهای بزرگ سیّد جاپلقی و مجتهدین مجازین مشهور حجّة الاسلام حاج سیّد محمّد باقر اصفهانی و از اوست در شیراز ریاستی عمده داشت رحمة الله علیه

(حاشیه: حجّة الاسلام بروجردی علیهما الرحمه)

ملّا محمّد کزّازی

ساکن سلطان آباد از فقهاء فقها است و بکثرت حفظ و حسن تقریر و حدّت نظر و جودت قریحه میان اقران امتیاز دارد

میرزا ابو القاسم بن میرزا زین العابدین امام جمعهٔ دار الخلافه

جوهر شرافت است و از عنصر نجابت حق تعالی او را از عهد مهد توفیق پارسائی و ملکهٔ بزرگواری نصیب کرده تقوی و ورع و شوق بر تحصیل مقامات و تکمیل مراتب را در نهادش نهاده است ولادتش در بیست و دوم ذیقعده از سال هزار و دویست و هشتاد و دو هجریّه بطهران رخ نمود و از بدایت امر و اوایل عمر باکتساب هنر و اقتناء دانش همی پرداخت تا بر حسب استصواب جناب مستطاب حجّة الاسلام حاج میرزا حبیب الله رشتی در صفر سنهٔ ۱۳۰۴ بجوار مشاهد مقدّسهٔ عراق زادها الله تعظیماً مستسعد گردید اینک در ظلّ تربیت علّامهٔ مزبور بتکمیل علوم شرعیّه اشتغال دارد از طلعت شریفش آثار بزرگواری ظاهر است و انوار حقگذاری باهر و هر که در عمود نسب و شجرهٔ انساب

وی به بیند واشهر علماء و مجتهدین و حفظهٔ شریعت و
دین نکرد این آثار و اطوار بدیع نداند
شرف تتابع کابرا عن کابر　　کالرمح انبوبا علی انبوب

ملا محمد ابرهیم کزازی اصلا قمی خاتمة

خلف مرحوم حاج زین العابدین مازندرانیست که عالمی
فاضل و دانشمندی بزرگوار بود و از موطن اصلی خویش
مازندران بعراق امده در استانه توقف اختیار کرده بود
وهم عاقبت در استانهٔ شریفه بخاک سپرده شد و پسرش
ملا محمد ابرهیم که فقیهی فاضل و عالمی عامل بود از استنا
بقم رخت کشود وهم انجا رحلت نمود

میرزا محمد مهدی کاشانی

فقیه نبیه و جیه بود و در دار المؤمنین بامامت جماعت
وامر قضاء و حکومت مشغولی مینمود

حاج ملا مهدی بروجردی

پسر حاج محسن مجتهدی دقیق النظر ذکی الخاطر بود و
در بروجرد بتدریس علوم فقه و اصول و تفسیر اشتغال
همی داشت از او بانزواء و انقطاع و انفراد میل زیاد احساس
میشد رحمة الله علیه

حاج اقا محمد بن اقا محمود بن اقا محمد علی

از مشاهیر مشایخ و نبهاء فقهاء سلسلهٔ بهبهانیه بود
ودر مسجد حکیم دار الخلافه امامت جماعت مینمود و از
خاطر عاطر همایونی نسبت بان عالم جلیل و فاضل نجیب
اصیل اقبالی زاید الوصف مصروف میافتاد و اکنون
پسرش بحر العلوم داماد حجة الاسلام حاج ملا علی
مرحوم در بجای پدر راست واز مروجین شرع انور

اقا علی اکبر بروجردی الاصل مقیم دار الخلافه

خلف الصدق اقا جمال الدین مجتهد است اعلی الله مقامه
بعلم و فضل و وثاقت و عدل امتیازی بیّن دارد از اقران
و در علم حدیث و فن تفسیر و شعب ادب بمقامی سامی نایل
گردیده بعد از رحلت پدر جلیل القدرش مسجد و محراب
و منبر مدرسهٔ مرحوم دوستعلیخان نظام الدوله حسب
الارث والاستحقاق بروی اختصاص همیرسانید آن
فاضل کامل بفرط فطانت و حدت ذهن و توقد خاطر
و لطف قریحه از دو نیای اعلای خود حاج ملا اسد الله
حجة الاسلام و میرزا ابو القاسم قمی صاحب قوانین خبر
میدهد که نژاد از دو کس دارد این نیک پی
ادام الله ایام تائیده

ملا فیض الله هروی

مفتی انخطه بود و در سال یکهزار و دویست و شصت و
هشت مطابق سنهٔ خامسه قمریه از جلوس همایون که
مردم هرات و ملحقات ان بطیب نفس و میل خاطر طالب
رعیتی ایران و عضویت ممالک محروسه گردیدند و
عرایض عاجزانه بخاکپای جواهر اسای مبارک معروض
داشته و اظهار عبودیت و انقیاد کردند بعضی از غرایض
ان تاریخ را مفتی مذکور بشخصه حمل داد و مورد انواع
تلطفات و اشفاقات شاهنشاهانه افتاد

اقا شیخ محمود عراقی

از مجتهدین مسلم دار الخلافه است در مسجد مرحوم
اغا بهرام بامامت جماعت و ترویج احکام میپردازد
تقریرات مدرس شیخ الطایفه استاد الکل مرتضی
الانصاری را فقها و اصولا بروجه اشباع ضبط کرده
وتدوین فرموده است علماء عظام و فقهاء فخام از این
رهگذر بتالیفاتش محتاجند و در این سنوات کتابی بنام
دار السلام در احوال حضرت حجة الله القائم علیه السلام

بفارسی تألیف کرد و مطبوع افتاد

میرزا محمد نایینی

از جملهٔ اجلّهٔ فقهاء و عظماء علماء بود و در نایین و ملحقاتش وانحدود با مور شرعیه مشغول میبود کتاب مستطاب احقاق الحق را من تصانیف السید السند السعید القاضی نور الله الشهید بفارسی ترجمه کرده است سال یکهزار و سیصد و پنج ۱۳۰۵ از سرای سپنج درگذشت و از جملهٔ اولاد مقرب الخاقان میرزا علیخان منشی وزارت مالیه را که فاضلی است کامل بجای گذاشت

ملا رضا

از مشاهیر علماء اشرف البلاد

ملا ولی الله همدانی

عالمی عامل و عارفی کامل بود ما بین معقول و منقول جمع کرد ظاهر و باطن را براراسته محل اعتقاد و ارادت اهل سیر و سلوک گردیده بود مؤلف دو کرت بفیض صحبتش در همدان فایز شده است و دو ثانیه از صورت منامی که در آن اوقات دیده بودم بر سبیل مکاشفه اخبار فرمود رضوان الله علیه

الحاج آقا خوند بن الحسن الرضا بن خدابنده بن رضا بنده

الحجرسابانی اصلاً و بخارا و العبد الرب آبادی موطناً و مزاراً از مشاهیر ارباب علم و عبادت و اصحاب تقوی و زهادت بود و در الکای دشتبی از ترابلوک دار السلطنهٔ قزوین ریاستی عظمی داشت و در مواظبت تهجد و مراقبت سنن و مندوبات و مداومت اذکار و ادعیه و اوراد بسیار کم نظیر بود اهالی آنحوالی وی را مستجاب الدعوه میدانستند در فن حدیث و فقه و تفسیر و انواع فضایل و معارف و مطالب سومند مجامیع چند پرداخته ساعات شبانروزش ما بین مطالعه و تحریر و عبادات و قضاء حوائج و اصلاح طرق معاش منقسم بود نام گرامی آن بزرگوار مولی غلامعلی است ولی بعنوان آخوند مذکور و مشهور شده و حجرسابانات که از قبایل قدیمه ایرانند و مردم پهلوی زبان از جملهٔ هفت قبیلهٔ ابراهیم آباد زهراء میباشد و از این طایفه دانشوران و هنرمندان برآمده اند بالجمله آن پیشوای پاکان و مقتدای نیکان که پاسبان شریعت نبویه بود و قلاوز طریقت علویه بعد از ظهر سه شنبه بیست و یکم ربیع دیگر سال یکهزار و سیصد و شش هجری بقریهٔ عبد الرب آباد من قری دشتبی من اعمال قزوین بسن هشتاد درگذشت و هم در آنجا بجوار مضجع انار سلیل المعصومین و غیاث المظلومین حضرت سلطان بکتاش علیه السلام بیارمید اعلی الله مقامه و احله دار الکرامه و از وی سه پسر و یک دختر تخلف شد عالیجنابان ملا کاظم و آقا رضی الدین ساکن عبد الرب آباد میباشند و شیخ اجل حبر بحریر ملک الافاضل ابو المعالی شیخ محمد مهدی شمس العلماء که خلفا و سطا آن بزرگوار است در دوایر علمیه دولتی قرین افتخار است وی در تاریخ فوت پدر و برخی سوانح دیگر میگوید که

بیا بدشتبی و ملک عبد رب آباد
بقصد مهبط فیض اله مپوی و هر سو
خجسته مرقد سلطان محتشم بکتاش
که از ریاض نبی گلبنی است بر لب جوی
ببین و در سم زیارت بجای آر و بدان
که در جوار چنین سرو و بهشتی خوی
مزار مرد خدایی با سلوک و صفات
که بود ساطع انوار بند گیش از روی
یگانه حامی دین حنیف حاج آخوند

سرشته ملکوت و فرشته مینوی
چنان عبور که جز او نبود در این مرز
که کارِ شرع کند راست با خمِ ابروی
سخن ز قلب سلیمش کند و هست صحیح
مَثَل ز خلقِ عظیمش زنند و هست نکوی
باسم و رسم علا المعلی و از این باب
رواجِ دین همی دادی از دل و بازوی
نژادِ پاکِ نیاکانِ پهلوی زادش
زجیر سابات آن یزدانِ با نیروی
نه در فضیلت مثلش هیچ ساحت مرز
نه در عبادت شبهش هیچ برزن و کوی
ز نالهٔ سحرش قدسیان بجوش و خروش
ز اشکِ نیمشبش چهرهٔ زمین برنگ و بوی
غبارِ تربتِ وی تا بهشت می‌برند
ملک بجبهه و غلمان و حور بر گیسوی
مرا مقام بری بود ناگهان ز وطن
قرینِ غربت را کربت رسید ز دهلوی
بکفت یک پدر با چهار فرزندش
برفت و بد رقه همسترت سپس تا کوی
کربت بر دلِ من چشم ادمی و پری
بسوخت بر جگرم جانِ هر صدیق و عدوی
دریغ و درد از آن مهوشانِ گل پیکر
فغان و آه بر آن اخترانِ مشکین موی
روانِ همسر بود درگذشته باد اشاد
که روی بر تبش حق یافت در برینش شوی
بپارسائی و هشیاری و هنرمندیش
خیال رفت و ندید از فرات تا اموی

بجالِ او گذری عشر و فاتحه برخوان ا
بیادِ تو گذرد طاب رمسها برگوی
خدای عزّ و جلّ پوشدش ز سندس خضر
بغرفهای قصورِ ز زبرجد و لولوی
جهادِ حسنِ تقبّل از و کند مشکور
جوارِ حضرتِ صدیقه‌اش دهد مشکوی
سپاسها که از و دختری بجاست مرا
چه گل برفت تو بوی گل از گلاب بجوی
یگانه عصمتِ دنیا عقیلهٔ عالم
چه نام وی ببری هان دهان بعطر بشوی
خلاصه چون پدرم درگذشت مادرِ دهر
درید جامه و بر کرد و کند موی و موی
میانِ عقدِ ثریا ز صلبِ خود آسود
کنارِ مامش کو بود شهربانوی
خرد همی بتاریخ در تکاپو بود
ندا کشید فرشته بناگه از مینوی
زدای وسوسه را و فزای صدق و کو
۲۰۴ ۱۳۷
ز خالهٔ پیر بزرگان بیا و مطلب جوی
۱۲۳۹
(سنه ۱۳۰۱)

(زاد العزت جهاد الدین حسین تقبلها)
(تاریخ مقام و تاریخ حسنه مقام شهربانو است غفر الله لها)

میر حامد حسین لکهنوی

از آیات الهیه و حجج شیعهٔ اثنی عشریه است کذشته از مقام فقاهت در علم شریف حدیث و احاطهٔ تامه بر اخبار و آثار و معرفتِ احوال رجال از شعب شیعه و اهل سنت و جماعت اولین شخص امامیه است قولاً مطلقاً و در فن کلام لاسیما مبحث امامت که از صدرِ اسلام تا کنون مابین ما دو فرقه نزول از این ملت میمون معنون گردیده صاحب مقامی مشهود است و موقعی بین المسلمین مشهور هر کس کتابِ

عبقات الانوار این بزرگوار دیده باشد میداند که در ابواب مذکوره در کتاب مسطور از اولین و آخرین احدی بدان منوال سخن نرانده است و بر این نمط تصنیف نپرداخته از امارات مؤید بودن وی من عند الله ظفر یافتن اوست بصواقع خواجه نصر الله کابلی که شاه صاحب دهلوی تمام آنرا انتحال نموده و از آثار موفق بودن او بدست آوردن کتب و اسباب و اساسات تألیف و جمع است میگویند در انواع علوم قریب سی هزار مجلد ما بین صغیر و کبیر و خطیر و یسیر در کتابخانه عامره این مرتضی العصر نسخه موجود است و این سخن را از واعظ ثقه بزرگ نیز شنیدم که در طهران بر فراز منبری مذکور داشت والله العالم اگر چه این سید اجل و حافظ اکمل از مردم ایران نیست و در لکهنو از ممالک هندوستان می باشد ولی چون اصلاً از نیشابور بوده اند بیرون از این باب از این کتاب مناسب مذکور شوند تاریخ ... استخبر سید که بجنت جاوید

ملا احسن نایینی مقیم مکه شرینا و در اصفهان

در انواع علوم ظاهر و باطن بمقام کشف و شهود بود اگر فی المثل دیگری از هزار کتاب در فنون شتی از وی حل مشکلات و دفع شبهات میخواستند بدون هیچ تأمل همه را جواب میفرمود با آنکه اصلاً کتاب نداشت و ابداً بمطالعه وقت نمی گذاشت و این معنی در نزد مسلم بمقامی است که هزاران کس از محصلین اصفهان و مدرسین آن سامان بارها آزموده اند و با شخاص هم احساس نموده اند و این نسبت جز حقیقت مکاشفه و این دعوی را براهین دیگر نیز از قبیل اخبار با نشاء تلگراف در ایران و صدمه ماشرت از ظهور باب و غیرها که بطور تحقیق از وی شنیده شده است وی در بدایت امر بشبانی اهل نایین میکرد را شنید تا بتقریبی عارف ربانی و مقرب بارگاه سبحانی حاج محمد حسن

او را در بیابان نایین نظر فرموده بتحصیل علم و تکمیل نفسش میفرماید مردمی که محضر مبارک او را ادراک کرده اند از وضع زندگانی و ریاضات و مجاهداتش در طریقه او بسیار امور خطیر روایت مینمایند قدس الله تعالی روحه

شیخ محمد مهدی عبد الرب آبادی شمس العلما

در عموم علوم شرعیه با اساتید شرکت میکند و بالخصوص در فنون ادب و شئون حدیث و شعب تاریخ و احوال رجال از صنادید شمار می آید و خویشتن را در صناعت انشاء کما هو او نشاء نخستین شخص عصر میپندارد بدار السلطنه قزوین صرف و نحو را در حضرت پدرش حاج آقا خوند سابق الذکر که عالمی جلیل بود تحصیل نمود و معانی و بیان را نزد آقا محمد بن الحاج عبد الخالق که در نزدیک و دور هم مشهور است تکمیل کرد و اصول و فقه را از مجتهد العصر و رئیس المصر آقا سید علی طاب ثراه و حاج مولی آقا سلمه الله فرا گرفت آنگاه از قزوین بطهران آمد و سالی چند در مدرسه دو سپهسالار خان نظام الدوله غفر الله له بتکمیل مراتب همی پرداخت تا مقارن اول قرن ثانی سلطنت جاودانی بر حسب انتخاب نواب رضوان مآب علیقلی میرزا اعتضاد السلطنه وزیر علوم در مجلس تألیف کتاب نامه دانشوران ناصری شرف عضویت یافت همانا آن فاضل فرزانه و استاد یگانه از فرط فطانت و شدت ذکاء و حدت ذهن و توقد خاطر و لطف قریحه و سعه تتبع و غزارت تبحر از آیات عصر است و آحاد دهر و آثار بسیار دارد از آنجمله است کتابی که بر حسب امر اعلیحضرت اقدس صاحبقرانی خلد الله سلطانه در شرح احوال ائمه مذاهب اربعه اهل سنت و جماعت ساخته و بر اسلوبی بدیع پرداخته و عبد الرب آباد قریه ایست در بلوک دشتبی قزوین از تاریخ گزیده خواجه حمد الله مستوفی مستفاد

میشود که این ده در هفتصد هجری نیز دایر و عامر بوده است

حاج شیخ محمد علی اصفهانی

خلف باشرف مرحوم علامهٔ اجل شیخ العصر حاج شیخ محمد باقر بن شیخ محمد تقی صاحب الحاشیه است بدار السلطنه اصفهان در علوم شرعیه لاسیما الفقه و الاصول از مدرسین و مروجین است و مجلس افادت و افاضتش بوجود افاضل محصلین مشحون و مباهی شد

آقا سید احمد از سادات اخوی طهران

در سیر و سلوک مقامی بلند و مرتبهٔ ارجمند بهم رسانید گروهی از فقهاء عظام و انبوهی از خواص ذوی الاحترام حلقهٔ ارادت وی بر گوش داشتند از بزرگان طریقت بمزید مراقبت آداب و سنن شریعت ممتاز بود قدس الله سره

آقا سید یحیی

از اجلهٔ سادات اخوی دار الخلافه بود رضوان الله علیه

حاج ملا رضای مجتهد دامغانی

عالمی بود ربانی

ملا محمد تقی کاشانی مقیم طهران

از مشاهیر فقهاء و مشایخ علما است فی التاریخ هفتاد سال از عمرش گذشته و اواخر عمر را همی در قضاء و فصل خصومات گذرانیده آثار بسیار دارد از آنجمله است سفینة النجاة در فقه و هدایة الطالبین که بطبع رسیده و بحر الفوائد در هفت جلد مشتمل بر انواع دانشهای سودمند و جامع الاصول که ناقص است و جامع المواعظ و رسالهٔ شق القمر و رسالهٔ رد نصاری و توضیح الآیات و وسیلة النجاة و نجم الهدایه و ایضاح المشتبهات و غیر ذلک

ملا محمد هاشم ساکن زین آباد من قری قزوین

از فقهاء مشهور بود و بر طریقهٔ اخباریه میرفت و نسلا از دودهٔ قاجار قزوینی بشمار می آمد و این گروه همانا از عهد سلاطین صفویه انار الله براهینهم در ملک قزوین توطن گزیده اند که از معتقدین آن خاندان و مریدان آن دوده بوده اند و صفویه در نخست شهر قزوین را کرسی سلطنت و پایهٔ سریر قرار داده اند و از قاجار قزوین که غالبا بمردی و بهادری متصف اند مردم نامی برآمده امیر گونه خان ساری اصلان که از صنادید سردارهای شاه عباس ماضی و صاحب حمام قاجار واقع در دار السلطنه قزوین است از این گروه جلادت پژوه بود خدمات و زحمات اورا در راه دین و دولت از تواریخ صفویه میباید خواند و هکذا فرزندش عباسقلیخان و در نوبت سلطنت قاجاریه حسینخان سردار که از اجلهٔ قواد خاقان مغفور فتحعلیشاه بود نیز از ایشان است محاربات وی تواریخ این سلسله را مشحون ساخته و هکذا برادرش حسنخان و کذلک لطفعلی بیک عبد الرب آبادی نایب ایشیک آقاسی باشی شاه شهید آقا محمد خان که در حمل جنازهٔ آن سلطان گیتی ستان بآستان ولایت نشان همراه بود و از معاصرین مرحوم نجفخان عبد الرب آبادی سرهنگ که از فتنهٔ سالار و فتح هرات و حراست کلات زخمهای منکر از تیغ و تفنگ همی داشت از نژاد امیر گونه خان مزبور بود و کذا مقرب الخاقان سلیمانخان زین آبادی که فی التاریخ از مباشرت خدمتگذاری و مزاولت جان نثاری استعفاء کرده است

شیخ محمد حسن قمی وزوائی

مقیم دار الخلافه عالمی عادل است و فقیهی فاضل او را باخاندان مرحوم حاج ملا محمد کرمانشاهانی که عالمی ربانی بود و با خاقان مغفور فتحعلیشاه قاجار معاصرت داشت ارتباطی من القدیم است و اختصاصی عن الصمیم

شیخ احمد بن ملا محمد جعفر ساکن میامی

در مسموع و معقول ماهر است و غالب تحصیلش خدمت فیلسوف الزمان حاج ملا هادی سبزواری شده

ملا محمد بیدگلی الاصل

شمیرانی الموطن عالمی عامل بوده و فقیهی کامل و در قریهٔ دزاشیب مینشست اولادش ملا محمد جعفر و آقا شیخ حسن و آقا شیخ حسین و آقا شیخ علی و آقا شیخ احمد جمله در طهران از فضلاء و اتقیاء محسوب میکردند

ملا محمد مؤمن بن ملا ابو محمد

ملقب بشیخ الاسلام ساکن میامی از علماء خراسان بود و در معقول و منقول مقامی سامی داشت در ۱۵ محرم هزار و سیصد و شش بقصبهٔ میامی درگذشت

حاجی شیخ عبد الحسین

بسطامی

شیخ محمد صالح شاهرودی

عالمی مشهور بود

شیخ علی اکبر

شاهرودی

ملا عبد المؤمن بن ملا زین العابدین

ساکن میامی خدمت سید الفقهاء آقا سید حسین ترک کوهکمری تحصیل کرده و در شرعیات مقامی لایق یافته

ملا محمد شریف بن کربلائی حسن بغشی

که بلقب شریف العلماء مشهور بود و در طهران توطن داشت و از علماء نامی عصر معدود میگردید بغش از اعمال ملایر است و این دانشمند مشهور از شاگردهای حجة الاسلام حاج ملا اسد الله بروجردی بود و از عظماء علماء این دولت گروهی شاگردی حجة الاسلام مشار الیه قرین افتخار

و حلیف اعتبارند و بتهذیب بعضی مستقلا نیز اشاره شد از آن جمله است شیخ عبد الرحیم بروجردی که در طهران بود و شیخ محمد رحیم بروجردی که فعلا در مشهد است و حاجی سید محمد باقر عراقی و حاجی آقا محسن عراقی و ملا شیخ علی بروجردی مرحوم و آخوند ملا حسین آقا باقر و آقا شیخ محمود عراقی سلمه الله که فعلا در دار الخلافه است و مرحوم میرزا ضیاء الدین ساکن قلعه من اعمال بروجرد و مرحوم ملا احمد خوانساری ساکن ملایر که از اجلهٔ مجتهدین عهد معدود بود و ملا محمد علی محلاتی ساکن شیراز و ملا محمد تقی گلپایگانی و حاج سید علی بروجردی و غیرهم من کبراء المجتهدین و حفظة الشریعة و الدین

ملا احمد خوانساری الاصل

ملایری المسکن در فروع و اصول از صنادید اساتید و محققین فحول بود فقه را در خدمت حجة الاسلام حاج مولی اسد الله بروجردی و غیره و اصول را در محضر شریف العلماء مازندرانی اولا و در مدرس شیخ محمد تقی صاحب الحاشیه ثانیا تکمیل نموده است کتاب مصابیح الاصول و مصنفات دیگرش از علو مقام وی خبر میدهد

میرزا ضیاء الدین

خلف ملا احمد مذکور در دولت آباد ملایر فقها و اصولا تدریس میکند برادرش آقا محمد مهدی بن ملا احمد نیز بحفظ حدود شرع میپردازد و صحبتش در طهران ادراک شده

ملا علی نهاوندی

مجاور غری شریف محققی است که عدیل و امروز در علوم شرعیه استادی او را همه تسلیم دارند بشهادت اثبات اثبات شده که این مجتهد فحل و محقق جلیل اشتغال بعلم اصول متعارف معمول را تجویز نمینماید و میفرماید

که این فن مفنی روزکار و مبطل اعمار و قرنهای بسیار هیچ
نبود و فقاهت کریمه همی روز بروز می فزود حاشا که
شارع مقدس باین اطنابات و اکثارات که لاتسئل از
تکمیل مقام فقاهت عظمی عائق است رضا دهد بجز از
مسائل حقّه اصولیه در تحقیق احکام شرعیه در کار است
اندکی از این بسیار است بلکه یکی از این هزار

میر سید حسن مدرس اصفهانی

علامهٔ زمان و محقق دوران بود گروهی از مجتهدین
بزرگ در محضر مبارک و مدرس میمون وی تربیت یافته
اند اجل و اکمل ایشان سید المجتهدین حجة الاسلام و
المسلمین آقای حاجی میرزا محمد حسن شیرازی زمانی که
باصفهان بوده اند وکفی بذلک فخراً

میرزا ابو المعالی بن العلامه حاج محمد ابرهیم کرباسی

از اجلهٔ علماء و جلهٔ فقهاء معدود میگردد

آقا سید محمد باقر سجاسی

در قزوین میزیست و فقیهی فاضل بود

شیخ محمد حسن یزدی

فی التاریخ حاضر دار الخلافه است

آخوند ملا محمد صادق بروجردی

فقیهی فاضل و ادیبی ماهر و متتبعی بارع است و فی التاریخ
در طهران میباشد

حاج شیخ عبد الرحیم شوشتری

از مشاهیر شاگردهای شیخ الفقهاء حجة الحق رئیس
الاسلام مرتضی الانصاری میباشد و فی التاریخ در
سبزوار مشغول تدریس و ترویج است و کرامتی که از
مقربت درگاه باری شیخ علامهٔ انصاری ره در پشت کتاب
صلوة آن بزرگوار مطبوع است

آقا علی ترک ساکن یزد

فقیهی مفخم بود و رئیس اعظم و خداوند جود و کرم

آقا سید عبد الرحیم

صاحب فضائل السادات فی التاریخ در طهران است

حاج میرزا محمد حسین

مجتهد سبزواری در ان مملکت از مروجین شریعت است
و میگویند از حجة الاسلام رئیس الشیعه حاج میرزا
محمد حسن شیرازی تصدیق اجتهاد دارد

ملا حسین بن ملا محمد باقر

از اهل ده ملا زاهدی فاضل است و فقیهی متتبع

حاج ملا علی سمنانی

عالمی ربانیست مابین علوم عقلیه و فنون نقلیه
جمع کرده و در سمنان شهرت و ریاست دارد در حکمیات
حضور شریف فیلسوف اعظم حاج ملا هادی سبزواری
را ادراک نموده بعضی از علماء ظاهر بر آن دانشور ماهر
حسد بردند و پارهٔ اعتراضات آوردند چون فیلسوف
اعظم خاتم المحققین حاج استادی فی تصدیق او داشت
ناچار سخنان متعرضین متعرضین را باید بر طاق نسیان
گذاشت

آقا سید جعفر

از علماء اشراف البلاد

ملا اسمعیل

از علماء اشراف البلاد

میرزا محمد تقی بن میرزا عبد الله

از مدرسین آستان مقدس رضوی بود و منظومه
در فقه و نحو دارد و در سال یکهزار و دویست و
هشتاد فوتش اتفاق افتاد

مولانا حاج محمد نجف مشهدی

اصلا کرمانی بود و مشرب عرفان و طریقهٔ اخباریان داشت در یکهزار و دویست و بود و دو مجاوراً بمشهد مقدس درگذشت و آثار بسیار گذاشت از انجمله است خلاصة الانساب و غناء الادیب فی فهم مغنی اللبیب و شرح خطبة الزهراء و شروح دعاء کمیل و جوشن و صباح و کتاب جامع الاحادیث

مولی حسین بن آقا باقر بروجردی

از مجتهدین مسلم و از تلامذهٔ معتبر مرحوم حاج مولی اسد الله حجة الاسلام بروجردی است از جمعی کثیر مجاز بود و اجازات خود را بطور طومار همی همراه داشت

ملا عبد الرحمن

شیخ الاسلام مشهد مقدس و فقیهی جلیل القدر بود و در سال یکهزار و دویست و بود و دو رحلت نمود قبرش در توحید خانه است از حوالی و منضمات حرم مبارک رضوی

ملا اسد الله

از علماء اشرف البلاد

آقا شیخ علی بروجردی

از جملهٔ شاگردان مرحوم حجة الاسلام حاج ملا اسد الله بود و بزهد و ریاضت و علو درجهٔ فقاهت اشتهار داشت

سید ضیاء الدین

از اهل قلعهٔ بروجرد شاگرد حجة الاسلام بروجردی بوده

حاج میرزا داود

ارشد اولاد حاج مولی اسد الله بروجردی حجة الاسلام و از مشاهیر مرحقین احکام معدود بود و بمضاهرت مرحوم سید محمد مهدی بحر العلوم تشرف داشت

آقا محمد ابرهیم

از علماء شهر اشرف طبرستان

آقا شیخ احمد

از علماء مازندران ساکن اشرف البلاد

حاج میرزا ضیاء الدین

بروجردی برادر اعیانی حاج میرزا داود بود رحمه الله علیه

آقا علیجان

از علماء طبرستان ساکن اشرف البلاد در سال فوت همتوفی سال یکهزار و دویست و بود و دو بمازندران مشرف اند و زحضور مبارک شده

حاج میرزا عسکری

شریف بروجردی و از فضلای اولاد حاج مولی اسد الله حجة الاسلام است و میرزا محمد مهدی برادر اعیانی او نیز از افاضل عصر بود

آقا صدر الدین امام جمعهٔ بروجرد

و این منصب بالسلسله در این دولت همی بر سبیل وراثت میدادند و مشار الیه خلف میرزا علینقی آتی الذکر است

میرزا علینقی امام جمعهٔ بروجرد

در فقه و اصول و منطق و اعراب از صنادید اساتید بود و نژاد ایشان بمشایخ کاشان میرسد که تربت بجماعتهم در انولایت مزار است مشهور منهم الشیخ سلیمان المجتهد قده

میرزا احمد مجتهد تبریزی

در مملکت آذربایجان حافظ حمایت شریعت و پشتیبان بزرگ ملت بود ریاستی کبیر و شهرتی عالمگیر داشت همان شان و شرف در نسل و خلف تا کنون باقی است منصب امامت جمعه و جماعت نسلا مان و دکه منتشر عشیر

کلیهٔ ایالت اذربایجان باابید ودمان قدس نشان است و
ازبزرکی این دودمان وجلالت مقام ونبالت شان اکر
شرحی کامل بخواهیم بنوشت از تعهد اختصار التبه برکنار
خواهیم افتاد وامثالم بزرك اسلام موافق انچه در رسالت منه
بخشنین ایران نوشته ایم درسال یکهزار ودویست وشصت
وپنج از سرای سپنج ارتحال جست طیب الله روحه الشریف

حاج میرزا علینقی طباطبائی

از اعاظم مجتهدین کربلا بود واز ریاست وشهرت واعتبار
دین ودولت سهمی عظیم وحظی وافر داشت چون این
بزرکوار نیز اصلاً واهلاً ایرانی است اسم شریفش در قلم
امد اعلی الله تعالی فی الجنة مقامه

ملا احسن شعبانکردی قزوینی

مجتهدی مسلم ودر تتبع ومزید فضل بر کافهٔ معاصرین
مقدم بود در مملکت قزوین ریاستی خطیر وشهرتی جهان
کیر داشت در فنون چند کتابهای سودمند ساخته از
جمله مقتلی که مجتهد نیز پرداخته بطبع رسیده است دو
فرزند دانش مندش اقا جمال الدین واقا صدر الدین هم
دو فی التاریخ در دار الخلافه توقف دارند

حاج اقا مجتهد رشت

از علماء بزرك دار المرز است واز حجة الاسلام والمسلمین
حاج میرزا حبیب الله رشتی مد ظله العالی تصدیق
اجتهاد دارد والد بزرکوارش حاج ملا میرزا حسن خلف
حاج ملا میرزا جان نیز در مملکت کیلان ریاستی عظیمه
داشت وبمزید فضل ونفاذ حکم مسلم ان ایالت کبری بود

میرزا محمد حسین شریعتمدار تبریزی

ازجملهٔ اجلهٔ علماء اذربایجان است ودر نجف اشرف
کتابخانهٔ عمومی ایجاد کرده وبکاری بزرك وخدمتی
شکفت توفیق یافته

ملا نظر علی طالقانی

عالمی ربانی بود ودر فقه واصول وحکمت وحدیث مقاما
تبحر داشت تصنیفات سودمند بعربی وفارسی ساخته که
بعضی بطبع رسیده از جمله کتاب کاشف الاسرار است که
خواص وعوام از ان تالیف شریف سودها می اندوزند
این عالم عامل وفقیه فاضل حافظ قران ومقیم طهران و
مفخر ایران بود طلب نسل را یازده زن کرد که اخر ایشانرا
کریمهٔ حسنخان سرتیپ رئیس شامبیاتی از شعب قاجار
خلف حاج رحیمخان مرحوم بود وعاقبت بلاعقب در
مشهد رضوی درکذشت فی سنة ۱۳۰۶ الهجریة

شیخ عباس نهاوندی

در مدرسهٔ دانکی طهران بامامت جماعت وتدریس
طلاب میپردازد

شیخ عبد النبی مازندرانی

از فضلاء شاکردان سرکار حجة الاسلامی میرزای
شیرازی روحی فداه است در کتب مقدمات تخصص
شرح مطول تا مختص تجری فوق العادة دارد اینزمان
در طهران امامت جماعت ودرجهٔ از شهرت بهم رسانید
وثاقت وعدالتش را اقا دهی نیز بنسب زاد الله توفیقه

حاج سید رضی لاریجانی

در حکمت متعالیه وفنون معقول از صنادید فحول
بود واز شاکردان درجهٔ اول فیلسوف اعظم ملا علی نوری
بشمار می امد ودر اصفهان تدریس میکرد از انجا بطهران
امد ودر خانهٔ مرحوم میرزا اسمعیل مستوفی کرکانی
منزل کرفت تا عیال واولادش نیز رسیدند پس در
خانهٔ جداکانهٔ همی بود تا در یکهزار ودویست وهفتاد

رحلتش اتفاق افتاد از اولاد امجادش میرزا سید محمد ملقب شمس الادباء داشت و داماد حکیم الهی ماضی بود از شعرهای او لختی در تذکرهٔ مجمع الفصحا مسطور است

میرزا آقا نهاوندی

فقیهی نبیه و مجتهدی محقق بود و در بروجرد می نشست و تکمیل اصول را نزد حاج سید شفیع استاد اصول کربلائی کرده بود و از اقبال دنیوی هیچ بهره نبرده

شیخ محمد مهدی اللاریجانی الاصل

در قصبهٔ حضرت عبد العظیم فقیهی جلیل الشان است و با مرحوم رئیس المجتهدین حاج ملا علی کنی شرف مصاهرت دارد

حاج میرزا هاشم مشهدی

ولد ارشد مرحوم حاج میرزا هدایت الله بن الشهید میرزا محمد مهدی در علم و ریاست مقامی سامی داشت و سال یکهزار و دویست و شصت و نه درگذشت و قرب مزار پدرش در حرم محترم مدفون گشت

ملا عبد الخالق یزدی

از مشاهیر شاگردان شیخ اجل احمد بن زین الدین الاحسائی بود و در فقه و اصول و کلام و حدیث مقامی عظیم داشت در توحیدخانهٔ مبارکه از ملحقات حرم مقدس رضوی تدریس میکرد کتاب مصائب الائمه از اوست و در یکهزار و دویست و شصت و هشت بمشهد مقدس رضویه درگذشت

میرزا محمد تقی تبریزی

ملقب بحجة الاسلام خلف الصدق مرحوم ملا محمد ممقانی از مشاهیر مشایخ فرقهٔ شیخیه عالم فاضلی است و در میان شیخیهٔ آذربایجان اعتباری عظیم دارد

میرزا حسن جیلانی معروف بمولانا

از فلاسفهٔ مشهور است و در اصفهان حکمت متعالیه را تدریس بلکه تاسیس میفرمود بعضی گفتند که این نوبت همایون را ادراک کرده لهذا در قلم آمد

حاج ملا محمد علی مجتهد

امام جمعهٔ رشت از اجلهٔ علماء عظام و معمرین فقهاء فخام است و در آن ملک مدار شرعیات و صاحب ریاست معتد بها میباشد

حاج میر عبد الباقی

مجتهد رشتی فاضلی کامل و رئیسی معتبر است و ولات رشت وی را بسیار محترم میدارند

حاج میرزا محمد مهدی بحر العلوم

خلف الصدق حاج ملا رفیع مرحوم از نجباء علماء گیلان است و اجلاء فضلاء آن سامان

حاج محمد ابراهیم رشتی

مشهور بحاجی مجتهد خلف مرحوم رئیس الفقها حاج ملا رفیع مجتهد گیلانی است از فقاهت و ریاست بهرهٔ بسزا دارد و در دار المرز بشرعیات و فصل امور عامه میپردازد

حاج میرزا محمد علی

قراچه داغی از اجلهٔ مجتهدین و مروجین شریعت و دین است در فقه و اصول و اخبار و علوم عربیه و فنون ادبیه مقامی منیع و رتبهٔ رفیع دارد در این فنون غالبا صاحب تصنیف است شرح و تفسیری بر خطبهٔ مشهورهٔ حضرت سیدهٔ نساء العالمین علیها صلوات الله و الملائکة و الناس اجمعین نوشته و بطبع رسیده چند سال قبل زایر مشهد رضویه رفت و مرحوم میرزا عبد الوهاب نجا

اصف الدوله که در آن وقت حکمرانی ایالت خراسان بهم رسانید او را از مانی برای اجرای خیالات صحیحه و ترویجات شرعیه که در نظر داشت در مشهد مقدس متوقف ساخت تا بعد چندی از آنجا بطهران ورود نمود و مورد مراحم فوق الوصف اعلیحضرت همایونی گردید چنانکه در ضمن جراید دولتی نیز اشاره کرده ایم و مقام تدریس و توجهات مدرسه و مسجد سلطانی از مستحدثات عظیمه و آثار فخیمه این دولت را باوی موکول فرمودند و پس از چندی بموجب تمنای اهالی دار السلطنه تبریز بآذربایجان رفت و اینک در آنخطه با مشربی پاک و مشیی ستوده بتدریس علوم و ترویج احکام قیام مینماید و اهتمام میفرماید وفقه الله تعالی

میرزا عبد الغنی

قراچه داغی الاصل ساکن دار السلطنه تبریز در فقه و اصول و تفسیر و علوم عربیه و شعب ادب مهارتی کامل و حظی فایق دارد و او برادر میرزا حاج آقا مدرس ریاضی استاد المنجمین است چند سال قبل چندی مقیم دار الخلافه بود علماء عظام با او بتکریم و احترام همی سلوک میفرمودند و در این تاریخ دار السلطنه تبریز از وجود او قرین تقدم و تبحر است منظومه اش در فقه مطبوع افتاده علی المعنیین

شیخ رضا بن حاج ملا محمد

کرمانشاهانی الاصل و طهرانی المسکن از مشاهیر رؤساء دار الخلافه و متولی اوقاف جامع عتیق آن بود کتابخانه عامره داشت سرای وی مضیف علماء و واردین طهران محسوب میگردید بحسن سلیقه امتیازش مشهور است که فرش صاغری و میانه قلیان و سر قلیان شیخ رضائی هر سه بنام او میباشد در پنجم رمضان سال یکهزار و دویست و هفتاد و هفت از دنیا رفت قبرش در گنبد هود و صالح است از وادی السلام

حاج شیخ محمد بن شیخ جعفر

المشهور بشیخ رضائی از کبراء علماء دار الخلافه طهران بود مراتب و مناصب شیخ رضا بن حاج ملا محمد کرمانشاهانی سابق الذکر بعد از فوت او باین بزرگوار اختصاص هم رسانید که هم برادرزاده و هم ربیب وی بود و عالمی فاضل و از جمله اجله عصر بشمار می آمد رحلتش در نوزدهم ذی قعده سال یکهزار و دویست و نود و چهار افتاد و اینک فرزند کرام او آقا شیخ جعفر که بوفور عقل و ملکه عدل و وفور فضل مذکور و مشهود صاحب مقامات بدیعه عالی در جهان است چنانکه مستقلا نیز اشارت شده قبرش در گنبد هود و صالح است

ملا عبد الرحمن

از علماء خطه ساری است در سال ۱۲۹۲ هم بشهر ساری مشرف اند و ز حضور مرحمت ظهور شده

آقا محمد صالح کرمانشاهانی

از اجله علماء و مشاهیر رؤساء بود بزرگی خاندان ایشان مشهور تمام ایران است اعلی الله مقامه

شیخ عبد الرحیم

ابن آقا عبد الرحمن کرمانشاهانی از مشاهیر مشایخ عهد و عظماء علماء عصر است و در دار الدوله اعتبار و اقتداری کامل حاصل فرمود

آقا شیخ علی ساروی

از جمله فقهاء و علماء مشهور ساری است و در سال ۱۲۹۲ در آنخطه بحضور مبارک رسید و این غیر آقا شیخ علی ساروی دیگر است که فقط نامش جداگانه مذکور گردید

میرزا محمد تقی بن میرزا حبیب الله الرضوی

اصلا از قریه باشتین سبزوار بود و در ۱۲۶۴ بمشهد مقدس [illegible]

حاج میرزا حبیب الله المشهدی

از جملهٔ فقهاء بزرگ و مجتهدین سترگ خراسان است و در
مسجد مرحومه گوهرشاد آغا بامامت جماعت میپرداخت
مناقب و فضایل بسیار دارد و بر نظم شعر نیز طبع سرشاری
بهم رسانیده است صحبتش مکرر اتفاق افتاد

حاج ملا عبد الله قندهاری الاصل

مشهدی المسکن از مشاهیر مشایخ و کبراء علماء عصر است
و تألیفات و تصانیف نغز دارد که ثبت انها را در جلد ثانی
مطلع الشمس اورده ایم

شیخ محمد حسن

از علماء بزرگ خطهٔ بارفروش است و در انولایت بعنوان
شیخ کبیر مشهور میباشد در سال ۱۲۹۲ هم بشهر بارفروش
حضور همایونی را ادراک نموده بافتخار بازدید نیز
نایل گردید

حاج ملا آقا بزرگ

از مشاهیر علماء و ائمهٔ جماعت بود و در مسجد آقا محمد مهدی
ملک التجار نماز میگذارد در هزار و سیصد و دو بمشهد
رضوی درگذشت

شیخ محمد حسن ناظر

از فقهاء وقت است و در ورع و قدس نیز قادح ندارد
و او برادر حاج ملا آقا بزرگ مرحوم میباشد نظارت
مدرسهٔ فخریهٔ طهران بر حسب توصیهٔ واقف موقوف باین
دوده همی بوده و خواهد بود

حاج میرزا محمد مهدی باشتینی الاصل

خلف حاج میرزا محمد سابق الذکر است در مشهد مقدس
از علماء عظام و فقهاء فخام معدود بود فقاهت را از
حضور شیخ الکل صاحب الجواهر اخذ و چون بمشهد مراجعت
فرمود در یکهزار و دویست و شصت و هفت از دنیا

رحلت و در کنار پدر بخفت اندر مسجد ریاض جنب روضهٔ رضوی

حاج میرزا حسن

برادر کهتر فقیه کبیر حاج سید محمد نصیر است خدمت
برادر نامور و شیخ محمد تقی صاحب حاشیهٔ معالم تحصیل
و تکمیل کرده و باجتهاد رسید و در یکهزار و دویست و
هفتاد و هشت بمشهد مقدس رضوی درگذشت و
در مسجد پشت سر حرم مدفون گردید

ملا محمد تقی

از علماء مشهد مقدس بود و اصلا از بلوک پائین خانه آ
از اعمال مشهد فوتش در هزار و دویست و هشتاد اتفاق افتاد

الحاج مولی سلطانعلی الجنابذی

ما بین ظاهر و باطن فراهم اورده و معقول با منقول توام
ساخته گروهی مسکونهٔ امروز در طریقت باو دست میدهند
و سر میسپارند مقارن جمع و تألیف این فهرست بتشریف
حج بازگشته بطهران فرود امد از فقیه فاضل الی عارف
کامل هر کرا او دید بپسندید و بمراتب دانش و آگاهیش
بستود

الحاج سید علی الطهرانی الحریری المازندرانی

گروهی انبوه از اهل طریقت و طالبین حقیقت باوی ارادت
میورزند و او در تهذیب اخلاق و تکمیل نفس ریاضتها
کشیده و اربعینها بسر برده است و مشایخ بسیار دیده
سیاحتهای سودمند کرده است و الان که بندهٔ نگارنده
بتبییض این نامهٔ مبارک اشتغال دارد آن بزرگوار در
جملهٔ مجاورین از استانهٔ اشراق قباب ائمهٔ عراق سلام الله
علیهم اجمعین مستفیض و مستنیر است

آقا خوند ملا کاظم

از مشاهیر مجتهدین دار الخلافه در اواخر شوال سال

یکهزار و دویست و هفتاد و دو وفات یافت

آقا سید حسن بن سید رضا البروجردی

در اصول و رجال از اجلهٔ شاگردان سید جاپلقی بود و در تفسیر و حدیث بر سید دارابی تلمذ نموده و در عداد نبهاء فقهاء بشمار می آید

حاج ملا عبد الحمید کرهرودی

از طایفهٔ قاضی حسین عالمی جلیل و فاضلی نبیل بوده حاج سید شفیع جاپلقی بروی در بعضی از کتب عربیه وا نسبت شاگردی فرموده اگر شک دارم در اداء ذلک وی اینجا سال شمسی عهد شاهنشاهی را

شیخ علی نقی بروجردی

شیخ الاسلام دار السرور بروجرد است و عالمی عامل و فقیهی فاضل بوده در اجتهاد نایل میباشد صحبتش مکرر ادراک کرده

آقا سید ابو طالب بروجردی

از اصحاب حاج میرزا محمود بود و در تاریخ تالیف این کتاب حسب الاستحقاق مرجع شرعیات و امور حسبیهٔ آن مملکت است شرف صحبتش مکرر اتفاق افتاده

آقا سید علی گلپایگانی

از مجتهدین مسموع القول آن خطه بود

ملا علی اکبر خوانساری اصلا

اصفهانی توطنا از تلامذهٔ علامهٔ اجل سید صدر الدین عاملی بود و از سید اجازهٔ روایت داشت و مجیز مذکور السید اسد الله حلل النور از سید بحر العلوم اجازهٔ روایت گرفته

ملا علی اکبر بروجردی اصلا

قمی عاقبة از اجلاء علماء و فحول فقهاء بوده از هشتاد

شاگردهای سید اجل جاپلقی بعد ود میکردید

شیخ محمد حسین کاظمینی اصلا

و نجفی مسکنا متفقهی اعظم است و مجتهدی بین المسلمین مسلم شهرت جلالت قدر و علو مقام و در درجهٔ زهد و ورع و وثاقت و تقوی وی تمام آفاق را فرو گرفته

ملا محمد صالح مازندرانی اصلا

اصفهانی مسکنا مجتهدی معتبر و از تلامیذ شریف العلماء بود

میرزا سید علی اکبر مجتهد شیرازی

مدتها بر حسب دعوت حضرت والا سلطان مسعود میرزا ظل السلطان مقیم اصفهان بود و انجا تدریس علوم و ترویج احکام میفرمود

حاج ملا محمد تقی

مجتهد محلاتی از مشایخ علماء و معمرین فقهاء و اجلهٔ رؤساء بود

حاج میرزا محمد نهاوندی

خلف میرزا ابو القاسم مجتهد از اکابر علماء آن خطه است

حاج سید محمد تقی بحر العلوم

از معمرین علماء نجف اشرف بود

میرزا محمد جعفر

مجتهد اشتیانی

آقا سید جواد بحر العلوم

در نجف اشرف عالمی مشهور و رئیسی عظیم بود و در همان خطهٔ مقدسه بشرف ملاقات بندگان اعلیحضرت اقدس همایونی نایل گردیده

شیخ محمد حسین

نوادهٔ شیخ الکل صاحب الجواهر در نجف اشرف تشرف

ملاقات ذات اقدس شاهانه مستسعد گردید

حاج میرزا ابو القاسم اصفهانی

ابن آقا محمد مهدی بن الحاج محمد ابرهیم کرباسی از بطن همشیره حجة الاسلام حاج سید اسد الله از عظماء علماء وقت است در نجف اشرف بحضور ایشان رسید

حاج سید تقی قزوینی خداوند کرامات ومقامات

از اجلهٔ علماء بود بلکه از جملهٔ اولیاء در تقوی کان یضرب به المثل ودر منزلت کان یستسقی به الغمام عجایب دهر وی در هفتاد من عدد نمی گنجد اجابتش مقصد آفاق تصنیفات است از رد الفئه بخوش بده بمطلع آنست

قال التقی بن النقی بن الرضا   مفتخرا بالمصطفی والمرتضی

شیخ یحیی

از اجلهٔ علماء طایفه مقیم بندر شیراز

آقا کوچک روغنی قزوینی از مشاهیر اصولیین وعظماء مجتهدین بود و غالبا در مدرسهٔ مولوی و بردیجان تدریس میفرمود بعضی از علماء طایفه روغنیها قزوین در امل الآمل مترجم است

ملا ابرهیم قمی تلمیذ آقا شیخ مشکور در طهران مجتهدی بزرگ بود

فرزندش علی بن ابرهیم القمی فعلا در شرح شبابا واعجوبهٔ ایام است

حاج میرزا شفیع تبریزی از مشاهیر شاگردهای شیخ اعظم

احمد بن زین الدین بود ودر زمانی محدود دعوی رکنیت نمود وپیش از فتنهٔ شیخ عبید الله نقشبندی بچندی از آذربایجان بیرون آمده بمکه رفت و آنجا ها در گذشت وفرزند هنرمندش میرزا موسی امروز ابراهیم جا گذاشته است

میرزا جمال الدین

شیخ الاسلام ارومیه در مدافعهٔ شیخ عبید الله و سد سبیل قبایل اکراد حمیتش مدخلیت عظمی داشت

آقا سید عبد الکریم

مدرس فخریهٔ دار الخلافه بعد از فوت میرزا عبد الرحیم نهاوندی برحسب انتخاب مرحوم حجة الاسلام والمسلمین حاج ملا علی کنی قدس سره وی در آنمدرسه بر مسند افادت نشست

شیخ جعفر خلف الصدق آقا شیخ محمد

از ائمهٔ جماعت مسجد جامع طهران است ومتولی اوقاف آن بعنوان سلطان العلماء مشهور است وبامانت وجلالت مذکور

حاج میرزا محمد حسین شهرستانی

نقاوه من المعقول والمنقول از نخبهٔ شهرستان رضا آثار این چنین در هیچگاه ندیده ایم ودبستان معارف را اینگونه آموزگار هرگز نشنیده ایم بر مسند افادت چون محیط موج زند ودر عرصهٔ افاضت از سپهر اوج میستاند دایرهٔ سخن در تقریر این استاد چنین از کلمهٔ جامعه خالی است

کیف لا که علو درجهٔ اجتهاد من هذه اخذ المعالی
وعلی هذه فقس ما سواها

وازانجا که در این باب ترتیبی ملحوظ نیست واسامی مجتهدین ومجددین دین وغیرهم کیفما اتفق در نسق آمده پس در ترجمهٔ این پیشوای بزرگ اگر نسبت بجمعی تاخیر رفته است عذر ماننده این است

فان علا بی من دونی فلا عجب
لی اسوة بانحطاط الشمس عن زحل

سادات شهرستانیین مجاورین حایر شریف منسوبند بقریهٔ شهرستان اصفهان علو نسب این سلسله در شجره ومبسوط مضبوط است ما بین صاحب این عنوان وحسین اصغر که پسر حضرت ابو محمد علی بن الحسین صلوات الله علیه میباشد سی پدر فاصله است بدین نسبت که خود ومولدش در ضیاء الدین محمد حسین بن محمد علی بن محمد حسین بن محمد علی بن محمد اسمعیل بن محمد باقر بن محمد تقی بن محمد جعفر بن عطاء الله بن محمد مهدی بن امیر تاج الدین حسین بن امیر نظام الدین علی بن امیر عبد الله بن امیر محمد بن امیر عبد الکریم بن

امیر عبدالله[16] بن امیر عبدالکریم[17] بن امیر محمد[18] بن السید مرتضی[19] علیخان بن السید علیخان[20] بن السید کمال الدین[21] بن السید قوام الدین[22] بن السید صادق[23] بن السید عبدالله[24] بن السید محمد[25] بن السید ابوالهاشم[26] بن السید حسین بن السید علی[27] المرعشی[28] بن السید عبدالله[29] بن السید محمد[30] الاکبر بن السید حسین[31] بن السید حسین الاصغر[32] بن الامام ابی محمد علی[33] بن الحسین[34] بن امیرالمؤمنین علی بن ابیطالب[35] صلوات الله وسلامه علیهم اجمعین و هر که تواریخ طبرستان خوانده باشد جلالت شان سلسلهٔ سادات مرعشیه را نیک میداند بعضی از سلاطین صفویه نیز اماً باین بزرگواران منسوبند خوانده میر در حبیب السیر از مشاهیر ایشان جماعتی را مذکور ساخته بتخصیص میر قوام الدین مرعشی را که بمیر بزرگ اشتهار گرفته و مشهدش در مملکت مازندران مزار دیست ساطع الانوار و در عهد صفویه بارگاهش با اهتمام تمام پرداخته و قبهٔ عظیم بر آن افراخته شده و افتخار این دودمان را قاضی نورالله شوشتری و میرزا محمد مهدی شهرستانی و خداوند این ترجمه بسنده است سعادت ولادت این بزرگوار یکهزار سال و دو ماه تمام بعد از تولد مبارک حضرت حجت علیه السلام روی داده از بطن کریمهٔ قدوة العلماء العظام آقا احمد بن آقا محمد علی کرمانشاهانی بن آقا محمد باقر البهبهانی و عمدهٔ تحصیلش در منقول و معقول بر علامهٔ زمان ملا آقا حسین معروف بفاضل اردکانی طاب رمسه شده و تصنیفات بسیار کرده است بدین تفصیل غایة المسئول فی الاصول عناصر حاشیهٔ قوانین شوارع الاعلام فی شرح شرایع الاسلام تحقیق الادلة فی الاصول لباب الاجتهاد زوائد الفوائد فی المتفرقات من فنون شتی لئالی فی مسائل متفرقة من الاصول والفقه الصحیفة الحسینیة فی ادعیة سید الشهداء ارواحنا له الفداء تریاق فاروق فی الفرق بین المتشرعة والشیخیة تنبیه الانام علی ارشاد العوام تلویح الاشارة فی تلخیص شرح الزیارة شرح الاربعین حدیثا المنهج علی البهجة حاشیة علی شرح السیوطی للالفیة الکوکب الدری فی التقویم مواقع النجوم فی الهیئة اللباب فی الاسطرلاب تلخیص الفصول الی مسائل العام والخاص سبیل الرشاد شرح نجاة العباد جنة النعیم فی الامامة الحجة البالغة فی اثبات وجود الامام المنتظر عجل الله فرجه الدر النضید فی نکاح الاماء والعبید الفوائد فی المتفرقات الی غیر ذلک من الرسائل

تذییل

از فوائد نسخهٔ اصل دیده شد از اعداد و اوفاق و اد عیه و حساب و هیئت و جدول و اشعار و اخبار و آثار و مکاتیب و کراماتی از ائمه علیهم السلام و تراجمی از علماء عصر و سؤالاتی از فقه بجواباتها و بعضی از حوادث عالم و ما یلحق بها در آن نظر رسید از فوائدیکه با این باب این کتاب ارتباط دارد و از فوائد التقاط کردید یکی آنکه در ترجمهٔ آقا محمود کرمانشاهانی مقیم طهران خلف آقا محمد علی صاحب مقامع الفضل مینویسد چند رساله از تالیف او دیده ام تنبیه الغافلین در رد صوفیه و معجون الهی و شرح دعاء سمات و فوتش در سال ١٢٦٩ هجری است و قبرش بکربلا در رواق پایین پا و دیگر در ترجمهٔ آقا محمد صالح سابق الذکر خلف آقا محمد اسمعیل بن آقا محمد علی مذکور میگوید فوتش در محرم سال ١٢٨١ هجری است قبرش بکربلا در حجرهٔ متصل بباب السدر و دیگر در ترجمهٔ آقا محمد ابرهیم بن آقا احمد بن آقا محمد علی مینویسد خالوی حقیر است برادر اعیانی والده بود و مادر ایشان همشیرهٔ مرحوم صاحب فصول است زمانیکه حقیر در کرمانشاهان متولد شدم والده در سفر بود خال مذکور بایشان نوشت که خداوند مولودی بشما عطا کرد که با شما مفاخره میکند میگوید منم حسین و پدرم علی و مادرم فاطمه و جدم احمد و خالم ابرهیم حقیر گوید بلی و برادرم حسن و پسرانم علی و زین العابدین و دخترانم سکینه و فاطمه

٧ واین بزرگوار فی التاریخ در طهران است و در دو ماه رمضان امسال محراب و مقام جماعت الاسلام حاج ملا علی کنی قدس سره با وی بود (١٣٠٤)

مؤلف کتاب المآثر والآثار از در طبیب صحن و صحن میداند که
فلیرتع سیدنا العلامة النوری انشاءالله ایضاً و دیگر
در ترجمهٔ شیخ عبدالحسین طهرانی میگوید در سال ۱۲۷۰ هجری
برای تعمیر صحن مطهر بکربلا آمد و مجاورت گزید تذهیب جدید
قبهٔ مبارکه و بنای صحن و کاشی ایوان حجره‌ها و توسعهٔ صحن
شریف از سمت بالای سر مقدس بمباشرت ایشان شد و
بعد از چندی بجهت تذهیب قبهٔ عسکریین بسر من رأی رفت
بعد از اتمام در کاظمین چندی مریض شد و در ۱۲۸۶ وفات
یافت قبرش بکربلا در حجرهٔ متصل بدر سلطانی است جمیع
کتب خود را بر طلاب وقف کرده و دیگر در ترجمهٔ شیخ
الفقهاء رئیس الکل حجة الحق مرتضی الانصاری الشوشتری
مینویسد وی مردی بلند قامت ریش سرخ آبله رو بود
ولی نورانی و ملیح و خوش محاوره و شوخ برادرش شیخ
منصور در تاریخ او گفته است که غدیر سال ولادت فراغ
سال وفات وحقیر گفته‌ام که

بالواحد الفرد استغنت مورخاً
علم الهدی فی الخلد حی یرزق

و دیگر در ترجمهٔ حاج میرزا علینقی طباطبائی سابق الذکر
خلف حاجی آقا بن آقا سید محمد مجتهد مجاهد بن العلامه
میر سید علی صاحب الریاض میفرماید و جبروتیهٔ هندی
بدست ایشان جاری میشد و باین سبب بد گویی بسیار داشت
و مرجع کافهٔ طلاب و مرافعات بود و در ۵ ماه صفر سنه ۱۲۸۹
درگذشت مزارش بکربلا ما بین الحرمین معروف است
و دیگر در ترجمهٔ حاج میرزا حبیب الله رشتی از اجلهٔ علماء
مجاورین نجف اشرف میفرماید مذکور میشود که تکفیر
آقا شیخ هادی طهرانی را نموده که او هم یکی از مشایخ و مدرسین
است ولی کویا در مقام مذاکره علمیه از علماء بد میگوید
و تفسیق میکند باین جهت میگویند او را تکفیر کرده و ولی
محقق نیست و دیگر در ترجمهٔ استادش فاضل اردکانی از
واردات خاطر شریفش این تاریخ را در فوت وی نوشته که

زبس آه بر شد زماهی بماه
نهان گشت تاریخ در زیر آه

آنگاه مینویسد که مراد تکرار عدد آه است که شش باشد
دویست و هفده مرتبه که مطابق عدد زیر است و قلت ایضاً

فقم فزعاً و ارخ بالبکاء
حسین بالثری امسی دفینا وایضاً
وقد تلقته حور ونضرة وسرور
ارخن حباً واهلاً لفاضل الاردکان وایضاً
۱۳۰۲
وقال مفجع التاریخ اوه
سیلقی الشامتون کما لقینا

و مدفن آن استاد در کربلا در مقبرهٔ مرحوم آقا سید ابرهیم
قزوینی درب صحن کوچک میباشد تصنیفات بسیار دارد
اما هنوز مرتب و مبوب نگردیده انتهت الفوائد الملتقطة من المآثر

آقا سید ابرهیم لواسانی

از معتبرین علماء و عظماء ائمهٔ جماعت دار الخلافه است
در مسجد سرپلک نماز میگذارد و مردم بعدالت
و جلالت وی اعتقادی راسخ دارند از فقه و حدیث
و برخی دیگر از علوم شرعیه بهره‌مند است خلف الصدق
آقا سید محمد باقر بمزید تتبع و مزیت فضل بر اقران برتری دارد

آخوند ملا آغا حسین خلف مرحوم ملا ابوالحسن

پدر و پسر هر دو از مشاهیر علماء در شمار می‌آیند ترجمهٔ
مولانا ابوالحسن در نامهٔ دانشوران ناصری بشرح رفته
است و مقام فقاهت و حدیث و تتبع و ادبیات و اطلاعات
این فرزند دانشمندش همه جا شایع

ولما ذاب قلب الوجد هماً
لموت ولی امیر المؤمنینا

آقا سید عبدالله بن آقا سید اسمعیل بهبهانی

از معاریف علماء عالیمقام دار الخلافهٔ طهران است در علوم شرعیه علی الخصوص فن فقه رتبهٔ رفیع دارد و خویشتن را بدرجهٔ اجتهاد نایل میشمارد و از این رهگذر دایم حکومت میسازد و بکار قضاء میپردازد بعد از فوت پدر نامورش که از اجلهٔ مجتهدین و پاسبانان شریعت و دین بود شئونات و مراتب مسجد و محراب و دو ابتش با پسر ارجمند دانشمند رسید که اکبر و ارشد اولاد بود و شایستهٔ هدایت و ارشاد سلمه الله

ملا محمد هزارجریبی ساکن طهران

مشهور بسیبویه بود که در فن سطوح منقولات تدریس ملا هم میفرمود لاسیما الکتب العربیه اعلی الله مقامه

میرزا ابوالقاسم شیرازی مقیم طهران است

و در معقول و منقول تدریس میفرماید

ملا محمد مهدی نجار

فاضلی بحث بزرگوار بود و در مدرسهٔ فخریهٔ دار الخلافه بافاضت و افادت اشتغال داشت و در فن سطوح تدریس میکرد این تعالیق و حواشی که بر جلد عاشر بحار الانوار است از مرحوم اعتضاد السلطنه وزیر علوم شنیدم که از آن بزرگوار است علامه الزمانی حاج ملا هادی مدرس طهرانی قدس سره او را بعد از فوت بخواب دیده و فرموده بود که موت و احوال برزخ چگونه است بگو تا بدانم گفته بود

حلوای تن تنانی تا نخوری ندانی

حاج سید حسن حکمی

خلف حاج سید رضا الله بدار الخلافهٔ طهران در علوم عقلیه کاملا مدرسی مسلم بود و بر غالب اقران مقدم

میرزا حسن نجفی

از مجتهدین اصفهان در مسجد ذوالفقار نماز جماعت میکند و بجانشین خویش تدریس و حکومت مینماید علماً و عملاً امتیاز دارد

ملا عبدالرسول فیروزکوهی

مقیم دار الخلافه فاضلی کامل است و در علوم شرعیه بدرجهٔ عالیه نایل

حاج ملا ابویوسف استرابادی

مجاور نجف عالمی فاضل و محل وثوق شیخ الکل مرتضی الانصاری علیه الرحمه بود

آقا محمد حسین یزدی مجاور حایر

عالمی جلیل بود و مرحوم شیخ محمد حسین قزوینی در مسئلهٔ وثیقهٔ هندی با مرحوم حاج میرزا علینقی طباطبائی همی معارضه میکرد در سنه ۱۲۷۲ وفات یافت قبرش بکربلا در صحن کوچک است از تصانیفش قسطاس و در منطق صاحب فوائد نام برده

شیخ محمد تقی بن الشیخ حسن

ابن المرحوم شیخ اسدالله الشوشتری از علماء کاظمین فی التاریخ جانشین پدر نامور است

شیخ محمد طاهر رشتی

در کربلا ریاست داشت

حاج سید محمد باقر یزدی

بعد از تکمیل علوم شرعیه در عتبات عرش درجات بهند رفت و از آنجا بعراق عرب باز گشته مجاورت نجف جست و بعد از چندی بتبریز رفت و بطهران آمد حضرت اشرف والا ولیعهد دولت جاوید مهد را با وی عنایات و توجهات بود عاقبت بمجاورت کربلا عازم که در بعقوبا در گذشت بر آیهٔ نور تفسیری نوشته و حاشیه اش بر رسایل شیخ اجل مرتضی الانصاری با تصنیف دیگری از وی در

بحمد الله بدار السلطنه تبریز مطبوع گردیده است

اخوند ملا آقای حکمی قزوینی از فحول فلاسفه اسلام است

صدر الدین عصر خود بود طالبین علوم عقلیه از اقصی بلاد ایران باستانوی میرسیدند و میرسیدند مرحوم آقا رضا قلی قزوینی در حضرت الحکیم بزرگوار پرورش یافته که شهره شهرها شد

حاج ملا صالح برغانی قزوینی از فحول مجتهدین بود و صاحب

تصانیف بسیار و آثار استوار و خاندان بزرگوار است چنانکه در ترجمه

[illegible] در بهشت جای [illegible]

آقا شیخ احمد یزدی

از اجلهٔ افاضل مجاورین کربلا

میر سید علی یزدی

از جملهٔ افاضل مجاورین کربلا است هم مجلس درس دارد و هم مسجد امامت

حاجی ملا شفیع

قاضی عسکر

میرزا محمد همدانی

از فضلاء و اجلهٔ کاظمین در غالب علوم بتخصیص ادبیات ماهر است و مراجعات رعایای ایرانی در آنجا و دیر حسب حکم بالیوز ایران با او میباشد

اخوند ملا محمد تقی هروی

از اجلهٔ مشایخ مجاورین کربلا است و در علم و فضل مقامی عالی دارد

آقا سید محمد بن المرحوم حاج سید محمد تقی

الی بحر العلوم فی التاریخ در نجف و جبر و شعبهٔ هند بدست اوست

میرزا رفیع طباطبائی نظام العلما تبریزی

از اجلهٔ افاضل آذربایجان است و تألیفی مطبوع دارد

آقا میرزا محمد علی امام جمعهٔ سابق اصفهان

از فضل و هنر سهمی وافر داشت و مخصوصاً در حکمیات

زحمات کشیده بود

حاج میرزا هاشم امام جمعهٔ اصفهان

امروز رئیس بزرگیست در آن مملکت از دیانت و فضل ایشان عظیم دارد اهالی آزادانی و عالی او را بجان دوست میدارند اعتبارش در دولت نیز بسر حد کمال است حضرت اشرف ارفع ظل السلطان در اجراء مقاصد و انفاذ احکام وی هیچ دقیقه فرو نمیگذارد زاد الله تأییده

ملا حسین کرمانی

از علماء اصفهان

ملا عبد الجواد خراسانی مدرس کبیر

از علماء مشهور اصفهان بود در فقه و اصول و طب و ریاضیات و ادبیات جمله مهارت کلی و تدربی عظیم داشت

آقا سید محمد رضا بن آقا سید صادق مجتهد

از معاریف علماء دار الخلافه و محل وثوق خواص و عوام است در حسن خلق و ملکهٔ تقوی و بسیاری از فضایل دیگر منکر ندارد مسجد و محراب و مسند مرحوم والد ماجد جلیلش با وی اختصاص یافته فی التاریخ برای زیارت بخراسان رفته

میرزا محمد رضا بن میرزا محمد مهدی بن ملا محسن شیرازی الاصل خوزانی المسکن

دانشوری است از کشور اصفهان فقه و اصول را خدمت میرزا سید محمد شهشهانی و حاج شیخ محمد باقر اصفهانی آموخته و خط نسخ را نیز بسیار نغز و شیرین مینویسد و در اینصناعت از اساتید بشمار می آید در سرعت قلم اعجوبه است ای بسا روزها که یکهزار بیت بخط خویش کتابت کرده و تاکنون قریب چهار صد مجلد کلام الله بر نگاشته و در صفحهٔ روزگار از خود یادگار گذاشته جنابش ملا محسن از مجتهدین فارس بوده است و جنب سرای خویش در محلهٔ سید میر محمد از شهر شیراز مدرسه احداث و کتابخانهٔ معتبر را وقف نموده و

فرزند سعادتمند صاحب این عنوان میرزا ابو القاسم نیز در حسن خط و سرعت تحریر تالی پدر بلا نظیر است میرزا ابو القاسم مذکور که از ثقات و عدول است حکایت کرد و گفت در سال سی و هشتم از سلطنت حاویه ذات آیت در واقعه دیدم که اعلیحضرت اقدس همایونی ارواحنا فداه وارد روضه حضرت امیر المؤمنین ع شده بر وجه استعفا تاج و شمشیر از سر و کمر گرفت و بر ضریح مطهر نهاد و عرضه داشت که یا امیر المؤمنین دیگر پادشاهی نمیخواهم فی الفور ضریح مقدس بشکافت دست ید اللهی برآمد و تاج بر تارک همایون نهاد و شمشیر بر کمر مبارک ببست و بی کاپیش ابلاغ فرمود که (امر خلایق عالم است بایستی تو پادشاه باشی) خلد الله ملکه و اجری فی بحار السعادة فلکه

اقا شیخ محمد اردکانی

خلف مرحوم علامة الزمانی ملا حسین مشهور بفاضل اردکانی از معارف علماء مجاورین کربلا است و بجای پدر بزرگوار نشسته

اقا شیخ محمد علی ششتری

خلف قرین الشرف شیخ الزهاد اوحد الاوتاد حاج شیخ جعفر مجتهد ششتری رضوان الله علیه در حوزه سنان ریاست کلیه دارد مد الله ظلاله

اقا سید احمد بن اقا سید کاظم رشتی

در کربلاء مرجع شیخیه بود در شب دوشنبه هفدهم جمادی الاولی سال یکهزار و دویست و نود و پنج در کوچه باب السدر بدست اعراب مقتول شد فعلا فرزند ارجمندش سید قاسم بجای پدر نامور است

حاج اقا نور الله

خلف الصدق حجة الاسلام حاج شیخ محمد باقر اعلی الله مقامه

از اجله فقهاء و کبراء علماء اصفهان است پس از تکمیل مراتب فقاهت در نجف اشرف بمکه رفت و فریضه حج گذارد و باصفهان امد فی التاریخ دو سال است که انجا بتدریس و ترویج قرین اشتغال است

حاج سید جعفر

خلف باشرف حجة الاسلام حاج سید محمد باقر علیه الرحمه از عظماء علماء اصفهان است بنا شد و در مسجد پدر بزرگوارش باقامت جماعت منبر دارد سلمه الله تعالی

اقا سید مؤمن

خلف باشرف حجة الاسلام حاج سید محمد باقر علیه الرحمه از عظماء علماء اصفهان بود

ملا محمد باقر فشارکی

در جرگه علماء اصفهان مشهور است و بطهران نیز مکرر امده مسجد و منبرش رونقی لایق دارد و رواجی فائق

میرزا محمد حسین خراسانی مدرس

مقیم دار الخلافه از قدماء مدرسین طهران است و در کتب حکمت علیا و وسطی تدریس میفرماید

اقا سید محمد مهدی طهرانی

عالمی معروف و بکمال تقوی موصوف بود و در مسجد حاج سید عزیز الله واقع در دار الخلافه امامت جماعت داشت و در عرض سال همه روزه گروهی انبوه بروی اقتداء میکردند

ملا سلمان بکبر باغی

از مشاهیر اتقیاء علماء این دولت معدود میگردد دیگه باغ قریه ایست از بلوک خلجستان عراق

حاج سید محمد باقر قائنی

از مشاهیر علماء این عهد بشمار میاید قائن قریه ایست

در بلوک خشتینا عراق

شیخ ملا محمد بروجردی

عاملی عامل بود و در محلهٔ سرچشمهٔ طهران بامامت جماعت میپرداخت

حاج ملا شکر الله بن مولی لطف الله لواسانی

پسینگی تحصیل را باصفهان رفت و آنجا در خدمت میر محمد علی قاینی استاد الاساتید و غیره بتعلم ریاضیات پرداخت و در حضرت آقا میر سید حسن مدرس کتب فقه و اصول کرد و بطهران بازگردیده بنجف مشرف شد و فیض مدرس حجة الحق شیخ مرتضی اعلی الله مقامه دریافت و فی التاریخ فزون از سی سال است که در طهران میباشد فضائل السادات در اخبار و منتخب النجوم در ادعیه از اوست

حاج سید محمد علی لاریجانی

طهرانی مسکنا خلف الصدق حاج سید محمد تقی علیه الرحمه از اجلهٔ سادات عالی درجات ایرانند سلسلهٔ ایشان که غالباً در قریهٔ دینان امیری از الکای لاریجان جمعند خود را علوی موسوی رضوی تقوی میدانند و نسب بشاه زاده ابرهیم و امام زادهٔ زین کیا که از نژاد موسی المبرقع المدفون هو و ابنه جعفر بارض قم است میرسانند اهالی طبرستان و ملحقات آن تأثیر نذر بر این سلاله را گویند از عجایب است بموجب تجارب

آقا سید صالح خلخالی

شاگرد ارشد سید الحکماء والمتألهین فیلسوف العصر و الزمانی میرزا ابو الحسن اصفهانی مشهور بلقب جلوه است خود در فن حکمت و علم کلام و سطوح فقهیه و اصولیه بمدرسهٔ دوستعلیخان نظام الدوله که در دار الخلافه طهران میباشد تدریس مینماید الحق ذهنی دقیق و فکری عمیق دارد از آثار قلمیه اش یکی ترجمه و شرح وارده امام منسوب بشیخ اکبر محیی الدین بن العربی است که بنام نبذهٔ نگارنده برنگاشته و دیگر نقل فرمایش شیخ المجتهدین حجة الحق استاد الکل مرتضی الانصاری از عربی بفارسی ایده الله

آقا سید محمد کاشانی خلف مرحوم حاج سید حسین

از مشاهیر علماء دار المؤمنین است هم تدریس مینماید هم موعظه میفرماید و هم بامامت جماعت میپردازد

حاج میرزا محمد حسین قمی متولی باشی

روضهٔ فاطمیه زادها الله شرفاً و عزتاً از جملهٔ فحول رجال و صنادید ارباب فضل و کمال است مقتبل عمر و بشیخ شباب در اکتساب معارف و اقتناء آداب کد را شید بموجب شجرهٔ معتبره که زیارت شد نژاد بر با میر سید حسین کرکی عاملی مشهور بخاتم المجتهدین دختر زادهٔ محقق ثانی میرسد و آن بزرگوار پس از طلوع دولت صفویه و شیوع تشیع و طریقهٔ جعفریه از جبل عامل بایران آمد و مقدمش بتکریم تمام تلقی شد تولیت عتبات مقدسهٔ ممالک محروسه مثل مشهد الرضا و معصومهٔ قم و عبد العظیم الحسنی علیهم السلام و مزارات اردبیل باوی تفویض و توکیل کرده بد خود و اولادش همی بتولیت آن بقاع و قیمی آن قباب میپرداختند از این سلالهٔ مطهره است میرزا سید محمد متولی مشهد مقدس که او را در حال دولت نادری در ۱۱۶۳ بعد از عزل ولی و مکحولی شاهرخ میرزا بمناسبت دختر زادگی شاه سلیمان شاه سلیمان ثانی خواندند و بپادشاهی برداشتند بالجمله صاحب این عنوان کارهای ریاست را همی بدرایت میپردازد لاجرم این تشریف بروی نیک میبرازد

ان الثریا اذا سری فبنفسه
وابن الثریا اذا سری اسراهما

حاج ملا عبد الرحیم نجف آبادی من عمال اصفهان

رئیسی پرهیزکار و مجتهدی فحل بود و کتابش در اصول فقه بطبع رسید

واما

جماعتی از اصحاب علم و ارباب کمال که در درجات عالیه دولتی
بخدمات ملک و ملت اشتغال دارند از طراز اول ایشان است

حضرت مستطاب اشرف والا اکرم امیرزاده نایب السلطنه امیر کبیر وزیر جنگ مد الله ظلاله العالی

که پس از تکمیل ادبیات داخله بتحصیل
السنه خارجه پرداخت و بالخصوص شطری از عمر عزیز را در
علم لغت فرانسه که امروز زبان عمومی است مصروف ساخت
و این فن شریف را بمثابه متقن فرمود که هم بدان نطق و تقریر میفرمایند
و هم انشاء و تحریر و در این هر دو هنر چندان ماهر است که در
فرمایشات و نگارشات پارسی را بر پارسی پیشی میدارد و
در فنون متعلقه بسوق عسکر از علم تاریخ جنگ و استراتژی
و تاکتیک علمی و عملی و قواعد مشق اقسام توپ و شمشیر و
قوانین ترتیب معسکر و کیفیت اردو و حرکت دادن و علم محاصره
و مدافعه و معرفت اسلحه حرب و امثال ذلک ید درجه
فوق المعهود بهم رسانیده است و هکذا در هیئت و نجوم
جدید و فنی فیزیک و شیمی و علمی تاریخ و جغرافی که از
هر یک قسطی عظیم و شطری وافی ببیند و خبر و نیز خطش آن
بسیار خوش است و عبارتش سخت دلکش و هر کس در
خصایص گوهر مبارک و مزایای عنصر پاک این شاهزاده
بربیند و اینهمه حصافت عقل و اصابت رای و تصلب
اعتقاد و تعصب دین و حمیت شرع و رأفت خلق و سماحت
خلق و سجیت عفو و علو همت و ملکه کرم و تعمیم فیض
با فنون و فضایلی که تحصیل نموده و تکمیل فرموده است
بنگرد البته اذعان خواهد نمود که او را با این زبانها و
با این سخنها نمی توان ستود

وان منصبا خیط من نسج تسعة
وعشرین حرفا عن معالیه قاصر

(۱) آقا محمد ابراهیم نواب بن آقا محمد مهدی

بدایع نگار لقب داشت از مورخین این دولت بود و
در انشاء و ترسل ید بیضا مینمود مقتل موسوم بنفس
اللهوع و ترجمه نامه مبارکه حضرت امیر المؤمنین علیه
السلام بمالک نخعی مشتهر باشتر از نتایج قلم آن استاد
مسلم هر دو بطبع رسیده و عقد اللآلی نام تاریخ اوست
ولی مشهود نیفتاده فنون شعریه جمله را پرداختن می
توانست و او در دیوان اعلی از کتبه و منشیان دفترخانه
وزارت امور دول خارجه میبود قبر والدش بر سر مزار
شیخ صدوق علیه الرحمه بحجره ایست که به همین صادر
از صحن افتاده مقابل مقبره مرحوم شیخ محمد جعفر بلده نوری و

میرزا ابو القاسم خان ناصر الملک

قراگوزلو از برامدگان عصر جدید و پروردگان این
دولت جاوید است سالها در مدارس فرنگ بتکمیل
دانش و هوش و هنگ پرداخته و در فنون و السنه
چند مهارت کامل حاصل کرده علی الخصوص لغت انکلیسی
و فرانسه که تقریبا در این دو زبان از افراد زمان است

میرزا ابو القاسم سلطان الحکما

اجل و اعظم جماعت اطباء دار الخلافه میباشد علماً و
عملاً مهارتی معین و حذاقتی مبرهن دارد صیت تدابیر
و تجاربش همه جا را فرو گرفته و امروز در حقیقت رئیس
اطباء ایرانی که رسماً اذن حضور ساطع النور اعلی
حضرت صاحبقرانی دارند با اوست و در مدرسه
دار الفنون هم معلمی طب ایرانی بر وی اختصاص دارد

کتابی جامع در این فن نفیس تصنیف کرده است موسوم بشفاء ناصر الملوک و نژاد این استاد در اد بسلطان محمد الجایتوی خدابنده اولین پادشاه شیعی مغول میرسید و این اوقات فرمان مهر لمعان بلقب سلطان الحکماء در حق وی بصدور وظهور رسید

اما مقلی میرزا اعماد الدوله

در علوم مشرق زمینی لاسیما فنون حکمیه زحمات بسیار برده و بمقامی بلند رسیده بود و سالها در سن شباب بمثابه طلاب حمل کتاب میفرموده و بمدارس اساتید میرفته و در عرض اهل استفادت مینشسته بالجمله انشاهزاده دانشمند نیز از مشاهیر هنروران این دوران بود

(ب)

حاج محمد باقرخان اصفهانی

از اولاد حاج محمد حسینخان صدر اعظم خاقان مغفور در علوم ادبیه و خط نسخ و تحریر استاد بیست بخریر

بدیع الملک میرزا عماد الدوله کرمانی

خلف الصدق عماد الدوله ماضی جامع مابین فلسفه مشرق زمینی و اروپائی و در کتب تواریخ عتیق و جدید و کلمات عرفا و متصوفه تتبع کامل حاصل کرده و از علم حساب و هیئت و نجوم و جغرافی حظی کافی بهم رسانیده و بانا للعجب کرد در مواد محاضره و شعب ادب هم فاضلی است محتشم

(ت)

میرزا تقیخان مجد الملک

طراز حله چند علم است از معقول و منقول و عرق دو جه چند فن از فروع و اصول مانند صناعتین عربیت و اشتقاق و بعضی از شعب حکمت و اخلاق و علوم ثلثه بلاغت و ملکه قرض الشعر و نقد الشعر و علم الخط و انشاء الرسائل و غیر ذلک من الفنون و الفضائل در نکارشات دولتی با نواع پیراه و انواع اصطلاحات وقت و سیره اسعهد ماهر است و خداوند قلمی نادر و هم اقسام خطوط را خوش مینویسد و در شعر عبقری تخلص میکند لغت فرانسه را نیز نیک آموخته و قواعدش بدرستی اندوخته اینزمان در آن زبان هم سخن رانی میتواند و هم ترجمانی مینماید و هکذا برخی از صنایع عالیه را از قبیل نقاشی و نقاری و حکاکی بایه طولی میپردازد بالجمله حسب الوراثه در کلیه موجبات تقدم و وسائل براعت و اسباب تفوق و ادوات رفعت و مواد علیا ثانی مجد الملک اول است بل کما شرع سواء

محبدی اخیرا و مجدی اولا شرع
والشمس رادا الضحی کالشمس فی الطفل

میرزا محمد تقی مستوفی کاشی لسان الملک

متخلص بسپهر اعتبار و برد کی اسم و خدمات و بدو لت قاجار برهانی مثل ناسخ التواریخ دارد و اورا باید از فحول رجال ایران دانست در نویسندگی و سخنوری بحری زخار و سپهری دوار بود ولی سیاقت و اسلوب او در مذاق مبارک همایونی ستوده نیست چه بر لغات و الفاظ و عباراتی اشتمال دارد که وفقط در اشعار و اشباهها استعمال میشود قصاید و غزلیات و غیرها از اشعارش مدون است و عظمت تالیفات و آثارش بر ملا عالم مبرهن دو فرزند دانشمند از او مانده است معتمد السلطان میرزا هدایت الله مستوفی لسان الملک ثانی و مقرب الخاقان عباسقلیخان ملقب بسپهر و این هر دو هنرور از فضل موروث و مکتسب

حظی او فر دارند و بتألیف و نشر آثار و نظم اشعار همی همت میگمارند فوت آن فاضل بارع در یوم چهارشنبه هفدهم ربیع الثانی در سال یکهزار و دویست و نود و هفت بدار الخلافه اتفاق افتاد طیّب الله تربته (ج)

جعفرقلیخان نیّر الملک

خلف الصدق رضاقلیخان امیر الشعراء رضوان الله علیه در فضایل ایرانی بالوراثه و در فنون اروپی بالاستحقاق از آحاد آفاق است (ع)

میرزا حسنخان منشیٔ اسرار

اصلاً از سادات عالیه درجات جهانشاهیه تبریز میباشد در خوشنویسی و خط تحریر و تتبّعات در انواع علوم و صناعات از مشاهیر است و مجموعی نغز مشتمل بر اقسام مطالب بدیعه و کتابات بسیاری از ابنیهٔ عتیق و اخبار و آثار متعلقه بهر یک از بناهای قدیمه خویش پرداخته است که حقا از نفایس سفاین علماء عصر و جُنگهای افاضل عالم بشمار می آید

حسنعلیخان گروسی امیر نظام

در سیاسیات و دیپلوماسی و لغت فرانسه و غیرها من اصول الفنون الاروپاویه از طراز اول رجال دولت علیه است و از علوم داخله غالب سطوح را دیده و بالخصوص کتب صناعات عربیه و فنون ادبیه را نیک در نوردیده آنچه بسیار بحها اکبر شده است در اتقان ادوات بزرگی و شرایط تصدّی و وسایل ... انشاء رسائل و انواع نگارشها و قوانین علمیه حسنا و ملکهٔ اعمال ... و تمیز خطوط ... محمد حسنه کثیر النقل

میرزا محمد حسن منجمباشی اصفهانی که از خاندان تنجیم و احکام و نامه

جدّ اعلای ایشان میرزا بدیع الزمان که از سادات اعلی درجه صحیح النسب محال کاباد خراسان بود بمنصب منجّم باشی گری مرحوم سلطان سعید آقا محمد خان شهید طاب ثراه افتخار داشت در اسفار نیز حتی یورش شوشی ملتزم رکاب بود از خراسان قطع علاقه نموده در اصفهان متوطن شد و در یکی از تکایای تخت فولاد مدفون است و برادو پسر نامور بود پسر مهین میرزا محمد حسین که بمنصب منجّم باشیگری خاقان خلد آشیان مغفور الیسر الله حلل النور مفتخر گردید و احکام موافق در نجوم مینمود پسر دیگر میرزا اسمعیل که هم در اصفهان متوطن بود و در این علم شریف مهارت تام داشت و دو پسر در جای خود گذاشت میرزا محمد علی و میرزا سید محمد ایشان نیز در اصفهان رحلت نمودند و جنازهٔ هر دو حمل عتبات عالیات شد از میرزا محمد علی مذکور اولاد ذکور باقی نیست ولی یک پسر از میرزا سید محمد باقی است میرزا محمد حسین مذکور منجّم باشی خاقان مغفور هم در اصفهان رحلت کرد و کالبد او را حمل عتبات عالیات نمودند و او چهار پسر داشت یکی میرزا محمد باقر که در علوم ادبیه استادی کامل بوده و در علم طب کتب عدیده نگاشته و در نجوم نیز احکام مطابق واقع نموده هر هفت خط را استادانه می نوشت در اصفهان روزگار میگذرانید اوایل این دولت جاوید مدت در دار الخلافه طهران بمرض وباء درگذشت و بر سر قبر آقا مدفون است و آن بزرگوار دو پسر داشت یکی میرزا محمد حسین که مدتی در مدرسه مبارکهٔ دار الفنون تحصیل علم طب نموده در این فن بسیار ماهر و بلقب حافظ الصحه فاخر گردید و در عتبات عالیات بسن پنجاه سالگی بلاعقب درگذشت دیگر میرزا محمد جعفر که در صنعت تذهیب استاد شد او هم در سن بیست و هشت سالگی در اصفهان بلاعقب درگذشت پسر دیگر میرزا محمد حسین میرزا محمد حسن است که او هم ...

از فوت پدر بمنصب منجم باشیگری خاقان مغفور افتخار
یافت و در عهد شاه مرحوم و بیست و پنج سال از این دولت
ابد مدت روزگار بعزت گذرانید و در دار الخلافه وفات
یافت جنازه اش بدار الایمان قم حمل شد در مقبرهٔ علی بن
بابویه مدفون است احکام موافق بسیار از آن مرحوم
مشهور است از آنجمله خبر فتح هرات را بتوسط مرحوم میرزا
آقاخان صدر اعظم نوری بعرض خاکپای مبارک رسانید
بعد از وقوع مورد الطاف همایونی گردید یکپسر از او
باقی است بنام میرزا سید مهدی که در تاریخ تألیف
این کتاب متوطن دار الخلافه است بعد از فوت پدر بلقب
منجم باشیگری مفتخر گشت و اینک سپردهٔ امیر کبیر حضرت
نایب السلطنه دامت شوکته و در آن استان مشمول الطاف
و مشغول خدمات است پسر سومین میرزا محمد حسین منجم
باشی خاقان مغفور میرزا محمد منجم است که شصت و هفت
سال در اصفهان متوطن و در علوم ادبیه و طب و نجوم
و هندسه و حساب پسندیدهٔ اصحاب بود و در عروض
درجهٔ استادی داشت و اشعار نغز میگفت و خط شکسته
را درست مینوشت هم در اصفهان درگذشت مدفنش
در تکیهٔ مرحوم حاجی آبادهٔ آقم در ابتدای تخت فولاد است
شش پسر از او باقی است پسر چهارم مرحوم میرزا محمد
حسین منجم باشی میرزا ابو محمد است وی بیست و دو سال
زندگانی کرد و در عنفوان جوانی گوی کمال از همگنان
ربوده خط شکسته را در نهایت استادی مینوشت و
در علوم ادبیه فریدِ روزگار شد اشعار آبدار میگفت
در اصفهان بنوزده سال قبل از تاریخ درگذشت و همّا
دیوانی برای دیگران بگذاشت مرحوم میرزای شهاب
تاج الشعراء در فوت او مرثیها است و نسبا بنسله

بحضرت زید بن علی بن الحسین علیهم السلام منتهی
میگردد

میرزا محمد حسین عضد الملک قزوینی

از عظماء علماء بود و در علو و زیدهٔ دانش و هنر خدمت
دولت مینمود مراتب و مناصب وی در تواریخ این عهد
مسطور است و اشعارش در تذکرات جدیده ماثور
رضوان الله علیه

میرزا محمد حسین ادیب اصفهانی مشهور

بلقب فروغی خلف الصدق جناب آقا محمد مهدی ارباب
است مشار الیه در نظم و نثر از صنادید اساتید عصر
محسوب میشود و جمیع فنون شعر را از قطعه و غزل
و قصیده و رباعی و غیرها با کمال مهارت میسازد و الحق
استادانه میپردازد همانا در قوت عقل و سعهٔ خلق و
صفاء نظر و اتقان عقیدت و لطف قریحت و کثرت
تجارب و سیاحت نوادر و عجایب بسیار کم نظیر است
و سالها میگذرد که با مؤلف همراه و همراز و در زحمات
و صدمات سهیم و انباز میباشد ریاست دار الطباعهٔ
خاصه و نظم دار الترجمهٔ دولتی امروز هر دو با اوست
دیوان بلاغت بنیانش فی التاریخ در تحت طبع میباشد

نواب والا محمد حسین میرزا امیر آخور

خلف الصدق محسن میرزا در فضایل و معارف و
علوم وارث مقام منیع آن شاهزادهٔ مرحوم است

(ر) رضا قلیخان امیر الشعراء

از اعیان و افاضل این دولت بود شرح مسافرت او را
حسب الامر خوارزم در تواریخ نوشته ایم در تاریخ و شعر
گوئی و شعر شناسی و تراجم شعراء و عرفاء میان اقران
عدیل نداشت از آثار بزرگوارش یکی فرهنگ انجمن آرای

ناصری بیت که الحق محققانه پرداخته و در اشتقاقات
و اصول لغت فرس و پهلوی اجتهادات صائب کرده و
دیگر تذکرهٔ مجمع الفصحا است که ما را از سابقین و لاحقین
اساتید ترجمه و نخب منظومات کسی را مهمل نگذاشته
و دیگر سه مجلد تاریخ صفویه و من بعدهم است که حسب
الامر روضة الصفاء میرخوند را با تمام تذییل و تکمیل ساخته
الی غیر ذلک مزارش در تکیه ایست داخل دار الخلافه
ناصره از سمت شمال غربی طیب الله رمسه

(ن)

میرزا زمان کردستانی لشکرنویس

در علم نقطه و معرفت جفر مقامی سامی دارد و بموجب مستخرجاتش
تجارب همی موافق واقع می‌افتد و از اساتید صحبت
میرزا احمد جفّار که اعجوبهٔ روزگار بوده ادراک نموده

میرزا زین العابدین خان کاشانی

مؤتمن الاطبّاء طبیبی کامل و معالجی ماهر است و در جمیع
شعب این فن شریف نهایت حذاقت را دارد علی الخصوص
در اعمال ید و جهات جرّاحی و امروز کسی که جامع مابین
دو طریقهٔ مشرق زمینی و اروپاوی کما هو حقه بوده
باشد اوست و عمدهٔ تحصیل و تکمیل وی در خدمت جناب
دکتر طولوزان فرانسوی شده که بیشتر از فنون اصلیهٔ خویش
در دبیری و نکته‌سنجی و خوشخوئی نیز از اقران ممتاز است

(س)

نوّاب رفیع والا سام میرزا

از افاضل دوران و در شعر استاد سخنوران است
اطلاعات و تتبّعات و موادّ شعریّهٔ او را هیچ کس ندارد
در این فن شریف زحمتها کشیده و این زمان هم همی در
کار است همهٔ نسخی از اینهمه در حضرت اینشاهزاده

تا صنعتند در بدیهه و ارتجال از فحول رجال است بعد
از فوت میرزا محمّد علی خان سروش اصفهانی که از صنادید
اساتید بود تفویض لقب و شغل شمس الشعرائی به شاهزادهٔ
مشار الیه شد از آن وقت تاکنون مدیح گوئی و قصیده
سرائی رسمی این دولت روزافزون در مجالس سلام
عام با اوست و رضوان تخلّص میکند

میرزا محمّد سعید خان انصاری

مؤتمن الملک در فنون ادبیّه مسلّم بود و بر انشاء مکاتیب
رسمیّه و غیرها قدرتی عظیم داشت و بعربی و فارسی
هر دو شعر میساخت

نوّاب سعد والا حاجّ سلیمان میرزا شعاع الدوله

خلف الصدق رضوان مآب فریدون میرزا فرمانفرمای والی
خراسان است چنانکه پدر بشمشیر خون خود خطّهٔ
خوارزم بگشت پسر بشجاع عزم مقام فخر خوارزم بستد
و آن دیار جزو کر خراسان موافق استرداد کرد و بر انواع قلوب معطوف

(ط)

نوّاب والا حاجّ محمّد طاهر میرزا بن

جهانگیر میرزا بن عبّاس میرزا طاب ثراه تربیت در ادبیات
و علوم عربیّه و استحصال لایق از بعض فنون جدیده
و السنهٔ اجنبیّه امروز مشار الیه است نعم الله علیه

طهماسب میرزا مؤیّد الدّوله

از فحول فضلاء ایل جلیل قاجار و در سیر و ادب و
اخبار عجم و عرب یگانهٔ روزگار بود

(ع)

عبّاسقلی خان کاشانی سپهر ثانی

منشی و شاعر است و در این دو فن شریف هر دو ماهر
کتب چند ساخته و رسائل ارجمند پرداخته و در
تتبّع و استقراء و احاطه و استقصا و سایر شرایط تألیف

نالی برادر است بلکه دو برجی برابر

نوّاب عبّاسقلی میرزا

خلف نوّاب مرحمت‌مآب حاج محمّد ولی میرزا است در علم معقول و منقول و ادب بهرهٔ کامل و اطلاع عمیق وافی دارد از عهد مرحوم میرزا آقاخان صدر اعظم مواجب و تیول ایشان باصفهان افتاده لهذا بآنجا رفته توطّن اختیار نموده‌اند نوّاب مشارالیه خود در زمانی که حاجی محمّد ولی میرزا حیات داشت در علم ریاضی و نجوم و احکام نهایت مهارت بهم رسانیده علما و عمّال از مرحوم پدر والاگهر بیشتر دیده میشد و همواره با اساتید اصفهان از قبیل مرحوم میرزا حسن منجّم ولد میرزا دوست محمّد و غیره معاشر بوده در تحصیل و تکمیل این فنّ نهایت جدّ و جهد را مبذول میداشت و امروز باذعان محقّقین عهد در حلّ مشکلات و معضلات مسائل هیئت و نجوم با عظماء علماء عصر همسنگ میباشد ولی بواسطهٔ علوّ شان و رتبت شاهزادگی کمتر مایل است که باین اسم شهره شود سنین عمر شریفش مقارن تبییض این نسخهٔ همایون تقریبا شصت است و همچنان در دارالسّلطنهٔ اصفهان توقّف دارد و بدعاء دولت و مطالعهٔ علوم و مواظبت عبادات میپردازد

نوّاب سعد والاعبّاس میرزا ملک آرا

از علماء این دولت میباشد و مآثر اینهمه مکنت در علم حدیث و فنّ تفسیر و صناعات ادبیّه اعجوبه‌ای از دوران است و داهیه‌ای از دهر و امروز از حفّاظ کتاب و حمات سنّت و حملهٔ اخبار و اسرار اهل بیت عصمت صلوات الله علیهم اجمعین معدود میگردد و نیز از السنهٔ خارجه و فنون جدیده بهرهٔ عظیم بهم رسانیده

نوّاب عبدالحسین میرزا

ابن المرحوم مؤیّدالدّوله در جمیع معارف و کمالات وارث پدر بزرگوار است

عبدالعلی خان

ادیب الملک بن اعتمادالسّلطنه برادر صنیع الدّوله نگارندهٔ بود و در سخن‌سنجی و شعرسرائی استادی و مهارت داشت از نتایج خاطرش لحنی در انجمن آرای ناصری و گنج شایگان در قلم آمده میرزا علی قلی مصوّر در تاریخ تلقّب و گفته

مصوّر سر برهان آورد و گفتا ادیب الملک شد عبدالعلی خان

فوتش در سال یکهزار و سیصد و دو بطهران اتفاق افتاد رحمه الله

نوّاب والا عبدالعلی میرزا احتشام الدّوله

خلف الصّدق فرهاد میرزا معتمدالدّوله امیرزادهٔ بافضیلت و علم است حقّا در عربیّت صاحب ملکه و اقتدار است صدفا هم خطّ را خوش مینویسد و هم شعر را خوب میگوید و عبدی تخلّص میکند در حکمت متعالیه و فنون ریاضی و کتب عرفانیه و منصوصه سالها بر استادی العصر و رئیسی البلد میرزا محمّد علی قاینی و میرزا محمّد رضا قمشه علیهما الرّحمه شاگردی کرده است

حاجی میرزا عبدالغفّار اصفهانی نجم الملک

خلف الصّدق استاد الکلّ آقاخوند مولی علی محمّد معلّم ریاضی رضوان الله علیه است علوم ریاضی ایرانی را خدمت والد ماجد و ریاضیّات اروپی و بسیاری از فنون جدیده را در مدرسهٔ دارالفنون تحصیل و تکمیل نموده و سالها است که در فنون ریاضیّه داخل و

وخارص و غیرها بتدریس و تصنیف میگذرانند و
آثار قلم از استاد را نه بسیار است و برخی بطبع رسیده
و بر حسب حکم همایونی از رسالها است که طبع و انتشار یافته
تقویم استخراجی وی اختصاص و انحصار یافته و کذا
از فنون فضایل خود بشخصه انسانی است کامل ذاتاً
درویش صفت و وارسته و بی تعیّن میباشد و با اهل
فقر و سیر و سلوک زاید الوصف معتقد است همانا
وقتی که در مراتب و مقامات امثال وی مبینیم حکمت
اینهمه خرج گزاف که در اصفهان همایون براه مدرسهٔ دار
الفنون تحمل شده است برأی العین منکریم زاد الله تأییده

میرزا عبد الوهابخان شیرازی آصف الدوله

در فضایل بسیار از نوادر روزگار بود علی الخصوص
تواریخ و سیر و اخبار

میرزا عبد الوهابخان لشکر نویسباشی

اجلّ و اکرم حفدهٔ میرزا آقاخان صدر اعظم نوری است از
نژاد خواجه ابو الصلت هروی رضوان الله علیه
در علم نقد الشعر ماهر است و از حسن خط بچند قلم قادر
در فن سیاق و علم حساب از آحاد و افراد بشمار می‌آید
دواوین شعرای سلف را علی اکثرها بتلقف بدیده است و
عرض و طول افکار معاصرین را نیز علی سعتها در نوردیده
و از فرط ممارست و ادمان مزاولت بر ابتکار شعر توانا
و سخن سنجی ملکه اش اند بهم رسانیده در صناعت اعراب
و اشتقاق نیز روزگاری بسر برده و آنچه حفظ خطب و
اشعار عرب داشته بنای او رده و در غالب فضایل
فطری و مزایای موهوبی از لطف قریحه و جودت فکر و
اصالت رأی و سعت صدر و عظمت خلق بسیار کم
نظیر است و هر چه از او شنید و ببینکار بیم منظمه تقصیر است

میرزا علی اصغر خان امین السلطان ثانی

اوّلین دانشمند بزرگ است از این سلسلهٔ ستوده
اسلاف گرامی و نیاکان نامی او هر چند هنر دوست
و دانش پرور بودند امّا از آن پیش که این نهال اقبال
در تختهٔ آل زال پرورش یابد و این آیت کریم از آل ابراهیم
ظهور نماید هیچوقت از علوم و صناعات و فضایل
و کمالات نامی در این دوده نبوده است و سر سلسله
هر قومیرا اصحاب سیر و علماء تاریخ و خبر میدانند
که یا همّهٔ عصر خواهد بود و یا همه دهر این یگانهٔ
ادوار و فرزانهٔ روزگار در کسب هنر و دانش ریاضت
خارق العاده برده است و تکمیل مزایا و معارف را
رنج فوق الطاقه کشیده تا امروز صیت آوازه اش
در گردش ممالک آسیا بهر چهار رسیده امتیاز ملکهٔ
سخن وری و بعنوان نظم و نثر گستری هنرش محل اجماع اهل
حلّ و عقد است پنداری عهد سعد بن ابی بکر بن
سعد است در انشاء خاتم خاتمی از ابن عمید ربوده
و طریقهٔ عبد الحمید تجدید نموده و در شعر رخصت
سحر از بارگاه قدس یافته و قدرت اعجاز از مسند
فیض گرفته و زمینهٔ سهل ممتنع را که قوافی شش صد
این رساله بود او احیاء فرموده اینمعنی از هر بیت دیوان
که مدوّن است مبرهن است (و) نه همان در کلام
موزون است (بلکه) در تمام علوم میزان است علی
الخصوص در فن کلام و اصول عقاید و امّهات
ریاضیات و اخبار اوایل و معرفت تفسیر و صناعت
اعراب و شعب ادب کرده اینجمله از جملهٔ رؤس مسائل
بقلم میاید بلکه از اجلهٔ افاضل بشمار میرود و هکذا
در خطوط چند استادی است هنرمند و نیز نزهتها

در کسبیات از آحاد است که هم در موهوبات از افراد است مانند حصافت عقل وحصانت فکر واصالت رای واصابت خاطر ومناعت جانب وشدت شکیمه وسهولت خلیقه وسعهٔ صدر وعلو همت وملکهٔ جود

لیس علی الله بمستنکر

ان یجمع العالم فی واحد

نواب علی بخش میرزا

ابن جهانگیر میرزا از امیرزادگان فاضل اینعصر است در ادبیات وبعضی از السنهٔ اروپیه مهارت کامل دارد ومترجم حضور مبارک حضرت ولیعهد ادام الله ظلاله بااوست

میرزا علیخان امین الدوله

فهرست جمیع فنون است وافتخار بزرگ اینعهد همایون در کافهٔ فضایل وعلوم یومیه وسیاسیه از اجلهٔ اساتید زمانه بشمار می آید ادوات ریاست عظمی را برسم صدور سلف تکمیل کرده بلکه در خط تحریر وصناعت ترسیل اسلوبی مخصوص تشریع نموده است وسبکی مطبوع تأسیس فرموده نویسندهای مشهور ایران در این دوران همه بسنت او میروند وتقلید وی میکنند حقتعالی از قدرت قلم اعلی گوئی سحر بر کلک اعجاز سلکش نازل فرموده است که چون بخواهد دولتی را در بحبوحهٔ دشمنی دوست میکند وملکتی را با هرگونه سرکشی رام میسازد ودر چنین عهدی که بر حسب ثقافات عالم عمدهٔ مدار حکمرانی ملل ومقاومتهای دول بر پلیتیک قرار گرفته است نیروی رای وتحریر این وزیر بی نظیر با اضعاف استعداد ادوات تربیت [illegible] ای قوه برابری میکند وهمسری مینماید

صنعت نقاشی وعلم لغت فرانسه را نیز استادانه میدانند وهکذا در سرودن اشعار حکیمانه اوحدی زمانه است وخداوند مقاطیع طنانه سدّد الله بیانه وبنانه

نواب مغفرت مآب علیقلی میرزا اعتضاد السلطنه

وزیر علوم خلف خاقان مغفور فتحعلیشاه قاجار

بگذر از من خواهم به پهنای فلک

تا بگویم وصف آن رشک ملک

در این عهد جاوید مهد از رجال واعیان احدی بقدر وی ترویج علم ودانش وهنر نکرد مکرر از لبهای مبارک این پادشاه خاطر آگاه مسموع افتاده است که تشویقها فرموده ثلث مردم ایران را علیقلی میرزا تربیت کرد وبعزت واعتبار وانتشار اسم واشتهار او نیز در این دولت کسی نرسید جمیع پادشاهزادگان بزرگ ودانشمندان عظیم الشان وصدور واعیان وفحول وارکان ممالک ایران در محضر وی خاضع بودند وبظاهر وباطن خویشتن را نزد او خورد میشمردند ونامش حضوراً وغیاباً با احترام وشکوهی تمام میبردند آنچه از آن دانشمند هنرپرور از مناصب ومواجب وشئونات ومراتب در حق اهل علم وارباب کمال برقرار ساخت بحیطهٔ ضبط وقید در نمیگنجد انبساط خاطر وانشراح صدرش منحصر بود بمجلس مذاکرات علمیه در جمیع فنون عتیقهٔ آسیائی ومعارف طریفه وصناعات جدیدهٔ اروپ با اساتید آنها مشارکت حاذقانه میکرد ومخصوصاً در حکمت متوسطهٔ مشرق زمینی خود از صنادید اساتید بشمار می آمد اول کسی که لقب وزیر علومی در ایران گرفت او بود واز منصبهای درجهٔ اول این دولت وشئونات ومراتب عصر خویش همگی نایل گردید الا مقام شخص اولی وصدارت عظمی که

علی العاده بر ملکزادکان مجوّز نیست از مجالست علماء و
افاضل و مذاکرهٔ علوم و فضائل هیچوقت ملالت نمی یافت
و کسالت نمی گرفت ملکهٔ سخا و علوّ همّت او بساط شهرت
قاآنِ مغول و حاتم طی طی کرده در کثرتِ محفوظات و سعه
دایرهٔ اطّلاعات و غزارتِ موادّ محاضرات اعجوبهٔ روزگار
بود و برسوخ عقاید و مقام یقینِ وی که از روی
آثار بلانهایه و اماراتِ غیر محدوده برهم محقّق و مبرهن
گردیده بود مفتیان و مجتهدین همی تحسین می آوردند
در تاریخ و اسطرلاب و هندسه و بسیاری از مسائل
کتابها و رسائل ساخته از خدمات و زحمات وی درباره
دولت و ملّتِ ایران لختی را بر سبیل اشارت در فهرستات
مطبوعهٔ خویش و مؤلّفاتِ زمانهای پیش برنگاشته‌ام
و شکر این حقوق او را نسبت بمن شخصاً بگذاشته‌ام در
اشعار فخری تخلّص میکرد امیر الشعراء بعضی از منظومات
وی را در مجمع الفصحا بیاورده است و من العجب که تقریباً
شانزده سال پیش از فوتِ این شاهزاده مرحوم میرزا احمد نامی
صورت منامی دربارهٔ او بحضور مرحوم علّامة الزمانی
ملّا آقای ترك داغستانی معروض داشته و آن بزرگوار
صورت واقعه را بشرح در یکی از تصنیفاتش نگاشته بود
تأویلِ آن رؤیا در یوم عاشورای سنهٔ یکهزار و دویست
و نود و هشت که ملکزاده در شب آن درگذشت بتفصیل
تمام ظهور یافت و متن و حواشی آن خواب با وضع اتّفاقات
حملِ جنازهٔ نوّاب مغفرت مآب برأی العین مطابق افتاد
حذو النّعل بالنّعل و طبقات اهالی دار الخلافه را از ظهور
این مطابقه و انکشافِ تأویلِ آن صورتِ رؤیای صادقه
حیرتی عظیم روی داد مزار این بزرگوار در یکی از حجرات
سمتِ شرقی صحنِ شمالی مشهدِ حضرتِ عبد العظیم
الحسنی است غفر الله له

میرزا علیمحمّد خان کاشانی

کم انبازا ادیبا فی شبابه

در فنِّ ترسّل و انشاء و علم سیاق و حساب از اقران ممتاز
است و خطّ تحریر را در شیوهٔ اساتیدِ عصر بسیار خوش
و نغز مینویسد از چندین سال است که در دار الطباعهٔ
دولتی و دوایر جرائد رسمی براستی و درستی خدمت می
کند و از جمله مباهاتی که در عالم دارم اینست که در زیر
سایهٔ همایون شخصی را تربیت نمودم که از خدماتِ سیف
و قلم و زحماتِ ید و قدم قابل ارجاع هرگونه فرمایش است
بالجمله از عهدیکه دایرهٔ انطباعاتِ ایران بصوابدید امنای
دولت قاهره بمؤلّف تعلّق گرفته است مشار الیه مورد
تعلّق بوده و بحسنِ خدمات و مراقبتِ تکالیف تحصیل
امتیازات و مراتب نموده فی التاریخ نایب اوّل وزارتِ انطباعات است

میرزا علینقی حکیم الممالک

از مفاخرِ ایران است و مآثرِ دوران سالها در دیار غربت
پا فشرده و رنجها در تحصیل فنون اروپا برده و علم
طبّ و لغت فرانسه و بعضی از شعب فلسفهٔ متعالیه و
حکمتِ متوسّطه را کامل ساخته است امروز علماً و عملاً
و تجربةً در مرتبهٔ کبرای دکترهای اروپ محسوب میگردد
و نیز از کمالات و فضایلِ ایرانی در شعر ثانی خاقانیِ
شیروانی است

حاج میرزا علینقی نایب مشیر لشکر

در فروع و اصول و غالب فنون معقول از اساتید و
فحول است سطوح فقهیه کاستاد و صنعهٔ بهتیر را باقتدار
تدریس میکند که متفقّهی محتشم بلکه مجتهدی مسلّم

میرزا علی همدانی معروف بدکتر

ملقّب برئیس الاطباء بعد از میرزا سیّد رضی همدانی

مرحوم حکیمباشی کل نظام شد که از سابق نیز در اسفار حضرت مستطاب والا نایب السلطنه وزیر جنگ دام اقباله العالی تقرب داشت بفرنگ رفته واز اساتید آنجا اجازه گرفته ما به الاختصاصی که دارد این است که با همه اختلاط وامتزاج با اهل اروپ برزی واسلوب ایشان برنیامده ومثل اکثر مرتبطین این جماعت تغییر وضع وعادت نداده است وتکلفات بارده وتشبهات شنیع نورزیده

(ف)

نواب طوبی مآب حاج فرهاد میرزا

معتمد الدوله خلف مرحوم مغفور عباس میرزا ولیعهد خاقان مبرور از فحول فضلاء دودهٔ قاجار وباتساع دایرهٔ تتبع واستحضار تالی مرحوم ودیر علوم بود در علم تاریخ وفن جغرافیا دولت انگلیسی وفضایل دیگر آثار معتبر ازوی مأثور ومشتهر است از جمله کتاب جام جم ومقام زخار وهدایة السبیل ونصاب انگلیسی مطبوع ومنتشر است تفصیل جنگ اورامان وبناء قلعهٔ مریوان باسیاری از اخبار وآثار او را در کتب تاریخیه خویش نوشته‌ایم از اجلهٔ خدمات او در اسلام تجدید بنای صحن مبارک کاظمین علیهما السلام است با ملحقات آن عمر شریف این شاهزاده با بخت مت بزرگ در اسلام وتألیف مقتل موسوم بقمقام شرف اختتام پذیرفت وحقیقة معنی حسن خاتمت وخیر عاقبت نایل گردید بالجمله وی در سال یکهزار وسیصد وپنج از این سرای سپنج درگذشت وجنازه‌اش بهزار وسیصد وشش با تشریفات بی پایان از طهران بسمت عتبهٔ مقدسهٔ کاظمین سلام الله علیهما درحرکت آمد

(ق)

محمد قاسمخان ملک الشعراء

کاشانی پسر فتحعلیخان صبای بیدلی ملک الشعراء وبرادر محمد حسینخان عندلیب ملک الشعراء وعم محمود خان ملک الشعراست کوئی آیت علم وفضل وهنرپردازی وسخن طرازی در شأن ایشان از آسمان نزول نموده تاریخ دانی وحکمت شناسی وشعرگوئی وخط نویسی ودانش گستری فنون غالبه ایشان است وکرنه غالباً در اعمال بدیه نیز مانند نقاشی ومنبت کاری وامثالها ید طولی دارند صاحب این عنوان در شعر فروغ تخلص میکرد ودر منادمت نظیر نداشت واز مطایبات ومضاحک ومضامین هزل آن امام اهل فضل انقد مشهور است که اگر فراهم سازند میشاید کتابی بپردازند مدتها در خراسان بود چون بطهران بازگشت انزواء گزید ودر سال بیست وهفتم قمری از جلوس همایون درگذشت طیب الله ثراه

(ك)

میرزا کاظم طبیب رشتی ملک الاطباء

لقب داشت واین اوقات لقب فیلسوف الدوله را از خاکپای همایون مستدعی گردیده ضمیمه ساخته است در فن طبابت نهایت مهارت وحذق را دارد واز سالها است که باستحقاق از حکیمباشیان مخصوص حضور باهر النور شاهنشاهی میباشد فرزند گرامیش میرزا لقمان ملقب بلقمان الملک در صناعت طب علماً وعملاً هردو نیکو است

(ل)

نواب والا لطفعلیخان

خلف الصدق مرحوم مؤید الدوله سابق الذکر که در

فضل و هنر نیز بیش از پدر داراست

(۶۳)

محسن میرزا امیر آخور

از افاضل ملکزادگان دودهٔ قاجار بود و در انشاء رسایل بر سبک سادهٔ شیرین که اسلوب مختار متأخرین است ید بیضاء داشت شعر را هم در حد اساتید عصر می‌سرود کتابخانهٔ او از انواع نسخ ادبیه مشحون بود افاضل و ادباء را بنیک ترویج میفرمود الغرض در بزرگی و هنرمندی و دانش‌پروری در سلسلهٔ شاهزادگان از وی بهتری دیده نشد

میرزا محمدخان مجدالملک

علم و فضل را باهم داشت و در خط تحریر و انشاء رسائل ماهر بود بلکه در این دو هنر از فحول اساتید سلف و خلف معدود میگردید در عناوین مختلف و مضامین متنوع رسالها برنگاشته و بیادگار گذاشته است طیب الله تربته

میرزا محمدعلی قزوینی

متولی‌باشی آستانهٔ صفویه اوائل عمر در عتبات عرش درجات عراق عرب بتحصیل علوم شرعیه زحمتها کشید و در فقاهت و علوم دیگر مقامی بلند بهم رسانید مدتها در دیوانخانهٔ عدلیهٔ عظمی بقوانین شرع و موازین عرف حکومت و قطع خصومت میکرد مدتی است که اینشغل بفرزند هنرمندش میرزا محمدشفیع صدر دیوانخانه تعلق یافته و خود بتولیت مشهد الرضا که منصب موروث اوست میپردازد و کارهای آستانهٔ مبارکه را موافق میزان شرع میسازد و لذا مورد اعتراض

نواب والا سلطان محمد میرزا

خلف الصدق امام قلی میرزا عماد الدوله از اجلهٔ افاضل روزگار است و مفاخر دودهٔ قاجار تقریباً ده سال در خدمت فیلسوف اعظم و استاد مسلم جناب آقا علی مدرس سلمه الله بتحصیل مراتب معقول اشتغال داشته و کاملا استفاده نموده و نیز در علم ریاضی از حساب و هندسه و موسیقی در نهایت مهارت میباشد و صنعت عکاسی و فن تحریر بسبک معتمد الدوله اصفهانی را هم داراست و در نظم اشعار و غزلیات بطریقهٔ شیخ و غیره تواناست

میرزا محمودخان مفتاح الملک

خلف الصدق میرزا یوسف مازندرانی فضایل بسیار دارد و در فن خط رمز تخصص مخترع است

میرزا محمودخان ملک الشعرای کاشانی

اصلا دنبلی میباشند و منصب ملکی شعراء را از عهد فتحعلیخان صبا که در عهد فتحعلیشاه خاقان رحمه الله علیه بود بارث دارند این بزرگوار امروز از اولین فاضل ممالک محروسهٔ ایران است در فنون ادب و علم حدیث و معرفت تفسیر و عروض و قافیه و نظم شعر و انشاء رسائل و صناعت تاریخ و سیر و محاضرات و ادوات منادمت و مواد محاورهٔ سلاطین و اساطین بضمیمهٔ حصافت عقل و اتقان عقیدت و متانت فکر و حسن خلق و خصایص دیگر نادرهٔ فلک و فریدهٔ ارض میباشد در خط شکسته و تعلیق و نستعلیق و صنعت نقاشی خاصه شعبهٔ جدیدهٔ دورنماسازی روان عبدالمجید و خواجه اختیار و میر عماد و رفائیل با وی بانبازی افتخار میکنند و در منبتهای وی بر روی عاج و چوب چون استادان چین بر بینند

برای سر مشق بر کرینند از آثار آنیز کوار تاریخی است که
این ایام حسب الامر در تراجم ارباب القاب دوران سلطنت
این پادشاه مالک رقاب مینکارد

میرزا محمود مستوفی مملکت خراسان

خلف الصدق میرزا شفیع صاحب دیوان در فن نمیسماتیک
از صنادید اساتید است مسکوکات عتیقه و نفوذ قرون
قدیمه را بهتر از وی کس نمی شناسد و در خطوط و املاء
متعلقه به اینصناعت خداوند بضاعت و استطاعت
است لاسیما در فنون خط کوفی علی تشعبها و تنوعها که
از فرط مهارت و حذق پنداری در صدر اسلام است
و از عهد آن اقلام و کلکسیون او را در مسکوکات که
از روزگار اسکندر مقدونی است تا عهد جاوید مهد
همایونی گویا امروز کسی نداشته باشد با اینفنون و کلیه
اشیاء عتیقه و نسخ نفیسه و خطوط بدیعه و احجار
کریمه و جواهر یتیمه بالطبع تعلقی دارد که اخبار و خبایر
پدید بزرگوارش که محاسب و هم از تحدید آن عجز همی داشت
جمله را در این راه گذاشت ای بسا قرای غناء کرد در بهای
فصوص محکوک نبشد و دیار ضیاع کرد از ازاء فلزات
مسکوکه برفت جماعت جهال و عبدهٔ املاک و اموال
میکفتند این معامله انحراف تبذیر است و اسراف
و اهل بصیرت و تحقیق که وجودا اعز عتیق و اندر از نفیق
هستند میگفتند صرف مال در راه کمال سیر اشراف
است نه عنوان اتلاف و او خود در ظفر بر هر مسکوکه
همی گفتی لنا ابناء الملوک

جمادی چند دادم جان خریدم

بحمد الله عجبی ارزان خریدم

میرزا سید مصطفی مستوفی حساب السادات

که مصدر فیوض است و منبع سعادات در عربیات
و ادبیات رنجها برده و در سطوح علوم شرعیه
ریاضتها کشیده و نیز در علم حساب ماهر است و در
فن سیاق قادر

میرزا ملکمخان ناظم الدوله

در فن دیپلوماسی و شعب سیاسی مسلم است و در
غالب فضایل متفرقه متمنی وا دو پی مقام استادی دارد
و برخی اعمال عجیبه و علوم غریبه را بسر حد کمال رسانیده
ترجمه او در این مختصرات کجا می گنجد

میرزا موسی وزیر لشکر

مهین دانشور اینکشور بود و در احاطهٔ شعب ادب
و ملکهٔ انشاء رسائل و فنون فضایل ید بیضاء داشت
خلف الصدقش معتمد السلطان میرزا حسن مستوفی
هم در مزایای چند خلیفه پدر و دانشمند است و
هکذا پسرش تا مورد یکویش میرزا حسینخان در تحصیل تشریفات

(ن)

نادر میرزا بن بدیع الزمان میرزا

فاضلی کامل بوده شاهد واحد این دعوی کتابی است
که در انواع اطعمه و الوان اغذیهٔ ایرانی و کیفیت طبخ
و ترکیب و ترتیب هر یک از آشها و خورشها و هر گونه
نخچیرهای مردم اینمملکت از اهالی حضاره و ابادیث
رساله فراهم نموده و بفارسی خالص بر نگاشته و زمینه
مطالب را از روی فرزانگی دو معانی قرار داده و عبارات
را بآیات و امثال و نوادر و اخبار و اشعار بر آراسته
است خدایش از طعامهای بهشت بخوراناد که بکار
نکو خورده است و ریحی معنوی سر برده

حاج نجفعلیخان جنرال قونسول

مأمور مصر اصلاً از خطهٔ خوی من بلاد آذربایجانست در معقول و منقول و فن دیپلوماسی و خط تحریر و صناعات انشاء و فضایل دیگر شخصی است هنرگستر تالیفات چند از آن دانشمند مسموع از آنجمله میزان الموازین مطبوع افتاده

میرزا نظام الدین کاشانی

مهندس الممالک از برامدکان عصر جدید و پرورده‌گان این عهد جاوید است در لغت فرانسه مهارتی کامل حاصل کرده و در علم هندسه باعلی الدرجات رسیده و در فنون خویش آثار بس بزرگ گذاشته اینک در دار الخلافهٔ طهران از مفاخر مملکت ایران و اجلهٔ مهندسان دوران بشمار می‌اید

(و)

نواب رضوانمآب حاج محمد ولی میرزا

ابن خاقان مغفور فتحعلیشاه البسهما الله حلل النور از علماء فن نجوم و شرکاء بعضی دیگر از علوم بود از احکام وی بنجوم مؤلف خود از شخص او شنید و صحتش برای العین بدید خبر ولایت عهد حضرت والا مظفر الدین میرزا دام ظله العالی است روزیکه پدر مؤلف حسب الامر مجلس جشن ولیعهدی امیر محمد قاسمخان علیه الرحمه والرضوان می‌آراست نواب مرحمتمآب مذکور بر سبیل نجوی با جمعی که از آنجمله پدرم بود محرمانه فرمود و من هم میشنیدم که زحمت این جشن بیهوده است مقام ولایت عهد این دولت از آن شاهنشاه زادهٔ میباشد که از بطن کریمهٔ نواب فتح الله میرزا شعاع السلطنه است فوت وی در شب جمعهٔ بیست و چهارم جمدی الاخره سال یکهزار و دویست و هشتاد و یک هجری اتفاق افتاد و جنازه‌اش بمشهد مبارکه رضویه نقل کردند

(ه)

میرزا هدایت الله کاشانی لسان الملک ثانی

در علم تاریخ از طراز اول بشمار می‌اید و در ادبیات از مشاهیر متدرجین معدود میگردد و در قدرت سخن از منظوم و منثور وراثتش از سپهر مرحوم مغفور مسلم است کنار علی علم ومن یشابه ابه فما ظلم

میرزا هدایت الله وزیر دفتر

در فن تطبیق ما بین باطن و ظاهر بسیار ماهر است در تأویل آیات و تحقیق بطون روایات امروز نخستین دانشور این کشور شمرده میشود و در این فضایل بسی رسائل ساخته و بر بعضی از کتب معروفهٔ عرفاء و متشرعین منصوفه تعالیق پرداخته در حب اهل البیت صلوات الله علیهم مقامی عظیم دارد چون باستکشاف حقایق و مقامات و شرح اسرار و کرامات آل محمد ع میگراید گوئی سلمان زمان و گویا ابوذر دوران است و بعقبت از ورای ستری رفیق نگران

میرزا یحیی خلف میرزا رضا

نجم الملک بن میرزا جعفر منجمباشی حسب الوراثه منجمباشی حضرت مستطاب اقدس والا مظفر الدین میرزا ولیعهد دولت جاوید مهد است ادام الله اقباله العالی (اه)

استاد غلامرضا مشهور بشیشه گر

مرشدی معتبر بود و جمعی بشمار حلقهٔ ارادتش در گوش داشتند در جلد اوسط مطلع الشمس ترجمهٔ مختصری از وی نوشته‌ام

ملا عباسعلی آقچه قشلاقی

ازاکابر وعلماء افشار ایرلو میباشد وآنجه قشلاق از
قرای الکای طارم سفلی است

حاج میرزا فضل الله ساوجی

ازمشاهیر فضلاء ودانشمند بود در فنون متنوعه
وهنرهای چند علی الخصوص خط نستعلیق وثلث
ونسخ ومعرفت احوال خطاطین ونتایج اقلام ایشان
یگانه زمانه محسوب میگردید در بدایت امر صدارت
املاء باشیگری مرحوم علیخان ظل السلطان خلف
خاقان مغفور باوی تعلق داشت ودر زمانیکه
شاه مرحوم محمدشاه شهر هرات را در حصار داشت به
موجبی از طهران باردوی همایون رفت ومورد
مرحمتهای فوق الوصف گردید مدایح بسیار از
شعراء عصر علی الخصوص مرحوم شباهنگ در حق
او دیده شده در ظهر عاشوراء سال یکهزار و دویست
وهفتاد وپنج از سرای سپنج رحلت کرد قبرش در
وادی السلام است

ملا علیمحمد اصفهانی

استاد ریاضیات مشرق زمین بود ودر ادبیات نیز
شرکت کلی میفرمود نواب رضوانمآب علیقلی میرزا وزیر
علوم اورا از اصفهان بطهران اورد وبسمت معلمی خود
بپذیرفت در وزارت علوم وتکالیف مدرسه دار الفنون
انملکزاده دانشمند را معینی بزرگ بود وی را مورخین
ومؤلفین عصر غیاث الدین جمشید ثانی مینویسند
خلف بزرگوارش حاج میرزا عبد الغفار معلم ریاضیات
دار الفنون که بلقب نجم الملک است فی الحقیقه بتوجهات
خاصه آن استاد دادبر امده روان خویشتنش پیوسته
شاد ودر روزگار فرزند دانشمندش همی بر مراد باد

حاج مولی علی واعظ قزوینی

اصلا از رود بار قزوین است در کار منبر تسلطی عظیم
دارد وی بخراسان واذربایجان ومملکت ری وعراق
عرب که درانها موعظه کرده وروضه خوانده است قبول
عام دارد وشهرت تام علماً وفضلاء ودر این [illegible]
نظیری ندیده ایم در تتبع واستقراء واحاطه تتبعات
بر تواریخ وتفاسیر واحادیث واخبار اعجوبه عصر است
وداهیه دهر زاد الله تأییده

میرزا جعفر مشهور بحکیم الهی

خلف مرحوم میرزا حسنعلی لواسانی فاضلی خوش
محاوره وبدیع المحاضره بود ودر تاریخ وحدیث و
شعب معقول شرکتی با اساتید میکرد قریب هشتاد و
سه سال بعزت زندگانی کرد ودر انشاء مهارتی کامل
داشت وبدعاء صباح تعلیقاتی معتمد نوشته در
سال یکهزار و دویست ونود وهشت بطهران درگذشت
وفرزند هنرمندش میرزا شمس الدین ازجمله اجله
افاضل این عصر میباشد وازجانب اعلیحضرت همایونی
بلقب حکیم الهی قرین افتخار است ودر مجالس علماء وامراء
بسیار با اعتبار

میرزا علیمحمد مشهور بصفا

برادر حکیم الهی مرحوم ازمشاهیر خطاطین عصر واز
کبراء شعراء عهد بود وبطریقه شیخیه میلی مفرط داشت
ودر ادوات محاوره ومحاضره ازافراد معدود میگردید
ومال بسیار درراه صنعت وطلب اکسیر تلف نمود ولختی
از اشعارش در تذکره مجمع الفصحا مسطور است فوتش
در یکهزار و دویست ونود ونه هجری اتفاق افتاد وهفتاد و
هشت سال زندگانی یافت تربتش در جوار حر بن یزید ریاحی است

ملا مصطفی جیرساباتی

از عبّاد علماء و زهّاد فضلاء است و در قصبهٔ ابراهیم آباد زهرا من اعمال قزوین توطّن دارد و آنجا موطن کلیهٔ جیرساباتیان است که از قبایل دیرینهٔ ایران و طوایف بومزاد ممالک پهلوی زبان میباشند

ملا قاسم نحوی

از اکابر طایفهٔ نحویّهٔ قزوین بود و این طایفه نژاد ملا محسن نحوی صاحب زبدة المسالک فی شرح الفیة ابن مالک و حاشیهٔ حاشیهٔ ملا عبدالله یزدی و شرح منظومهٔ شافیة ابن الحاجب و رسم الخطّ و تعلیقهٔ خلاصة الحساب و تفسیر کبیر و غیرها میباشند و بنا اعلای مشار الیه ایشان همانا از اهل طالقان بوده و خطّ نسخ را بشیوهٔ بسیار شیرین مینوشته کتب بسیار بقلم آن بزرگوار از تصنیفاتش و غیرها که همه وقف اولاد داشت در دست مشار الیهم که همه بدار السّلطنهٔ قزوین مکین میباشند بنظر رسیده

ملا هادی نحوی قزوینی

از مشایخ نحویهای مذکورین در قزوین بود

ملا علی عطار قزوینی

از فضلاء علماء قزوین بود در کتب عربیّه و بعضی از سطوح دیگر تدریس میکرد غفر الله له

میرزا حسن اصفهانی

خلف وافر الشّرف ملا علی نوری طیّب الله تعالی تربته از فحول جامعین بین المنقول والمعقول بود در صدارت عظمی میرزا آقاخان از اصفهان بطهران آمد و تشریفات فوق الوصف بدید از جمله میرزا آقاخان صدر اعظم بیکنوبت هزار تومان تقدیم محضر آن دانشور حکمت پرور داشت رحمة الله علیهما

میرزا محمّد علی قاینی

فیلسوفی معتبر و بالخصوص در هندسه و نجوم باشتهار مسلّم بود از خطّ نستعلیق او هر کلمه را بچند بن سطر میبایست ستودن نسخهٔ از مثنوی رومی میگویند در سی سال نوشته و بمغفرتمآب حاج فرهاد میرزا معتمد الدّوله داده است شطر اعظم از علم الحکیم مستلّم در اصفهان و طهران مصر و فت افتاد نوّاب والا سلطان اویس میرزا احتشام الدّوله معتمد الدولهٔ ثانی در خدمات آن بزرگوار زمان بسیار تلمذ کرده‌اند سال یکهزار و سیصد و پنج بدار الخلافه از سرای سپنج رحلت کرد و در مشهد امام زاده یحیی مدفون گردید

حاج سیّد اسمعیل

حسینی ساوجی شیخ الاسلام املاک است و در علم و فضل مقامی عالی دارد فرزند دانشمندش حاج سیّد ابو محمّد که از بطن صبیّهٔ شیخ المجتهدین مرحوم حاج میرزا احمدی باشد بانواع فضائل آراسته است و از هر گونه رذایل پیراسته در سفر حج سفرنامهٔ نغز نگاشته و منازل ما بین دمشق و کوفه را که خطّ ذهاب و ایاب اهل بیت عصمت علیهم السلام است بدرستی ضبط کرده

حاج مولی باقر واعظ

از ساکنان طهران با امتیاز از اقران مسلّم است و از میان مشاهیر اهل منبر دایرهٔ تتبّع و تبحّر و اطّلاعش با فنون علماء عظام و مجتهدین عصر بتزویر را بسیار محترم میدانند و او را بکرد رحمهٔ مخصوص از مروّجین شرع میشمارند مطالب و مرویّاتش بصحّت و متانت ممتاز است تألیفات چند از این واعظ دانشمند بطبع رسیده از آنجمله است جنّة النّعیم فی احوال عبد العظیم در طیّ مقاصد

این کتاب تحقیق بترجمه طهران وعلماء ومشایخ آن پرداختند
در بعضا که این کتاب را مباشر طابع از نفع انداختند

برهان الواعظین حاج شیخ زین العابدین

اصلاً از مردم جیلان است وفعلاً مقیم طهران اهالی این مملکت وهر شهری که وی بر انجا کذشته وپای بر منبر کذاشته شیفته وشیدای او میباشند چون مشرب ذوق وعرفان دارد وشواهد مواعظ از شعر رومی و شیخ وحافظ می آرد مقالاتش بمشرب بزرکان سخت ملیح می اید وبسی مطبوع می افتد این محدث فاضل در طلب انسان کامل چندین مملکت را بدیده وبقدم سیاحت درنوردیده است مانند عراق عرب وارض شام وقطر مصری وحجاز که بمر وددار السعادة قسطنطنیه وصوبجات هند وسند وغیرها واز اوائل عمر مدتی مدیده بتحصیل وتکمیل مصروف نمود

میرزا عبد الله طبرسی الاصل

طهرانی المسکن در فضایل وعلوم بسیار از افراد روزکار است لا سیما فنون ریاضیه وصناعات ادبیه وهم استاد خط نسخ وتعلیق وبر اکثا بلیق بزرک میدارند واستاد میشمارند سلمه الله

عبد الفاضل میرزا

ابن المرحوم مؤید الدوله در کافران فضیلتها ومرتبها ثانی بید رفضیلت پرور هنر کستر بود

آقچه ملای ترکمان

از تیره قوجوق از شعب یموت درسال ١٢٩٢ در شهر ساری بحضور همایونی مشرف شده است

میرزا صادق امام جمعه

سابق بروجرد بمشرب عرفان مشهور است

آقا شیخ علی

از علماء ساری

حاج مولی علی بروجردی

برادر مرحوم حاج ملا اسد الله حجة الاسلام است خلف الصدق وی آقا شریف در فضل وفقاهت از اقران امتیاز دارد

شیخ ابو محمد خراسانی

از مشاهیر مشایخ شهر مشهد است واز ائمه جماعت مسجد کوهرشاد میباشد

آقا سید رضا مجتهد

قاضی بجنورد

حاج محمد خان قاجار

خلف الصدق حاج محمد کریمخان از فرقه شیخیه اشخاص که معتقد حاج محمد کریمخان بودند پس از او بروی کرویدند که در وی از فضایل وکمالات وهنرهای پدر شطری اوفر دیدند امروز در مملکت کرمان ریاست جماعت شیخیه با اوست رساله بنام نواب مستطاب والا سلطان حمید میرزا ناصر الدوله فرمانفرمای آن مملکت نوشته است که در بمبئی مطبوع افتاده

حاج سید علی طهرانی از سلسله سادات

اعزی از افاضل دار الخلافه است در معقول ومنقول رنجها برده از شعرطرازی بپارسی وتازی هر دو توانا است نیمه شعبان را که میلاد حضرت بقیة الله می باشد جشنی شایع ساخته ودر تجدید وتشیید بنیان خانه که ما بین او وبرخی از بنی اعمامش مشترکست وحسینیه متبرکه جناب جلالتمآب میرزا اسمعیلخان امین الملک وزیر خزانه عامره مبلغی کزاف پرداخته زاد الله توفیقه

شیخ محمد

برادر شیخ العراقین شیخ عبد الحسین قدس سره

میرزا تقی شهرستانی

از علماء کربلا

اقا سید مصطفی استرابادی

از علماء عظام مجاور حایر شریف

میرزا عبد اللطیف طسوجی

ادیبی ادیب بود و بحکم بندگان اعلیحضرت شهریاری دام سلطانه کتاب الف لیلة و لیلة را از عربی بفارسی نقل نمود و اثری لایق گذاشت جناب میرزا محمد محسن خان مظفر الملک خلف الصدق ان عالم فاضل دام اقباله نیز بر سیره پدر است و در ادبیات و انواع صناعات استادی نامور

میرزا محمد خان حجسته

مشهور بلقب ندیم باشی کاشانی برادر محمود خان ملک الشعراست و در غالب فضایل که در حق ملک الشعرا گفته شد تالی برادر و در بعضی برابر است

میرزا عبد المطلب کاشانی

مشهور بادیب در شعب ادب و علم طب رنج بسیار برده و خون جگر خورده و در فن ادب و اطبابت عرب و تفسیر [illegible]

اقا سید فرج الله کاشانی

در تاریخ و فن ادب و احوال رجال تتبع کافی دارد و بتالیف کتابی در تراجم وزراء اسلام مشغول است

صدر الافاضل میرزا غیاث الدین

کاشانی که در علوم عربیه و فنون ادبیه و حسن خط و امتیاز بجر هر شخصی است مشار الیه

میرزا احمد شاملو خوشنویس

که در خط نسخ از صنادید اساتید بشمار می اید سال اول سلطنت عظمی در گذشت

حاج میرزا ابو الفضل ساوجی

هم طبیب است و هم ادیب و هم خطاطی ماهر و هم شاعری قادر بسیاری از کتیبهای سرای سلطنتی بخط وی پرداخته شده و اینک در مجلس تالیف نامهٔ دانشوران ناصری است که امناء دولت قاهره بمن بنده نگارنده سپرده اند و الد بزرگوارش حاج میرزا افضل الله را در جلد کان ترجمه کرده ایم

اقا سید محمد خطاط اصفهانی

مشهور بتخلص بقاء و لقب اشرف الکتاب قلم نسخ بر خطوط اکثر صنادید اساتید نسخ نویس عصر کشیده امروز صاحبان خزاین خطوط و مکاتیب ممتازه من حیث الاقلام در دارائی قرآن بخط وی با هم مفاخره مینمایند در تاریخ تالیف این کتاب مقیم دار الخلافه طهران است و در نظم شعر نیز بفنون از مشاهیر زمان

حاج مولی باقر واعظ شیرازی

مجاور حایر شریف از کبار وعاظ عصر بود در قم فوت شد

میرزا سید علی معتبری

از اطباء حضور همایون و از فضلاء اسعهد میمون است در طلاقت لسان و حسن بیان از اقران امتیاز دارد چون افتتاح استشهادوی از دستگاه مرحوم دوستعلیخان معیر الممالک نظام الدوله اتفاق افتاد بسمت معتبری معروف گردید و در تاریخ جمع این کتاب بلقب شمس المعالی ملقب شد

حاج میرزا اسد الله طبیب شیرازی

مجاور سر من رای کوئی دم عیسی دارد در معالجه هر گونه مرض ید بیضا مینماید

میرزا جعفر خان سرهنگ زنجانی

خلف مرحوم میرزا صادق نقاش مخصوص است که در مدرسهٔ دار الفنون تربیت یافته در جمیع شعب هفتگانهٔ نقاشی از ساختن شبیه و حالت و گل و حیوانات و دوره‌نما و رزم و بزم ماهر است خواه با روغن و خواه با آب

میرزا علیخان نایینی

خلف حاج میرزا محمد مترجم احقاق الحق علیه الرحمه که نامش جداگانه عنوان شده همانا در فضل و هنر وارث پدر نامور است و تالی کاکویش حاج میرزا علینقی مشیر لشکر که بقال الولد الحلال یشبه بالاب والخال

حاج میرزا محمد علی نایینی

مشهور بعنوان پیرزاده عارف کامل سالک واصل حاج محمد حسن علی الله مقامه را نواده است در درویشی خدا آفریدهٔ پیغمبر را شبیه میباشد و غالب اروپا و آسیا را گردش فرموده

میرزا محمود خان منجم

در فن تنجیم مهارتی عظیم دارد

حاج میرزا محمود طبیب دزاشوبی

در فنون ایرانی و اروپی حاذق بود

ملا محمد قلی

حکیمباشی حضور مبارک بود و در علم تشریح کتابی مشروح نوشته و مطبوع افتاده

میرزا عبد الوهاب منجم باشی

نواب مرحومهٔ مهد علیا در استخراج تقاویم و شئون فن تنجیم استیلاء عظیم داشت

میرزا عبد الله طبری منشی

در انواع فضائل علی الخصوص انشاء رسائل رتبهٔ

استادی داشت

میرزا علی اکبر شریف الحکماء

طبیبی حاذق بود

حاج میرزا حبیب الله طبیب

مجد الاطباء تنکابنی از مشاهیر اطباء دار الخلافهٔ طهران است

میرزا حبیب الله طبیب کاشانی

از برامدگان مدرسهٔ دار الفنون است

میرزا محمد حسین طبیب کاشانی

از حکیمباشیان مشهور و ابنعهد جاوید مهد است

حاج ملک محمد خطاط قزوینی

از خوشنویسهای نستعلیق باستادی و تقدم محقق بود و سمت درویش نهادی و پشمینه پوشی هم داشت اینکه اطراف قطعات بخط جلی را احیاناً بانقش قلم بطرز مخصوص مزین میسازند او اختراع نموده است

میرزا غلامرضا خوشنویس

در خط نستعلیق استادی ماهر و خداوند قلمی قادر بود که کتابهٔ مدرسهٔ سپهسالار اعظم حاج میرزا حسین خان او اکثرش بخط اوست

میرزا محمد رضا کلهر

در خط نستعلیق بعد از میر عماد قزوینی بهتر از وی کسی را نشان نداده اند بلکه استادان این هنر زلت خط او را خود در عرض خط میر نهاده اند مردی درویش منش خوشخوی سبکروح بذله‌گوی است محضری مطبوع دارد و طلعتی محبوب با همهٔ اشتهارش صیتش در آفاق و تقدمش بر کافهٔ خطاطین علی الاطلاق هنوز از دیوان اعلی رتبهٔ نخواسته و جیرهٔ

نکو فنّ است و برگ و ساز معاش همی از اجرت کتابت می کند و هنر بازو و حاصل سرپنجهٔ خویشتن روزگار میگذراند روزنامهٔ شرف و اردوی همایون و چند سفرنامهٔ همایونی را برای حقیر تحریر کرده استادش در خط میرزا محمد خوانساری شاگرد آقا محمد مهدی طهرانی بوده

میرزا حسن فسوی

از اجلهٔ افاضل شیراز است نژادش بسید صدرالدین علی بن احمد میرسد تاریخ فارسنامه از تصانیف اوست والحق اثری جلیل و تاریخی عظیم میباشد

طاوس العرفاء اصفهانی

نامش حاج میرزا محمد کاظم از جملهٔ معاریف عرفا و مرشدین طالبان طریقت بود در سلسلهٔ نعمة اللهیه زمانی دراز دستگیر بها و سرسپردگیها هم باعتبار و اختیار او بوقوع میرسید شهرت این شخص در تمام ایران منبسط است رحلتش در دار الخلافه اتفاق افتاده

ابو نصر فتح الله خان شیبانی کاشانی

از سخنوران مشهور این دوران است نظم و نثر هر دو را استادانه میپردازد رسالهای چند از آن سخن سنج دانشمند بنظر رسیده و بعضی مطبوع افتاده

میرزا طاهر اصفهانی

دیباجه نگار نژادش بشیخ زاهد گیلانی میرسد و قضاء دار السلطنهٔ اصفهان از اوایل دولت قاجار در خاندان ایشان است کتاب گنج شایگان را در تراجم مادحین میرزا آقاخان نوری صدر اعظم ساخته میگویند در اعجاب بر آنکتاب کلمهٔ بر زبان اورد که مایهٔ شماتت شد و مورث ندامت گردید در شعر شعری تخلص می کرده طبع مترسلش سرشار بوده است در سال یکهزار و دویست و هفتاد وفات یافت

حاج رشید خان بیگدلی

از شعراء و خطاطین این دوره بود در شکسته نویسی و خط تحریر استادی بزرگ محسوب میگردید و رؤساء دوایر عظیمهٔ دولتی در طلب و استکتاب وی همگنان جدّی تمام داشتند و با آنکه پیکر همی نحل میبود زیرا که در شعر اخگر تخلص میفرمود لطفعلی بیک آذر صاحب آتشکده جد پدری اوست فوتش در مشهد مقدس رضوی اتفاق افتاد رحمة الله علیه

میرزا حاج محمد کرمانشاهانی

بیدل تخلص از مشاهیر اساتید شعراء عصر خود بود کتابی در مقتل نگاشته موسوم بکتاب دستان ماتم و رساله در عروض و قافیه دارد و مثنوی عسر و یسر در نظم فرج بعد الشده نیز از اوست

میرزا نصر الله اصفهانی

اسلافش هم از افاضل و برخی از ایشان بمنصب قضای عسکر نایل بوده اند مشار الیه خود از کبراء شعراء این دولت بود و شهاب تخلص میکرد و تاج الشعراء لقب داشت

میرزا سید علی طهرانی

از شعراء مشهور و عرفاء معروف این عهد بود و شباهنگ تخلص میفرمود

میرزا حسن بن میرزا حبیب الله شیرازی

پسر حکیم عظیم استاد الکل قاآنی شاعر است و خود نیز از هنر پدر بهره ور بود و سامانی تخلص مینمود از فنون جدیده نیز شطری تحصیل کرده و در سال یکهزار و دویست و هشتاد و پنج هجری درگذشت

حاج محمّد زمان جلایر

خراسانی از عرفاء وشعراء بود و بسالك مشهور مولی محمّد اسمعیل از غندی مشهدی ارادت داشت نفحات عنبریه و درج اللآلی و دیوان المناقب یادگار و از آثار اوست در سال یکهزار و دویست و هشتاد و شش وفات یافت شاعی تخلص میفرمود از غد بروزان سوخند از قرای شاهانیز مشهد است

میرزا محمّد علی اصفهانی

اصلا از سرده است در شیوهٔ شاعری جمیع مشاهیر خویشتن را از دا و بخفیر میکردند و ناچیز میشمردند سرو تخلص داشت و بشمس الشعرائی ملقّب و بشغل قصیده سرائی ایام رتهنیت منصوب و مرتّب بود و در سال یکهزار و دویست و هفتاد و پنج رحلت کرد طیّب الله تراه و کما طیّب لسانه و فاه

حسینقلیخان کلهر کرمانشاهانی

از مشاهیر افاضل عصر بود در ادبیّات تبتّعی کامل داشت شعر را نیز با مهارتی وافر و طبعی قادر میسرود و این صناعت غالی را در خدمت میرزا حاج محمّد بید کامل کرد سلطانی تخلص داشت همانا در یکهزار و سیصد و سه روفات یافت و چند رساله و کتاب از آثار خویش یادگار گذاشت از آنجمله است گنج بادآور که شرح لغات و اشعار فارسیه میباشد و مطلع الشعری که تذکرهٔ شعراء عصر است و باغستان بر سبک گلستان و نجاة الثقلین فی مقتل الحسین علیه السلام

آقا محمّد حسن زرگر

از شعراء مشهور بود و عنوان مشغلهٔ خود را تخلص قرار داد و وفاتش در سال یکهزار و دویست و هفتاد افتاد

میرزا جعفر همدانی

مشهور بتخلص ریاض استاد اعظم ادبیات بوده و در انشاء رسائل و انواع فضائل مقامات پیموده و بر منوال بدیع الزمان و حمید الدین مقالات پرداخته

میرزا محمّد شیرازی

خلف میرزا کوچك وصال است که خاندان ایشان در فضایل ایران سرآمد هر دودمان بوده و هست مشار الیه در شعر سنجی داوری تخلص میکرد رحمة الله علیه

میرزا حبیب الله محلاتی

از شعراء بود و از اعلیحضرت اقدس همایونی ارواحنا فداه خاقانی تخلص یافت

میرزا محمود خطاط

و شاعر شیرازی از اولاد فضایل نهاد میرزا کوچك وصال علیه رحمة الله الملك المتعال است حکیم تخلص میکرد و در سال یکهزار و دویست و نود و هشت بشهر شیراز در گذشت

میرزا اسمعیل

بن رب الفضل والکمال حکیم بزرگ میرزا کوچك وصال از خوشنویسان و سخن سرایان این دولت معدود میگردد تخلصش توحید است

میرزا علی رضا

اصلا و از نجابای مملکت اصفهان است از خطاطین مشهور قلم نسخ و هم از کبراء شعراء محسوب میشود تخلصش پرتو است

میرزا عبد الحمید تفرشی

در شعر استاد بود و از حسن خط نیز حظی داشت و صفا تخلص میکرد

میرزا فرج الله محلاتی

از فضلاء بزرگ این دولت است فن غالبش نظم سخن و شعر سرائی بود و طرفه تخلص میکرد و خط نستعلیق را نیز استادانه مینوشت و از علم انشاء و ترسل هم بدرجه بلند رسید و اصل اسلافش از فارس است و در دوائر کری عربستان و لرستان و امارت عدلیه عظمی منشی مخصوص والد مؤلف بود و زمانی خازنی اشغال هایون داشت

میرزا جواد اصفهانی

خطاط فن شکسته استاد اعظم این عصر بود و از مغتنمات عمده این دولت است اعجابی زایدالوصف بخط خود داشت و نسبت باساتید اولین و آخرین خویشتن را شخص مغتنین میگرفت نستعلیق را نیز در نهایت مهارت می نوشت شعر هم خوش میگفت و عنقاء تخلص میکرد

میرزا محمد خلیل مازندرانی

از شعراء این عهد بود و برحسب تعیین شاه مرحوم محمد شاه عجیب تخلص میکرد

میرزا نبی طهرانی

از شعراء بود هشتاد و چند که از خدری برای نصری مبتلا گشت و با این حالت عطاری میکرد و انواع ادویه و عقاقیر میفروخت و برآیین ابوالعلاء معری شاعری مینمود و غبار تخلص داشت فوتش در یکهزار و دویست و هفتاد و دو بسن سی و چهار روی داد رحمه الله

میرزا ابوالقاسم شیرازی

پسر چهارم حکیم بزرگ خداوند کمال میرزا کوچک وصال است در فنون ادبیه عالمی ماهر و بخط نسخ و شکسته استادی قادر و در سخنوری شاعری ساحر میباشد و فرهنگ تخلص میکند و ترتیب و کلاه بلا واسطه وصال از اسقرار است میرزا احمد وقار میرزا محمود حکیم میرزا محمد داوری میرزا ابوالقاسم فرهنگ

میرزا عباس بن آقا موسی

از نخبه حسنعلی بیک معیرالممالک دولت نادرشاه افشار است اصلا از حوالی بسطام و سلسله ایشان تاکنون بان لقب و منصب برقرارند میرزا عباس از صنادید اساتید شعراء این عصر بود و در غزل سعدی ثانی محسوب میگردید و فروغی تخلص داشت باسم فروغ الدوله از فرزندان حسنعلی میرزا شجاع السلطنه چنانکه قاآنی نیز منسوب است باسم فرزند دیگر وی اوکتای قاآن میرزا چه در اوائل کار این دو استاد بزرگوار دو مداح این دو شاهزاده عالیمقدار بودند از غزلیات فروغی مرحوم بسیاری بطبع رسیده و غالباً غزلهایش بنام همایون این پادشاه دانش پرور زیب و زیور یافته است رحلت فروغی در طهران افتاد میرزا محرم شاعر تاریخ فوت او گفته که

ببفروغی هشت خورشید سخن اندر سحاب

میرزا محمد مهدی بن میرزا محمد باقر اصفهانی

از فضلاء معتبر این عصر است و با منصب استیفاء دیوان اعلی غالباً بتألیف رسائل و نظم اشعار روزگار میگذراند و فروغ تخلص میکرد

میرزا حبیب الله قاآنی

خلف میرزا محمد علی گلشن شیرازی اصلا از ایل زنگنه است مارا شهرت شئونات ایشان از مشقت اشباع در شرح احوالش آسوده ساخته و گرنه مدتی در معرفی مقامات و مراتب و معالی و معارفش معطل شده باز از عهده حق تعریف بر نیامدیم دیوانش مکرر

در ایران و غیر آن بطبع رسیده و اتاد و میان فحول رجال اصفهان جاودانی حکیم قاآنی در شعریات عطف است بر شیخ الطایفه مرتضی الانصاری در شرعیات و فیلسوف اعظم حاج مولی هادی سبزواری در عقلیات که هر یک از ایشان در فن خاصه خود اول شخص مسلم بود قولاً مطلقا چیزیکه مایه انحطاط پایه حکیم باشد فقط تناول الفاظ شنیع الذکر است استعمالاً مستبعدا رحلت حکیم در یکهزار و دویست و هفتاد و دو هجری بطهران اتفاق افتاد اعلی الله مقامه

میرزا محمد مهدی

خلف میرزا جانی کدخدای طهرانی از اساتید شعراء بشمار می آمد و جریر تخلص میکرد و طبعی قادر داشت

حاج میرزا ابرهیم شاعر

مشتری تخلص حسام الشعراء ملقب اصلاً از مردم مشهد مقدس بود و در دار الخلافه طهران مینشست مابین سخنوران وقت باستادی و تتبع تام مسلم بود و بالخصوص در هجاء تسلطی عظیم داشت و در علم قافیه و عروض از اجلّهٔ اساتید محسوب میگردید و در حضور همایونی کما هو حقه معروف بود و کثیراً با میرزا ابوالحسن افشار احضار میشدند و در حضور موفور السرور مثل جریر و فرزدق در حق یکدیگر بطعن و دق می پرداختند و مهاجاة میورزیدند تجاوز الله عنهما فوت حاجی میرزا مشتری در ذیحجهٔ یکهزار و سیصد و پنج اتفاق افتاد

میرزا حسن شاعر افشار

مدتها نوکر دیوان اعلی بود و در روزنامه دولت امور خارجه انشاء میکرد و زمانی دراز در بند رلنگه حسب المأموریه توقف داشت جنبهٔ شاعری عاقبت غالب آمد و ترک خدمت گفت و همی طبع آزمائی فرمود تا استادی بزرگ شد و مایل تخلص میکرد ولی غالباً ببذاءت لسان و تعرض اعراض مردم را آزرده میساخت کفارهٔ اشعار مراثی در مصیبت حضرت سید الشهداء ارواحنا له الفداء و مدایح در حق اهل بیت عصمت صلوات الله علیهم اجمعین بسیار ساخته

اسمعیلخان بروجردی

شاعری متوسط بود و سرباز تخلص و غالبا بتضمین غزلیات در مراثی میپرداخت غفر الله له

میرزا عبد العلی

بن میرزا محمد تقی بن میرزا عبد الله از علماء بزرگ فن تنجیم و منجمباشی کری آستان رضوی قرین اعزاز و تکریم است و در اعمال موالید تألیفات نغز دارد

میرزا عباس طبیب سمنانی

از افاضل حکماء و اطباء مشهد مقدس بود و در یکهزار و دویست و بود و یک دنیا را بدرود نمود

میرزا حاجی آقا

از اهل قراجه داغ مقیم تبریز در قصبهٔ اهر تولد یافته مردی بود فاضل و ادیب و در اکثر علوم معقول مهارت تمام داشت در ریاضی بسر حد استادی نایل بود و در علم هیئت و نجوم و استخراجات کسی با او برابری نمیتوانست شرح و حواشی بر قضایا و مقالات تحریر اقلیدس و مجسطی نوشته تقویم و احکام را در کمال صحت میپرداخت چنانکه الآن هم در آذربایجان تقویمهای بطبع رسیدهٔ او حاضر است در احکام موالید سلیقهٔ مخصوصی داشت تصنیفات و تألیفاتش اکنون در نزد برادرش عمدة

العلماء العظام میرزا عبد الغنی قراجه داغی است که مجتهد و فاضل و ادیب عصر میباشد و فوتش تخمیناً در سال نهم از جلوس همایونی اتفاق افتاد

مولانا محمّد اسمعیل

منجّم مشهدی در هیئت و اعمال نجومیه و احکام آن بی نظیر بود مجدّ بکر کوشیا ازو ذاء پرده ناز بر بنشاء غیب نظر مینمود

مولانا حاجّ غلام حسین

منجمباشی خراسان اصلاً قاینی بود و ساعت جلوس شاه مرحوم محمّد شاه قاجار را او تعیین کرد و در سال یکهزار و دویست و هشتاد و چهار وفات یافت خاکش در دار السّیادهٔ مبارکه است از مضافات و حواشی روضه رضویه زادها الله شرفاً و مزیّة

میرزا هدایت الله

خلف میرزا حاجی آقا منجّم قراجه داغی ساکن تبریز در فنون ریاضیه ربطی لایق و نسبت بعموم علوم استعدادی فایق دارد

مولانا محمّد مهدی

خلف الصدق مولانا حاج غلام حسین منجم باشی خراسان است در ریاضیات و استخراجات تقاویم و احکام نجومیه از اساتید معدود میشود و حسب الارث و الاستحقاق دارای منصب و مقام والد بزرگوار است

حاج میرزا تقی اهری

در تبریز سکنی داشت و متأهّل بود در انواع ادبیات مهارت بهم رسانید و علم نجوم و استخراج مسلّطانه از عهده برمیامد ولکن بسیار پریشان بود و معاشش بمعلمی میکذشت چند سال قبل در مراجعت از زیارت

تحت مرحوم حاجی ابو الحسن تاجر اصفهانی که مرد متدیّن و بیکنفس بود در ارزنة الروم وفات یافت و اولادی ازو بیبهره بدر برجای کذاشت

میرزا حبیب خطّاط

شکسته نویس همدانی استادی مشهور است

میرزا طاهر همدانی

کاتب نسخهٔ اصل نامهٔ دانشوران ناصری از قریهٔ کاج دره کزین است و نستعلیق را خوش مینکارد

میرزا جعفر منجّم تبریزی

پسر میرزا غلام مستوفی در علم اسطرلاب و نجوم و خط شکسته و نستعلیق استاد بود و بعد از فوت پدر در شغل استیفاء برقرار کردید تا یکوقتی باقتضای فطرتی از جمیع شغل و عمل دیوانی دست کشید و انزوا و انقطاع اختیار نمود تفرّد و تجرّد برکزید کوشه کیری و درویشی را بر مناصب دنیوی و مواجب دیوانی رجحان داد در همین حالت کاهی احکام از عزل و نصب و رخص و غلا و امن و آشوب میفرمود و مینوشت اکثر امنای دولت با او ارادت میورزیدند و همیشه احکام مستقبل حالات خود را ازو در میخواستند و انچه هم نیز بمقتضای قهر و طمع مینوشت و هرکس هرچه میداد آنرا صرف فقراء و ایتام و بیوه زنان میکرد و هیچ وقت بمنازل وزراء نمی رفت و از خانه ماهی یکبار مگر بجهة حمام خارج میکردید استخراجات و استنباطات و اخبار وی که مطابق افتاده از عجایب است از جمله شکست مرو و وبال احوال میرزا محمد قوام الدوله بود که در جزئی و کلی تخلف ننمود رحمة الله علیه

میرزا حسن شیرازی

از خطاطین مشهور این دولت است و در نسخ استادی
مسلّم بود و صیت این هنر او وی تا بهمه جای بلاد
اسلام انتشار یافت و آن بزرگوار برادر شمس
الادبا است

آقا تقی افشار ارومی

از اهل خطهٔ ارومیه منجّم ماهر و در کافهٔ فنون حکمت
متوسّط مسلّط و قادر بود مدّتها در عتبات عالیات
بتحصیل علوم منقول اشتغال داشت پس از آن برحسب
ارادهٔ والدش حاجی آقا ابو الحسن که الآن هم زنده است از
عتبات بارومیه آمد میل والدش این بود که او صاحب
مسجد و محراب و منبر باشد ولی مرحوم خود قبول
اینمناصب را نکرده انزوا گزید تا در سنهٔ یکهزار و
دویست و هشتاد و چهار هجری برحمت ایزدی پیوست
سنّ شریفش تقریبا پنجاه سال بود و از اوّل عمر تا
آخر ابداً ملاهی را ارتکاب نفرموده تا چه رسد بمنهیّات
در علم اعداد و اوفاق و جفر هم کمال مهارت را داشت
و اکثر اوقات بریاضت و عبادت اشتغال میورزید
رحمه الله

میرزا رضا الرّضوی

الیزدی از نوابهای اینمملکت است در خط نسخ بمقام
صنادید اساتید رسید بطهران نیز آمده اهل علم و
فضل بسی مقدمش را گرامی داشتند جلالت قدر و
عظمت شانش هم مشهور است

میرزا محمّد منجّم افشار ارومی

از اقوام و منسوبان مرحوم آقا تقی منجّم ابن حاج ابو الحسن
است در علم نجوم تسلّطی عجیب داشت و احکامش
مصون از خطا بود از جمله سالها قبل از جلوس میمنت

فوت خود را استخراج کرده در صفحهٔ که الآن دست
باز ماندگانش موجود است نوشته و نطابق النّعل
بالنّعل موافق افتاد رحمه الله

میرزا محمّد تقی

خطّاط مشهدی در قلم نسخ از اساتید مشهور عصر
بود و نامش همه جای ایران انتشار یافت در زمان وزارت
میرزا تقی خان امیر اتابک بطهران آمد و بکربلا رفت
و مراجعت کرده در مشهد مقدس رحلت یافت

میرزا محمّد علی خطّاط خوانساری

از اجلّهٔ استادان قلم نسخ بود و در دار الخلافه سکنی
داشت رحمة الله علیه

ملّا حسین منجّم افشار

از شاگردان میرزا محمّد افشار است و زمانی هم در
خدمت ملّا آقای منجّم افشار و ملّا صادق منجّم افشار
و ملّا علی منجّم افشار تعلیم گرفته بود باری مرحوم در
علم نجوم احاطهٔ شامله داشت در علم استخراج مهارت کامل داشت و
استخراج بسیار کرده الآن پارهٔ دستورات او حاضر است
مردی خوش مشرب و نیکو محضر بوده و صبیّهٔ مرحوم
فضائل آقای میر شیخ را در حبالهٔ نکاح داشت و در
سال هشتم یا نهم سلطنت جاودانی وفات کرد اولادی
که قابل این علم باشد ندارد

حاج سیّد محمّد

شیرازی در سلسلهٔ مرثیه خوانها و نوحه گرهای طهران بتقدّس و تقوی امتیاز دارد

میرزا محمّد علی اصفهانی

از اساتید مشهور خطّاطین اصفهان است خطّ نسخ
را بمقام بسیار عالی رسانیده و شیوهٔ کثیر بها نیز
تقلیدی عجیب میکند فعلاً در طهران است و صحبت
شریفش ادراک شده و از دولت علیّه بلقب سلطان

الکتاب ملقب است

آقا سید محمد باقر خطاط

اصفهانی الاصل طهرانی المسکن صدر الکتاب در نسخ نویسی بمقامی منیع رسیده قرآنی بخط شریفش مطبوع افتاده کتاب مثنوی مشتمل بر کشف الابیات را که مرحوم محمد رحیم خان امیر نظام قاجار بطبع رسانید نیز از آثار خامهٔ این بزرگوار است

میرزا عبد الکریم طبیب

اصلاً یزدی است و در سنگلج مطبی بسیار دایر دارد و مرجع کافهٔ اهالی آنحوالی میباشد این علم را نزد مرحوم میرزا ولی اردوبادی حکیمباشی نظام و در مدرسهٔ دار الفنون تکمیل کرده و کتاب علائم الامراض و دستور العلاج تألیف نموده والدش حاج ملا اسمعیل یزدی از علماء عصر خاقان بوده است و در همان عهد از یزد بطهران بار گشوده میرزا محمود خان خلف صاحب این عنوان فعلاً برای تکمیل طبابت و جراحی بپاریس رفته است

میرزا سید عبد الرسول طبیب

در جنب مزار امامزاده یحیی بطهران محکمهٔ عام رسانیده خاصه و سوقه را بوی رجوع میکنند نفسی مبارک دارد و قدمی میمون

میرزا احمد بن میرزا علی اکبر

از اطباء مشهور دار الخلافه است علماً و تجربةً و کسباً و وراثةً در این فن بزرگ صاحب قدم است و شهرت حذق و مهارتش کنار علی علم

میرزا رضا طبیب کلسرخی

معلومات او مثل زنان کهنسال منحصر بتجارب بود

میرزا ابو تراب طبیب قزوینی

بقراط وقت و لقمان زمان بود در معالجات دم عیسوی داشت نوادر اخبار او و در این باب سبک این کتاب بر نمی تابد رحمة الله علیه

میرزا ابو الفضل طبیب قزوینی

خلف میرزا ابو تراب مذکور است و در این فن شریف برهان دستور

میرزا ابو الفضل طبیب کاشانی

مقیم دار الخلافه از حکیمباشیان معتبر بود و بفصد بسیار میفرمود هذا مردم او را میرزا ابو الفصد میخواندند مرحوم میرزا ابو الحسن نقاشباشی کاشی صنیع الملک صورت او را در روزنامهٔ رسمی ایران در آنزمان ساخته است کبیری فاضل داشت ملقب بقمر الاطباء در عنفوان شباب در گذشت

میرزا حسینعلی

شیخ الاطباء حسب الاستحقاق در جرگهٔ متطببین حضور ساطع النور داخل است

میرزا ابو القاسم طبیب

قزوینی خلف الصدق میرزا ابو تراب سابق الذکر در دار السلطنهٔ قزوین از جملهٔ اجلهٔ اطباء و صنادید اساتید این فن معدود میگردد و ولی عنایتی چندان براشتغال باعمال آن نمی نماید و آنرا در خور شأن خویش میداند چرا که مشار الیه امروز از معتبرین رجال آن سامان است بلکه از مشاهیر اعیان ایران

میرزا احمد امین الاطباء

اصلاً رشتی است و مدتها در کربلا و غیره از عتبات مقدسهٔ عراق معالجه مجاور بوده از اهالی جمیع آفاق میکرد مدتیست بطهران آمده و اعتباری عظیم یافته

علی الخصوص در دستگاه جناب مستطاب اجل میرزا علی اصغرخان امین السلطان منشی مغالجات وی در طریقهٔ مشرق رمبنی متمحض است شعر نیز میگوید و فضایل دیگر هم بسیار دارد

آقا سید هدایت

متولیباشی بقعهٔ شاه ولی نعمت الله کرمانی قدس سره

آقا سید عابد

طارمی از فضلاء ان الکا وصاحب اولاد و نژاد بود

حاج ملا حسینقلی زهرائی

من اعمال قزوین فاضلی محقق بود در مسجد و مدرسهٔ حاج ملا صالح برغانی که در قزوین است امامت و تدریس مینمود رحمة الله علیه

میرزا احمد منجمباشی اصفهانی

که او را ملاباشی نیز میگویند از فضلاء عصر است پدرش میرزا محمد حسن اصفهانی علیه الرحمه از فحول علماء تنجیم و صنادید اساتید اینفن بود و ابن مرحوم سید میرزا محمد علی نفرشی است که فاضلی مشهور بود و همشیرهٔ استاد الکل میر محمد صادق اصفهانی خواتون آبادی را داشت و میرزا محمد حسن منجم مذکور از بطن مشار الیها است و میر محمد صادق در علم اختر شماری و ستاره شناسی از اعاجیب وقت بود میرزا احمد صاحب این عنوان در تراجم علماء مشار الیهم بدین عبارت نوشته است که میر محمد صادق منجم علیه الرحمه از سادات عالیه جات خواتون آبادی در غالب علوم لاسیما فقه و اصول و نجوم استاد بود و قریب هشتاد سال عمر نموده است و تقریبا هفتاد سال استخراج از زیج الغ بیك كوركانی کرده است در احکام تسلط داشته احکام مسلم از آنمرحوم معروفست و او در سنهٔ یکهزار و دویست و چهل و چهار هجری بلا عقب وفات یافت و مرحوم میرزا محمد علی نفرشی بن حاجی میرزا عبد الله که از اجلهٔ سادات و بزرگان نفرش بوده و در اواسط سن از شیراز باصفهان آمده متوطن گردیده است همشیرهٔ مرحوم میر محمد صادق را گرفته بوده است و او نیز در نجوم و سایر علوم تسلط داشته و در سنهٔ یکهزار و دویست و هشتاد و دو جهان فانی را بگذاشته است میرزا محمد حسن خلف باشرف میرزا محمد علی همشیره زادهٔ میر محمد صادق هم در علم نجوم اقتدار زاید الوصف داشت و چند سال استخراج نمود و در بدو این دولت ابد مدت بمنصب منجمباشیگری برقرار و همیشه از جانب سید کان اعلیحضرت اقدس شهریاری ارواحنا فداه و از طرف امنای دولت قوی شوکت مورد التفاتهامی افتاد و رسالهٔ در طالع و احکام میرزا یوسف آشتیانی مستوفی الممالك كرده و او آخر سن صد را عظم نوشته و در یکهزار و دویست و نود و هشت هجری در گذشت و در جای خود این بنده احمد بن محمد حسن بن محمد علی را گذاشت و منصب و لقب منجمباشیگری بعد از رحلت آن استاد را در حق این حقیر فقیر مبذول افتاد

حاج میرزا ابو القاسم

طباطبائی از علماء بروجرد بود

میرزا اسد الله خطاط

شیرازی از مشاهیر اساتید نستعلیق نویسان این عهد میباشد

شیخ جعفر

از علماء خطهٔ ساری

میرزا غفارخان صدیق الملك

از خطاطین معتبر این عصر بود قلم نستعلیق را بدرجهٔ اکابر اساتید مینوشت

آقا ایشان خان

از علمای ترکمان بموث من طایفهٔ قوچوق در سال ۱۲۹۲ هجری بشهر ساری مشرف اند و در حضور همایونی شده است تمام ریش و موی ابروی این شخص خلقةً سفید بوده

آقا سید حسین خطاط

طهرانی در قلم نستعلیق اعجاز میکرد و باب حیرت بر دلهای آگاه باز مینمود منصب معلمی مشق حضرت اقدس والا مظفرالدین میرزا ولیعهد دام ظله العالی با این استاد راد بود در سال یکهزار و سیصد هجری بدارالسلطنهٔ تبریز رحلت فرمود

میرزا حسن میرزاده و سید محمد اصفهانی

از عظمای منجمین و فحول اساتید این فن است تولدش در دارالسلطنهٔ اصفهان شب چهارشنبه بیست و دوم شهر جمادی الاولی سنهٔ یکهزار و دویست و یازده هجری مطابق لفظ تاریخ روی داد والد مرحوم میرزاده و سید محمد منجم خان محمد منجم بوده است از اهل خراسان و فوت مرحوم میرزا محمد حسن شب دوشنبه بیست و هشتم شهر ذیقعدهٔ سنه یکهزار و دویست و نود و دو بدارالسلطنهٔ اصفهان اتفاق افتاد و خود مرحوم بهمین وضع استخراج نموده و معین کرده بوده است و جنازه اش بنجف اشرف حمل کردید و ابتدا تحصیل علم نزد مرحوم والد خود نموده است و والدش در حاشیه تقویمی نگاشته است که این تقویم را نور چشمی میرزا حسن در پانزده سالگی خود استخراج نموده و این استاد فاد ر هشتاد و هفت استخراج فرموده شصت و هفت استخراج وی مطابق

زمان حیوتش بوده است و بیست استخراج بعد از فوت مرحوم باقی مانده که تا کنون هفت استخراج دیگر از آنها بجا میباشد و استحکام عمل آن فاضل فرزانه و استادی یکانه بر جمیع منجمین این قرن مبرهن است میکویند بقیهٔ استخراجات او را اکر سنین ما بعد الموتش است بعضی از منجمین این عصر از ورثهٔ او همه ساله خریده و میخرند و بکار برده و میبرند والله العالم

میرزا محمد صادق

از علمای ساری است و در سنه ۱۲۹۲ در آن شهر بحضور همایونی مشرف شده

آقا زین العابدین خطاط

اصفهانی از مفاخر عظیمهٔ این دولت است که او در قلم نسخ کرامات ظاهر میفرمود تعلیم آن استاد لازم التعظیم از آقا محمود خوشنویس اصفهانی علیه الرحمه بوده و بلقب شرف الکتاب از دولت علیه اشتهار یافت شمار شاگردانش بسیار است الحق که از حسنات دهر و مآثر این عصر بود و قریب یکصد سال زندگانی کرد و در دهم شعبان سال یکهزار و دویست و نود و شش باصفهان رحلت کزید رحمة الله علیه

حاج محمد باقر

از علمای ساری است

آقا غلام علی خطاط اصفهانی

نسخ نویسان مملکت ایران در حضور او همه خاضع بودند صیت استادی این شخص جلیل عالم را کرفته است و آواز کلوی و تحریکات و ترجیعاتی که بضرب سر انگشت بر حنجره از حلقوم وی مسموع می افتاد از عجایب بود آوازهٔ این آواز شکفت بهر کوشی رسیده است

نوبتش در سال یکهزار و دویست و شصت و نه بر اصفهان افتاد

صدر الافاضل ملا محمد لواستکی

در سفاری بحضور همایونی رسیده و یکدسته از مرقع نداشته است

میرزا محمد حسین خطاط

نستعلیق نویس مشهور بقراباشی ساکن طهران بود

میرزا محمد حسین خطاط

طهرانی نستعلیق نویس استادی بزرگ بود نسخهٔ ترجمه الف لیله و لیله را که در خزانهٔ موزهٔ مبارکه است او نوشت

شیخ حسن کربلائی

از علماء ساریست

میرزا محمد علی ساروی الاصل

شیرازی المسکن از شیراز بمشهد و از مشهد بمازندران سفری کرده و بر اینخط رحلهٔ مبسوط نوشته

میرزا محمد ساوجی

ساکن طهران از فضلاء عصر بود در خط نستعلیق و فن انشاء و نظم شعر رتبهٔ استادی داشت در یکهزار و سیصد و یک بطهران وفات یافت و جنازه اش بقم حمل افتاد

میرزا عبد الرحیم اصفهانی

خوشنویسی مشهور بود و در وزارت امور خارجه بشغل نگارش عناوین پاکتها با و تعلق داشت و در یکهزار و سیصد و پنج بطهران وفات یافت رحمة الله علیه

میرزا صالح الحلی

خلف الصدق استاد المجتهدین و عماد المجاهدین آقا

سید محمد مهدی حلی است که اصلاً از قزوین میباشند

آقا سید محمد علی

و ترجمه اش گذشت

خلف الصدق وحید زمانه و اوحدی اوانه آقا سید محمد مهدی علی است که اصلاً از قزوین میباشند

ملا محمد باقر اصفهانی

و ترجمه اش گذشت

خطاط قلم نسخ خفی را مثل او در این عصر کمتر مینویسند نوشت

آقا محمد علی اصفهانی

مذهب و شاعر بود و باجماع معاصرین در صنعت تذهیب و صناعت شعر لاسیما غزل مقام استادی داشت رسالهٔ بحجا لیه از اختراعات فکر بکر اوست وقتی بطهران آمد و پس از چندی باصفهان باز گشت و آنجا درگذشت

صدر الافاضل نظام افشار

هم شاعر است و هم منشی و هم خوش خط قلم تحریرش امتیازی بیّن دارد مقویم که مهمل بتقویم است از نتایج خاطر او میباشد و در این تاریخ که سال یکهزار و سیصد و شش است و بندهٔ نگارنده بجمع و تبییض مسودات این کتاب مستطاب میپردازد در طهران آ و در هجاء و هزل بر اقران تقدم و فضل دارد

ملا داود

قاضی زادهٔ صدحزوی ساکن مشهد مقدس رضوی از فضلاء این عصر است و ادوات منادمت را تکمیل کرده

شیخ یوسف ساروی

از علما ئیست که در دیوانخانه شهر ساری بحضور ملازمت دولت طهور مشرف شده است

شیخ صادق

از علماء ساری است

ملا نوروز علی بسطامی

عالم واعظ مقدسی است و در مشهد رضوی مجاورت دارد و تالیفات بفارسی ساخته دیدارش بشهر مشهد اتفاق افتاده است

میرزا محمد حسین

از خطاطین مشهور نستعلیق نویس عصر است و کاتب السلطان لقب دارد و در طهران میباشد

حاج ملا اسمعیل واعظ

اصلا سبزواریست در میان اهل منبر دار الخلافه متقدم و شهرت او کس نرسید فضلی باهر و تتبعی عجیب دارد حسن سلیقهٔ او در ترتیب مطالب منبری و جمع مابین اشباه و نظائر مسلم همکنان است بعضی از علماء بزرگ و مجتهدین عصر را نسبت باو انحراف رای روی داد و از این رهگذر رسوائی سخت افتاد سالها بود که مشار الیه در تبریز بود اینک بعراق مراجعت کرده مقارن جمع اینباب و تبییض این کتاب در طهران است ترجمهٔ او را در سبزوار از مطلع الشمس آورده ایم

حاج سید حسن

شیرازی الاصل طهرانی المسکن رئیس سلسلهٔ سادات شیرازی که اولاد و نژاد حاج سید اسمعیل شیرازی مشهور و همه از صغیر و کبیر روضة الشهداء خوان و نوحه گر و مرثیه سرا میباشند بود

حاج میرزا احمد اصفهانی

در شغل مرثیه سرایی و کار روضه خوانی بمقامی رسید و صیت صوتش از طهران بهمه جای ایران کشید

حاج ملا نوروز قزوینی

بنوحه گری و ذکر مصائب کربلا و مرثیه سرائی شهرتی در قزوین دارد و چندی مجاورت عتبات مقدسهٔ عراق گزیده و فرزند هنرمندش میرزا حسن در اکثر هنرها و مزایا و فضائل از جملهٔ اماثل محسوب است در جای خویش گذاشته بود

آقا سید ابوطالب

اصلا خراسانی است و فعلا طهرانی از طلاقت ناطقه و ذلاقت لسان او شگفتی میباید گرفت قدرتی عظیم در ترقیق قلوب و اجراء دموع دارد شعر هم میگوید و از علم عدد و خفو مواد عمیق نیز استحضار یافته است و در بسیاری از مطالب شرکت و دخالت مینماید و از جانب دولت علیه بلقب صدر الذاکرین مباهات بهم رسانیده است

صدر الافاضل حاج میرزا محمد رضا طهرانی

از فحول فضلاء اهل منبر است و در دار الخلافه قبولی تام عند العلماء العظام دارد ملکهٔ عربیه و صدق لهجه و حسن سلیقهٔ او را در ترتیب مواعظ کمتر دیده و شنیده ایم

میرزا محمد خطاط

اصلا گلپایگانی است و فعلا طهرانی در قلم نستعلیق و شکسته از خوشنویسان مشهور این شهر بلکه از جملهٔ افراد دهر بشمار میاید شعر نیز میگوید و گلشن تخلص میکند

میرزا علیقلی

ابن حاج رضاقلی در شاعری و نقاشی هر دو استاد بود و مصور تخلص داشت مواد تواریخ که او یافته مشهور است بدار الخلافه طهران تولد یافته و در دار القدیس مشهد الرضا تحصیل و تکمیل آن هنر کرده بود

میرزا عبد الوهاب یزدی

متخلّص بمجرم شاعری مشهور و باستادی مسلّم بود اشعار و آثار بسیار بیادگار گذاشته و او پسر زادهٔ آقا محمّد هاشم زرگر اصفهانی است که در خطّ نسخ نامش همه جا رفته و در بازار اسلامیّه رواج گرفته

میرزا ناجی

شاعری هاجی بود چندی از قزوین بطهران آمد و بقزوین درگذشت

میرزا احمد وقار

خلف میرزا کوچک وصال اکبر اولاد آنمرحوم و دارای انواع صناعات و علوم بود و در چندین هنر بمقام استادی مسلّم عصر گردید و در شهرت نام و نشان بایران و هند و ستان اوّلین شخص آل وصال و برادر کان آن بیت الکمال بود در خطّ نسخ و شعر و قافیه و عروض و ادبیّات و تواریخ و بعضی از صناعات عالیه شهرهٔ هر شهر بشمار می آمد مثنوی مولوی بخطّ وی که در بمبئی مطبوع افتاده مطبوع کافّهٔ اهالی ایران و هندوستان و ممالک عثمانیه و ترکستان واقع شده است اعلی الله مقامه

صدر الافاضل آقا محمّد رفیع استرابادی

فقیه معتبری است در کلام تبحّر

آقا میرزا حبیب الله

بجنوردی از علماء معتبر آنخطّه

ملّا علی اکبر

منجّم باشی ساکن بجنورد اصلاً قزوینی است صحبتش ادراک شده

میرزا صبوری

ملک الشّعراء آستان مبارک حضرت امام همام علی بن موسی الرّضا علیه الصّلوة والسّلام است و طبعی سرشار دارد

حاج میرزا ابو یوسف تبریزی

شمس العلماء از فحول افاضل آذربایجان بود و در علوم ادبیّه مقامی منیع داشت

حاج میرزا کاظم

وکیل تبریزی از کدخدایان دار السلطنهٔ تبریز است و در فنون فضائل از عظماء علماء محسوب میشود

میرزا رضی

وزیر وظائف آذربایجان نوادهٔ میرزا رضی خوشنویس مشهور است در انواع فضیلتها علی الخصوص هنر نستعلیق نویسی و انشاء پردازی مسلّم بود در هزار و سیصد و پنج هجری وفات یافت

حاج سیّد محمّد تقی تبریزی

لقباً ناظم التّجّار است و ادباً از فحول فضلاء روزگار

میرزا علیخان افشار

خلف الصّدق مرحوم میرزا مصطفی خان بها الملک صاحب سیف و قلم است و خداوند علم و عَلَم در خطّ شکسته و تحریر و فنّ انشاء مکاتیب رتبهٔ بلند دارد

میرزا رشید شاعر افشار

بترکی و فارسی اشعار ملیح و فصیح دارد

میرزا علی اکبر خان کرمانی

از مشاهیر اطبّاء جامع مابین فنون فرنگی و ایرانی است و ناظم الاطبّاء لقب دارد و در دار الخلافهٔ طهران اقامت جسته و بحذاقت و مهارت مسلّم است

میرزا ناصر گیلانی

هم طبیب است و هم ادیب شعر را بطبعی قادر میسراید

وطریقهٔ اساتید ترکستان میپیماید

میرزا آقا جان

از اهل لنجان در خط نسخ استاد اجلّ خطاطین صفهان بود و در شعر نیز مسلّم و بر سخنوران آنخطه بل و غیرها مقدّم میبود و پرتو تخلّص داشت رحمة الله علیه

میرزا محمّد شاعر

اصفهانی بتخلّص مانی است

میرزا کاظم بن زین العابدین بیک

نوریّ الاصل اصفهانی المسکن از شعراء بزرگ آن خطه بود و الفت تخلّص میبمود و بتکلفت شعر میسرود

میرزا ابرهیم اصفهانی شاعر

ساغر تخلّص از اساتید خطاطین قلم نسخ بود و در هزار و سیصد و دو رحلت نمود (یکی باغ زیده) مادّهٔ تاریخ فوت اوست که مانی اصفهانی یافته

حاج سیّد ابو الفضل

واعظ تبریزی محدّث و مذکّری بزرگ بود و امتیازی عظیم از اقران داشت در مراجعت از مکّه بدریا غرق شد

ملّا هاشم صدر نیشابوری

معروف بلقب رئیس العلماء فاضلی کامل است و از انواع صناعات و علوم بحظّی عظیم نایل و احیانا بوعظ و ارشاد میپردازد صحبتش خود در نیشابور و اداراک شده است

میرزا زمان رشتی

شاعریست مشهور و بقدرت طبع و علوّ سنّ مذکور و قدسی تخلّص میکند

حاج ملّا عبد الله واعظ

زنوقانی در شیراز از مشاهیر ارباب منبر و از امتیاز است از حکمت و تفسیر و فنون فضایل دیگر قسمتی او فر یافته

حاج ملّا احمد

واعظ خوانساری علیه الرّحمه مذکّر طلیق اللّسان بود و در علوم شرعیه از فقه و اصول و حدیث و تفسیر و نظایرها هم بهرهٔ کامل داشت

حاج ملّا احمد

خراسانی واعظ رحمه الله در تتبّع و اطّلاع مقامی عالی و در کار منبر استیلائی عظیم داشت

حاج ملّا تقی

از علماء ساری

میرزا سنگلاخ خراسانی

از رجال مشهور مملکت ایران در فنون خطّ مهارتی زاید الوصف داشت و فنّ غالبش قلم نستعلیق بود که در آن صنعت اعجاز میفرمود و در شعر نیز از استادان عصر بشمار می‌آمد و شخصی محترم و عارف مسلک و درویش نهاد و صوفی منش بود سالها در اسلامبول توقّف داشت اعیان آن دولت در اکرام و تعظیمش بسیار میکوشیدند مدایح و مناقب او را کتابی کرده و بطبع رسانیده اند تذکرة الخطّاطین نوشته و خود در تبریز مطبوع ساخته است صفحهٔ سنگ مرمر که برای روضهٔ مطهّر پیغمبر صلّی الله علیه و آله تمام کرده اینک در تبریز میباشد در تمام عمر زن نگرفت و غیر از هنر فرزند نخواست اخبار او رسالهٔ مبسوط لازم دارد یکصد و ده سال تقریبا عمر یافت و در سال یکهزار و دویست و نود و چهار هجری بتبریز در گذشت

میرزا حسن شوکت

اصلاً اصفهانی است و فعلاً در سفارت عثمانیه بنگارشات میپردازد نظماً و نثراً استاد است تاریخ پطر کبیر را که میرزا رضای مهندس باشی ترجمه کرده انشاء نموده است

میرزا محمد باقر

ساکن بلده همدان از شیخیه فرقه شیخیه انجاش و عمرها در سر ریاست کرمانیه با حاجی محمد خان کرمانی همی در تنازع و تجاذب است و تناحر و تشاجر

میرزا شفیع شمیانی

ساکن قزوین استاد ادبیات

میرزا محمد صادق فراهانی پروانه تخلص

از نژاد قائم مقام بزرگست و قریحه صحیح دارد و شعر ملیح می گوید

میرزا حسینعلی

خطاط خوشنویس خراسانی او را در نستعلیق بر خوشنویسان متقدمین استادند شغل مستوفی ... الدوله با او بود و عاقبت از شو الفضا بجام ... سفنا و درگذشت

شیخ عبد العظیم نورانی

عالمی با ورع است و در قریه حسنکدر (حسن‌آباد) مینشیند ولی بطهران قشلامیشی میکند و بامامت جماعت میکند و اند فنون شرعیه را در عتبات منعالیات عراق عرب آند و ختن و در اصول و فروع قدرتی لایق بهم رسانیده عالم ربانی ملا محمد ایروانی طاب ثراه شرح مشبع در تمجید وی بر نگاشته است

حاج ملا علی اصغر

لواسانی الاصل طهرانی المسکن عالمی عامل است و در مسجد جدید البناء جناب حاج میرزا عباسقلی از وزراء دربار اعظم بامامت جماعت میپردازد

ملا علی اصغر بروجردی

صاحب نور الانوار و رسایل دیگر است که بفارسی ساخته عالمی متعبد بوده

حاج میرزا هدایت الله

او نیز سبحی از قرای بسطام فقیه و حکیم و عارف بوده و در مشهد مقدس می‌نشست و در یکهزار و دویست و هشتاد و یک بمکه معظمه پس از اداء مناسک بوباء درگذشت و بمقبره آل ابیطالب مدفون گشت و فزون از سی صد هزار بیت مؤلفات بیادگار گذاشت

اقا عبد الحسین اصفهانی

خطاط مشهوریست در شکسته نویسی استادی درست بود رحمة الله علیه

حاج میرزا صفا

عالمی عامل بود و عارفی کامل و متصوفی فاضل و سالکی واصل خواص این عهد از مردم ایران و ممالک عثمانیه نظر عقیدت و ارادت در وی می‌بستند و صفا او در این مختصر نمیگنجد دایره سیاحتش اکثر ممالک این روی کره ارض را فرا گرفته از سنین قمریه سلطنت این پادشاه بسال یکهزار و دویست و هشتاد ... از دار غرور درگذشت و حاج میرزا حسینخان قزوینی صدر اعظم در قبلی کوه طبرک که چشمه علی از پای آن میجوشد مزاری مشتمل بر بقعه و صحن و متعلقات با ایوان بزرگ برساخت

حاج میرزا حسن اصفهانی صفی علیشاه

از عرفاء معروف مقیم دار الخلافه است و بر علم تصوف و منازل سالکین اطلاعی عظیم دارد و در این فنون کتابها و رسایلی گوناگون مابین نظم و نثر ساخته است و بطبع بعضی از آنها پرداخته

ملا فتح الله

قاضی کردستانست و از عظماء علماء آن سامان

ملا یعقوب سیادهنی

من توابع قزوین عالمی عامل است و در قزوین و عتبات تجهید کرده

ملا یعقوب سفر قزوینی

من اعمال قزوین فقیهی فاضل است و از جعفر تبریزی ربط نسبت

شیخ محمد شالی

از قصبات قدیمهٔ دامنهٔ قزوین در فقاهت و ورع بلا قادح است و سلسلهٔ مشایخ شان از قدیم بیت علم و تقوی بوده اند

ملا لطف الله شیخ الاسلام

کردستان و از وجوه افاضل انسانان

میرزا محمد حسین همدانی

از مجتهدین انمملکت و رؤساء انخطه

میرزا محمد صادق

مشهور بنمازی از عرفاء ساکنین اصفهان

میرزا ابو الحسن طبیب

ساکن طهران از برامدکان این دولت روز افزون است و تربیت یافتکان مدرسهٔ دار الفنون کروهی از مردم معالجات او را بجد میستایند

میرزا ابو الحسن

بروجردی الاصل طهرانی المسکن پسر ملا علی مجتهد بروجردی در محلهٔ سر تخت دار الخلافه صاحب مسجد و محراب و اشتهار و اعتبار بود و بعد از وی پسرش اقا جلال الدین این چنین است و ملا علی مذکور از جملهٔ فحول مجتهدین عصر شاهنشاه مبرور (محمد شاه) طاب ثراه است وی خود در حیات حجة الحق فقیه اعظم میرزا ابو القاسم الجابلقی بن المولی حسن الجیلانی صاحب القوانین بمرتبهٔ علیای مصاهرت وی نایل کردید سبحان الله که یکی از فرزندان چنین فقیه نبیه از بطن کریمهٔ مشار الیها مشهور باقا جمال الدین بروجردی از دعاة بابیه رشد و سنت پسر نوح احیاء کرد و کافهٔ اسباط محقق قمی علی الخصوص اعلاهم فخرا و اجلهم قدرا اقا جمال الدین بروجردی سابق العنوان پسر حجة الاسلام حاج ملا اسد الله طاب ثراه را که بنام و نسب و نسبت سهیم الشیطان رجیم بود در بادیهٔ امر بسی شرمنده ساخت

هم دو جعفر کین صادق بدان کذاب بود
نیست تنها صادقی در نام جعفر داشتن

اقا منیر الدین از علماء اصفهان را حضرت افرید کار از این افق بتره و تار طالع ساخته و بتجلی صفت مخرج الحی من المیت پرداخته و او از دیدار پدر بیزار است و بر فراز منبر بروی طعن میزند و صریحا لعن میکند

همه کس ناخلف پسر دارد
من بیچاره ناخلف پدر

اقا میر صادق حصاری

سیدی جلیل القدر عظیم الشان بود و حصار قریه ایست ما بین قزوین و همدان که بر ساحل شمالی رودخانهٔ خرزود افتاده و از مضافات و اعمال قزوین محسوب میگردد و این میر کبیر رئیس سادات رفیع الدرجاتی بود که بعنوان برهنجی مشهورند و آن سلاله در حسن اباد و حصار و حدود آن متوطن میباشند و شفاء داء الکلب از دودمان ایشان مشهور و مجربست همانا تقوی و زهد و قدس باطنیت اینها عنت عجیب شده اهالی قزوین و خرقانین الی ساوجبلاغ و غیرها باین بیت کریم اعتقادی عظیم دارند اینک اقا میر فتح الله برادر اقا میر صادق مزبور و هکذا اقا میر عباس و اقا میر شعیب بنی اقا میر صادق مذکور در اینجانند

کرامت نشان بعظمت قدر و جلالت شان مشهورند

میرزا محمد علیخان

سرتیپ و مهندس شیرازی در علوم ریاضیهٔ ایرانی سرامد افاضل عصر است مجسطی و تحریر اقلیدس را بهتر از وی کسی نمیتواند تدریس کرد هیئت قدیم و جدید را کامل شناخته و بعضی از فنون جدیدهٔ سپاهیگری را در دار الفنون دولتی تحصیل نموده در تاریخ تبییض این باب که سال چهلم شمسی است از جلوس همایونی مامور و متوقف خراسان میباشد

(حاشیه: از دیوانیان)

میرزا علی اکبرخان شیرازی

که بلقب علم بر وزن قلم اشتهار داشت برادر میرزا محمد علیخان سرتیپ مهندس شیرازیست که بعنوان خاص نامش بردیم این شخص در علوم ریاضی ایرانی و فنون ادبیه و معرفت منطق استادی حاذق بود و بفرط فطانت و شدت ذکاء و حدت ذهن و قوت خاطر اعجوبه عصر محسوب میگردید قطب نمائی باختصار اختراع نموده که در تعیین زوایا و ارتفاعات و تشخیص ابعاد کواکب و بعضی از مطالب دیگر که از اسطرلاب مغنی است

میرزا محمد حکیمباشی شیرازی

او در ایران چنان است که ارسطو در یونان معالجات بدایع دم عیسوی میماند اکنون فرزند هنرمندش میرزا حسام الدین حافظ الصحه در طهران است و از اطباء حضور مبارک شاهنشاه ایران خلد الله سلطانه

میرزا مسیح

از مشاهیر اطباء قزوین

میرزا محمود خطاط

ارومی خلف میرزا حسین اصلا اشنی است ماساکن ارومیه بود در قلم شکسته و نستعلیق بتشبیه عبد المجید و میر عماد حری و حقیق است و در موسیقی و ادوار هم فارابی این روزگار محسوب میگردید

میرزا رضا نجم الملک

خلف مرحوم میرزا جعفر منجم باشی نایب السلطنه بزرگ بود در طهران مینشست در دانش اختر شماری بالاارث و الاستحقاق از یگانگان افاق بشمار میرفت جنگ پروس و پاریس را اشتباه قبل الوقوع در اول تقویم مطبوع خود خبر داده است آخر عمر کوکب طالعش قرین وبال گردید و ما بملک خود را در طلب اکسیر باتش زد تقریبا در یکهزار و دویست و نود رحلت کرد

حاج ملا اسمعیل بروجردی

فارس تخلص شاعریست ماهر و این زمان در طهران توقف دارد

اقا ابو الحسن نقاشباشی افشار

ارومی خلف استاد اللهوردی نقاش بود در صنعت نقاشی و گل و بوته سازی و رنگ آمیزی مابین قلمدانها و جلدهای کار او و کارهای عمش علی اشرف نقاش افشار مشهور تمیزی ممکن نبود مگر انکه ارقام از صاحب صنعت اعلام میکرد عزیزخان سردار از کارهای او بسیار بر سبیل هدیه برای اعیان بطهران فرستاد قلمدان او هم بحیات خودش تا پنجاه تومان خرید و فروش هم رسانید تقریبا در اواسط این سنین اربعین شمسی وفات یافت

میرزا علی منجمباشی

خلف میرزا جعفر منجم باشی و برادر اعیانی مرحوم میرزا رضا نجم الملک از مشاهیر منجمین تبریز بود و در ادبیات و نظم اشعار نیز مهارت داشت

میرزا سید حسین خان

کاشانی الاصل طهرانی المسکن طبیبی است ماهر و بعض مصاهرت معتمد الخاقان میرزا زین العابدین خان مؤتمن الاطباء فاخر

آقا محمد مهدی ارباب اصفهانی

فاضلی است کامل و در تاریخ و جغرافیا و هیئت عتیق و جدید و نجوم بطلمیوسی و اروپی بمقامی عظیم نایل جغرافیای اصفهان از تالیفات او در ذیل جراید دولتی بطبع رسید و تاریخی منسوب بدو در اصفهان موسوم بنصف جهان

میرزا عبد الباقی گیلانی

منجمباشی در علوم عقلانیه بتخصیص فن تنجیم خداوند مقامی عظیم بود و خود از اعیان رجال اسعهد بشمار رفت زمانی بمنصب تولیت استانه مبارکه رضویه نیز بشرف ماموریت داشت

شیخ محمد ششتری

ساکن طهران در علوم ریاضیه استادی مسلم بود و هم در فن حساب فرنگان و هیئت جدیده از اساتید محسوب میگردید و کتابی تصنیف کرد مبسوط مشتمل بر قواعد استخراج و معرفت طول و عرض بلاد و انحراف قبله از زیج جدید فرنگ و مطالبی جلیل از این قبیل این شیخ در این تاریخ که سال چهلم شمسی است از جلوس همایون تخمیناً پنج سال میشود که فوت شده در طهران

میرزا عبد الصمد خان منجم

استاد ادبیست و متبحر لغت عرب شعر را با طبعی مستقیم و قریحه‌ی صحیح و سلیم موزون میسازد فعلاً در خامنه مقیم که از قرای تبریز است سکنی دارد

حاج میرزا حسن حکاکباشی

منسوب باستاد ماهر آقا محمد طاهر که نامش همه جا مشتهر است بوده اصلاً از شیراز میباشد اما از چهل سال قبل از فوتش باذربایجان هجرت کرده در خط نستعلیق و تقلید و نقل و حکایت خطوط و حک خواتم و عمل نقاری و کتیبه نگاری و سجع مهر و طغراسازی و ترکیب بندی یگانه عصر و اعجوبه دهر بود مهر مهر آثار اعلیحضرت اقدس شهریار معدلت شعار و خواتم غالب رجال دولت و اعیان مملکت و جمیع سکه های تبریز از سرپنجه آن استاد بزرگوار صادر گردیده جمیع حکاکها و نقارها و خطاطها را در قدرت و مهارت او حیرت است و بلقب حکاکباشیگری بموجب فرمان مهر لمعان از جانب دولت ابد توأمان مفتخر بود و هانا در یکهزار و دویست و نود هجری بسن هشتاد سالگی در تبریز رحلت نمود برادرش حاج میرزا احسن حکاک که تا ۱۳۰۷ هجری در دار السلطنه تبریز در این هنر ماهر بود

حاج ملا رجب اسطرلابی

در تبریز بتجارت اشتغال داشت ولی در هیئت و اسطرلاب یدی کامل بود

ملا هاشم کاشانی

خویشتن را در نجوم غیاث الدین جمشید ثانی می دانست و این دعوی حقا که بمحل بود در حیات مرحومین ملا حسین منجم تبریزی و ملا حسن منجم محلاتی عمل استخراج و طبع تقاویم بمعیت اینها استاد عظیم بود و خواتم ایشان بپای تقویمها میخورد و بعد از فوت الحسنین انکار این بزرگوار اختصاصی داشت تا آنکه میرزا عبد الوهاب مرحوم باستظهار علیقلی میرزا وزیر علوم طبع تقاویم را بتصاحب نمود پس ملا

هاشم از اصفرد کی بتجارت پرداخت وبقرینبا در سال یکهزار و دویست وهشتاد وپنج از این نشاء پرورد وپنج خلاص یافت حقا که در تمام استخراجات واحکام او احدی غلط نیافت وخبطی ندید

میرزا سید امین مشهدی

برادر میرزا عبد الباقی منجم است که متولی مسجد کوهرشاد بوده در علم هیئت مشرق زمینی سرامد جمیع اساتید عصر محسوب میکردید ودر نجوم وهندسه نیز احاطه عظمی داشت در فتنه سالار بار خانه این کوا بتاراج رفت لهذا بطهران امد خط نستعلیق وتحریر ناخن را نیکو می نوشت وشعر را استادانه میگفت در عهد وزارت حاج میرزا محمد خان سپهسالار اعظم از بی مبالاتی ولاقیدی در عداد متهمین منفی کردید این زمان ظاهرا در بغداد وانجذ ود است

میرزا نصر الله بن اقا محمد رضا

ابن اقا ابو الحسن بن شیخ میرزا بابا بن حاج باباخان بن قاضی جهان بن اقا بیك بن قاضی عبد الله بن قاضی علاء الدوله بن قاضی شرف الدین بن خواجه شمس الدین بن شیخ محیی الدین بن العربی از مردم مراغه بود در علم تنجیم بمقامی عظیم رسید ودر فنون ریاضیه بالکلیه درجه بلند داشت او اخر سلطنت خاقان مغفور فتحعلیشاه رحمه الله منجم باشی خاص شد وبند بیج از اعیان عهد کردید وتیول لایق ومرسوم قابل بهم رسانید وخواجه شمس الدین پسر محیی الدین بن العربی را خواجه نصیر الدین برای بستن رصد بمراغه اورد واو انجا بماند ونژاد محیی الدین مشهور است که بحاتم طائی میرسد باری میرزا نصر الله سال یکهزار و

ودویست وهفتاد وشش درکذشت واولادی محصل علوم برجای کذاشت

اقا سید محمد مهدی جهانشاهی

از مشاهیر فضلاء تبریز است وصفلاء در طهران توقف دارد وسلاله سادات جهانشاهیه کلیه در سقیع اذربایجان میباشند ومشار الیه شخصا شغل روشنائیهای مشاهد مشرفه عراق عرب ادراه کرده است

میرزا عبد العلی

ابن ملا احمد کرکانی علم نجوم را محکم ساخته استخراج واحکام ونوشتن تقویم رانیك ماهر است وتکمیل این فن را خدمت استاد ماهر میرزا اسد الله هزارجریبی منجمباشی کرده وکرکان قریه ایست از تبریز

ملا احمد کرکانی

در علم ریاضی جمعی کثیر از اهالی اذربایجان شاکردی او کرده اند در هزار ودویست ونود وپنج از سرای سپنج بکذشت ومیرزا عبد العلی سابق الذکر را برجای کذاشت

ملا محمود طسوجی ملا باشی

در علوم ادبیه بالاتر وبرتر از وی کسی دیده نشده در فن لغت وفهم شعر وبعضی از استحضارات دیکر اول تن دانشوران کشور بود وحسب الاهلیه در عهد پیشکاری عزیزخان سردار کل بمنصب ملاباشی کری حضرت اشرف والا مظفر الدین میرزا ولیعهد دام الله اقباله العالی برقرار کردید وچون آن استاد اجل را تقریبا در یکهزار ودویست ونود وپنج اجل در رسید برادرش میرزا محمد را که هم ادیبی است اریب این منصب ولقب نصیب افتاد

ملا حسین منجم

برادر افتخار الحکماء و استظهار العلماء آقا علی مدرس معقول و منقول است ایشان اصلاً از زنوز آذربایجان میباشند مرحوم ملا حسین در علوم نجوم فرید عصر جدید نق

میرزا اسد الله هزارجریبی

منجم باشی در فن ستاره شماری و اختر شناسی و عمل استخراج و احکام مهارتی دارد لهذا حسب الاستحقاق در آستان مبارک بندگان حضرت اقدس والا مظفر الدین میرزا ولیعهد دام ظله العالی بمنصب منجم باشیگری نایل بود و نیز در فن حساب و معرفت اسطرلاب و تواریخ و سیر و انواع فضایل دیگر مقامی سامی دارد و از عهدهٔ محاضره و منادمه کما ینبغی بر میاید اوایل حال در مدرسه بسر بود و کسب فنون ظاهریه مینمود ولی از سالها است که بتغییر مشرب داده و بمسلک درویشی قدم نهاده

میرزا عبد الکریم طبیب

از تلامذهٔ جناب مؤتمن الاطباء میرزا زین العابدین خان کاشانی دام اقباله است و باسن جوانی معالجات حاذقانه میکند

ملا حسن محلاتی

منجمی مسلم بود و سالها بعد از استادش ملا حسین زنوزی استخراج و طبع تقاویم با او اختصاص داشت

امامقلیخان زند

شاعر متخلص بغارت از جملهٔ کبرای شعرای طهران بود و در بیمبالاتی و لاقیدی اصرار همی داشت از شعرش نسختی را مقرب الخاقان میرزا محمد حسین نفرشی خالوزادهٔ نواب منیع الجناب قمر السلطنه نظر بخویشاوندی و پیوندی که از طرف مادر با آن سخن ور هنرپرور داشت فراهم ساخته و مدون داشته است و بر موزونان عالم منتی گذاشته و این شاعر ماهر سالها با بندهٔ نگارنده محشور بود

آقا محمد رحیم نایب الصدر افشار

عارفی معروف بود و رهنمای جمیع درویشان و قلاوز قافلهٔ ایشان میرزا نصر الله صدر اردبیلی ارادت میورزید و از جانب او بارشاد عباد میپرداخت دیوان غزلیاتش مشهور است و اشعار معارف شعارش بر الواح صدور مسطور تقریبا در سال یکهزار و دویست و هشتاد و پنج وداع سرای سپنج نمود

حاج میرزا علی نایب الصدر

خلف الصدق آقا محمد رحیم سابق الذکر از سالکین عصر است و در خط شکسته و نستعلیق نیز یدی طولی دارد

میرزا علی حسین

از افاضل خطهٔ ارومیه شعر را فصیح و ملیح میساخت بسرقت سنگلاخ خراسانی علیه الرحمه از نتایج طبع وی لختی در تذکرهٔ خویش آورده همانا بسن هشتاد سال در سال یکهزار و دویست و هشتاد و شش درگذشت

میرزا احمد قاضی

ساوجبلاغ مکری از ارباب فضل و اصحاب کمال بود در خط و انشاء بین العلماء امتیازی عظیم داشت و باطناً بر مذهب جعفری میرفت

میرزا جعفر تبریزی

در علم طب و تدریس سطوح این فن بتخصیص قانون شیخ رئیس نظیر نداشت طلبهٔ استطاعت شریف از بلاد بعیده بقصد او شد رحال میکردند ولی از عمل

هیچ نداشت و معالجت نمی توانست.

میرزا احمد طبیب کنی

شاگرد میرزا احمد تنکابنی از نام وران اطبای بزرگ و حکیمباشی حضور مستطاب اشرف والا مظفرالدین میرزا ولیعهد دام ظله العالی و صاحب لقب فخر الاطباء بود و چندی هم اوائل عمر باصفهان رفته از مولانا عبدالجواد سابق الذکر مستفید گردیده و در صناعت موسیقی نیز مهارتی بسزا داشته بود در سال یکهزار و سیصد و یک رحلت کرد

میرزا عارف طالقانی

در طهران کتب حکمت و کلام و طب و منطق و ریاضیات را تکمیل میکرد و از چند سال قبل جناب مستطاب حسنعلیخان امیر نظام گروسی او را بسمت ملاباشی گری فرزند خود بدار السلطنه تبریز احضار نمود

حاج میرزا عبد الباقی

اعتضاد الاطباء در فن طب و تدریس کتب اساتید سلف و بعضی از علوم عقلیه مسلم صنادید اساتید و مدتهاست در دار الخلافه طهران میباشد فرزند دانشمندش صدر الاطباء نیز کذلک است و علاوه از فن طب در علوم ریاضیه و مخصوصا در حل اشکال و کشف دقایق تحریر اقلیدس زاید الوصف ماهر است

فخر الافاضل حیدرخان قاجار

از اجله تلامذه فیلسوف جلیل آقا علی مدرس نوری سلمه الله است غالب کتب حکمیه و کلامیه و ریاضیه را استادانه تدریس میکند از سالها در مدرسه حاج میرزا محمد خان سپهسالار قاجار که در طهران واقع است انزوا گزیده بریاضت نفس اصرار نموده و ملکات پسندیده بسزا داشته بلکه ذاتا درویش صفت و فقر دوست و عارف پیشه و صوفی منش و وارسته و بی تعین است

میرزا محمد دکتر

کرمانشاهانی طهرانی در علم و عمل طب بمشی اروپا ماهر است و در عمل ید و تشخیص امراض مسلم

ملا کلبعلی افشار

خوشنویس ساکن الکای خرقان است نسخ را بسیار نغز و نازک مینویسد و در کثرت کتابت همانا اولین شخص ایران بلکه اعجوبه دوران است هر کس عده ابیات کتبی که وی بمداد طبع استنساخ نموده بتواند معلوم ساخت و با تحریرات غیر منطبعه خوشنویسانه اش منضم داشت هر آینه وجود او را یکی از آثار بزرگ قدرت خواهد گرفت خلف بزرگوارش افاضل را نیز شکسته و تحریر و نسخ را خوبش مینگارد

حاج آقا علی

قاضی جناب عالی شریعتمآب و در انجمن و در نفاذ کلمه و مضاء امر مقدم اقران و اتراب بود و در فتنه شیخ عبید الله نقشبندی و حمله اکراد بر آذربایجان خدمتی بملک و ملت نمود و جلادت و شجاعتی ورزید که نامش در دنیا مخلد گردید و هم از دولت بنوازشهای لایق نایل شد و بلقب سیف العلماء اختصاص یافت آیتجهد مجاهد و قاضی غازی در سال ماضی که یکهزار و سیصد پنج بود بمشهد الرضا رحلت نمود اعلی الله مقامه

میرزا نصر الله طبیب

شمس الاطباء خلف مرحمت پناه میرزا احمد تنکابنی است که حکیمباشی خاقان مغفور فتحعلیشاه طیب الله ثراه

بوده در فنون فضائل بتخصیص صناعت طب علماً و
عملاً حذاقتی کامل و مهارتی تمام دارد و چند تألیف کرده
است بعد از تکمیل طریقهٔ طبابت ایرانی زمانی هم در مدرسهٔ
دار الفنون بتحصیل طب فرنگی پرداخته و اینک بالوراثة
و الاستحقاق از معتبرین اطباء حضور مهر ظهور
همایونی است و نژاد میرزا احمد با شیخ زاهد گیلانی و
امام حکیم مؤمن تنکابنی میرسد

میرزا اسمعیل مجد الادبا

منشی باشی کل مملکت خراسان در ادبیات و عربیات
و کلیهٔ مواد منشآت و ترسلات مشهور است و مسلم
جمهور و هم از فن حساب و خط تحریر حظی خطیر یافته

آقا شیخ علی یزدی

از اجلهٔ علماء مجاورین کربلا و مرجع احکام و مرافعات است و
التابع در جای عالم ربانی فاضل اردکانی علیه الرحمه امامت
جماعت دارد

آقا میرزا باقر یزدی

از اجلهٔ فضلاء مجاورین کربلا

العارف الربانی الفقیر محمد علی الخبوشانی

از مشاهیر مرتاضین و معاریف متصوفه است در خارج
شهر خبوشان زاویهٔ تاریک دارد و در آنجا منقطعاً
عن الخلق بتصفیه و تجلیه مشغول میباشد و اینک
بیست و شش سال تمام است که او معتکف آن مقام است
وی مختصری هم در آن موضوع نگاشته مکرر زاد الرشد الحق
از ریاضت بمقامی بسیار سامی نایل گردیده است و بمنزلتی
سخت رفیع از مدارج انسان کامل رسیده و مقام
مکاشفه‌اش از فرط تحقق بسرحد شهود کشیده از
ترجمهٔ مبارکه‌اش پیش از این در جلد اول مطلع الشمس
مسطور شده است ادام الله فیوضه و برکاته

قلندر شاه

از مشاهیر صوفیه بود لنگر و تربتش در قریهٔ ونک
شمیران میباشد و مرحوم میرزا یوسف صدر اعظم
آستانهٔ آن که اساس را بانی است خود نیز در کنار
وی آسوده

ملا عبد الصمد واعظ قزوینی

بزبان آوری مسلم و در گریانیدن مسلط بود

سید جمال الدین اسدآبادی

در علوم عتیقه و فنون جدیده مقامی بلند یافته
مردم ایران بوجود وی جای افتخار است علوم عربیه
را در قزوین تحصیل کرد و بطهران آمد و مدتی در
افغانستان و هندوستان گذرانید و باسلامبول
رفت و از آنجا بمصر شد گروهی از دانش پژوهان
جامع ازهر بروی تلمذ میکردند و بسیاری از
روزنامجات دیار مصر براعی الحقیقه وی در بحث
افادت و بلاغت آورد پس بموجبی باروپا رفت و در
پاریس جریدهٔ عروة الوثقی را ایجاد کرد و از این گاه
نامش در جمیع ممالک مشهور شد و صیت فضایل
و آوازهٔ خصایصش در افواه افتاد بعضی از دول قویه
در منع انتشار جریدهٔ فریدهٔ مشار الیها جهد بلیغ
مبذول داشت لاجرم خاطر سید را از اروپا ملالت
گرفت و بسمت آسیا دگرش آمد و بعد ورود ایران سید
نگارنده او را حسب الامر مدار الخلافه دعوت کرد و
بکرات بحضور مبارک شاهنشاهی روحنا فداه
مشرف گردید و طبقات اهالی از دانی و عالی آن
بزرگوار را دیدار نمودند پس بروسیه رفت و فضلا

در بطرسبورغ است همه جا محترم بوده و مکرم ز بسنه اهل سنت و جماعت او را افغانی میشمارند چنانکه تلمیذ اعلیٰ استاد الادب (محمد عبده) در مقدمه رساله رد نیچریه نگاشته بالجمله اینشخص بزرگوار از اعاجیب روزگار است و نوادر ادهار

میرزا ابرهیم طبیب

مشهور بدکتر از عظماء اطباء دار الخلافه است در این فن شریف مشی مشارقه و مغاربه هر دو را تحصیل کرده و تکمیل نموده

شیخ زین العابدین

هزار جریبی فقیهی نبیه بود و در طهران بمدرسه میرزا صالح امامت میکرد

شیخ محمد طاهر

در قصبه حضرت عبد العظیم از اجلهٔ ثقات است و مرجع شرعیات

صدر الافاضل مولی حسن تسلیم

ادیبی بارع و شاعری مشهور بود و رسالهٔ الصبح الصادق از اوست

میرزا حمید علی

مجد الادباء ساکن طهران معلم نواب منعالیه فرج السلطنه حرسها الله است از شعر نغز و خط نیک بهرهٔ لایق دارد و ثریا تخلص میکند نظم و نثرش مدون است و قصایدش در ائمه علیهم السلام بنام خیر الکلام فی مدائح الکرام معنون و چالاکیش در صنعت تاریخ مبرهن از بنات فکر و نتایج خاطرش این چند مادهٔ تاریخ چون مناسب بنیاد این کتاب بود با نهایت تراجم اهل هنر و دانش دامن ذیل و ساق این اوراق را مخلخل ساختیم

در تاریخ وفات مرحوم حاج شیخ محمد حاج شیخ رضائی و نصب فرزندش جناب شیخ جعفر بجای پدر گفته

سر براورد از پی تاریخ او مجد و سرود
از محمد مسجد و محراب بر جعفر رسید
۱۲۹۴

و در تاریخ وفات خلد آشیان آقا سید اسمعیل بهبهانی سروده که

بخواستم سنهٔ فوتش از ثریا گفت
فقید آل محمد بخلد کرد مکان
۱۲۹۵

ایضاً در تاریخ وفات آن مرحوم منظوم کرده که

پای ناله در میان آورد و گفت
کوه علم و حلم پنهان شد بخاک

و در تاریخ وفات سید المجتهدین آقا سید صادق طباطبائی همدانی الاصل طهرانی المسکن ساخته که

آنمصیبت را ثریا از پی تاریخ گفت
دین یتیم از مرگ آن محیی دین شد آه آه
۱۳۰

و ایضاً در تاریخ آن مرحوم اعلی الله مقامه گوید که

سید صادق عماد دین احمد شد بخلد
از جهان آن سید راد مؤید شد بخلد
پس ثریا در میان پای ادب بنهاد و گفت
جایگاه صادق آل محمد شد بخلد

و در تاریخ وفات مرحوم حاجی میرزا حسین مشهور بداماد برادر مرحوم آقا میرزا صالح عرب طاب ثراهما که در کربلا وفات نمود سروده

بهر تاریخش ثریا بی تامل باز گفت
شد حسین بن حسن لاحق بشاه کربلا
۱۳۰۲

ایضاً در تاریخ آن مرحوم گفته که

اشک ریزان مجد پای اندر میان بنهاد و گفت

واحسبنا شد بلند از مرد و زن در کربلا

و در تاریخ فوت مرحوم آقا میرزا صالح عرب مشهور بدانها گفته است

صالح داماد کاهل علم را بود از رؤس
از جهان در جملهٔ جنت بعشرت کوفت کوس
بهر تاریخش ثریا بی توانی بر نگاشت
صالح داماد را کردید حور عین عروس
١٣٣

و بتاریخ وفات مرحوم صدر العلماء طاب ثراه ساخته

کلک مجد الادباء از پی تاریخ نگاشت
صدر فردوس بدان مجلس صدر العلماء
١٣١

و در تاریخ وفات رئیس المجتهدین حاج ملا علی کنی ره گفته

سرود مرتجلاً مجد بهر تاریخش — علی بن محمد بخلد کرد مقام
١٣٠٦

ایضا در تاریخ وی گفته

ثریا با یکی گفتا بتاریخ وفات او
بمرد حجة الاسلام هم دین مرد هم دنیا

میرزا محمد حسین

از نژاد میرزا ابو طالب اصفهانی محشی شرح سیوطی است بر الفیهٔ ابن مالک اسلافش در معتبات سلاطین سرکار شریعتمدار میرزا زین العابدین امام جمعه از اصفهان بطهران آمده اند و در این خاندان کرم و فتوت آنچنان همی بوده و هستند که سلمان در دودهٔ عصمت و نبوت و مشار الیه خود در فن صکوک و سجلات که علاء امة آملی در نفایس الفنون آنرا از علوم شرعیه فرعیه شمرده است و شرحی در قواعد آن بر نگاشته مهارتی فائق و حذاقتی لا یق دارد کتب شروط و معاملات و عقود و ایقاعاتی که در محضر شریف جناب مستطاب امام جمعه مومی الیه میکند در جملهٔ تعبیر و تحریرات او و شرعیات ملل مختلفه دار الخلافه نیز از وزارت جلیلهٔ امور

دول خارجه و ملل متباینهٔ داخله بدیشان و بنان او راجع کردید و هم غالباً در مسجد سلطانی دار الخلافه از جانب جناب امام سابق الالقاب بانشاد خطب رسمیه منبر دارد و مناسب هر وقت را خطابه از خاطر خویش می آغازد اینک از چند سال میباشد که بر حسب حکم همایونی بلقب معتمد الشریعه مدعو است و در تحت تشریف دولتی مخنو

میرزا عبد العلی هرندی اصفهانی

در کتب عربیه برنک و بوی سیبویه است

آقا خوند ملا احمد

اصفهانی معقول و منقول را اخذ منت ملا ولی الله و ملا عبد الجواد و میر سید حسن رضوان الله علیهم اند و خبره بوده و در کافهٔ سطوح تدریس میکرد

میرزا محمد حسین منشی علی آبادی

در ادبیات بغرارت مثال مسلم او در حضرت شاهزادهٔ هنر پرور جهانگیر همام میرزا معتمد الدوله و حظوتی تمام داشت و در تالیف مقتل قمقام زخار بعبیر او تحریراً و تقریراً و تحبیراً معاون آن بزرگوار بود

مرتضی قلیخان

بن میرزا علی محمد خان نظام الدوله از خفدهٔ محمد حسین خان صدر اعظم اصفهانی است در فنون ادبیه و علوم عربیه و نظم شعر بالعربیه و الفارسیه از آحاد اساتید دولت علیه بود کتاب جمرات و اشعهٔ قدسیه هر دو از اوست و غالباً در طهران مینشست و امسال که ١٢٠٦ هجری است بدار الخلافه در گذشت

میرزا آقا خطاط

زنجانی الاصل طهرانی المسکن در قلم نستعلیق خصوصاً در کتابه نگاری استاد است

میرزا حسین نایینی

خطاطیست که در قلم شکسته بمقامی بلند رسیده

باب یازدهم

در ثبتِ اسما اشخاصی از اهل ایران که در این مدتِ سلطنتِ چهل سالِ بر اقتضاءِ جوهرِ ذاتی و استعدادِ فطری و مواظبتِ فوق‌العاده بر خدماتِ خاصه حضرت خاطرِ خطیرِ خدیوِ عصر و خداوندِ زمان را خرسند و شادمان ساخته برای امتیاز از اقران و امثال نشانِ تمثالِ همیون را حامل و بشرف و شانِ این نشان نایل کردیده اند از مردمی که مؤلف را در خاطر بوده اند و کرینه حملهٔ این آیتِ افتخار و علامتِ اعتبار بسیار ند و ترتیب اسامی و ملاحظهٔ درجات هیچو جبر ملحوظ نسبت جز اینکه بترتیبِ حروفِ هجی اقتضاء نماید نسبت بالقاب

حضرت اشرف والا مظفر الدین میرزا ولیعهد	[illegible]
حضرت اقدس والا سلطان مسعود میرزا ظل السلطان	
حضرت اقدس والا کامران میرزا نایب السلطنه	
حضرت والا نصرة الدین میرزا	سالار السلطنه
مرحومهٔ مغفوره	مهد علیا
نواب عالیه	انیس الدوله

الالف

نواب والا محمد علی میرزا	اعتضاد السلطنه
جناب مستطاب میرزا علی اصغرخان	امین السلطان
جناب مستطاب میرزا علیخان	امین الدوله
جناب محمد مهدیخان	اعتضاد الدوله
جناب میرزا قهرمان	امین لشکر
جناب حسنعلیخان	امیر نظام
جناب فاطلی	امین حضور
نواب الله قلی میرزا	ایلخانی
جناب میرزا محمدخان	اقبال الدوله
جناب حاجی محمد علیخان	امین السلطنه
جناب قاررضاخان	اقبال السلطنه
الله یارخان مرحوم	اجودان باشی کل
خانلر میرزا مرحوم	احتشام الدوله
علیقلی میرزا مرحوم	اعتضاد السلطنه
میرزا تقیخان مرحوم امیر کبیر	اتابیک اعظم
فرخ خان مرحوم	امین الدوله
عیسی خان مرحوم	اعتماد الدوله
حاج محمد قلیخان مرحوم	آصف الدوله
پاشاخان مرحوم	امین الملک
انوشیروان خان مرحوم	اعتضاد الدوله
اغاسرور	اعتماد الحرم

حاج علیخان مرحوم اعتماد السلطنه والد مؤلف که در زمان حجابت دولت باین شرف نایل کردید

نواب جهانسوز میرزا	امیر تومان
محمد حسنخان مؤلف	اعتماد السلطنه
میرزا هاشمخان مرحوم	امین الدوله
محمد رحیمخان قاجار مرحوم	امیر نظام
اقا ابراهیمخان مرحوم	امین السلطان
میرزا محمدخان	ایلخانی ایل جلیل قاجار
محمد قلیخان مرحوم	ایلخانی فارس
محمدخان مرحوم	امیر تومان
حیدر قلیخان مرحوم	ایلخانی

ب

میرزا مصطفیخان مرحوم	بهاء الملک

ج

نام	لقب
نواب والا سلطانحسین میرزا	جلال الدوله
سلطانحسین میرزا مرحوم	جلال الدوله
ح	
سلطانمراد میرزا مرحوم	حسام السلطنه
حمزه میرزا مرحوم حشمة الدوله عبدالله میرزا	حشمة الدوله
محمدحسنخان مرحوم	حاجب الدوله
جناب میرزا علینقی	حکیم الممالک
امیرالامراء میرعلیخان	حشمة الملک
جناب دکتر طولوزان حکیمباشی خاصهٔ حضور همایون	
خ	
حاج محمدخان مرحوم	حاجب الدوله
جناب حاج رحیمخان	خازن الملک
د	
میرزا محمدحسین مرحوم	دبیرالملک
ر	
نواب والا محمدتقی میرزا	رکن الدوله
اردشیر میرزا مرحوم	رکن الدوله
س	
نواب وجیه الله میرزا	سیف الملک
میرزا احمدخان مرحوم	ساعدالملک
عمدة الامراء العظام رحمة الله خان	ساری اصلان
عمدة الامراء العظام حبیب الله خان	ساعدالدوله
عباسقلیخان مرحوم سیف الملک	
خانباباخان مرحوم	سردار
غلامحسینخان مرحوم	سپهدار
میرزا محمدخان مرحوم	سپهسالار اعظم
میرزا حسینخان مرحوم	سپهسالار اعظم
عزیزخان مرحوم	سردار کل
عمدة الامراء العظام یارمحمدخان	سهام الدوله
الله ویردیخان مرحوم	سرتیپ اول توپخانه مبارکه
ش	
امیرالامراء حاج غلامرضاخان	شهاب الملک
امیرالامراء محمدباقرخان	شجاع السلطنه
امیرالامراء امیرحسینخان	شجاع الدوله
ص	
جناب میرزا فتحعلیخان	صاحب دیوان
امیرالامراء العظام سلیمان خان افشار	صاحب اختیار
میرزا آقاخان مرحوم	صدراعظم
جناب میرزا رضا	صدیق الدوله
میرزا یوسف آشتیانی مرحوم	صدراعظم
علیقلی میرزا مرحوم	صارم الدوله
ابوالفتح خان مرحوم	صارم الدوله
آقا محمدحسن مرحوم	صندوقدار
ض	
نواب انوشیروان میرزا	ضیاءالدوله
محمدرحیم میرزا مرحوم	ضیاءالدوله
میرزا زکی مرحوم	ضیاءالملک
ظ	
جناب علیخان	ظهیرالدوله
محمدناصرخان مرحوم	ظهیرالدوله
ع	
نواب والا بدیع الملک میرزا	عمادالدوله
نواب والا عبدالصمد میرزا	عزالدوله
نواب سلطان احمد میرزا	عضدالدوله
جناب جلالتمآب علیرضاخان	عضدالملک
جناب حاج میرزا عبدالله خان	علاءالملک

امام قلیمیرزا مرحوم	عماد الدوله
امیر الامراء حاج محمد باقرخان	عماد الملک
جناب میرزا احمد خان	علاء الدوله
غلامعلیخان	عزیز السلطان

ف

فیروز میرزا مرحوم	فرمانفرما
میرزا کاظم رشتی	فیلسوف الدوله
فریدون میرزا مرحوم	فرمانفرما

ق

جناب میرزا عباسخان	قوام الدوله
قهرمان میرزا مرحوم	
میرزا صادق مرحوم	قائم مقام
میرزا علی اکبر شیرازی مرحوم	قوام الملک
میرزا محمد مرحوم	قوام الدوله

م

نواب والا عباس میرزا	ملک آرا
حاج فرهاد میرزا مرحوم	معتمد الدوله
نواب والا احمد میرزا	معین الدوله
نواب ابو الفتح میرزا	مؤید الدوله
جناب یحیی خان قزوینی (مشیر)	مشیر الدوله
جناب علیقلیخان	مخبر الدوله
جناب حاج شیخ محسنخان	معین الملک
جناب میرزا حسن	مستوفی الممالک
جناب حاج میرزا محمد رضا	مؤتمن السلطنه
جناب میرزا دوستمحمد خان	معیر الممالک
عمدة الامراء العظام مهدیقلیخان	مجد الدوله
بهرام میرزا مرحوم	معز الدوله
طهماسب میرزا مرحوم	مؤید الدوله
حاج محمد ولی میرزا مرحوم	میرزا آشتیانی مستشار الملک
کیومرث میرزا مرحوم	ملک آرا
محسن میرزا مرحوم	میر آخور
میرزا سعید خان مرحوم	مؤتمن الملک
میرزا جعفرخان مرحوم	مشیر الدوله
عباسقلیخان مرحوم	معتمد الدوله
میرزا ابو القاسم مرحوم	معین الملک
میرزا محمد خان مرحوم	مجد الملک
امیر اصلانخان	مجد الدوله
نواب محمد حسین میرزا	میر آخور
میرزا حسینخان حاکم بندر بوشهر	مؤتمن الملک
جناب میرزا تقیخان	مجد الملک

ن

امیر الامراء العظام نصر الله خان	نصر الملک
امیر الامراء محمد ابراهیمخان	نظام الدوله
نواب پرویز میرزا	نیر الدوله
نواب سلطان حمید میرزا	ناصر الدوله
جناب جلالتماب میرزا کاظمخان وزیر لشکر	نظام الملک
محمود خان مرحوم	ناصر الملک
میرزا عبد الوهابخان مرحوم	نصیر الدوله
جناب میرزا ملکمخان	ناظم الدوله
دوستعلیخان مرحوم	نظام الدوله
حاج حسینخان مرحوم	نظام الدوله
رئیس دیوانخانه آذربایجان	نصرة السلطنه

و

جناب میرزا عیسی	وزیر سابق دار الخلافه

میرزا ابوالحسن خان مرحوم	وزیر لشکر
جناب جلالتمآب میرزا هدایت الله	وزیر دفتر
جناب محمد ابرهیمخان	وزیر نظام
جناب جهانگیرخان	وزیر صنایع
میرزا فضل الله نوری مرحوم	وزیر نظام
محمد اسمعیل خان مرحوم	وکیل الملک
مرتضی قلیخان مرحوم	وکیل الملک
میرزا موسی مرحوم	وزیر لشکر
قاسمخان مرحوم	والی
امان الله خان مرحوم	والی
سلطان محمود میرزا مرحوم	ولیعهد
امیر قاسمخان مرحوم	ولیعهد
معین الدین میرزا مرحوم	ولیعهد

باب دوازدهم

دربیان القابی که در مدت این چهل سال از شاهنشاهی غیر متناهی اعلیحضرت اقدس ظل اللهی خلد الله ملکه مردم ایران از جانب دیوان داشته اند خواه القاب متمحضه که فقط بر شأن واعتبار و شرف وافتخار دلالت میکند وخواه سمات مصطلحه که از مشاغل خدمات ومناصب درجات کشف مینماید ومؤلف دراین باب دعوی استقصاء جمیع القاب ندارد بلکه اینچه را مشتداد زمان اشتغال بتألیف این نامه بمیامن نظر رسید مرتبا بحروف التهجی در سمط تحریر کشید وبرعایت حرف اول اکتفا نمود وما بین القابی که در واستدا متجانس و در ذیل یکحرف مسطورند ترتیبی منظور نداشت پس در آنها نیز تقدیم از در تقدم است ونیز تأخیر از روی تأخر چنانکه در چند باب دیگر از ابواب این کتاب نیز حال بر همین منوال است ودر القاب متمحضه رجال مخصوصا غالب اسامی ارباب القاب را نیز در قلم آورد وهکذا در سمات کاشفه از مشاغل وعناوین مشعره از مناصب که در آنها هم اغلب بر شخص واحد قائم است غالبا اسامی را تصریح کرد ودر امتحنیف وصول سال چهلم شمسی از سلطنت ابد ارتباط مناط است نه سنین ما واعیاد خالیه

ولیعهد	حضرت اشرف والا مظفر الدین میرزا
ظل السلطان	حضرت اشرف والا سلطان مسعود میرزا
نایب السلطنه	حضرت اشرف والا کامران میرزا
سالار السلطنه	حضرت اسعد والا نصرة الدین میرزا
رکن السلطنه	حضرت اسعد والا محمد رضا میرزا

الالف

امام جمعه	از القاب نوعیه است
امیرکبیر	حضرت والا کامران میرزا
اتابک اعظم	مرحوم میرزا تقیخان فراهانی
امین السلطان	جناب مستطاب میرزا علی اصغرخان
امین الدوله	جناب مستطاب میرزا علیخان
امیرجنگ	مرحوم حمزه میرزا
امیرنظام	جناب حسنعلیخان گروسی
امیرتومان	
امیرتومان	از القاب نوعیه است
امیردیوان	مرحوم میرزا نبیخان قزوینی
امیرتوپخانه	نواب والا فتحعلی میرزا
اعتضاد السلطنه	نواب والا محمد علی میرزا
احتشام الدوله	عبدالعلی میرزا
احتشام الملک	

لقب	نام	لقب	نام
آصف الدوله	مرحوم میرزا عبدالوهاب خان	آجودان باشی توپخانه	میرزا اسمعیل خان
افتخار الدوله		آجودان باشی کل	حسینخان
افسر الدوله		آجودان نوعی آستانه	اشرف الکتاب میرزا سید محمد بقاء
افتخار السلطنه		احترام السلطنه	
اختر السلطنه		احترام الملوک	
انیس الدوله		اشرف السلطنه	
امینه اقدس		اشرف الدوله	
احترام الدوله		اشرف الملوک	
ایران الملوک		اختر الدوله	
احتشام السلطنه	محمود خان قاجار	افسر السلطنه	
امین الملک	جناب میرزا اسمعیل خان	ام الخاقان	
اعتماد السلطنه	محمد حسنخان مؤلف	اعتضاد الدوله	محمد مهدی خان قاجار
امین الحضرة	مرحوم آقا محمد علی خان	اعتضاد الملک	حسینخان قاجار
امین السلطنه	حاجی محمد علیخان	اعتماد التولیه	میرزا شفیع
امین حضور	آقا علی	امین الصره	حاجی میرزا عبدالرحیم
اقبال الدوله	میرزا محمد خان	امین الوزاره	عباسقلی خان
امین خلوت	غلام حسینخان	امین التجار	حاج شیخ هادی در قزوین و حاجی
اعتماد الملک	میرزا احمد خان		میر ابراهیم در کردستان
اعتماد الوزاره	میرزا معصوم خان	امین نظام	محمد صادقخان شاهسون
امین دیوان	نور محمد خان	امین الصحه	مرحوم آقا خان
امین همایون	غلامعلیخان	امین دربار	میرزا هاشم خان
اعتماد لشکر میرزا محمد علی	اعتماد نظام عباسقلیخان	احتساب الملک	میرزا حسن
اعتماد الاطباء	حاجی میرزا مرتضی قلی و حاجی میرزا حسین	امین معادن	میرزا علی اصغر
امین لشکر	میرزا قهرمان	احکام نگار	میرزا عبدالحسین
اقبال السلطنه	آقا رضا خان	ایلخانی	الله قلی میرزا قاجار و میرزا محمد خان سهم
اقبال الملک	میرزا محمد	امین الشوری	مرحوم پاشا خان
ادیب الملک	محمد باقر خان	اعتماد الدوله	

لقب	صاحب لقب
اعتصام الملک	میرزا خانلر خان
اعتضاد الاطباء	حاجی میرزا عبدالباقی
امین الاسلام	ملا محمد سنندجی
امین دار الضرب	حاج محمد حسن تاجر اصفهانی
امیر آخور	محمد حسین میرزا
امین الرعایا	حاج محمد حسین مرحوم قزوینی
امین الاطباء	میرزا احمد گیلانی
امین الشعراء	مشهدی کاظم
امین العدالة	میرزا کاظم خان شوشتری
اجودان مخصوص	میرزا مهدی خان
ایل بیگی	از القاب نوعیه است
ایشیک آقاسی باشی	علیخان قاجار
آبدارباشی	غلامعلیخان
آبانجی باشی	
اعتماد الحرم	حاجی سرور خان
آغاباشی	ایضا
اجودان حضور	
آتامازور	میرزا ملکم خان
اجودان خلوت	
امیرخان سردار	وجیه الله میرزا

الباء

لقب	صاحب لقب
بدر السلطنه	
بشیر الملک	فضل الله خان
بیان الملک	میرزا رضا
بنان الملک	میرزا رضای شیرازی
بهاء الدوله	ساسان میرزا
بهاء السلطنه	محمد خان
بهاء الملک	علیقلی خان
بشیر الدوله	اسمعیل خان
برهان الملک	
بدایع نگار	میرزا مهدی خان
بیگلربیگی	بسیارند
بالیوز	
بانوی عظمی	
بدیع الملوک	
پاکار	
بدر الدوله	
پیشکار	
پیشخدمت باشی	
پیشخدمت خاصه شریفه	
باشماقچی باشی	
باغبان باشی	محمد باقربیک
بیرقدار	
بلوک باشی	
پنجاه باشی	

التاء المثناة

لقب	صاحب لقب
تاج السلطنه	
تاج الدوله	
تاج الشعراء	
تحویلدار خزانه	حاج رضا خان
تفنگدار باشی	غلامحسین خان
تفنگدار	
تاجرباشی	
تاج الذاکرین	
تاج الاطباء	

الثاء المثلثة

ثقة الاسلام	
ثقة الملک	حاجی میرزا محمد علی خان
ثبات	

الجیم

جلال الدوله	سلطان حسین میرزا
جلال الملک	جعفر قلیخان
جلال السلطنه	محمد میرزا
جنرال	
جنرال قونسول	
چوبکچی باشی	آقا محمد حسن
چاپارچی باشی	حاج محمد علیخان

الحاء المهمله

حسام السلطنه	حاجی ابو النصر میرزا
حشمة الدوله	عبدالله میرزا
حسام الدوله	محمد قلیخان
حسام الملک	امیر حسینخان
حشمة السلطنه	محمد حسن میرزا ولد حاجی محمد حسین میرزا
حجة الاسلام	
حاجب الدوله	حسینعلیخان قاجار
حاجب التولیه	میرزا داود
حکیم الممالک	میرزا علی نقی
حسام السادات	میرزا سید مصطفی
حکیم الهی	میرزا شمس الدین
حسام الشعراء	حاجی میرزا مشتری
حاکم نوعراست	حسام العلماء آقا میرزا آقا دربندی
حرمة الدوله	
حکیم باشی	

حشمة الملک	میرزا علیخان
حکاکباشی	میرزا محمد تقی

الخاء المعجمه

خادم العلوم میرزا محمد علی طباطبائی نایینی

خازن الدوله	
خازن الملک	حاجی رحیم خان
خازن التولیه	میرزا ابوالحسن
خازن مهرهای دولت	جناب علیرضا خان قاجار
خازن صندوق جیب	جناب مستطاب میرزا علی اصغر خان
خازن مهمات حربیه	
خازن رکیب خانه	غلام حسینخان
خوانسالار	محمد تقیخان قاجار
خادمباشی	
خیامباشی	
خواجه باشی	حاج سرور خان
خیاط باشی	
خاصه تراش باشی	
خطیب باشی	
خطیب	

الدال المهمله

دبیر المهام میرزا محمد خان

دبیر لشکر	میرزا محمد خان
دبیر الملک	نصرالله خان
دبیر السلطنه	میرزا فضل الله خان
دیوان بیگی	
داروغه	
دفتردار	
دریابیگی	اکبرخان رشتی
ده باشی	

لقب	صاحب لقب
دلال باشی	

الراء المهمله

لقب	صاحب لقب
رکن الدوله	نواب محمد تقی میرزا
رئیس العلما	ملا هاشم نیشابوری
رئیس الکتاب	میرزا محمد حسین
رئیس الذاکرین	آقا مصطفی
رکن الملک	میرزا سلیمان خان
رئیس الاطباء	میرزا علی
رئیس السادات	
رخت دار	
روزنامه نویس	

الزاء المعجمه

لقب	صاحب لقب
زینة الملوک	
زینة الدوله	
زینة السلطنه	
زینة الحاجیه	
زنبورکچی باشی	نصر الله خان
زرگرباشی	
زنبدارباشی	غلامحسین خان

السین المهمله

لقب	صاحب لقب
سپهسالار اعظم	مرحوم حاج میرزا حسین خان قزوینی
سیف الدوله	سلطان محمد میرزا
سیف الملک	وجیه الله میرزا
سیف السلطنه	حاجی محمد خان
سیف العلماء	مرحوم حاجی آقا علی شیخ قاضی قاینات
سیف الاطباء	میرزا عبد العلی
سهام الدوله	یار محمد خان شادلو
سهام السلطنه	میرزا حسین خان
سهام الملک	مهدیقلی میرزا
ساعد الدوله	حبیب الله خان
ساعد السلطنه	عبد الله خان
ساعد الملک	میرزا عبد الرحیم خان
سعد الدوله	میرزا جواد خان
سعد السلطنه	آقا باقر خان
سعد الملک	محمد حسن خان
سرور الملک	
سرور الدوله	
سرور السلطنه	
سراج الملک	میرزا رضا قلیخان
ساری اصلان	رحمة الله خان
سرتیپ اول	
سرتیپ دوم	
سرتیپ سوم	
سرهنگ	
سلطان	
سرجوقه	
سفیر کبیر	
سرکشیکچی باشی	عبد الله خان
سرکشیک	
سرایدارباشی	آقا ابراهیم
سقاباشی	آقا یوسف
سراج الاطباء	میرزا شیخ علی
سیف السادات	
سیف الشریعه	

لقب	نام
سیف الاطباء	میرزا عبد العلی
سلطان العلماء	آقا شیخ جعفر امام و متولی مسجد جامع دار الخلافه
سلطان الحکماء	میرزا ابو القاسم نائینی
سلطان الواعظین	حاج سید حسن کاشانی
سلطان الذاکرین	مرحوم آقا سید حسن شیرازی
سلطان القراء	
سپهدار	محمد علیخان
سپهبد	محمد اسمعیلخان
سردار کل	عزیزخان مکری
سردار	
سررشته دار	
سپهر	میرزا عباسقلیخان کاشانی
سوار نظام	

الشین المعجمه

لقب	نام
شمس الدوله	
شکوه السلطنه	
شمس السلطنه	
شوکة السلطنه	
شمس الملوک	
شرف السلطنه	
شمس النهار	
شرف الدوله	
شهاب الدوله	مرتضی خان
شجاع الدوله	امیر حسینخان زعفرانلو
شجاع السلطنه	محمد باقرخان
شعاع السلطنه	ملک منصور میرزا
شعاع الملک	محمد ابرهیمخان
شهاب السلطنه	محمد حسینخان
شعاع الدوله	نواب حاج سلیمان میرزا
شهاب الملک	حاج غلامرضاخان
شجاع الملک	حسینخان
شریف الملک	میرزا احمد
شرف الملک	علی اکبرخان
شمس العلماء	آقا شیخ محمد مهدی عبد الرب آبادی
شمس الادباء	مرحوم میرزا سید محمد
شمس المعالی	میرزا محمد حسین مشهدی و میرزا سید علی طبیب
شمس الشعراء	نواب سام میرزا
شمس الاطباء	میرزا نصر الله تنکابنی
شمس الکتاب	ملا محمد صادق خوانساری
شیخ الاسلام	[illegible]
شیخ الاطباء	میرزا حسنعلی
شجاع العلماء	
شریف العلماء	متعدد است
شریف الحکماء	
شریف الاطباء	میرزا مرتضی
شاطرباشی	فضل الله خان
شمخالچی	
شاروژدافر	
شربتدارباشی	

الصاد المهمله

لقب	نام
صدر اعظم	مرحوم میرزا یوسف آشتیانی
صدر الدوله	حاج میرزا حسینخان
صدر العلماء	آقا میرزا محمد باقر
صدر الاسلام	

لقب	صاحب لقب
صدر السادات	
صدر الذاکرین	سید ابوطالب خراسانی
صدر الشریعه	حاجی ملا محمد علی کرمانشاهانی
صدر الحفاظ	حاجی میرزا عبد الکریم
صدر الاطباء	
صاحب دیوان	میرزا فتحعلیخان شیرازی
صاحب اختیار	سلیمانخان افشار
صنیع الدوله	مرتضی قلیخان
صنیع الملک	حاجی حسینعلیخان
صدر دیوانخانه	میرزا محمد شفیع قزوینی
صدیق الدوله	میرزا رضا
صدیق الملک	میرزا محمد بشیر
صارم الدوله	قهرمان میرزا
صارم السلطنه	میر سلیمانخان
صارم الملک	عزیز الله خان
صمصام الدوله	علیرضا خان
صمصام السلطنه	میرزا کریمخان
صمصام الملک	علی نقیخان
صدر الممالک	میرزا هادی
صنیع لشکر	حسینخان
صدیق الخلوه	محمد ابراهیمخان
صدیق السلطنه	غلامحسینخان
صدر الکتاب	سید محمد باقر اصفهانی
صدر الشعراء	
صاحب جمع	قاسمخان
صندوقدار	محمد علیخان
صحافباشی	

الضاد المعجمه

لقب	صاحب لقب
ضیاء السلطنه	
ضیاء الدوله	انوشیروان میرزا
ضیاء الملک	میرزا محمد تقی
ضیاء لشکر	میرزا ابو الفضل
ضابط نوعی است	
ضیاء العلماء	میرزا محمد طباطبائی تبریزی

الطاء المهمله

لقب	صاحب لقب
طغرانگار	میرزا محمد
طباخباشی	
طباخباشی	

الظاء المعجمه

لقب	صاحب لقب
ظهیر الدوله	علیخان قاجار
ظهیر الملک	محمد رضا خان تنکابنی
ظفر الملک	محمد علیخان اردلانی

العین المهمله

لقب	صاحب لقب
عزة الدوله	
عزة السلطنه	
عزیز السلطنه	
عزیز الملوک	
عشرة السلطنه	
عصمة السلطنه	
عصمة الملوک	
عزة الملوک	
عزیز الدوله	
عصمة الدوله	
عفة الدوله	
عفة السلطنه	
عندلیب الدوله	

لقب	صاحب لقب
عندلیب السلطنه	
عین الحاجبه	
عز الدوله	نواب والا عبدالصمد میرزا
عماد الدوله	نواب بدیع الملک میرزا
عزیز السلطان	غلامعلیخان
عماد السلطنه	حسینقلی میرزا
عمید الدوله	کیومرث میرزا
عماد الاطباء	محمد حسینخان جدید الاسلام
عضد الدوله	سلطان احمد میرزا
عضد الملک	جناب علیرضا خان قاجار
علاء الدوله	میرزا احمدخان قاجار
علاء الملک	حاج میرزا عبدالله خان
عماد الملک	محمد باقرخان
عمید الملک	ناصرقلیخان قاجار
عین الملک	موسی خان قاجار
عز الملک	حاجی آقاخان
عین الملوک	
عرب باشی	

الغین المعجمه

لقب	صاحب لقب
غلام نویس	
غلام پیشخدمت باشی	
غسالباشی	
غلام باشی	
غلام بچه باشی	غلامعلیخان

الفاء

لقب	صاحب لقب
فرمانفرما	سلطان عبدالمجید میرزا
فخر الدوله	
فخر السلطنه	
فروغ الملوک	
فرح السلطنه	
فخر الملک	عبدالحسینخان
فخر الملوک	
فخر الحاجبه	
فخر الذاکرین	
فخر الاطباء	میرزا عبدالوهاب
فروغ الدوله	
فروغ السلطنه	
فیلسوف الدوله	میرزا کاظم رشتی
فراشباشی	حسینعلیخان قاجار

القاف

لقب	صاحب لقب
قمر السلطنه	
قمر الدوله	
قمر الملوک	
قوام الدوله	میرزا عباسخان
قوام الملک	محمد رضاخان
قوام العلماء	
قوام التولیه	میرزا ذبیح الله
قوام السادات	
قائم مقام	مرحوم میرزا ابوالحسنخان
قوربیساول باشی	محمدخان قاجار
قوللر آقاسی باشی	حاجی محمودخان قاجار
قاپوچی باشی	محمد آقا تبریزی
قهوه چی باشی	غلامعلیخان
قورچی باشی	میرزا علیخان

قراقباشی	
قونسول نوعیست	قوشچی باشی ابرهیمخان

الکاف

کشیکچی باشی	عبداللّه خان قاجار
کوکب الملوک	
کوکب السلطنه	
کاتب السلطان	میرزا محمد حسین شیرازی
کارانز	
کدخدا	
کارپرداز	
کارگزار	
کالسکچی باشی	لطف الله خان
کتابدار باشی	

اللام

لسان الملک	میرزا هدایت الله
لقمان الملک	میرزا لقمان
لشکرنویس	
لشکرنویس باشی	میرزا عبدالوهاب خان نوری

المیم

ملک آرا	نواب والا عباس میرزا
معتمد الدوله	سلطان اویس میرزا
مؤید الدوله	ابوالفتح میرزا
معز الدوله	اسمعیل میرزا
مشیر الدوله	جناب اشرف یحیی خان
مخبر الدوله	علیقلیخان
مجد السلطنه	محمد قلیخان
مجد الدوله	مهدیقلی خان
معین الدوله	احمد میرزا
معتمد السلطنه	میرزا ابرهیم
ملک الملوک	
مؤتمن الدوله	میرزا مصطفی خان
مظفر الدوله	آقاخان
مؤتمن السلطنه	حاجی میرزا محمد رضا
معین السلطنه	میرزا رضا
مظفر السلطنه	پاشاخان
مستوفی الممالک	میرزا حسن آشتیانی
معیر الممالک	امیر دوست محمد خان
مهندس الممالک	میرزا نظام الدین کاشانی
منیرة السلطنه	
محقق	محمد حسنخان
مجد الملک	میرزا تقی خان
معتمد الملک	میرزا حسنخان
معز الملک	
معز السلطنه	شیخ زغل خان
مخبر الملک	حسینقلیخان
مظفر الملک	حاجی میرزا محسن خان
مصباح الملک	میرزا نصرالله خان
مفتاح الملک	میرزا محمود خان
مستشار الملک	میرزا شفیع خان
معدل الملک	حاجی میرزا محمد شیرازی
مشیر الملک	میرزا حبیب الله خان انصاری
مؤید الملک	میرزا احمد خان
معاون الملک	میرزا محمد علیخان
معین الملک	حاجی شیخ محسنخان

مشکوة الملک	محمد علی میرزا	ملک الکتاب	حاجی میرزا محمد حسین
مشیر السلطنه	میرزا احمد خان	معین الرعایا	میرزا اسدالله خان [illegible]
مشیر خلوت	محمد حسینخان	مشرف	
مجد الاطباء	حاجی میرزا حبیب الله	مستشار الوزاره	میرزا عبدالله خان
مؤتمن الملک	میرزا حسینخان	مشیر الوزاره	میرزا محمود خان
مؤتمن لشکر	میرزا سید محمد	معتمد الوزاره	حاجی حسینقلیخان
مستوفی نظام	میرزا زین العابدین	معتمد نظام	جلیل خان
معاون لشکر	میرزا زینل	معین الوزاره	میرزا محمد علیخان
منشی الممالک	میرزا تقی	ملتزم التولیه	
منشی حضور	میرزا حسنخان	محرر	
معین لشکر	میرزا علی	مترجم	
مشیر لشکر	میرزا علی نقی نائینی	مؤلف	
مجد الاشراف	میرزا حبیب الله تفرشی	منشی	
مؤتمن الاطباء	میرزا زین العابدین خان کاشانی	مدیر السفراء	عبدالحسینخان نوری
معتمد الاطباء	میرزا حسن	مقدم السفراء	محمد حسینخان [illegible]
ملک التجار	حاجی محمد کاظم در دار الخلافه	مترجم الممالک	میرزا علیخان
معین التجار		مستوفی اول	
معتمد الحرم	حاجی آغا جوهر مرحوم	مستوفی دوم	
ملک الاطباء	میرزا کاظم رشتی	مستوفی سوم	
معین الاطباء		منشی باشی	
مجد الادبا	میرزا اسمعیل مشهدی در خراسان و میرزا احمد علی در طهران	مشیر حضور	ابوالقاسم خان
مستشار الدوله	میرزا یوسف خان	ملک الشعراء	محمود خان کاشانی
متولی باشی	متعدد بتعدد آستانهای مقدسه	مبشر السلطنه	میرزا فضل الله خان
مستشار التولیه	حاجی میرزا محمد رضا	مشیر نظام	میرزا محمود خان
مشیر التولیه		مؤتمن الوزاره	میرزا محمد خان
معین التولیه	هاشم میرزا	مؤتمن التجار	حاجی میرزا سید ابوالقاسم در کردستان
معتمد التولیه	میرزا بابا	معین نظام	میرزا محمد علیخان

مشیر دیوان	میرزا یوسف کردستانی
معاون الوزاره	میرزا محمد علیخان
معاون السلطنه	حاجی سلطان ابراهیم میرزا
معتمد دیوان	میرزا اسد الله
معتمد الشریعه	میرزا محمد حسین اصفهانی
معتمد التجار	حاجی شیخ جعفر
مؤتمن الشریعه	
محترم الدوله	
محترم السلطنه	
ملاباشی	سید باند
میرپنجه	
مستشار الاطباء	
میرشکار	حاجی مصطفی خان
معین البکاء	میرزا باقر
مذهب باشی	میرزا احمد
مدیر دار الشوری	
مغنی باشی	استاد اسمعیل
معمار باشی	حاجی حسینعلیخان اصفهانی
موزیکانچی باشی	مسیو لمر
میرغضب باشی	حاجی اسمعیل
میرشب	آقا علی اکبر تبریزی
مدایح نگار	میرزا ابرهیم
ممیز	حاجی میرزا حسین
مباشر اصناف	
محصل مالیات	
مأمور دیوان	

ن

نصر الملک	نصر الله خان
ناصر الدوله	سلطان محمد میرزا
نظام الملک	جناب میرزا کاظم خان نوری
نصرة الدوله	عبد الحسین میرزا
نیر الدوله	سلطان حسین میرزا
نصیر الدوله	میرزا احمد خان
ناظم الدوله	میرزا ملکمخان
نصرة السلطنه	
نظام الدوله	محمد ابرهیم خان
نظام السلطنه	حسینقلیخان
ناصر الملک	ابو القاسمخان
نصیر الملک	حسنعلیخان
نصرة الملوک	
نصرة الملک علی مردان خان	
نصر السلطنه	ولیخان تنکابنی
ندیمباشی	میرزا محمد خان خجسته
نجم الملک	حاجی میرزا عبد الغفار اصفهانی
نیر السلطنه	
نیر الملوک	
نجم السلطنه	
ندیم السلطنه	
ناظم خلوت	آقا رضا خان
ناظم الملک	میرزا محمد علیخان
نیر الملک	جعفر قلیخان
نظم الملک	کنت دمنت فرت
ناظم المهام	مرحوم حاجی میرزا جبار
ناظم البکاء	میرزا علی اکبر

ناظم لشکر	میرزا علا معلی
ناظم دفتر	مرحوم میرزا تقیخان
ناظم التولیه	نواب حسینقلیخان
ناظم دیوان	
ناظم دار الفنون	محمد حسینخان
ناظم العدلیه	فتح الله خان
ناظم العلماء	متعدد است
ناظم التجار	حاجی میرزا حسن
ناظم میزان	محمد تقی خان
ناظم العداله	
ناظم الاطباء	میرزا علی اکبر خان کرمانی
نظام العلماء	میرزا محمد خان قاجار در دار الخلافه
نقیب الممالک	
نقیب الاشراف	سید محمد
نقیب السادات	آقا سید محسن
نائب التولیه	متعدد است بعدد عتبات مطهره
نائب الصدر	متعدد اند
نائب الایاله	
نائب الوزاره	میرزا حسین در دفتر و غیره فی غیره
نائب النظاره	اکبر خان
نائب الحکومه	
نائب آجودان باشی	
نائب اول وزارت خارجه	
نائب دوم	
نائب سوم	
نائب اول سفارت	
نائب دوم	

نائب سوم	
نائب اول فوج	
نائب دوم	
نائب اول وزارت انطباعات	میرزا علی محمد خان کاشانی
نائب وزارت بقایا	میرزا ابرهیمخان طهرانی
و نائب فراشخانه و غیره و غیره و غیره	
نامه نگار	میرزا شکر الله
نقاشباشی	میرزا محمد خان کاشانی
نجارباشی	
نعلبند باشی	
نور الحاجبه	
ناظر	
نسقچی باشی	محمد حسینخان

الواو

وزیر جنگ	حضرت والا کامران میرزا
وزیر مالیه	جناب مستطاب میرزا علی اصغر خان
وزیر داخله	جناب مستطاب میرزا علی اصغر خان
وزیر امور خارجه	میرزا عباس خان
وزیر دربار	جناب مستطاب میرزا علی اصغر خان
وزیر خزانه	جناب میرزا اسمعیلخان
وزیر علمیه	جناب [illegible] یحیی خان
وزیر گمرک	جناب مستطاب میرزا علی اصغر خان
وزیر دفتر	جناب میرزا هدایت
وزیر لشکر	جناب میرزا کاظم خان
وزیر نظام	محمد ابرهیم خان
وزیر بقایا	حاجی محمد علیخان
وزیر وظایف	میرزا تقی خان

وزیر علوم	علیقلیخان
وزیر تلگراف	علیقلیخان
وزیر مخصوص	جناب اشرف یحیی خان
وزیر حضور	جناب اجل آقا علیرضا خان
وزیر رسائل	
وزیر معادن	
وزیر تجارت	جناب اشرف یحیی خان
وزیر فلاحت	
وزیر فوائد عامه	جناب اجل حسنعلیخان امیر نظام گروسی
وزیر صنائع	جهانگیرخان مسیح
وزیر انطباعات	محمد حسنخان مؤلف
وزیر مختار	
وزیر دار الشوری	
وزیر ولایت	
وزیر دوب جرم	میرزا حسن
وکیل الدوله	حاجی آقا محمد حسنخان بهادر
وکیل الملک	میرزا اسد الله خان
وقایع نگار	میرزا حسین
وکیل لشکر	جناب میرزا محمد تقی
وکیل الرعایا	میرزا اسمعیلخان در قزوین و میرزا تقی در غیره
وکیل باشی	
والی	
والیه	
وزیر قونسول	

الصاد

همدم السلطنه	
همدم الملوک	

الیاء

یمین الدوله	حضرت والا سلطان مسعود میرزا
یاور اول	
یاور دوم	
یوزباشی	

باب سیزدهم

در احتجاج بر ترقی خراج بموازنه و مقایسه جمیع مالوجهات سنین اوائل دولت با مالیات سنواتیه اخیره سنین اربعین من جمیع الجهات موافق صورت ذیل که از دفترخانه استیفاء تحصیل شده و تصحیح کرده ام است

صورت مالیات جمیع ممالک محروسه ایران من جمیع الجهات در سال یکهزار و دویست و شصت و هشت هجریه مطابق سنه تنگوز ئیل ترکیه

جمع ولایات ممالک محروسه مطابق سنه تنگوزئیل ۱۲۶۸

[illegible]

صورت جمع دستور العمل کل ولایات ممالک محروسه و وجه [illegible] ... ۱۳۰۳

[illegible]

بابت جمع دستور العمل کل ولایات ممالک محروسه

[illegible]

خراسان [illegible]

[illegible]

کرمان [illegible]

[illegible]

گروس [illegible]

[illegible]

عراق [illegible]

بروجرد [illegible]

[illegible]

[illegible]

کتبه العبد محمد باقر [illegible]

باب چهاردهم

در اسامی ملوک تمام اقالیم هر دو روی ستاره زمین که در ابتدای سال چهلم شمسی از شاهنشاهی لا یتناهی ظل اللهی که مقارن اوایل سال یکهزار و سیصد و شش هجری است در جمیع ممالک قسمتهای پنجگانه کره ارض حکمرانی و فرمانگزاری دارند و یا در سال جلوس اعلیحضرت اقدس همایون صاحبقرانی بر سریر سلطنت جاودانی که سنه هزار و دویست و شصت و چهار هجریه است حکم میرانده اند و فرمان میگذارده اند اعم از خداوندان سلطنت بالاشتراط او الاستبداد و صاحبان ریاسة الجمهور علی سبیل الانتخاب و الانتقاد

اما سال اول سلطنت عظمی

عثمانی سلطان عبدالمجید خان

فرانسه لوی فلیپ پادشاه

انگلیس ویکتوریا ملکه

چین طااوکونک خاقان

روس نیکلا امپراطور

اطریش در اینسال امپراطور فردیناند اول بسبب شورش و انقلابات که در وین و سایر بلاد اطریش حادث شده بود خود را از سلطنت خلع و برادرزاده خود فرانسوا ژوزف را که هیجده ساله بود بسلطنت برگزید

مصر محمد علی پاشای والی

پروس فردریک گیوم چهارم

پرتغال ماری دوم ملکه

اسپانیا ایزابل دویم ملکه

اتازونی ینگی دنیا پلک رئیس الجمهور

تونس سید محمد سلطان

حس کاسل فردریک گیوم

توسکان لئوپولد دویم

ساردین شارل البرت

بلژیک لئوپولد اول

مکزیک ارسطا رئیس الجمهور

اسانتا انا رئیس جمهوری

هائیتی سولوک رئیس جمهوری

روس نیکلا امپراطور

باویر لوی اول

دانمارک کریستین هشتم پادشاه

پاپ روم پی نهم

وورتمبورک از ممالک المان گیوم

بنورز از ممالک ینگی دنیای جنوبی جنرال دونازوس رئیس جمهوری

والی پارم در ایطالیا شارل دویم

هولاند گیوم دویم پادشاه

فلورانس از ممالک ایطالیا لئوپولد دویم والی

کستاریکا از ینگی دنیای جنوبی

جنرال کاسترو رئیس الجمهور

نول گرناد ینگی دنیای مرکزی جنرال لوپز رئیس الجمهور

هانور ارنست اگوست پادشاه

پرو ینگی دنیا جنرال کاستیلا رئیس الجمهور

مملکت باد شارل فردریک والی

اسپانیول ایزابل دویم ملکه

مسقط سید سعید سلطان

هند لرد کاننگ فرمانفرما از طرف دولت انگلیس

یونان اوتون پادشا از شاهزادهای باویر

ایتالیا اومبرتو پادشاه ماری ملکه
انکلترا ویکتوریا ملکه
نیدرلاند ویلهلمینا ملکه
پورتوغال کارلوس پادشاه
اسپانیا آلفونس پادشاه

هولاند، سید مجید سلطان
مونتنگرو، نیقولا امیر
ماداگاسکار، رانابالو ملکه
سنکال، طرابزا پادشاه
کواتمالا از ممالک جنوبی امریک فاسیل کار رئیس الجمهور
جزایر سند ویح ع ما ملکه

اما سالنامهٔ شمسی از سلطنت اعظم

آسیا

انام از ممالک هندچین آسیا در تحت حمایت فرانسه پادشاه بونلاین که ده ساله است

کامبج جزء هندچین در تحت حمایت فرانسه پادشاه نرودم اول

چین سلطنت مستقله پادشاه کوانک

بیرمن از دول مستقلهٔ آسیا لکن حالا جزء هند و در تحت سلطنت انکلیس است

کوره سلطنت مستقله لکن در تحت فرمانفرمائی چین پادشاهی هونک جلوس در ژانویه هزار و هشتصد و شصت و چهار

ژاپن از سلطنتهای مستقلهٔ آسیا پادشاه میکادو متسوهیتو جلوس هزار و هشتصد و شصت و هفت و این مملکت از سه هزار و هشتصد جزیره تشکیل یافته وار الهامه این چهار جزیره بعظمت و اتساع ممتاز است نیزو نیفون سیکف کیوزیو

تبت از ایالات مستقلهٔ آسیا در تحت سلطنت چین لاما مسمّا که خلافت مذهب بودا هی

رنلیس دینی کل منابعی بودا در ان ایالت سکنی دارد موسوم بدالی لاما

سیام از دول مستقلهٔ آسیا پادشاه سمر ویش فره پارامند رمها خولا لونکورن در اول ۱۸۶۷ جلوس

عثمانی سلطنت مستقله نصف در خاک فرنک نصفی در آسیا و قدری در افریقا سلطان عبد الحمید خان که سی و چهارم پادشاه از خانوادهٔ عثمانیّ است در سلخ ماه اوت هزار و هشتصد و هفتاد و شش جلوس کرد

ترکستان تماما در تصرف روس است

افغانستان امیر عبد الرحمن خان

کاشغر الحال در تصرف چین است

بخارا از دول مستقلهٔ آسیا در تحت حمایت روس

خوقند از ایالات مستقلهٔ آسیا در تحت حمایت روس

هندوستان

توضیح آنکه هندوستان اگرچه کلیتاً در تحت حکمرانی دولت انکلیس است لیکن در بعضی از ولایات و ایالات هنوز نوابها و راجه ها و مهاراجه ها خالی از تسلط نیستند آنچه محققا معلوم شد از اینقرار است

مملکت دکن محبوب علیشاه ملقب بنظام الملک فرمانروای مملکت دکن پای تخت حیدرآباد

مملکت کشمیر مهاراجه پرتاب سنکر فرمانروای مملکت کشمیر پای تخت شهر جمون

مملکت گائیکوار مهاراجه سیوآجی رائو فرمانروای مملکت گائیکوار پای تخت برهده

مملکت میسور مهاراجه چام راج جند ده وزیبا فرمانروای مملکت میسور

مملکت گوالیار مهاراجه جیاجی رائو سیندهیه

فرمانروای ممالک گوالیار

ایالت اندور مهاراجه توکاجی راو هلکر فرمانروای
ایالت اندور

مملکت بهوپال نواب شاه جهان بیگم فرمانروای ممالک
بهوپال

ایالت ریوه مهاراجه راکوراج سنگه فرمانروای
ایالت ریوه

ایالت اوڑچها مهاراجه پرتاب سنگه فرمانروای
ایالت اوڑچها

ایالت دتیا مهاراجه بهوانی سنگه فرمانروای
ایالت دتیا

ایالت دهار مهاراجه آنند راو پوار فرمانروای
ایالت دهار

ایالت دیواس راجه کرشنا جی راو بابا صاحب
فرمانروای ایالت دیواس

ایالت سمتهر راجه هندوپت فرمانروای ایالت
سمتهر

ایالت جاوره نواب محمد اسمعیل خان فرمانروای
ایالت جاوره

ایالت رتلام راجه جسونت سنگه فرمانروای
ایالت رتلام

ایالت پنا مهاراجه رودر پرتاب سنگه فرمان
روای ایالت پنا

ایالت چرکاری مهاراجه جی سنگه دیو فرمان
روای ایالت چرکاری

ایالت اجی گده مهاراجه رنجور سنگه فرمان
روای ایالت اجی گده

ایالت بجاور مهاراجه بهاو پرتاب فرمانروای
ایالت بجاور

ایالت چترپور راجه وشوناتهه فرمانروای ایالت چترپور

ایالت برونده راجه رگهبر دیال سنگه فرمانروای
ایالت برونده

ایالت بهرت پور مهاراجه جسونت سنگه فرمانروای
ایالت بهرت پور

ایالت کشن گره مهاراجه سردی سنگه فرمانروای
ایالت کشن گره

ایالت دهولپور مهاراجه رانا نهال سنگه فرمانروای
ایالت دهولپور

ایالت قرولی مهاراجه ارجن پال دیو فرمانروای
ایالت قرولی

ایالت بوندی مهاراو راجه رام سنگه فرمانروای
ایالت بوندی

ایالت تونک نواب محمد ابراهیم خان فرمانروای
ایالت تونک

ایالت الور مهاراو راجه منگل سنگه فرمانروای
ایالت الور

ایالت جودهپور مهاراجه جسونت سنگه فرمانروای
ایالت جودهپور

ایالت اودیپور مهاراجه سجن سنگه فرمانروای
ایالت اودیپور

ایالت جهالاوار مهاراجه راو ظالم سنگه فرمان
روای ایالت جهالاوار

ایالت جیپور مهاراجه سوائی رام سنگه فرمان
روای ایالت جیپور

ایالت خیرپور نواب میر علی مراد خان فرمان روای ایالت خیرپور

ایالت جیند راجه رگهبیر سنگه فرمان روای ایالت جیند

ایالت نابهه راجه هیرا سنگه فرمان روای ایالت نابهه

ایالت کپورتهله راجه جگت جیت سنگه فرمان روای ایالت کپورتهله

ایالت پونچه راجه موتی سنگه فرمانروای ایالت پونچه

ایالت مونکیر مهاراجه کچهپر سنگه فرمانروای ایالت مونکیر

مملکت بهاولپور نواب صادق محمد خان فرمانروای مملکت بهاولپور

ایالت رامپور نواب مشتاق علیخان فرمانروای ایالت رامپور

ایالت پتیاله مهاراجه مهندر سنگه فرمان روای ایالت پتیاله

ایالت جهابوه راجه گوپال سنگه فرمانروای ایالت جهابوه

ایالت مالیرکوتله نواب ابراهیم خان فرمانروای ایالت مالیرکوتله

ایالت منڈی راجه بجی سین فرمانروای ایالت منڈی

ایالت ناهن سیرمور راجه شمشیر پرکاش فرمانروای ایالت ناهن سیرمور

ایالت فریدکوت راجه بکرم سنگه فرمانروای ایالت فریدکوت

ایالت بلاسپور راجه هیرا سنگه فرمانروای ایالت بلاسپور

ایالت چمبه راجه رام سنگه فرمانروای ایالت چمبه

ایالت سوکیت راجه رودر سین فرمانروای ایالت سوکیت

ایالت دربهنگه مهاراجه لکشمیشر سنگه فرمانروای ایالت دربهنگه

ایالت بهاگلپور راجه جی منگل سنگه فرمان روای ایالت بهاگلپور

ایالت جوناگده نواب مهابت خان فرمانروای ایالت جوناگده

ایالت جیسلمیر مهاراجه رنجیت سنگه فرمانروای ایالت جیسلمیر

ایالت سروهی مهاراجه کیسری سنگه فرمانروای ایالت سروهی

ایالت تراونکور مهاراجه نادرباد فرمانروای ایالت تراونکور

ایالت کوچ بهار مهاراجه نرپاندر ناراین فرمان روای ایالت کوچ بهار

ایالت پالن پور نواب زورآور خان بهادر افغانی فرمانروای ایالت پالن پور

ایالت رادهن پور نواب زورآور خان بهادر اصفهانی فرمانروای ایالت رادهن پور

ایالت کولاپور مهاراجه سیواجی راجه ستارا فرمانروای ایالت کولاپور

ایالت نیپال مهاراجه سورندر بکرم شاه

فرمان روای ایالت نی پال

ایالت کوروائی نواب محمد نجف صاحب فرمان روای ایالت کوروائی

ایالت سوچین نواب سید عبد القادر محمد یعقوب خان فرمانروای ایالت سوچین

ایالت وزیانگرام مهاراجه مرزاد زیاراما گجاپتی راج مانیا سلطان فرمانروای ایالت وزیانگرام

اروپا

المان پادشاه گیوم دویم جلوس در پانزدهم ژون هزار و هشتصد و هشتاد و هشت

آن دور جمهوری در فرنك رئیس کشیش ارجل در زیر حمایت فرانسه در کوههای پیرنه واقع شده است

انهالت از ایالات المان رئیس دولت لئوپولد فرانسوا اینکلا جلوس در ۲۲ ماه مه هزار و هشتصد و هفتاد و یك

ارامبرك از ایالات المان والی دولت بالتهازار جلوس هزار و هشتصد و هفتاد و پنج

اطریش هنکری سلطنت مستقله در فرنك پادشاه فرانسوا ژوزف اوّل امپراطور جلوس در هزار و هشتصد و چهل و هشت

باد از دول المان گراند دوك فردریك گیوم لوی جلوس در ۲۴ اوریل هزار و هشتصد و پنجاه و دو

باویر از ممالك المان اوتون پادشاه جلوس ۱۳ ژون هزار و هشتصد و هشتاد و شش

بلژیك لئوپولد دویم پادشاه جلوس ۱۰ دسامبر هزار و هشتصد و شصت و پنج

بسنی و هرزگوین ایالتین که سابق براین متعلق بعثمانی بود در کنگره برلن مطابق ۱۳ ژوئیه هزار و هشتصد و هفتاد و هشت بدولت اطریش موقّتا سپرده شد

برم از شهرهای آزاد در مملکت المان وضع این شهر جمهوری و رئیس این شهر که در حقیقت رئیس جمهور است ژیمان در ۲۹ دسامبر هزار و هشتصد و هشتاد و پنج بریاست منتخب شد جمعیت این شهر و ملحقات او یکصد و چهل و پنج هزار و صد و هیجده نفر است

برنشویك از ایالات المان سلطنت بطور میراث بپسر پادشاه سابق هانور دوك دکومبرلند میرسید لیکن از آنجائیکه پادشاه پروس که امپراطور المان است با خانوادهٔ سابق هانور عداوتی دارد دوك مشار الیه را ببرنشویك راه نمیدهد و حالا پرنس البرت از شاهزادهای پروس را آنجا والی کرده است

بلغاری از ایالات مترعه عثمانی که حالا مستقل است والی پرنس فردیناند جلوس ۷ ژوئیه هزار و هشتصد و هشتاد و هشت

دانمارك از دول مستقلهٔ فرنك پادشاه کریستیان نهم جلوس در ۱۵ نوامبر هزار و هشتصد و شصت و سه

اسپانیول سلطنت مستقلهٔ فرنك پادشاه الفنس ۱۳ جلوس بلافاصله بعد از تولد ۱۷ ماه مه هزار و هشتصد و هشتاد و شش

فرانسه مملکت جمهوری رئیس سعدی کارنو در ۳ دسامبر هزار و هشتصد و هشتاد و هفت بریاست منتخب شد

یونان مملکت مستقلهٔ فرنک پادشاه ژرژ اول در ۵ ماه ژون هزار و هشتصد و شصت و سه جلوس کرد

هامبورک شهر و بندر آزاد المان کلانتر شهر که هم رئیس جمهور است ورس من در هزار و هشتصد و هشتاد و هشت بریاست منتخب شد

هانوور از ممالک المان که حالا در تصرف دولت پروس است پسر پادشاه سابق ارنست اکست موسوم به دوک دکومبرلند بعد از فوت پدرش ژورژ پنجم که از مملکت او را دور انداخته بودند و در اطریش زندگی میکرد و فوت شد مدعی بر سلطنت هانوور است و در ۱۰ ژون هزار و هشتصد و هفتاد و هشت ارثا و استحقاقا خود را پادشاه هانوور میداند

هس از ایالات المان والی الکساندر فردریک کیوم دوم ۱۲ اکتبر هزار و هشتصد و هشتاد و هشت جلوس کرد

هس دوکال از ایالات المان والی لوی چهارم جلوس هزار و هشتصد و هفتاد و هفت

هوهنزولرن از ایالات المان جزء مملکت پروس

هولشتین جزء مملکت پروس

ایطالیا از ممالک مستقلهٔ فرنک پادشاه هومبرت اول جلوس نهم ژانویه هزار و هشتصد و هفتاد و هشت

مکلمبرک شورن از ایالات المان والی فردریک فرانسوای سیم جلوس ۱۵ اوریل هزار و هشتصد و هشتاد و سه

مکلمبرک استرلیتس والی فردریک کیوم جلوس در ۶ سپتامبر هزار و هشتصد و شصت

موناکو ایالت کوچک مستقلهٔ فرنک والی شارل سیم جلوس در ۱۰ ژون هزار و هشتصد و پنجاه و شش

مونت نکرو از ایالات مستقله که سابق بر این جزء عثمانی بود و حالا منتزع شده است والی نیکلای اول جلوس چهاردهم او هزار و هشتصد و شصت

نروژ از ممالک فرنک جزو سلطنت سوئد که در سلطنت سوئد ذکر خواهد شد

الدنبورک از ایالات المان والی نیکلا فردریک جلوس در ۲۷ فوریه هزار و هشتصد و پنجاه و سه

پاپ روم که ریاست بر تمام امت کاتولیک دارد لئون سیزدهم بمنبر امامت صعود کرد در ۳ مارس هزار و هشتصد و هفتاد و هشت

پی با (هلند) از ممالک مستقلهٔ فرنک پادشاه کیوم سیم جلوس در ۱۷ ماه مارس هزار و هشتصد و چهل و نه

لهستان از دول فرنک که در میان دول روس و پروس و اطریش تقسیم شده است

پرتوغال سلطنت مستقلهٔ فرنک پادشاه لوی جلوس در ۱۱ نوامبر هزار و هشتصد و شصت و یک

پروس از دول معظمهٔ المان پادشاه کیوم دوم امپراطور المان و پادشاه پروس جلوس در ۱۵ ژون هزار و هشتصد و هشتاد و هشت

رومانی افلاق و بغدان از دول مستقلهٔ فرنک پادشاه شارل اول جلوس بعد از آنکه مدتی والی بود در ۲۲ ماه مه هزار و هشتصد و هشتاد و یک

روس سلطنت مستقلهٔ فرنک امپراطور الکساندر سیم جلوس در اول ماه مارس هزار و هشتصد و هشتاد و یک

ساموس از جزایر ارشی پل در تحت سلطنت عثمانی

والی الکساندر فارانا دومی این والی بنا بقرارداد دول فرنک نسلا بعد نسل والی خواهد بود

سان مارینو جمهوری در ایطالیا رئیس بلوزی در اول اکتبر هزار و هشتصد و هشتاد و هشت بریاست منتخب شد جمعیت ان جمهوری هفت هزار و هشتصد وچهل نفر است

ساکس پادشاهی از دول معظمه المان پادشاه البرت فردریک جلوس در ٢٩ اکتبر هزار و هشتصد و هفتاد وسه

ساکس التنابرک از ایالات مستقله المان والی ارنست جلوس در ٣ اوهزار و هشتصد و پنجاه وسه

ساکس کوبرک پادشاه ارنست دوتم جلوس ٢٩ ژانویه هزار و هشتصد وچهل وچهار

سربستان که سابق براین جزو عثمانی وحالا یکی از دول مستقله فرنک است پادشاه میلان اول بعد از آنکه مدتها بسمت والی کری زیست میکرد در ٦ ماه مارس هزار و هشتصد و هشتاد و دو جلوس کرد

سوئد و نوروژ سلطنت مستقله فرنک پادشاه اسکار دوتم جلوس در ١٨ سپتامبر هزار و هشتصد وهفتاد ودو

ورتمبرک از دول مستقله جزو المان پادشاه شارل اول جلوس ٢٥ ژون هزار و هشتصد وشصت و چهار

سویس از بلاد جمهوری فرنک رئیس جمهوری مسیو هامر در هزار و هشتصد و هشتاد و نه بریاست منتخب شد

افریقا

الجزائر در افریقا در تحت حکمرانی دولت فرانسه

کنکو ایالت مستقله افریقا در تحت سلطنت پادشاه بلژیک حاکم مستقل از طرف پادشاه بلژیک جون شان

مصر ایالت مستقله افریقا در تحت سلطنت عثمانی محمد توفیق پاشا خدیو جلوس ٨ او هزار و هشتصد و هفتاد و نه مسیحی مطابق ٩ شعبان هزار و دویست و نود و شش هجری

مراکش از ممالک مستقله افریقا سلطان مولا حسن شریف پادشاه جلوس در ٢٥ سپتامبر هزار و هشتصد وهفتاد و سه

زنگبار پادشاه ایلان فانا

گوا از بلاد افریقا در طرف حبش پادشاه منلیک

اورانژ از ممالک افریقای جنوبی وضع مملکت بطرز جمهوری است و رئیس رطس

جمهوری جنوب افریقا که سابق بر این جزء متصرفات افریقا انگلیس بود وحالا جمهوری مستقل است موسوم بجمهوری جنوب افریقا رئیس کروگر در ٦ ماه مه هزار و هشتصد و هشتاد و هشت انتخاب شد

ویتوا در افریقای جنوبی که اقامتگاه طایفه سوماست پادشاه فومو باکاری

تونس از دول افریقا که سابق جزو عثمانی وحالا سلطنت مستقله لیکن در تحت حمایت فرانسه است و والی انجا ملقب بیک است در این وقت سید علی است و در ٢٨ اکتبر هزار و هشتصد و هشتاد و دو بولایت رسید

زنگبار از جزایر افریقا که سلطنت مستقل است سلطان سید خلیفه ٢٧ مارس هزار و هشتصد و هشتاد و هشت جلوس کرد

امریکا

کستاریکا از دول ینکی دنیای مرکزی جمهوری رئیس ژنرال برنارد و دوره واز دهم ماه مارس هزار و هشتصد و هشتاد و پنج بریاست رسید

گواتمالا از دول ینکی دنیای مرکزی رئیس ژنرال لزان دوره دوره اماه مارس هزار و هشتصد و هشتاد و شش بریاست رسید

هندوراس از دول ینکی دنیای مرکزی جمهوری رئیس جمهوری ژنرال بگران در ۲۷ نوامبر هزار و هشتصد و هشتاد و سه بریاست رسید

نیکاراگا از دول جمهوری مرکزی ینکی دنیا رئیس کولونل کارازو در هزار و هشتصد و هشتاد و شش بریاست رسید

سالوادر از دول جمهوری مرکزی ینکی دنیا رئیس ژنرال منانذ در هزار و هشت صد و هشتاد و پنج بریاست منتخب شد

ارژانتین از دول جمهوری ینکی دنیای جنوب رئیس دکتر ژواوز کلمان بریاست منتخب شد ۱۲ اوژن هزار و هشتصد و هشتاد و شش

اتاژونی ینکی دنیای شمالی رئیس کلولاند در ۴ مارس هزار و هشتصد و هشتاد و پنج بریاست منتخب شد

بولیوی از دول جمهوری جنوب ینکی دنیا رئیس انی ستوارس جلوس اوّل ماه او هزار و هشتصد و هشتاد و هشت

برزیل از دول پادشاه نشین ینکی دنیای جنوب امپراطور پدرو دوم جلوس ۱۸ ژولیه هزار و هشت صد و چهل و یک

کانادا از ممالک ینکی دنیای شمال متعلق بانگلتیر

شیلی جمهوری در قسمت جنوبی ینکی دنیا رئیس بالماسدا منتخب شد بریاست ۸ اسپتامبر هزار و هشتصد و هشتاد و شش

کلومبی دولت جمهوری در قسمت جنوبی ینکی دنیا رئیس نونز منتخب شد در ۱۱۷ و هزار و هشت صد و هشتاد و شش

کوبا از جزایر ینکی دنیا متعلق باسپانیول

اکاتور جمهوری قسمت جنوب ینکی دنیا رئیس اسونیو فلورد در سلخ ژون هزار و هشتصد و هشتاد و هشت بریاست منتخب شد

جمهوری سنت دومنك در طرف مشرق جزیرهٔ هاایتی رئیس ژنرال هرو

جمهوری هاایتی طرف مغرب جزیرهٔ هاایتی رئیس ژنرال لژیتیم در ۱۶ او هزار و هشتصد و هشتاد و هشت منتخب شد

مکزیك از دول جمهوری ینکی دنیای شمال رئیس ژنرال دیاز دوماه ژولیه هزار و هشتصد و هشتاد و چهار بریاست منتخب شد

پاراگای از دول جمهوری ینکی دنیای جنوب رئیس اسکیبارده ۲۶ نوامبر هزار و هشتصد و هشتاد و شش بریاست منتخب شد

پرو از دول جمهوری ینکی دنیای جنوب رئیس ژنرال کاسرید ۳ ژون هزار و هشتصد و هشتاد و شش بریاست منتخب شد

پرتوریکو از جزائر ینکی دنیا متعلق باسپانیول

اوروکاوئی که دول جمهوری ینکی دنیای جنوبی رئیس ژنرال تارد در ۱ نوامبر هزار و هشتصد و هشتاد و شش بریاست منتخب شد

وِنِزوِئلا از دول جمهوری ینکی دنیای مرکزی رئیس ژنرال پلیدو ۵ ژولیه هزار و هشتصد و هشتاد و هشت منتخب شد

آسیای

جزایر سندویچ که در محیط پاسفیک واقع شده است که بجزایر هوائی هم معروفست پادشاه کالاکوای اول در ۱۲ فوریه هزار و هشتصد و هفتاد و چهار جلوس کرد

نوول زلاند از جزایر بحر محیط متعلق بانگلیس در قسمت ۱۰ سئانی

جزائر فیلیپین در محیط پاسفیک متعلق باسپانیول

سامُوا از جزایر ۱۰ سئانی که در قسمت جنوب محیط پاسفیک واقع شده است پادشاه تاماز زجلوس معلوم نیست

استرالی اقلیم پنجم کرهٔ ارض در تحت سلطنت انگلیس

جزایر توبوای در محیط پاسفیک ملکه پوماره فرانسه‌ها در تصرف اینها هستند

باب پانزدهم

در ذکر ایلچیان مقیم ایران که در ظرف اینچند سال از سلطنت بیزوال برای حفظ حقوق اتحاد و مودّت و تقویت عواید ارتباط و مراودت مابین دولت علیهٔ ایران و سایر دول متحابهٔ ایران مبعوث بوده‌اند و باجرا

قوانین و انعقاد احکام فن عظیم دیپلوماسی قیام نموده‌اند اعم از ایلچیان خارجه در داخله و از داخله در خارجه چه از سفراء کبار و چه از وزراء مختار و چون تبدیل اقامت در عنوان این باب ملحوظ و در مفهوم این نوع مأخوذ است پس کسانیکه بعد این سنین اربعین بسمت رسالت موقته و ایلچیگری موعد مخصوص بدربار دولت علیه وارد کردیده اند و یا از جانب شاهنشاه ایران با سایر سلاطین کرهٔ زمین دیدار کرده اند از این عداد خارج خواهند بود مانند اتاباز محرم که از جانب محمد امین خان خوارزمشاه در هفتم محرم سنه هزار و دویست و شصت و هفت هجریه مطابق سال چهارم از جلوس همایون وارد دربار این شهریار شد وایلچی دولت فخیمهٔ ژاپن موسوم به (یوشیدا مسمرو) که بهمراهی (یوکویاما کوئی جیرو مترجم و فوکاروا نولویش) سلطان مهندس و چهار نفر تاجر ژاپنی در ماه شوال سنه هزار و دویست و نود و هفت هجری وارد دارالخلافهٔ طهران شده بشرف حضور مبارک نایل کردیده‌اند و تقدیم نامهٔ محبت انگیز و تبلیغ پیام مودّت امیز اعلیحضرت پادشاه مملکت ژاپن کرده اصغا جواب از طرف قرین الشرف نمودند

و مثل رضاقلیخان امیر الشعراء که مقارن مراجعت رسول خوارزمشاه بسفارت موقته خطهٔ خوارزم مأمور شد

و میرزا فضل الله خان کاربرداز که پس از معاودت سفراء مملکت بیرما از دربار اعظم دولت علیه بسمت رسالت موقته مأمور مملکت بیرما کردید

و مثل ایلچی مملکت بیرما که بعد از مراجعت موکب منصور

ازسفرای اهل فرنك بطهران امد وهكذا اسفرا بخوقند وبدخشان وجزایر مالیبار وزنکبار ومسقط وغیر ذلك

دولت سنیهٔ عثمانی

ازایران درعثمانی

میرزا محمد علیخان كه وزیر امور خارجه شد

مهدیخان مصلحتگذار

حاجی میرزا احمدخان وزیر مقیم

محمد رحیمخان علاء الدوله سفیر فوق العاده بجهت تهنیت جلوس سلطان عبدالعزیزخان

فرخ خان امین الدوله سفیر کبیر فوق العاده

حاجی میرزا حسینخان مشیر الدوله سفیر کبیر مقیم

حسنعلیخان امیر نظام وزیر مختار

حاجی میرزا محسنخان معین الملك سفیر کبیر

ازعثمانی درایران

احمد وفیق افندی سفیر کبیر

حیدر افندی وزیر مختار

توفیق افندی شارژدافر

اسمعیل افندی شارژدافر

خیرالله افندی وزیر مختار

ناظم افندی شارژدافر

رضا بیك وزیر مختار

اشرف پاشا وزیر مختار

منیف افندی وزیر مختار

فخری بیك سفیر کبیر

سلیمان پاشا سفیر فوق العاده

احمد رفیق افندی شارژدافر

نصرت پاشا سفیر فوق العاده

خلیل خالد بیك افندی سفیر کبیر

دولت بهیهٔ انگلیس

ازایران درانگلیس

فرخ خان امین الدوله

میرزا جعفرخان مشیر الدوله

شفیع خان سرتیپ اول

حسنعلیخان امیر نظام وزیر مختار

محمودخان ناصر الملك وزیر مختار

محمد علیخان سرتیپ نظمیه شارژدافر

میرزا محسنخان معین الملك وزیر مختار

میرزا محمد اقبال الملك شارژدافر

میرزا ملکمخان ناظم الدوله وزیر مختار وایلچی مخصوص حالیه

ازانگلیس درایران

شل صاحب وزیر مختار

فرنت صاحب شارژدافر

جنرال راولنسون وزیر مختار

مستر ملی شارژدافر

جنرال الیسون وزیر مختار

طامسن صاحب بزرك كه دراول شارژدافر بود

طامسن صاحب کوچك كه اول شارژدافر بود

مستر نیکلسن شارژدافر

سر درامند ولف وزیر مختار

دولت بهیهٔ روس

از ایران در روس

میرزا محمد حسین صدر دیوان خانه عضد الملک
محمود خان ناصر الملک وزیر مختار
عباسقلیخان سیف الملک سفیر کبیر
قاسمخان والی وزیر مختار
میرزا عفار خان صدیق الملک وزیر مختار
میرزا یوسفخان مستشار الدوله شارژدفر
میرزا عبد الرحیمخان ساعد الملک وزیر مختار
میرزا اسد الله خان وکیل الملک وزیر مختار
میرزا محمود خان وزیر مختار

از روس در ایران

کنیاز دولغاروکی وزیر مختار
مسیو انچکف وزیر مختار که اول شارژدفر بود
بوریسلیف ایلچی فوق العاده که بعد از فوت نیکولا امپراطور جلوس الکسندر دوم امپراطور آمد
کاعوفسکی شارژدفر
بارتلمی شارژدفر
گیرس وزیر مختار که حال وزیر امور خارجه است
زینادیف که اول شارژدفر بود بعد وزیر مختار شد
مسیو سکپ وزیر مختار
کنیاز دسف شارژدفر
دراد کوپولو سپلو شارژدفر
مسیو منیکوف وزیر مختار
کنیاز دولغاروکی وزیر مختار

دولت فخیمهٔ فرانسه

از ایران در فرانسه

فرخ خان امین الدوله سفیر کبیر
حسنعلیخان امیر نظام
میرزا یوسفخان مستشار الدوله
نظر آقا وزیر مختار

از فرانسه در ایران

مسیو بوره وزیر مختار
کنت فلیو که شارژدفر بود بعد وزیر مختار شد
مسیو ملیشون وزیر مختار
مسیو بلونر شارژدفر
مسیو رشودر شارژدفر
مسیو ملیشون وزیر مختار
مسیو دبلیز وزیر مختار
کنت دموفی شارژدفر
مسیو پل شارژدفر
مسیو ملفنه وزیر مختار
کنت سربسر شارژدفر
مسیو دبالوا شارژدفر
مسیو هاروی شارژدفر
مسیو تیکو وزیر مختار
مسیو وایل کاسنل شارژدفر
فرنان سوار شارژدفر

مسیو بالوا وزیر مختار حالیه

دولت فخیمه اطریش

از ایران در اطریش

نریمانخان وزیر مختار و ایلچی مخصوص

از اطریش در ایران

کلنل شند لاکر ایلچی مخصوص و وزیر مقیم که در اوایل دولت آمده

کنت دو نبکی وزیر مختار و ایلچی مخصوص

مسیو قوجنکی شارژدفر

کنت ژاولسکی وزیر مختار

مسیو شفر شارژدفر

مسیو کوسلک وزیر مختار

مسیو برهلک شارژدفر

مسیو لبارون تمل وزیر مختار

دولت فخیمه المان

از ایران در المان

میرزا رضا خان وزیر مختار و ایلچی مخصوص مقیم

از المان در ایران

مسیو بارون ایلچی که در شیراز فوت شد

مسیو پردنشوبلت وزیر مختار

مسیو ابرانشوایلت وزیر مختار

مسیو ونکلر شارژدفر

دولت فخیمه ایطالی

از ایطالی در ایران

مسیو جروتی وزیر مختار که در سنه هزار و دویست و هفتاد و نه بدربار همایون آمد

مسیو لکنت دو ناتو شارژدفر حالیه

دولت فخیمه ینکی دنیا

از ینکی دنیا در ایران

مسیو بنجمین وزیر مقیم

مسیو ونستن وزیر مقیم

مسیو پرات وزیر مقیم

از ایران در ینکی دنیا

حاج حسینقلیخان وزیر مختار

دولت فخیمه بلجیک

از بلجیک در ایران

مسیو هانزی شارژدفر که در صدارت میرزا آقا خان صدراعظم بدربار همایون آمد

دولت فخیمه هولاند و فلمنک روما

از هولاند و فلمنک روما در ایران

مسیو شارل کن جنرال قونسول که غالبا مقیم بوشهر است

باب شانزدهم

در بیان حوادث مهمّه و سوانح عمده و وقایع عظیمه و اتفاقات بدیعه از قبیل محاربات دول و تصادفات و تصادمات مللی و زلازل ارضیه و وفیات سلاطین و انتصاب وکلای عهد و قحط و غلاء ارزاق و سنین مجاعت و موتهای کلّی و امراض عمومی و عجایب انکشافات و اختراعات و افتتاحات و تواریخ ارتحالات مشاهیر دانشوران و عظماء حکماء و کبراء شعراء و کسوفات تام و ناقصه و تعدادات نفوس و ترقیات بعضی از امم در تمدّن و شورشها و غوغاهای بزرگ در بعضی از ممالک و غیر ذلک از نوادر امور و احوال که در طوال این چهل سال در قسمتهای پنجگانه کرهٔ ستارهٔ ارض بوقوع پیوسته است و اتفاق افتاد

سنه یکهزار و دویست و شصت و چهار از هجرت موافق سال اوّل از جلوس همیون

قحطی حبوبات در تمام فرنگ خصوصًا انگلیس

فوت ماری لوئیز دختر امپراطور اطریش که زوجهٔ ناپلیون اوّل بود

عساکر اتازونی ینکی دنیا پای تخت مکزیک را ابغلبه متصرف میشوند

معاهدهٔ تجارتی فرانسه با ایران

جلوس سولوک از جنس سیاه پوستان در مملکت هائیتی

سنه یکهزار و دویست و شصت و پنج از هجرت موافق سال دویم از جلوس همیون

شورش در وین پای تخت اطریش

شورش در برلن پای تخت پروس

لوی اوّل پادشاه باویر استعفا نمود باسم پسرش ماکزیمیلین دویم

فوت کرستیان دویّم پادشاه دانمارک و جلوس فردریک هفتم بجای او

اسپانیول ایجاد اوّل راه آهن در این مملکت از بارسلون امتداد این راه آهن بیست و هفت هزار ذرع بود

مصالحه ما بین اتازونی ینکی دنیا و مکزیک

انکشاف معدن طلا در کالیفرنی ریاست جنرال طیلر در اتازونی

فرانسه افتتاح راه آهن از مارسل به آوینیون

شورش در پاریس استعفای لوی فلیپ از سلطنت غارت توی لری قصر سلطنتی فرار پادشاه بسمت انگلیس

اعلان جمهوری در فرانسه

ریاست جمهوری لوی ناپلیون بوناپارت

فوت شاتوبریان از فضلای وزراء معروف فرانسه

شورش در رُم بر ضد پاپ و فرار پاپ بشهر ناپل

روس وبا و خشکسالی سخت

سویس شهر برن پای تخت مملکت سویس شد

عثمانی عزل رشید پاشای معروف و نصب صدر آپاشا و انقلاب در افلاق و بغدان

ورود قشون روس در این مملکت

مرض سخت محمّد علی پاشای مصری ابرهیم پاشای پسرش والی میشود

فوت ابرهیم پاشا و نصب عبّاس پاشا برادرزاده اش

سنه یکهزار و دویست و شصت و شش از هجرة موافق سال سیّم از جلوس همایون

فتنهٔ مجارستان رفع میشود بواسطهٔ امداد روس

عساکر انکلیس با افغانها و سیکها در جدال اند

پنجاب را انکلیسها متصرف میشوند

جمعیت جزایر انکلیس در اینسال که تعداد نفوس شد
پنجاه و هفت کرور بود

ایطالیا استعفا سلطنت شارل البرت باسم پسرش
ویکتور امانوئل

عساکر اطریش در ایطالیا فتح نمایانی میکنند

بروز وبای سخت در فرانسه

تصرف قشون فرانسه روم را

سولوک در هائیتی خود را موسوم بامپراطور فوستن میکند

هولاند فوت کیلیوم دویم پادشاه و جلوس کیلیوم سیم
پسرش بجای او

اعلان جمهوری در روم و فلورانس

فوت شارل البرت پادشاه مستعفی ساردین ایطالیا

تسلط پاپ در شهر رم بمعاونت قشون فرانسه

جمعیت روس در اینسال صد و هشت کرور است

ابتدای بی تسلطی عثمانی در افلاق و بغدان

فوت محمد علی پاشا در اسکندریه بسن هشتاد سالکی

سنه ۱۲۶۷ از هجرت موافق سال چهارم از جلوس همایون

جمعیت پروس در اینسال سی و سه کرور است

سفاین جنکی انکلیس بسواحل یونان بمقصد مخاصمه میبرند

امیرال پارکر امیر بحر انکلیس در سواحل یونان نهایت بی
رحمی میکند و بساطت دولت فرانسه در اینمورد مقبول نمی
شود فرانسه سفیر خود را از لندن مطلبد تا آخرهم
بوساطت او مقبول دولت انکلیس میکردد

پیل از رجال معروف انکلیس میمیرد

ایجاد تلکراف بحری در زیر دریا از بندر کاله فرانسه بدوور
بندر انکلیس

فوت ملکه بلژیک

فوت پادشاه چین طااوکوانگ و جلوس پسر چهارمش
ای شنک هسن نوزده سالکی

فوت طیلور رئیس جمهوری اتازونی و نصب فلمور بجای او

جمعیت اتازونی ینکی دنیا چهل و شش کرور و دویست هزار است

فوت لوی فلیپ پادشاه سابق فرانسه در انکلیس در
سن هفتاد و هفت سالکی

کنت کاور در وزارت امور بحریه داخل وزرای ویکتور امانوئل
پادشاه پیه‌مون از ممالک ایطالیا میشود

جنرال آرسیطا رئیس جمهوری مکزیک میشود

بروز وبای سخت در مکزیک

جنگهای سخت شامیل داغستانی با روس

سوئد و بروز وباء در اینمملکت اول دفعه که تا اینوقت
دیده نشده بود

جمعیت سوئد در اینسال چهار کرور و چهارصد هزار است

عثمانی بجهت استرداد مقصرین مجارستان مابین عثمانی
و اطریش برودتی بروز میکند

وبای سخت در مصر و تونس و طرابلس

سنه ۱۲۶۸ از هجرت موافق سال پنجم از جلوس همایون

فوت پادشاه هانوور ارنست اکوست در سن هشتاد و
یکسال الجلوس پسرش ژاورژ که کور مادرزاد بود

رفتن کوسوت مجار که یاغی اطریش بود بینکی دنیا

انکلیس ایجاد اکسپوزیسیون عمومی در عمارت بلور

فرانسه ابتدای ریاست ده ساله جمهوری لوی ناپلیون

شورش و انقلاب پاریس

انقلاب در مکزیک

ایجاد راه آهن از اسکندریه بقاهره بواسطهٔ انگلیسها

فوت امیر بشیر شاهزاده لبنانی

در تابستان اینسال در مملکت عثمانی تمام قرص آفتاب گرفت و سبب وحشت مردم شد

مخابرهٔ تلگرافی مابین فرانسه و انگلیس بواسطهٔ سیم دریائی

خیال ابتدای استقراض عثمانی از فرانسه و انگلیس و ایجاد بانک در اسلامبول مبلغ استقراض معادل ده کرور تومان

مخالفت روس با اطریش در اینمادهٔ استقراض و شراکت عثمانیهای دولتخواه با سفرای فرانسه و اطریش و موقتاً منع اینکار

شورش اهالی قراداغ و هرزکوین سرداری عمر پاشا برای دفع شورشیان

سنه ۱۲۶۹ از هجرت موافق سال ششم از جلوس همایون

فوت شارل فردریک والی بادو جلوس پسرش فردریک

فوت ولنگتون سردار معروف در سن هشتاد و سه سالگی

جنگ انگلیس با برمه و فتح رانگون

اسپانیول ملکه را زخم زدند و ضاربرا بقتل رسانیدند

زلزلهٔ شدید در کوبا

در فرانسه تجدید عقاب امپراطوری در رایات و ابنیهٔ دولتی

در مسکوکات صورت رئیس جمهوری نقش خواهد بود

استخلاص امیر عبد القادر الجزایری از محبس بواسطهٔ رئیس جمهوری فرانسه و فرستادن او را ببروسه خاک عثمانی

در ماه دسامبر لوی ناپلیون رئیس جمهوری فرانسه باتفاق آرا امپراطور فرانسه شد و موسوم بناپلیون سوم

طغیان کوه آتشفشان اطنا در ایطالیا

ملاقات امپراطور روس با امپراطور اطریش در وین و با پادشاه پروس در برلن

وبای سخت در پطرزبورغ

سنه ۱۲۷۰ از هجرت موافق سال هفتم از جلوس همایون

ایطالیا جزئی شورشی در تورن پای تخت روی داده است

شورش اهالی میلان بر اطریش

شخص مجاری که مصمم قتل امپراطور اطریش میشود گرفتار شده و خود بقتل میرسد

دولت روس از عثمانی طلب میکند که بیست و دو کرور رعایای عیسوی او را حمایت نماید دولت عثمانی قبول نکرده منچیکوف وزیر بحریهٔ روس بجهت تهدید وارد اسلامبول میشود انگلیس و فرانسه مصمم حمایت روس میشوند

قشون روس بسرداری پرنس کرچاکوف از رودخانهٔ پروت سرحد عثمانی عبور میکند

جنگ مابین روس و عثمانی در اسیا و در اروپ شکستهای متوالی عثمانی در اسیا

ایجاد راه آهن از بمبئی بداخله

چین شورش در اغلب نقاط اینمملکت رئیس جمهوری اتائوتی در اینسال جنرال پیرس است

فرانسه مزاوجت امپراطور با کنتس دی تبا زلزلهٔ سخت در یونان

ژنرال سانتانا رئیس جمهوری هائیتی است

استعفای آریسطا از ریاست جمهوری مکزیک و نصب

سانتاآنا

معاهدهٔ ایران با انکلیس درخصوص هرات

فوت ملکهٔ پرتقال و جلوس دوم پدرو پنجم بسن شانزده سالکی بجای مادر

فتح خیوه بدست عساکر روس فرار خان خیوه به بخارا

بروز وباء در نروج

پرنس شتیکا استعفا از والی کری مولداوی میکند بالتماس عثمانیها احتیادی میماند

سنه ١٢٧١ از هجرت موافق سال هشتم از جلوس همایون

جنک قرم و اتحاد فرانسه و انکلیس با عثمانی بر ضد روس

فتوحات روس در اغلب بلاد عثمانی.

اطریش هم از جانب امپراطور با الیزابت از شاهزاده خانمهای باویر سانسالوادور از شهرهای ینکی دنیای مرکزی بواسطهٔ زلزله کلیة خراب میشود

شورش در اغلب بلاد اسپانیول و پروز وبا در اینمملکت بیرون کردن مادر ملکهٔ اسپانیول ماری کرستین را از مملکت

وبای سخت در پاریس و در اغلب ایالات فرانسه

ایطالیا مقتول شدن والی پارم و جلوس پسر شش ساله اش

وبا در اغلب بلاد ایطالیا

مصر عباس پاشای والی که مرد سهوی و خسیس بود بدست دو نفر غلامهای خود مقتول و عموی سعید پاشا پسر محمد علی پاشا بجای او منصوب میشود

سنه ١٢٧٢ از هجرت موافق سال نهم از جلوس همایون

امپراطور روس نیکلا اول دوم ماه مارس فوت میکند

جنک عساکر متحده در سواستاپول با قشون روس قرار است

قلعهٔ سواستاپول مفتوح میشود

الکساندر دویم پسر نیکلا امپراطور روس میشود

ملکهٔ انکلیس بفرانسه سفر میکند

ایجاد تلکراف از بمبئی به لاهور و کلکته

انعقاد معاهدهٔ دوستی مابین انکلیس و دوست محمد خان افغان

عساکر چینی بمعاونت فرانسه شانکائی و کانتون را از یاغیها منتزع میسازند

شش کرور لنکه پنبه از اتازونی ینکی دنیا بفرنک حمل شد

ایجاد اکسپوزیسیون عمومی در پاریس

در ایطالیا در طرف یکماه مادر و برادر و زوجهٔ پادشاه ساردین میمیرند

در اثر زلزلهٔ سخت که یکصد هزار خانه در ید و پای تخت اینمملکت خراب میشود

فردینان دلسپس مهندس فرانسوی با جمعی از مهندسین مصر رفته در خیال باز کردن نهر مجمع البحرین سوئز میباشند

والی تونس احمد پاشا میمیرد

سنه ١٢٧٣ از هجرت موافق سال دهم از جلوس همایون

فوت سید سعید سلطان مسقط و زنکبار

انعقاد مجلس کنکره در پاریس از برای مصالحه بین دول فرنک

رشید پاشا صدر اعظم عثمانی میشود

جمعیت بوزپلاد انکلستان پانصد کرور و صد و هفتاد

هزار است

برادر پادشاه پروس کلیوم اول که امپراطور المان شد

بلند نامه دختر ملکه را از برای پسر خود فردریک نامزد میکند و همان پسر که داماد ملکه است امپراطور المان بود

پادشاه اوده در هندوستان بواسطه انگلیسها از سلطنت خلع میشود

لورد الهوزی فرمانفرمای هند میشود

ارل ام سردار انگلیس نایب السلطنه مملکت اوده میشود

جنگ مابین ایران و انگلیس

شهر کانتون چین را انگلیسها کلوله ریزی میکنند

در مملکت وستر الی متعلق بانگلیس در اینسال ایجاد پارلمنت میشود

چین زلزله سخت در حوالی پای تخت در پنجم سیخ پای تخت یکی از پسرهای خاقان بواسطه زلزله در زیر آوار تلف میشود

تولد پرنس امپریال که ولیعهد فرانسه است

نود و پنجهزار قشون فرانسه بواسطه وبا و جنگ در سواستاپول تلف شدند

فوت نسکاویچ سردار معروف روس در ورشو

سنه ۱۲۷۴ از هجرت موافق سال یازدهم از جلوس همایون

پادشاه پروس بواسطه ناخوشی برادر خود کیلیوم را نایب السلطنه میکند

عزل رشید پاشا و نصب عالی پاشا بصدارت

ملاقات امپراطور فرانسه و امپراطور روس در عمارت سلطنتی ورتمبرک المان

شورش و انقلاب بر ضد انگلیس در هندوستان و قتل و نهب انگلیسیان

اتحاد فرانسه و انگلیس بر ضد چین

جمعیت اسپانیول در اینسال بسی و دو کرور و سی صد و چهل هزار رسید

کشیش بزرگ پاریس در وقت نماز یکی از طلاب دینیه بقتل میرساند

جمعیت فرانسه در اینسال هفتاد و دو کرور و سی و نه هزار است

در لیزبن پای تخت پرتقال تب زرد که از ینکی دنیا سرایت کرده اسباب هلاکت جمعی از مردم شده

سنه ۱۲۷۵ از هجرت موافق سال دوازدهم از جلوس همایون

افریقا در حوالی راس امید بعضی طوایفی که اصلا فرنگی بودند و مدتها در انجا مسکن اختیار نموده بودند و تا اینزمان جزء سلطنت انگلیس محسوب میشدند خود را ازاد کرده و از حکومت انگلیس مجزا نموده موسوم بجمهوری طرانس وال شدند

تولد ولیعهدی در مملکت اطریش موسوم برودلف

مزاوجت پرنس فردریک پسر پادشاه پروس با دختر ملکه انگلیس

امتداد سیم تلگراف بحری از فرنگ بینکی دنیا که بعد از یک دو مخابره مابین این دو اقلیم پاره میشود

وضع حکومت کمپانی که از سالها در هندوستان برقرار بود بواسطه فتنه که بروز کرد بهم خورد حکومت هندوستان از از این ببعد مستقیما در تحت سلطنت انگلیس خواهد بود

سرداران انگلیس شهرهای هندوستان را تامین نمودند

در جزیرهٔ نوول کالی دونی متعلّق بانکلیس معدن طلای معتبری انکشاف میشود

عساکر فرانسه و انکلیس در مملکت چین فتوحات میکنند و تا حوالی پکن پای تخت چین از برای وورود مال التجاره دول فرنك باز شد

فرانسه امپراطور در وورود بتماشاخانه نارنجکی بسمت او انداخته میشود که صد و پنجاه و شش نفر زخمی و هشت نفر مقتول میشوند مرتکبین از اهل ایطالیا ولی بامپراطور صدمه نمیرسد

لسپس مهندس فرانسوی شروع بحفر نهر سوئز میکند

شهر کرنت در یونان بواسطهٔ زلزله خراب میشود

ژاپن معاهدهٔ تجارتی با بعضی از دول فرنك منعقد میکند

سفیر انکلیس از این بعد در پای تخت ژاپن اقامت خواهد کرد

پرتقال مزاوجت پادشاه بایکی از شاهزاده خانمهای پروس

امپراطور روس چهل کرور از رعایای خود را که ملاکین ایشان از امثال برده باملاك خرید و فروش میکردند از عبودیت ازاد میکند

فوت رشید پاشای معروف در اسلامبول

در جدّه مسلمین قنسولهای فرانسه و انکلیس و اغلب فرنکیها را قتل میکنند و کشتیهای دولتی بوده شهر جدّه را کلوله ریزی میکنند

در مملکت عثمانی از ازمیر به آیدین راه اهن کشیده میشود

سنه ١٢٧٦ از هجره موافق سال سیزدهم از جلوس همایون

سلطان مارك مولی عبد الرّحمن بعد از هشتاد سال عمر و سی و هشت سال سلطنت فوت میشود

فرانسها با ایطالیها بر ضدّ اطریش متحدّ شده از طرفین تدارك جنك دیده میشود و سرما تمام طرفین جنکهای سخت میکنند بالاخره عساکر ایطالیا و فرانسه بر عساکر اطریش غلبه میکنند سردار قشون فرانسه امپراطور است و پادشاه ایطالیا ویکتور امانول سردار عساکر ایطالیا است

جنك سولفرینو عساکر اطریش را کلیّةً مغلوب میسازد و در این جنك کشتار زیادی میشود

فوت پرنس مطرنیخ وزیر معروف در وین

منازعه مابین اسپانیول و مارك و فتوحات اسپانیول

پرتقال فوت ملکهٔ تازه عروس

شامیل داغستانی محبوس عساکر روس شده به پطرزبورغ فرستاده میشود

اسکار پادشاه سوئد فوت میشود پسر بزرکش شارل پانزدهم بسلطنت می نشیند

در افلاق و بغدان کوزا بانتخاب اهالی بوالی کری نصب میشود و این فقره ابتدای تجزیهٔ افلاق و بغدان است از مملکت عثمانی

اهالی سربی پرنس میلوش را بوالی کری انتخاب میکنند

فوت والی تونس سیّد محمّد و جلوس سیّد صادق بجای او

عمر پاشا قبرسلی و مصطفی پاشا صدر اعظم که بجهة مخارج کزاف حرمخانه عریضه بسلطان نوشته بودند هر دو معزول و معضوباً از اسلامبول بیرون رفتند

سنه ١٢٧٧ از هجره موافق سال چهاردهم از جلوس همایون

اتا اونی ابالات دو قسمت شدند جنوبی و شمالی جنوبی انها که میل به بندکی غلام و کنیز دارند شما

انها که میل بازادی غلام و کنیز دارند هفتاد و پنجهزار قشون ایالات شمالی از برای منازعه با ایالات جنوب تهیه می‌بینند ایالات جنوب که یاغی هستند پنجاه هزار و این ایالات جنوبی از طرف خود ایلچی بمملکت انکلیس و فرانسه روانه می‌سازند و پای تخت خود را در ریشمن قرار میدهند قشون ایالات شمالی اکرچه از حیثیت عدد زیادترند ولیکن احاد و افراد این قشون که غالب تجار و کسبه اند بی ربط از استعمال اسلحه میباشند بر خلاف عساکر جنوبی که با استعداد توپخانه و قورخانه همه افراد و احاد قشونشان مجرب و کار آزموده ابرهیم لنکلن از مجلس وکلاء چهار صد هزار مرد و چهارصد کرور تومان ایران کمک می‌طلبد ابتدای جنك بین طرفین در حوالی بولرون در نزدیکی واشنکتن شکست عساکر جنوب صدور حکم ابرهیم لنکلن بنادری که متعلق با یالات جنوب است میباید بسته از خروج و دخول سفاین ملل رو ی زمین باشد جنکهای سخت خونریز در اغلب نقاط سطح زمین تمام دول فرنك در این جنك

افریقا تادرس یاغی در حبشه نفوسیه پادشاه جوانرا مقتول و خود بجای او بسلطنت حبشه جلوس کرد

فوت ملکه خونخوار جزیره ماداکاسکار بعد از سی و سه سال سلطنت جلوس پسرش رداکت که براداما دویم موسوم کردید که دوست فرانسها و عیسویها بود

المان فوت پادشاه پروس فردریکم چهارم در سن شصت و پنجسالکی جلوس برادر او کیلیوم اوّل قشون المان بر روی هم چهارصد و پنجاه و دو هزار خواهد بود فرستادن ایلچی از طرف پادشاه پروس با یران مقصود از این فرستادن ایلچی علاوه بر بعضی ماموریتهای رسمی تحقیقات بعضی مسائل علمی است

انکلیس فوت پرنس البرت شوهر ملکه انکلیس در پائیز تعداد نفوس در این سنه جمعیت جزائر انکلیس بیست و هشت کرور و سی و یکهزار و صد و شصت و چهار نفر است ایجاد نشان ستاره موسوم هند

فرانسه سفاین جنکی فرانسه که در دریا بحمایت پادشاه ناپل امده بود بعد از تمکین ننمودن او بضایع دولت فرانسه شراع کشیده رفتند امیرال پرسان امیر بحری ایطالیا با کشتیهای جنکی از سمت دریا شهر کائت را محاصره نمودند شهر کائت بعد از نود روز مقاومت تسلیم شد طغیان کوه اتش فشان وزوو در اوایل پائیز

پرتوغال فوت پادشاه در سن بیست و چهار سالکی جلوس برادرش لوی اوّل بجای او

چین بعد از فرار از پکن هنوز خاقان وارد پای تخت نشده است تفویض وزارت خارجه بپرنس کنك برادر خاقان و ورود سفرای کبار فرانسه و انکلیس به پکن در بهار فوت خاقان در شهر ژهل جلوس پسر هفت ساله او بر تخت سلطنتی چین بجهت طفولیت خاقان هشت نفر از اعیان متفقا سلطنت چین میکنند

روس انقلاب و اغتشاش در ورشو لهستان و عجز پرنس میشل کرچاکف حاکم لهستان از نظم انجا و تغیر امیراطور با هالی ورشو و فرستادن هشتاد و پنجهزار قشون برای تنظیم انجا منازعه رعیت با قشون دولتی و قتل معدودی از طرفین مخارج مدت توقف این قشون را مجبورًا اهالی ورشو باید متقبل شوند

شورش مختصری در ایالات قازان فوت میشل کرچاکف حاکم ورشو و نصب جنرال سوخوزانت بجای او

حبس هزار وششصد وهفتاد وهشت نفر اشخاص موشش
شورش در هندستان بعضی را بسبیر وبعضی را بقلاع
دیگر فرستادند افتتاح راه اهن از مسکو بر ولادمیر
ژاپن قتل یکنفر هلاندی مترجم وواسطهٔ انعقاد
مصالحه مابین دولت ژاپن وینکی دنیا وانکلیس و
پروس بدست بعضی از اشرار دردید وبرامدن اشرار
بصدد قتل اجزاء سفارت انکلیس

عثمانی انقلاب سخت خونریز در ایالت هرزکوین کمک
اهالی قراداغ انهارا منازعهٔ اهالی قراداغ با عثمانی در
کنار دریاچه اسکوتاری شورش مردم سربستان بدولت
بواسطهٔ سکنی دادن طایفهٔ تاتار قرم در بلغارستان که
نزدیک انها است ایجاد قانون جدید والی تونس
سید صادق در مملکت من جمله انکه جز یک زن در حرم
خود نخواهد داشت

سنه ۱۲۷۸ از هجرت مطابق سال پانزدهم از جلوس همایون

المان شناختن دولت پروس ویکتر امانول را بسلطنه
تمام ایطالیا

اطریش ایجاد وزیر بحری در مملکت اطریش تمام سفاین
جنکی اطریش از شراعی وبخاری مرکب از صد وبیست وتنه کشتی
است که دارای نهصد ونود وشش توپ وهجده هزار و
صد وهشتاد وپنج عمله کشتی وقشون بحری

انکلیس در ایرلاند بعضی از ملاکین که نسبت بر عایای
خود ظلم میکردند بواسطهٔ شورش رعایا مقتول شدند
آکسپوزیسیون عمومی در حوالی لندن لرد الژن بفرمان
فرمائی هند منصوب شد عدد قشون هندوستان
که در سال قبل سیصد وپنجاه هزار قشون بومی بود بر
صد وبیست وپنجهزار قرار دادند وعدد قشون انکلیسی
که از انکلیس فرستاده میشد ونود هزار بود بهفتاد
هزار قرار دادند فوت پادشاه دهلی در رانگون مسافرت
ولیعهد انکلیس باسلامبول ویونان عروسی دختر دوم
ملکهٔ انگلستان الیس با پرنس حس فوت سیر جم رز
مسافر یکه در قطب شمال چندین دفعه سفر کرده بود
ایطالیا ملاقات والی مصر با پادشاه ایطالیا در ناپل
خطبهٔ پاپ برضد پادشاه ایطالیا بشناختن دولت
روس ویکتر امانول را بسلطنت تمام ایطالیا

چین درحوالی شانکهای جنک سخت مابین یاغیهای
تای پنک وعساکر فرانسه وانکلیس وشکست یاغیان
روس امتداد سیم تلکراف از لندن بسبیر

عثمانی صدارت فواد پاشا وزارت خارجه عالی پاشا
شورش در صلب در بلگراد پای تخت سروستان بجهة
نقاریکه مابین عساکر عثمانی واهالی شهر روی داده
بود عساکر عثمانی در ارک متحصن شده شهر را گلوله
باران کردند مجلس کنفرانس از دول در اسلامبول تشکیل
میشود واصلاح میان عثمانی وسروی میکند

فرانسه مواجب جنرال منتبان سردار فرانسه که در چین
فتوحات کرده بود پنجهزار تومان مقرر شد که نسلا
بعد نسل باولاد ذکور او داده شود ازادی نانواها
در فروش نان لیکن بیک حد معین

یونان شورش در نپلی که قورخانه دولت انجا واقع شد
جنک قشون دولتی با یاغیان شورش در اغلب نقاط
مملکت برضد سلطنت

سنه ۱۲۷۹ از هجرت مطابق سال شانزدهم از جلوس همایون

اتازونی ینکی دنیا جنگ ایالات جنوبی و شمالی که درهم سخت است کمک باطنی انکلیس با یالات جنوبی شورش سخت در نیویورک که سبب چندین قتل و حرق میشود تقریبا معادل چهارصد کرور تومان پول ایران ایالات جنوبی تا اینوقت استقراض نموده و بمصارف جنگ رسانیده اند

اسپانیا ژان پسر دنکارلس ایزابل ملکه اسپانیول را بسلطنت شناخته و حقوقی که پدرش و طایفه اش در سلطنت اسپانیا داشته ژان دست از آن حقوق میکشد
زلزله سخت مانیل که مورث خرابی زیاد شد

افریقا شورش اهالی ماداکاسکار بر ضد وزراء و خواص پادشاه و بعد از چندی قتل پادشاه و نصب زوجه اش بجای او

افغانستان فوت امیر دوست محمد خان در هرات نصب امیر شیرعلیخان ولدش بجای او و جنگ داخله و شورش در هرات و کابل

المان اتفاق اراده ایجاد مجلس پارلمان واحد در تمام مملکت افتتاح مجلس پارلمان پروس در زمستان اینسال و از مضمون خطبه که در افتتاح اینمجلس مسیو بیزمارك صدر اعظم قرائت کرد معنی صلح و سلامت مفهوم نمی کردد فوت فیلسوف معروف ژاکب کریم

انکلیس در هندوستان نیشکر و پنبه را آفت ملخ خوارکی ضرر زیاد رسانیده است ایجاد راه اهن زیر زمینی در شهر لندن

برزیل بروز وبای سخت در اغلب ممالك برزیل

پرتوغال ترك قتل مقصرین یعنی دولت از این بعد اشخاصی را که واجب القتل هستند بقتل نمیرسانند بلکه بجای قتل حبس مؤبد میکنند

چین شانپائو سردار چینی که با یاغیها در جنگ بود متهم باین شد که بخیانت شکست یافته با وجود خدمات چندین ساله بدولت او را محبوس کردند و حکم شد که در حبس خود را بکشد بعد از صدور حکم بدست خود خود را بکشت
بنیاد کلیسای کاتولیکی در شهر کانتن

دانمارك ولیعهد ان دولت فردریك فردیناند عموی پادشاه بدون وارث فوت میکند و بفاصله چندی پادشاه دانمارك فردریك هفتم بسن پنجاه و پنجسالکی بمرض وفات مینماید کریستیان نهم که از اقوام دور پادشاه بود بجای او جلوس میکند پادشاه تازه چهل و پنجسال داشت

روس جمیع لهستان در شورش است حکم امپراطور باحضار قشون زیاد که تقریبا سیصد هزار باشد برای دفع یاغیان در قفقاز مختصر شورشی در میان طایفه لزکی سفاین جنکی روس در اینسال صد و بیست و دو فروند است در ان کشتیها دو هزار و دویست و چهل و شش توپ و بیست هزار و پانصد نفر قشون بحری بودند

ژاپن بجهة قتل جمعی از انکلیسان در ژاپن امیرال انکلیس کیپر یکی از شهرهای کاکزیمارا بضرب کلوله توپ منهدم میسازد

عثمانی فوت سعید پاشا والی مصر در زمستان و نصب اسمعیل پاشا برادرش بجای او و سفر سلطان بمصر در بهار اول بحر کتابچه جمع و خرج دولت در اینسال که مالیات غیر از فروعات شصت و نه کرور و صد هزار تومان معین کرده اند و مخارج را شصت و هشت کرور و دویست و شصت هزار تومان

فرانسه ورود سفرای انام ماچین بپاریس افتتاح مجلس دار الشورای فرانسه فوت نقاش معروف هراس ورنه

ماچین وبای سخت درهونئر

یونان دول فرنك درصدد تعیین پادشاهی از برای یونان هستند وبچند نفر از شاهزادکان المان که تکلیف نمودند انکار کردند بالاخره ژرژ ولیعهد دانمارك که درآنوقت هفده ساله بود قبول نمود وسلطنت یونان باسم ژرژ اول برقرار شد مشروط که خود واولادش بعد ازاین طریقه ومذهب یونانی را اختیار کنند پادشاه تازه یونان بلندن وازآنجا بپاریس وازآنجا بوینه بعد باتن پای تخت یونان ورود میکند

سنه ۱۲۸۰ از هجرت مطابق سال هفدهم از جلوس همایون

آتاژونی ینکی دنیا جنك سخت مابین ایالات شمالی و جنوبی جنك بزرك شش روزه که طرفین دویست و بیست هزار قشون مقابل هم داشتند چون موعد پنجساله ریاست لنکلن منقضی شده بود وانتخاب رئیس تازه مجدداً اورا برقرار کردند فوت ژن اداسن در سن نود وسه سالکی این شخص یکی از آن اشخاص بود که منتهای جد وجهد را در آزادی آتاژونی نمود وازسعیت دول انکلیس وغیره این ایالات را ازخارج ومجزی نموده دولت مستقلی کرد

اسپانیا چهل وچهار هزار ذرع راه آهن که وصل میکند راه آهن اسپانیا را براه آهن فرانسه از درهای کوه پیرنه امسال باتمام رسید ومسافر میتواند از پاریس بمادرید پای تخت اسپانیا مستقیما سفر نماید

المان ایجاد تفنك سوزنی جدید در مملکت پروس معروف بتفنك درینز فوت پادشاه باویر ماکسیمیلین دویم در سن پنجاه ودو سالکی وجلوس پسرش لوئی دویم در سن هیجده سالکی فوت پادشاه وورتن برك کیلیوم اول و جلوس پسرش شارل بجای او

انکلیس درحوالی شهر شفلید از بلاد انکلیس سدی که جلو رودخانه بسته بودند خراب شده دویست وپنجاه نفر آدم بواسطه طغیان آب هلاك کردیده وزیاده از بیست کرور بر عیت خسارت وارد آمد افتتاح راه آهن از بمبئی بداخله هند

ایطالیا نفاق آشکار مابین پاپ ودولت چین عنقریب سخت در بنادر چین که کشتیهای آتاژونی ینکی دنیا عبور نکنند شهر نانکن را که مرکز یاغیها بود قشون زیاد چینی فتح کرد

روس شورش سخت وخونریزی زیاد در لهستان پاپ در خطبها وموعظها نسبت بدولت روس بواسطه بیرحمیها که بلهستانیها میشود بد میکوید طبقه نهیلیست که طبقه تازه هستند وبرضد دین ودولت ونظم عقیده دارند سبب حرق شهر سامبرسیك شدند طایفه چراکسه بواسطه قحط وغلائی که میان آنها بروز کرده باایل واتوس بخاك عثمانی پناه میبرند ودر این راه جمعیت زیادی از آنها تلف میشود فتوحات قشون روس در خوقند وفتح شهر چمکنت از شهرهای خوقند

ژاپن عهدنامهای دوستی وتجارتی این دولت با دول فرنك وینکی دنیا با امضای میکادو که پادشاه روحانی است وحقیقت سلطنت با اوست امامرئی نمیشود طیقون پادشاه جسمانی که فی الواقع صدر اعظم مستقلی است بدون امضای میکادو نمیتواند عهدنامه را امضا کند رفتن اغلبی از اعیان مملکت ورجال دولت بشهر کیوتو که مسکن میکادو بود مجبور شدن طیقون که او نیز از پای تخت که یدو باشد مهاجرت

کرده بانجا رود و بواسطه هرج و مرج در امور دولت و
مخصوصا در کار تجارت

سویس ایجاد مجلس معظمی در ژنو و حضور مأمورین اغلب
دول فرنک در انجلس مقصود از انعقاد این مجلس ایجاد
بعضی از قوانین و قواعد لازمه است بجهة پرستاری
و رعایت زخم داران و مرضای قشون دول فرنک که از
هر طایفه و ملتی باشند که باهم در صدد مخاصمه و مقاتله
برمیایند

عثمانی شورش و انقلاب در ایالت تونس طغیان رود
نیل در مصر و خسارت زیاد بزراعت امتداد خط تلگراف
از مصر ببیروت تغییر اهالی بلغارستان از ورود طوایف
چراکسه بایالت انها و سکنی دادن دولت عثمانی ایشان
را در این ایالت شورش اعراب در بغداد و شامات قحطی
پول در اسلامبول

فرانسه جنک مابین عساکر فرانسه با ملت مکزیک با
نهایت شدت برقرار است فوت میربر معلم معروف
موسیقی و فوت هان فیلسوف

مارک قتل و نهب طایفه بنی اسرائیل در اغلب شهرها

مارک معاودهٔ تجارتی این دولت با تمام دول فرنک

ینکی دنیای جنوبی در مملکت شیلی شهر پیاپ بواسطهٔ
زلزلهٔ سختی معدوم میشود بروز کوه آتش‌فشان جدید
مابین شیلی و بولیوی

یونان دولت جدید یونان از سلطنت ژرژ اول شناختند
راهزنی و شرارت قاطعان طریق در اغلب نقاط بی
پولی خزانه

سنهٔ ۱۲۸۱ از هجرت مطابق سال هجدهم از جلوس همایون

اتازونی ینکی دنیا لنکلن رئیس جمهوری در روز
چهاردهم ماه اوریل که تقریبا به بیست و دو روز بعد از عید
نوروز باشد در یکی از تماشاخانهای واشنکتن پای تخت
بدست یکنفر از بازیگرهای تماشاخانه کشته شد هم
دستهای او نیز میبایست در همین حین جنرال کراند سردار
کل را بقتل رسانند ولی مجال نکردند تألم و افسوس
جمیع مردمان آبرومند چه در ینکی دنیا چه در فرنکستان
از این فقره رئیس که در عنفوان جوانی بصنعت خیاطت
مشهور بود رئیس جدید شد اتمام جنک بین ایالات
جنوبی و شمالی قرض اتازونی بواسطهٔ این جنک تقریبا
دو هزار و هفتصد کرور ایران است افتتاح مجلس
پارلمان اتازونی در زمستان و اول مسئله که طرح شد
قبول نکردن مداخلهٔ هیچ یک از دول فرنک در نقطهٔ از
نقاط ینکی دنیا بود

اسپانیا بی پولی دولت در نهایت شدت استقراض
اجباری از رعیت که سبب کدورت رعایا شده است

افریقا شورش سخت در جزیرهٔ ماداکاسکار

المان دکتر بارت که از مسافرین المان است که باکثر
افریقیه رفته بود در برلن فوت میکند

انکلیس مال مرکی در انکلیس بطور سخت که از سمت
روسیه و مجارستان سرایت کرده است بدی زراعت
در اغلب نقاط بروز طایفهٔ فنیان در ایرلند که بمنزلهٔ
کمونیستها و یاغیها باشند فوت لرد پالمرستن صدر
اعظم در سن هشتاد سالگی صدارت لرد روسل
بسن هفتاد و سه سالگی

ایطالیا تغییر پای تخت و نقل آن از تورین بفلورانس
خیلی سبب کدورت اهالی تورین شده است بروز وبا

در طرف شرقی وجنوبی ایطالیا

پرتوغال ایجاد اکسپوزیسیون عمومی در اپرت یکی از شهرهای پرتوغال

برزیل ینکی دنیای جنوبی اتحاد دولت برزیل وجمهوری اوروگای برضد رئیس جمهوری پاراگای که این ضدیت ابتدای جنگ پنجساله است اتحاد اغلبی از اهالی ینکی دنیای جنوبی برضد اسپانیول

بلژیک ناخوشی سخت لئوپولد اول پادشاه وفوت او درسن هفتاد وپنجسالگی جلوس لئوپولد دویم پسرش درسن سی سالگی

چین یاغیگری سخت در سمت شمال چین قلعهٔ تاکو که عساکر انگلیس وفرانسه کروحسارت جنگ نگاه داشته بودند تخلیه میکنند

روس فتوحات عساکر روس در سمت خوقند که جزو پای تخت خان خوقند سایر ایالات او را بحیطهٔ تصرف درآورده اند فتح تاشکند وسمرقند منازعهٔ عساکر روس با امیر بخارا بروز وباء در سمت جنوب قفقاز

ژاپن سفرای انگلیس وفرانسه وولند بزوا تائوی نطیقون اصراری مینمایند که امضای عهدنامه کرده سال قبل از این دول مذکوره با ژاپن بسته اند او نمیکند وپادشاه حقیقی وحانی مطالبه نماید وچون تهدید بیثمر نبخشید سفرای مذکوره با کشتیهای جنگی خود شان سند را وزاکا را معسکر قرار داده بزور اسلحه امضای عهدنامهٔ مزبوره را مطالبه نمودند طیقون جمعی از نجبای اهل بلد را که از محارم میکاد ومانع امضای عهدنامه بودند حبس نمود تا امضای عهدنامه را کرفت وبعد از کرفتن آن سفرای دول مراجعت نمودند

عثمانی بروز وبا بواسطهٔ ورود زوار مکه در تمام ممالک عثمانی وسرایتش از راه بغداد بایران در اسلامبول در مدت هفتاد روز سی وپنجهزار نفر تلف میشوند وبواسطهٔ یانقین دو هزار وپانصد خانه طعمهٔ آتش میشود

فرانسه طبع جلد اول تاریخ ژول سزار قیصر روم از تالیفات ناپلیون امپراطور فرانسه مسافرت امپراطور بالجزایر وبنای سلطنت امپراطریس بزوجهٔ او ورود امیر عبدالقادر والی سابق الجزایر که در شامات متمکن داشت بمملکت فرانسه طغیان سیل در بعضی نقاط الجزایر خرابی کلی رسانید فوت مارشال ماینان از سردارهای معتبر فرانسه

مکزیک ینکی دنیا ایجاد نشانی موسوم بعقاب مکزیک ینکی دنیای مرکزی ایجاد اول کلیسا کاتولیکی در پای تخت آن مملکت

سنه ۱۲۸۲ از هجرت مطابق سال نوزدهم از جلوس همایون

اسپانیا شورش سخت در مادرید پای تخت این دولت در تابستان زخم برداشتن نارواییز از رجال دولت که در مقام منع شرارت اشرار بود شورش وانقلاب بعضی نقاط جزیرهٔ کوبا

المان ابتدای نقار بین دولتین اطریش وپروس اتحاد مخفی دولت ایطالیا با دولت پروس برضد اطریش جنگ سخت مابین عساکر پروس واطریش در بوهم مقتول شدن جمعیت زیادی از قشون اطریش بواسطهٔ تفنگ سوزنی جدید یکه عساکر پروس بدان مسلح ودر استعمال آن مسلط بودند فتح نمایان قشون

پروس بعد از جنگ سخت در سادوا در این جنگ از طرفین دویست هزار نفر مقتول میشوند قشون اطریش فرار اً بطرف وینه پای تخت میرود دولت فرانسه مابین دولتین میانجی میشود

انکلیس اشتداد مالمیری در مملکت انکلیس بدرجه که در ظرف مدت یکماه صد و بیست هزار و هفتصد و چهل راس گاو و گوسفند تلف میشود شورش طایفهٔ فنیان در ایرلند در هند و ستان بواسطهٔ نباریدن باران در اغلب نقاط قحطی سخت شده

ایطالیا و رومه قرار داد دولت فرانسه با ایطالیا در باب وجود دو دولت مستقله در این مملکت که یکی سلطنت پاپا در رومه باشد با حدود معینه و دیگری سلطنت ایطالیا عدهٔ لشکر پاپ تقریبا دوازده هزار نفر است که بعضی از آنها اهالی خارجه میباشند بروز وبای شدید در ناپل و سرایت بپالرم بواسطهٔ مراودهٔ قشون

بلژیک اهالی بلژیک کمال وحشت را از عظمت و شوکت پروس دارند و از این میترسند که فرانسه نیز بواسطهٔ همچشمی با پروس در مقام توسعهٔ مملکت خود برآید و بلژیک را ملحق بمملکت خود نماید

چین بنای معبد کاتولیکی بتوسط فرانسها در پکین پای تخت

روس حرکت ناگهانی چراکسه و تصرف نمودن آنها سخوم قلعه را جنگ روس با امیر بخارا به بهانهٔ اینکه یکی از سفرای این دولت را نگاهداشته و غلبهٔ دولت روس و این سفیر میرزا یعقوبخان پدر ناظم الدوله بود

ژاپن فوت طیقون و برقرار شدن شاهزاده متسهیتا بجای او زلزله و بانفجین در توکیو ما

عثمانی شورش طایفهٔ مارونیت در شام در محال ادهن در سمت جنوب شرقی تریپلی شرقی بسرداری یوسف کارام داود پاشا حاکم عیسوی لبنان لشکر امدادی زیاد از بیروت گرفته با وجود این نمی تواند این طغیان را رفع نماید برقرار شدن مجلس وکلای ملت در مصر برقرار شدن وکلای ملتی و رسم تنظیمات بمشارکت دولت در افلاق و بغدان و سوگند پرنس شارل بنا بر قرار داشتن این رسم و قانون این پرنس شارل از بنی اعمام پادشاه پروس است که بتصدیق دول فرنگ و امضاء عثمانی و انتخاب اهالی والی افلاق و بغدان گردیده اتفاق دولت فرانسه و دولت روس در تعمیر و برپا نمودن گنبد موسوم بمقبرهٔ حضرت عیسی ع در اورشلیم صدارت محمد رشدی پاشا بجای فواد پاشا

فرانسه اشتهار اتحاد باطنی پروس و ایطالیا با فرانسه بر ضد دولت اطریش مسلح نمودن قشون فرانسه را بیر تفنگ جدید یکه مسمی بتفنگ شاسپو است عدد قشون فرانسه را اسما انجیر اعلان نموده اند دو کرور و دویست و سی و دو هزار و دویست و پنجاه نفر بود جمعیت فرانسه بموجب تعداد نفوس امسال هفتاد و شش کرور و شصت و هفت هزار و نود و چهار نفر بود بروز وبای سخت در پاریس و در نقاط دیگر طغیان اغلب رودخانها در داخلهٔ مملکت و خرابی رسانیدن آنها ورود سفرای مارلیها در پاریس شورش بسیار در الجزایر ملخ خوارگی سخت در الجزایر فوت توونل از معارف رجال دولت

سنه ۱۲۶۳ از هجرت مطابق سال بیستم از جلوس همایون

اتائونی ینکی دنیا ابتیاع دولت اتائونی بعضی اراضی را که در حوالی این مملکت دولت روس متصرف بود نقار وکدورت ظاهری وباطنی با انکلیس بواسطهٔ حمایت از ایالات جنوبی که یاغی بودند

المان افتتاح مجلس پارلمان کنفدراسیون شمالی بدست پادشاه پروس منحصر با حضور جمیع شاهزادکان وبعضی سلاطین ووزراء در تمام المان قریبا بودکه چنین تجملی از برای هیچ یک از سلاطین المان دست نداده بود مخترع تفنک سوزنی معروف درین نام که تفنک او در جنک سادوا سبب غلبهٔ قشون پروس بر عساکر اطریش شد در اینسال فوت نمود

انکلیس بروز قحط وغلاء در اغلب شهرهای این مملکت بیتابی واضطراب اهالی لندن در این فقره ورود اعلی حضرت عبد العزیز خان سلطان عثمانی ووالی مصر بانکلیس در تابستان

چین باوجود ضدیت علمای مذهبی ایجاد مدرسه بجهة تعلیم وتعلم السنهٔ فرنک در پکن پای تخت

روس پرنس کرچاکف بلقب صدارت عظمی ملقب کردید

ژاپن فرستادن برادر طیقون نبستن پانزده سالکی با جمعی از معارف بسمت سفارت در دربار دول فرنک انعقاد مجلس شوری در این مملکت

عثمانی صدارت عالی پاشا وزارت خارجه فؤاد پاشا مدت غیبت سلطان که بفرنکستان رفته بود چهل روز شد شورش سخت اهالی جزیرهٔ قندی وحمایت آشکار دولت یونان از انها مسافرت عالی پاشا صدر اعظم بقندی برای استمالت یاغیان سرداری عمر پاشا بجهة تدمیر یاغیان تفویض لقب خدیوی بوالی مصر

اسمعیل پاشا عبور سفاین تجارتی از نهر سوئز

فرانسه ازادی روزنامهها مسیو طیر مخصوصا با کمال تشدد قباحت اعمال دولت را اشکارا مینماید افتتاح اکسپوزیسیون عمومی صنایع در پاریس وورود اغلب سلاطین اروپ حتی سلطان عثمانی بپاریس از برای تماشای اکسپوزیسیون از سلاطین که بتماشای این اکسپوزیسیون بپاریس نیامدند پادشاه انکلستان وپادشاه اسپانیا وپادشاه ایطالیا بودند هنکام بودن امپراطور روس در پاریس در سان قشون که ناپلیون امپراطور فرانسه بجهة تشریفات سلاطین حاضر که از جمله پادشاه پروس بود در حوالی پاریس میداد قبل از وصول بمیدان مشق شخصی از اهل لهستان طپانچه بطرف امپراطور روس خالی میکند بدون انکه کلوله باعلیحضرت معظم بخورد اتحاد دول جنوبی وشمالی المان برضد فرانسه

هلاند وبای سخت در اغلب بلاد

یونان بتحریک دولت مخفیا واشکارا اهالی جزیرهٔ قندی را بشورش نسبت بدولت عثمانی مسافرت پادشاه یونان بفرنک وازدواجش با یکی از شاهزاده خانمهای روس

سنه ۱۲۸۴ از هجرت مطابق سال بیست ویکم از جلوس همایون

اسپانیا بروز کینه وعداوت تمام اهالی اسپانیا بدون استثنا با ملکه ایجاد وتشکیل دولت موقتی برپاست سرانو اهالی اسپانیا در صدد این هستند که وضع دولت را جمهوری قرار بدهند شناختن دولت اتائونی جمهوری اسپانیا را وبعد از آن شناختن

تمام دول متحدتها این جمهوری را فرار ملکه ایزابل بمملکت فرانسه و پناه یافتن در آن مملکت

اطریش عدد قشون تمام مملکت اطریش در حالت صلح بشش صد هزار مقرر شد

افریقا مارکی اقتداری سید مولا محمد یاعنکوی بعضی ایلات عرب و غارت اطراف شهرها

افغانستان منازعهٔ بخارا با امیر شیرعلیخان امیر افغانستان و فتح بلخ بدست او

المان کوشش پادشاه پروس و مسیو بیزمارک صدر اعظم در اتفاق و اتحاد دول المان و شناختن انها پادشاه پروس را بریاست خود افراشتن مجسمهٔ لوتر رئیس مذهب پروتستانی المان در حس با حضور پادشاه پروس بقیهٔ جنگ پروس با فرانسه با کمال دقت و سختی در المان دیده شده است

انکلیس فتوحات قشون انکلیس سرداری نپیر در حبشه با وجود مخاطرات و موانع طبیعی در این نقطه ورود تفنگ مارتینی و توپ هانری بمملکت انکلیس و قبول کردن دولت این اسلحه را و تقسیم نمودن ان را بقشون خود

ایطالیا طغیان کوه اتش فشان اتنا

پرتوغال ضدیت مردم با یکدیگر در مسئلهٔ اتحاد اسپانیول و پرتوغال و تفویض سلطنت اسپانیا بر پادشاه پرتوغال

چین فرستادن یکدسته از رجال دولت بسمت سفارت باغلب بلاد فرنک بریاست شخصی ینکی دنیائی

روس دوچار شدن ایالات شمال بقحط و غلاء بروز ناخوشی طیفوس در فنلاند تقسیم تفنگ برپ بعساکر روس فتوحات در ترکستان بخارا فتح سمرقند بدست ژنرال کفمان

ژاپن جنگ و شورش در داخله خیال عامه این بود میکادو که پادشاه حقیقی است بدون مداخلهٔ طیقون مستقلاً با مور سلطنت برسد دو دسته شدن دیموسها یعنی نجبای مملکت غلبهٔ هواخواهان میکادو بر هواخواهان طیقون

سویس طغیان رودخانها که از کوه الپ جریان دارند طغیان اب دریاچه‌ها خرابی اغلب ابادیها اتلاف مال و ادم زیاد و رسیدن خسارت زیاده از سر کرور

عثمانی قتل والی سربی میشل در گردشگاه خارج شهر بلگراد شورش سخت در جزیرهٔ قندی حرکت یونانیها بر ضد عثمانی صدور فرمان سلطان که ولایت عهد حق پسر خدیو است برخلاف قانونیکه رسم بوده که ارشد اولاد بولایت عهد میرسیده است

فرانسه شورش اشکار بعضی از شهرها بعد از پانزده سال امنیت و اسودگی اغوا نمودن شورشیان مردم را بواسطهٔ روزنامه و غیره نطقهای سخت در مجلس وکلاء از جانب مسیو طیر و ژولفاور تقسیم تفنگ شاسپو بقشون فرانسه با کمال عجله فوت والفسکی از معارف در گذشتن رسینی معلم علوم موسیقی فوت میرزچل صراف در سن هفتاد و شش سالگی که اول شخص با مکنت دنیا بود

ینکی دنیای جنوبی بروز وبای سخت در این مملکت منازعهٔ سخت برزیل با پاراگای بروز حمای زرد در مملکت پرو زلزلهٔ سخت در پائیز این سال در اغلب نقاط روی زمین و بواسطهٔ این زلزله در حوالی

کالیفرنی وسیسلی طغیان آب دریا سبب خرابی اغلب آبادیها وهلاکت مردم گردید

سنه ۱۲۸۵ از هجرت مطابق سال بیست ودویم از جلوس همیون

اتاتونی ینکی دنیا انتخاب دعوت ژنرال گران را بریاست

اسپانیا نیابت سلطنت واختیار کل دولت را دعوت بمارشال سرانر گذاشتند شورش اهالی جزیرهٔ کوبا باکمال شدت وناخوشی زرد در این جزیره شایع است

انکلیس مخارج جنك حبشه که مجلس وکلای ملت عرضه داشتند هجده کرور لیره که هر لیره سه تومان وقران پول حالا است رسید فوت لرد دربی رئیس تور پهادر سن هفتاد سالگی

ایطالیا تولد پسر ولیعهد در شهر ناپل وملقب نمودن او را بشاهزاده ناپل

روس شورش طایفهٔ قالموق وقرقیز وتصرف نمودن انها شهر اورکس را در حوالی دشت وبعد از تعاقب نمودن قشون روس انها را پناه بردن انها بخان خیوه فرستادن امیر بخارا سفیر وپسر خود را بطور گروی در پطرزبورغ وکاستن شوکت امیر بخارا بواسطهٔ تصرف روس تقریبا نصف مملکت او را وهر سال نیز مجبور است بجهت مخارج جنك مبلغی بکارگذاران روس تسلیم نماید وپسر بزرگش نیز یاغی است بخشش امپراطور تقصیرات شمیل داغستانی را

ژاپن اجرای قواعد وقوانین جدیده اجازهٔ دخول فرنگیها در اغلب بنادر قرار دادن شهر یدو را پای تخت دولت سفرای فرانسه وانکلیس وایطالیا وهلاند وپروس واتاتونی در این پای تخت من بعد سفارتخانه خواهند داشت ایجاد مجلس شورای دولتی که اجزای ان تمام دیموسها یعنی نجباء واعیان هستند

سنه ۱۲۸۶ از هجرت مطابق سال بیست وسویم از جلوس همایون

اطریش مسافرت امپراطور اطریش بسمت مشرق زمین که از راه رسجق وورنا باسلامبول واز انجا بیونان واز یونان بژافا واز انجا به بیت المقدس واز انشهر بمصر امد ودر افتتاح نهر مجمع البحرین سوئز حضور بهم رسانید بعد مراجعت بفرنك نمودند انعقاد معاهدهٔ تجارتی با پادشاه سیام وخاقان چین

عثمانی فوت فؤاد پاشا وزیر امور خارجه در نیس از بنادر فرانسه تفویض وزارت جنك بحسین عونی پاشا که حاکم جزیرهٔ قندی بود بتوسط عالی پاشا صدر اعظم بعد از ده سال کار بریاست فردینان فرانسوی در هفدهم نوامبر اینسال افتتاح نهر مجمع البحرین سوئز حضور اغلب از سلاطین وشاهزادهای بزرك فرنك در جشن افتتاح نهر مذکور بجز شاهزادگان خانواده انکلیس

فرانسه فوت لامارتین شاعر معروف در اواسط زمستان یونان معدوم شدن شهر سنت مر بواسطهٔ زلزله

سنه ۱۲۸۷ از هجرت مطابق سال بیست وچهارم از جلوس همیون

اتاتونی ینکی دنیا تعداد نفوس اهالی اتاتونی هفتاد وهفت کرور وچهل وشش هزار نفر میباشد چهارده شهر در اتاتونی هست که هر شهری علاوه بر صد هزار سکنه دارد

اسپانیا استعفای ملکه ایزابل از حقوق سلطنتی خود

باسم پیرپش دن العنس در پاریس

اطریش تعداد نفوس تمام ممالک اطریش در اینسال هفتاد و یک کرور و چهارصد و چهل و سه هزار و پانصد و نود و دو نفر رسیده است

المان و فرانسه جنگهای بزرگ مشهور مابین این دو دولت و شکسته شدن امپراطور فرانسه و امپراطوری پادشاه پروس بر تمام دول المان و جمهوری گردیدن دولت فرانسه

انگلیس این دولت جد کامل برای منع منازعه مابین پروس و فرانسه نمود ولی مثمر ثمری نشد

ایطالیا بمحض اینکه اعلان جنگ مابین پروس و فرانسه شد پادشاه ایطالیا روم را بدون مخاصمه زیادی از طرف عساکر پاپ متصرف گردید چون فرانسه عساکر خود را از روم طلبید

عثمانی بانفین سخت در اسلامبول در محله ارامنه و فرنگیها که هزار و دویست نفر تلف شدند و شصت هزار نفر بیخوانه ماندند

یونان تعداد نفوس اینمملکت در اینسال دو کرور و چهارصد و پنجاه و هفت هزار و هشتصد و نود و چهار نفر میباشد

سنه ۱۲۸۸ از هجرت مطابق سال بیست و پنجم از جلوس همایون

اتازونی ینکی دنیا شهر شیکاگو که سیصد و ده هزار سکنه داشت در مدت پنج شبانه روز علی الاتصال مشتعل و بواسطه بانفین سختی محترق میشود پانصد نفر آدم تلف میشود و زیاده از صد کرور تومان ایران خسارت بمردم وارد می آید

المان و فرانسه پذیرائی رسمی پادشاه پروس در قصر سلطنتی ورسایل حوالی پاریس در اول عید فرنگیان که مقارن اواسط زمستان است محاصره پاریس و قلعجات اطراف آن باکمال شدت بیست و یکروز تمام نارنجک توپخانه پروس بشهر پاریس میبارید مراوده مسیو ژول فاور با مسیو بیزمارک در ورسایل و خواهش متارکه نمودن و قبول مسیو بیزمارک بشرط اینکه اهالی فرانسه وضع دولت معینی اختیار کنند تعیین وضع دولت جمهوری در مملکت فرانسه بریاست مسیو طیر نصب مسیو ژول فاور بوزارت خارجه و گفتگوی او با مسیو بیزمارک بجهة عمل مصالحه بالاخره در بیست و ششم فوریه امضاء عهد مصالحه از طرفین در ورسایل شد بعد از انعقاد مصالحه جمیع سلاطین کوچک المان از خاک فرانسه باوطان خود معاودت نمودند امپراطور المان نیز در بهار بعد از این همه فتوحات نمایان ببرلن پای تخت خود وارد گردید و ناپلیون سیم امپراطور سابق فرانسه را از حبس خلاصی داده بسمت انگلیس روانه گردید واگذاشتن دول المان اختیار عساکر بری و بحری خود را با امپراطور جدید مزبور گلیوم پادشاه پروس جمعیت تمام ممالک المان در این سال هشتاد و دو کرور و صد و هفت هزار و هشتصد و چهل و نه نفر است عده عساکریکه تا آخر دول المان در خاک فرانسه حاضر نمودند هفتصد و شصت هزار مرد و دویست هزار اسب بود صد و هفده هزار و بیست و نه نفر از قشون المان تلف شده هفتاد و نه بیرق و پنجهزار و هشتصد و هفده توپ و صد و هفتاد و یکعراده توپ مترالیز و چهارصد هزار اسیر از قشون فرانسه بتصرف قشون المان در آمده جریمه نمودن امپراطور المان اهالی شهر پاریس را بچهل کرور تومان ایران و بالاخره معادل

هزار کرور تومان ایران خسارت جنک از فرانسها کرفته
بعلاوه ایالتین الزاس ولرن و قلعجات متز واستراز بورغ
وغیره چون این مختصر فهرست را کنجایش بیش از این نبود
با یجاز ذکر این داهیه کبری کوشیدیم
انکلیس تعداد نفوس این سه جزیره انکلیس در این سال
بیست وسه کرور و سیصد و هفده هزار و صد و هشت
نفر رسیده است .
ایطالیا تعهد نمودن پادشاه ایطالیا که مداخله در
اقتدار روحانی پاپ ننماید افتتاح راه اهن منسینی
که یکشعبه از کوه الپ را سوراخ نموده بطور دالان و
راه اهن مملکت فرانسه را براه اهن مملکت ایطالیا
اتصال دادند طول دالان مزبور دوازده هزار و
دویست و بیست متر است وعرض ان بقدریکه یک
کالسکه میرود ویکی میاید
چین معاهدۀ مابین چین وژاپن در الفت ودوستی
روس مراودۀ تلکرافی این دولت با ژاپن از ژاپن تا
پطرزبورغ یازده هزار ذرع مسافت است واول تلکرافی
که از ژاپن بپطرزبورغ رسید در مدت ده ساعت و
پنجدقیقه بود جمعیت مملکت روس در اینسال بصد
وشصت وچهار کرور نفس رسیده است
ژاپن ایجاد مدرسۀ دار الفنون برای تعلیمات علوم
فرنکی در پای تخت
عثمانی فوت عمر پاشا سردار اکرم فوت عالی پاشا
صدر اعظم سلطان عبدالعزیز خان خیال دارد که بر
خلاف قانونیکه در سلسلۀ جلیلۀ سلاطین عثمانی است
که ولایت عهد با رشد اولاد میرسد مراد افندی
ولد عبدالمجید خان مرحوم را که ولایت عهد دارد
خلع نماید و پسر سیزده ساله خود یوسف عزالدین
افندی را ولیعهد سازد
فرانسه ظهور هیئت جدیده مسماة باسم کمونیستی در
پاریس واصرار ایشان در ارث واقدام بجنک با دولت جمهوری
که در ورسایل است فوت الکساندر دوما نویسنده
وشاعر معروف در سن شصت وهشت سالکی
ینکی دنیای جنوبی در مملکت پرو یکشهری موسوم
بهوب بواسطۀ طغیان اب معدوم کردید

سنۀ ۱۲۸۹ از هجرت مطابق سال بیست وششم از جلوس همایون

انائونی ینکی دنیا در ظرف مدت سیزده سال سیصد
وده هزار وچهار صد وبیست وپنج نفر از المان ویک
کرور وشصت هزار وهشتصد وسی ویکنفر از مردم
ایرلند وهفتصد وپنجاه ویکهزار وهفتصد وشصت
ونه نفر انکلیس بخاک انائونی مهاجرت نموده در انجا
سکنی وجای کرفتند هلاک شدن جمع کثیری ان
حدت حرارت افتاب
المان مسافرت امپراطور المان بممالک جنوبی المان
بجهت سرکشی قشون ان ممالک ملاقات امپراطور روس
وامپراطور اطریش با امپراطور المان در برلن و
مستحکم نمودن مبانی دوستی فیمابین را
انکلیس قتل لرد مایو فرمانفرمای هند بدست
شخصی از مسلمانان نصب لرد نرث بروک بجای او
طپانچه انداختن شخصی بسمت پادشاه انکلستان
ومحفوظ ماندن معظم الیها از ان ابتیاع نمودن دولت
بعضی متصرفات هلاند را در افریقا
ایطالیا طغیان کوه اتش فشان ووزوو

روس افتتاح راه آهن تفلیس به بندر پوتی انعقاد
عهد الفت و دوستی با خان کاشغر تزلزل و اندیشهٔ خان
خیوه از عساکر روس بروز و بادرا بالات جنوب و مرکز
مملکت

ژاپن بافتن سخت در شهر یدو پای تخت فوت سیصد
و پنجاه و نفر و بی مسکن ماندن سی هزار نفر اقتدار
سلطنت جسمانی و روحانی میکادو و فرستادن جمعی
از جوانان به ممالک فرنگ برای تحصیل

سوئد و نروژ فوت شارل پانزدهم پادشاه این مملکت و
نصب اسکار دوم برادر او بجای او

عثمانی تغییر صدور و وزراء به تواتر صدارت مدحت
پاشا فتح عساکر عثمانی قلعهٔ سخت صنعا را در یمن
منازعهٔ عساکر مصری با پادشاه حبشه

فرانسه خیالات رئیس جمهوری در انتظامات داخله
و دادن هزار کرور وجه مقرره خسارت جنگ به دولت
المان که زودتر ممالک فرانسه را تخلیه نمایند

مکزیک فوت ژورژ رئیس جمهوری و نصب لردو
ترازا بجای او

سنه ۱۲۹۰ از هجرت مطابق سال بیست و هفتم از جلوس همایون

اسپانیا اهالی اسپانیول آمده الملقب به دوک دوست
پسر پادشاه ایطالیا را به سلطنت خود منتخب نمودند
و او را آمده اول نامیدند بعد از چندی مشاهده
صلاح خود را در سلطنت ندیده استعفا نمود و
رفتن پادشاه با خانوادهٔ خود به پرتوغال تجدید وضع
جمهوری نمودن در اسپانیول

اطریش مقرر داشتن شئون دولت اطریش را به

هشتصد هزار افتتاح اکسپوزیسیون صنایع در
اول ماه مه در وین و ورود شاهنشاه ایران به وین در
سی و یکم ژولیه بعد از مراجعت از این سفر فرنگ بود
که اعاظم رجال دولت ایران چه آنهائیکه ملتزم رکاب
مبارک بودند و چه اشخاصی که در دار الخلافه مانده بودند
بواسطهٔ سوء سلوک میرزا حسینخان قزوینی صدر اعظم
بشوریدند و عزل او را از آستان پادشاهی درخواست
نمودند و این دوم شورشی بصدور بود که در این
عهد همایون روداد یکی در زمان میرزا تقی خان دیگر
در این وقت

المان ورود سفرای ژاپن در برلن شورش در فرانکفر
که استعمال حربه برای دفع شورشیان لازم شد
ورود شاهنشاه ایران به برلن در سلخ ماه مه مسافرت
امپراطور به پطرزبورغ فوت ژان پادشاه ساکس

انگلیس فوت ناپلیون سیم امپراطور سابق فرانسه
در قصر اسلشهورست از توابع لندن در نهم ژانویه
یکساعت و نیم قبل از ظهر ابتدای منازعه ما بین پادشاه
اشانتی که یکی از سلاطین افریقا است با دولت انگلیس

ایطالیا طغیان رودخانهٔ پو و خرابی رسانیدن باغلب
نقاط تأسف تمام مردم از فوت ناپلیون سیم توجه
مردم در میان خود بتنخواهی برای ساختن مجسمهٔ ناپلیون
سیم ورود شهریار ایران در بیست و پنجم ژولیه به
ایطالیا

چین خاقان که طفل بود بسن بلوغ رسیده خود
کفیل امور سلطنت و جهانبانی میشود

روس ورود جمعی از معارف و تجار به پطرزبورغ و
تظلم نمودن از تعدیات خان خیوه بنا بر این ژنرال کفمان

با دوازده هزار نفر قشون بتنبیه خان خیوق مأمور شد

ورود شاهنشاه ایران در بیست و یکم ماه مه بپطرزبورغ

تصرف عساکر روس شهر خیوق را در اول تابستان بعد از این خان خیوق خود را مثل سایر خوانین ترکستان در تحت سلطنت روس باید بشناسد

ژاپن مسافرت گراند دوک الکسی پسر امپراطور روس باین مملکت میکادو عید نوروز فرنگیها را جشن گرفته یعنی اول سال قرار داده است سفرائی را که در دربار او هستند پذیرائی میکند

سویس فوت دولادبرونزویک در شهر ژنو و بخشیدن معادل چهار کرور ایران از املاک خود را باهالی شهر

عثمانی نصب اسعد پاشا بصدارت و عزل محمد رشدی پاشا ورود شاهنشاه ایران در هجدهم ماه اوت باسلامبول

فرانسه ایجاد مجلس وکلای دولت که در زمان سلطنت رسم بوده موسوم بمجلس سنا استعفای مسیو طیر از ریاست جمهوری و وزرائیکه سفرای او بودند در اواخر اوریل و نصب مارشال ماکماهون بریاست ورود شهریار ایران در دهم ماه ژوئیه بشهر پاریس

مکزیک لدو ثانیاً رئیس جمهوری در افتتاح مجلس در صدد اینستکه ملکیه بتواند رشتهٔ الفت و دوستی را که سابقا با فرانسه داشتند محکم کند

هلاند ابتدای منازعه مابین این دولت و سلطان آتچین که در یک قسمت از جزایر سوماترا سلطنت دارد شکست قشون هلاندی از قشون آتچین بواسطهٔ زخم خوردن ژنرال کلهر سردار قشون هلاندی

سنه ۱۲۹۱ از هجرت مطابق سال بیست و هشتم از جلوس همایون

اتازونی عدد قشون دولت را بهر جهت به بیست هزار نفر مقرر داشتند

اسپانیا تفویض ریاست جمهوری اسپانیا بمارشال سرانو تغییر وضع جمهوری و مسافرت مارشال سرانو بفرانسه تمام قشون بدون استثناء دن الفنس پسر ملکهٔ سابق ایزابل را بپادشاهی میخواهند

اطریش مسافرت امپراطور بپطرزبورغ و ملاقات با امپراطور روس

المان عده قشون المان در وقت صلح از صاحب منصب و تابین بچهار صد و یک هزار و ششصد و پنجاه و نه نفر مقرر گردید شخصی موسوم بکولمان بسمت مسیو بیزمارک طپانچه خالی کرد که جزئی تألمی بدست وارد امد استعفای موقتی مسیو بیزمارک و قبول نشدن آن

انگلیس حرکت عساکر انگلیس بسمت کوماسی پای تخت طایفهٔ اشانتی که پادشاه انجا اعلان جنگ با انگلیس کرده بود در افریقا قحط و غلای سخت در بنگالهٔ هند و فوت چندین کرور نفس عزل وزرای ویک و نصب وزرای توری

چین بواسطهٔ طوفانهای سخت که در دریا واقع شده بود در اوایل پائیز امسال در سواحل جنوبی چین و سواحل ژاپن ابنیهٔ زیاد و کشتی زیاد حتی کشتیهای آتشی زره دار غرق شد

دانمارک استعفای تمام وزرای این دولت مسافرت پادشاه بجزیرهٔ ایسلند که جشن سال هزارم الحاق این جزیره بمملکت دانمارک گرفته شد

روس مسافرت امپراطور روس بر المان و بعد بر انگلیس یکی از برادران خان خیوق در جزو قشون

روس قبول خدمت میکنند

ژاپن پذیرائی امپراطریس زوجات سفرای کبار را کرد در این دولت بودند

عثمانی عزل رشدی پاشا صدر اعظم و نصب حسین عونی پاشا وزیر جنگ بجای او ورود پرنس میلان والی سربستان باسلامبول

فرانسه مدت ریاست مارشال ماکماهون بدون تردید بهفت سال مقرر شد

هلاند فتح کراتن یکی از قلعجات آچین بدست سردار هلاندی جشن اهالی هلاند در موقع سال بیست و پنجم جلوس پادشاه

سنه ۱۲۹۲ از هجرت مطابق سال بیست و نهم از جلوس همایون

اتازونی فوت شدن ژنسن رئیس سابق

اسپانیا در جزیرهٔ کوبا ژنرال کوزا مردم را بتبعیت پادشاه جدید الفنس دعوت مینماید ورود پادشاه جدید در نهم ژانویه ببندر بارسلن از بندر اسپانیا منازعهٔ سخت هواخواهان دنکارلس با عساکر پادشاه

اطریش افتتاح کشتی رانی در شعبهٔ از دانوب که بحکم امپراطور تازه حفر نموده از وسط شهر وینه عبور داده اند پناه جستن باغیان مملکت عثمانی بخاک اطریش

المان مخالفت اسکار پاپ بر ضد این دولت صدور احکام از دم بکشیشهای کاتولیکی مذهب که تمکین و اطاعت قوانین جدیده که دولت میخواهد در قوانین مذهب ایجاد نماید ننمایند پرنس بیزمارک در مجلس شوری بالصراحه میکوید که در مسئله مذهب بهتر اینستکه شخص بخالق معتقد باشد نه بمخلوق و مقصود

از این حرف کنایه بپاپ است

انکلیس مسافرت جمعی از دانشمندان و علماء بقطب شمالی در هیجدهم ماه او کشتی موسوم بالبرتا که پادشاه انکلستان در ان کشتی بود و از ازبرن بپرتسموث می آمد در عرض راه علی الغفله بکشتی میستلتو بر خورده قسمتی از ان کشتی را شکسته سه نفر را غرق میکند کاپی تن دب از بندر دوور انکلیس به بندر کالهٔ فرانسه با شنا از دریا عبور کرده بیست و چهار ساعت تمام در روی آب میماند ابتیاع دولت انکلیس اسهامی که خدیو مصر در نهر مجمع البحرین سوئز داشت بهشت کرور لیرهٔ انکلیس

ایطالیا بروز طبقهٔ از فراموشخانه ها در رم

چین فوت خاقان چین در دوازدهم ژانویه

روس نفاق دولت با خان خوقند ورود عساکر روس بسرداری جنرال کفمان بخوقند ناصر الدین خان والی خوقند مطیع میکردد لیکن عبد الرحمن نامی بر ضد روسها برخواسته حکم بجهاد میکند ژنرال اسکبلف مأمور تنبیه میر عبد الرحمن شده تمام خوقند را متصرف میشود اکرچه روزنامها طرف صلح را دارند و از جنگ حرف نمیزنند ولیکن دولت روس شورش بعضی ایالات عثمانی را ابدًا حقارت نمی نکرده و سهل نکرفته مخفیًا تدارك و تهیهٔ جنگ میپردازند و اشکارا اعانت زیادی بیاغیان عثمانی مینمایند

عثمانی یاغیهای هرزکوین جدًا با قشون دولت در مجادله هستند اهالی ایالات منتنکرو و سروی بانها اعانت میکنند استعفای اسعد پاشا از صدارت و نصب محمود پاشا ورود عساکر مصری بحبشه و

شکست یافتن از حبشه و مراجعت کردن انها بمصر

زلزلهٔ سخت در ازمیر و حوالی انجا در دوازدهم مه که بیشتر از دو هزار نفر هلاکت میرسند

فرانسه طغیان اب رودخانهای جنوب فرانسه خرابی رسانیدن با غلب اماکن دویست هزار تومان دولت از خزانه پاشتناصی که اموال و املاکشان تلف شده است مجانا بخشش میکند

هلاند فتوحات قشون این دولت در آچین

ینکی دنیای جنوبی شهر البانه بواسطهٔ زلزله کلی خراب میشود

سنه ۱۲۹۳ از هجرت مطابق سال سی ام از جلوس همایون

اتازونی ینکی دنیا در چهارم ژویه که سه شنبه دوازدهم جمادی الثانیه باشد جشن سال صدم ازادی اتازونی را در ان مملکت کرفتند افتتاح اکسپوزیسیون صنایع عمومی برای جمیع دول و ملل روی زمین در شهر فیلادلفی در اواخر بهار

اسپانیا تمام نقاطیکه عساکر یاغی دن کارلس کرفته بودند قشون دولتی بحیطهٔ تصرف در اورد

المان منع دولت فروش اسب را بکسانیکه میخواهند انها را بخارج ببرند ملاقات وزراء دول ثلاثه روس و المان و اطریش پرنس کورچاکف پرنس بیزمارک کنت اندراسی

انکلیس لرد دربی وزیر امور خارجه مذمت از وضع سلطنت و حکمرانی دولت عثمانی میکند

مسیو کلادستون کتابچهٔ در مذمت دولت عثمانی انشا میکند مسافرت پادشاه انکلستان بالمان و مراجعت بانکلیس معاودت کامرن سیاح معروف از افریقا مراجعت ولیعهد از هند و هندوستان بانکلیس فرستادن کشتیهای جنکی انکلیسی باسلامبول بجهت رعایت دولت عثمانی

ایطالیا فوت کاردینال انتونلی معروف صدر اعظم پاپ و برقراری کاردینال سیمونی بجای او مسافرت اوژنی امپراطریس سابق فرانسه بشهر رم

چین فتوحات عساکر چینی در کاشغر کرفتن شهر اورمت سی را از یعقوب بیک امیر کاشغر

دانمارک مسافرت پادشاه با زوجهٔ خود بپطرزبورغ روس در دهم نوامبر اینسال که مطابق است با جمعهٔ بیست و دوم شوال خطبهٔ امپراطور در مسکو با حضور رجال دولت و اعیان و اشراف مملکت قرائت کرده اشکار ابیان مینماید که اکر اجماع دول فرنک نتوانستند قراری در رفاهیت عیسویان رعیت عثمانی بدهند من مسلما شخصا حاضر هستم که کمال رعایت را بانها بنمایم و سه روز بعد عساکر اردوهای جنوبی را مامور بتوقف ایالت ادسا نمودند کراندوک میکائیل برادر امپراطور سردار این اردو کردید الحاق خوقند بمتصرفات روس در ترکستان و موسوم نمودن این ایالت را بایالت فرغانه فتوحات و غلبهٔ ژنرال اسکبلف سردار بر طایفهٔ قراقرقیز

ژاپن مسافرت میکادو پادشاه این مملکت با سفاین جنکی باطراف جزیرهٔ خود موقوف داشتن شکنجه را نسبت بمقصرین در این مملکت

عثمانی جنک سخت دولت با یاغیان هرزکوین و بسنی استعفای محمود پاشا صدر اعظم و نصب

محمد رشدی پاشا بجای او خلع سلطان عبد العزیز خان
از سلطنت در سی ام مه که سه شنبه ششم شهر جمادی
الاولی باشد و نصب سلطان مراد پنجم بجای او در چهارم
ماه ژون که یکشنبه یازدهم جمادی الاولی باشد عبد
العزیز خان شریان خود را با مقراض دریده خود را
هلاک میسازد این فقره فوت سلطان شهرت کاذبه
است سلطان عبد العزیز خان را بتحریک انگلیسها
وزرای خائن هلاک نمودند در شانزدهم ژون که
شنبه بیست و چهارم جمادی الاولی باشد حسین
عونی پاشای وزیر جنگ و رشید پاشای وزیر
امور خارجه را حسن نام چرکس در خانه مدحت پاشا
صدر اعظم بقتل میرسانند در سی و یکم ماه اوت که دو
شنبه هم رجب باشد بفتوای شیخ الاسلام که سلطان
مراد خان پنجم مریض و مجنون است و قابل سلطنت و
فرمانفرمائی نیست از سلطنت خلع شده برادر کهتر او
عبد الحمید خان بجای او منصوب گردید در هفتم
سپتامبر که پنجشنبه هجدهم شعبان باشد سلطان
عبد الحمید خان رسما جلوس بتخت سلطنت میکند
ایجاد پارلمنت عثمانی مرکب از صد و بیست نفر فوقها
عبد الکریم پاشا در سروی عزل رشدی پاشای
صدر اعظم و نصب مدحت پاشا بجای او

فرانسه ورود پادشاه انگلستان بپاریس و ملاقات
با مارشال ماکماهون ورود سفرای مارک بپاریس
هلاند ازاد کردن غلام و کنیز را دولت هلاندی
در جزیرهٔ سوماترا

ینکی دنیای جنوبی ژنرال پرادو بریاست جمهوری پرو
منتخب گردید

یونان مراجعت پادشاه یونان بعد از گردش و سیاحت
تمام فرنگستان بمملکت خود استقراض دولت برای
تدارک قشون

سنهٔ یکهزار و دویست و نود و چهار از هجرت مطابق سال سی و یکم از جلوس همایون

اتازونی در اینسال ریشاردهای بریاست جمهوری بر
قرار و ژنرال گران از این عمل خلع گردید سالی پنجاه
هزار دلار برئیس جدید مواجب و مرسوم داده می
شود هر دلار معادل پنج قران است پیغمبر طایفهٔ
مرمن که مذهبی است و ژهن نام پیغمبر مزبور است
بحکم دولت بقتل میرسد شکست عساکر دولتی از
طایفهٔ سیوکس که از وحشیهای قدیم ینکی دنیا
میباشند

اسپانیا تمام یاغیهای جزیرهٔ کوبا منقاد و مطیع
دولت شدند

اطریش ملاقات پرنس بیزمارک صدر اعظم المان و
کنت اندراسی صدر اعظم اطریش در شهر سالسبورک
المان گرفتن امپراطور جشنی در موقع سال هفتادم
داخل شدن ایشان بخدمت قشونی و سال هشتادم
عمر امپراطور پرنس بیزمارک بواسطهٔ علت مزاج موقتا
چندی از کار کناره میجوید

ایطالیا پی نهم پاپ جشن سال پنجاهم سلطنت روحانی
و جسمانی خود را میگیرد

انگلیس ورود سفرای چین بلندن گفتگوی
سخت در مجلس پارلمنت در مسئله که راجع بعثمانی است
سفاین جنگی انگلیس ورود بخلیج بزنگای نزدیک
اسلامبول میکنند الحاق جمهوری ترانسوال او نقا

ترتیب براین امید بمتصرفات انکلیس در آن ناحیه پرتوغال بیطرفی این دولت در جنک روس و عثمانی

روس ضد اعظم این دولت پرنس کرچاکف بدول المان واطریش و فرانسه و ایطالیا یادداشتی میفرستند که دولت عثمانی بهیچ جه تکالیف دولت روس را در مسائلی که راجع برفاهیت عیسویان انمملکت است قبول ننموده و با این جهت دولت روس در تهیهٔ قشون است امدن امپراطور به کیشنو باتفاق ولیعهد و سان دیدن قشون و در انجا اعلان جنک کردن بعثمانی شارژدافر عثمانی با تمام اجزای سفارت از پطرزبورغ بسمت مملکت خود حرکت میکند امپراطور با ولیعهد بشخصه در عساکر روس که بخاک عثمانی ورود میکنند حاضر هستند

ترایت ایجاد راه اهن جدید و افتتاح ان با حضور پادشاه از ورا کابه کیت

عثمانی صفوت پاشا در مجلس وکلاء از طرف سلطان اظهار مینماید که تکالیف مجلس کنفرانس دول را که در اسلامبول منعقد شده بود چون بشان و شوکت عثمانی خللی وارد میاورد سلطان قبول نکرده رد نموده اند مجلس وکلای دولت عثمانی تماما تکالیف مجلس کنفرانس دول فرنک را رد کردند رفتن مأمورین دول که در مجلس کنفرانس حاضر شده بودند از اسلامبول عزل مدحت پاشا از صدارت و نصب ادهم پاشا بجای او شارژدافر روس با اتباع سفارت و بیرق خود باتیلاه از اسلامبول خارج شدند در بیست و چهارم اوریل مطابق سه شنبه دهم ربیع الثانی عساکر روس ورود بسرحد عثمانی نمودند تصرف عثمانی سخم قلعهٔ اردهان در روس در هفدهم مه مطابق پنجشنبه سیم جمادی الاولی شهر اردهان را روس منصرف شد شیخ الاسلام اسلامبول فتوای جهاد میدهد در چهارم ژون مطابق دوشنبه بیست و یکم جمادی الاولی عساکر روس شهر قارص را محاصره میکنند در بیست و دویم همان ماه عساکر روس از رود دانوب عبور مینمایند پیش قراول قشون روس بسرداری ژنرال کورکو از کوه بالکان عبور میکنند شهر بنکیلی بتصرف عساکر روس در میاید شکست اردوی نهم روس بدست عثمان پاشا سردار عثمانی محمد علی پاشا بجای عبد الکریم پاشا سپهسالار کل عساکر عثمانی میشود شکست مختار پاشا در الشکر و خود را بقلعهٔ قارص انداختن در هجدهم نوامبر مطابق یکشنبه یازدهم ذیقعدة الحرام قلعهٔ قارص بتصرف قشون روس در امد و عساکر روس بسمت ارزنة الروم حرکت کردند در دهم دسامبر مطابق دوشنبه چهارم ذیحجة الحرام عثمان پاشا با قشون ابواجمعی خود در پلونا تسلیم عساکر روس میشود

فرانسه در سیم سپتامبر که دوشنبه بیست و چهارم شعبان باشد مسیو طیر رئیس سابق دولت جمهوری فرانسه وفات میکند

هلاند فتوحات عساکر دولت در اچین فوت ملکهٔ اینمملکت در تابستان

یونان در کمال عجله دولت در تهیهٔ حاضر کردن قشون است

سنهٔ یکهزار و دویست و نود و پنج از هجرت مطابق سال سی و دویم از جلوس همایون

اتاژونی بنکی دنیا بروز تب زرد با نهایت سختی در بعضی ایالات اینمملکت

اسپانیا جمعهٔ بیست و هفتم شوال شخص جلیک ساز

طپانچه بطرف پادشاه خالی کرده ولی بایشان نخورده
اطریش کنت اندراسی وزیر اعظم دولت اطریش بدول
المان و فرانسه و انکلیس و ایطالیا اعلان رسمی میفرستد
که مأمورین در مجلس کنکره که از برای قرار مسائل شرق
منعقد خواهد شد بوینه پای تخت اطریش روانه دارند
و دولت المان تکلیف میکند که محل انعقاد این مجلس
برلن باشد

المان در افتتاح مجلس پارلمان امپراطور شخصاً خطبه
خوانده و کوشش خود را در انعقاد مصالحه بین روس
و عثمانی و حفظ صلح در تمام دول فرنک اظهار میدارد
در شنبه هشتم جمادی الاولی اینسال در کوچه برلن
امپراطور با صبیه خود در کالسکه روبازی از گردش
مراجعت میکرده هدل نام دو تیر طپانچه بسمت کالسکه
خالی میکند هیچکدام بایشان نمیخورد در سلخ جمادی
الاولی نیز در همان کوچه برلن هنگام رفتن امپراطور
بگردش دو تیر تفنگ بسمت ایشان خالی میشود و چند
چارپاره بباز و و شانهای امپراطور میخورد لیکن زخم
شدیدی نبوده که بیم هلاکت باشد در این وقت که
مقارن سفر دویم پادشاه ایران بفرنک بود در همان
ایام تشریف پادشاه در برلن این واقعه روداد یازدهم
جمادی الاخری مجلس کنکره دول در برلن افتتاح شده
مأمورین دول المان و اطریش و فرانسه و انکلیس و روس
و ایطالیا و عثمانی در مجلس جلوس کرده و ریاست
مجلس بپرنس بیزمارک داده میشود شنبه دوازدهم
رجب مأمورین دول عهدنامه برلن را امضا نمودند
اختتام مجلس کنکره پنجشنبه دهم ماه ذیحجه
افغانستان قبول نکردن امیر شیرعلیخان مأمورین

انکلیس را در ماه رمضان و قبول نمودن مأمورین
روس در کابل که انتشار این در لندن سبب اضطراب
گردید
انکلیس مابین این دولت و دولت روس آثار کدورت
پدیدار است در اغلب بلاد انکلیس اهالی با دولت
موافق در جنک با روس نیستند و ورود عساکر روس
در حوالی اسلامبول اسباب کمال وحشت رجال دولت
انکلیس است و باین جهت کشتیهای جنکی دولت از
سمت دریا بحوالی اسلامبول می آید مابین دولت
روس و انکلیس قرارهای مساعد داده میشود
فرستادن تهدید نامه از طرف فرمانفرمای هند به
امیر شیرعلیخان امیر کابل در ماه ذیقعده پنجشنبه بیست
و پنجم ذیقعده عساکر انکلیس از چند نقطه وارد خاک
افغانستان شد و فردای آن روز قلعه علی مسجد را که
در دهنه تنکه خیبر است متصرف شدند
ایطالیا فوت ویکتور امانوئل دویم پادشاه این مملکت در
ماه محرم و جلوس هومبر اول ولد ارشد ان پادشاه به
تخت سلطنت ایطالیا فوت پی نهم پاپ اعظم در
چهاردهم شهر صفر انعقاد مجلس کنکلاوه یعنی شورای
بزرک کشیشان بجهة انتخاب پاپ تازه در پانزدهم صفر
و انتخاب نمودن کشیشان کاردینال پچی را بپاپی و
ریاست کاتولیکی و اورا ملقب بلئون سیزدهم نمودن
روس مراجعت امپراطور بعد از فتوحات نمایان در
خاک عثمانی بسطرزبورغ ورود عساکر روس بشهر
ادرنه بیست و یکم صفر تو آب کراندوک نیکلا سردار
عساکر روس در قریه سان استفان نیم فرسخی
اسلامبول اردو زد بیستم ربیع الاول کراندوک نیکلا

، بشهر اسلامبول رفته با سلطان ملاقات مینماید معاودت کرانه ولی سکلا از خاک عثمانی وتعیین نمودن ژنرال تتلبن رادر بیست وپنجم ربیع الثانی بجای خود تصرف نمودن عساکر روس بندروشهر باطوم را در جمعهٔ هفتم رمضان تصرف قشون روس شهرعثمان بازار و ارزنة الروم را رفتن قشون روس ازسان استیفان حوالی اسلامبول سه شنبه هجدهم رمضان مجروح ساختن ژنرال تریپف حاکم شهر پطرزبورغ را شخصی از طایفهٔ نهلیست در شانزدهم شعبان وژنرال مزینت زورئیس احتساب مخفی روس را در یکی از کوچهای پطرزبورغ در روز روشن بقتل رسانیدند وقاتل مخفی کردید نشان دادن قشون در پطرزبورغ با حضور شاهنشاه ایران

عثمانی انعقاد مصالحه بین عثمانی و روس در سان استفان در بیست وهشتم صفر واین عهدنامه مبنی بر بیست ونه فصل است تعیین خسارت جنگی که دولت عثمانی بر عهده کرفته که موافق عهدنامهٔ سان استفان بدولت روس بدهد دوهزار وهشتصد وبیست کرور منات است وایالات بلغارستان ودیرجای را از مملکت اروپ خود مجزی دانسته ودر سمت اسیا قارص و باطوم واردهان را املاک مطلق دولت روس میداند سفاین جنکی عثمانی در محاذی پیره بندر یونان لنکر انداخته دولت یونان را تهدید میکنند که اکر عساکر خود را که در خاک عثمانی تخطی نموده اند نطلبد آن بندر را بضرب کلوله معدوم سازند یا نفین سخت در باب عالی

فرانسه افتتاح اکسپوزیسیون عمومی صنایع بانشر نقاشی زیاد در اول ماه مه مطابق چهارشنبه بیست وهفتم ربیع الثانی در تمام ممالک فرانسه علی الخصوص در پاریس در سی ام ماه ژون باسم عید وجشن جمهوری جشن بزرکی کرفتند انتخاب وکلای ملت در دولت فرانسه مساعد وضع جمهوری بود اغلب وکلای ملت جمهوری طلبند نه سلطنت طلب

یونان باعتنهای ایالات مقدونیه که بر ضد عثمانی هستند میل بتبعیت یونان دارند دولت یونان بدولت عثمانی اطلاع میدهد که الجاءً عساکر خود را بایالات ایپر و تسالی و مقدونیه مزایالات عثمانی خواهد فرستاد

سنهٔ یکهزار و دویست و نود و شش از هجرة مطابق سال سی و سوم از جلوس همایون

اتازونی ینکی دنیا این دولت در صدد تجدید عهدنامه با چین است در مجلس شوری عدد قشون حاضر رکاب زیر بیرق اتازونی به بیست وپنجهزار نفر مقرر شد

اسپانیا ملاقات پادشاه اسپانیول با پادشاه پرتوگال فوت ملکه اسپانیول وزراء دولت و وکلای ملت از عمل استعفا میکنند

اطریش عقد معاهده وقرارداد اتحاد مابین این دولت ودولت المان پارلمنت اطریش ومجارستان استعداد حربی افزوده عدد قشون را بهشتصد هزار نفر قرار داده اند

المان افتتاح مجلس پارلمنت در برلن با حضور امپراطور ویلهلم که خطبهٔ افتتاح را امپراطور به شخصه قرائت نمود ملاقات پادشاه نمسه امپراطور

المان وارد شهر پاریس. بروز خصومت و مشاجره سخت در میان روزنامه‌های روسیه و المان پرنس کرچاکف وزیر اعظم روس وارد برلین شد

انگلیس رفتن قشون انگلیس رو بقندهار دولت انگلیس درکار جنگ با پادشاه زولوس سیتوایو است یک اردوی مرکب از هشتصد و پنج نفر تابین و هفتاد و دو نفر صاحب منصب بوده در اهاندولا زولوسها بالمره معدوم و مقتول کرده اند قرارداد مصالحه با امیر یعقوب‌خان امیر افغانستان داده شد امیر شیرعلیخان که دو سال قبل فوت شده بود یعقوب‌خان پسرش بجای او والی افغانستان میشود و قشون انگلیس مأمور بتخلیه کابل گردید و نقاطی که در تصرف قشون انگلیس بود بامیر مسترد داشتند سالی یکصد و بیست هزار لیرهٔ انگلیسی از دولت برای امیر استمرار امقرر شد مارشو رماریتر سیتوایو پادشاه زولوس را اسیر و دستگیر کرد ایلچی انگلیس را با همه اجزاء سفارت درکابل بقتل رسانیدند قشون مأمور بافغانستان هنوز از سرحد افغانستان خارج نشده معجلا دوباره مأمور بتسخیر امیر افغانستان شدند تسخیر قندهار مجددا امیر یعقوب‌خان از والیگری استعفا نمود جنگهای سخت عظیم مابین قشون انگلیس و افغان درکار است علی‌الخصوص با ایوب‌خان پسر شیرعلی‌خان

ایطالیا مجمع وزرای دولت استعفا نموده وزرای جدید مرکب و مقرر گشت

هلاند کلنل ترستر قلعه محکم آتچین موسوم بکلنک را ضبطهٔ تصرف در آورد

روس بروز طاعون در توابع حاجی ترخان و خوف تمام اهالی مملکت روسیه و دولت در صدد دشراید حفظ و منع نشر آن است از معمول داشتن قرانتین و غیره و خبر رسیدن از حاجی ترخان که مرض طاعون بکلی تمام شده شدت فساد طایفهٔ نهلیست و آتش زدن آنها چند شهر معتبر مثل ارانبورغ و ایربیت و بابرم و غیرها را و انباشتن این طایفه زیر خط راه آهن نزدیک بمسکو را که معبر امپراطور است باروت و دینامیت که هنگام عبور محترق شده بامپراطور آسیبی رسانند از قضا بمجرد عبور محترق نشده و بسلامت از آن نقطه که گذشته آتش گرفته بموجب دستخط امپراطور حکام مقتدر مأمورند که با کمال تسلط و اختیار طایفهٔ طاغیهٔ نهلیست را رفع و دفع کنند انتشار یافته است که بین دولتین انگلیس و روس در مسئلهٔ آسیای مرکزی مخاصمت و مخالفتی بروز کرده است دولت روسیه استعداد خود را در ترکستان زیاده کرده است

عثمانی بین این دولت با نمسه و روس و یونان گفتگوی بسیار است در امور ولایات سرحدی و تعیین حدود آنها سلطان عثمانی بدولت انگلیس قول صریح مید هد بر عزل خدیو مصر که رفتارش مرضی خواطر فرانسه و انگلیس نبوده و حاضرند که حلیم پاشا را بجای او خدیو نمایند اسمعیل پاشا خدیو مصر بخواست دول معظمه فرانسه خصوصا بحکم المان از خدیوی استعفا نموده و توفیق پاشای پسرش در عوض بخدیوی مصر منصوب شد خیرالدین پاشا از صدارت معاف و معزول و عارفی پاشا بجای او منصوب شد

فرانسه رئیس جمهوری این دولت مارشال ماکماهون از ریاست استعفا نمود ژول گروی بریاست جمهوری

فرانسه وکامبنا بر پاست مجلس شوری منتخب و بر قرار شدند الجزایر شورش و بلوای عامی کرده اند که دولت مجبور بتدارک حرب و اسلحه کردند

یونان مأمورین که برای تعیین حدود سرحدی یونان و عثمانی انتخاب شده بودند حرکت کرده بشهر پانینه که میعادگاه همه اجزاء کمیسیون است وارد شدند

سنه یکهزار و دویست و نود و هفت از هجرت مطابق سال سی و چهارم از جلوس همایون

افغانستان بعد از استعفای جبری امیر یعقوبخان عبد الرحمن خان که از بنی اعمام او و مدتها فراری و بخاک روس پناه جسته بود انگلیسها آوردند و امیر افغانستان نمودند شورش مابین عساکر عبد الرحمن خان و اهالی تازه افغانستان شورش سخت در هرات و قتل حاکم هرات

چین مراودهٔ پلیتیکی این دولت و دولت روس نزدیک بانقطاع است

ینکی دنیای جنوبی فتح قشون شیلی و غلبه این قشون بر عساکر منفقه پرو و بلیوی گفتگوی مصالحه بین پرو و شیلی بمیانجیگری دولت اتازونی

المان در وقت انعقاد مجلس پارلمنت امپراطور در یکی از نطقهای سلطنتی اصرار و مبالغه در ازدیاد استعداد حربیه نمود بملاحظه استعداد حربی همجوار این مملکت المان

انگلیس جنگی افاغنه در حضرموت و نفاق با دولت انگلیس و مجدداً برآمدن انگلیسها در مقام تهدید و تنبیه اینها تصرف نمودن شهر کابل را ثانیاً بغلبه جنگهای متوالی افاغنه با قشون انگلیس ورود عبد الرحمن خان از ترکستان بافغانستان شناختن دولت انگلیس عبد الرحمن خان را بامیری افغانستان غلبه قشون انگلیس شهر کابل را تغییر وزراء در انگلیس و صدارت گلادستون مسلمانهای هند و ستان در صدد شورش بر ضد انگلیس میباشند شورش ارلند یها بر ضد دولت روز بروز در تزاید است

ایطالیا مشاجره و نفار بین پاپ و المان تمام شد عزل وکلای ملت و نصب وکلای جدید بحکم پادشاه ایطالیا کوه آتش فشان وزوو بشدت آتش فشانی میکند

اطریش جشن سال پنجاهم تولد امپراطور زلزلهٔ سخت در وینه و رسیدن خسارت بی نهایت بمردم

اسپانیا در مالاگا طغیان آبها خسارت و خرابی زیاد وارد آورد

بلژیک افتتاح اکسپوزیسیون عمومی در شهر بروکسل

روس این دولت در سرحدات طرف المان و اطریش مملکت خود جمع آوری قشون و تهیهٔ اسلحه میکند طایفهٔ نیهلیست در مملکت روس بی نهایت شرارت و فساد میکنند از آتش زدن بعضی شهرها و نقب زدن در زیر خطوط راه آهن که معبر امپراطور و رجال دولت است و اضطراب عموم مردم این مملکت از شرارت این طایفه دولت برای قلع و قمع این طایفه اسباب نظم و نسق فراهم آورده و اهتمام تمام بر دفع شرارت اینها دارد

فرانسه ملحق شدن جزائر تاهیتی بمملکت فرانسه نصب مسیو بارطلمی سنت هیلر بوزارت خارجه

عثمانی شدت و شیوع قحط و غلا در بلاد عثمانی شریف اعظم مکه را در جده بقتل میرسانند حسین حسنی پاشا بجای عثمان پاشای غازی وزیر جنگ میشود تغییر وزراء صدارت سعید پاشا وزارت خارجه عاصم

پاشا زلزله سخت در ازمیر

یونان این دولت در صدد اینستکه مراوده پولیتیکیه
را با دولت عثمانی بهم زند بواسطهٔ تعیین حدود

سنهٔ یکهزار و دویست و نود و هشت از هجرت مطابق سال سی و پنجم از جلوس همایون

افغانستان جنگ سخت مابین امیر عبد الرحمن و سردار
ایوبخان در حوالی قندهار و غلبهٔ سردار ایوبخان و
تصرف شهر قندهار و رو کردانیدن قشون سردار ایوب
خان از وی و بطرف عبد الرحمن خان رو آوردن و رفتن
قشون عبد الرحمن خان بطرف قندهار و شکست خوردن
ایوبخان و فرار او بسمت هرات که توبهها و اغروق او بدست
امیر عبد الرحمن خان می افتد

امریکا طغیان رودخانها در این اقلیم که موجب خرابی ابنیه
و هلاک بسیاری از نفوس میکردد

اتازونی انعقاد عهد تجارتی و دوستی این دولت با چین
وفات رئیس جمهوری این مملکت بواسطهٔ زخم طپانچه گیتو
نام پس از چندی ارتور بریاست جمهوری برقرار میکردد
یانغین بسیار سخت در شهر نیویرک

افریقا تونس عساکر فرانسه شهر صفاقس را گلوله باران
میکنند جنگ سخت در حمامیر با اعراب و فتوحات فرانسه
در تونس

مصر بروز طاعون در این مملکت مصر شورش قشون
مصری بر ضد خدیو و محاصره نمودن آنها قصر خدیو را

اسپانیا افتتاح مجلس شوری ملاقات سلاطین اسپانیول
و پرتوغال

المان ملاقات امپراطور المان و امپراطور روس در
دانزیک و ملاقات امپراطور اطریش در شهر کاستن

انگلیس وکلای ایرلند از مجلس پارلمنت اخراج میشوند
شورش و انقلاب سخت در ایرلند عساکر انگلیس قندهار
را تخلیه میکنند

ایطالیا زلزله سخت در شهر ناپل و خرابی و خسارت زیاد

روس انعقاد مصالحه مابین روس و چین کشته شدن
امپراطور روس الکساند دوئیم بدست نهیلیستها
در پطرزبورغ در سیزدهم مارس جلوس الکساندر سیم
ولیعهد با مپراطوری تمام مملکت روس روساکف و
چهار نفر از همدستان او که قتل امپراطور را سبب بودند
پس از تحقیق بدار آویختند بقیهٔ همدستهای قتل امپراطور
گرفتار شدند پس از استنطاق معلوم شد که رئیس پلیس
پطرزبورغ همدست مفسدین بوده فتح کوک تپه بدست
ژنرال اسکبلف یانغین سخت در مسکو

عثمانی اجماع سفرای کبار در اسلامبول برای رفع منازعه
مابین عثمانی و یونان بروز طاعون یا مرضی شبیه بطاعون
در عراق عرب استنطاق مدحت پاشا و سایر اعاظم که
متهم بقتل سلطان عبد العزیز خان بودند مدحت پاشا
و هشت نفر از همدستهای او را حکم بقتل و دو نفر را بحبس
مؤبد دادند پس از آن بتوسط تمام سفرای کبار از قتل
مدحت پاشا و سایرین گذشتند حکم بحبس ابدی او مینمایند
بروز وباء در مکهٔ معظمه

فرانسه عساکر فرانسه در سرحد الجزایر و تونس جنگ میکنند
فتح قیروان از شهرهای تونس بدست قشون فرانسه
هانری بریسن بریاست مجلس وکلای پارلمنت برقرار می
شود وزراء فرانسه معزول و مسیو گامبتا بصدارت
منصوب و مأمور بتشکیل وزارتخانهها است

یونان منازعهٔ مابین عثمانی و این دولت قریب بظهور

است سفرای دول خارجه که در یونان هستند این دو
را مانع از جنگ با عثمانی میباشند

سنه یکهزار و دویست و نود و نه از هجرت مطابق سال سی و ششم از جلوس همایون

اناتولی ینکی دنیا از این دولت سفیری بایران مامور میشود
طغیان آب در شهر سینسیناتی جمعیتی کثیر را غرق و شهر را
خراب میکند
برزیل افتتاح مجلس پارلمنت
پرو منازعه ما بین جمهوری پرو و جمهوری شیلی
شیلی عهد مصالحه ما بین شیلی و بلیوی
اوروپا اطریش ما بین این دولت و افلاق سرحدات کدورت
است در هشتم ماه دسامبر حریق در تماشاخانه رینگ
در وینه زیاده از هزار نفر تلف نمود بروز شورش در
ایالات هرسک و بسنی شکست یاغیان عساکر اطریش
را از طرف سلطان عثمانی نشان امتیاز برای امپراطور
اطریش ارسال میشود
اسپانیا انعقاد عهد تجارت ما بین این دولت و دولت
فرانسه
المان بجهت دوستی این دولت با دولت عثمانی ژنرال را
داد ویل حامل نشان از طرف امپراطور المان برای سلطان
عثمانی شد مجادله وکلای ملت با وزراء دولت در باب
دخانیات که بیع و شرای آنرا مخصوص بدولت کنند
جمعیت المان در این سال از اینقرار است پنجاه و شش کرور
و سیصد و چهل هزار پروتستان و سی و دو کرور و دویست
و بیست و چهار هزار کاتولیک و یک کرور و شصت هزار یهود
و سی هزار نفر از ادیان مختلفه و هفتاد و سه هزار بیمذهب
انگلیس شورش سخت در ایرلند و سوزانیدن یاغیان
اکثر ابنیه دولتی را دیوانه بطرف پادشاه انگلستان طپانچه
خالی میکند بدون اینکه گلوله بمعظم لها بخورد در
دوبلین پای تخت ایرلند یاغیان فرمانفرمای ایرلند لرد
کوندیش و بورک وزیرش را بقتل میرسانند عرابی پاشا
از صاحب منصبان نظامی بخدیو مصر شوریده و فی الواقع
مصر را بهم زد بالاخره گرفتار و مقهور انگلیسها شد اگر
چه معروف است دولت انگلیس او را تطمیع کرده بود و پول
زیاد باو داده بود بلکه میگویند از اول هم بتحریک
انگلیسها علم شورش را افراشت حالا در جزیره سیلان است
سفاین جنگی فرانسه و انگلیس بطرف مصر حرکت میکنند
که خدیو را از شر عرابی پاشا حفظ نمایند یکی از ابنیه
دولتی را معاندین دولت آتش میزنند
ایطالیا جمعیت این مملکت در اینسال پنجاه و هفت کرور و
چهار صد و پنجاه و دو هزار نفر
روس پانزده نفر از نیهلیستها خود را بلباس قشون
ملبس کرده خواستند بعمارات سلطنتی ورود نموده
امپراطور را بقتل رسانند آنها را گرفته حبس کردند
دولت نهایت اهتمام را در افنا و اعدام این طایفه طاغیه
دارد و همه روزه جمعی را حبس نموده و بعضی را اخراج
و برخی را بقتل رسانند فوت ژنرال کفمان حکمران
ترکستان امپراطور روس لقب پادشاهی ترکستان را
با القاب سلطنتی خود الحاق میکند پرنس گرچاکف
صدراعظم این دولت در شهر بادن باد وفات نمود
عثمانی شورش سخت در سودان بروز زلزله شدید
در اناطولی عبدالرحمن پاشا بجای سعید پاشا
صدراعظم میشود سعید پاشا بوزارت خارجه قرار
میگیرد سلطان یاغیگری عرابی پاشا را اعلان میکند

صدارت سعید پاشا و وزارت خارجهٔ عارفی پاشا

فرانسه مسیو گامبتا صدراعظم و وزراء دایرهٔ او معزول می شوند فوت گامبتا از رجال معروف   فرانسه پرنس ناپلیون اعلانی در حقوق سلطنتی خود طبع و منتشر نموده لهذا بحکم دولت محبوس میگردد ژول فری صدراعظم میشود

هلاند طغیان آب که اسباب خرابی میشود

یونان معاهدهٔ این دولت با دولت عثمانی در تعیین سرحد عساکر یونان عبارت است از بیست و یکهزار و سیصد و هشتاد و نه نفر پیاده و هشت هزار و شصت و هشت نفر توپچی و سه هزار و سیصد و نوزده نفر مخبران و چهار هزار و صد و پنجاه و چهار نفر احتساب و هزار و ششصد و شصت و پنج نفر صاحب منصب است   مسیو کاندروس صدر اعظم یونان وفات مینماید

افریقا تونس شهر قفسه بتصرف عساکر فرانسه در می آید فوت محمد صادق بیك والی تونس در بیست و هشتم اکتبر و جلوس برادرش علی بیك بجای او

زولولاند سیتوایو که در لندن سیاحت میکرد مستقلا بسلطنت زولوس معاودت میکند

مصر بروز و باد در مصر سفاین جنگی فرانسه و انکلیس بمحاذی اسکندریه ورود میکنند و عرابی پاشا حکم به ساختن استحکامات در ساحل میدهد ورود درویش پاشا از جانب سلطان عثمانی بمصر برای استمزاج و وضع مصر اظهار خدیو بدرویش پاشا که سازش مابین او و عرابی پاشا غیر ممکن است شورش مردم در اسکندریه و قتل جمعی از فرنگیها در دهم ژوئیه سفاین جنگی انکلیس بنای کلوله ریزی را بشهر اسکندریه میگذارند و بعد از دوازده ساعت تمام قلعه‌جات اسکندریه بتصرف عساکر انکلیس درآمده خدیو مصر بقصر رأس التین پناه برده برای حفظ خود از عساکر انکلیس کمك میطلبد عرابی پاشا در حوالی اسکندریه اردوی خود را متحصن میسازد و پس از چند روز با قشون زیاد بر تل الکبیر رفته متحصن می گردد انکلیسها ابوقیر و بندر سوئز را متصرف شدند ژنرال ولسلی بطرف تل الکبیر حرکت میکند روز سیزدهم سپتامبر قشون انکلیس با قشون عرابی تلاقی مینماید و شکست سختی باو میدهند عرابی بزقازیق میگریزد روز چهاردهم و پانزدهم بی زحمت و مانعی ولسلی سردار عساکر انکلیس وارد قاهره میشود عرابی محبوس میشود در بیست و سیم خدیو وارد قاهره شده   استعداد عساکر عرابی چهل و چهار هزار پیاده هجده هزار سواره چهل هزار عرب بدوی صد و چهل و سه عراده توپ قشون انکلیس و مصری تقریبا چهل هزار نفر میشد حکم قتل عرابی از مجلس استنطاق صادر میشود خدیو از قتل او گذشته او را بجزیرهٔ سیلان میبرند   خروج متمهدی در سودان شکست عساکر مصری از متمهدی که بدفع او مأمور شده بودند

سنهٔ یکهزار و هشتصد و هشتاد و سه از تاریخ میلادی

دراطریش جشن سال دویستم شکست عساکر عثمانی را که محاصره وین پای تخت اطریش را کرده بودند با تشریفات کامل برپا داشتند پادشاه اسپانیول که بالمان رفته بود و در مراجعت بمملکت خود از پاریس گذشت چون ملبس بلباس نظامی المان بود اهالی پاریس نسبت باو بی احترامی نمودند و با نهایت خفت شبانه از پاریس بمملکت خود رفت

مسافرت ولیعهد المان باسپانیول محض دلجوئی حادثه
که درپاریس بپادشاه اسپانیول روداده بود فوت کنت
دشامبرد ازشاهزاده های خانوادهٔ قدیم که مدعی بر
سلطنت فرانسه بود (هوی) پای تخت مملکت انام را قشون
فرانسه درماچین تصرف کردند وازاین بعد مملکت انام
درزیرحمایت فرانسه خواهد بود نودوک پادشاه انام
میمیرد فتوحات متمهدی در العبید ودرسودان چند
هزارقشون مصری بسرداری حکس صاحب منصب انکلیس
درجنک متمهدی کشته میشوند درکلکته اکسپوزیسیون
عمومی ایجاد میشود دراش شیا ازشهرهای ایطالیا
زلزله اسباب هلاکت جمعی وخرابی بسیار زیادی میشود
کوه آتش فشان کراکاتوا درتنکهٔ سُند طغیان میکند
بروز وبا درمصر مختار پاشا ازطرف دولت عثمانی مامور
برلن میشود که بادولت المان عهد تدافعی وتجاوزی
ببندد قشون مصری بسرداری حکس که متمهدی
انهارا معدوم کرد ده هزارنفر بودند

سنهٔ یکهزار وهشتصد وهشتاد وچهار ازتاریخ میلادی

مسافرت ولیعهد اطریش بازوجه اش باسلامبول
عساکر فرانسه درماچین که عداد سی هزارنفر هستند در
تنکن فتوحات کرده باپادشاه مملکت انام تجدید معاهده
مینمایند فوت روار وزرای بزرك فرانسه عساکر فرانسه
بجزایر ماداکاسکار میروند بروز وباء دربعضی بلاد
فرانسه درمملکت تنکن عساکر فرانسه باعساکر چین می
جنکند ژنرال کوردن ازسردارهای انکلیس ازلندن
مامور مصر شد که بخرطوم رفته جلوکیری ازترقیات
متمهدی نماید طوفانهای سخت درسواحل انکلیس
اسباب غرق بسا اکشتیها شد ژنرال کراهام سردار
دیکر انکلیس درسواکین بامتمهدیین میجنکد وعثمان
دجمه راشکست میدهد فتوحات متمهدی سبب وحشت
انکلیسها میشود فوت پرنس اوراتر ولیعهد هولاند
ترکمانهای مرو خودرا در تحت سلطنت روس قرار میدهند
ولیعهد روس عرفا مکلف میشود باکرسردار دیکر
انکلیس درتوخار بامتمهدیین مقابلی کرده شکست میخورد
فوت مدحت پاشای معروف شهر بربر از شهرهای
سودان بتصرف مهدی درمیاید افتتاح اکسپوزیسیون
عمومی درشهر فیلادلفی ینکی دنیا دولت المان در
سمت جنوب افریق آنکراپکینا را متصرف میشود و
کامرون راهم تصرف میکند در افریق
ملاقات سه امپراطور المان وروس واطریش بایکدیکر
دراندالوزی ازشهرهای اسپانیول زلزله خرابی می
رساند وبیشتر از ده هزارنفر در زیر آوار تلف میشوند
ایجاد مزاوجت عرفی که خطبهٔ عقد بوضع دینی لازم
نیست درمملکت فرانسه لرد دوفرن ازطرف دولت
انکلیس فرمانفرمای هند میشود بروز وبا دراغلب
بلاد ایطالیا در نهایت سختی
دولت عثمانی مدعی برافلاس است که انچه راکه قرض
نموده است ازملل فرنک اصلا وفرعا ندهد سردار
قشون انکلیس درمصر ولسلی باشانزده هزارقشون
انکلیسی دروادی حلفه حاضر بحمله بسمت خرطوم
میشوند بعضی جنکهای سخت مینمایند اما کاری
ازپیش نمیبرند

سنهٔ یکهزار وهشتصد وهشتاد وپنج ازتاریخ میلادی

انتخاب کلولاند بریاست جمهوری اتاژونی ینکی دنیا
پرنس بیزمارک سال هفتادم عمر و پنجاهم نوکریش را که
مقارن باین وقت است با نهایت تشریفات معلوم میسازد
فوت فردریک شارل برادرزادهٔ امپراطور المان و سردار
مشهور پادشاه بلژیک موافق قراردادیکه در برلن
دول معتبرهٔ ترک داده اند قبول پادشاهی کونکو
یکی از ممالک عظیمهٔ افریق را می نماید وبا در مادرید
پای تخت اسپانیول و در اغلب بلاد اینمملکت قشون
فرانسه تسخیر داری نکرینه در تنکن عساکر چینی را شکست
میدهد وکلونل را از تصرف چینیها بیرون میاورد
وبلا فاصله شکست سختی از عساکر چینی فرانسها میخورند
مصالحه مابین فرانسه و چین فوت ویکتور هوکو
از شعرای معروف در مملکت فرانسه عساکر انکلیس
بطرف خارطوم مصر میروند ودر طرف مقابل دشمن
را باعدهٔ زیاد میبینند محمد مهدی خرطوم را متصرف
میشود وژنرال کردن راکه در خارطوم بود بقتل می
رساند پیش قراول قشون روس تاذوالفقار خاک
افغان نزدیک هرات تاخت میبرند ملاقات امیر
افغانستان امیر عبدالرحمن با فرمانفرمای هند و
فرستادن عساکر زیاد انکلیس بسرحدات افغان
تلاقی دردسنه قشون روس و افغان در سرحد سبب
وحشت بروز جنکی مابین روس وانکلیس میشود
درکانادا جمع بیضدی دولت انکلیس برخواستند
عساکر انکلیس در مصر مغلوب مهدی شده مملکت
سودان را تخلیه نموده داخل مصر میشود وزرای انکلیس
بریاست کلادستون معزول و وزرای دیکر بریاست
سالیسبوری معین میشوند دولت ایطالیا چند هزار
نفر از قشون خود را بسمت ماصب که از بنادر دریای سرخ
است و نزدیک بسرحدات حبشه است مامور میکند
عساکر ایطالیا مصوعه را از بنادر بحر سرخ نزدیک حبشه را
تصرف میکنند عساکر انکلیس مجبوراً سودان را خالی می
کنند و دولت انکلیس از منازعه با مهدی و تصرف
خارطوم صرف نظر میکنند ژنرال کرام از سرداران
بزرک و مدتی هم ریاست جمهوری اتازونی نموده بود میمیرد
یکدسته کشتی جنکی المان زنکبار را تهدید میکنند که
اراضی متصرفهٔ المان را در افریق محترم دارد و در انجا تعدی
ننماید فوت الفنس دوازدهم پادشاه اسپانیول بنیابت سلطنت
زوجه اش که حامله است تجدید ریاست کروی در جمهوری
فرانسه مهدی سودانی میمیرد مامورین انکلیس و
روس در تعیین حدود افغانستان مصمم اند ابتدای
منازعه مابین دولت انکلیس و مملکت بیرمه بعد از محاربه
جنکی تیبو پادشاه بیرمه اسیر انکلیسها میشود و پای تخت
بیرمه بتصرف عساکر انکلیس می اید و مملکت بیرمه جزء
متصرفات انکلیس در هندوستان میشود
مابین بلغارستان و سربستان نزاع سختی میشود والی
بلغارستان غلبه میکند مملکت رومیلی شرقی بدولت
عثمانی میشورد والی بلغارستان پرنس باتمبرک بدون
زحمت رومیلی شرقی را متصرف میشود

سنهٔ یکهزار و هشتصد و هشتاد و شش از تاریخ میلادی

المانتن کلیوم اول امپراطور المان جشن سال ۲۰ سلطنت
خودش را در مملکت پروس میکیرد (باویر) بواسطهٔ عرض
جنون در هابت سختی در مزاج پادشاه لوی دویم بیتمش
لئوپولد بنیابت سلطنت برقرار میشود و مقر سلطنت را

بقصر بیک از قصور دولتی قرار میدهند و پادشاه مجنون را انجا میبرند در ۱۳ ژون شب پادشاه باویر با طبیب مخصوصش دکتر کودن خود شانرا در دریاچه این عمارت غرق و هلاک میسازند واتن برادر پادشاه که ان هم نیز مبتلا بجنون است بسلطنت باویر که ارث او بوده است تعیین میشود ولیک امورات کشور و لشکر با خبا لوئیپولد نایب السلطنه سابق الذکر است

اسپانیول ملکه که سمت نیابت سلطنت دارد در ۱۷ مه پسری میزاید موسوم بالفنس سیزدهم و پادشاه اسپانیول میشود تاج سلطنت را بگهوارهٔ او میبندند

فرانسه مبلغ بیست هزار تومان دولت از برای ایجاد مریض خانه مایه میگذارد که در انجا مسیو پاستر حکیم معروف معالجه اشخاصی که سگ هار انها را گزیده است نماید و انکشاف این معالجه که از معالجات عمده و مهم است بواسطه همین شخص که مسیو پاستر باشد شده است شاهزادهای که پدرانشان از هر سلاله که در فرانسه خدمت کرده اند بحکم دولت جمهوری از مملکت فرانسه اخراج میشوند

انگلیس فرمانفرمای هند الحاق تمام مملکت بیرمه را بهندوستان رسما اعلان میکند عساکر انگلیس عاجز از مقابلی متمهدیین در سودان هستند و از این تاریخ ببعد صرف نظر از تامین سودان میکند وزرای طایفه ویک بریاست مسیو گلادستون استعفا از وزارت میکنند شهر مندلی پای تخت بیرمه را که تازه انگلیسها متصرف هستند یاغیها اتش میزنند

یونان دول فرنگ متحداً میانجی شده دفع اشکالاتی که مابین عثمانی و یونان بوده مینمایند منازعه که بین این دو دولت قریب بظهور بود بتوسط فرنگ قریب بصلح میشود

روس یکدسته از عساکر روس وارد پنجده افغانستان شدند انجا را متصرف کردیدند در مسکو که امپراطور رفته بود کلانتر شهر در حضور اعیان با امپراطور گفته بود که عنقریب در سلطنت او خواهیم دید که صلیب عیسوی در بالای گنبد مسجد ایاصوفیه اسلامبول افراشته خواهد شد

صربی مصالحه مابین صرب و بلغاری عثمانی دولت عثمانی پرنس الکسندر را بحکومت روملی شرقی اما پنج ساله نه زیادتر میشناسد شاکر پاشا فرمان حکومت پنجساله را از جانب سلطان برای پرنس الکسندر میبرد

اتازونی ینگی دنیا فوت جنرال گرانت از اعاظم این مملکت زلزلهٔ سخت که شهر کارلستون را معدوم میکند افتتاح مجسمه ازادی که جمهوری فرانسه بجمهوری اتازونی هدیه کرده بود در نیویورک این مجسمه بجای چراغ بحری نیز بکار میرود

المان معاهده با انگلیس در تعیین حدود متصرفات این دو دولت در مغرب افریق

اطریش ملاقات امپراطورین اطریش و المان در گاستن فوت کنت بیست از اعاظم رجال این دولت و ورود مامورین بلغارستان بوین که والیگری بلغارستان را بپرنس کوبورک تکلیف میکنند

ماچین اتام بعد از فوت لودولک شانونک بجای او بسلطنت منصوب میشود

فرانسه گروی مجدداً بریاست جمهور در این مملکت منتخب میشود

انگلیس عزل وزرای گلادستون و نصب دسته دیگر وزرا بریاست سالیسبوری فرستادن ده هزار قشون انگلیس

بمملکت برمه

ایطالیا فوت منقتی از اعاظم رجال این دولت

روس راه آهن ماوراء خزر از ساحل دریای مازندران تا شهر مرو مفتوح میشود

عثمانی مراوده دولتی مابین عثمانی و روس در نهایت سختی است الکساندر باتنبرک را اهالی بلغارستان از والیگری خود عزل کرده و تشکیل دولت جمهوری مینمایند الکساندر باتنبرک را که از بلغارستان بیرون کرده بودند مجددا جمعی که هواخواه او بودند ببلغارستان میاورند بواسطه بیمیلی دولت روس الکساندر را و استعفا از والیگری بلغارستان میکند

سنه یکهزار و هشتصد و هشتاد و هفت از تاریخ میلادی

آلمان عده قشون آلمان را بر آنچه هست علاوه میکند امپراطور آلمان کیوم اول سنین عمرش بنود و یک شمسی میرسد و در این مورد از اغلب ممالک فرنگ ولات عهد بتهنیت می آیند در بهار امسال ولیعهد آلمان فردریک که چندی بود مبتلا بدرد گلو بود دکتر ماکنزی طبیب انگلیسی را بمعالجه خود منتخب میکند امپراطور آلمان نهری که دریای بالتیک را بدریای شمال باید وصل کند بدست خود شروع بافتتاح کار او مینماید

اطریش ارشیدوک البرت از منتسبین خانواده سلطنت سال شصتم دخول خود را بمأموریت نظامی برپا میدارد

فرانسه بعضی از جواهراتیکه متعلق بسلاطین قدیم فرانسه بوده است دولت فرانسه بهفتصد هزار تومان میفروشد

انگلیس قشون انگلیس در مملکت برمه سی و یکهزار و پانصد و هفتاد و یکنفر است و از ابتدای جنگ با برمه تا کنون بیشتر از سه هزار قشون انگلیس تلف شده اند دولت انگلیس در برمه با اهالی سخت گیری میکند لرد چورچیل در یکی از مجالس پارلمنت اظهار میدارد که عساکر بری و بحری انگلیس اگر جنگی روی بدهد حاضر و قابل بر مدافعه نیستند در ۲۱ ژون امسال جشن سال پنجاهم ملکه برپا میشود و اغلب ولات عهد و شاهزادگان و امرا و اعیان دول روی زمین بجهت تهنیت این جشن در لندن حاضر میشوند

ایطالیا قشون این دولت که در مصوع بود شکست سختی از حبشه ها میخورد زلزله در بعضی از نقاط ایطالیا اسباب خرابی است

هولند پادشاه هولند سنین عمرش بهفتاد و یک شمسی میرسد

روس پلیس پطرزبورغ انکشاف مجمعی میکند که قصد قتل امپراطور دارد فرمان امپراطور روس در منع تملک غربا در اراضی خاک روس صادر میشود

عثمانی بروز قشون در جزیره قندی و ورود سر دروموند ولف سفیر کبیر انگلیس در اسلامبول برای قرار داد امورات مصر و والیگری پرنس فردیناند در مملکت بلغارستان ثابت میشود

فرانسه مسیو ویلسون داماد مسیو گروی رئیس جمهوری فرانسه متهم ببعضی تقلبات است ورود امپراطور برزیل با زنش بپاریس و منزل کردن در گراند هوتل و نادر نام اسبابی اختراع کرده که بواسطه آن اسباب بالون را بهر سمت در هوا حرکت میدهد در ۱۸ اوت قرص آفتاب کلیتاً در پاریس میگیرد و ستاره ها نمایان میشود

مسیو گروی از ریاست جمهوری استعفا کرده سادی کارنو بجای او منصوب میشود لرد لیتون سفیر کبیر انگلیس مقیم پاریس میشود

انگلیس در ماه ژون جشن سال پنجاهم سلطنت ملکه را در تمام شهرها برپا میکنند اهالی ایرلاند در این جشن عمومی شراکت نمینمایند در مسئلهٔ حدود افغانستان مابین روس و انگلیس متارکه ماننده مفاوله مباد کرده شد که موقتا طرفین اسوده بشوند

عثمانی معاهدهٔ انگلیس و عثمانی در باب مصر و ترتیب سند بامضای سلطان و مأموریت ولف در اسلامبول از طرف دولت انگلیس بی نتیجه شد در اسکوتاری بواسطهٔ حریق هزار و دویست باب خانه معدوم میشود حافظ بهرام اغا خواجه باشی که پول زیادی از انگلیسها گرفته است سلطان را از دوستی روسها منصرف کرده با انگلیسها متحد میکنند در حرمخانه سلطان بی نظمی زیادی بروز کرده است اهالی حرم بازادی خارج شده داخل میشوند حتی یکی از کنیزهای سلطان چرکس نظیر نام از حرمخانه سلطان بیرون رفته مفقود میشود و بعد از چندی در از میر در خانهٔ یکی از متمولین انگلیس پیدا میشود

بلژیک عملجات بعضی کارخانها که تعطیل کرده اند دولت را بیک شورش تهدید میکنند

روس عساکر روس به کافر قلعه نزدیکی هرات رفته اند برودت مابین این دولت و المان عساکر دول ثلاثه روس و المان و اطریش در سرحدات خود جمع میشوند در سرحدات شمالی روس قطر برف پنج ذرع بود

بلغارستان مجلس پارلمن این مملکت پرنس فردیناند را با اجماع اراء بوالیگیری خود قبول میکنند دولت روس اینعمل بلغارها را نمی پسندد تمام دول فرنگ بدون استثنا علی الخصوص دولتین روس و عثمانی ولایت پرنس فردیناند را امضا نمینمایند

المان در کاستن دو امپراطور المان و اطریش با هم ملاقات میکنند

ینکی دنیا در این مملکت زلزلهای سخت اسباب وحشت است پل راه اهن که برروی شط نیاگارا بسته شده بود در حینیکه کالسکهٔ اهن عبور میکرد بسوخت چهارصد نفر از مسافرین هلاک شدند و در اب غرق گردیدند یکصد و پنجاه نفر هم زخمی شدند

اطریش بواسطهٔ باریدن برف زیاد راه اهن مابین مجارستان و لهستان مدتی بیکار ماند

اسپانیول طوفانهای سخت در سواحل اسپانیول و غرق سفاین بواسطهٔ برف زیادی که در کوه پیرنه باریده بود گرگها بواسطهٔ عدم تحصیل اذوقه وارد دهات شده اطفال را دریده اند

ایطالیا زلزلهای سخت در سمت جنوب و کثرت خرابی و مردم زیاد بهلاکت میرسند

پاپ سال پنجاهم ورود خود را بجرگه علمای دین جشن میگیرد و از تمام روی زمین هدایا و تهنیت برای او فرستاده میشود حتی از سلاطین که کاتولیک نیستند

حبشه سفیریکه دولت انگلیس نزد نجاشی پادشاه حبش بتوسط فرستاده بود که مابین دولت ایطالیا و حبشه را صلح بدهد بی نیل مقصود مراجعت بانگلیس کرد

مارك طایفهٔ بنی قاسم از طوایف اعراب بسلطان مارك شوریدند

سنهٔ یکهزار و هشتصد و هشتاد و هشت از تاریخ میلادی

اتازونی ینکی دنیا دولت اتازونی بدولت چین تکلیف می کند که من بعد مهاجرین چینی را در اتازونی قبول نخواهند کرد

المان ولیعهد المان که در سان رمو از بلاد ایطالیا است بواسطهٔ مرض کلو که چندیست مبتلا است جراحان کلوی او را میشکافند در ۹ ماه مارس امپراطور گیوم اول امپراطور المان فوت میکند و ولیعهدش که در سان رمو مریض بود خود را فردریک سیم خوانده با حالت مرض به برلن امده جلوس میکند امدن ملکهٔ انگلیس به برلن بعیادت امپراطور مریض که دامادش بوده ۱۵ ژوئن فردریک سیم امپراطور المان فوت میشود و گیوم دویم پسرش امپراطور میشود دکتر ماکنزی طبیب انگلیس را عقیده اینست مادهٔ که در گوش امپراطور حالیهٔ المان چندین سال است گاهی بروز میکند بالمآل اسباب هلاکتش خواهد شد و زیاده از یک دو سال دیگر عمر نخواهد کرد مسافرت امپراطور المان بپطرزبورغ و دانمارک و سوئد و در بعضی از ممالک المان و مملکت اطریش و مملکت ایطالیا مارشال ملک از خدمت استعفا کرده والدرس سردار کل قشون المان میشود پرنسس صوفی خواهر امپراطور المان نامزد ولیعهد یونان میشود

اطریش مسافرت ولیعهد اطریش و زوجه اش در شهر سلک وبستی امپراطور اطریش چهلسال تمام است سلطنت می کند و داخل چهل و یک میشود پرنس رودلف ولیعهد اطریش را در اطاق خود کشته شده می‌یابند بضرب طپانچه بعضی را عقیده براینست که خود خود را کشته است و بزعم جمعی او را کشته اند این واقعه در اوایل ۱۸۸۹ روداد

اسپانیول) افتتاح اکسپوزیسیون در شهر بارسلون از بنادر اسپانیول و طغیان اهالی بارندگی زیاد اسباب خرابی شده است

فرانسه فلوکه رئیس مجلس پارلمان میشود ژنرال بولانژه بنای فتنه جوئی را میگذارد مارشال لبوف از سردارهای قدیم فرانسه میمیرد ژنرال بولانژه و فلوکه جنگ طپانچه میکنند مسیو شورول که از علمای معتبر فرانسه است صد و دو سال شمسی که صد و پنجسال قمری باشد از سنش گذشته و در نهایت عقل و شعور و سلامتی بدن بسر میکند

انگلیس وزیر جنگ انگلیس زیادتی قشون و استحکامات حربی را در اطراف شهر لندن تکلیف میکند در هندوستان نزاعی مابین قشون انگلیس و اهالی تبت در ناحیهٔ سکیم میشود

ایطالیا مابین فرانسه و ایطالیا بواسطهٔ تجدید عهدنامهٔ تجارتی کدورتی بروز میکند امدن ملکهٔ انگلیس بایطالیا و توقفش در شهر فلورانس قشون ایطالیا در مصوع با حبشه‌ها جنگ کرده شکست مییابند

پرتوغال پادشاه پرتوغال به سوئد سفر میکند

روس در سرحدات افغانستان و روس مابین افغنه و طایفهٔ سالور ترکمان جنگ و خونریزی سختی میشود امپراطور که بسیاحت قفقاز الی بادکوبه امده بود در مراجعت در حوالی برکی کالسکه‌های راه اهن که امپراطور در انها بود از راه اهن تخطی کرده هیجده نفر کشته و سی نفر مجروح شدند و بخود امپراطور و امپراطریس هم صدمهٔ مختصری رسیده بود

عثمانی باغوای دولت روس باهالی بلغارستان اعلان می کند که واتبکیری پرنس فردیناند در بلغارستان غیر مشروع و بطور غصب است و بنا بمعاهده که مابین دولت عثمانی و دولت انکلیس و فرانسه منعقد شده است نهر مجمع البحرین سوئز اکر جنکی در فرنک روده هد ازاد خواهد بود راه اهنی که ممالک فرنک را با اسلامبول وصل میکند افتتاح شد که حالا مسافرین از اسلامبول بتمام بلاد فرنک بواسطهٔ راه اهن سفر میکنند

حبش راس آرا لپر نجاشی مسموم میشود و نجاشی جمعیرا بتهمت مسموم کردن او میکشد

صربی پادشاه صرب زوجهٔ خود را طلاق میدهد

مارك سلطان مارك بلاد سوس الاقصی کلیةً متصرف میشود

افغانستان اسحق خان پسر عموی امیر عبد الرحمن خان که حاکم ترکستان افغانی بود با امیر افغانستان میشورد و بعد از چندی مجادله مغلوبا فرار بخاك روس میکند

مکزیك دربای تخت این دولت زلزلهای سخت میشود و بادهائی تند میوزد و خرابی زیاد میرساند

حمدا لله که اختتام یافت و انجام کرفت تصنیف و ترصیف **کتاب المآثر والآثار** در تعریف احوال چهل سالِ شمسی از سلطنت شهریارِ معدلت مدار ظل الله الممدود فی الارضین حافظ شریعت سید المرسلین مد الله ایام دولته الی دولة آل محمد الاطهار ع روز یکشنبه هفتم شهر رجب الاصب از شهور سالِ خجسته مآل یکهزار و سیصد و شش قمری هجری مطابق سنهٔ سیچقان ئیل ترکیه قد وقع الفراغ من تسویده یوم الاربعا ثامن محرم الحرام سنهٔ ۱۳۰۷

فهرست اسامی سلاطین قاجاریه انار الله برهانهم

السلطان	ولادت	جلوس	مدت سلطنت	رحلت	عمر	مدفن
فتحعلیخان	سنه ۱۰۹۷	سنه ۱۱۳۳	شش سال	سنه ۱۱۳۹	چهل و دو سال	در خواجه ربیع
محمد حسن شاه	سنه ۱۱۲۷	سنه ۱۱۶۴	هشت سال	سنه ۱۱۷۲	چهل و پنج سال	حضرت عبد العظیم
حسنقلی شاه ملقب بجهانسوز شاه	سنه ۱۱۶۴	سنه ۱۱۸۴	هفت سال	سنه ۱۱۹۱	بیست و هفت سال	استراباد
آقا محمد شاه مرحوم	سنه ۱۱۵۵	سنه ۱۱۹۳	هیجده سال	سنه ۱۲۱۱	پنجاه و شش سال	نجف اشرف
فتحعلی شاه مبرور	سنه ۱۱۸۵	در طهران سنه ۱۲۱۲	سی و هشت سال و پنج ماه	سنه ۱۲۵۰	شصت و چهار سال و چهار ماه	قم
نایب السلطنه عباس میرزای مرحوم	سنه ۱۲۰۳			در خراسان سنه ۱۲۴۹	چهل و پنج سال و شش ماه	در مشهد مقدس
محمد شاه طاب ثراه	سنه ۱۲۲۲	سنه ۱۲۵۰	چهارده سال و سه ماه	سنه ۱۲۶۴	چهل و یک سال و یازده ماه	در قم

سلطنت عظمی

السلطان بن السلطان بن السلطان والخاقان بن الخاقان بن الخاقان ناصر الدین شاه صاحبقران بن محمد شاه بن ولیعهد عباس میرزا ابن خاقان فتحعلی شاه ابن حسینقلی شاه بن سلطان محمد حسن شاه بن فتحعلیخان بن امیر شاه قلیخان بن محمد ولیخان بن مهدیخان بن محمد قلیخان قاجار خلد الله ملکه و دولته

تولد همایون

شب سه شنبه ششم صفر المظفر سنه یکهزار و دویست و چهل و هفت من الهجرة المقدسة النبویه

جلوس همایون بر تخت سلطنت

روز یکشنبه هیجدهم شهر شوال المکرم سنه یکهزار و دویست و شصت و چهار در دار السلطنه تبریز

جلوس مبارک بر تختگاه سلطنت در دار الخلافه ناصری

در شب شنبه بیست و دوم شهر ذی القعدة الحرام سنه هزار و دویست و شصت و چهار که الحال چهل و دو سال تمام است بالاستقلال مع الشوکة و العظمة و الاجلال سلطنت جهانبانی میفرمایند

ابناء سلطنت

نواب اشرف والا شاهنشاهزاده اعظم ولیعهد جاوید دولت علیه مظفر الدین میرزا ادام الله اقباله العالی تولد روز جمعه چهاردهم شهر جمادی الثانیه سنه یکهزار و دویست و شصت و نه من الهجرة المقدسه

نواب اشرف والا ظل السلطان دولت علیه سلطان مسعود میرزا ادام الله اقباله العالی تولد یوم بیستم شهر صفر المظفر سنه یکهزار و دویست و شصت و شش من الهجره

نواب اشرف والا نایب السلطنه دولت علیه امیر کبیر وزیر جنگ کامران میرزا ادام الله اقباله العالی تولد روز نوزدهم شهر ذی القعدة الحرام سنه یکهزار و دویست و هفتاد و دو من الهجره

نواب اشرف والا اسالار السلطنه نصرة الدین میرزا تولد روز دوشنبه سیزدهم شهر جمادی الثانیه سنه ۱۲۹۹

نواب اشرف والا محمد رضا میرزا رکن السلطنه تولد روز پنجشنبه شانزدهم ربیع الثانی سنه ۱۳۰۱

نوادهای سلطنت

اولاد نواب اشرف والا ولیعهد

نواب والا اعتضاد السلطنه محمد علی میرزا تولد یوم چهاردهم ربیع الثانی سنه ۱۲۸۹

نواب والا ملک منصور میرزا شعاع السلطنه

نواب والا ابو الفتح میرزا

نواب والا ابو الفضل میرزا

اولاد نواب اشرف والا ظل السلطان

نواب والا جلال الدوله سلطان حسین میرزا تولد در سنه ۱۲۸۵

نواب والا بهرام میرزا

نواب والا سلطان محمود میرزا

نواب والا امیر تیمور میرزا

نواب والا سلطان فریدون میرزا

اولاد نواب اشرف والا نایب السلطنه امیر کبیر

نواب والا فتحعلیخان امیر توپخانه تولد در سنه ۱۳۰۲

اولاد جلال الدوله مرحوم

نواب والا مهدیقلی میرزا

بنات سلطنت

نواب علیه عالیه فخر الملوک تولد در سنه ۱۲۶۳

نواب علیه عالیه عصمة الدوله تولد در سنه ۱۲۷۲

نواب علیه عالیه افسر الدوله تولد در سنه ۱۲۷۵

نواب علیه عالیه والیه تولد در سنه ۱۲۷۵

نواب علیه عالیه ضیاء السلطنه تولد در سنه ۱۲۷۲

نواب علیه عالیه افتخار الدوله تولد در سنه ۱۲۷۳

نواب علیه عالیه فخر الدوله تولد در سنه ۱۲۷۸

نواب علیه عالیه فروغ الدوله تولد در سنه ۱۲۹۷
نواب علیه عالیه ایران الملوک تولد در سنه ۱۲۹۸
نواب علیه عالیه اختر الدوله تولد در سنه ۱۲۹۸
نواب علیه عالیه فرح السلطنه تولد در سنه ۱۲۹۹
نواب علیه عالیه تاج السلطنه تولد در سنه ۱۳۰۱
نواب علیه عالیه شرف السلطنه تولد در سنه ۱۳۰۳

اخوان سلطنت

نواب والا عباس میرزا ملک آرا نواب والا عز الدوله
عبد الصمد میرزا نواب والا رکن الدوله محمد تقی میرزا

اخوات سلطنت

نواب علیه عالیه عزة الدوله نواب علیه عزیز الدوله
نواب علیه عفت الدوله

اعمام سلطنت

نواب والا معین الدوله احمد میرزا

اولاد خاقان مغفور

نواب عضد الدوله سلطان احمد میرزا نواب محمد تقی
میرزا نواب جهانسوز میرزا امیر تومان

امیرزادگان عظام
بنی اخوان سلطنت

امیرزاده محمد میرزا سرتیپ ولد نواب والا عباس میرزا
ملک آرا
امیرزاده علینقی میرزا سرتیپ ولد نواب رکن الدوله
امیرزاده عماد السلطنه حسینقلی میرزا سرتیپ توپخانه
ولد نواب والا عز الدوله

سایر شاهزادگان کرام از قرار تفصیل

نواب حاجی سیف الدوله میرزا ولد مرحوم ظل السلطان
نواب معتمد الدوله سلطان اویس میرزا امیر تومان
نواب عماد الدوله بدیع الملک میرزا نواب فرمانفرما
سلطان حمید میرزا امیر تومان نواب مؤید الدوله
ابو الفتح میرزا امیر تومان نواب محمد حسین میرزا
امیر آخور نواب ضیاء الدوله انوشیروان میرزا امیر تومان

نواب حشمة الدوله عبد الله میرزا امیر تومان نواب
حاجی بهاء الدوله ساسان میرزا امیر تومان نواب
عمید الدوله کیومرث میرزا نواب معز الدوله اسمعیل میرزا
نواب نصرة السلطنه روح الله میرزا نواب حاجی
حسام السلطنه ابو النصر میرزا امیر تومان نواب
شعاع الدوله حاجی سلیمان میرزا امیر تومان نواب
نصرة الدوله عبد الحسین میرزا دارای امتیاز امیر تومانی
نواب سهام الملک مهدیقلی میرزا نواب سیف الدوله
سلطان محمد میرزا از نزال الجود از مخصوص حضور
مبارک نواب امیرخان سردار وجیه الله میرزا
امیر تومان نواب احتشام الدوله عبد العلی میرزا
نواب سلطان الحسین میرزا نیر الدوله پیشخدمت حضور
همایون حکمران نیشابور نواب محمد علی میرزا پسر
مرحوم محمد تقی میرزا حاکم سراب و گرمرود نواب
حشمة السلطنه محمد حسن میرزا ولد مرحوم ایضا
نایب الایاله کرمان و ناظم سرحد بلوچستان وغیره
امیرزاده مرتضی قلی میرزا ولد مرحوم عماد الدوله
سلطان محمد میرزا ولد مرحوم ایضا جلال الدین میرزا
ولد مرحوم ایضا امین الدین میرزا ولد مرحوم ایضا
حاجی سلطان ابراهیم میرزا ولد مرحوم ایضا
سلطان اسمعیل میرزا ولد مرحوم ایضا
اسحق میرزا ولد
مرحوم ایضا ایرج میرزا ولد مرحوم ایضا
محمد باقر میرزا ولد مرحوم معتمد الدوله فضل الله میرزا
ولد مرحوم ایضا محمد کاظم میرزا ولد مرحوم ایضا
محمد جعفر میرزا ولد مرحوم ایضا قربانعلی میرزا
ولد مرحوم ایضا حاجی محمد طاهر میرزا جعفرقلی
میرزا پسر مرحوم حاجی محمد ولی میرزا نور الدهر میرزا
نایب الایاله ولد مرحوم ملک آرا سام میرزای
شمس الشعرا ولد ایضا حاجی ابو الفضل میرزا
ولد مرحوم ظل السلطان حاجی جهاندار میرزا ولد

مرحوم جهانشاه میرزا عادلشاه میرزا ولد مرحوم ایضاً
جلال الدین میرزا ولد مرحوم شیخعلی میرزا شکرالله میرزا
ولد مرحوم حاجی بهرام میرزا سلطان تکش میرزا خلف
مرحوم محمود میرزا یحیی میرزای نایب الایالة ولد مرحوم
سیف الملوک میرزا محمد کریم میرزا پسر مرحوم محمد
مهدی میرزا حاجی نصرالله میرزا ولد مرحوم سیف الله
میرزا اکبر میرزا حاجی فریدون میرزا محمد حسن میرزا
پیشخدمت ولد مرحوم اعتضاد السلطنه محمد حسن میرزا
ولد مرحوم اسدالله میرزا حاجی مسعود میرزا ولد مرحوم
جهانگیر میرزا حاجی محمد حسین میرزا ولد مرحوم ایضاً
حاجی فتح الله میرزا ولد مرحوم ایضاً اسمعیل میرزا
ولد مرحوم ایضاً اسدالله میرزا ولد مرحوم ایضاً
محمد علی میرزای مشکوة الملک ولد مرحوم خسرو میرزا
عبدالمجید میرزا ولد مرحوم جعفرخان میرزا کامران میرزا
ولد نواب معین الدوله جلال الدین میرزا ولد نواب ایضاً
ابوالفتح میرزا ولد نواب ایضاً اکبر میرزا ولد ایضاً
ملک میرزا ولد ایضاً علینقی میرزا ولد ایضاً تیمور میرزا ولد ایضاً
محمد علی میرزا ولد ایضاً لطفعلی میرزا پسر مرحوم مؤید الدوله
حاجی محمد ملک میرزا ولد مرحوم ایضاً محمد کریم میرزا ولد
مرحوم ایضاً محمد باقر میرزا داراب میرزا ولد مرحوم
ضیاء الدوله شاهرخ میرزا ولد مرحوم بهمن میرزا محمد علی
میرزا ولد مرحوم ایضاً احمد میرزا عالمشاه میرزا ولد مرحوم
تیمور میرزا فغفور میرزا ولد مرحوم ایضاً مسیح الله میرزا
ولد مرحوم ایضاً آقا شکور میرزا ولد مرحوم ایضاً
کیومرث میرزا ولد مرحوم محمد قلی میرزای ملک آرا عبدالله
میرزای نظام العلما ولد مرحوم ایضاً محمد رحیم میرزا
ولد مرحوم ایضاً بهمن میرزا ولد ایضاً عبدالحسین میرزا ولد
ایضاً نواب علی بخش میرزا پسر مرحوم نصرالله میرزای والی
اسدالله میرزا پسر مرحوم کیکاوس میرزا سرهنگ توپخانه
مسعود میرزا ولد مرحوم حاجی محمد ولی میرزا عبدالغفار میرزا
ولد ایضاً اسکندر میرزا ولد ایضاً خسرو میرزا ولد ایضاً

نادر میرزا ولد مرحوم حسینعلی میرزای فرمانفرما
طهمورث میرزا ولد مرحوم محمد تقی میرزای حسام السلطنه
امیر شیخ میرزا ولد مرحوم ایضاً امان الله میرزا ولد
مرحوم علینقی میرزای رکن الدوله اسحق میرزا ولد مرحوم
ایضاً عبدالرشید میرزا ولد مرحوم عبدالله میرزای دارا
حسام الدین میرزا معروف به آقاخان سلطان پسر مرحوم
محمد رضا میرزا جمال الدین میرزا ولد مرحوم ایضاً
اوکتای قاآن میرزا ولد مرحوم حسنعلی میرزای شجاع
السلطنه قهرمان میرزا ولد مرحوم ایضاً نادر
میرزا ولد مرحوم احمد علی میرزا حسین شاه میرزا احمد
میرزا ولد مرحوم کیقباد میرزا محمود میرزا ولد ایضاً
مهدیقلی میرزا ولد مرحوم شاپور میرزا سلطان یوسف میرزا
ولد مرحوم منوچهر میرزا محمد کاظم میرزا ولد ایضاً
محمد حسن میرزا ولد ایضاً غلامحسین میرزای صدر الشعراء
ولد مرحوم ملک ایرج میرزای رئیس الاطبا محمد قلی میرزا
ولد ایضاً حسینقلی میرزا ولد ایضاً سنجر میرزا
ولد ایضاً نصرالله میرزا ولد نواب حاجی سیف الدوله میرزا
اردشیر میرزا ولد مرحوم شاهقلی میرزا مرتضی قلی میرزا
ولد مرحوم کیخسرو میرزا محمد حسن میرزا ولد مرحوم ایضاً ابراهیم
محمد علی میرزا ولد ایضاً محمد میرزا ولد مرحوم حاجی کیومرث میرزا
ملک آرا محمد حسن میرزا ولد مرحوم ایضاً
اسدالله میرزا ولد مرحوم هوشنگ میرزای ایلخانی
جهانبخش میرزا ولد مرحوم ایضاً جهانگیر میرزا ولد
مرحوم ایضاً صیفور میرزا ولد مرحوم سلطان
مصطفی میرزا محمود میرزا ولد مرحوم ایضاً
محمد حسین میرزا ولد مرحوم ایضاً شاهزاده میرزا
ولد مرحوم حاجی عباسقلی میرزا جمشید میرزا
ولد مرحوم بهاء الدوله حاجی محمد میرزای مهندس
عبدالله میرزا ولد مرحوم محمد امین میرزا
فیض الله میرزا ولد ایضاً

شاهزادگان

شاهزادگان و امرا و خوانین ایل جلیل قاجار در اردوی جناب مستطاب عضدالملک وزیر حضور همایون

بایلخانی گری جناب امیرالامراء العظام میرزا محمدخان
ایلخانی کل ایل جلیل قاجار

امیرزادگان و غیره که در جزو خوانین قاجار منظورند

محمد شریف میرزای سرتیپ محمد علی میرزا پسر مرحوم مؤید
الدوله سرتیپ محمد جعفر میرزا ولد مرحوم معزالدوله
سرتیپ حاجی سیف الملوک میرزا ولد حاجی جهانگیر میرزا
محمد صادق میرزا حبیب الله میرزا شاهرخ میرزا
محمد حسین میرزا عبدالرحیم میرزا محمد یوسف میرزا
شجاع الدین میرزا حیدرخان سرتیپ محمد تقیخان سرتیپ
علی اکبرخان عباسخان علی اصغرخان علیخان
محمد رضی خان محمودخان سرهنگ

امرا و خوانین

طایفه بنی اعمام قوانلو

خلیل الله خان رئیس و سرتیپ غلامحسینخان
محمد اسمعیل خان حاجی مصطفی خان محمد قلیخان

طایفه حاجی محمد قلیخانی

حسینقلیخان سرتیپ اول نجفقلیخان سرتیپ و رئیس
علیخان سرتیپ محمد قلیخان محمد ناصرخان سرهنگ
محمد قلیخان قاضی سلیمانخان صادقخان

طایفه قزل اباغ

احمدخان رئیس محمد حسینخان سرتیپ نورالله خان
محمد صادقخان علی محمدخان غلامرضا خان

طایفه دولو

حاجی محمد حسینخان سرتیپ و رئیس حاجی محمد تقیخان
سرتیپ حاجی حسنعلیخان عباسقلیخان سرهنگ
محمد صادقخان ولد شهاب الدوله محمدخان ولد
رئیس میرزا محمد ولد اسکندرخان سردار محمد
خان ابوالحسن خان امان الله خان

ذوالفقارخان محمد علیخان

طایفه عزالدینلو

محمد ولیخان محمد قاسمخان حبیب الله خان
محمد رضاخان کریمخان

طایفه شامبیاتی

محمد حسینخان پدر امین نظام امیر تومان حاجی
مهدیخان محمد حسینخان سرتیپ و رئیس
امامقلیخان حاجی محسن خان محمودخان ابراهیمخان

طایفه حاجی مشهدی سپانلو

محمد تقیخان سرتیپ و رئیس محمد طاهرخان سرهنگ
محمد رضاخان ولد حیدرخان میرزا باقرخان ذکیخان
علیخان حسینخان ولد جارچی باشی

طایفه شاه بوداغلو

محمودخان سرتیپ و رئیس حاجی محمد زمانخان
علی محمدخان احمدخان محمد اسمعیل خان

طایفه قاینخلو و غیره

محمد صادقخان سرهنگ و رئیس قاینخلو محمد رضاخان
محمد قلیخان سرتیپ و رئیس طایفه خزینه دارلو
محمدخان سرتیپ و رئیس طایفه کرلو محمد حسینخان کرلو

سایر خوانین قاجار

سیصد و پنجاه و سه نفر

غیره

سیزده نفر

جناب مجدالاشراف مباشر ایل جلیل قاجار
میرزا اسد یوسف سررشته دار فرج الله خان
سرهنگ و تحویلدار امیرخان یساول باشی
سرهنگ احمدخان نایب یساولباشی و یاور
یساول هشت نفر

دائرهٔ دولت

مجلس محترم دار الشورای کبرای دولتی بریاست جناب جلالتمآب اجل امیر الدوله

اسامی وزراء عظام و اعضاء فخام دار الشورای کبری از شاهزادگان معظم و غیرهم از قرار سنوات ماضیه است و تغییری نکرده فقط در ظرف سنهٔ ماضیهٔ سیچقان ئیل اشخاصی که تازه بعضویت اینمجلس محترم نایل و بر قرار شدند از قرار ذیل است

نواب حشمت الدوله امیر تومان	نواب احتشام الدوله عبد الغنی میرزا	جناب شهاب الملک امیر تومان والی مازندران	جناب عبدالله خان والی

وزارت جلیلهٔ جنگ

نواب مستطاب اشرف والا نایب السلطنه امیر کبیر وزیر جنگ و رئیس کل قشون ظفر نمون دولت علیه از توپخانه و قورخانه و زنبورکخانه و افواج قاهره و سوارهٔ منصوره و پیادهٔ نظام و خارج نظام

جناب جلالتمآب نظام الملک وزیر لشکر و رئیس دفتر لشکر و امیر نویان اعظم

امیر الامراء العظام حسنخان اجودانباشی کل نظام امیر تومان

ارباب قلم دفتر لشکر ملتزمین رکاب مبارک و غیرهم لشکرنویسان عظام

جناب جلالتمآب میرزا عبد الوهابخان لشکرنویسباشی و نایب وزارت جلیلهٔ لشکر امیر تومان جناب حاجی میرزا علینقی مشیر لشکر جناب حاجی میرزا محمد تقی وکیل لشکر جناب میرزا حبیب الله خان مجد الاشراف میرزا ابو یوسف لشکرنویس میرزا علی معین لشکر میرزا زین العابدین مستوفی نظام حاجی میرزا حسنخان مستشار لشکر میرزا علی ولد مرحوم حاجی میرزا فضل الله

میرزا علی ولد مرحوم میرزا موسی وزیر لشکر میرزا زین العابدین معاون لشکر میرزا محمد علی اعتماد لشکر میرزا محمد علیخان لشکرنویس حاجی میرزا اشرف خمسه میرزا محمد لشکرنویس میرزا مهدی نوری میرزا ابو القاسم ولد جناب حاجی میرزا عباسقلی میرزا عبدالله خان ولد جناب جلالتمآب قوام الدوله میرزا حسینعلی ولد مرحوم میرزا نصرالله لاهیجانی

میرزا حسینعلی کروسی معتمد لشکر میرزا نصرالله لشکرنویس میرزا علی اصغر برادر

متولیباشی سرکار فیض آثار رضوی حاجی میرزا مصطفی نفرشی میرزا عبد الحسین میرزا حبیب الله نوری میرزا ابو القاسم ضیاء لشکر حاجی میرزا سید باقر لشکرنویس حاجی میرزا محمد باقرخان لشکرنویس میرزا علی نوری میرزا سید تقیخان نفرشی میرزا مهدی کجوری میرزا آقا مقبلی میرزا سید باقر نفرشی میرزا علی اصغرخان پسر مرحوم میرزا محمد حسین نفرشی میرزا تقیخان پسر مرحوم حاجی میرزا اشرف نفرشی میرزا سید یوسف لشکرنویس میرزا حسنخان پسر معاون لشکر

میرزا عبد

میرزا عبد الکریم لشکر نویس میرزا
علی اکبر لشکر نویس میرزا محمد علی آبادی
حاجی میرزا رضا پسر مرحوم حاجی میرزا
جانی سررشته دار اصطبل خاصه
میرزا علی علوی لشکر نویس میرزا جعفر
لشکر نویس میرزا سید مهدی ولد میرزا
سید کاظم وزیر الدواب میرزا عباس
سررشته دار میرزا علیرضا لشکر
نویس میرزا محمود نواده جناب جلالتمآب
وزیر دفتر حاجی میرزا عبد الکریم لواسانی
میرزا محمد خان میرزا سید حسین
پسر مرحوم میرزا شفیع مستوفی خزانه
میرزا سید ابراهیم میرزا زمان کرمانشاهی
میرزا ابو القاسم خان

سررشته داران و محررین دفتر لشکر

میرزا نبی ولد مرحوم میرزا فتح الله لشکر
نویسباشی میرزا حسین اصفهانی
میرزا آقا خان میرزا علی ولد مرحوم
حاجی میرزا اشرف لشکر نویس میرزا
هدایت الله ولد مرحوم میرزا اسمعیل
لشکر نویس میرزا احمد نوری
میرزا علینقی تفرشی میرزا سید احمد
حاجی میرزا محمد ساوجی میرزا
سید یوسف قاجار نویس میرزا
لطفعلیخان سررشته دار پسر مرحوم
میرزا غلامحسین میرزا شفیع لواسانی
میرزا اسمعیل قاجار نویس میرزا
محمد علی نوری میرزا محمود میرزا
رحمة الله میرزا اسمعیل تفرشی
میرزا حبیب الله میرزا حسنخان

میرزا فرج الله سررشته دار میرزا
سید علینقی میرزا عنایت
میرزا صادق حاجی میرزا حسنخان
نائینی میرزا فتح الله میرزا نور الله
ولد مرحوم میرزا محمد مستوفی میرزا
اسمعیل میرزا حسن تفرشی
میرزا حسینخان پسر معاون لشکر
میرزا عبد الحسین میرزا محمد کرکانی
میرزا سید باقر میرزا اسمعیل
طهرانی سررشته دار میرزا یوسف
سررشته دار تفرشی

سررشته داران توپخانه و قورخانه

میرزا نصر الله سررشته دار باطلع
میرزا جعفر نوری سررشته دار
میرزا هاشم سررشته دار میرزا
علیرضا میرزا سید تقی میرزا
اسمعیل میرزا علی میرزا مصطفی

قورخانه

میرزا آقا لشکر نویس میرزا نصر الله
سررشته دار میرزا اشرف سررشته
دار میرزا ولیقلی سررشته دار
میرزا سید حسین سررشته دار
میرزا علی اکبر سررشته دار

زنبورکخانه

میرزا هادی سررشته دار

منشیان

جناب فخامت نصاب میرزا محمد خان
دبیر لشکر رئیس دار الانشا نظام
میرزا عیسی خان منشی باشی نظام
میرزا ابو الحسن میرزا علیخان

میرزا کلبعلی میرزا هدایت الله
میرزا محمود خان میرزا کاظم خان

عزبان دفتر لشکر

میرزا محمد عزبباشی میرزا علی اکبر
میرزا جعفر میرزا حسن میرزا جعفر
ایضاً میرزا حسین میرزا مختار
میرزا محمد قلی

مامورین ولایات

آذربایجان

لشکرنویسان

جناب میرزا محمود خان مشیر نظام
میرزا سید مرتضی لشکر نویس
میرزا علی آشتیانی ایضا حاجی
میرزا کاظم میرزا علی اشرف میرزا
احمد میرزا محمد میرزا احمد آشتیانی
حاجی میرزا ابو الحسن لشکر نویس

سررشته داران

میرزا رحیم میرزا عبد العلی میرزا
علی میرزا زین العابدین میرزا ابراهیم
ولد حاجی میرزا یوسف میرزا تقی
میرزا اسکندر میرزا عبد الله سررشته دار

منشیان

میرزا محمد خان میرزا سید مرتضی میرزا
عبد الحسین میرزا احمد میرزا صادق

خراسان

ارض اقدس

میرزا سید محمد مؤتمن لشکر لشکر نویسباشی
خراسان میرزا احمد خان لشکر نویس ولد

سررشته داران

میرزا یوسف میرزا محسن علیخان

فارس

میرزا لطفعلیخان لشکرنویسباشی
فارس میرزا مصطفی لشکرنویس

اصفهان وغیره

میرزا محمد علی لشکرنویس میرزا محمد
سررشته دار میرزا ابوتراب

لرستان و بروجرد

میرزا حسنخان لشکرنویس پسر مرحوم
میرزا اسمعیل لشکرنویس

عربستان

میرزا اسمعیل سررشته دار

سمنان و دامغان

میرزا سید محمد علی سررشته دار

عراق

میرزا سید باقر سررشته دار مأمور
لشکرنویسی عراق

خمسه

میرزا علیمحمد برادر میرزا سید تقیخان
لشکرنویس

قزوین

میرزا علیمحمد برادر میرزا سید تقیخان
لشکرنویس

مازندران

میرزا فرج خان لشکرنویس

گیلان

میرزا یوسفخان لشکرنویس

استراباد

میرزا مقیم لشکرنویس میرزا
فتح الله پسر معزی الیه

کرمان

میرزا محمد علیخان ناصر لشکر مأمور
کرمان میرزا صادقخان لشکر
نویس ولد میرزا محمد علیخان
میرزا عبدالله سررشته دار

کرمانشاهان

میرزا سید علی لشکرنویس

کردستان

میرزا علینقی کردستانی لشکرنویس

همدان

میرزا محمد لشکرنویس

ملایر و تویسرکان و نهاوند و گلپایگان و کمره

میرزا محمد قلی لشکرنویس میرزا
محسن سررشته دار پسر سالار

اطبا و جراحان نظام

میرزا علی رئیس الاطباء حکیمباشی کل
نظام میرزا سید محمد حکیمباشی
توپخانه میرزا اسمعیل خان
جراح باشی میرزا فرج الله
سررشته دار اطبا
اطبا و جراحان حاضر رکاب
و مأمورین ولایات صد و شش نفر

صاحبمنصبان

امراء تومان

شاهزادگان و امنائی که
سمت وزارت دارند
جناب جلالتمآب امیر نظام کارگذار
کل مملکت آذربایجان
جناب جلالتمآب معین الملک سفیر کبیر
و وزیر مختار مقیم اسلامبول
نواب والا جهانسوز میرزا امیر تومان
حکمران شاهرود و بسطام
نواب والا معتمد الدوله
والی مملکت فارس نواب والا
فرهاد میرزا والی مملکت کرمان
و بلوچستان نواب والا
ضیاء الدوله نواب مؤید الدوله
نواب حشمت الدوله نواب
حاجی بهاء الدوله حکمران عراق
نواب شعاع الدوله سلیمان میرزا
نواب امیرخان سردار حکمران
استراباد و گرگان نواب حاجی
حسام السلطنه والی ایالت
گیلان و طوالش

سایرین

چون رعایت ترتیب صحیح اسامی
صاحبمنصبان عظام تولید بعضی
اشکالات میکرد و اسباب زحمت
و گفتگو میشد و غیر ممکن بود
لهذا چندان رعایت ترتیب نشد
امیرالامراء العظام سلیمانخان
صاحب اختیار امیرالامراء
العظام رحمت الله خان سالار
اصلان امیرالامراء العظام
ساعد الدوله امیرالامراء
العظام نصر الملک جناب حسام الملک
امیر تومان والی کرمانشاهان
امیرالامراء العظام عز السلطان
امیرالامراء العظام نظام الدوله
محمد ابراهیمخان نوبخت والی کردستان امیرالامراء
العظام شجاع السلطنه جناب اعتضاد
الملک امیرالامراء العظام سیف السلطنه
امیرالامراء العظام حاجی شهاب الملک
والی مازندران امیرالامراء

العظام صادم الملک امیر الامرا
العظام باقر محمد خان سهام الدوله
حاکم بجنورد امیر الامراء العظام
میر علیخان حشمت الملک امیر قاین
امیر الامراء العظام محمد باقر خان عماد
الملک وکیل طبس امیر الامرا العظام
حاجی حسام الدوله مامور آذربایجان
امیر الامراء العظام آقا خان امیر تومان
امیر الامراء العظام حاجی صمصام
الملک جناب فخامت نصاب
جهانگیر خان وزیر صنایع امیر تومان

ایضاً امرائیکه دارای امتیاز و نشان و حمایل امیر تومانی هستند

نواب نصرة الدوله مامور آذربایجان
جناب جلالتمآب نظام السلطنه
والی عربستان عمدة الامرا العظام
کننده و منتظم نظم الملک رئیس
پلیس

سرتیپان اول

(سوای سرتیپان اول که جزو توپخانه
و سواره نوشته شده اند)
نواب سیف الدوله سلطان محمد میرزا
نواب الاجودان حضور همایون
و والی ولایات ملایر و تویسرکان
و نهاوند حسینقلیخان قاجار
قوانلو جناب فخر الملک عبد
الحسین خان جناب محمد خان
والی مامور آذربایجان میرزا
علیخان ولد مرحوم صدر اعظم
جناب حاجی حسینقلیخان معتمد
الوزاره وزیر مختار مامور بنکی دنیا
جناب مستشار الدوله میرزا
یوسفخان عبد الحسین خان افشار
حاجی حسینقلیخان برادر دستاری
اصلان میرزا زکیخان نواب
محمد میرزا ولد ملک آرا نواب
جلال السلطنه محمد میرزا عباسقلیخان
اعتماد نظام سرتیپ اول و مترجم
نواب مستطاب اشرف والا نایب
السلطنه محمد قاسمخان صاحب جمع
علیمحمد خان برادر جناب امین
السلطنه علی اکبر خان دریابیگی
جناب زین العابدین خان وزیر مختار مقیم
وینه حاجی عطاء الله خان
نواب احتشام الدوله عبد العلی
میرزا امیرزاده عبد المجید میرزا
حاکم سابق قراجه داغ ولیخان
نصر السلطنه محمود میرزا سرتیپ
اول حاجی آغا غلامعلی سرتیپ اول
میرزا حسینخان سهام السلطنه
محمد علیخان پسر خازن الملک
نصر الله خان تلگرافچی مخصوص
حضور همایون اعتماد الحرم
حاجی سرورخان آغا باشی
آغا بهرامخان میرزا ابوترابخان
نایب اول اداره پلیس اسد الله
خان پسر مرحوم وزیر نظام
اسکندر خان افغان میرزا محمد
پیشخدمت خاصه و سرتیپ اول
غلامعلیخان سرتیپ اول
پسر سهام الدوله

سرتیپان دویم

(سوای آنهائیکه در جزو افواج
و سواره نوشته شده اند)
عالمشاه میرزا میرزا عبد الله خان
مستشار الوزاره خارجه محمد
علیخان اردلباشی سرتیپ دویم
میرزا حسنخان پسر مرحوم سهام
السلطنه میر اسد الله خان
ولد میر عطاء الله خان میرزا
حسنخان رئیس پستخانه آذربایجان
فتح الله خان ناظم دیوانخانه
ابوطالبخان محمد حسن خان
شجاع الملک ولد مرحوم عبد
القادر خان شجاع الملک محمد
علی میرزا میرزا جواد خان
حیدر خان ولد مرحوم آصف الدوله
میر سلیمانخان صادم السلطنه
سرتیپ دویم

سرتیپان سیم

(سوای آنهائیکه در جزو سواره
و افواج نوشته شده اند)
دارا میرزا کامران میرزا
مرتضی قلی میرزا نواب الاجودان
حضور همایون محمد باقر خان
سرتیپ سابق فوج ششم مستوفی
عین الملک میرزا محمد خان
سرتیپ پسر مرحوم صدر اعظم
میرزا اسمعیل محمد خان سرتیپ
سرهنگ سابق فوج بهادران
اسمعیل خان ولد مرحوم محمد علی خان
ماکوئی علینقی خان سرتیپ

خارج از فوج ابلات محمد علیخان
ولد مرحوم امیر الامراء مهدیخان
جهانبیگلو خانبابا خان پسر رضاخان
اختیار محمد صادقخان قراباغی
میرزا علیخان افشار حیدر قلیخان
هراتی علینقیخان پسر مرحوم حاجی
بهاء الملک عباسقلیخان هراتی
عباسقلیخان پشت کوهی مهدیخان
قاجار سیف الله خان لاریجانی
میرزا نصر الله خان مهندس
محمود خان کلائی علیرضا خان
ژنرال آجودان ولد مرحوم صمصام
الدوله مصطفی قلیخان ولد مرحوم
ایضا محمد تقیخان بیوکخان
برادر شجاع السلطنه حسینقلیخان
سرتیپ برادر مرحوم اجودانباشی
حسینخان سرتیپ پسر مرحوم
اجودانباشی حیدرخان سرتیپ
پسر مرحوم حاجی سعد الدوله
جعفر قلیخان سرتیپ ولد مرحوم ایضا
محمود خان میرزا عبدالکریمخان
سرتیپ حاجی محمد حسنخان زند
محمد حسنخان ولد مرحوم محمد خان
امیر تومان محمد حسینخان
ولد مرحوم ایضا میرزا غلامعلیخان
ولد جناب میرزا محمود وزیر سابق
دار الخلافه قاسمخان کروسی
محمد خان افشار میرزا حسینخان
سرحد دار امان الله خان پسر
مرحوم ابراهیم آقای ماکوئی
مرتضی خان رئیس تلگرافخانه استرا

آغا سلطان خواجه حاجی شیخ
محمد جعفر معتمد التجار آقا محمد
خان

سرهنگان خارج از فوج

کلبعلیخان ولد مرحوم امین نظام
عبدالعلیخان ولد مرحوم ایضا
مرتضی خان سمنانی نصر الله
خان دماوندی آقاخان خلف مرحوم
سلیمانخان امیر تومان حسنعلی
میرزا جمشید خان ولد حاجی اردشیر
خان علیخان ولد مرحوم علی اکبر
خان سرتیپ رحمت الله خان
شقاقی میرزا بزرگخان پسر مرحوم
میرزا علی قائم مقام علیخان ولد
مرحوم نظام الدوله علی اکبر خان
اصفهانی سرهنگ فوج سابق
نهاوند کلبعلیخان پسر مرحوم
نظام الدوله محمد آقا ولد مرحوم
حاجی بیرزخان علینقیخان
جوانشیر علیقلیخان شقاقی
حسنخان ولد شیخعلیخان حاجی
فضلعلیخان کاظمخان شقاقی
اسدالله خان ماکوئی امیر اصلان
میرزای سرهنگ علینقی خان
علی اکبرخان برادر مشار الیه
عباسقلیخان ولد مصطفی قلیخان
جهانبیگلو فتح الله میرزا
نایب الحکومه سابق شاهرود
و بسطام محمد کاظم میرزا ولد
عالمشاه میرزا زین العابدینخان
احمد خان میرزا مسعود خان

عبدالله خان ولد مرحوم جعفرخان
ابوالحسنخان محمد خان بوئینی
فرج الله خان حسینقلیخان
سرهنگ سابق فوج پنجم شقاقی
مهدیخان افشار عبدالعلیخان
حسینعلیخان زهرائی حسینعلیخان
ولد مرحوم فضلعلیخان ابراهیمخان
لاریجانی حسنخان افشار
اسدآبادی پاشاخان خمسه
مظفر السلطنه محمد حسنخان
دویرن علیقلیخان کره
غلامرضا خان مافی مرتضی قلیخان
ولد مرحوم حاجی بهاء الملک
سلیمانخان اسدالله خان
ولد مرحوم حاجی سعد الدوله
آقاخان سرهنگ ولد مرحوم
مهدیقلیخان دنبلی نصر الله خان
ماکوئی آغا مکلل خواجه
حسنخان برادر مرحوم علیخان قراق
میرزا علی اکبر زین العابدین میرزا
فتح الله خان قراگوزلو حسنخان
نواده جناب صاحبدیوان
حسین آقای افشار محمد خان
درجزینی حاجی شکر الله خان
شقاقی سرتیپ ثلثه اسمعیل خان
ولد مرحوم محمد خان امیر تومان

نایبان اجودانباشی

جلال الدین میرزا یار محمد خان
نایب اجودانباشی علی اکبر خان
نایب اجودانباشی مصطفی خان میرزا
قاجار علیرضا میرزا قهار اسلام

احمد میرزا خلف مرحوم امیر تیمور میرزا
احمد میرزا خلف مرحوم کیقباد میرزا
ارسلان میرزا سلطان مجید میرزا
سرتیپ مصطفی قلیخان خلف مرحوم
منوچهر خان میرزا علی آقا
اسدالله خان دنبلی ناصر قلیخان
میرزا یوسفخان میرزا فضل الله خان
یوسفخان شقاقی غلامحسینخان
رستمخان کرجی سلطان احمد میرزا
علی اکبرخان نواده مرحوم فضلعلیخان
جعفرقلیخان قاجار محمدحسینخان
نواده مرحوم حاجی هادیخان
جهانبیگلو جعفرخان ولد مرحوم
حاجی محمد علیخان سرهنگ محمد
حسینخان پسر جمشیدخان تیمورخان
هادیخان ذرندی میرزا عبدالله
خان نایبی محمد آقا باقرخان
نواده حاجی محمد علیخان محمد علیخان
پسر مرحوم رضاقلیخان نایب ایشیک
آقاسی باشی قزوینی غلامرضا
خان بسطامی قهرمانخان
سید حسینخان فیروزکوهی
سید حسینخان ایضا حسنخان
ولد مرحوم علیقلیخان میرزا
عیسی خان ولد مرحوم عبدالرسول
خان خان باباخان خلف مرحوم
حاجی سعدالدوله بیوکخان
افشار مهدیخان ایضا محمد
علیخان ولدها شمخان سیف
الله خان ولد ایضا میرزا احمدخان
ولد مرحوم حاجی شجاع الملک

نجفقلیخان عبدالعلیخان افشار
داودخان ولد محمد علیخان سرتیپ
جلال الدین میرزا ولد مرحوم عماد
الدوله میرزا حسنخان امیرخان
آقالوخان پسر جبرئیل خان مسیحی
علی اکبرخان ولد مرحوم حاجی محمد علیخان
سرهنگ اسکندرخان حسینخان
ولد شکرالله خان علی آقا ولد
محمود آقا اسمعیل خان بسطامی
مرتضی قلیخان نکرو رحمت الله خان
برادر مرحوم دبیرالملک
مصطفی قلیخان قاجار محمد علیخان
کرندی غلامحسینخان ولد مرحوم
محمد علیخان سقزی قاسمخان
ملایری مصطفی قلیخان کرمانشاهانی
علیخان ولد مرحوم حاجی میرزا صادقخان
محمد خان صاین قلعه محمد حسینخان
علیخان مرتضی قلیخان عراقی
میرزا افضل الله خان فیروزکوهی
میرزا تقیخان پسر میرزا اسمعیل
لشکرنویس میرزا حسینخان
ولد مرحوم میرزا زکی غلامحسین
میرزا آسدالله خان تفرشی
صادقخان منسوب مرحوم وکیل
الملک تقیخان کرمانی
حسین آقا ولد علی بیک افشار
محمد قلیخان پسر بشیرالدوله
سلیمانخان نایب اجودانباشی
ولد مرحوم مهدیقلیخان سرتیپ

یاوران خارج از فوج

مرتضی قلیخان یوسفخان اسکندرخان

پسر جبرئیل خان علی اکبرخان
یاور سابق فوج طهران
رضاقلیخان باغمیشه حسین سلطان
قراباغی اسمعیل خان بادکوبه
علیخان مرندی عباس آقا ولد
مرحوم بهاءالدین آقا جعفر
قلی بیک مرندی محمد یوسفخان
هراتی عزیز محمد خان ایضا
جعفرقلیخان هراتی محمد خان
رجب خان کودرزی خسروخان
خمسه شکرالله خان ایضا
مرتضی قلیخان قزوینی مرتضی
خان ولد مرحوم مهدیقلیخان سرتیپ
دنبلی عباس قلی بیک ولد مرحوم
جعفرقلی بیک لطفعلیخان
اکبرخان ولد مرحوم محمد خان
امیرتومان شکرالله خان ولد
مرحوم اسمعیل خان جهانبیگلو
رضاقلیخان ولد ایضا

معلمین ایرانی

کریمخان میرزا عبدالوهابخان
سرهنگ علیخان قاجار محمد علیخان
عبدالحسین میرزا سرهنگ
محمود میرزا مصطفی بیک میرزا
شکرالله میرزا محمد علی میرزا
اسحق معلم میرزا محمد خان
معلم محسنخان

معلمین فرنکی از قدیم و جدید

ژنرال اندنی مسیو لمر موزیکانچی باشی

ژنرال واگنرخان مسیو لاکورس (پطلو) استاد کارخانه فشنگ سازی (مسیو مرل) (ماژور واسطوواخ معلم پیاده نظام) (کپیتن کروس معلم پیاده نظام) (کپیتن کازنلو معلم پیاده نظام) (جنرال پروشنک معلم توپخانه) (مسیو گبار موزیکانچی باشی پیاده نظام) (مسیو ودل نایب اول) (شاسور آدف)

صاحبمنصبان نظام

طرح جدید اطریشی

یکصد و شصت و نه نفر

سرهنگ ده نفر نایب سرهنگ کرد رجه آنها یاور اول است ده نفر یاور دویم یازده نفر سلطان چهل و هفت نفر نایب اول پنجاه و نه نفر نایب دویم هفده نفر وکیل باشی رژیمان دوازده نفر

مهندسین و مترجمین

مهندسین

احمدخان قاجار سرتیپ محمد حسن میرزا سرتیپ حاجی محمد میرزا سرهنگ

مترجمین

میرزا محمد علی سرتیپ

مدرسه مبارکه جدید البناء نظامی

موسوم بمدرسه ناصری

بریاست میرزا اکبر خان نصمصام السلطنه سرتیپ اول

اجزاء و معلمین و متعلمین

یکصد و پنجاه و هشت نفر

معلمین و مترجمین و غیرهم

هیجده نفر معلمین فرنگی چهار نفر معلمین ایرانی نه نفر اجزاء مدرسه پنج نفر

شاگردان مدرسه

یکصد و چهل نفر

شاگردان مهندس هیجده نفر توپخانه بیست و هشت نفر پیاده نظام سی و هشت نفر شاگردان زبان فرانسه چهارده نفر شاگردان موزیک سی و هشت نفر

برات توجیه مدرسه مبارکه ناصریه باد فرجناب جلالتمآب لشکر نویس باشی است

توپخانه مبارکه

بامارت نواب اشرف والا آقای فتحعلیخان امیر توپخانه و بریاست جناب جلالتمآب اقبال السلطنه رئیس توپخانه و وزیر قورخانه

عده نفرات کل توپخانه

ششهزار و چهارصد و هشتاد و هفت نفر

رؤساء

دو نفر

نواب اشرف والا آقای فتحعلیخان امیر کل توپخانه مبارکه جناب جلالتمآب اقبال السلطنه امیر تومان رئیس کل توپخانه

آشخاصی که در کلیه توپخانه مشغول و دخیل خدمتند پنج نفر

میرزا محمد علی اعتماد لشکر لشکر نویس توپخانه و اصطبل توپخانه میرزا اسمعیل خان اجودانباشی توپخانه جنرال پروشنک خان معلم جنرال واگنرخان معلم میرزا ابراهیمخان سرتیپ فرمانده و رئیس میدان و معلم پسر مرحوم میرزا علی اکبرخان اجودانباشی

نفرات افواج و طوایف

ششهزار و یکصد و چهارده نفر

پیشرسان و اطباء و ارباب قلم و اصناف و سرایداران و موزیکانچیان و شیپوچیان سیصد و شصت و شش نفر

تشخیص افواج توپخانه

کلیه توپخانه بصورت بسته شده از دو تومان تومان اول عبارت از افواج و طوایف اذربایجانی است که دوازده فوج است که ترتیب فوجی و تومان بندی نوشته میشود

افواج اذربایجانی

از بابت تومان اول

سه هزار و پنجاه و هفت نفر

فوج بهادران بهادرلو جمعی محمد تقیخان سرتیپ لدر مرحوم اللهویردیخان امیر تومان رئیس سابق توپخانه دویست و شصت و هفت نفر

فوج اول بهادرلو جمعی صفرعلیخان سرتیپ دویست و پنجاه و پنج نفر

فوج بهادران افشار جمعی خسروخان نصر الدوله سرتیپ اول دویست و پنجاه و پنج نفر

فوج اول افشار جمعی خسروخان

نصرالدوله بسرتیپی صادقخان
دویست و پنجاه و یکنفر
فوج دویم تبریزی و اردبیلی جمعی
حاجی شکورخان سرتیپ اول
سیصد و هفتاد و هشت نفر
فوج سیم اروبفی جمعی جلیل خان
معتمد نظام سرتیپ اول
دویست و شصت و نه نفر
فوج چهارم مرندی جمعی میرزا شفیع خان
مؤتمن نظام سرتیپ اول
دویست و پنجاه و چهار نفر
فوج پنجم خوئی جمعی جمشید خان
سرتیپ اول بسرتیپی محمدحسینخان
صد و هشتاد و هشت نفر
فوج ششم لك جمعی جمشید خان
سرتیپ اول صد و نود و هشت نفر
فوج هفتم شقاقی جمعی عسکرخان سرتیپ
دویست و چهل و سه نفر
فوج هشتم خلخالی جمعی میرزا فتح الله خان
سرتیپ اول دویست و پنجاه نفر
فوج مجرا مقدم جمعی بیوکخان
سرتیپ دویست و چهل و هشت نفر

افواج عراقی از بابت توپخانه دویم

سه هزار و پنجاه و هفت نفر
توپچیان کوچك نواب اشرف والا
امیر توپخانه که از اولاد صاحبمنصبان
توپخانه هستند پنجاه نفر
فوج خمسه جمعی تیمورخان
دویست و بیست و هشت نفر
فوج اول و دویم خرقانی جمعی
اصلانخان سرتیپ اول
پانصد و سی نفر
فوج جدید خمسه و کرمانشاهانی
و شترانی جمعی میرزا اسمعیل خان
اجودانباشی دویست و چهل نفر
فوج قزوینی جمعی علی اکبرخان سرتیپ
دویست و چهل نفر
فوج افشار بکشلو جمعی حاجی باقرخان
سرتیپ صد و شصت و هشت نفر
فوج کروسی جمعی علیرضا خان سرتیپ
دویست و پنجاه نفر
فوج همدانی جمعی حسینقلیخان سرتیپ
یکصد و چهل نفر
توپچیان قراگوزلو جمعی عمادالسلطنه
حسینقلی میرزا یکصد و پنج نفر
توپچیان نهاوندی جمعی محمدعلی میرزای
سرهنگ یکصد و شصت و سه نفر
توپچیان مهندس ملایری جمعی
ذوالفقارخان سرتیپ و قلعه بیکی
یکصد و پنجاه و چهار نفر
توپچیان جدید طرح اطریشی
با انضمام صاحبمنصبان جمعی
مهدیقلیخان سرهنگ
یکصد و هشتاد و دو نفر
توپچیان اصفهانی بسرهنگی
عبدالحسین خان
یکصد و بیست و پنج نفر
توپچیان شیرازی و بوالوردی
جمعی حاجی عبدالحسین خان سرتیپ
اول یکصد و پنجاه نفر
توپچیان بسطامی جمعی عباس میرزای
سرهنگ یکصد و بیست نفر
توپچیان انزلیچی و اشرفی جمعی
میرزا محمدخان سرتیپ
هفتاد و شش نفر
توپچیان زرندی بسرهنگی آقاخان
سی و شش نفر

تشخیص صاحبمنصبان و نایبین

از ششهزار و چهارصد و هشتاد و یك نفر

عدد نفرات موجودی توپخانه

پانصد و شصت و هشت نفر ارباب
منصب هستند
از رؤسا و سرکردگان و صاحبمنصبان
و ارباب قلم و اطباء که از قرار
تفصیل ذیل تشخیص داده میشوند
باقی که پنجهزار و نهصد و نوزده
نفر بند نایبین و غیره هستند از این قرار

توپچی با انضمام کیل و سرجوقه

پنجهزار و هفتصد و چهل و دو نفر

موزیکانچی و شیپورچی

هشتاد نفر

اصناف

از حداد و نجار و سراج و خیاط
بیست و سه نفر

سرایدار و سقا

بیست و هفت نفر

مستمری بگیر

از اولاد صاحبمنصبان متوفای توپخانه
چهل و هفت نفر

اسامی صاحبمنصبان کل توپخانه

از حاضرین رکاب مبارک و مأمورین
سرحدات و متوقفین و مرخصین
خانه

سرتیپان اول و دویم و سیم

سی و دو نفر

حاجی شکورخان سرتیپ اول
اصلانخان سرتیپ اول جلیلخان
معتمد نظام سرتیپ اول خسروخان
نصیر الدوله سرتیپ اول جمشیدخان
سرتیپ اول میرزا شفیعخان مؤتمن نظام
سرتیپ اول میرزا فتح الله خان سرتیپ
اول حاجی عبد الحسینخان سرتیپ اول
صفرعلیخان سرتیپ دویم محمد تقیخان
سرتیپ دویم حسینقلی میرزا اعتماد السلطنه
سرتیپ دویم ذو الفقارخان قلعه بیگی
سرتیپ دویم ابوطالبخان سرتیپ دویم
محمد تقیخان سرتیپ پسر اقبال السلطنه
صادقخان سرتیپ افشار
عسکرخان سرتیپ شقاقی محمد حسینخان
سرتیپ خوئی یوسفخان سرتیپ مقدم
علیرضا خان سرتیپ گروسی
حسینقلیخان سرتیپ همدانی
قهرمان میرزای سرتیپ پسر نواب والا
عز الدوله عبد الحسین میرزای سرتیپ
پسر مرحوم محسن میرزای امیر آخور
حسنخان سرتیپ اسمعیلخان سرتیپ
حسینخان سرتیپ برادرزاده جناب
وزیر نظام حاجی باقرخان سرتیپ
افشار بگشلو علی اکبرخان سرتیپ
قزوینی محمد آقای سرتیپ
محسن خان سرتیپ امیرخان
سرتیپ موزیکانچیان
احمدخان سرتیپ کرمانی میرزا محمدخان
سرتیپ پسر ملک الاطباء

سرهنگان

پنجاه و نه نفر

اسد الله میرزای سرهنگ
محمد علی میرزای سرهنگ سیف الدین
میرزای سرهنگ بهارلو محمد نقیلیخان
سرهنگ بهارلو غلامحسینخان
سرهنگ بهارلو حبیب الله خان
سرهنگ افشار محمد علیخان
سرهنگ فوج بهادران افشار
محمد علیخان سرهنگ فوج اول افشار
ابو القاسمخان سرهنگ تبریزی
میرزین العابدینخان سرهنگ اردبیلی
فتحعلیخان سرهنگ خوئی محمد
صادقخان سرهنگ پسر مرحوم وزیر
نظام آقاخان سرهنگ شقاقی
پاشاخان سرهنگ شقاقی حاجی
علی اصغرخان سرهنگ شقاقی
فتح الله خان سرهنگ خلخالی
فرج الله خان سرهنگ طالش
حسینخان سرهنگ حسنخان سرهنگ
توپخانه طرح اطریشی معلم مکتب ناصری
اسد الله خان سرهنگ توپخانه طرح اطریشی
محمد علیخان سرهنگ توپخانه طرح اطریشی
میرزا باقرخان سرهنگ پسر مهندس باشی
میرزا حسینخان سرهنگ مأمور تحویلداری
توپخانه خراسان رضاخان سرهنگ
تحویلدار توپهای برلنی حسنخان
سرهنگ پسر مرحوم احمدخان عمید الملک
میرزا آقاخان سرهنگ امان الله خان
سرهنگ هاشمخان سرهنگ
حاجی محمد باقرخان سرهنگ

عباس میرزای سرهنگ یوسف میرزا
سرهنگ خمسه مرتضی قلیخان سرهنگ
مظفرخان سرهنگ گروسی فرج الله
خان سرهنگ شیرازی مصطفی خان
سرهنگ بوالوردی فرج الله خان
سرهنگ شکر الله خان سرهنگ
علینقی خان گروسی قلیخان همدانی
پاشاخان خلخالی محمد صالح خان
محمد ناصرخان قاجار سلطانحسین
میرزای سرهنگ شیپورچی یوسفخان
سرهنگ موزیکانچیان حسن رضاخان
سرهنگ کرمانی آقاخان سرهنگ
زرندی قاسمخان سرهنگ مأمور
زنجیره عبد الحسینخان سرهنگ
مأمور اصفهان میرزا مهدیخان سرهنگ
مأمور اصفهان حاجی جعفرقلیخان
سرهنگ مأمور تحویلداری توپخانه فارس
میرزا آقا محسنخان سرهنگ مأمور اصفهان
میرزا سید جواد سرهنگ مأمور اصفهان
محسن میرزای همدانی
ابو الفتح خان سیلاخوری

نایبان آجودانباشی

پانزده نفر

میرزا احسنخان نایب اول آجودانباشی
عبد الحسین میرزا پسر مرحوم معز الدوله
سلطان مجید میرزا طغرل تکین میرزا
میرزا نجات الله خان میرزا سید علیخان
علی اکبرخان جعفرقلیخان یوسفخان
گروسی میرزا علیخان مصطفی
قلیخان همدانی اسمعیلخان ملایری
فضل الله میرزا حاجی عبد الله خان

میرزا آقاخان کرمانی

یاور اول و دوم نود و پنج نفر

حسینخان یاور اول هاشمخان
یاور اول بهادرلو زمانخان یاور
اول محمدعلیخان یاور اول فوج
بهادران افشار حبیب الله خان
یاور اول باقرخان یاور اول
علیخان یاور اول افشار حاجی
عزیزخان یاور اول جلیل بیک
یاور اول افشار نصرالله خان
یاور اول تبریزی حاجی یوسف بیک
یاور اول فتحعلی بیک یاور اول
تبریزی سیدولی بیک یاور اول
مرندی جعفرقلیخان یاور اول
گرگری حمزه بیک یاور اول مرندی
آقاجانخان یاور اول شقاقی
بهلول آقای یاور اول علی عسکر آقای
یاور اول صادقخان یاور اول خوئی
سلیمانخان یاور اول مقدم
رضاخان یاور اول مهندس طرح اطریشی
معلم مدرسهٔ ناصری میرزا ابراهیم
یاور اول طرح اطریشی محمدخان
یاور اول ایضا بیوکخان یاور اول
مقدم علیخان یاور اول اسمعیل خان
یاور اول خمسه یوسفخان یاور اول
عبدالباقی خان یاور اول قزوینی
غلامحسین خان یاور اول قزوینی
روح الله میرزا یاور اول محمدصادقخان
یاور اول یحیی خان یاور اول افشار
بکشلو محمدحسینخان یاور اول قزوینی
مرتضی قلیخان یاور اول خرقانی

ذوالفقارخان یاور اول همدانی
علیخان یاور اول گروسی سیف الله
خان یاور اول مهندس ملایری
هاشمخان یاور اول قاجار
حیدرخان یاور اول سلیمانخان
یاور اول مهندس ملایری اسدالله
خان یاور اول میرزا احمدخان یاور اول
محمدآقا یاور دوم بهادرلو فتح الله
خان یاور دوم بهادرلو میرزا علیخان
یوسف بیک یاور دوم بهادرلو
باقرخان یاور افشار پاشاخان
یاور افشار علینقی خان یاور افشار
محمدجعفر آقای یاور افشار عبد
العلیخان یاور افشار سیف الله
خان یاور افشار اسمعیل بیک
یاور تبریزی حاجی میرزا فرج خان
یاور تبریزی محمودخان یاور تبریزی
جهانگیرخان یاور اردبیلی
حسینخان یاور ارونقی محمدحسین بیک
یاور مرندی میرزا زکیخان یاور مرندی
کلبعلیخان یاور خوئی حسین بیک
یاور خوئی احمدآقا یاور خوئی
حاجی آقا بیک یاور خوئی آقا بیک
یاور تلک غلامحسینخان یاور شقاقی
عبادالله خان یاور شقاقی میرزا
یوسفخان یاور خلخالی صادقخان
یاور مقدم شریف خان یاور خمسه
علینقی میرزا یاور خمسه حسن میرزا
یاور خمسه محمدعلی بیک یاور خمسه
میرزا حسینخان یاور قزوینی
میرزا حسن یاور قزوینی

مصطفی خان افشار بکشلو ولیخان
یاور خرقانی خدادادخان یاور
نهاوندی آقاخان یاور نهاوندی
ابراهیمخان یاور مهندس ملایری
عبدالله خان یاور شرائی حیدر
قلیخان یاور شرائی میرزا سید [illegible]
یاور میرزا ابوالفتح خان یاور
علی اکبرخان یاور میرزا سید علینقی
یاور محمدطاهر میرزا یاور
میرزا اسحاق یاور کلاری علی اکبرخان
یاور تنکابنی فریدون بیک یاور
میرزا علی اکبر یاور طرح جدید اطریشی
میرزا نجفقلی یاور طرح جدید اطریشی
میرزا محمد یاور طرح جدید معلم مدرسه
ناصری میرزا محمدعلی خان یاور طرح
جدید اطریشی عبدالعلیخان یاور
سلیمان میرزا یاور معلم توپخانه کوچک

ارباب قلم

بیست و شش نفر

میرزا عبدالکریمخان منشی باشی
توپخانه و قورخانه میرزا علی [illegible]
لشکرنویس میرزا هاشم سررشته دار
برات نویس توپخانه میرزا علیرضای
سررشته دار برات نویس اصطبل توپخانه
میرزا اسمعیل سررشته دار قورخانه
میرزا علی سررشته دار میرزا اسدالله
سررشته دار میرزا نصرالله سررشته دار
میرزا مصطفی ایضا میرزا علینقی خان
ایضا میرزا آقا سررشته دار توپخانه
میرزا غلامرضا سررشته دار میرزا علی اصغر
میرزا مهدی مشرف میرزا حسین ایضا

میرزا ابو القاسم ایضاً میرزا محمد رضای ایضاً میرزا سید احمد ایضاً میرزا علی ایضاً میرزا علی اکبر ایضاً میرزا محمد علی ایضاً میرزا فتح الله ایضاً میرزا ابو دلخان ایضاً میرزا اسمعیل ایضاً میرزا آقا خان سیلاخوری میرزا جعفر غیب دفتر

اطبا و جراحان

ده نفر

میرزا سید محمد حکیمباشی توپخانه میرزا محمد حسین طبیب زرندی میرزا محمد حسین طبیب آشتیانی مأمور خراسان میرزا عبدالله طبیب مأمور آذربایجان میرزا حسن طبیب مأمور فارس ابو الفتح میرزای طبیب میرزا محمد طبیب میرزا حسن جراح سید عباس جراح مأمور خراسان میرزا بزرگ دواساز و عکاس توپخانه

اجزاء دار الشفاء جدید ناصری توپخانه

پانزده نفر

میرزا زین العابدین طبیب میرزا ابو القاسم طبیب مباشر تنظیمات دار الشفاء میرزا کاظم جراح میرزا بابای دواساز ناظر نفر پرستار چهار نفر آشپز و رختشوی دو نفر فراش و قراول چهار نفر

سایر ارباب مناصب

از سلطان و اجودان و نایب و غیره که در تمام افواج توپخانه هستند سیصد و نود نفر

تشخیص مأمورین و مرخصین

از این ششهزار و چهارصد و هشتاد و هفت نفر عدهٔ توپخانه استمراری سه هزار و چهل و دو نفر مأمورند که در رکاب مبارک و ساخلو سرحدات ممالک محروسه در زیر اسلحه مشغول خدمتند

این در صورتی است که خدمات فوق العاده از انعقاد اردوها و مأموریت توپخانه علاوه بر آنچه در ولایات است اتفاق نیفتد و الا باقتضای مأموریت علاوه بر این عده میشود

و باقی که سه هزار و چهارصد و چهل و پنج نفر باشند مرخص خانه و پشت بند مأمورین هستند که دو سال بدو سال از مرخصین خانه بجای مأمورین فرستاده میشود و مأمورین مرخص خانه میشوند که همیشه افواج توپخانه در صورتیکه خدمت فوق العاده اتفاق نیفتد دو سال در زیر اسلحه مشغول خدمتند و دو سال مرخص ولایت و در اوطان خودشان راحتند

ادارهٔ اصطبل توپخانهٔ مبارکه

بریاست و امیر آخوری امیر الامراء العظام محمد حسین خان پیشخدمت مخصوص حضور همایون

حاضر رکاب مبارک

اعتماد لشکر لشکرنویس میرزا حسن خان امیر آخور میرزا علینقی سر رشته دار میرزا محمود مشرف یحیی خان نایب اوّل حسن بیک نایب اوّل علیخان نایب و تحویلدار کاظمخان نایب و میرآخورباشی استاد حاجی علی نعلبندباشی نعلبند و آخته چی شش نفر جلودار چهارده نفر

خمسه

محمد ابراهیمخان رئیس سفید تحویلدار باباخان نایب اوّل فتح الله خان نایب اوّل حاجی تقیخان نایب اوّل نظرعلیخان نایب اوّل نایب دویّم هشت نفر جلودار شانزده نفر

ملایر

رستمخان نایب اوّل حسنخان نایب دویّم جلودار شش نفر

نهاوند

هاشمخان نایب اوّل آقا باباخان نایب اوّل غلامعلی بیک تحویلدار هادی بیک نایب دویّم جلودار هشت نفر

عراق

افراسیابخان نایب اوّل علیخان نایب دویّم جلودار شش نفر

ساوه

هدایت الله بیک نایب دویّم عنایت الله بیک نایب دویّم زین العابدین بیک تحویلدار جلودار ده نفر

سایر ولایات و سرحد آذربایجان

جلیلخان سرهنگ و امیر آخور نایب دو نفر جلودار ده نفر

خراسان و قاین و سیستان

محمد یخان رئیس رشیدخان نایب اول
موسی خان نایب اول نایب دویم دو نفر
جلودار هشت نفر

اصفهان

حاجی قاسم نایب اول نایب دویم نفر
جلودار دو نفر

شیراز

عنایت الله بیک نایب اول
جلودار پنج نفر

عربستان

زمان بیک نایب دویم جلودار
دو نفر

لرستان

آقاخان بیک نایب دویم جلودار
دو نفر

کرمانشاهان

محمودخان نایب اول جلودار
شش نفر

کردستان

افراسیاب خان نایب اول
جلودار دو نفر

استراباد

زین العابدین بیک نایب اول
جلودار دو نفر

قورخانهٔ مبارکه

ابوالمجمعی جناب جلالتمآب اقبال
السلطنه امیر تومان وزیر قورخانه
و رئیس توپخانهٔ مبارکه هفتصد و
هفت نفر

رکاب مبارک

چهارصد و شصت و دو نفر

معارف

دویست و پانزده نفر
جناب جلالتمآب اقبال السلطنه
امیر تومان وزیر قورخانه و رئیس
توپخانهٔ مبارکه
میرزا حبیب الله لشکرنویس و مستوفی

سرتیپان و غیره

محمدعلیخان پسر جناب اقبال السلطنه
عبدالله خان میرزا حسینخان
غلامحسینخان مسیو بن معلم
میکانیک قورخانهٔ مبارکه

سرهنگان

زین العابدینخان نایب الحکومهٔ ساوه
هاشمخان مباشر کارخانهٔ آتشبازی
میرزا محسن میر رفیعخان
شیخعلیخان میرزا سید حسین
میرزا حسینخان مصطفی خان نایب
اجودانباشی میرزا محمد نایب
اجودانباشی حسینخان قزوینی
نصیرخان قزوینی نایب اجودانباشی
محمدطاهرخان و موسی خان نوادهای
مرحوم صدراعظم سید علی اصغر خان
سرهنگ یوسفخان نایب اجودانباشی

لشکرنویس و سررشته دار

میرزا آقا میرزا محمدخان میرزا
اشرف میرزا نصرالله میرزا
ولیقلی میرزا اسدالله
میرزا علی اکبر

حکیمباشی و نقاشباشی

میرزا علی آقای حکیمباشی میرزا
عبدالرحیم نقاشباشی میرزا
عبدالرحیمخان طبیب میرزا
تهکس ساعت ساز

یاوران

نصرالله بیک یاور اول و تحویلدار
انبار قالسقر میرزا ابوالقاسم
یاور اول و تحویلدار حاصل انبار
کار نوروزعلیخان یاور و
تحویلدار قورخانه توپ و غیره
شهبازخان یاور و تحویلدار انبار
تفنگ حاجی عبدالله بیک یاور
و مباشر کارخانهٔ سراجی طهماسب
بیک یاور و مباشر کارخانهٔ چاشنی سازی
عابدین بیک یاور و مباشر
کارخانجات طهران علی اکبر سلطان
مباشر کارخانهٔ طرقه سازی سید
درویش مباشر کارخانهٔ گلوله تراشی
و سوهانکاری میرزا احمد یاور
اول و مباشر باغخانهٔ همدان
سید کاظم یاور اول مباشر کار
خانهٔ طبل و شیپورسازی
آقا سید حسین یاور و مباشر کارخانهٔ
اسباب مرمتی موزیکان کاظمخان
یاور اول و مباشر کارخانهٔ ریخته گری
عبدالحسینخان یاور اول مباشر
کارخانهٔ فشنگ کاغذی حسن بیک
یاور و مباشر کارخانهٔ فشنگ کاغذی
میرزا محمد بیک یاور و مباشر کارخانهٔ
چرخ بخار امام وردی بیک یاور
مأمور کرمانشاهان حاجی ابوطالب
خان یاور اول محمدعلیخان یاور

مأمور عربستان میرزا ابیک یاور
مأمور خمسه محمد علیخان یاور مأمور
قزوین حاجی اسمعیل یاور اوّل
میرزا ابو القاسم یاور مهدیخان
یاور محمد علیخان یاور میرزا علی اکبر
یاور میرزا احمد خان نوری
استاد میرزا محمد نجار باشی رئیس
کارخانجات نجاری

سلطان

سه نفر

اصناف صنعتکار

یکصد و بیست و چهار نفر
تفنگ ساز و پرداختگر و قنداقساز
یازده نفر ریخته‌گر دوازده
نفر توپ ریز پنجنفر سراج
بیست نفر دوا نکرده نفر
سوهانکار ده نفر چاشنی ساز
هفده نفر نجار ده نفر
حدّاد ده نفر نقاش پنجنفر
کلوله ریز ده نفر

قورخانچی

دویست و بیست نفر کارخانه
فشنک فلزی بیست و هفت نفر

معارف

چهار نفر میو پیو معلم
میکانیک طهماسبخان سرهنگ
ناظم کارخانه سلطان نفر
نایب نفر

سایر

بیست و سه نفر

ولایات

دویست و چهل و پنجنفر

آذربایجان

جمعی میرزا عبد الله خان سرتیپ
سی و نه نفر معارف بیست
و یکنفر سایر هیجده نفر

اصفهان

جمعی میرزا احسنخان سرهنگ
هفده نفر معارف هفت نفر
سایر ده نفر

استراباد

جمعی رضا سلطان ده نفر
سلطان نفر سایر نه نفر

بسطام

جمعی محمد باقر بیک نایب سه نفر
نایب نفر قورخانچی دو نفر

خراسان

جمعی ابو القاسم بیک پنجاه نفر
معارف هفده نفر سایر
سی و سه نفر

بروجرد و عربستان

ده نفر
بروجرد جمعی میرزا ابو الفتح یاور
سه نفر
عربستان جمعی محمد صادق بیک
هفت نفر

فارس

جمعی احمد خان سرتیپ بیست و سه نفر
معارف هفت نفر سایر
شانزده نفر

کرمان

جمعی علی اکبر خان یاور سی و هفت نفر
معارف چهارده نفر سایر
بیست و سه نفر

کرمانشاهان

جمعی محمد علیخان سلطان
بیست و هشت نفر معارف
هفت نفر سایر بیست و یکنفر

کردستان

جمعی غلامحسینخان یاور اوّل
شانزده نفر معارف پنجنفر
سایر یازده نفر

لرستان

جمعی محمد حسن بیک نایب
چهار نفر نایب نفر
قورخانچی سه نفر

قزوین

دو نفر نایب نفر قورخانچی
نفر

یزد

جمعی عبد الوهابخان سلطان
شش نفر سلطان نفر
سایر پنجنفر

زنبورکخانهٔ مبارکه

نصر الله خان سرتیپ زنبورکخانه
و رئیس قراسوران دار الخلافه
عبد الحسین خان سرهنگ
علیمحمد بیک یاور اوّل
اسمعیل خان یاور دوّم

مؤزیکانچیان
صاحبمنصبان

شکر الله خان سرتیپ محمد حسنخان
سرتیپ نوادهٔ مرحوم خانبابا خان

سرداد کل محمد علیخان سرهنگ
موزیکانچی صفرعلیخان سرهنگ
غلامحسین بیک یاور

دسته جات موزیکانچی

دسته
موزیکانچیان توپخانه

دسته
اردنکه و رودباره

دسته
لورائی و شهرستانکی

دسته
مخصوص نوّاب اشرف والا نایب السلطنه

دسته
موزیکانچیان قزاقخانه

دسته
ساوه

دسته
سیلاخوره

دسته
موزیکانچیان فوج خرقانی

دسته
موزیکانچیان فوج بهادران

دسته
موزیکانچیان فوج ششم اقبال

دسته
موزیکانچیان فوج قزوین

دسته
موزیکانچیان فوج منصور قراگوزلو

دسته
موزیکانچیان فوج قدوه

افواج قاهره

فوج بهادران
نمره (۱)
ابوالجمعی شجاع السلطنه امیر
تومان

فوج اوّل خاصّه
نمره (۲)
ابوالجمعی شجاع السلطنه امیر تومان
بسرتیپی حاجی نقد علیخان

فوج ششم اقبال نمره (۳)
ابوالجمعی شجاع السلطنه بسرتیپی
یوسفخان

فوج دوّم نصرت
نمره (۴)
محمد قلیخان سرتیپ

فوج دوّم خاصّه
نمره (۵)
ابوالجمعی عبد الحسین میرزای
نصرة الدوله امیر تومان بسرتیپی
احمدخان

فوج چهارم تبریز
نمره (۶)
آقاخان امیر تومان

فوج امیریّه
نمره (۷)
جمعی لطفعلیخان سرتیپ
حاجی احمدخان سرتیپ عبد
الحسینخان سرهنگ

فوج مخبران
نمره (۸)
ابوالجمعی شجاع السلطنه
بسرهنگی میرزا احسنخان

فوج پنجم شقاقی
نمره (۹)
ابوالجمعی شجاع السلطنه
امیر تومان مرتضی قلی آقا سرتیپ

فوج هفتم شقاقی
نمره (۱۰)
جمعی شجاع السلطنه ابوالجمعی
غلامحسینخان ذو الجودان
بسرهنگی محمد خلیلخان

فوج ششم شقاقی
نمره (۱۱)
ابوالجمعی عبد الحسین میرزای
نصرة الدوله امیر تومان محمد
باقرخان سرتیپ

فوج قهرمانیّه
نمره (۱۲)
غلامحسینخان ذو الجودان
علیخان سرهنگ

فوج پنجم ابدال نمره (۱۳)
ابوالجمعی شجاع السلطنه
امیر تومان رحیمخان سرتیپ

فوج تخته قاپو
نمره (۱۴)
ابوالجمعی علینقیخان سرتیپ

فوج اردبیل و مشکین
نمره (۱۵)
بسرتیپی میرزا علیخان پسر مرحوم
میرزا احسنخان وزیر نظام

فوج هفتم خلج الی نمره (۱۶)
جمعی محمد ولیخان قاجار

عزیزالله

عزیز الله میرزا امیر سرتیپ
فوج مظفر مراغه
نمره (۱۷)
فضلعلیخان نصرة الملک سرتیپ
فوج سیم مراغه
نمره (۱۸)
ابو الجمعی فتح الله خان سرتیپ
فوج چهارم جدید مراغه
نمره (۱۹)
ابو الجمعی فضلعلیخان سرتیپ
فوج هفتم افشار
نمره (۲۰)
ابو الجمعی خسرو خان سرتیپ
فوج هشتم افشار
نمره (۲۱)
ابو الجمعی لطفعلیخان سرتیپ
فوج جدید افشار
نمره (۲۲)
ابو الجمعی میرزا علیخان سرتیپ
افشار پسر حاجی بهاء الملک
فوج نهم خوئی
نمره (۲۳)
ابو الجمعی عزیز الله میرزا سرتیپ اول
فوج بهادران خوئی
نمره (۲۴)
حیدر خان سرتیپ دویم
فوج مخبران ماکوئی
نمره (۲۵)
هلولا پاشاخان سرتیپ محمد
پاشاخان سرتیپ (۲۶)
فوج مخصوص نواب اشرف

والا نایب السلطنه امیر کبیر وزیر
جنگ ابو الجمعی میرزا محمد علیخان
معین نظام و سرتیپ تقیخان
فوج اول طهران نمره (۲۷)
ابو الجمعی امیرخان سردار امیر تومان
فوج مخبران زرند
نمره (۲۸)
جمعی محمد حسنخان سرتیپ
فوج بهادران دماوند
نمره (۲۹)
علینقیخان سرتیپ اول محمد
حسنخان سرهنگ
فوج دویم خلج ساوه
نمره (۳۰)
سیف السلطنه امیر تومان
فوج مخبران دره جزینی
نمره (۳۱)
سرتیپ احمدخان سرهنگی فضل
الله خان
فوج ششم قدیم خمسه
نمره (۳۲)
ابو الجمعی مظفر الدوله
فوج دویم خمسه
نمره (۳۳)
جمعی علاء الدوله

فوج مخبران کردستان
نمره (۳۵)
جمعی محمد علیخان سرتیپ ظفر الملک

فوج اول قدیم قزوین
نمره (۳۶)
ابو الجمعی نصر الملک امیر تومان
هدایت الله خان سرهنگ
فوج دویم جدید ایضاً
نمره (۳۷)
نصر الملک امیر تومان سرهنگی
مصطفی خان
فوج سیم افشار بکشلو
نمره (۳۸)
ابو الجمعی حسنخان اجودانباشی
کل سرهنگی علیخان پسر مرحوم
حاجی اسد الله خان
فوج ششم خرقانی
نمره (۳۹)
ابو الجمعی اجودانباشی
سرهنگی علی محمد خان
فوج بهادران حشمت
نمره (۴۰)
ابو الجمعی حاجی اسحق خان سرتیپ
فوج هفتم عرب و عجم
نمره (۴۱)
ابو الجمعی محمد اسمعیل خان سرتیپ
فوج مخبران فیروزکوهی
نمره (۴۲)
ابو الجمعی میرزا کریمخان
صمصام السلطنه سرتیپ اول
سرهنگی مصطفی خان
فوج هفتم سواد کوه نمره (۴۳)
ابو الجمعی جناب مستطاب امین
السلطان سرتیپی حاجی حسینعلیخان

فوج سیم

فوج سیم لاریجانی
نمره (۴۴)
ابوالجمعی امیرخان سردار
امیر تومان بسرتیپی خانبابا خان

فوج سیم تنکابنی
نمره (۴۵)
ساعد الدوله امیر تومان و لیجانی
نصر السلطنه سرتیپ اول

فوج سیم بندپی
نمره (۴۶)
جمعی عبد الحسینخان بندپی

افواج ثلثهٔ هزارجریب
نمره (۴۷)
ابوالجمعی جعفرقلیخان سرتیپ
نمره (۴۸)
ابوالجمعی لطفعلیخان سرهنگ
نمره (۴۹)
ابوالجمعی محمد خان سرهنگ

فوج بهادران فراهان
نمره (۵۰)
ابوالجمعی امان الله خان سرتیپ

فوج بزچلو
نمره (۵۱)
جمعی محمد خان سرتیپ

فوج مخبران کزازی
نمره (۵۲)
جمعی حاجی صمصام الملک بسرتیپی ذوالفقار خان

فوج ششم سربندی
نمره (۵۳)
جمعی حاجی صمصام الملک امیرتومان

فوج اول خلج قم
نمره (۵۴)
بسرتیپی حاجی غفار خان

فوج چهارم گرکره
نمره (۵۵)
جمعی نصرالله خان سرتیپ فیروزکوهی

فوج پنجم گلپایگان
نمره (۵۶)
جمعی غلام حسین خان سرهنگ
بسرهنگی عبدالله خان ولد شهاب الدوله

فوج ششم سه دهی
نمره (۵۷)
نواب جلال الدوله سرتیپ

فوج چهارم فریدنی
نمره (۵۸)
بسرهنگی حاجی مصطفی قلیخان

فوج ششم چهار محالی
نمره (۵۹)
جمعی محمد علی میرزا بسرهنگی
میرزا عبد الحسینخان

فوج ششم قراگوزلو
نمره (۶۰)
ابوالجمعی حسام الملک امیرتومان
بسرهنگی فضل الله خان

فوج منصور قراگوزلو
نمره (۶۱)
ابوالجمعی حسام الملک
بسرتیپی زین العابدین خان

فوج بهادران فدوی
نمره (۶۲)
ابوالجمعی عبدالله خان سرتیپ
اول ساعد السلطنه

فوج مخبران قراگوزلو
نمره (۶۳)
ابوالجمعی جناب ناصر الملک
بسرهنگی سید خان

فوج دوم ملایری
نمره (۶۴)
ابوالجمعی عسکرخان سرتیپ

فوج دویم نهاوندی
نمره (۶۵)
ابوالجمعی معین نظام
بسرهنگی حسینخان نهاوندی

فوج بیلاخوری
نمره (۶۶)
جمعی ساعد السلطنه بسرهنگی
مصطفی خان

فوج چهارم زنگنه
نمره (۶۷)
ظهیر الملک سرتیپ اول محمد
حسین خان سرتیپ سیم

فوج اول گروسی
نمره (۶۸)
علیمراد خان سرتیپ نصرالله
خان سرهنگ

فوج بهادران قلعه نجیری
نمره (۶۹)
بسرهنگی حسینخان

فوج سیم کلهر
نمره (۷۰)
جمعی محمد کاظمخان سرهنگ

فوج چهارم لیشتر و کهگیلویه
نمره (۷۱)

ابوالجمعی

ابو الجمعی حسینقلیخان دولو
سرهنگی غلامرضا خان

فوج اول امرائی
نمره (۷۲)

جمعی قاسمخان سرهنگ

فوج بهادران قرائی
نمره (۷۳)

ابو الجمعی حاجی علینقیخان سرتیپ

فوج مخبران ترشیزی
نمره (۷۴)

بسرتیپی محمد جعفرخان قاجار

فوج اول قائینی
نمره (۷۵)

ابو الجمعی حشمة الملک بسرهنگی
حاجی پرویز خان

فوج دویم جدید قائینی
نمره (۷۶)

جمعی حشمة الملک بسرهنگی حیدر
قلیخان

فوج هفتم قدیم کرمانی
نمره (۷۷)

نقیخان سرتیپ

فوج هشتم شوکت کرمانی
نمره (۷۸)

ابو الجمعی سلیمانخان سرتیپ
عرب بسطام

فوج نهم جدید کرمسیر کرمانی
نمره (۷۹)

بسرتیپی زین العابدین خان

سواره آذربایجان

دسته
افشار صاین قلعه ابو الجمع حیدر خان
سرتیپ

دسته
افشار ارومی ابو الجمعی حاجی عبد
الحسینخان سرتیپ اول بسرتیپی بافرخان

دسته
قزاق آذربایجان از عوض دسته
اردبیل و مشکین ابو الجمعی نصر الدوله

دسته
چهار دولی ابو الجمعی نوروزخان
بسرتیپی حسینقلیخان سرتیپ

دسته
چلبیانلو محمود خان سرتیپ
رحیمخان سرکرده

دسته
خوئی عباسعلی بیک امیر بیک

دسته
شقاقی جمعی علیخان

دسته
شاطرانلو جمعی یوسفخان سرکرده

دسته
اینانلو جمعی صارم الملک

دسته
قراپاپاق جمعی جعفقلیخان سرتیپ

دسته
حاجی علیلو بسرکردگی رستمخان

دسته
قراسوران راه قراجه داغ
جمعی عباسعلی بیک

دسته
قراسوران جمعی سیف الله خان سرکرده

دسته
قراسوران ارشق و استارا
جمعی امین الوزاره

دسته
دبیکانلو جمعی یوسفعلیخان

دسته
جدید شقاقی جمعی عباسخان

دسته
قراسوران راه مرند جمعی شکر الله خان

دسته
بیکانی جمعی اسفندیار خان

دسته
مقدم جمعی صمد خان

دسته
مکری عزت الله خان

دسته
قوجه بیکلو ابو الجمعی حسینقلی خان
سرکرده

سرکردگان غلام نصرت
میرهدایتخان میرزا زین العابدینخان
علیقلیخان حسینخان ابرهیم
آقای سرهنگ اسکندرخان
سلیمانخان

خراسانی
غلامان مشهدی

دسته
جمعی ابو الفتح خان

دسته
جمعی حاجی فضل الله خان

دسته

جمعی حاجی قرامرز خان

دسته

قوچانی جمعی شجاع الدوله

دسته

بجنوردی جمعی سهام الدوله
یار محمد خان امیر تومان

دسته

قاینی و سیستانی جمعی حشمة
الملک امیر تومان

دسته

طبسی جمعی عماد الملک

دسته

درجز جمعی محمد علیخان

دسته

هزاره جمعی اسمعیل خان سرتیپ
بسرکردگی محمد عظیم خان

دسته جات

تیموری و جمشیدی

دسته

تیموری جمعی علیمردان خان نصرة الملک

دسته

تیموری جمعی میر عطاء الله خان

دسته

جمشیدی جمعی ذوالفقار خان
و حاجی محمد امین سرکرده

دسته جات

جمعی نواب حاجی محمد میرزای
سرتیپ اول

دسته

مرودوانی

دسته

مروی بسرکردگی ابو الحسن خان
و محمد شریف خان

دسته

مروی جمعی سید رضا بیک

دسته

مروی جمعی قربانعلی بیک

دسته

آرلان جمعی آقا خان سرکرده

دسته

چولائی جمعی غلامحسین خان سرکرده

دسته

قراسوران جمعی غلامرضا خان
و نصر الله خان

دسته

قرائی جمعی محمد خان سرکرده

دسته

نیشابوری ابو الحسن جمعی باقر خان سرتیپ

دسته

عمارلو جمعی محمد رضا خان سرکرده

دسته

سبزواری جمعی حاجی قرامرز خان

دسته

مزینانی جمعی حسین خان سرکرده

پیاده خراسانی

دسته

قاینی و خوافی جمعی حشمة الملک

دسته

عملهٔ پلیس یکصد و سی و پنج نفر

استرابادی وغیره

پیاده استرابادی

دسته

جمعی میر علینقی خان سرتیپ ثانی بابت
پیاده فندرسکی و کتول

دسته

جمعی عبد الصمد خان سرتیپ
پیاده مقصودلو

دسته

عشکین جمعی محمد خان سرکرده

دسته

ساوری جمعی علی خان

دسته

شاهکوهی جمعی محمد علیخان

دسته

سدن رستاقی جمعی محمد قلیخان

دسته

انزانی جمعی محمد علیخان

دسته

بلوچ و حاجی لر جمعی علی اصغر بیک

دسته

غلامان استرابادی جمعی علیخان
آقای قاجار

دسته

کلدی خان رئیس سفید طاهر جعفربای

دسته

ایل کلدی نظر ریش سفید آتابای

دسته

قلیجخان آتابای سالار خان

دسته

قوشیرخان آتابای ایل کلدی بیخان جعفربای

دسته

امیرخان آتابای ملا قربانخان

دسته

ایضاً نظر دیتر سفید آتابای محمد قلیخان

دسته

سواره تراکمه یموت و گوکلان جمعی
حسینقلیخان یوزباشی

دسته

زردنبی جمعی افراسیاب خان سرکرده

کوداری و بسطامی

ابوالجمعی نواب ضیاء الدوله امیر تومان

کرمانی

افشار کرمانی

میرزا محمود خان سرکرده

شمخالچیان بمی

ابوالجمعی

سواره و جمازه بمی و نرماشیری

اسدالله خان سرکرده عرب بسطامی

سواره و جمازه سوار نرماشیری

وردیسکانی مرتضی قلیخان سرکرده

سواره سیستانی

اسدالله خان سرکرده

سواره و جمازه سوار خبیصی

صادقخان سرکرده

گیلانی

از بابت سواره کرکان رودی و
اسالمی جمعی نصرت الله خان سرتیپ اول

مازندرانی

از بابت سواره کرد و ترک و غیره
ابوالجمعی میرزا عبدالله خان
پیشخدمت سرتیپ اول
میرزا ابوالحسن مشرف

سرکردگان

عبدالله خان مدانلو فتح الله خان ایضاً

صفی خان ایضاً موسی خان
جهانبیگلو اسدالله خان ایضاً
محمد خان ایضاً حسینخان کربلائی
ذوالفقار خان ایضاً حسنخان
اصانلو محمد خان افغان

جماعت خواجه وند

ابوالجمعی جناب مستطاب
امین السلطان علی اکبر خان سرتیپ
اول یزدانقلی خان سرکرده
نعمت الله خان حسینخان فتح الله خان

سواره عبدالملکی

ابوالجمعی عبدالله خان سرکرده
عسکرخان

عراقی

جماعت زرّین کمر

ابوالجمعی ساری اصلان امیر تومان
علیقلیخان سرتیپ
محمد خان نایب اول

جماعت شاهسون افشار

ابوالجمعی جناب مستطاب امین السلطان
جهانشاه خان سرتیپ اول

جماعت بختیاری

جمعی محمد حسینخان

جماعت عرب اردستان

جمعی میرزا حسینخان سهام السلطنه
سرتیپ اول میرزا حسنخان
سرتیپ دوم

جماعت افشار اسدآبادی

جمعی صاحب اختیار امیر تومان
جبرکردی محمد کریمخان

جماعت خمسه

جمعی ذوالفقار خان سرتیپ اول

جماعت شاهسون اینانلو

عزیزالله خان صارم الملک
امیر تومان حاجی لطف الله خان
سرتیپ اول

جماعت شاهسون بغدادی

امید علیخان سرکرده اکبر خان
سرتیپ اسد خان سرکرده

جماعت شاهسون دوران

ابوالجمعی جناب مستطاب امین السلطان
آقا جانخان سرتیپ غلامعلیخان
سرهنگ محمد حسینخان ایضاً
غلامرضا خان سرکرده ولیمحمد
خان ایضاً

جماعت شاهسون قورت بیکلو

ابوالجمعی حسینقلیخان سرتیپ
ولد مرحوم حسینقلیخان

جماعت باجلان

ابوالجمعی حاجی احمد خان سرتیپ

جماعت خرقانی

ابوالجمعی اجودانباشی کل حسنخان
امیر تومان علینقی خان سرکرده

جماعت بزانوند

جمعی ابدالخان سرهنگ برادر
مرحوم حسنخان سرکرده

جماعت اصانلو

ابوالجمعی جناب مستطاب امین السلطان
رحیمخان سرکرده

جماعت افشار ساوجبلاغ

جمعی حسنخان سرتیپ میرزا
رضای طبیب

جماعت کرد بچه
که مشغول خدمت قراسورانی دار
الخلافه هستند جمعی عزیز الله خان
صارم الملک امیر توقمان بسرکرده
خانبابا خان

جماعت هداوند
ابو الجمعی جناب مستطاب امین
السلطان بسرکردگی رحیمخان

جماعت شاهسواری
که مشغول خدمت قراسورانی دار
الخلافه هستند جمعی صارم الملک

سواره جدید اصفهانی
ابو الجمعی محمد علی میرزا

جماعت ایلات قزوین
ابو الجمعی میرزا محمد خان سرتیپ اول

جماعت قراچورلو خواز
ابو الجمعی جناب مستطاب امین
السلطان بسرکردگی صفر علیخان

جماعت افشار بکشلو
ابو الجمعی اجودانباشی کل بسرتیپی
کاظمخان

جماعت چکینی
ابو الجمعی عزیز السلطان
بسرهنگی صادقخان

جماعت احمدوند و طهوری
ابو الجمعی محمد حسینخان

جماعت کلیایی
جمعی اسمعیل خان سرکرده

سواره کوزه برلو زنگی
جمعی حسینخان سرکرده

جماعت قانکلی کرمانشاهان
بسرکردگی

جماعت یاراحمدی
بسرتیپی حاجی احمدخان

جماعت عرب و باصری
جمعی محمد حسنخان سرتیپ و
قوام الملک

جماعت سنجابی
جمعی علی اکبرخان سرهنگ

جماعت فیلی
جمعی کریمخان سرکرده

سواره جدید کرمانشاهانی
جمعی عزیزخان سرکرده

جماعت بختیاری
داراب خان سرکرده

پیاده
خراسانی
شمخالچیان
ابو الجمعی حشمت الملک

جزایرچیان سرخسی
جمعی حشمت الملک بسرکردگی
اشخاص مفصله
غلامحسینخان سرکرده
عزیز محمد خان پسر عباسخان
سرتیپ یوسف بیک

استرابادی
دسته فندرسکی
جمعی میرزا علینقیخان سرتیپ

دسته کتول
جمعی علی محمد خان سرکرده

دسته مقصودلو
جمعی عبد الصمد خان سرکرده

دسته استرآباد رستاقی
جمعی فتحعلیخان سرکرده

دسته بالا شاهکوهی
جمعی آقا عبد الرحمن سرکرده

دسته پایین شاهکوهی
جمعی محمد علیخان سرکرده

دسته سدن رستاقی
جمعی محمد قلیخان سرکرده

دسته انزانی
جمعی محمد علیخان سرکرده

دسته متسکنی
جمعی محمد قاسمخان سرکرده

دسته ساوری
دسته جمعی جعفرقلیخان دسته
جمعی حاجی آقا رضا

دسته لیوانی و سیلسپیر
جمعی اسد الله خان سرکرده

دسته بلوچ
علی اکبر بیک

دسته جات گیلانی
دسته سالیانی
جمعی میر یوسفخان سرکرده

سوار اسالمی
ابو الجمعی نصرت الله خان سرتیپ
اول بسرهنگی الله یار خان

دسته انزانی
جمعی جواد قلیخان سرکرده

دسته شفتی
جمعی نعمت الله خان ایضا

مازندرانی

جماعت کلباد و غیره

جمعی میرزا محمدخان سرتیپ لطفعلی خان سرکرده محمدمهدیخان سرکرده (طایفهٔ عمرانلو) جماعت طالش بسرکردگی علی اکبرخان بختیاری بسرکردگی علی اکبرخان

جماعت اشرفی

بسرکردگی عباسقلیخان

کرمانی

تفنگچیان اناری

حسینقلیخان سرکرده

تفنگچیان نخعی و اوری

اسمعیلخان سرکرده

تفنگچیان عرب بسطامی

ابوالجمعی سلیمانخان سرتیپ بسرکردگی کریمخان

تفنگچیان زرنعاری

دادانخان سرکرده

تفنگچیان کوهدل و چاهساوار و اسفندقه

ملک بهادر سرکرده

عراقی از بابت پیادهٔ بلوچ

جمعی شیخ محمدخان سرهنگ

ادارهٔ افواج طرز اطریش

و سوارهٔ طرح قزاق

افواج طرح اطریش

از بابت صاحبمنصبان که برقرار هستند

رژیمان اول

از بابت پیاده نظام

رژیمان دوم

از بابت پیاده نظام

شاسور

که عبارت از فوج مخبران باشد

ژنی

که عبارت از فوج مهندس باشد

توپچیان توپخانهٔ اطریشی

فوج

موزیکانچیان

ادارهٔ مزبوره

ادارهٔ قزاقیه

بریاست پلکنیک گوزنین کاراویف

فوج اول

ابوالجمعی حسنخان امیرتومان اجودانباشی کل

فوج دوم

بسرتیپی علیخان سرتیپ

فوج سیم

بسرتیپی حسنخان قبه

موزیکانچیان

ادارهٔ مزبوره

قشون حاضر رکاب

از پیاده نظام و سواره و توپخانه و غیره یکصد و پنجاه هزار نفر

ذخیره

پنجاه هزار نفر

خزانهٔ مبارکهٔ نظام

بریاست جناب جلالتمآب وزیر نظام میرزا رضای البرز مستوفی حاجی شیخ جعفر معتمد التجار میرزا جعفر تفرشی منشی خزانهٔ نظام میرزا شفیع تفرشی سررشته‌دار خزانهٔ نظام میرزا محمدعلی

دار الخلافهٔ طهران

نواب مستطاب اشرف والا نایب السلطنه امیرکبیر وزیر جنگ و حکمران دار الخلافهٔ الباهره و غیرها ادام الله اقباله العالی

اجزاء حکومت جلیلهٔ دار الخلافه

جناب

جناب جلالتمآب محمد ابراهیمخان وزیر نظام و وزیر دار الخلافه

اجزاء مجلس حکومت

میرزا ابو القاسمخان مستوفی نوبجی
میرزا ابزرك كدخدای سابق پسر مرحوم
میرزا صالح میرزا حسن سرهنگ
ولد مرحوم حاجی میرزا تقی کلانتر
میرزا شفیع سررشته‌دار میرزا
جعفر منشی تفرشی میرزا یوسف
پسر میرزا جعفر منشی میرزا سید
محمد علی کتابچه‌نویس نایب محمود
نایب اول فراشخانه سایر نواب
فراشخانه ده نفر

نواب بلوکات دار الخلافه

میرزا مهدی نایب بلوک ورامین
و شهریار و غار و فشافویه
میرزا اسمعیل نایب بلوک ساوجبلاغ
میرزا سید احمد نایب ارنگه و
سولقانات

علمای اعلام دار الخلافه

جناب آقای میرزا زین العابدین امام
جمعه جناب آقای صدر العلماء
میرزا محمد باقر جناب آقا میرزا حسن
آشتیانی جناب آقا شیخ هادی
نجم آبادی جناب ملا محمد تقی مجتهد
کاشانی جناب آقا شیخ فضل الله
جناب آقا سید محمد رضا پسر مرحوم
آقا سید صادق جناب آقا سید
عبد الله جناب آقا میرزا احمد
شیخ الاسلام دار الخلافه جناب
آقا شیخ جعفر پسر مرحوم حاجی شیخ محمد
جناب حاجی سید جعفر کاشانی
جناب آقا سید مصطفی پسر مرحوم
حاجی سید حسین جناب آقا
علی اکبر پسر مرحوم آقا جمال الدین
بروجردی جناب شیخ محمد حسن
استرابادی جناب آقا شیخ موسی

اعیان و امراء و خوانین

و معاروف دار الخلافه از ارباب
مناصب و غیرهم سوای آنها که اسمشان
در دوایر دولتی ذکر شده از قرار
سنه ماضیه
جناب میرزا محمد خان نظام العلما
امیر دوستمحمد خان معیر الممالک
اعتماد الدوله عین الملوک
معتمد الملک ولد جناب اشرف
مشیر الدوله امیرزاده محمد میرزا
جلال السلطنه ولد جناب اعتضاد
الدوله عباس میرزا ولد ایضاً
فتحعلیخان سپهسالار و ولد ایضاً
خانبابا خان و ولد ظهیر الدوله
میرزا احمد خان نصیر الدوله ولد مرحوم
آصف الدوله محمود خان ملک الشعرا
میرزا محمد خان ندیم باشی حکیم الهی
ولد مرحوم حکیم الهی سلیمانخان
ولد مرحوم حاجب الدوله اسمعیل
خان بشیر الدوله میرزا محمد خان
غلامحسینخان قلیخان پیشخدمت
ولد سهراب خان حاجی محمد حسینخان
محمود خان محمد خان ولد مرحوم احمد
خان نوائی محمد حسنخان ولد ایضاً
حاجی محمد حسینخان ولد ایضاً
حاجی علیخان ولد ایضاً محمد ولیخان
ابو القاسمخان پیشخدمت نواده
زینت الدوله عباسقلیخان ولد
مرحوم بیگلربیگی هادیخان ولد ایضاً
محمد خان محمد جعفر خان حسینخان
هدایت الله خان علی اکبر خان
نجفقلیخان محمد باقر خان
امان الله خان

اداره نظمیه و پلیس دار الخلافه

نظم الملک کنت دو منت فرت
امیر تومان رئیس کل اداره پلیس
عباسقلیخان اعتماد نظام مأمور
خدمت حضرت والا میرزا ابو
ترابخان سرتیپ اول (سوشف)
نایب کل اداره پلیس میرزا سید
یوسف سرتیپ دویم مستشار اول
اداره میرزا محمد حسینخان سرتیپ
رئیس محله عودلاجان عباسقلیخان
سرتیپ رئیس محله دولت میرزا احمد
پسر مرحوم حاجی میرزا تقی کلانتر
سرهنگ و مستشار اداره
میرزا آقا خان سرهنگ آجودان
رئیس و رئیس سوارهای اداره
میرزا عبد الرحیمخان کلانتر و مستشار
اداره آقا لرخان سرهنگ
ناظم مأمورین اداره میرزا حسنخان
سرهنگ داروغه بازار
حاجی میرزا محمد علیخان سرهنگ
رئیس محله چالمیدان میرزا

ستیا... سرهنگ رئیس محلهٔ بازار نایب قلی نایب احتساب کل
میرزا عبدالغنی رئیس محلهٔ سنگلج
میرزا محمدعلیخان نایب سرهنگ
منشی باشی اداره میرزا ابیع
رئیس مجلس استنطاق میرزا محمود
رئیس گردشهای شهر میرزا هدایت
رئیس مخزن اداره هاشمخان
نایب اول محلهٔ عودلاجان وصاحبمنصب
اداره میرزا رحیم صاحبمنصب
ونایب اول محلهٔ دولت میرزا
علینقیخان نایب اول محله چالمیدان
وصاحبمنصب میرزا جعفر
نایب اول محلهٔ بازار میرزا
علیخان نایب اول چهارسوق
وتمام بازارهای شهر میرزا علی
منشی اطاق محاکمات یومیه
میرزا آقا منشی اطاق جنایات
میرزا اسمعیل منشی راپورتهای
شهر میرزا محمد مأمور نظم راه
آهن عدهٔ کلیهٔ اجزاء پلیس
چهارصد و دو نفر

ادارهٔ احتسابیه دار الخلافه

در تحت اداره وریاست جناب جلالتمآب
اعتضاد السلطنه وزیر انطباعات
ومترجم مخصوص حضور همایون
میرزا علیمحمدخان سرتیپ نایب اول
وزارت انطباعات وغیره
حیدرقلی آقا سرهنگ رئیس ادارهٔ
احتسابیهٔ دار الخلافه

اجزاء ادارهٔ احتسابیه

دویست و هفتاد و هفت نفر

خیابانهای دولتی میرزا
ابوالقاسم مشرف احتساب
میرزا یوسف نایب ادارهٔ
احتسابیه میرزا محمدحسین
نایب محلات شهر دار الخلافه
سایر نواب وصاحبمنصبان
بیست و پنج نفر فراش وعملهٔ
طویلهٔ احتساب وسقا وشاطر
دویست و چهل و هشت نفر

اسامی کارگذاران

وعملجات مخصوص در خانهٔ نواب
اشرف والا نایب السلطنه امیرکبیر
وزیر جنگ ادام الله اقباله العالی
جناب حاجی ملاباشی جناب
جلالتمآب وزیر نظام ووزیر دار
الخلافه مشیر خلوتهای نواب وفراشباشی
مخصوص حضرت والا نایب السلطنه
جناب عبدالله خان والی رئیس
الاطباء میرزا علی حکیمباشی نظام
معین نظام میرزا محمدعلیخان
میرپنج عباسقلیخان اعتماد نظام
سرتیپ اول ومترجم مخصوص
میرزا عباسعلیخان سرتیپ وپیشخدمتباشی
نصرالله خان ناظر وقهوه‌چی
باشی میرزا سید مهدیخان
نایب ناظر میرزا سید حسین
ساوجی طبیب مخصوص
حسینخان سرتیپ وتفنگدارباشی
محمد اسمعیل خان سرتیپ توپخانه
وکشیکچی باشی

رضاقلیخان یوزباشی کشیکخانه

آغایان

آغا سلطان خواجه باشی سرتیپ
آغا مکلل حاجی سرور

پیشخدمتان وغیرهم

شاهزاده آقا محمدخان سرتیپ
وپیشخدمت حاجی علیخان سرتیپ
وپیشخدمت میرزا خلیل خان
پیشخدمت وقوشچی باشی حاجی
محمدرضای پیشخدمت هدایت
الله خان صندوقدار وشاطر
باشی میرزا محمدخان پیشخدمت
اسمعیل خان ایضاً ولیخان
سرهنگ وپیشخدمت احمد
میرزای مترجم حسینقلیخان
سلطان مدیر تلفون

مستوفیان

میرزا علیخان مستوفی
میرزا هادی مستوفی
حاجی میرزا احمد مستوفی
میرزا سید محمدعلی

منشیان

میرزا محمدحسین مستوفی
کاتب السلطان
میرزا محمودخان منشی مخصوص
میرزا مهدیخان منشی قایم
مقامی

ادارات وزارت اعظم دولت علیه

جناب مستطاب اجل امین السلطان وزیر اعظم دولت علیه

وزارت جلیلهٔ داخله

جناب جلالتمآب میرزا حسن مستوفی الممالک جناب جلالتمآب میرزا هدایت الله وزیر دفترخانهٔ مبارکه
جناب جلالتمآب حاجی امین السلطنه مدیر دفترخانهٔ مبارکهٔ استیفا و محصّل محاسبات و بقایای دیوانی

اجزاء خاصّهٔ دایرهٔ وزارت اعظم

جناب فخامت نصاب دبیر الملک نایب اوّل وزارت داخله میرزا احمد منشی باشی جناب میرزا رضا قلیخان منشی رسائل خاصّه و مشغول فقرات میرزا اسد الله امین منشی خاصّه میرزا عبد الکریم منشی میرزا عنایت منشی میرزا محسن منشی میرزا علیخان محرّر وغیره

اجزاء وزارت دفتر استیفاء

مستوفیان عظام کرمانشاه

جناب افتخار الاعیان آقا میرزا [illegible] از اشخاصی که جزو وزرای دربار همایون با مأموریت ولایات یا ادارات یا در دفترخانهٔ مبارکه مشغول خدمت هستند

جناب جلالتمآب میرزا فتحعلیخان صاحب‌دیوان
جناب حاجی میرزا نصر الله مستوفی
جناب میرزا حسین نایب جناب جلالتمآب وزیر دفتر جناب میرزا عیسی وزیر سابق دار الخلافه جناب حاجی میرزا عبد الله خان علاء الملک جزو وزرای دربار اعظم جناب میرزا محمود وزیر سابق دار الخلافه محاسب خزانهٔ عامره و ضابط اسناد خرج ولایات و بیوتات
جناب میرزا رضای صدیق الدوله وزیر خالصجات جناب حاجی میرزا محمد رضای مؤتمن السلطنه مأمور وزارت خراسان جناب میرزا محمد علیخان معاون الملک محاسب صرف جیب مبارک

مستوفیان عظام

حکمرانی و دار الخلافه طهران و یزد و باغات و دفترخانهٔ مبارکه
جناب میرزا محمد اقبال الملک جزو وزرای شورای حکمران یزد جناب میرزا ابراهیم معتمد السلطنه محاسب مملکت آذربایجان جناب میرزا سید مصطفی حسام الشادان مستوفی وظایف
جناب میرزا محمد ولی محاسب مازندران و دار المرز جناب میرزا علی اکبر مستوفی مخصوص و موزهٔ مبارکه
جناب میرزا سید کاظم وزیر دوآب برای نوشتن عمله اصطبل خاصّه و کالسکه خانه وغیره جناب مؤتمن الملک ولد جناب جلالتمآب صاحب‌دیوان
جناب میرزا شفیعخان مستشار الملک پیشکار مالیه مملکت آذربایجان و جزو وزرای دربار اعظم جناب لسان الملک میرزا هدایت الله جناب میرزا حبیب الله خان مشیر الملک

مأمور پیشکاری اصفهان و یزد
جناب میرزا حسن وزیر دوم دفترخانهٔ مبارکه محاسب کرمان و کلیه بلوچستان
جناب میرزا رضا قلیخان نوه جناب مستطاب وزیر اعظم جناب میرزا رضا قلیخان سراج الملک

مستوفیان که در دفترخانهٔ مبارکه خدمت مخصوص و محاسبه نویسی دارند

میرزا محمود محاسب مملکت خراسان
میرزا محمد حسین محاسب خزانهٔ مبارکه نظام وغیره و سررشته‌دار کل
میرزا فضل الله خان نوهٔ جناب مستطاب اجل امین السلطان وزیر اعظم میرزا سید محمد مجد الاشراف محاسب رشت و طالقان میرزا باقر محاسب استرآباد و شاهرود و بسطام حاجی میرزا محمد محاسب اصفهان ولد جناب حاجی میرزا نصر الله

میرزا علی پسر مرحوم قوام الدوله
محاسب انبار دیوانی و غلات ولایات
میرزا علی پسر جناب وزیر دفتر مستوفی
و برات نویس مدرسهٔ دار الفنون
و تلگرافخانهٔ مبارکه میرزا اجود
نوادهٔ جناب وزیر دفتر محاسب گیلان
و خوار میرزا ابو القاسم محاسب
کاشان میرزا جعفر ولد جناب
حاجی میرزا نصر الله محاسب عراق
میرزا حسن ولد مرحوم وزیر لشکر
محاسب قزوین میرزا محمد علیخان
ولد جناب میرزا محمود وزیر محاسب
فارس میرزا رضای ولد جناب
حاجی میرزا نصر الله محاسب کردستان
و ساوه میرزا ربیع برات نویس
سرکارات عظام و خادمان حرم
جلالت میرزا بزرگخان نایب
جناب حاجی امین السلطنه و مباشر
صندوقخانه و رختدارخانهٔ مبارکه
میرزا علی مستوفی محاسب بروجرد
میرزا محمد مستوفی قم و فیروزکوه
میرزا محمد ولد مرحوم میرزا عبد الله
آشتیانی برات نویس عملهٔ خلوت
و محاسب خمسه میرزا فتح الله ولد
مرحوم میرزا علی قایم مقام محاسب
همدان میرزا محمد علیخان ولد جناب
میرزا محمود وزیر محاسب فارس
میرزا علی محمد خان برات نویس ارباب
قلم و تفنگداران سرکاری و غیره
میرزا زکی پسر مرحوم میرزا مسیح
محاسب عربستان میرزا محمد صادق
تویسرکانی محاسب عملهٔ توپخانه
میرزا رفیع محاسب کرمان و گروس
میرزا علی ولد مرحوم حاجی میرزا محمد
حسین مأمور گیلان میرزا زکی
نوری برات نویس عملهٔ حضور و
ارباب طرب میرزا حسینعلی
مستوفی نهاوند میرزا شفیع
نوادهٔ مرحوم صاحب دیوان محاسب
دماوند میرزا حسینخان برات
نویس بنّایی میرزا شفیع نزد
جناب جلالتمآب وزیر دفتر مشغول
خدمت است میرزا حسینخان
نوری برات نویس عملجات نظمیه
و احتساب میرزا منصور خان
محاسب سمنان و دامغان

مستوفیانی که در دفترخانهٔ مبارکه خدمت مخصوص ندارند

میرزا سیّد احمد پسر مرحوم میرزا موسی
وزیر میرزا رضا معین السلطنه
میرزا تقی منشی الممالک میرزا محمود خان
ولد مرحوم میرزا ابو الحسنخان قایم
مقام جزو اعضای مجلس محترم شورای
کبری میرزا محمد حسین وقایع نگار
میرزا محمد خان تبریزی وکیل آذربایجان
میرزا علی محمد خان ولد مرحوم میرزا
علی قایم مقام میرزا شفیع صدر
دیوانخانه میرزا رضای البرز
پسر مرحوم میرزا زین العابدین حاجی
میرزا سیّد حسین تفرشی میرزا
سیّد علی مستوفی ولد جناب میرزا
علی اکبر مستوفی مخصوص.

میرزا عباسقلیخان سپهر نایب
وزارت جلیلهٔ خارجه حاجی میرزا
اشرف شیرازی برادرزادهٔ مرحوم
حاجی میرزا شفیع میرزا حسن
منشی باشی مرحوم صدر اعظم
میرزا مهدی منشی دیوان اعلی پسر
مرحوم میرزا موسی نایب میرزا
حسینخان پسر مرحوم وزیر لشکر
که حسب الامر در وزارت جلیلهٔ
خارجه مشغول خدمت و رئیس
تشریفات آن اداره است
میرزا نصر الله خان پسر جناب
امین حضور وزیر بقایا میرزا
رضای بیان الملک نزد جناب
صاحب دیوان میرزا هاشمخان
نزد جناب امین الدوله میرزا محمد باقر
ولد جناب صدیق الدوله میرزا
احمد خان ولد جناب معاون الملک
میرزا محمود خان ولد جناب ایضاً
میرزا کاظم تفرشی نوادهٔ مرحوم میرزا
رضا قلی میرزا شکر الله ولد مرحوم
نصیر الملک میرزا محمود ولد جناب
میرزا محمد ولی حاجی میرزا محمد
علیخان پسر مرحوم وکیل لشکر
میرزا محمد طاهر کاشانی میرزا
حسن وکیل نواب حسام السلطنه
حاجی میرزا علیخان میرزا سلمان
نزد جناب مستطاب عضد الملک
میرزا کاظمخان امین العداله
میرزا هدایت تحویلدار کل خزانه
میرزا سیّد علی ولد مرحوم میرزا سیّد کاظم

مستوفی صندوقخانه میرزا سید کاظم ولد مرحوم میرزا سید ابراهیم میرزا سید احمد ولد جناب میرزا سید کاظم وزیر دواب میرزا عبدالعلی ولد مرحوم میرزا مهدی آشتیانی میرزا طاهر برادر مرحوم مجدالاشراف میرزا ابوالقاسم خان ولد مرحوم حاجی میرزا مهدی نوری میرزا جعفرخان پسر مرحوم میرزا علی تبریزی میرزا حسینعلیخان ولد مرحوم میرزا نظرعلی حکیمباشی میرزا رضاخان نواده مرحوم ضیاء الملک میرزا علیرضای تفرشی میرزا کریم برادرزاده جناب صدیق الدوله میرزا محمد ولد مرحوم حاجی میرزا محمدحسین مستوفی خزانه میرزا سلیمانخان کاشانی نزد جناب مخبرالدوله میرزا احمد نزد جناب علاءالدوله میرزا علی نواده مرحوم نصیرالملک میرزا نبی ولد مرحوم میرزا فتح‌الله لشکرنویس‌باشی میرزا علینقی که سابقاً نزد جناب عضدالملک بوده میرزا سید احمد برادرزاده مرحوم معین‌الملک میرزا حسینخان ولد معین‌السلطنه میرزا مهدیخان ولد ایضاً میرزا باقرخان ولد ایضاً میرزا اکبرخان ولد میرزا افضل‌الله خان میرزا عباسقلی ولد میرزا طاهر کرکانی میرزا محمود ولد جناب حاجی میرزا عباسقلی میرزا اسمعیل‌خان ولد میرزا رضاقلیخان میرزا جواد آشتیانی میرزا علی پسر مرحوم میرزا یوسف آشتیانی میرزا عبدالرحمن آشتیانی میرزا عبدالغنی آشتیانی

میرزا محمود تفرشی نزد جناب قوام‌الدوله میرزا محمدحسین تفرشی نزد جناب ایضاً میرزا سید علی تفرشی نزد جناب ایضاً میرزا حسینخان ولد مرحوم میرزا رضا مهندس‌باشی میرزا فتح‌الله کیلانی میرزا مصطفی قلی آشتیانی میرزا عبدالوهابخان ولد مرحوم حاجی میرزا حسن آشتیانی میرزا محمدعلی همشیره‌زاده مرحوم میرزا موسی وزیر لشکر میرزا سید محسن تفرشی پیشکار عراق میرزا ربیع ولد میرزا علی مستوفی نوری میرزا محمد ولد میرزا باقر مستوفی علی‌آباد میرزا محمدخان وکیل کرمان میرزا نقیخان نواده مرحوم قائم‌مقام میرزا محمدخان ولد مرحوم میرزا ابوالقاسم وزیر نظام عراق میرزا هادی که در کشیکخانه مشغول خدمت است میرزا اسمعیل نزد جناب جلالتمآب امین‌الدوله و مجدالملک

مأمورین ولایات

میرزا آقا مأمور به پیشکاری کرمان میرزا حسن کیلانی مأمور کرمانشاهان میرزا هادیخان مأمور خراسان نزد نواب رکن‌الدوله میرزا نقیخان مأمور فارس نزد نواب رکن‌الدوله میرزا حسن سمنانی مأمور بروجرد میرزا آقا مأمور کرمان میرزا رضا بنان‌الملک مأمور خدمت حضرت والا ظل‌السلطان میرزا مصطفی ولد مرحوم قوام‌الدوله مأمور فارس نزد نواب معتمدالدوله میرزا محمدخان مأمور سمنان نزد جناب عضدالملک میرزا مرتضی قلیخان مستوفی مأمور نیابت حکومت نائین میرزا مهدیخان مستوفی مأمور یزد

میرزا علیخان مستوفی مأمور دیوانخانه کیلان میرزا علی‌اکبرخان مستوفی ترشیزی که در خراسان مشغول خدمت است

سررشته‌داران و عزبان دفترخانهٔ مبارکه

سررشته‌داران

میرزا اسدالله سررشته‌دار و سرکاران عظام میرزا اسدالله سررشته‌دار دفترخانهٔ جلالتمآب مستوفی‌الممالک میرزا فرج‌الله سررشته‌دار میرزا عبدالجواد آشتیانی میرزا احمد سررشته‌دار جناب حاجی میرزا نصرالله میرزا سلیمان آشتیانی میرزا محمود سررشته‌دار میرزا محمد سررشته‌دار شیرازی میرزا مصطفی کرکانی میرزا عبدالله میرزا علی همدانی میرزا جعفر تفرشی میرزا حسین کرکانی میرزا صادق سررشته‌دار عمله خلوت و خسه میرزا علی ولد مرحوم میرزا فتح‌الله شیرازی میرزا اسمعیل سررشته‌دار استرآباد و غیره میرزا رضا سررشته‌دار کیلانی میرزا علیرضاخان تفرشی میرزا محمدعلی کرکانی میرزا علی سررشته‌دار کرمان میرزا عبدالله ساوجی میرزا بزرگ تفرشی سررشته‌دار عمله‌جات پلیس و احتساب میرزا عنایت سررشته‌دار قزوین

عزبباشی و عزبان دفترخانهٔ مبارکهٔ استیفاء

میرزا علی‌اکبر عزبباشی میرزا ابراهیم میرزا علی میرزا فتح‌الله میرزا علی‌محمد میرزا آقای اصفهانی میرزا محسن میرزا فضل‌الله میرزا محمد میرزا اسدالله میرزا محمد ولد مرحوم میرزا حسن میرزا احمد ولد میرزا فتح‌الله میرزا آقای آشتیانی میرزا مطلب بساول دفترخانهٔ مبارکه میرزا غلامحسین ولد میرزا ابراهیم

وزارت جلیلهٔ عالیه و دربار اعظم دولت علیه

در ادارهٔ خاصهٔ جناب مستطاب امین السلطان وزیر اعظم دولت علیه
جناب جلالتمآب امین الملک نایب کل وزارت اعظم

ادارات متعلقه و امورات راجعه

بوزارت عالیه و دربار اعظم
موزهٔ مبارکه کتابخانهٔ مبارکه خزانهٔ
مبارکه اندرون و باستثنای قراولان
وجود مسعود همایون و باستثنای
همایون خزانهٔ مبارکه خلوتهای
خواجه سرایان صندوقخانه و رختدار
خانهٔ مبارکه دار النظاره اطبای
خاصه فرنگی و ایرانی آبدارخانهٔ مبارکه
قهوه خانهٔ مبارکه کشیکخانهٔ مبارکه
ایشیکخانهٔ مبارکه غلامان مصدقه و
منصور غلامان ناصری فراشخانهٔ
مبارکه شترخانه و قاطرخانهٔ مبارکه
اصطبل خاصه زنبورکخانهٔ مبارکه
کالسکه خانهٔ مبارکه شاطران گمرک
ضرابخانهٔ مبارکه صرف جیب مبارک
خالصه طهران غله و ولایات انبار غله
معادن خانه و تقابی ایلات طهران
ادارهٔ باغات و عمارات سلطنتی کارخانجات
چراغ گاز و چراغ الکتریسیته کوزه پز
خانهٔ دار الخلافه ترتیب صنایع جنگلها

خلوت همایونی

ارباب مناصب

جناب جلالتمآب اقبال الدوله رئیس
خلوت همایونی جناب فخامت نصاب
حکیم الممالک پیشخدمت باشی سلام و
اعضای مجلس دربار اعظم و حکمران گیلان
و خوانسار و کره جناب صدیق السلطنه
غلامحسین خان خازن کتابخانهٔ مبارکه
جناب فخامت نصاب مجد الملک میرزا
تقیخان وزیر وظایف و اوقاف
جناب فخامت نصاب غلامحسین خان
امین خلوت و تفنگدارباشی

سایر

محمد حسنخان محقق جلال الملک جعفر
قلیخان ولد مرحوم اعتماد الدوله
نوابزادهٔ الدوله سلطان حسین میرزا
حکمران نیشابور و مضافات میرخلوت
محمد حسنخان پیشخدمت و فراشباشی حضرت
والا نایب السلطنه امیر کبیر وزیر جنگ
محمد ابراهیمخان ولد مرحوم امین الدوله
میرزا مهدیخان لجوداری مخصوص و ولد
مرحوم امین الدوله میرزا عبدالله خان
سرتیپ اول جبارخان آقا میرزا محمد خان
کرم بیگ سرتیپ اول حاجی حبیب الله
الله خان محمد حسنخان میرزا سید
عبدالکریمخان صدیق خلوت
محمد ابراهیمخان سرتیپ امیرزاده آقا خان
سلطان ابراهیم میرزا محمد باقرخان
ادیب الملک سرتیپ اول محمد تقیخان
پسر مرحوم ادیب الملک احمدخان
سرتیپ اول ابوالحسنخان پیشخدمت
خاصه سرتیپ اول امیرزاده آقا مسیح
امیرزاده محمود میرزا میرزا سید
محمدخان سرتیپ و غیره

فراشخلوت خلوت همایونی

میرزا اکبرخان تحویلدار خلوتهای همایونی
و نایب الحکومهٔ بروجرد محمد صادق خان
فراشخلوت آقا سلیمان نخودباشی خلوت
آقا صادق و غیره و غیره

دار النظارهٔ مبارکه

جناب امیر الامراء العظام مجد الدوله
مهدیقلیخان قاجار ناظر

اجزاء از قرار شرح ما صفحه

اکبرخان پیشخدمت و نایب النظاره
میرزا مهدیقلی حاجی میرزا محمد رضا
میرزا محمد صادق سررشته دار آقا
محمد باقر تحویلدار نقدی و جنسی کارخانهٔ مبارکه

شربتخانه

میرزا علی اکبر ناظم البکاء شربتدارباشی
شربتداران و عملجات یازده نفر

چوبقخانهٔ مبارکه

آقا محمد حسن چوبقچی باشی چوبقچی همایون ۲ نفر

آشپزخانه

آقا محمد ابراهیم آشپزباشی آشپزهای
مخصوص پنجنفر سایر دوازده نفر

تحویلخانه و وکیلخرج

حاجی محمد ابراهیم وکیلخرج سایر هفت نفر

سایر اجزاء و عمله

دار النظاره بیست و هفت نفر

ادارهٔ آبدارخانه و سقاخانه

در تحت ریاست مخصوص شخص جناب
مستطاب امین السلطان وزیر اعظم
بنیابت آقا مرتضی خان (معروف بفادالی)
نایب آبدارخانه

حاجی آقا یوسف سقاباشی حاجی
حسینعلیخان سرتیپ آقا باقرخان
سرتیپ سعدالسلطنه میرزا ابوالقاسم نایب
میرزا غلامحسین سررشته‌دار
میرزا لطیف سررشته‌دار آقا
فتحعلی عمله آبدارخانه پانزده نفر
عمله سقاخانه سی و هفت نفر

قهوه‌خانه مبارکه

غلامعلیخان قهوه‌چی باشی امین همایون
آقا جبار قهوه‌چی

صندوقخانه و رختدارخانه مبارکه

جناب جلالتمآب حاجی امین السلطنه
صندوقدار و جامه‌دار خاصه و خازن
مخزن تدارکات عسکریه دولت علیه
میرزا بزرگخان مستوفی مباشر
صندوقخانه و رختدارخانه مبارکه

نقاشخانه مبارکه

میرزا محمدخان نقاشباشی و پیشخدمت حضور مبارک
نقاشان نقاشخانه مبارکه چهار نفر

تفنگدار خاصه از قرار تفصیل

جناب مجدت نصاب غلامحسین خان
امین خلوت رئیس تفنگداران خاصه
رضاقلیخان پسر مرحوم سهرابخان
رستمخان سرتیپ میرزا ابوالفتح خان
طالش حاجی عیسی خان مرندی
مصطفی قلیخان اسمعیل خان قزوینی
قهرمانخان ثانی حاجی تقیخان
میرزا محمدخان میرزا باقرخان
محمدکریمخان حاکم ایوانکیف علیخان
شقاقی هادیخان نوائی فتح الله
خان پسر مرحوم قهرمانخان محمدخان
کرجی فیض الله خان کرمانشاهانی
شاه ملک خان علی اکبرخان کردستانی
شیخعلیخان جعفرقلی بیک مراغه
اسدالله خان ابرجی عبدالله خان
قراچه‌داغی رضا آقای کلائی
نصیرخان شیرازی اصلانخان
جهانبیگلو نایب تفنگداران
خاصه یکصد و شانزده نفر

کشیکخانه مبارکه

امیرالامراء العظام عبدالله خان امیرتومان
و کشیکچی باشی جناب مجدت نصاب
وکیل لشکر عمدة الامراء العظام
حبیب الله خان پیشخدمت خاصه
سرتیپ اول و غلام پیشخدمت باشی

غلام پیشخدمتان

یکصد و شصت و چهار نفر
شاهزادگان شانزده نفر
خوانین و آقایان قاجار بیست و
دو نفر سایر خوانین یکصد و
بیست و شش نفر

سرتیپان درجه دوم

عباسقلیخان طهماسبقلیخان
حیدرقلیخان عزت الله خان
خانلرخان

سرتیپان درجه سیم

که نشان و حمایل سرتیپی دوم دارند
موسی خان کلبعلیخان باباخان
(منصب و حمایل و نشان سرتیپی سیم دارند)
عبدالله خان باقرخان علی اصغرخان
محمدحسنخان سعدالله خان محمد
ابراهیمخان محمد اسمعیل خان
یوزباشی علی اکبرخان

صاحب منصب سرهنگی

نوروزخان غلامعلیخان رضاقلیخان
شهبازخان نقیخان امیراصلانخان
نایبان سی نفر سایر غلامان
هفتصد و پنجاه نفر

ایشیکخانه مبارکه از قرار تفصیل

صد و چهل و دو نفر
جناب امیرالامراء العظام ظهیرالدوله
ایشیک آقاسی باشی

نایبان ایشیک آقاسی باشی

امیرالامراء محمدناصرخان نواب حسینقلیخان
نقیخان قاجار محمدخان بهاءالسلطنه
قوریساولباشی محمدامین خان
قاجار نایب اول امان الله خان
قاجار عباسقلیخان مستشار
عبدالوهاب میرزا اسدالله خان
قاجار جعفرقلیخان قاجار
محمدحسینخان قاجار ابوالفتح خان
قاجار مصطفی قلیخان قاجار
حاجی محمدحسینخان حاجی مهدیقلیخان
علی آقای قاجار هاشمخان قاجار
حاجی محمدعلیخان ناهارچی باشی
یوسفخان محمدرحیمخان
علی اکبرخان دنبلی عیسی خان
موسی خان علیخان محمدرضا
خان حاجی علی محمدخان یوزباشی
میرزا زین العابدین نوری
عبدالله خان نوری ابوالحسنخان
نوری میرزا داودخان نوری
میرزا نقیخان نوری محمدعلیخان
نوائی غلامحسینخان کاشی
محمدخان نوائی مهدیقلیخان نوائی

درجهٔ دوم

محمد علیخان گروسی نصرالله خان زنجری
غلامعلیخان افشار خسرو خان بروجردی
سلیمان خان افشار قاجار محمد حسینخان
غلامحسینخان ایروانی میرزا عنایت الله
خان منشی میرزا حسنعلیخان منشی
باشی حضور سررشته‌دار اشیکخانه مبارکه
مرتضی قلیخان نایب باشی جزو شاگرد نفر
بیا الان حضور همایون پنجاه نفر

نایب اجاجی خانه مبارکه

و نایب دجاجی یحیی

آشپزخانه و سرایدارخانه

و شربتخانه مبارکه

ابوالمجمعی امیرالامراء العظام
حاجی حسینعلیخان نایب الدوله

فراشخانه

سررشته‌دار و غیره

میرزا آقای تبریزی سررشته‌دار میرزا
سید جعفر تفرشی مشرف فراشان میرزا محمد علی
تفرشی براتنویس میرزا حسن تفرشی
مشرف خیاطخانه میرزا علی اکبر روزنامه
نویس ولد میرزا آقا حسین آقای روزنامه

نایبان

درجهٔ اول

ولیخان یونس خان آقا شیر محمد قزوینی
تحویلدار ابوالقاسمخان طهرانی
آقا علی اکبر حسینی محمد ابراهیمخان
کاشی آقا محمد جعفر محمد تقی بیگ
حاجی محمد تقی بیگ میرزا محمد تقی قمی
میرزا عباسقلی قمی آقا رضا قلی
قزوینی میرزا عبدالحمید تفرشی
میرزا عباس قمی

میرزا حبیب الله تبریزی میرزا احمد نوری
آقا مهدی شیرازی آقا رجب تبریزی
احمد آقای تبریزی کربلائی کاظم قزوینی
محمد مهدی بیگ قزوینی میرزا سید محمد

درجهٔ سوم

یحیی خان پسر حاجی رحیمخان احمد خان
میرزا جبار تبریزی حسن خان پسر
خانلرخان علی آقای سمنانی
غلامحسینخان شیرازی رضا خان کاشی
میرزا احمد ملایری ابراهیمخان
ابوالقاسمخان نصرالله بیگ تبریزی
محمود خان خداداد خان محمد حسین
بیگ آقا حسن آشتیانی محمد مهدی
بیگ کرمانشاهی محمد آقا بیگ تبریزی
میرزا آقای مازندرانی میرزا علی نوری
یحیی خان معصوم علی بیگ تفرشی
اسدالله خان میرزا محمد حسین
حسن آقای تبریزی احمد خان

نسقخانه

محمد رحیمخان نسقچی باشی عباسخان
قاجار ابوالقاسمخان قاجار
خانبابا خان سرهنگ میرزا حسین
مشرف یوسفخان قاجار یحیی خان
قاجار میرزا محمود مازندرانی
محمد رضا خان قاجار یحیی بیگ
طهرانی رضا بیگ قزوینی

سرایدارخانه

محمد ابراهیمخان سرایدار باشی
حسینعلیخان نایب ولد ایضاً
رضا خان نایب ولد ایضاً آقا یوسف
تبریزی آقا نجف انجدانی آقا محمد تبریزی

علی محمد خان میرزا آقا میرزا
حسین مشرف میرزا اسدالله
آقا حسن حسن آقا میرزا اسدالله ایضاً
میرزا باقر ولد میرزا ابراهیم

قاپوچیان

محمد آقای قاپوچی باشی حسینخان
نایب ولد ایضاً حاجی اسفندیار نایب
و قاپوچی مخصوص پهلوان ابراهیم
یزدی نایب

چراغخانه

محمد حسین بیگ چراغچی باشی
آقا محمد علی نایب محمد حسن بیگ نایب

خیاطخانه

حاجی محمد خیاط باشی میرزا آقای نایب
سید مهدی نایب مشهدی محمود باشی
میراب باشی حاجی اسمعیل میرغضب باشی

ادارهٔ باغات و عمارات سلطنتی

و قنوات دولتی بریاست جناب جلالتمآب
اعتماد السلطنه وزیر انطباعات
و دارالترجمهٔ مبارکهٔ دولتی
حاجی میرزا حسین ممیز محمد باقر بیگ
باغبانباشی میرزا مهدی سررشته‌دار
کل باغات و قنوات دولتی میرزا عبدالمجید
خان نایب کل دوشان تپه و عشرت آباد
و قصر قاجار باغبان و سرایداران
کل باغات مبارکه دولتی پانصد نفر

اطبای خاصه

فرنگی و غیره

جناب فخامت نصاب دکتر طولوزان حکیمباشی حضور
دکتر محمد حسنخان بکمز
مسیو هیبنر دندان ساز

ایرانی

جناب فیلسوف الدوله جناب سلطان الحکماء میرزا ابو القاسم ملک الاطباء

شیخ الاطباء میرزا حسینعلی رئیس
الاطباء میرزا علی دکتر حکیمباشی کل نظام
مؤتمن الاطباء میرزا زین العابدینخان
کاشانی شمس الاطباء میرزا نصرالله
تنکابنی لقمان الملک عضد ملک
الاطباء شمس المعالی میرزا سید علی
حاجی میرزا حبیب الله محمد الاطباء

خواجه سرایان باشی

اعتماد الحرم حاجی آغا سرور خان خواجه باشی
سرتیپ اوّل آغا بهرام خان سرتیپ اوّل
آغا محراب آغا رضا خان حاجی آغا
غلامعلی آقا سید اسمعیل عزیز الله
خان آغا فتح الله آغا میرزا احمد خان
اردستانی آغا نوری آغا فرج

اطاق موزه مبارکه

جناب آقا میرزا علی اکبر مستوفی میرزا
سید علی مستوفی نایب ایضاً آقا باقر
آقا محمد نایب آقا مهدی ساعتساز

اداره خزانه مبارکه عالیه

بریاست جناب جلالتمآب میرزا اسمعیل خان
امین الملک برادر جناب مستطاب
امین السلطان وزیر اعظم میرزا
فضل الله خان مستوفی میرزا احمد
منشی میرزا جعفر ایضاً شیخ مرتضی
ناظر خزانه تحویلدار میرزا سید
جعفر دفتردار میرزا هدایت مستوفی
تحویلدار حاجی محمد رضا خان تحویل
دار گمرک پسر مرحوم آقا محمد علی
میرزا هادیخان سررشته دار
میرزا محمود سررشته دار میرزا اسد
عبدالله سررشته دار آقا غلام
حسین صراف آقا سید جواد
محصّل وجوه خزانه آقا علی صراف

اداره صرف جیب مبارک

حاجی حسینعلیخان سرتیپ تحویلدار
جناب میرزا رضا قلیخان مستوفی
و منشی رسائل خط خراسان و
سیستان وغیره

اداره ضرابخانه مبارکه

حاجی محمد حسن امین دار الضرب
آقا باقر رئیس میرزا عبدالله
سررشته دار حاجی محمد تحویلدار
سایر اجزاء هفتاد نفر

فوج سواره قراول مخصوص

بریاست حاجی حسینعلیخان سرتیپ
ابو الحسنخان سرهنگ میرزا
سید یوسف لشکرنویس میرزا
سید باقر سررشته دار

اداره چراغ گاز و الکتریسیته

استاد یوسف رئیس کارخانه چراغ
گاز و الکتریسیته میرزا سید حسین
پسر میرزا علی اکبر مستوفی سررشته دار
عمله جات شصت نفر

اداره گمرکخانهای ممالک محروسه

مسیو کتابجی قانون نویس مدیر گمرک
دار الخلافه طهران محمد تقیخان معز الملک
مدیر گمرک آذربایجان میرزا علی سررشته دار
میرزا علی اصغر مترجم گمرک فارس
و بنادر جزو عمل حکومت در اداره
جناب محمد حسنخان سعد الملک
حکمران بندرات اکبرخان بیگلربیگی
مدیر گمرک خراسان و گیلان و
مازندران میرزا حسنخان مدیر
گمرک کرمانشاهان محمد حسن
میرزا مدیر گمرک خمسه و قزوین
گمرک اصفهان سپرده جناب سعد
الملک میرزا آقاخان مباشر گمرک
بروجرد میرزا محمد علیخان مباشر
گمرک گلپایگان میرزا حسینخان
مباشر گمرک کاشان حاجی حسنخان
مباشر گمرک کردستان شریف
الملک مباشر گمرک همدان

اداره غلات ممالک محروسه

بریاست جناب جلالتمآب میرزا اسمعیل خان
امین الملک میرزا ابو الحسن سررشته دار
محمد تقیخان معز الملک مأمور غلات
آذربایجان میرزا عبد الباقی
مأمور خمسه محمد باقرخان سعد
السلطنه حکمران قزوین مأمور غلات
قزوین محمد ابراهیمخان مأمور
ملایر و تویسرکان و نهاوند مرتضی
خان سرتیپ مأمور همدان و اسدآباد
میرزا هادیخان مأمور سمنان و دامغان
حاجی اسمعیل خان مأمور شاهرود
و بسطام بداغ خان مأمور غلات
لرستان و بروجرد و کره امیر اصلان
میرزا مأمور عراق و محلات میرزا
عبد الباقی مأمور غلات خراسان
محمود بیک مأمور قم غلات کرمان
با آقا میرزا عبد الباقی

ادارهٔ حکومت و تولیت دوایر

مقدسهٔ حضرت عبد العظیم علیه السلام
جناب جلالتماب میرزا اسمعیل خان امین
الملک خازن مهر مقدس جناب آقا
میرزا هدایت الله نایب التولیه امیرزاده
حسینقلی خان ناظر التولیه و نایب الحکومه
آقا سید حسن فراشباشی حاجی میرزا
عبد الکریم صدر الحفاظ میرزا یحیی
ناظر میرزا حبیب الله کلیددار میرزا
عبد الحسین سرکشیک میرزا باقر
سرکشیک میرزا بزرگ فراش ضریح
مطهر میرزا کاظم مستوفی
میرزا ولی منشی باشی حاجی آقا محمد
تحویلدار نقد و جنس میرزا حسین
سررشته دار خدام بیست و پنج نفر
قراء بیست نفر کلاه دار پانزده
نفر مؤذن و چراغچی پانزده نفر

ادارهٔ حکومتهای مخصوص

خمسه بحکومت امیر الامراء العظام
احتشام السلطنه خوار بحکومت
ابو تراب میرزا طالقان فرح آقای
نایب الحکومه حضرت عبد العظیم ع
بحکومت امیرزاده ناظر التولیه
تجریش بحکومت محمد اسمعیل بیک
قزوین و سیادهن بحکومت محمد
باقر خان سعد السلطنه سرتیپ اول
طارم بحکومت امیرزاده محمد حسین میرزا
بندر عباس و بندر لنگه و بندر بوشهر
وغیره بحکومت جناب محمد حسنخان
سعد الملک خالصجات تشتشا
گیلان و املاک مرحوم مجد الدوله

ادارهٔ غلامان مهد علیه و منصور

ابو الجمع امیر الامراء العظام علاء الدوله
امیر تومان هفتصد و پنجاه نفر

غلامان مهد علیه

چهارصد و شصت نفر

سرتیپان

حاجی حسینخان سرتیپ دوم امیرزاده
عبد الحسین میرزا میرزا تقیخان
فتح الله خان بیوکخان جهانگیرخان
علینقیخان ایرج میرزا محمد باقرخان
(سایر) چهارصد و سی و هشت نفر

سرهنگان

عباسقلیخان منصب آقا محمد فتحخان
میرابراهیمخان یحیی خان حسینقلیخان
شاهمرادخان مصطفی قلیخان
باقرخان زین العابدینخان نعمت
الله خان نواب منوچهر میرزا میرزا
علی اصغرخان لشکرنویس و سررشته دار

غلامان منصور

چهارصد و نود و نه نفر

سرتیپان

عباسقلیخان سرتیپ دوم محمد علیخان رضا
حاجی لطفعلیخان آقاخان میرزا
احمدخان علیمرادخان شعبانعلیخان
اسکندرخان اسمعیل خان اسد الله خان

سرهنگان

حاجی خان احمد آقاخان یوسفخان
میرزا باقرخان غلامحسینخان
کربلائی حسین خان خدامرادخان
میرزا بزرگخان سررشته دار میرزا سید
یازده نفر نایب ده نفر غلام
چهارصد و پنجاه نفر

ادارهٔ شترخانه و قاطرخانه

شتران کلانی بریاست امیر الامراء
العظام محمد قاسمخان صاحبجمع
و پیشخدمت خاصهٔ همایونی میرزا
علی محمد مشرف شترخانه باری میرزا
علینقی مشرف قاطرخانه میرزا علیرضا
مشرف شترخانه کلانی عباسعلی بیک
تحویلدار جواد بیک نایب شترخانه
نصیر بیک نایب ایضا کاظمخان
قاطرچی باشی سایر عمله جات
نایب و دار و غه و دهباشی
و قاطرچی و ساربان یکهزار
و پانصد نفر

تحت خانه مبارکه

بریاست امیر الامراء العظام محمد
قاسمخان صاحبجمع حاجی میرزا
محمد علی مشرف موسی خان نایب
محمد باقر بیک انباردار
سایر پنجاه نفر

اصطبل خاصهٔ همایونی

دویست و هشتاد و دو نفر
نواب محمد حسین میرزا امیر آخور

نویسنده

میرزا رضا قلی سررشته دار
میرزا نصر الله حاجی میرزا مهدی مشرف
غیره دو نفر

نایبان

میرزاده رشید خان میرزا حاجی نادر
میرزا مرادخان آقاخان محمدخان
غلامرضاخان میرزا سید عبد الله
کریم بیک حبیب الله بیک محمد علی بیک

حاجی محمد آقا میر مهدیخان محمد قاسم بیک
عباسقلی بیک قربانعلی بیک
حیدرقلیخان آقا جعفر محمد حسن بیک
نایب تحویلدار نقدی رحمن بیک یحیی
بیک علیجان بیک محمد مهدی بیک
عباسقلی بیک افراسیاب بیک
سایر دویست و سی و نه نفر
عزیزالله بیک بیطار سوقانچی سه نفر
محمد مهدی بیک نعلبند باشی نایب نفر
شاگرد دو نفر جلودار یکصد
بیست و دو نفر مهتر و چاپکسوار
یکصد و هفت نفر

قوشخانه مبارکه

ابراهیمخان قوشچی باشی میرزا
علیخان قورچی باشی قوشچی ده نفر

زینخانه مبارکه

جناب صدیق السلطنه غلامحسینخان
پیشخدمت خاصه خازنه کتبخانه مبارکه

اجزاء

از نژاده صورت

کالسکه خانه مبارکه

لطف الله خان رئیس کالسکه خانه
مبارکه میرزا نصرالله پیشکار کل
میرزا علیرضا سررشته دار میرزا
عبدالحسین مشرف مشهدی رحیم
نایب انباردار کالسکه خانه محمد
اسمعیل بیک نایب ولد محمد تقی بیک
محمد اسمعیل بیک عباسقلی بیک
ولد محمد قلی بیک نایب آقا سید
یوسف نایب علی بیک نایب ولد
جعفرقلی بیک هادی بیک نایب
بدرخان نایب محمد کاظم بیک سرکشیک
مهدی بیک سرکشیک عباس بیک
سرکشیک علی عسکر بیک سرکشیک
علی بیک سرکشیک زین العابدین
بیک یساول ابوطالب بیک
یساول علی اصغر بیک یساول
حاجی بابا بیک یساول و مأمور اهل
طرب آقا سید احمد تحویلدار نقدی

عملجات اصطبل کالسکه خانه

میرزا محمد بیک ولد رفیع بیک نایب
رضاقلی بیک نایب محمد حسن بیک نایب
ولد مشهدی رحیم ابوالقاسم بیک
مباشر کل جنبی محمد رضا بیک
انباردار جنبی علی زمان بیک
سائیس نجفقلی بیک سائیس
جلودار بیست و پنج نفر نعلبند
دو نفر اصناف دوازده نفر
مباشر جنبی پنج نفر کالسکه چی
یکصد نفر مهتر هفتاد نفر

شاطرخانه مبارکه

از قرار سنه ماضیه بریاست جناب
بشیرالملک فضل الله خان شاطرباشی
میرزا سید حسین سررشته دار
میرزا مهدی مشرف میرزا کوچک
تحویلدار ولیخان یاور و نایب
اسمعیل خان نایب محمد بیک یاور
و نایب محسن بیک یاور و نایب
مهدی بیک نایب ابراهیم آقای
نایب محمد حسین بیک اجودان

اداره سواره دیوانی

بریاست امیرالامراء العظام
محمد قاسمخان صاحب جمع و سرتیپ اول

سواره دوبرن

آقا جان خان سرتیپ محمود خان
سرهنگ میرزا رحمة الله سررشته دار
سایر صاحبمنصب و سوار پانصد نفر

سواره افشار

جهانشاه خان سرتیپ میرزا محمد قلی
سررشته دار محمد ولیخان سرهنگ
سایر صاحبمنصب و سوار پانصد نفر

سواره خواجه وند

علی اکبر خان سرتیپ میرزا اسد الله مشرف
حسنخان سرهنگ نعمة الله هاشم سرهنگ
سایر صاحبمنصب و سوار پانصد نفر

سواره اصانلو

سیف الله خان سرکرده میرزا احسن
مشرف صاحبمنصب و سواره دویست نفر

سواره هداوند

رحیمخان سرکرده میرزا احسن مشرف
صاحبمنصب و سواره یکصد و پنجاه نفر

سواره قراچورلو

صفرعلیخان سرکرده میرزا علیرضا مشرف
صاحبمنصب و سواره یکصد نفر

سواره قراسوران راه قزوین

جمعی محمد باقرخان سعد السلطنه سرتیپ
اول بیوکخان سرکرده میرزا علی
اصغر مشرف صاحبمنصب و سوار
یکصد و هفتاد نفر

اداره انبار غله دار الخلافه

بریاست حاجی آقا یوسف سقاباشی
میرزا احسن سررشته دار میرزا
ربیع مشرف مباشر و عملجات
از قپاندار و فراش و غیره ده نفر

اداره ایلات دار الخلافه

ایلخانی کل امیر الامراء العظام محمد
قاسمخان رضا جمع ایل شاهسون دودن
ایل شاهسون افشار ایل خواجه وند
ایل اصانلو ایل قراچورلو ایل هداوند
ایل قشقایی ایل اوریات ایل بختیاری
ایل کاوباز ایل الیکایی عرب میش مست
عرب سهنانی عرب پیشکوهی کلکو عرب متفرقه

اداره معمارخانه و فخارخانه

میرزا حسینخان مستوفی صنیع الملک
حاجی حسینعلیخان معمارباشی کل
استاد حسین خان صنیع لشکر معمار
نظام محمد تقیخان مباشر فخارخانه

حاجی میرزا سید ابوطالب سررشته دار
میرزا علی اکبر سررشته دار میرزا
غلامحسین سررشته دار میرزا
آقا ولد میرزا احسن مشرف
میرزا حبیب مشرف حاجی قاسم کدخدا
فخارخانه آقا مهدی نایب معمارخانه

اداره راههای شوسه

راه شوسه قزوین سپرده بمحمد باقرخان
سعد السلطنه سرتیپ عمله جات
یکصد هشتاد نفر

راه شوسه قم

سپرده بمحمد باقرخان سعد السلطنه
عمله جات دائمی پنجاه نفر

راه انجم و نور و فیروزکوه و آمل
سپرده بمیرزا نظام مهندس الممالک

میرشکار و اتباع

از قرار سنه ماضیه

حاجی مصطفی قلیخان میرشکار
علیخان سرتیپ ولد میرشکار نایب
اول غلامحسینخان ولد ایضا
صادقخان جهانگیرخان
امیر اصلانخان

سایر

اجزاء معروف ببیست و
پنج نفر

وزارت وظایف و اوقاف و پست ممالک محروسه و غیره

در اداره جناب جلالتمآب اجل امین الدوله رئیس مجلس شورای کبری

وزارت وظایف و اوقاف

جناب فخامت نصاب مجد الملک وزیر
وظایف و اوقاف ممالک محروسه

وظایف

دفتر استیفاء

جناب حسام السادات مستوفی وظایف
میرزا علی اصغر سررشته دار میرزا
رضاخان سررشته دار

دفتر انشاء

میرزا مهدی نایب الوزاره منشی باشی
میرزا سید حسین مستوفی منشی مخصوص
محمد حسن اجودان وزارت وظایف
میرزا ابراهیمخان وقایع نگار و دبیر
دفتر توشیحات

اوقاف

میرزا اسمعیلخان مستوفی منشی باشی
ملا عبدالله قاضی میرزا سید یوسف منشی

مأمورین ولایات

اصفهان) میرزا هادیخان (بروجرد و لرستان
میرزا عبدالرحیمخان (خمسه) میرزا محمد علیخان
خوار) میرزا طهماسب ([illegible]) میرزا احمد
قم) میرزا محمد علی (قزوین) سعد السلطنه (
کرمانشاهان) میرزا عبدالرحیمخان (
کاشان) میرزا رضا (عراق و کلپایگان
و خوانسار و کمره) میرزا حسینخان (
ملایر و تویسرکان) میرزا اسدالله
(نطنز) سید حسن (آذربایجان)
میرزا مرتضی مستوفی (خراسان)
میرزا حسن مستوفی (استرآباد)
میرزا علی اشرف خان سرتیپ
سمنان و دامغان و شاهرود و بسطام)
میرزا اسدالله (کرمان) میرزا عبد
الرحیمخان مستوفی (فارس) میرزا
زین العابدینخان مستوفی (گیلان)
میرزا مجد الدین مستوفی (مازندران)
میرزا سید محمد (کردستان) نادعلیخان
(همدان) میرزا احسن

وزارت پست ممالک محروسهٔ ایران

در اداره جناب جلالتمآب اجل امین الدوله رئیس مجلس دار الشورای کبری

اجزای مخصوص وزارت پست

میرزا احمدخان پیشخدمت خاصه رئیس کل

میرزا مطلب منشی و تحویلدار کل نقد

و تمبر میسو سمینو سکرتر جنرال

میرزا اسمعیل نایب الوزاره

دفتر محاسبات

میرزا ابراهیم مستوفی میرزا اسمعیل

سررشته دار میرزا علی دفتردار

میرزا محمد معین

دار الانشاء

میرزا مصطفی خان منشی باشی

میرزا حسن منشی

اطاق انسپکسیون

میرزا افضل الله انسپکتر میرزا

محمد علی دفتردار

اطاق ثبت امانات

نوشتجات سفارشی ولایات

میرزا محمد حسین دفتردار نوشتجات

سفارشی میرزا محمد علی امین دفتر

و دفتردار ملتمس امانات

اجزای پستخانه دار الخلافه

میرزا هادی نایب الریاسه

عبد العلیخان ناظم

اطاق امانات

میرزا افضل الله تحویلدار میرزا آقا

و میرزا ابو سعید معین فراش نفر

اطاق واردات

میرزا اسد الله تحویلدار امانات

میرزا رضا معین فراش نفر

اطاق نوشتجات سفارشی

میرزا جلال الدین تحویلدار میرزا

آقا معین میرزا ابو الحسن حافظ ملتمس

اطاق ثبت نوشتجات غیر

سفارشی) میرزا محمد حسین میرزا محمد علی

اطاق ضبط نوشتجات

غیر سفارشی میرزا ابراهیم تحویلدار

اطاق تجزیه نوشتجات

اسد الله خان میرزا آقا

اجزای پست شمیران

و خیابان فرنگیها اسمعیل خان رئیس

غلام سه نفر فراش دو نفر

عمله خدمت

از پیشخدمت و قهوه چی چهار نفر

غلامخانه

نایب نفر غلام هفده نفر

فراشخانه

فراش ده نفر سرایدار نفر چراغچی نفر

سایر ولایات
خط آذربایجان

(قزوین) خانبابا خان رئیس

میرزا نفر فراش نفر

(هیدج) میرزا علی رئیس فراش نفر

(زنجان) میرزا محمد علی رئیس

نویسنده نفر فراش نفر

(میانج) مهدیخان رئیس فراش نفر

(خلخال) آقا علی رئیس فراش نفر

(تبریز) میرزا حسینخان رئیس

میرزا حاجی آقا مباشر عمل خارجه

میرزا محمود مباشر امانات میرزا

مهدی مباشر سفارشی میرزا حسن

تحویلدار پاکت میرزا جعفر دفتردار

غلام بیست و یک نفر فراش ده نفر

(مرند) فراش نفر

(جلفا) میرزا غلام حسن رئیس

فراش نفر سرایدار نفر

(شبستر) میرزا علینقی رئیس فراش نفر

(خوی) میرزا نقی رئیس فراش نفر

(سلماس) میرزا غلامعلی رئیس

فراش نفر

(ارومی) میرزا نیکلا رئیس فراش نفر

(مراغه) میرزا غلامحسین رئیس فراش نفر

(ساوجبلاغ) میرزا علینقی

رئیس فراش نفر

(سراب) میرزا تقی رئیس فراش نفر

(اردبیل) میرزا مهدی رئیس فراش نفر

(آستارا) میرزا حسن رئیس فراش نفر

(میاندوآب) میرزا غلامحسین رئیس فراش نفر

(بایزید) هاشم آقا رئیس فراش نفر

خط گیلان

(منجیل) حیدرخان رئیس فراش نفر

(رشت) میرزا سرکیسخان رئیس میرزا

نفر غلام دو نفر فراش دو نفر

(انزلی) میرزا مؤمن رئیس

کرجبان نفر عمله کرجی شش نفر

لاهیجان

(لاهیجان) میرزا هدایت رئیس
غلام نفر فراش نفر

خط خراسان

(سمنان) علی اکبر خان رئیس فراش نفر
(دامغان) میرزا عیسی رئیس فراش نفر
(شاهرود) میرزا ابوتراب خان
رئیس فراش و غلام دو نفر
(سبزوار) میرزا اسمعیل رئیس فراش نفر
(نیشابور) میرزا محمد حسین رئیس فراش نفر
(ارض اقدس) حاجی میرزا ابو القاسم
رئیس میرزا دو نفر دفتردار
نفر غلام دو نفر فراش نفر
(تربت) میرزا رضا علی رئیس فراش نفر
(ترشیز) میرزا محمد حسن رئیس
فراش نفر
(کلاباد) آقا علی رئیس فراش نفر
(تون) میرزا محمد رئیس فراش نفر
(طبس) میرزا اسمعیل رئیس
فراش نفر (قوچان)
میرزا عبد الکریم رئیس فراش نفر
(بجنورد) میرزا محمد رئیس فراش نفر

خط مازندران

(ساری) میرزا عبد الوهاب خان رئیس
غلام و فراش دو نفر
(بارفروش) میرزا اسمعیل رئیس
فراش نفر
(اشرف) میرزا مصطفی رئیس
فراش و غلام دو نفر
(آمل) میرزا علی اکبر رئیس
فراش و غلام دو نفر
(بندرجز) میرزا عبد الحمید رئیس
فراش و غلام دو نفر

خط فارس

(قم) میرزا فتح الله رئیس فراش نفر
(محلات) میرزا سید هاشم رئیس
فراش و غلام دو نفر
(کاشان) میرزا ابراهیم رئیس میرزا
نفر فراش و غلام دو نفر
(اردستان) میرزا سید احمد رئیس
فراش نفر
(اصفهان) میرزا اکو کین خان رئیس
میرزا اکبر منشی رئیس جلفا نفر فراش نفر
(آباده) میرزا محمد تقی رئیس فراش نفر
(شیراز) میرزا علیرضا خان رئیس
میرزا باقر ناظم غلام دو نفر
فراش نفر قاصد آباده شش نفر
(کازرون) میرزا محمد علی رئیس
فراش نفر قاصد نفر
(بوشهر) میرزا محمود رئیس فراش
دو نفر کرجی بان نفر عمله کرجی شش نفر

خط یزد و کرمان

(نائین) رضا قلیخان رئیس فراش دو نفر
(اردکان) میرزا حبیب الله رئیس
فراش و غلام دو نفر
(رفسنجان) میرزا محمد حسین رئیس
فراش نفر
(یزد) میرزا محمد علی رئیس میرزا نفر
فراش دو نفر غلام دو نفر
(کرمان) میرزا حسن رئیس ناظم نفر
منشی نفر فراش و غلام چهار نفر
(سیرجان) میرزا عبد الوهاب رئیس
فراش نفر (انار) میرزا محمد حسین
رئیس فراش نفر (بندر عباس)
میرزا افضل الله رئیس فراش نفر
(لار) میرزا محمد رحیم رئیس فراش نفر
(کلپایگان) حاجی میرزا علی اکبر رئیس
فراش نفر (نراق) میرزا جواد رئیس
فراش نفر (دزفول) میرزا عباس
رئیس فراش نفر

خط همدان

(زرند) میرزا محمد علی رئیس فراش نفر
(نوبران) میرزا علی نقی رئیس فراش نفر
(ساوه) میرزا حسن رئیس فراش نفر
(همدان) میرزا یحیی خان رئیس میرزا
محمد منشی فراش دو نفر غلام دو نفر
(کرمانشاهان) حاجی میرزا ابراهیم خان
رئیس میرزا نفر فراش و غلام شش نفر
(خانقین) میرزا محمود رئیس فراش نفر
(بیجار و کروس) میرزا فرج الله رئیس
فراش و غلام دو نفر
(نهاوند) اسد الله خان رئیس
فراش و غلام دو نفر
(دولت آباد ملایر) ابو القاسم خان
رئیس فراش و غلام دو نفر
(بروجرد) میرزا آقا خان رئیس
فراش و غلام دو نفر
(خرم آباد) میرزا محمد رئیس
فراش و غلام دو نفر
(کنگاور) میرزا علی اکبر رئیس
فراش و غلام دو نفر
(کردستان) نادعلیخان رئیس
میرزا نفر فراش نفر غلام نفر
(تویسرکان) نواب اکبر میرزا رئیس
فراش نفر

وزارت علوم و تلگراف و معادن ممالک محروسه

جناب جلالتمآب مخبر الدوله وزیر علوم و تلگراف و معادن ممالک محروسه

وزارت علوم مدرسهٔ مبارکهٔ دار الفنون و مدارس غیره

جناب فخامت نصاب جعفرقلیخان نیر الملک امیر تومان رئیس مدرسهٔ مبارکه
محمد حسینخان ناظم مدرسهٔ مبارکه سرتیپ اول محمد تقی میرزا اجودان
مدرسهٔ مبارکه سرتیپ دویم میرزا محمد حسین رئیس الکتاب میرزا محمد تقی
سررشته دار مدرسهٔ مبارکه اسد الله خان کتابدار مدرسهٔ مبارکه
میرزا جعفرخان ناظر میرزا عبد الوهابخان

معلمین ایرانی و فرنگی

معلمین ایرانی

جناب میرزا ابو القاسم سلطان الحکما معلم طب ایرانی جناب حاجی نجم الملک
معلم کل علوم ریاضی ملکی سرتیپ اول
میرزا محمد کاظم معلم حکمت طبیعی دارای نشان درجهٔ دویم شیر و خورشید میرزا علی
دکتر رئیس الاطبا و حکیمباشی کل نظام معلم طب فرنگی میرزا علی اکبرخان نقاشباشی
و معلم نقاشی و زبان فرانسه سرتیپ سیم
جناب میرزا حسن معلم علوم ادبیه و عربی ملا محمد صادق
معلم زبان فارسی و مقدمات عربی مدرسه
میرزا علیخان قاجار معلم طب مجانی
سرهنگ سلیمانخان معلم علوم ریاضی
سرهنگ آقاخان معلم علوم ریاضی
سرهنگ میرزا اسمعیل معلم علوم ریاضی مهدیخان معلم علوم ریاضی
سرهنگ میرزا محمود معلم ریاضی و منجم باشی حاجی خان معلم زبان فرانسه

معلمین فرنگی

مسیو ریشارخان معلم زبان فرانسه سرتیپ اول پروسکی خان معلم
زبان فرانسه و جغرافیا سرتیپ اول
مسیو لمر معلم کل موزیک سرتیپ اول
مسیو ویلیه معلم علم معدن دارای نشان درجهٔ دویم شیر و خورشید دکتر
البو معلم طب فرنگی سرتیپ درجهٔ دویم
مادروسخان معلم زبان روسی
سرتیپ درجهٔ دویم مسیو فلر معلم علم توپخانه
سرتیپ مسیو ونت معلم علم پیاده نظام سرتیپ مسیو طیلر معلم
زبان انگلیسی دارای نشان شیر و خورشید

صاحبمنصبان و مترجمین

صاحبمنصبان

محمد حسن میرزای مهندس سرتیپ
عباسعلیخان مهندس سرتیپ
سلیمانخان مهندس مخصوص سرتیپ
علیخان مهندس سرتیپ
محمد حسین میرزای مهندس سرهنگ

مترجمین و خلفاء

میرزا احمد مترجم سرهنگ میرزا خلیل مترجم سرهنگ میرزا رضاخان
سرهنگ محسن میرزا مترجم علیخان
خلیفهٔ ریاضی اسد الله خان خلیفهٔ ریاضی میرزا انبیخان خلیفهٔ نقاشی
حاجی آقا خلیفهٔ نقاشی کاظمخان مترجم

طبقات متعلمین

مهندسین نظامی و معدن بیست و یکنفر الطبا سی و دو نفر توپخانه سی و
چهار نفر پیاده نظام چهل و پنجنفر
مخصوص زبان ده نفر مقدماتی
بیست نفر موزیک چهل و پنجنفر
موزیک آقای عزیز السلطان
چهل نفر شاگردان مجانی سی نفر
مأمور یا نوزده نفر حاضر مدرسه سی نفر

عکاسخانه و باسمه خانه و دواخانهٔ مدرسهٔ مبارکه

عبد الله میرزا مدیر عکاسخانه شاگرد
عکاسخانه سه نفر
میرزا حسین مدیر باسمه خانه شاگرد
و عملجات شش نفر

دواخانهٔ مرکزی

مسیو شوربن مدیر دواخانه
شاگرد دو نفر

فراشخانهٔ مدرسه

غلامحسین بیک نایب خانباباد
دهباشی سرایدار نفر فراش هشت نفر

اجزاء اداره النظاره

آقا احمد نایب ناظر نویسنده نفر
ایلچی دو نفر آشپز دو نفر

اجزاء حفظ الصحه دار الخلافة الباهره

جناب دکتر طولوزان حکیمباشی مخصوص
دکتر کامپوسان پسر مامور دولت
عثمانی دکتر آلبو معلم مدرسه سالارکر

اجزاء مجلس کرنتینه

جناب نیر الملک امیر تومان جناب
میرزا ابو القاسم سلطان الحکماء
میرزا محمد کاظم معلم طبیعی و غیره
میرزا علی رئیس الاطباء حکیمباشی
نظام میرزا زین العابدین خان
مؤتمن الاطباء حاجی میرزا حبیب الله
مجد الاطبا میرزا نصر الله شمس الاطبا
میرزا عبد الکریم میرزا ابو الحسنخان
سرتیپ و رئیس مریضخانه میرزا عبد الله
میرزا سید محمد حکیم باشی توپخانه
میرزا نصرت سرهنگ حکیم مریضخانه
میرزا نصیر دواساز میرزا سید محمد
ناظم الاطبا میرزا محمد تقی سرشته دار

ولایات خط آذربایجان و غیره

تبریز سیف الاطباء
خوی میرزا علینقی
مراغه میرزا علینقی
ارومیه نواب حیدر میرزا
سلدوز [illegible] میرزا احمد
کردستان میرزا سید خلیل
زنجان حاجی میرزا رضا
قزوین میرزا باقر
رشت جناب حاجی میرزا جعفر
همدان میرزا اسمعیل

کرمانشاهان خراسان و مازندران

میرزا ابراهیم
مشهد میرزا حسینخان
سبزوار میرزا اسمعیل
شاهرود میرزا صالح
سمنان میرزا کریم
استراباد میرزا ابو القاسم
مازندران میرزا علی اکبر

خط فارس

شیراز حاجی میرزا جعفر
اصفهان میرزا محمود خان
کاشان محمد صادقخان
قم میرزا حسن

لرستان و عربستان

میرزا مصطفی خان
یزد میرزا مرتضی
کرمان میرزا عبد الرضا خان
بوشهر میرزا سید عبد الرضا

مریضخانه دولتی

میرزا ابو الحسنخان رئیس و سرتیپ
میرزا نصرت سرهنگ طبیب سه نفر
مباشر نفر میرزا فرهاد دواساز
ناظر و طباخ دو نفر تحویلدار
نفر پرستار شش نفر
حمامی و دلاک دو نفر رختشوئی نفر

اجزاء مدرسه مبارکه تبریز

احمد خان سرتیپ و رئیس تحقیقات
سرتیپ معلم توپخانه محمد جعفرخان
حکیمباشی معلم طب و طبیعی
محمد میرزا سرهنگ معلم ریاضی
میرزا علیخان معلم زبان فرانسه
و سرهنگ

حاجی ملا عبد الله معلم عربی
شاگردان داخله بیست و پنج نفر
شاگردان مجانی بیست و پنج نفر
نویسنده نفر فراش پنج نفر
ناظر نفر آشپز نفر

وزارت تلگراف ممالک محروسه

جناب جلالتمآب مخبر الدوله وزیر
علوم و تلگراف

اجزاء دار الخلافه طهران و حضرت عبد العظیم ع صاحبمنصبان

جناب مخبر الملک رئیس کل نواب
نصر الله خان سرتیپ تلگرافچی مخصوص
نواب خلیل میرزا سرتیپ و تحویلدار
نواب محمد جعفر میرزا سرتیپ محمد
رضا خان سرتیپ محمد اسمعیل خان
سرتیپ نصر الله خان سرتیپ خوئی
آقا خان سرتیپ قاجار میرزا سلیم خان مستوفی
محمد صادق میرزا سرهنگ ناظم
محمد تقیخان سرهنگ میرزا عبد
الوهاب خان مختبر باشی غلامرضا
خان سرهنگ محمد حسن میرزا
سرهنگ میرزا محمود خان سرهنگ
سایر هفتاد و پنج نفر
خارجه سه نفر تلگرافچی و نویسنده
چهل نفر عمله جات سی و دو نفر
مسیو تسارل دفتردار خارجه
تلگرافچی خارجه دو نفر منشی
و محرر نوزده نفر غلام ده نفر
فراش پانزده نفر عمله جات هفت نفر

سایر ولایات

چهارصد و نوزده نفر

خط فارس و کرمان

هشتاد و یک نفر

قم و کاشان دوازده نفر

قم شش نفر محمد میرزا رئیس عباس میرزا سرهنگ مأمور کشیدن سیم عراق تلگرافچی و نویسنده دو نفر فراش دو نفر

کاشان شش نفر

میرزا احمد یاور میرزا هدایت الله خان سرحد خانه تلگرافچی و نویسنده دو نفر فراش دو نفر

اصفهان و کوپایه و نائین

بیست نفر محمد حسین میرزا سرهنگ رئیس تلگرافچی هشت نفر نویسنده دو نفر غلام پنج نفر فراش چهار نفر

شیراز و آباده و کازرون

هیجده نفر نواب خلیل میرزا سرهنگ رئیس تلگرافچی نه نفر نویسنده نفر فراش شش نفر

ابوشهر پنج نفر

عبد العلی میرزا سرهنگ رئیس تلگرافچی دو نفر فراش دو نفر

یزد و اردکان و کرمانشاه

دوازده نفر میرزا عباس رئیس تلگرافچی سه نفر فراش دو نفر

کرمان و رفسنجان و انار

چهارده نفر میرزا احمد خان یاور رئیس تلگرافچی سه نفر نویسنده نفر فراش سه نفر غلام شش نفر

خط خانقین و عربستان

صد و سیزده نفر

خان آباد سه نفر تلگرافچی نفر غلام دو نفر

نوبران سه نفر

تلگرافچی نفر غلام دو نفر

رزق سه نفر

تلگرافچی نفر غلام دو نفر

همدان پانزده نفر

میرزا علی اصغر خان یاور رئیس تلگرافچی سه نفر نویسنده نفر غلام چهار نفر فراش شش نفر

اسد آباد چهار نفر

تلگرافچی نفر غلام دو نفر فراش نفر

کنگاور سه نفر

تلگرافچی نفر غلام دو نفر

کرمانشاهان سیزده نفر

محمد صفی میرزا سرتیپ رئیس تلگرافچی پنج نفر نویسنده نفر غلام سه نفر فراش سه نفر

سرحدات ده نفر

کرند سه نفر تلگرافچی نفر غلام دو نفر

سرپل دو نفر تلگرافچی نفر غلام نفر

قصر سه نفر تلگرافچی نفر غلام دو نفر

خانقین دو نفر تلگرافچی نفر فراش نفر

کردستان و قروه

یازده نفر میرزا احمد خان سرهنگ رئیس تلگرافچی دو نفر نویسنده نفر غلام پنج نفر فراش دو نفر

گروس چهار نفر

میرزا حسین خان سرهنگ رئیس تلگرافچی نفر غلام و فراش دو نفر

ملایر هشت نفر میرزا علیخان یاور رئیس تلگرافچی دو نفر نویسنده نفر غلام و فراش چهار نفر

سلطان آباد پنج نفر

میرزا سید ابو القاسم خان رئیس تلگرافچی نفر غلام و فراش چهار نفر

بروجرد و لرستان دوازده نفر

میرزا موسی خان سرهنگ رئیس تلگرافچی دو نفر نویسنده نفر غلام پنج نفر فراش سه نفر

نهاوند سه نفر

میرزا حسین یاور رئیس غلام نفر فراش نفر

خرم آباد ده نفر میرزا آقا یاور رئیس تلگرافچی سه نفر غلام چهار نفر فراش دو نفر

مأمورین سیم کشی عربستان

شش نفر میرزا حیدر علیخان سرتیپ میرزا حبیب الله خان سرتیپ باقر خان سرهنگ محمد بیگ یاور تلگرافچی دو نفر

خط آذربایجان و گیلان

یکصد و هشت نفر

قزوین نه نفر محمد مهدی میرزا سرتیپ رئیس تلگرافچی سه نفر غلام طرف رشت دو نفر

زنجان سه نفر شاهزاده میرزا
سرتیپ رئیس تلگرافچی نفر فراش نفر

رشت و نقاط تابعه
بیست و هفت نفر

رشت و انزلی ده نفر
عبدالجواد میرزا سرهنگ رئیس
تلگرافچی سه نفر نویسنده نفر
غلامان پنج نفر
سایر نقاط تابعه هفده نفر

منجیل شش نفر تلگرافچی نفر
فراش نفر غلام چهار نفر

رودسر سه نفر تلگرافچی
نفر غلام دو نفر

لاهیجان چهار نفر
تلگرافچی نفر غلام و فراش سه نفر

خرم آباد تنکابن چهار نفر
تلگرافچی نفر غلام و فراش سه نفر

شهر تبریز بیست نفر
میرزا افضل الله خان معتمد السلطنه رئیس
میرزا اسمعیلخان سرهنگ تلگرافچی
هشت نفر مفتش و محرر سه نفر
غلام دو نفر فراش پنج نفر

ولایات جزو چهل و نه نفر

مرند و جلفا چهار نفر
تلگرافچی دو نفر غلام نفر فراش نفر

خوی پنج نفر
تلگرافچی دو نفر غلام دو نفر فراش نفر

سلماس هشت نفر
عبدالعلیخان سرهنگ رئیس تلگرافچی
نفر غلام و فراش شش نفر

ارومیه پنج نفر حسین آقا سرتیپ رئیس
نویسنده نفر غلام و فراش سه نفر

کوکان و مراغه و میاندوآب
یازده نفر تلگرافچی سه نفر
غلام شش نفر فراش دو نفر

ساوجبلاغ سه نفر
اسحق میرزا رئیس غلام نفر
فراش نفر

میانج و سراب و نمین نه نفر
تلگرافچی سه نفر غلام سه نفر
فراش سه نفر

اردبیل چهار نفر
سید حسینخان رئیس غلام
دو نفر فراش نفر

خطه خراسان و مازندران
صد و هفده نفر

ایوانکیف و خوار و فیروزکوه
و دامغان یازده نفر

ایوانکیف سه نفر
تلگرافچی نفر غلام دو نفر

خوار سه نفر
تلگرافچی نفر غلام دو نفر

فیروزکوه دو نفر
تلگرافچی نفر غلام نفر

دامغان سه نفر
تلگرافچی نفر غلام دو نفر

سمنان شش نفر
حاجی باباخان سرهنگ رئیس
تلگرافچی نفر غلام سه نفر فراش نفر

شاهرود و میاندشت و یاس
دوازده نفر میرزا عبدالحسین خان
سرهنگ رئیس تلگرافچی سه نفر
غلام هفت نفر فراش نفر

سبزوار و فرشیان ده نفر
میرزا اسمعیل خان سرهنگ رئیس
تلگرافچی سه نفر غلام چهار
نفر فراش دو نفر

نیشابور چهار نفر
محمد علی میرزا رئیس غلام دو
نفر فراش نفر

مشهد مقدس بیست نفر
علی اصغر خان سرتیپ رئیس تلگرافچی
سه نفر نویسنده دو نفر
غلام هفت نفر فراش پنج نفر

قوچان و چناران هشت نفر
میرزا شکرالله خان سرهنگ رئیس
تلگرافچی نفر غلام پنج نفر فراش نفر

بجنورد شش نفر
حسینقلیخان سرهنگ و رئیس
تلگرافچی نفر غلام دو نفر فراش نفر

سرخس پنج نفر
تلگرافچی نفر غلامان چهار نفر

کلات سه نفر
تلگرافچی نفر غلامان دو نفر

استرآباد و آق قلعه
نه نفر مرتضی خان سرتیپ رئیس
تلگرافچی دو نفر غلامان چهار
نفر فراش دو نفر

مازندران از بابت
ساری و بارفروش و بندرجز
واشرف و مشهدسر بیست و سه نفر
حبیب الله میرزا سرهنگ رئیس تلگرافچی
پنج نفر غلام ده نفر فراش هفت نفر

وزارت انطباعات و دار الترجمهٔ خاصهٔ دولتی و غیره

جناب جلالتمآب اعتماد السلطنه مترجم مخصوص حضور همایون و وزیر انطباعات دولت علیه و مدیر کل باغات سلطنتی و قنوات دیوانی و احتساب دار الخلافه

میرزا علی محمد خان سرتیپ نایب کل وزارت انطباعات و غیره و غیره

دار الترجمهٔ مبارکهٔ دولتی

آقا میرزا محمد حسین ادیب ملقب بفروغی مدیر دار الترجمهٔ همایونی و رئیس دار الطباعهٔ دولتی و مترجم زبان فرانسه و عربی

مترجمین فرنگی و غیره

میرزا رضا خان معروف بمسیو ربنشار خان سرتیپ دوم مترجم زبان فرانسه و انگلیسی و غیره پروسکی خان سرتیپ اول معلم و مترجم زبان فرانسه و جغرافی و اجودان مخصوص وزارت جلیلهٔ جنگ بارون نرمان سرتیپ مترجم زبان فرانسه و آلمانی میرزا اماد روسخان سرتیپ مترجم زبان فرانسه و روسی مأمور بخدمت ترجمانی ادارهٔ سوارهٔ قزاق روسی مسیو افانس خان مترجم زبان فرانسه و انگلیسی میرزا ابکار مترجم زبان روسی

ایرانی و غیره

میرزا غیاث ادیب کاشانی منشی و مترجم زبان عربی میرزا علیخان سرتیپ مترجم الممالک عارف خان منشی و مترجم ترکی عثمانی آقا سید حسین شیرازی مترجم روزنامه‌های هندوستان میرزا عبد الرسول منشی و مترجم روزنامه‌جات ترکی عثمانی میرزا احمد خان قفقازی مترجم زبان روسی میرزا سید عبد الله مترجم زبان روسی آقا میرزا محمد منشی آقا میرزا هدایت الله منشی میرزا عبد الحسین منشی

وزارت انطباعات و ادارهٔ روزنامجات

آقا میرزا سید حسن مستوفی روزنامجات و دار الطباعهٔ دولتی میرزا محمد حسین ادیب ملقب بفروغی رئیس دار الطباعه و مدیر دار الترجمهٔ مبارکه میرزا ابوتراب خان سرهنگ نقاشباشی مخصوص حضور و لیعهد مأمور بخدمت ادارهٔ انطباعات

میرزا محمد رضا خوشنویس کلهر نویسندهٔ روزنامهٔ شرف میرزا محمد صادق شمس الکتاب نویسندهٔ روزنامهٔ ایران و اطلاع و سالنامه و غیره میرزا یوسف صباشیر ناظم باسمه‌خانهای شهر دار الخلافه میرزا حبیب الله استاد مخصوص طبع دار الطباعهٔ دولتی ملا غلامحسین مذهب دار الطباعه استاد محمد حسین و استاد محمد اسمعیل صحاف دار الطباعه آقا کوچک بیک کنکاور نایب فراشان دار الطباعه صفر علی بیک یوزباشی میرزا عنایت سایر فراشان و کارگرها بیست و شش نفر

آذربایجان

عمل روزنامهٔ باسمه‌خانهای آذربایجان در ادارهٔ جناب فخامت نصاب مستشار الملک بنیابت شاهزاده عباسعلی میرزا

ادارهٔ روزنامهٔ فرهنگ مطبعهٔ اصفهان

میرزا محمود خان افشار مدیر و منشی روزنامهٔ فرهنگ میرزا عبد الرحیم خوشنویس متخلص بافسر محرر روزنامه

دار التألیف کتاب مستطاب نامهٔ دانشوران ناصری

جناب جلالتمآب حجة الاسلام حاجی میرزا ابو الفضل ساوجی [illegible] جناب آقا شیخ مهدی شمس العلماء [illegible] عبد الرب آبادی

میرزا محمد صادق نوادهٔ قائم مقام شیخ محمد [illegible] مرحوم ملا [illegible] میرزا طاهر خوشنویس کاتب کتاب آقا سید علی کتابدار محرر [illegible]

ادارهٔ باغات و عمارات و قنوات مبارکهٔ دولتی

[illegible]

ادارهٔ احتسابیهٔ دار الخلافة الباهره

[illegible]

ادارهٔ مهر مهر آثار مبارک

بریاست جناب مستطاب عضد الملک وزیر حضور همایون

امیر الامراء العظام امیر سلیمانخان رئیس اجزای مهر مهر آثار مبارک | میرزا اسلمانخان حافظ مهر مهر آثار مبارک مستوفی دیوان اعلی | محمد کریم بیک حامل مهر مبارک فراشان سرکاری دو نفر نایب فراولان نفر قراولان چهار نفر

وزارت جلیلهٔ عدلیهٔ اعظم و وزارت تجارت

جناب جلالتمآب اشرف مشیر الدوله وزیر عدلیهٔ اعظم و وزیر تجارت کل ممالک محروسه

مجالس اجزاء وزارت جلیلهٔ

عدلیهٔ اعظم که به پنج مجلس منقسم میشود اعضاء و اجزاء مخصوص مجلس محترم وزیر عدالت عظمی

عمدة الامراء العظام حاجی محمد حسن خان اعتماد الملک نواب نادر میرزا حاجی عباسقلیخان قاجار حاجی میرزا محمد علیخان مستوفی غلامحسین خان ولد میرزا اسد الله خان سرتیپ میرزا سید کاظم مستوفی مدیر تظلمات عامه که در صحابت نیت از ولایات بعرض میرسد میرزا ابراهیم خان نواده مرحوم وزیر نظام نواب حسینقلی میرزا میرزا حسنخان برادر جناب سراج الملک میرزا اسمعیل خان منشی باشی میرزا احمد خان مستوفی میرزا سید محمد علی میرزا محمد خان منشی

مجلس جناب میرزا شفیع صدر

دیوانخانه و مستوفی دیوان اعلی که اغلب امور ملکی و شرعیات با نجام رجوع است فتح الله خان سرتیپ ثالث ناظم دیوانخانهٔ مبارکه متصدی عرایض سوار است

عبد الله خان سرتیپ غلامان میرزا محمد حسین نوری نواب محمد حسن میرزا نواب سیف الله میرزا میرزا ابو القاسم میرزا ابراهیم خان منشی میرزا محمد علی منشی حاجی محمد رضا خان میر کلانتر دیوانخانه میرزا محمد حسین منشی نوائی میرزا محمود خان منشی میرزا علیخان نواده مرحوم علیقلیخان آجودانباشی میرزا سید مهدی منشی قزوینی میرزا بهاء الدین منشی میرزا سید محمد علی منشی میرزا عبد الغنی نفرشی میرزا اسد الله نائینی میرزا مراد خان ثبات الزامات میرزا ابو القاسم ثبات

مجلس میرزا کاظم خان امین العلاء

و مستوفی دیوان اعلی

نواب سلطان حسین میرزا میرزا اسمعیل منشی باشی برادر مرحوم ملک الکتاب میرزا حسینخان مستوفی میرزا محمد خان منشی نواده مرحوم زکیخان میرزا شیر دلخان منشی میرزا جعفر محرر میرزا احمد ثبات

مجلس حاجی میرزا حسینخان

نایب اول وزارت عدلیه ولد مرحوم احمد خان عمید الملک حسینقلی میرزا ولد مرحوم علینقی میرزا رکن الدوله عبد الصمد خان ولد مرحوم طهماسب میرزا مؤید الدوله میرزا محمد حسین عراقی منشی میرزا عبد الحسین منشی میرزا ابو طالب نائینی منشی میرزا حسین نفرشی

مجلس میرزا باقر خان

نواب منوچهر میرزا میرزا یوسف منشی میرزا آقا خان منشی میرزا محمود ثبات

مجلس محمد رحیمخان برادر

مرحوم محمد تقیخان حاجب الدوله حاجی میرزا زین العابدین داروغه دیوانخانه میرزا ابراهیم منشی میرزا عبد الحسین ثبات

مأمورین وزارت جلیلهٔ

عدلیهٔ اعظم پنجاه و دو نفر

عبد الله خان سرتیپ یوزباشی غلام سی نفر میرزا محمد و میرزا علی نایبان فراشخانه مبارکه فراش سرکاری بیست نفر

وزارت جلیلهٔ تجارت

جناب جلالتمآب اشرف فخر الدوله

اعضا و اجزاء مجلس تجارت که در هر هفته دو روز که یکشنبه و چهارشنبه باشد در مجلس حاضر میشوند

سلیمانخان رئیس مجلس ملک التجار ممالک محروسه آقا محمد امین ارباب آقا عبد الباقی ارباب حاجی میرزا ابراهیم امین التجار کردستانی ناظم التجار حاجی علی اکبر تاجر شیرازی حاجی محمد حسین کاشانی آقا سید محمد آقا سید

اجزاء مجلس تجارت که همه روزه در دیوانخانه حاضر و مشغول خدمت هستند

سلیمانخان رئیس اسمعیل خان سرکاتب میرزا ابوالقاسمخان میرزا اسد ابراهیم منشی میرزا آقا منشی میرزا محمد علی دفتردار

وزارت جلیلهٔ خارجه

جناب جلالتمآب اجل قوام الدوله وزیر امور خارجهٔ دولت علیه

جناب جلالتمآب مصدق الملک رئیس کل اداره وزارت خارجه

نایبان وزارت خارجه

سعد الدوله میرزا جوادخان نایب اول وزارت خارجه مصباح الملک میرزا نصر الله خان نایب اول وزارت خارجه میرزا عباسقلیخان سپهر نایب اول وزارت خارجه مأمور تحریر و تألیف کتاب مشکوة الادب ناصری و غیره معاون الوزاره میرزا محمد علیخان نایب وزارت خارجه میرزا احمدخان سرتیپ نایب الوزاره مهماندار سفرای دول متحابه حاجی میرزا علی اکبرخان نایب وزارت خارجه حسینقلی میرزا نایب وزارت خارجه عبد الحسینخان نایب ستم وزارت خارجه

ادارهٔ تحریر نامجات و فرامین

مبارکه و عهدنامجات و غیره

با نامه نگار میرزا اشکرالله خان نایب وزارت خارجه میرزا اسد الله خان منشی وزارت خارجه

ادارهٔ متعلقه بسفارت روس

با مصباح الملک نایب اول وزارت خارجه میرزا اسد الله خان منشی میرزا حسنخان منشی میرزا ابو القاسم منشی میرزا شفیعخان منشی میرزا احمد نویسنده

ادارهٔ متعلقه بسفارتهای

فرانسه و المان و اطریش و ایتالی و بلژیک

با میرزا عبد الله خان سرتیپ پیشخدمت وزارت خارجه میرزا خلیل منشی میرزا محمود منشی میرزا احمد منشی

ادارهٔ متعلقه بسفارت عثمانی

با محمد آقای سرتیپ میرزا جعفرخان میرزا هادیخان منشی میرزا ابراهیم منشی میرزا حبیب الله نویسنده

ادارهٔ متعلقه بسفارت انگلیس

با اعتصام الملک میرزا احمد منشی میرزا حسینخان منشی میرزا سید تقی منشی

ادارهٔ محاکمات تجارتی

با میرزا زین العابدینخان نایب وزارت خارجه وحاجی میرزا سید رضی نایب وزارت خارجه و ملک الکتاب حاجی میرزا محمد حسین میرزا ابو القاسمخان منشی وزارت خارجه میرزا اسمعیل نویسنده

ادارهٔ دفتر ترجمه و خطوط رمز

با مفتاح الملک نایب وزارت خارجه با رون نرمان مترجم اول میرزا مسعودخان منشی رموز میرزا داودخان

ادارهٔ دفتر تشریفات

با نبیجه الوزراء العظام میرزا حسینخان نایب وزارت خارجه میرزا محمودخان منشی محمد رحیم بیک غلام باشی حسن بیک غلام

ادارهٔ دفتر ثبت و ضبط

با میرزا رضی خان مدیر و نایب وزارت خارجه میرزا حسینخان ناظم میرزا علینقی منشی میرزا اسد الله منشی میرزا اجل الله منشی میرزا حسنخان

ادارهٔ دفتر تذکره و طبع

با میرزا جعفرخان مدیر کل میرزا رفیعخان مدیر انطباعات وزارت خارجه میرزا عبدالله منشی سررشته‌دار نفر مفرکننده تذکره‌ها دو نفر ثبات و نویسنده دو نفر

صاحب‌منصبان وزارت خارجه

نواب حاجی محمدحسین میرزا احتشام‌السلطنه امیرتومان حاجی میرزا زمانخان مستشار میرزا جوادخان نایب اول وزارت خارجه میرزا حسنخان نایب اول وزارت خارجه حاجی میرزا عبدالله‌خان کارگذار سابق بوشهر و بندر عباس میرزا عباسخان سرتیپ میرزا ابوالقاسم خان نایب وزارت خارجه میرزا ملکخان سرتیپ مهندس میرزا جوادخان کارگذار خارجه سابق استراباد میرزا موسی‌خان کارگذار خارجه سابق گیلان میرزا حسینخان سرهنگ کارگذار خارجه سابق همدان و ملایر و تویسرکان و نهاوند و بروجرد محمدتقیخان سرهنگ محمدحسینخان زکریاخان نهاوندی

کارگذاریهای اعلیحضرتنشان مأمورین ولایات

آذربایجان

حاجی نصیرالملک کارگذار حاجی محمدصادقخان سرتیپ و نایب اول قلیخان سرتیپ مستشار حاجی میرزا معصومخان نایب اول میرزا اسمعیلخان نایب کارگذاری میرزا مهدیخان سرهنگ کارگذاری

میرزا حسینخان سرهنگ نایب کارگذاری میرزا حسنخان سرهنگ نایب کارگذاری میرزا اسعیدخان نایب کارگذاری میرزا رضاخان سرهنگ نایب کارگذاری ساطورخان سرهنگ مترجم میرزا محمدخان سرهنگ ناظم دفتر میرزا هاشم میرزا ابوالقاسم اجودان علیخان اجودان میرزا جواد اجودان

ارومی

میرزا هاشمخان سرهنگ کارگذار و سرپرست ارامنه و یهود

ادارهٔ تذکرهٔ آذربایجان

امین‌الوزاره رئیس امنای تذکرهٔ سرحدات میرزا اسمعیلخان امین تذکرهٔ تبریز میرزا حسنخان امین تذکرهٔ خوی میرزا احمدخان امین تذکرهٔ خداآفرین

کارگذاری خراسان

مشهد مقدس

ناظم‌الملک نایب اول وزارت خارجه کارگذار میرزا جهانگیرخان سرتیپ معاون کارگذاری میرزا حسینخان سرهنگ نایب کارگذاری میرزا علیخان منشی میرزا ابراهیمخان امین تذکره

بجنورد و قوچان

میرزا محمدقلیخان سرتیپ نایب وزارت خارجه کارگذار مرتضی‌خان امین تذکرهٔ بجنورد میرزا فتح‌الله خان امین تذکرهٔ قوچان

سرخس

میرزا علیخان کارگذار

دره‌جز و کلات

میرزا اسدالله خان کارگذار

استراباد

میرزا علی‌اشرفخان سرتیپ کارگذار

بندر جز

میرزا محمدخان آشتی سرحددار علی‌اکبرخان امین تذکرهٔ بندر جز وقایع‌نگار شکرالله‌خان نویسنده

مازندران

میرزا ابوالحسنخان کارگذار میرزا موسی‌خان وقایع‌نگار میرزا علیرضا خان امین تذکرهٔ مشهدسر میرزا فتح‌الله خان نایب نوروزخان منشی هادیخان نویسنده

فارس

حاجی عزالملک کارگذار خارجهٔ شیراز میرزا رحیمخان نایب کارگذاری

بوشهر

نجفقلیخان قاجار کارگذار خارجه میرزا آقاخان امین تذکره و منشی و نایب کارگذاری

بندر عباس

میرزا علیخان کارگذار

گیلان

میرزا آقاخان کارگذار میرزا عبدالرسول نایب کارگذاری

ادارهٔ تذکرهٔ گیلان

میرزا حبیب‌الله خان سرهنگ امین تذکره میرزا امان‌الله سررشته‌دار

کرمانشاهان

حاجی محمدصالح خان کارگذار نصرالله خان نایب کارگذاری

علی‌اکبر خان

علی اکبر خان سرجنددار

کردستان

عبدالله خان کارکذار خارجه

میرزا علیخان امین تذکره

کاشان

میرزا فضل الله خان کارکذار خارجه

اصفهان

محمد جعفر خان سرتیپ کارکذار خارجه

عبدالرحیم خان اجودان نایب کارکذار

کرمان

میرزا حبیب الله سررشته دار زردشتیان

ملا کیخسرو کلانتر و ریش سفید

زردشتیان کرمان و یزد

سفراء و مأمورین و کارکذاران

دولت علیه ایران در ممالک خارجه

ولایات دولت عثمانی

اسلامبول

جناب جلالتمآب معین الملک امیر تومان

سفیر کبیر میرزا جواد خان شارژدافر

سرتیپ اول و مستشار سفارت

آقا بکی خان نایب اول اوانس خان

جنرال قونسول میرزا اسدالله خان

نایب دوم حاجی آقا خان مترجم حاجی

مجید خان میسو بارو تبعی مستشار

حقوق سفارت رضا خان سرهنک

مصر

حاجی میرزا نجفعلیخان جنرال قونسول

حنا بهنان ترجمان اول

وان

اعتماد الوزاره سرتیپ اول جنرال

قونسول میرزا معصوم خان

بیروت

حسن خان کارپرداز

جده

حاجی میرزا حسینخان کارپرداز

حکاری

میرزا اسحق خان کارپرداز

طرابزن

حاجی میرزا رضی خان کارپرداز

شام

میرزا علی اکبر خان کارپرداز

ارضروم

میرزا علینقی خان کارپرداز

بایزید

میرزا محمد خان کارپرداز

اسکندریه

حاجی میرزا حبیب الله خان کارپرداز

ازمیر

اوهانس خان کارپرداز

طنطنه

سلیم عثامی کارپرداز

حلب

میرزا عبدالله خان کارپرداز

عراق عرب

بغداد و غیره

مشیر الوزاره جنرال قونسول

میرزا طها سبقلی نایب حسن آقا فندی

کاتب ترکی حاجی میرزا ابوالقاسم خان

ترجمان ترکی

بصره

حاجی محمد رضا خان کارپرداز

نجف اشرف

کریم بیک

خانقین محمد اسمعیل خان

سلیمانیه و کرکوک

عباس آقا کارپرداز

کاظمین نصرالله بیک

مندلیج میرزا ابوطالب

دیاربکر میرزا اسمعیل

مسیب احمد بیک

عماره علی بیک

سموات حسین بیک

بیت المقدس میرزا هادی

یعقوبیه یوسف خان

حله حاجی عسقلی

قزل رباط شیر خان بیک

انطاکیه موسی بیک

دولت انکلیس

سفارت لندن و هلاند

جناب جلالتمآب ناظم الدوله پرنس

ملکم خان وزیر مختار و ایلچی مخصوص

میکائیل خان سرتیپ نایب اول

اسکندر خان سرتیپ نایب دوم

میرزا محمد علیخان منشی

هندوستان بمبئی و غیره

بمبئی

حاجی میرزا حسینخان جنرال قونسول

آقا عبدالحسین ملک التجار

حاجی محمد علی معتمد التجار

کلکته رستمجی قونسول

حیدرآباد دکن

آقا محمد علی شوشتری ویس قونسول

بیرما حاجی میرزا احمد ویس

قونسول

دولت روس

سفارت پطرزبورغ

جناب جلالت نصاب میرزا محمود خان
امیر تومان وزیر مختار و ایلچی
مخصوص میرزا رضا خان دانش
جنرال اجودان منشی مترجم
تفلیس سایر خاک قفقازیه
معین الوزاره سرتیپ جنرال اجودان
میرزا احمد فرزند جبار خان
ویس قونسول ایروان میرزا بابا
بیک ویس قونسول بادکوبه

حاجی ترخان

میرزا سید محمد خان کارپرداز
میرزا عنایت الله خان منشی
میرزا تقی مترجم میر جعفر خان
ویس قونسول نژنی نوغرد

باطوم

میرزا علی اکبر خان کارپرداز

دولت فرانسه

سفارت پاریس وغیره

جناب فخامت نصاب نظر آقا سرتیپ
وزیر مختار و ایلچی مخصوص
حاجی محمد خان نایب اول سفارت
مسیو موزلیه حکیم سفارت
مسیو کاردواسو قونسول بردو

مارسیل

مسیو مینیه

هاور

مسیو ادینه

دولت المان

سفارت برلن

جناب جلالت نصاب میرزا رضا خان
امیر تومان وزیر مختار و ایلچی
مخصوص حاجی میرزا احسن خان
سرتیپ نایب اول

دولت اطریش

سفارت وین

جناب فخامت نصاب نریمان خان
وزیر مختار و ایلچی مخصوص

دولت جمهوری اتازونی

ینکی دنیا

جناب حاجی معتمد الوزاره وزیر
مختار و ایلچی مخصوص میرزا
محمود خان منشی و مترجم
عبد العلیخان اجودان

سفرای دول متحابه مقیمین طهران

مقیم دربار و ولایات بترتیب حروف تهجی

سفارت دولت اتازونی

جناب آدوار سپنسر پرات وزیر
مقیم دکتر طرنس اصغر خان منشی و مترجم

سفارت دولت اطریش و مجارستان

جناب جلالتمآب جنرال بارون تیمل
وزیر مختار و ایلچی مخصوص مسیو
داکودسکی نایب سفارت شارژدافر
میرزا آقا خان منشی سفارت

سفارت دولت المان

جناب جلالتمآب بارون شنک فون
شوابن برگ وزیر مختار و ایلچی
مخصوص مسیو دن پورتالیس
نایب سفارت دکتر فرند مترجم
مسیو دن بومباخ آتشه لیوناند
حاجی میرزا رضا خان منشی

سفارت دولت انگلیس

جناب جلالتمآب سر هانری
درومند ولف وزیر مختار
و ایلچی مخصوص مستر دوبوت
کانادا نایب اول شارژدافر
مستر فرنکس کامت ربت نایب دوم
مستر سدنی چرچیل نایب دوم
السنه شرقی مستر هانری کنیر
ویس قونسول مستر نول آتشه
مستر کاسون حکیم سفارت
مستر هانری نوار محاسب خزانه

مشهد مقدس

جنرال مکلین جنرال قونسول

تبریز

مستر آبت قونسول جنرال

رشت

کلنل استورت قونسول

بنادر فارس

کلنل روس جنرال قونسول

شیراز

حیدر علیخان وکیل سفارت

کرمانشاهان

حاجی آقا حسنخان بهادر وکیل

اصفهان

مستر آقا نور وکیل سفارت

همدان

آقا سید حسین وکیل سفارت

استراباد

محمد تقی آقا وکیل سفارت

سفارت دولت ایطالیا

جناب مسیو لکونت دوناتو
شارژدافر

سفارت دولت روس

جناب جلالتمآب پونسرد الغو کے
ژنرال ماژور وزیر مختار و ایلچی
مخصوص مسیو بوجیو نایب اول
شارژدافر مسیو غربغوریچ
مترجم اول مسیو فیلیف نایب
دوم مسیو اشچلکونف مترجم
دوم مسیو پراتشر سفارت
میرزا محمدخان منشی اول
میرزا ابو القاسم خان منشی دوم
خواجه میکائیل تاجرباشی ارامنه
آقا قاسم تاجرباشی مسلمانان

مشهد مقدس

مسیو ولاسوف جنرال قونسول

تبریز

مسیو پطروف جنرال قونسول

استرآباد

مسیو کاخانفسکی قونسول

گیلان

مسیو پاخطوف قونسول

دره جز و کلات

اکاروف آگنت

قوچان و بجنورد

یحیی بیک ظاهروف آگنت

بارفروش

آقا یوسف آگنت

سفارت دولت عثمانی

جناب جلالتمآب خلیل خالد
بیک سفیر کبیر علی احسان افندی
مستشار سفارت کبری حسن
حسنی بیک نایب اول سرکیس
افندی نایب دوم میرزا
حسینخان شوکت منشی اول
سفارت کبری

تبریز

علی بهجت بیک باش شهبندر

کرمانشهان

رسول افندی باش شهبندر

سنندج کردستان

محمد بهاء بیک باش شهبندر

ساوجبلاغ

راغب بیک قونسول

همدان

حاجی محمد سعید وکیل شهبندر

شیراز

حاجی سید ابراهیم ناظم التجار
شهبندر

بوشهر

میرزا احسین وکیل شهبندر

ارومیه

وکیل شهبندر

سفارت دولت فرانسه

جناب جلالتمآب مسیو دبالوا
وزیر مختار و ایلچی مخصوص
مسیو لردبووا نایب اول
شارژدافر مسیو ادبه
مترجم اول مسیو مالیتوی
مترجم و شانسلیه مسیو
نیکولا توجهان

تبریز

مسیو امیل برنر جنرال قونسول

بوشهر

مسیو پیات ویس قونسول

ولایات ممالک محروسهٔ ایران که اسامی حکام آنها در سال ۱۳۰۳ نوشته شده

مملکت آذربایجان

نواب مستطاب اشرف والا شاهنشاهزادهٔ اعظم ولیعهد جاوید مهد دولت علیه صاحب اختیار مملکت آذربایجان
ادام الله اقباله العالی

نواب مؤید الاعتضاد السلطنه

جناب جلالتمآب امیر نظام کارگذار مملکت آذربایجان

حکام ولایات

جناب فخامت نصاب وکیل الملک حاکم اردبیل ومشکین
جناب فخامت نصاب محمد خان والی حاکم خوی وسلماس
نواب امامقلی میرزا حاکم مراغه جناب علیخان پیشخدمت
خاصه حاکم ارومیه نواب سلطان عبد المجید میرزا
امیر آخور حاکم قراجه داغ نواب داراب میرزا حاکم خلخال
نواب محمد علی میرزا حاکم شقاقی نواب نصرة السلطنه
حاکم دهخوارقان واسکو سیف الدین خان حکمران
ساوجبلاغ نواب بهمن میرزا حاکم مرند هاشمخان
پیشخدمت خاصه حاکم اوجان وانزاب مصطفی خان
حاکم خانمرود وبدوستان حیدرخان حاکم صاین قلعه
لطفعلیخان سرتیپ حاکم الان براغوش مهدی
لطفعلیخان حاکم طالش قلیخان سرتیپ حاکم گرگر
محمد علیخان حاکم هشترود محمد باقرخان سرتیپ حاکم
چهاراویماق نور الدین میرزا حاکم بلوکات ثلثه

مستوفیان عظام واجزاء دفترخانه

جناب فخامت نصاب مستشار الملک پیشکار مالیه
مملکت آذربایجان حاجی میرزا اسحق خان مستوفی
میرزا اعظم مستوفی جناب امین دفتر معین دفتر
میرزا خلیل مستوفی وکیل دفتر میرزا رضا وزیر قطار
حاجی میرزا یوسف مستوفی میرزا مهدیخان اعتماد دفتر
میرزا صادقخان مشیر دفتر میرزا محمد خان مستوفی سرکار
میرزا رفیعخان معاون دفتر میرزا سعید مستوفی
میرزا اسمعیل خان مستوفی میرزا رحیم مستوفی
میرزا جعفرخان مستوفی میرزا علی اکبر مستوفی
میرزا سید جعفر مستوفی میرزا ابراهیم مستوفی میرزا محمد مستوفی بونات

سررشته داران

میرزا احمد سررشته دارکل میرزا رضای منشی باشی مالیه
میرزا تقی سررشته دار میرزا حسن سررشته دار
میرزا صادق سررشته دار میرزا علی سررشته دار
میرزا خلیل سررشته دار

لشکرنویسان وسررشته داران دفتر لشکر

جناب فخامت نصاب مشیر نظام میرزا سید مرتضی
لشکرنویس میرزا علی اشرف لشکرنویس میرزا سید
محمد مهاجر نویس میرزا محمد علیخان مستوفی نظام
میرزا حسین خان ناظم لشکر حاجی میرزا کاظمخان
مؤتمن لشکر میرزا احمد لشکرنویس میرزا علیخان
لشکرنویس میرزا سید محمد علی لشکرنویس
میرزا حسنخان میرزا لطف الله خان لشکرنویس
میرزا بهاء الدین لشکرنویس میرزا موسیخان معین نظام
میرزا قاسمخان لشکرنویس میرزا هدایت لشکرنویس
میرزا محمود خان لشکرنویس

سررشته داران دفتر افواج

حاجی میرزا اسمعیل سررشته دار میرزا شجاع سررشته دار
میرزا علی سررشته دار میرزا هاشمخان سررشته دار
میرزا اسکندر سررشته دار میرزا زین العابدین
سررشته دارکل میرزا علیخان سررشته دار
میرزا عبد الله سررشته دار میرزا هادی سررشته دار
میرزا محمد قلی سررشته دار میرزا ابراهیم سررشته دار
میرزا تقی سررشته دار میرزا ولی سررشته دار
میرزا شریف سررشته دار میرزا اسمعیل سررشته دار
میرزا علی سررشته دار میرزا کاظم سررشته دار
میرزا ابراهیم سررشته دار دفتر لشکر میرزا
ابو القاسمخان سررشته دار میرزا محسن سررشته دار

میرزا صادق سررشته‌دار میرزا
ابوالقاسم سررشته‌دار فوج تیم مراغه
میرزا سید جواد سررشته‌دار
میرزا فتح الله سررشته‌دار

منشیان نظام

حاجی میرزا هاشمخان منشی باشی
میرزا عبدالحسین خان منشی باشی
میرزا محمود خان منشی میرزا عبدالله
خان منشی میرزا اسد حسن منشی
نظام میرزا محمد علی منشی میرزا
عبدالحسین منشی میرزا احمد
منشی قراجه داغی

امیر تومان و سرتیپان

نواب والا نصرة الدوله امیر تومان
حاجی حسام الدوله امیر تومان
تیمور پاشا خان امیر تومان
آقا خان امیر تومان نواب
عزیز الله میرزا مؤتمن نظام رئیس
توپخانه صفرعلیخان سرتیپ توپخانه
جمشید خان سرتیپ بهلول پاشا
خان سرتیپ خسرو خان نصرالدوله
علینقیخان سرتیپ فوج تخته قاپو
میرزا علیخان سرتیپ فوج جدید
افشار خسرو خان سرتیپ فوج
هفتم افشار خانبابا خان زنجودار
مخصوص سرتیپ محمد باقرخان
سرتیپ فوج قهرمانیه فضلعلی
خان نصرة الملک میرزا علیخان
سرتیپ فوج اردبیل و مشکین
میرزا فتح الله خان سرتیپ توپخانه
محمد نقیخان سرتیپ توپخانه

حاجی میرزا حسینخان سرتیپ اول
قورخانه صادقخان سرتیپ توپخانه
عسکرخان سرتیپ اسمعیل پاشا
خان ماکوئی بیوکخان سرتیپ
توپخانه فتح الله خان فوج ششم
مراغه میرزا عبدالله خان
سرتیپ قورخانه میرزا صالح خان
سرتیپ محمد ولیخان سرتیپ
حاجی احمد خان سرتیپ حاجی
قلیخان سرتیپ حاجی علیخان
سرتیپ لطفعلیخان سرتیپ
قلیخان سرتیپ احمد خان سرتیپ
عبدخان سرتیپ قورخانه
مرتضی قلیخان سرتیپ میرزا
علیخان سرتیپ خوئی نوروزخان
سرتیپ سلیم خان سرتیپ
حیدرخان سرتیپ باقرخان
سرتیپ پاشاخان سرتیپ ماکوئی
عنایت الله خان سرتیپ محمد خان
سرتیپ نجفقلیخان سرتیپ
محمود خان سرتیپ غلامحسین خان
سرتیپ اسدخان سرتیپ
یوسفخان سرتیپ محمد علیخان
سرتیپ قزاق نقیخان سرتیپ
موزیکانچیان عزت الله خان
سرتیپ حاجی سید علیخان سرتیپ
حسینخان سرتیپ توپخانه
حیدرخان سرتیپ وحید خان سرتیپ

سرهنگان

حاجی فضلعلیخان میرزا یوسفخان
سرهنگ توپخانه ابوالقاسمخان
میرزا زین العابدینخان اطریشی
محمد باقرخان اطریشی رضا خان
سرهنگ فوج قهرمانیه محمد علیخان
سرهنگ اطریشی رحمة الله خان
شقاقی علیقلیخان سرهنگ
فتحعلیخان سرهنگ توپخانه
حاجی میرزا فرج خان علی اشرفخان
حسنخان سرهنگ فوج دویم خاصه
علیخان سرهنگ قورخانه جمیلخان
ابوالحسنخان افشار میرزا
فضل الله خان فرج خان میرزا
نقیخان علینقیخان فوج تخته قاپو
امیراصلانخان سرهنگ فوج جلالیه
مراغه عبدالحسینخان محمد
حسینخان فرج الله خان
حسینقلیخان حسینخان میرزا
عباسخان سرهنگ اطریشی
حسینقلیخان سرهنگ جهادولی
میرزا عبدالله خان علی اکبرخان
مهدیخان سرهنگ افشار حاجی
ابراهیمخان سرهنگ قورخانه
لطفعلیخان سرهنگ نظمیه
علیقلیخان علیخان مهدیخان
میرزا حسنخان سرهنگ فوج اول
خاصه اسحق خان سرهنگ توپخانه

اجزاء دیوانخانه مبارکه و حکومت شهر تبریز

اجزاء دیوانخانه

نواب والا نصرة السلطنه رئیس
دیوانخانه جناب میرزا تقی صدر
دیوانخانه حاجی میرزا اسحق خان

مستوفی میرزا رفیعخان مستوفی میرزا رحیمخان ناظم
میرزا علیخان مستشار علیخان میرزا مهدیخان منشی اول
میرزا عباس منشی میرزا محمودخان منشی میرزا مهدی
منشی میرزا احسن منشی جعفرقلیخان پیشخدمت
شامو و اجزای احکامات حاجی میرزا محمدقلیخان نایب
اجودانباشی میرزا محمود دبیر میرزا ابوالقاسم مستوفی دیوان

اجزاء حکومت شهر

جناب بیگلربیگی حاجی میرزا مهدی کلانتر لطفعلیخان
نایب بیگلربیگی حاجی آقاخان قلعه بیگی حاجی میرزا کاظم
وکیل میرزا ابراهیمخان کلانتر میرزا عبدالله خان
معین دیوان کدخدای محله ویجویه حبیب الله خان امین
دیوان کدخدای محله مهادمهین میرزا لطفعلیخان
کدخداباشی محله نوبر محمدقلیخان سرهنگ اردوغمر
میرزا اسحقخان کدخدای محله باغمیشه میرزا موسی خان
کدخداباشی محله ششکلان میرزا جوادخان کدخدای
محله سرخاب محمدخان کدخدای محله امیرخیز کریمخان
کدخدای محله خیابان میرزا علی اکبر کدخدای محله چهارمنار
محمدقلیخان احتسابباشی میرزا باقر منشی روزنامه نگار

اجزاء و خدام دربخانه حضرت مستطاب والا

مستوفیان

جناب میرزا شفیع مستوفی خاصه میرزا رفیعخان مستوفی
نظارتخانه میرزا عبدالعظیم مستوفی میرزا محمدتقی مستوفی
میرزا سلیمان ولد وقایع نگار میرزا صادق سررشته دار

منشیان

جناب دبیرالسلطنه میرزا نصرالله خان میرزا ابوالفتح خان
میرزا علیخان میرزا موسی خان امین الکتاب میرزا آقاخان
مشیرالکتاب میرزا محمدعلیخان میرزا علیخان حاجی
میرزا ابوالحسین خان میرزا ابوالفتح خان

اطباء

میرزا مرتضی قلی اعتمادالاطبا میرزا محمد نظام الحکماء
میرزا زین العابدین معین الاطباء میرزا علی حکیمباشی
میرزا محمودخان مشیرالحکما میرزا عبدالحی سیف
الاطباء دکتر هومس دکتر کاستالدیه

صندوقخانه مبارکه

نواب فخرالدوله امیرتومان رئیس صندوقخانه
لطفعلیخان نایب میرزا سید علیخان مستوفی
میرزا احمدخان نایب میرزا مهدی سررشته دار
میرزا سید عزیزالله گرگ یراق میرزا آقا آقاتقی

نظارتخانه

نواب مغرور میرزا ناظر میرزا ابراهیم سررشته دار
سید ابراهیم تحویلدار

عمله خلوت

نواب حضرة السلطنه پیشخدمتباشی کامران میرزا نایب
پیشخدمتباشی علی بخش میرزا نایب مترجم حضور و
تحویلدار صرف جیب عباسقلی میرزا الغ انجی مخصوص
خان باباخان نایب پیشخدمتباشی میرزا عیسی خان
علی آبادی سلطانعلیخان محصل محاسبات
حسنخان میر مصطفی خان اسدالله خان آبدارباشی
نایب آبدارخانه میرزا لطفعلی قهوه چی باشی نایب
قهوه خانه

عمله خدمت

مهدیخان فراشباشی مصطفی خان میرزا حسنخان
اللهوردیخان نایب حسینخان نایب سایر نایبان

ناظرباشی و ارباب مناصب دربخانه

امیرالامراء العظام حاجی صالح الدوله ایشیک آقاسی باشی
علی اکبرخان نایب ایضا محمدحسینخان نایب ایضا
میرزا سید علیخان نایب ایضا عبدالمجید میرزا داداش
سرکشیکچی باشی عباسقلیخان امین الوزاره
غلام پیشخدمتباشی محمدصادقخان اجودانباشی
حسین پاشاخان قوللر آقاسی باشی جناب میرزا
ابوالقاسم ملاباشی غلامحسین میرزا صدر
الشعراء رضاخان تفنگدارباشی میرزا یحیی
منجم باشی میرزا احمد منجم منوچهرخان عکاسباشی

حمزه خان نایب اجودان مهدیخان نایب اجودان
نصرالله خان نایب اجودان نقیخان غلام پیشخدمت

خواجه سرایان

آغا مبارک آغا باشی حسنخان خواجه آغا سید محمدخان
علیخان خواجه آغا حسن خواجه محمودخان قصیر خواجه

اصطبل و کالسکه خانه و شترخانه و قاطرخانه

امیرزاده سلطان عبدالمجید میرزا امیر آخور
حبیب الله خان صاحب جمع شترخانه و قاطرخانه
نصرالله میرزا نایب اصطبل میرزا بابا مشرف اصطبل
میرزا ابوالقاسم مشرف قاطرخانه عباس آقای نایب
میرزا بابا بیک نایب حاجی محسن بیک صاحب جمع
ایلخی میرزا فتاح کالسکچی باشی

عمله کاب

محمدقلیخان شاطرباشی و عمله جات کلبعلیخان
میرشکار و شکارچیان

دستگاه نواب والا اعتضاد السلطنه

امیرالامراء العظام حاجی صدیق الدوله پیشکار
و رئیس دفترخانه میرزا محمد ادیب ملاباشی میرزا
علی حکیم باشی میرزا جعفرخان مستوفی مهدیخان
میرآخور ولد شاهزاده دارا میرزا مصطفی خان
پیشخدمت باشی میرزا علیرضا مستوفی عباسقلیخان
منشی میرزا علیخان منشی میرزا محمود منشی
میرزا عباسقلی سررشته دار علیخان شاطرباشی
فتحعلیخان تفنگدارباشی

اصفهان

ومضافات وتوابع

نواب مستطاب اشرف والا شاهنشاهزادهٔ معظم
ظل السلطان صاحب اختیار اصفهان ومضافات
ادام الله اقباله العالی

اجزاء حکومت

میرزا سلیمان خان رکن الملک منشی باشی
نایب الحکومهٔ اصفهان محمد اسمعیل خان میرآخور
جناب سراج الملک مستوفی پیشکار کریمخان
میرپنج رئیس کل سوارهٔ فتح وغیره میرزا
نصرالله خان مستوفی سرکار میرزا جعفر
مستوفی مخصوص علیخان سرتیپ توپخانه
و رئیس مدرسهٔ همایونی میرزا حسینخان
دکتر حکیم باشی سرتیپ سیم میرزا موسی خان
ناظم الاطباء

اجزاء دفترخانه

جناب فخامت نصاب مشیرالملک مستوفی
دفترخانه میرزا حسینخان سررشته دار
میرزا محمد حسن مستوفی میرزا علی مستوفی
میرزا زین العابدین مستوفی وغیره وغیره

ادارهٔ انشاء

میرزا رضا خان بنان الملک مدیر رسائل
میرزا حسنعلیخان منشی مخصوص و تحویلدار
میرزا اسمعیل خان منشی میرزا زین العابدین
منشی میرزا نقیخان منشی میرزا حبیب الله
منشی وغیره وغیره

بسیج قشون ثلثه تقریباً مطابق اجزاء حکومت اصفهان بوده [illegible]

افواج ثلثهٔ اصفهان

فوج جلالی بسرتیپی نواب والا جلال الدوله
فوج جهانبانی بسرتیپی سهام السلطنه برهنکی
میرزا عبدالحسینخان فوج فریدن برهنکی حاجی
مصطفی قلیخان

خراسان وسیستان

نواب والا رکن الدوله والی مملکت خراسان
وسیستان نواب معین الدوله نایب الایاله
جناب جلالت نصاب مؤتمن السلطنه وزیر مملکت
خراسان

امراء و حکام معتبر

ولایات و محال جزء خراسان و سیستان

نواب امیرزاده علینقی میرزا حکمران سبزوار نواب نیر الدوله سلطانحسین میرزا حاکم نیشابور امیر الامراء العظام امیر حسینخان شجاع الدوله ایلخانی زعفرانلو و حکمران قوچان امیر الامراء العظام یار محمد خان سهام الدوله امیر تومان ایلخانی شادلو و حکمران بجنورد امیر الامراء العظام میر علیخان حشمت الملک امیر تومان حکمران قاینات و سیستان امیر الامراء العظام حاجی محمد باقرخان عماد الملک امیر تومان وکیل طبس

فارس

نواب والا احتشام الدوله امیر تومان فرمانفرمای مملکت فارس نصیر الملک پیشکار مملکت فارس حاجی هاشمخان امیر دیوانخانه قوام الملک ناظم ایالات خمسه ولار و سبعه وغیره

بوشهر

جناب محمد حسینخان سعد الملک حکمران بنادر فارس

کرمان و بلوچستان

نواب والا فرمانفرما امیر تومان والی مملکت کرمان و بلوچستان نواب حشمة السلطنه محمد حسن میرزا نایب الایاله کرمان و حکمران و ناظم بم و نرماشیر وغیره میرزا آقا مستوفی پیشکار مملکت کرمان

استراباد و گرگان

نواب والا امیرخان سردار امیر تومان والی و حکمران استراباد و گرگان و ترکمان

نداده‌اند صورت حکومت را اجزاء اسامی

گیلان و طوالش

نواب والا احتشام السلطنه امیر تومان والی ایالت گیلان و طوالش جناب فخامت نصاب حاجی میرزا علینقی مشیر لشکر وزیر گیلان میرزا علیخان مستوفی رئیس دیوانخانه

عربستان

از قرار سنه ماضیه

جناب جلالت نصاب نظام السلطنه والی عربستان دارای رتبه و امتیاز امیر تومانی میرزا محمد علی تفرشی پیشکار عربستان رضا قلیخان رئیس عدلیه

کرمانشاهان

جناب جلالت نصاب حسام الملک امیر تومان والی ایالت کرمانشاهان و سرحددار عراقین پیشکار

کردستان

امیر الامراء العظام نظام الدوله امیر تومان والی ایالت کردستان مشیر دیوان پیشکار کردستان میرزا محسن رئیس دیوانخانه

لرستان و بروجرد

عمدة الامراء العظام آقا رضا خان ناظم خلوت والی لرستان و بروجرد میرزا کریمخان نایب الحکومه بروجرد پیشکار

مازندران

جناب جلالت نصاب حاجی شهاب الملک امیر تومان والی مازندران میرزا فرج الله خان پیشکار محمد اسمعیل خان قاجار رئیس دیوانخانه

یزد

جناب جلالت نصاب اقبال الملک والی ولایت یزد میرزا تقیخان مستوفی نایب الحکومه یزد

ملایر و تویسرکان و نهاوند

از قرار سنه ماضیه

نواب والا سیف الدوله والی ولایات ثلثه

ملایر و تویسرکان و نهاوند حسینخان قاجار
نایب الحکومهٔ نهاوند پیشکار میرزا
شفیعخان وزیر دیوانخانه

کاشان

جناب جلالتمآب اعتضاد الدوله نصر الله خان
بیگلربیگی نایب الحکومه میرزا رضا پیشکار

همدان

نواب والا عضد الدوله حکمران ولایت همدان
میرزا احمد شریف الملک پیشکار همدان

قم

جناب فخامت نصاب سپهدار حکمران ولایت قم

ساوه و زرند و شاهسون بغدادی

بحکومت جناب جلالت مآب امین حضور و وزیر
بقایا نایب الحکومه ساوه نایب الحکومه زرند

ولایات خمسه

امیر الامراء العظام احتشام السلطنه حاجی
محمود خان قوللر آقاسی باشی پیشکار

قزوین

محمد باقر خان سعد السلطنه سرتیپ اول حکمران
ولایت قزوین

عراق

نواب والا حاجی بهاء الدوله امیر تومان
حکمران عراق و مضافات پیشکار

شاهرود و بسطام

از قرار سنه ماضیه

نواب والا جهانسوز میرزا امیر تومان حکمران
شاهرود و بسطام میرزا عبد الغفار پیشکار
و وزیر دیوانخانه

سمنان و دامغان

جناب جلالت نصاب اعتضاد الملک حکمران
سمنان و دامغان پیشکار

کلپایگان و خوانسار و کره

جناب جلالت نصاب حکیم الممالک حکمران
کلپایگان و خوانسار

گروس

در تحت حکومت جناب جلالتمآب امیر نظام
کارگذار مملکت آذربایجان علیرضا خان
سرتیپ حکمران گروس میرزا لطف الله پیشکار

محلات

محمد جعفر خان حاکم

خرقانین

بحکومت امیر الامراء العظام حسنخان اجودانباشی
کل امیر تومان

کنگاور

بحکومت امیر الامراء العظام سالار اصلان امیر تومان

اسد آباد

بحکومت خانباباخان سرتیپ پسر امیر الامراء
العظام سلیمانخان صاحب اختیار امیر تومان

نطنز

در جزو حکومت نواب مؤید الدوله و حاجی حسام
السلطنه میرزا تقی نایب الحکومه نطنز

جوشقان

بحکومت کاشان نواب معز الدوله

طالقان

در جزو حکومت جناب مستطاب امین السلطان وزیر اعظم
فرخ آقای نایب الحکومه

طارم

در جزو حکومت جناب مستطاب امین السلطان وزیر
اعظم امیرزاده محمد حسین میرزا حکمران

خوار

در جزو حکومت جناب مستطاب امین السلطان وزیر
اعظم امیرزاده ابوتراب میرزا حکمران خوار

ممالک خارجه

اروپ

دولت آستریه و مجارستان

امپراطور فرانسوا ژوزف در سنهٔ ۱۲۴۶ هجری متولد شد ولیعهد فرانسوا فردیناند شارل لوئی ژوزف ماری هیجدهم ماه دسامبر سنهٔ ۱۸۶۳ مسیحی متولد شده پای تخت وینه صدر اعظم و وزیر دول خارجه کنت کالنکی مذهب دولتی کاتولیک پروتستان هم دارد جمعیت تقریباً هفتاد کرور

دولت اسپانیا

پادشاه الفنس سیزدهم در هفدهم ماه مه سنهٔ ۱۸۸۶ مسیحی متولد شد وزیر اعظم و وزیر امور خارجه ساکاستا مذهب دولتی کاتولیک جمعیت تقریباً سی و سه کرور و سیصد و سی و پنج هزار نفر پای تخت مادرید

دول متحدهٔ المان

جمعیت کلیه از قرار سنهٔ ماضیه هشتاد و چهار کرور مذهب دولتی پروتستان و بعضی کاتولیکی هستند

اقلاباد

فرمانفرما فردریک گیلیوم لوی سنش شصت و سه سال ولیعهد فردریک گیلیوم لوی لئوپلد اگوست سنش سی و یک سال پای تخت کارلسروهه مذهب پروتستان

باویر

سلطنت در کفالت پرنس اتن لوئید پلد است

پای تخت مونیک مذهب کاتولیک

پروس

امپراطور المان و پادشاه پروس فردریک گیلیوم دویم در بیست و هفتم ژانویه سنهٔ ۱۸۵۹ میلادی متولد شده و در پانزدهم ژون سنهٔ ۱۸۸۸ میلادی مطابق شوال سنهٔ ۱۳۰۵ هجری بر سریر امپراطوری المان و پادشاهی پروس جلوس نمود ولیعهد پرنس فردریک گیلیوم در ششم ماه مه سنهٔ ۱۸۸۲ متولد شده سنش هفت سال وزیر اعظم پرنس بیزمارک مذهب دولتی پروتستان و بعضی هم کاتولیک هستند پای تخت برلن

دولت ساکس

شاه آلبرت فردریک اگوست سنش شصت و یک سال پای تخت درزد مذهب دولتی پروتستان و قدری کاتولیک

ورتمبرغ

شاه شارل اول فردریک الکساندر سنش شصت و شش سال پای تخت استوتکارت مذهب دولتی پروتستان و قدری کاتولیک

دولت انگلستان و ارلند و اسکاتلند

پادشاه ملکه ویکتوریا الکساندرین سنش شصت و نه سال ولیعهد پرنس البرت ملقب به پرنس دوگال سنش چهل و هشت سال وزیر اعظم لرد سالزبوری پای تخت لندن جمعیت تمام این مملکت از انگلیس و ارلند و اسکاتلند از قرار سنهٔ ماضیه شصت و هفت کرور و سیصد هزار نفر و جمعیت تمام ممالک متصرفهٔ انگلیس از هندوستان وغیره چهارصد و هفتاد و شش کرور مذهب دولتی پروتستان و مذهب مملکت ارلند کاتولیک فرمانفرمای هندوستان مارکی دلانسدون

دولت ایطالیا

پادشاه اومبرت اول سنش چهل و چهار سال ولیعهد ویکتور امانوئل پرنس ناپل سنش بیست سال وزیر اعظم مسیو کریسپی مذهب کاتولیک جمعیت از قرار سنوات سابقه پنجاه و چهار کرور و چهارصد و هشتاد و دو هزار نفر پای تخت رم

دولت بلژیک

پادشاه لئوپلد دویم سنش پنجاه و چهار سال پای تخت بروسل جمعیت تقریباً ده کرور و سیصد و سی و شش هزار نفر مذهب دولتی کاتولیک

دولت پرتوغال

پادشاه لوی فیلیپ ماری فردیناند پدرو سنّش پنجاه و یکسال ولیعهد شارل فردیناند لوی ماری سنّش بیست و شش سال وزیر اعظم کاستر پیرا پای تخت لیزبن جمعیّت تقریباً دو ارووپ نه کرور و یکصد و هفتاد و دو هزار نفر خارج از اروپ شش کرور و دو و بیست و هشتاد و یکهزار نفر

دولت پی با

کهلاند نیز نامند

پادشاه گیلیوم سیم الکساندر فردریک لوی سنّش هفتاد و دو سال پای تخت لاهه جمعیّت تقریباً هفت کرور و سیصد و نه هزار نفر مذهب دولتی پروتستان

دولت دانمارک

پادشاه کریستیان نهم سنّش هفتاد و یک سال ولیعهد کریستیان فردریک گیلیوم شارل سنّش چهل و چهار سال وزیر اعظم یعنی رئیس وزرا استروپ است پای تخت کپن هاگ مذهب دولتی پروتستان جمعیّت تقریباً سه کرور و چهار صد و سه هزار نفر

دولت روس

امپراطور روس الکساندر سیم سنّش چهل و چهار سال ولیعهد گراندوک نیکلا الکساندرویچ سنّش بیست و یکسال مسیو دوگیرس وزیر خارجه جمعیّت تقریباً صد و هفتاد و هفت کرور و دو و بیست هزار نفر مذهب ارتودکس گرک و مذاهب متفرقه هم دارد پای تخت سنت پطرزبورغ

دولت رومانی

پادشاه شارل اوّل سنّش پنجاه سال پای تخت بوکارست جمعیّت تقریباً ده کرور و سیصد و هفتاد و شش هزار نفر مذهب ارتودکس گرک

دولت سربی

پادشاه الکساندر اوّل سنّش چهارده سال پای تخت بلگراد جمعیّت سه کرور و یکصد و هشتاد و دو هزار و پانصد نفر مذهب کاتولیک و گرک

دولت سویس

رئیس جمهوری مسیو روشنه وزیر اول کرز دوژ پای تخت برن مذهب نصف پروتستان و نصف کاتولیک جمعیّت پنج کرور و سیصد هزار نفر

دولت عثمانی

سلطان عبد الحمید خان سنّش چهل و شش سال ولیعهد رشاد افندی صدر اعظم سعید پاشا پای تخت اسلامبول مذهب دولتی مسلمان سنّی علیسوی و غیره نیز دارد جمعیّت از قرار گفته خودشان هشتاد و شش کرور و دو یست هزار نفر است که نصف این جمعیّت رعیّت خود عثمانی و نصف دیگر در تحت تبعیّت و حمایت عثمانی هستند

دولت فرانسه

رئیس جمهوری مسیو سادی کارنو رئیس وزراء و وزیر اعظم داخله مسیو تیرار پای تخت پاریس مذهب عمومی کاتولیک جمعیّت تقریباً هفتاد و دو کرور و صد و دو هزار نفر

ایالت منتنگرو

پرنس نیکلا اوّل سنّش چهل و هشت سال ولیعهد پرنس دورکا سنّش بیست و پنج سال وزیر اول ایلیچ پای تخت چتینیه جمعیّت یک کرور و سی و شش هزار نفر مذهب ارتودکس گرک کمی هم کاتولیک و مسلمان دارد

دولت یونان

پادشاه ژرژ اوّل سنّش چهل و چهار سال ولیعهد قسطنطین در سنه ۱۸۶۸ مسیحی متولد شده است پای تخت آتن جمعیّت قریب چهار کرور نفر مذهب عیسوی گرک

آسیا

دولت چین

امپراطور گوانکسو سنش هیجده سال وزیر اعظم
شاهزاده تون پای تخت پکن مذهب دولتی
بودا مذهب هستند مسلمان وغیره هم دارد
جمعیت کلیه از قرار سنوات ماضیه هشتصد و
شصت و هفت کرور جمعیت رعیت هشتصد و نه
کرور و چهار صد و چهل و شش هزار نفر
جمعیتی که زیر حمایت هستند پنجاه و هفت کرور

دولت ژاپون

(میکادو) یعنی امپراطور موتس حیت سنش
سی و هفت سال ولیعهد یوشی حیت وزیر
دربار وریبنس وزرا حیت ایر یوبی پای تخت
یدو مذهب بودا مذهب جمعیت تقریبا شصت
و شش کرور و صد و دو هزار نفر

دولت سیام

پادشاه سامدیح فراپارامندرماها کولالن کورن
در سنه ۱۸۵۳ میلادی متولد شده پای تخت بانکاک
وزیر امور خارجه کرم لوانک داوونک مذهب
بودا مذهب جمعیت تقریبا دوازده کرور
و سیصد هزار نفر

افریقیه

ایالت تونس

والی سید علی بیک وزیر اول سیدی العزیز
پای تخت تونس جمعیت چهار کرور

دولت حبشستان

امپراطور که نکوس منامنداسمش ژان پای تخت
گندار جمعیت دوازده کرور مذهب دولتی
کاتولیک مسلمان وغیره هم دارد

دولت زنگبار

سلطان سید خلیفه پای تخت بندر زنگبار
جمعیت جزیره زنگبار یکصد هزار نفر اما تمام
جمعیت آنمملکت مشخص نیست مذهب مسلمان
جمعیت قریب به پنج هزار که اکثر سیاه و باقی عرب اند

جزیره ماداکاسکار

پادشاه ملکه (وانا والو مانژاکا) سیم در سنه ۱۸۶۲
متولد شده جمعیت پنج کرور پای تخت تاماناو

دولت مراکش

سلطان مولی حسن پای تخت طنجه جمعیت تقریبا
دوازده کرور مذهب مسلمان سنی

ایالت مصر که جزو سلطنت عثمانی است

خدیو توفیق پاشا صدر اعظم ریاض پاشا
پای تخت قاهره مذهب اسلام سنی
جمعیت تمام مصر تقریبا سی و شش کرور

امریکا

ینگی دنیای شمالی

جمهوری اتازونی

رئیس جمهوری ژنرال هاریزن پای تخت واشینگتن
مذهب اغلب پروتستان وغیره جمعیت هفتاد و
هفت کرور و سیصد هزار نفر

جمهوری مکسیک

رئیس جمهوری اسمش پرفیر بودیاز پای تخت مکسیکو
مذهب کاتولیک جمعیت هیجده کرور و دویست
و هفتاد و شش هزار نفر

ینگی دنیای مرکزی

جمعیت کل تقریبا پنج کرور و صد هزار نفر

جمهوری سان سالوادر

رئیس جمهوری ژنرال منندس پای تخت سان سالوادر
جمعیت چهل هزار نفر

جمهوری کوستاریکا

رئیس جمهوری ژنرال ستو پای تخت سان روزه
جمعیت بیست و پنج هزار نفر

جمهوری گواتمالا

رئیس جمهوری ژنرال باریلاس پای تخت گواتمالا
جمعیت سه کرور و صد هزار نفر مذهب کاتولیک

جمهوری نیکاراگوا

رئیس جمهوری کلنل اوارستو کارازو پای تخت نیکاراگوا

جمهوری هوندوراس

رئیس جمهوری سوتو پای تخت کومایاکا

ینگی دنیای جنوبی

جمهوری آرژانتین

رئیس جمهوری ژوارز سلمن پای تخت بوئنس آیرس
جمعیت دو کرور و سیصد هزار نفر

جمهوری اکواتر

رئیس جمهوری ژنرال کامانو جمعیت دو کرور و چهل
هزار و سیصد و هفتاد و یک نفر پای تخت کوئیتو

جمهوری اوراگه

رئیس جمهوری ماکسیمو تاژس پای تخت مونتویدو
جمعیت چهار صد هزار نفر

برزیل

امپراطور پدرو دویم در سنه ۱۸۲۵ مسیحی متولد شد
پای تخت ریوژانیرو جمعیت بیست کرور و صد و
هشت هزار نفر

جمهوری بولیوی

رئیس جمهوری پاچکو پای تخت چوکیساکا جمعیت
چهار کرور

جمهوری پاراگه

رئیس جمهوری اسکبار پای تخت آسمپسیون
جمعیت از قرار سنوات ماضیه دو کرور نفر

جمهوری پرو

رئیس جمهوری ژنرال کاسرس پای تخت لیما
جمعیت پنج کرور مذهب کاتولیک

جمهوری شیلی

از قرار سنه ماضیه رئیس جمهوری ژنرال بالماسدا
پای تخت سان تیاگو جمعیت چهار کرور نفر

جمهوری دول متحده کولمبی

رئیس جمهوری نونز پای تخت بگ تا جمعیت کل
دول متحده کولمبی دوازده کرور

جمهوری ونزویلا

رئیس جمهوری ژنرال گوسمان بلانک پای تخت کاراکاس

جزایر

جزیره ساندویچ

پادشاه کالاکوا اول در سنه ۱۸۳۶ مسیحی متولد شد
پای تخت انولولو

جمهوری دمی نیکن

رئیس جمهوری اولیزس هرو پای تخت سن دومنگو
جمعیت شانزده هزار نفر

جزیره هائیتی

رئیس جمهوری سالومن پای تخت پرت پرنس
جمعیت هشتصد هزار نفر

هو الله تعالی شانه

کتاب المآثر و الآثار

از مصنفات جناب جلالت مآب اعتماد السلطنه وزیر انطباعات و دار الترجمه همایونی [illegible] سنه ۱۳۰۶ [illegible]

قیمت دوازده هزار دینار

